Terran Williams

Hogyan látja **Isten a nőket?**

A patriarchátus vége

Hogyan látja Isten a nőket?

A patriarchátus vége

Terran Williams

The Spiritual Bakery Publications

Fokváros, Dél-Afrika

Copyright © Terran Williams, 2022

Angolból fordítva, 2026, a szerző engedélyével – ingyenesen letölthető: www.hans-joerg-ronsdorf.de

Minden jog fenntartva. A kiadvány egyetlen része sem sokszorosítható, nem tárolható adatvisszakereső rendszerben, és nem továbbítható semmilyen formában és semmilyen módon – sem elektronikusan, sem mechanikusan, sem fénymásolással, hangfelvétellel vagy más módon – a szerzői jog tulajdonosának előzetes írásbeli engedélye nélkül.

A bibliai idézetek, ha másképp nem jelöljük, a The Holy Bible, New International Version® NIV® kiadásából származnak

Copyright © 1973, 1978, 1984, 2011 by Biblica, Inc. TM

Engedéllyel használva. Minden jog fenntartva világszerte.

A lábjegyzetekben szereplő internetcímeket – amelyeket többnyire www.bit.ly formára rövidítettünk – 2021 novemberében ellenőriztük, és akkor elérhetők voltak.

Amazon Paperback ISBN: 9798401047878

Vélemények a „Hogyan látja Isten a nőket?” című könyvről

Terran Williams őszintén és alaposan megvizsgálja, mit mond valójában Isten a Bibliában a nőkről és a férfiak és nők kapcsolatáról. Ez a könyv néhány embernek kényelmetlen lesz – de talán így is kell lennie, mert Williams aprólékosan bizonyítja, hogy Isten erkölcsi iránytűje mindig a férfiak és nők egysége felé mutat: a teremtésben, az egyházban és Krisztusban. Kiváló segítség mindenkinek, aki ezzel a témával birkózik.

—Dr. Michael Bird, a melbourne-i Ridley College tanulmányi dékánja és újszövetségi oktatója, Ausztrália; az Evangelical Theology *szerzője*

Terran Williams nem csupán kifejti és megvédi a nőkről és a szolgálatról vallott álláspontját, hanem magával visz minket egy útra. Elbeszéli teológiai, írásmagyarázati, közösségi és személyes átalakulását, és közben éles megfigyelésekkel, belátásokkal és figyelmeztetésekkel szolgál. Elbeszélése különösen azért hasznos, mert megmutatja, hogyan vizsgálta meg kritikusan és dolgozta fel kiterjedt kutatásait – miközben megalkuvás nélkül ragaszkodott a Szentírás tekintélyéhez. Beszélgetős, magával ragadó stílusa ugyanakkor a bonyolult kutatást és írásmagyarázatot is közérthetővé teszi.

—Dr. Cynthia Westfall, a McMaster Divinity College kutatóprofesszora, Ontario, Kanada; a Paul and Gender: Reclaiming the Apostle's Vision for Men and Women in Christ *szerzője*

Terran Williams kérlelhetetlen és őszinte logikával, és mindkét álláspontot belülről ismerve, lebilincselően megírt és jól felépített érvelést nyújt a férfi–női mutualizmus (a férfi és a nő kölcsönössége) mellett. Új felismerésekre jutottam, miközben olvastam a bizonyítékokat, amelyek – amint megmutatja – őt magát is arra késztették, hogy megváltoztassa nézetét.

—Dr. Craig Keener, a bibliatudományok professzora az Asbury Theological Seminaryn, Kentucky, USA; a The NIV Cultural Backgrounds Study Bible *szerkesztője; 2018 és 2020 között a The Evangelical Theological Society elnöke*

Nemzedékünk egyik mérföldkőnek számító könyvében Terran Williams a Szentírás mélyére hatol, hogy visszaszerezze azokat a magaslatokat, amelyekre a nők (és a férfiak) elhívást kaptak.

—Starla és Daniel Webster, a City Lights Church lelkipásztorai, Dubaj

Ez a könyv a legjobbkor jelent meg, és sok olvasót érdemel. Társadalmunk nagyrészt elvesztette azt a képességét, hogy szenvedélyesen megvitasson valamit, és közben udvarias maradjon – különösen az olyan kényes kérdésekben, mint a nemek, a

befogadás, az egyenlőség vagy az etnikai hovatartozás. Ezért üdítő olyan könyvet olvasni, amelyet kegyelemmel és méltósággal írtak. Fejezetei azt a világos benyomást keltik, hogy nemcsak egy igazán kedves ember írta őket, hanem egy tisztán gondolkodó ember is, aki eltökélten hűen akarja visszaadni a bibliai szöveget. Terran Williams ilyen ember: olvasott, jól fogalmaz, gondosan építi fel gondolatait, és tele van kegyelemmel. Különösen remélem, hogy a fivérek magukba szívják üzenetét, és a hit közösségében azt a kegyelemmel teli életet élik, amelyet Isten mindig is nekik szánt.

—Dr. Paul Alexander, a Trinity Bible College and Graduate School elnöke, Észak-Dakota, USA; a World Alliance for Pentecostal Theological Education elnöke

Ez a könyv őszinte, alázatos, tudományos és kihívást jelent. Olvasás közben nem tudtam nem arra gondolni: amit Lee Strobel az ateizmussal tett *The Case for Christ* című könyvében, azt teszi itt Terran Williams a komplementárius teológiával (azzal a nézettel, hogy Isten a férfiaknak és a nőknek eltérő szerepet adott, és a vezetés a férfiaké). Egyre védhetetlenebb álláspontnak mutatja mindazok számára, akik a bizonyítékok alapján akarnak formálódni. Mélyen hálás vagyok érte – csodálatosan át fogja formálni gyülekezeteink arculatát. Olvassa el, élje át, éljen eszerint, és lássa, ahogy általa eljön Isten országa.

—Dr. Katia Adams, a bostoni The Table lelkipásztora, USA; az Equal *szerzője*

Ez az átfogó mű, amely kiegyensúlyozottan elemzi és bírálja a téma jeles kutatóit, Jézus egy elkötelezett követőjének szorgos erőfeszítése. Őszintén akarja megítélni azt a kérdést, amely annyi megosztottságot és szívfájdalmat okozott a kereszténynek, az egyháznak és a közösségnek. Jól tesszük, ha odafigyelünk!

—Dr. Quinton Howitt, a South African Theological Seminary és a The School of Leadership társalapítója

Ez a lelkipásztori érzékenységgel és teológiai éleslátással megírt könyv arra ösztönöz, hogy ne férfiként vezessek egy szervezetet, hanem teljes jogú társként az evangéliumban. Eredetileg olyan felekezetből jövök, amely kizárta a nőket az igehirdetésből és a vezetésből – ezért ez a könyv a férjemnek és nekem új kezdetet ad most, amikor új gyülekezetet alapítunk.

—Minah Koela, a Beautiful Gates vezérigazgatója, Fokváros, Dél-Afrika

Ezt a könyvet minden hívőnek el kell olvasnia, aki jobban meg akarja érteni, hogyan teremtette Isten a férfiakat és a nőket arra, hogy együtt szolgáljanak az Ő országában. Terran Williams megtette azt, amit remélem, minden keresztény (és minden lelkipásztor biztosan) megtesz: *saját maga* tanulmányozta, mit mond a Szentírás a nemekről és a női vezetésről, és közben minden oldal nézeteit megismerte. A *Hogyan látja Isten a nőket?* egy elkötelezett teológus alázatos igazságkeresésének meggyőző elbeszélése, egyben a komplementárius és az egalitárius (a nők és férfiak egyenlő szolgálati lehetőségét valló) teológia és gyakorlat teljes körű vizsgálata.

—Kadi Cole, a Kadi Cole and Company vezérigazgatója, Florida, USA; vezetési tanácsadó; vezetői coach; a Developing Female Leaders *szerzője*

Megérzi az ember, ha valaki szereti a Szentírást. Először húsz évvel ezelőtt hallottam Terrant, amikor fiatal szörfösök egy csoportjához beszélt. Felcsillant a szeme, és egyre élénkebb lett, ahogy nagy világossággal elmagyarázta, hogyan tör be Isten országa a világunkba, és hogy ez nekik is elérhető. Ezt a könyvet olvasva csak annyi változott, hogy Terran mintha még jobban szeretné Isten igéjét. Minden oldalát élveztem, és azon kaptam magam, hogy azt mondom: Igen! Igen! Igen! Ha szenvedélyesen keresi az igazságot, a szabadságot és mindazt, amire Isten az egyházat elhívta, gyanítom, Ön is így fog reagálni. Mindenkinek ajánlom ezt a könyvet, függetlenül attól, hogy most a kerítés melyik oldalán áll.

—Paul Van Coller, a georgei Hope Church, a dél-afrikai Association of Related Churches és a Zambia Project vezetője

Ez a könyv misszió szempontjából sürgető – időnként elhallgattattuk az egyház legnagyobb részét, és visszatartottuk attól, hogy teljesen betöltse elhívását, és lássa a világ megváltozását. Mivel az *apartheid* idején nőttem fel Dél-Afrikában, első kézből tudom, hogyan hozott létre egy hibás teológiával jóváhagyott ideológia olyan társadalmat, amely szavakban hirdette az egyenlőséget, mégis elnyomta a hozzám hasonló színesbőrűeket. Ugyanígy láttam, hogyan hoz létre megtört nőket *és* férfiakat az „egyenlők mint személyek, különbözők a szerepekben" teológiája. Terran könyve teológiailag és tudományosan megalapozott érvelést nyújt, és ez segített, hogy még mélyebben megértsem, hogyan kell látnom és szeretnem a feleségemet és más nőket.

—Julian Adams, a bostoni The Table lelkipásztora, USA; a Frequentsee igazgatója; a Terra Nova *szerzője*

Ez tisztán csengő ébresztő. Ha nagyra becsüli a Szentírást, alaposan gondolkodik, és kész mélyre ásni, akkor ez a könyv megszólítja. Terran igazságkeresése sokak számára ismerős, de az, hogy hová vezetnek minket ezek a bibliai igazságok, talán ismeretlen terep. Bármennyire csábító is megmakacsolni magunkat, talán éppen erre van szükség ahhoz, hogy megváltozzon a gondolkodásunk.

—Jess és Tom Basson, a durbani Grace Family Church lelkipásztorai, Dél-Afrika

Akárcsak előző könyvében, Terran itt is könnyedén és közérthetően ír, és szakzsargon nélkül foglalkozik a döntő érvekkel. Alaposan utánajárt a kérdésnek, és a komplementárius és egalitárius érvek teljes skáláját feltárja. A történet, amelyet arról az útról oszt meg, amelyen feleségével, Julie-val egyenrangú házasságba és szolgálatba jutottak, a valóságban gyökerezteti érvelését. Azok közül a művek közül, amelyeket olvastam, és amelyek segítenek a komplementáriusoknak újragondolni a kérdést, ez az egyik legmeggyőzőbb.

—Dr. Derek Morphew, a nemzetközi Vineyard Bible Institute alapítója; a The Kingdom Reformation *szerzője*

A *Hogyan látja Isten a nőket?* erőteljes és csodálatos könyv! Tiszteli a Szentírás tekintélyét, és alapvető kritikát fogalmaz meg azzal a meggyőződéssel szemben, hogy a férfiaknak kell vezetniük. Terran Williams különféle tudományterületeket – például a teológiát, a fejlődéstudományt és a társadalomtudományt – hív segítségül, hogy szembeszálljon azzal, ahogyan a komplementárius teológia akadályozza az emberi kibontakozást. Munkája egyszerre logikus és átfogó. Csodálatosan közérthető, és bonyolult kérdéseket tárgyal kegyelemmel és hozzáértéssel.

—Dr. Mimi Haddad, a CBE International elnöke és vezérigazgatója; a World Relief és a World Vision International teológiai és nemekkel kapcsolatos tanácsadója

Véleményem szerint ez a legjobb könyv a komplementárius, illetve evangéliumi egalitárius vitáról. Kiváló, első osztályú könyv, amelyet az evangéliumi kereszténynek széles körben olvasniuk kellene. Vegyen belőle a barátainak, adja kölcsön mindenkinek. Kiemeli azt az igazságot, hogy az evangélium megszabadítja az elnyomottakat. A Biblia elejétől a végéig örömhír a férfiak és a nők számára.

—Dr. Kevin Giles, a What the Bible Actually Teaches on Women *szerzője*

Ajánlás

Ezt a könyvet mindenekelőtt Julie-nak ajánlom, lelki társamnak és a harcokban próbára tett társamnak az életben, a gyermeknevelésben és a világ megváltoztatásában.

Ivynak is, a lányunknak, aki nőies és bátor, fiatal, mégis már most átjárja az isteni elhívás tudata. Fusd azt a pályát, amelyre elhívást kaptál, örömmel és magabiztosan, és minden olyan kételkedés nélkül, amelyet oly sok előtted járó nőnek el kellett viselnie.

Kontinensünk szavannáin a hím és a nőstény oroszlánok együtt ordítanak, hogy megmutassák a falka erejét. Ahogy a vadonban, úgy a családunkban, úgy a gyülekezetünkben – és úgy a világunkban is.

Végül ezt a könyvet mindenkinek ajánlom, aki újra választ szeretne adni Jézus szívet vizsgáló kérdésére a Lk 7,44-ben:

„Látod-e ezt az asszonyt?"

Tartalom

Előszó **11**

Prológus: Hogyan látja Isten a nőket? **14**

1 Megváltozott a véleményem **18**

Első rész – A NŐK BUKÁSA ÉS FELEMELKEDÉSE **26**

2 Az alacsonyabb rendű nem **27**

3 A komplementarizmus felemelkedése (és buktatói) **48**

4 Partnerség a paradicsomban **74**

5 A nemek megváltott kapcsolata **101**

Második rész – NŐK (NEM) KORLÁTOK KÖZÖTT **120**

6 A korinthusi nők **121**

7 1Tim 2,11–15 ..... **150**

8 Feleségek, vessétek alá magatokat **192**

9 Az alkalmazkodó Isten **229**

Harmadik rész – A NŐK SZOLGÁLATA **249**

10 Erős nők az Ószövetségben **250**

11 Erős nők az evangéliumokban **267**

12 Erős nők a korai egyházban **285**

13 Lelki ajándékok (Róm 12) kontra nemi hovatartozás (1Tim 3) **317**

Negyedik rész – A NŐK FELSZABADÍTÁSA **335**

14 Bibliai nőiesség és férfiasság **336**

15 Éva kiszabadítása a négy fal közül **353**

16 Gyakorlati következmények a gyülekezetek számára **364**

17 A nép kontra patriarchátus **377**

Epilógus: Hogyan látja Jézus a nőket? **398**

1. függelék: Férfi-e Isten? **401**

2. függelék: Ádám és Éva a bűneset előtt (folytatás) **409**

3. függelék: Mit jelent a kephalē? **414**

4. függelék: Taníthatnak-e a nők? **420**

5. függelék: További két érv az 1Tim 3 alapján **425**

6. függelék: Miért nem mindig változtatják meg a tények a véleményünket? **434**

Hálás köszönet **446**

Válogatott irodalom **448**

Terran Williams további könyvei **451**

Előszó

Életem legnagyobb részében Krisztus követője voltam.

Egész életemben nő voltam.

Ahol ez a kettő találkozik, ott egy út kezdődött számomra: elengedni és felvenni… Elengedni a család, saját magam, a társadalom, sőt az egyház elvárásait azzal kapcsolatban, hogy ki vagyok. És visszaszerezni (időnként elfeledett) cselekvőképességemet, célomat, tekintélyemet, és annak tudatát, hogy ki Isten, és Ő kinek mond engem.

Ezen az úton döntő szerepe volt ennek a könyvnek – pontosabban annak a férfinak, aki írta. Tizenhét éves voltam, amikor először találkoztunk: én tágra nyílt szemű újonc voltam, ő pedig a vad hajú vezetője annak a gyülekezetnek, amely a következő két évtizedben mindkettőnk otthona lett.

Öt gyerek, négy otthon, tizennyolc év házasság és egy kiégés után ugyanolyan tágra nyílt szemmel nézek, és most már mindketten vad hajúak vagyunk! Ám e külső vonások alatt két, harcokban megsebzett szív dobog, amely sok mindent megtanult és sok mindent levetkőzött, hogy a másikat egyre inkább úgy lássa, ahogyan Isten látja.

Érdekes, hogy amikor a férjem elindult ezen az úton, és elkezdte megváltoztatni a nőkről vallott teológiáját, én voltam a legkeményebb kritikusa. Mindketten tanultunk korábban teológiát, és én magam is sok évvel korábban megküzdöttem ezzel a kérdéssel. Sőt arról is bizonyságot tettem, hogyan szólt hozzám Isten hitem e viharos időszakában, és hogyan suttogta gyengéden fáradt szívembe: „Miért küzdesz a helyedért, amikor már az ölemben ülsz?”

Abban a pillanatban olyannak láttam magam, amilyen valójában voltam.

Nem valami alulértékelt szolgáló voltam, akinek követelnie kell a jogait. A Magasságos szeretett leánya voltam. Nem kellett tolakodnom és könyökölnöm, hogy a fivéreim mellé kerüljek – már Isten mellett ültem, közel a szívéhez, pontosan ott, ahol a legjobban vágytam lenni –, szerepektől és korlátozásoktól függetlenül.

Ezután a találkozás után boldogan beletörődtem abba, amit Istentől kapott szerepemnek hittem: a segítőtárs szerepébe. Őszintén szólva, miután évekig küszködtem a gyülekezetben elfoglalt helyemmel, ez megkönnyebbülés volt.

És korántsem éreztem magam elnyomottnak: sorra jöttek a szolgálati lehetőségek. Prédikáltam, összejöveteleket vezettem, részt vettem fontos vezetői döntésekben, a férjemmel együtt gyülekezeteket alapítottam, másokkal együtt vezettem női rendezvényeket, amelyek ezreket értek el.

És akkor itt volt a férjem – ennyi év után –, és azt mondta, szerinte tévedtünk! Hogy teológiánkkal valahogyan igazságtalanok vagyunk a nőkkel, és ártunk az egyház bizonyságtételének.

Ellenálltam. Sokáig.

Először is *én* egyáltalán nem éreztem úgy, hogy igazságtalanság ért volna. És ha megváltoztatnám az álláspontomat, nem éppen az mutatná-e meg – ironikus módon –, hogy a férjem még mindig a családunk feje, a felesége pedig egyszerűen követi a férje meggyőződését? Terran nem erőltette a dolgot. Idővel azonban, további gondolkodás után, lassan kezdtem felismerni, hogy a mi kapcsolatunk (és a gyülekezetünk) eleve soha nem volt tipikusan komplementárius.

Olyan otthonban nőttem fel, ahol az anyám ugyanolyan rátermett és szorgalmas volt, mint az apám. Egy csodálatos leányiskolába jártam, ahol nem is kellett mondani nekünk, hogy bármit elérhetünk az életünkben és a képességeinkkel – ezt eleve magától értetődőnek vettük! Aztán korán sikereket értem el felsőfokú tanulmányaimban, a pályámon és a szolgálatban – és soha nem éreztem magam alábbvalónak azoknál a férfiaknál, akikkel együtt dolgoztam, szolgáltam és éltem.

Ironikus módon az, hogy ragaszkodtam a komplementárius teológiámhoz (abból a meggyőződésből, hogy magamnak kell döntenem), és hogy Terran ezt teljes nyugalommal fogadta, éppen azt bizonyította, hogy társként

valójában sokkal egalitáriusabbak vagyunk, mint ahogy kezdetben be akartam ismerni.

Nemcsak a mellettem álló férfi, hanem ez a könyv is Isten egyik legnagyobb ajándéka volt számomra. Isten felhasználta arra, hogy újraformálja, hogyan látom magam nőként – és ezzel azt is, hogyan látom Istent.

Bár korábbi, komplementárius gyülekezetünkben soha nem éreztem, hogy mások félreállítanának, ma már felismerem, hogy finom módokon én magam állítottam félre magam: túlságosan meghajoltam mások előtt, nem mertem nagyobb álmokat álmodni, és kicsinyítettem a saját hangomat és lehetőségeimet. Ennél talán még fájdalmasabb, hogy most már látom: bár engem soha nem zártak ki az asztal mellől, sok hasonló adottságú nővéremet igen – egyszerűen azért, mert egyedülállók voltak, vagy mert a férjük nem volt vezető. Ma elszomorít a gondolat, hogy azért voltam olyan sokáig elégedett a teológiánkkal, mert nekem előnyös volt, miközben oly sok más embert megsebzett. Mégis sok minden van, amiért hálásak lehetünk, és sok okunk van a reménységre. Isten még egyikünkkel sem végzett!

Bár gondolkodásomnak és szívemnek még sok megújulásra van szüksége, Isten évtizedekkel ezelőtti suttogása ma ugyanolyan igaz, mint akkor. *Valóban* Isten ölében ülök, és soha nem kell a helyemért tülekednem. Minden értelemben egyenlő vagyok fivéreimmel Isten országában. Csak most már a teológiám összhangban van a gyakorlatommal és megélt tapasztalatommal.

Imádkozom, hogy ez a könyv Önnek is hasonló kegyelem legyen, kedves Olvasó. Akárcsak az Ige, amelyet mindannyian szeretünk, világosítsák meg a szavai a gondolkodását, és segítsenek, hogy ne csak önmagát lássa tisztábban, hanem Istent is – akinek a szemében az Ön tükörképe heves, felszabadító szeretettel ég.

—Julie Williams

Prológus: Hogyan látja Isten a nőket?

Az egyház történetének legnagyobb részében az emberek azt hitték, hogy a nők – bármi mást mondjunk is róluk – alacsonyabb rendűek a férfiaknál. Hogy a Biblia sokkal kevesebb nőt említ, mint férfit (3000 néven nevezett szereplőjéből csak 200 nő), részben megmagyarázza, miért élt évszázadokon át, megkérdőjelezés nélkül az a feltevés, hogy a nők kevésbé fontosak, mint a férfiak. Ám Istennek, aki egy nő méhét választja ki, hogy általa jöjjön el a világába, soha nem a statisztika vagy a méret számított. A Biblia azon részeiben is, ahol egy férfi játssza a főszerepet, ott vannak a nők, akik – kisebb szerepük ellenére – sokkal többet mutatnak meg abból, ahogyan Isten a férfi és a nő társságát elképzeli, mint amennyit első ránézésre gondolnánk.

Vegyük például Ábrahámot. Ő a legelső zsidó – férfi, szabad ember, társadalmi és anyagi tekintéllyel. Isten megígéri neki, hogy unokái hatalmas hatást gyakorolnak majd a világra. Mégis kora gyermeke marad: kiválasztottsága nem teszi semmissé azt, hogy szörnyen bánik egyiptomi rabszolganőjével, Hágárral. Meddő felesége kérésére felhasználja Hágárt, hogy gyermeke szülessen. Amikor pedig Hágár teherbe esik, hagyja, hogy féltékeny felesége addig gyötörje, amíg Hágár el nem menekül a pusztába.

Története megrendítő: ha senki nem menti meg őt és születendő gyermekét, mindketten meghalnak. Ekkor lép színre Isten. Közbelép, megmenti Hágárt, és visszaküldi azzal a biztosítékkal, hogy megvédi őt is és a fiát is. Ez az ígéret visszhangozza azt, amelyet Isten korábban Ábrahámnak tett: „Igen megsokasítom a te magodat, hogy sokasága miatt meg sem lehet számlálni."[1]

Gondoljuk át, mit jelent ez: egy férfiak uralta világban Isten elkezdi kinyilatkoztatni nagy megváltási tervét Ábrahámnak, a bibliai pátriárkák közül az elsőnek. Ám miközben ezt teszi, egy nő mellé is odaáll. Ráadásul nem akármilyen nő mellé, hanem olyan mellé, aki a társadalmi ranglétra

1. 1Móz 16,10

legalján áll – egy rabszolganő mellé. Hágár eltévedt a pusztában, összetört szívvel, reménytelen lélekkel és meggyalázott testtel. Isten mégis meglátja őt, és olyan jövőbeli nagyságot hív elő általa, amelyet az akkori társadalmi viszonyok szinte lehetetlenné kellett volna, hogy tegyenek.

Hágár úgy felel Isten megerősítésére, hogy ő az egyetlen ember az egész Szentírásban, aki így nevezi Teremtőjét: „Az Isten, aki lát engem."[2] Áttörése egy jobb teológiából fakad. Most először látja magát nem úgy, ahogyan Ábrahám vagy Sára vagy az akkori társadalom látja, hanem úgy, ahogyan Isten látja őt. Hágár egy mag, amelyet korán elültettek a Biblia hosszú történetében, és amely egy napon Krisztusban hoz gyümölcsöt. Krisztus pedig nagyságra emeli az Ő országában nemcsak a zsidókat, hanem a pogányokat is, nemcsak a szabadokat, hanem a rabszolgákat is, nemcsak a gazdagokat, hanem a szegényeket is – *és nemcsak a férfiakat, hanem a nőket is*.

Miért (és kinek) írok

A nőknek írok. Szeretné tisztelni a Szentírást, és mindenét odaadni Istenért és az Ő egyházáért? Akkor törjük be együtt a korlátozó, megalapozatlan tanítás ajtaját, zúzzuk szét az üvegplafonokat, és nyissuk ki az önbizalomhiány ketreceit, amelyekben túl sokan éltek túl sokáig. Tegyük ezt úgy, hogy a Szentíráshoz fordulunk, és újra felfedezzük, hogyan látja Önt valójában Isten.

A férfiaknak írok. Akár tudatában van, akár nem, már van egy teológiája a nőkről. Ez határozza meg, hogyan látja az emberiség felét, és Krisztus menyasszonyának több mint a felét. Ezért elválaszthatatlan a saját emberségétől és tanítványságától. Ha úgy látja a nőket, ahogyan Isten látja őket, az nemcsak ajándék lesz azoknak a nőknek, akikkel együtt dolgozik, szolgál és él, hanem a saját szabadságának és megszentelődésének is szerves része lesz. Legalábbis én ezt tapasztaltam.

Az őszinte kételkedőknek írok. Komoly kétségei vannak afelől, hogy a nők képesek-e teljesen egyenrangúak lenni a férfiakkal, és szabad-e annak lenniük, különösen a gyülekezeti vezetésben? Alázattal szeretném úgy feltárni a Szentírást, hogy segítsen Önnek figyelni az előítéleteire és az örökölt meggyőződéseire. Ehhez részletes, pontról pontra haladó elemzésre

2. 1Móz 16,13

van szükség a Szentírás sokféle értelmezéséről, amelyet szinte végtelen számú honlap, szervezet, könyv, sőt egy tanulmányi Biblia is terjeszt.

A gyülekezetek vezetőinek írok. Ha Ön komplementárius gyülekezeti vezető – ahogyan én is az voltam felnőtt életem nagy részében –, akkor biztosnak kell lennie abban, hogy amit gyülekezetében a nőkkel kapcsolatban hisz, gyakorol és tilt, az gondosan átgondolt, az egész Bibliára épülő teológián alapul. Hiszen teológiai álláspontja nemcsak Önre hat – számtalan más embert is érint, és bizonyos esetekben egész életek irányát változtatja meg.

Bár sok régóta élő feltevést meg kell kérdőjeleznem, nem akarom megosztani az egyházat. Ahogyan Pál, amikor a korinthusiaknak írt, úgy ez a könyv is „sok szorongattatásból és szívbeli szorongásból, sok könnyhullatással" született – „nem azért, hogy megszomorítsalak titeket, hanem mert mélyen szeretem az egyházat".[3] Azt remélem, hogy olvasás közben Ön is megtapasztal valamit abból, amit én: azt az izgalmat és meg nem érdemelt kegyelmet, amikor a fáradt szemekről lehullik a hályog.

Aligha vagyok forradalmár, aki a nők védelmére kel. Az igazat megvallva sajnos későn érkeztem a mulatságra – olyan vagyok, mint a dobos fiú, aki a csata végén teszi hozzá a magáét, amikor nővéreim szabadsága már látótávolságban van. Mégis szinte szent kényszert éreztem, hogy felemeljem a hangomat és megverjem a dobomat, még ilyen késői órán is. Mert az utóbbi években, miközben sok gyülekezet nagy lépéseket tett előre, tanúja voltam annak, milyen mélyen nyugtalanító következményekkel jár, és milyen egyre növekvő (bár kimondatlan) „áldozatszámot" hagynak maguk után a jó szándékú gyülekezetek, amelyek patriarchális teológiához ragaszkodnak. Nyomukban Hágárok maradnak. Ők azok a számtalan nők, akiket a pusztába kényszerítettek – megtört lélekkel, meg nem született lehetőségekkel és elvetélt álmokkal. Bizonyos értelemben ez a könyv az én utam ugyanabba a pusztába – nem áldozatként, hanem egykori elkövetőként. Zarándokút volt ez a nyers, nagyhangú magabiztosságtól a zavarba ejtő bonyolultságon át az alázatos tiszteletig, miközben meglátom azt, ami mindig is benne volt a Szentírásban: mit lát Isten, amikor egy nőre néz.

Bár elsősorban reménységgel teli tekintettel írok a jövő hatékonyabb, Krisztust jobban tisztelő egyháza felé, nehéz szívvel nézek vissza is, és elismerem, hogy tudtomon kívül hogyan ástam alá éppen azokat a

3. 2Kor 2,4

gyülekezeteket, amelyeket vezetni segítettem. Ez a könyv ezért bocsánatkérésem mindazoktól a nőktől, akiknek a világát talán akaratlanul szűkebbé tettem, és kísérlet arra, hogy jóvátegyem azokat a sérelmeket, amelyekben részem volt.

1

Megváltozott a véleményem

„Ha megváltoztatjuk a véleményünket, az nem jelenti azt, hogy feladtuk az elveinket. Lehet, hogy azt jelenti: tanultunk valamit." Adam Grant

Az *Oxford Dictionary* így határozza meg a patriarchátust: „a társadalmi szerveződés minden olyan formája, amelyben a férfiaké a meghatározó hatalom". E meghatározás szerint egykor én voltam gyülekezetemben a patriarchális tanítás fő megfogalmazója.[4] Vezető, tanító lelkipásztorként évente többször álltam ki több száz új tag elé, és elmagyaráztam, miért bibliai Isten akarata szerint, hogy a gyülekezetben és a házasságban a férfiak viseljenek nagyobb felelősséget. Így magyaráztam:

A Biblia szerint Isten úgy teremtette Ádámot és Évát, hogy egyenlő, de eltérő szerepekben kiegészítsék egymást. Sőt Isten ezt a kiegészítő viszonyt az egyházba is átvitte: bár a legtöbb szolgálat nyitva áll a nők előtt, Isten egyedül a férfiakat rendelte presbiternek és lelkipásztornak. Bár a kultúra óriási nyomást gyakorol ránk, hogy ezt felülvizsgáljuk, mi elkötelezettek vagyunk amellett, hogy a Bibliából vegyük az irányt, és ne a kultúrából.

És ennyi elég is volt: a legtöbben elfogadták az álláspontunkat. Amikor néhányan nem, és inkább elmentek, azzal vigasztaltam magam, hogy a Jézushoz való hűség a legfontosabb.

Aztán néhány évvel ezelőtt, amikor a kérdés ismét előkerült, és rájöttünk, hogy korábbi indoklásaink kissé vékonyak, vezetői magcsoportunk úgy döntött, hogy újra megvizsgálja a tanítást, és alapos megfogalmazást és védelmet készít hozzá. Bár nyitottan beszéltünk a kérdésről, egyikünknek

4. Bár korábbi álláspontom meghatározására soha nem használtam a patriarchátus szót, nem találok más szót az angol nyelvben, amely közelebb állna ahhoz, amit tanítottam.

sem volt komoly kétsége afelől, hogy a Szentírásról vallott korábbi értelmezésünk helyes. Hiszen olyan tisztelt keresztény vezetők álltak mellettünk, mint John Piper és Timothy Keller, akik a bibliaolvasás általunk követett módját képviselték mindenféle kérdésben – a nemekkel és a vezetéssel kapcsolatban is. És Isten számszerűen is megáldotta gyülekezetünket, amíg ez a tanítás érvényben volt.

Mivel én voltam az egyik teológiailag legképzettebb vezető, másokkal együtt engem bíztak meg, hogy írjak tanulmányt a témáról. Lelkesen és teljes odaadással vetettem bele magam, készen arra, hogy világos és megfontolt védelmet adjak álláspontunknak. Teológiai képzettségem ellenére ekkor vizsgáltam meg először mélyrehatóan azokat az érveket, amelyek a nők gyülekezeti vezetése ellen *és mellett* szólnak. Sosem féltem a tényektől, ezért mindent elolvastam, amit csak tudtam a témáról.

Közben – és sosem gondoltam volna, hogy ez megtörténhet – magabiztosságom porrá omlott. Minél jobban megértettem, mit hiszek, és hogyan védték álláspontjukat e meggyőződés legismertebb és leghangosabb képviselői közül sokan, annál inkább világossá vált számomra, mennyire tévedtem, amikor azt feltételeztem, hogy meggyőződéseim sziklaszilárd bibliai írásmagyarázatra épülnek.[5] Hogyan lehetséges ez? Hogyan eshetett annyi általam tisztelt szerző és tudós – akikről azt hittem, hogy immúnisak a kultúra csapdáival szemben – maga is egy elavult, ugyanakkor ugyanúgy bibliaellenes kultúra foglyává? Ebben a könyvben azt az utat mutatom be, amelyen erre a kérdésre kerestem a választ.

Nem könnyelműen változtattam meg a véleményemet. Különösen megfogadtam a Példabeszédek tanácsát: „Igaznak látszik, aki első a maga perében, de eljön a másik, és kifaggatja őt."[6] Hogy kétszeresen és háromszorosan is biztos legyek, minden követ megfordítottam – minden igeszakaszt és minden érvet –, és minden oldalról megvizsgáltam, újra meg újra meg újra. Visszatekintve ez az egyik legfelszabadítóbb utam volt.

5. Ez gyakori tapasztalat. Andrew Bartlett például ezt írja a „Men and Women in Christ" című könyvében: „Amikor írni kezdtem, nem tudtam biztosan, hová jutok. … A nők szolgálatát illetően azt gondoltam, hogy mindkét oldalon elég erős és finoman kiegyensúlyozott érveket találok, így bármilyen következtetés ebben a kérdésben csak óvatos lehet. Tévedtem…" (15. o.)
6. Péld 18,17

Fogalmak és meghatározó pillanatok

Hadd tisztázzak néhány fogalmat, amelyet ebben a könyvben használok. *Patriarchátuson* vagy *a nemek közötti hierarchián* azt a feltevést értem, hogy bármelyik területről van szó – legyen az otthon, gyülekezet vagy társadalom –, a férfiaknak megbízatásuk van arra, hogy övék legyen a legfőbb tekintély. Világi kultúránk felhangjaival ellentétben, amely a férfiakat zsarnokként, ragadozóként, felelősséget elhárító és hatalomra éhes emberként ábrázolja, én e kifejezések használatával nem azt állítom, hogy a férfiak mindig elnyomók, vagy hogy férfiasságuk elkerülhetetlenül mérgező. Bátorító, hogy egyre több patriarchális gyülekezet fedezi fel, milyen bölcs dolog meghallgatni a nők hangját. Ám miközben ezek a gyülekezetek *beleszólást* adnak a nőknek, továbbra is magától értetődő, hogy *a végső szó* a férfiaké.

Ebben a könyvben elsősorban a patriarchátus egy sajátos formájáról lesz szó, amelyet *komplementarizmusnak* neveznek (az a nézet, hogy Isten a férfiaknak és a nőknek eltérő szerepet adott, és a vezetés a férfiaké). Ez a megújított patriarchátus egy újkeletű és nagy hatású változata, amelyet az amerikai egyházban találtak ki az előző évszázad utolsó negyedében. Bár azt állítja, hogy a nemeket egyenlőnek tekinti, kizárja a nőket a gyülekezeti igehirdetésből és lelkipásztori vezetésből; fenntartja a feleség alárendelődését a házasságban; és kisebb mértékben a társadalmi női vezetést is kétségbe vonja. Emellett hajlamos a nők otthoni szerepét becsülni a legtöbbre: hogy támogassák férjüket, vezessék a háztartást és neveljék a gyermekeket.

A komplementarizmus rövid történetét kissé tovább bonyolítja, hogy a gyülekezetek egy kis része az utóbbi időben megpróbálta *enyhíteni* keményebb következményeit. Engedi, hogy a nők prédikáljanak (de nem tekintéllyel). A nők a gyülekezetben férfiakat is vezethetnek (de csak a vezetés alacsonyabb szintjein). A társadalomban a legfelső szintű vezetők lehetnek (de a gyülekezetben nem lehetnek vezető lelkészek). A férjükkel együtt hozhatnak döntéseket (de ha nem értenek egyet, a férjé a döntő szavazat). Ezt nevezik *mérsékelt komplementarizmusnak*.

Két évtizeden át mérsékelt komplementáriusnak tartottam magam. Mint sok más vezető hasonló gyülekezeti körökben, értékeltem sok tehetséges nőt, és

együtt dolgoztam velük – hálásan azért, hogy egy egészséges gyülekezet része lehetek, amely láthatóan nem korlátozta, nem hallgattatta el és nem fojtotta el elhívásukat vagy hozzájárulásukat.

Ám amikor újra tanulmányozni kezdtem a Szentírást, be kellett ismernem: ha a komplementarizmus eredeti írásmagyarázati módszerei helyesek, akkor a mérsékelt komplementarizmus sokkal kevésbé védhető, mint reméltem. Egyszerűen nincs többé szilárd bibliai érve befogadóbb gyakorlata mellett. Arra a következtetésre jutottam, hogy vagy azt kell gyakorolnunk, amit hiszünk – és nem szabad engednünk, hogy a nők prédikáljanak, vezessenek, sőt akár a férfiakkal együtt vezessenek –, vagy közelebbről meg kell vizsgálnunk, mit hiszünk, és miért. (Hiszen ha a komplementarizmus téves, akkor annak enyhe formája sem elfogadhatóbb, mint ahogy a rasszizmus enyhe formája sem lenne az.)

Éppen ezt tettem: közelebb hajoltam minden elsődleges és másodlagos forráshoz, és amit felfedeztem, az mélyen felkavart. Alaposabb vizsgálat után megdöbbenve láttam, hogy tisztelt teológusok (mint Wayne Grudem, Tom Schreiner és Andreas Köstenberger) és szeretett lelkipásztorok (mint John Piper és Timothy Keller) mind kritikusan megalapozatlan bibliai elemzésekkel és egyoldalú érvekkel jutottak el arra a következtetésre, hogy a nőket sok nagy hatású szolgálatból ki kell zárni. Valójában *egyetlen olyan bibliai érvet sem találtam, amely vízhatlanul alátámasztaná, hogy a nőket ki kell zárni a legfelső szintű vezetésből*. Akármennyi érvet lehet is felhozni, mindegyik jelentős hibában szenved. És ha egyszerűen egymás mellé rakjuk őket, attól sem lesznek szilárdabbak, mint ahogy sok gyenge kártyalapból sem lesz más, csak kártyavár.

Ugyanígy elámultam, amikor jelentős, sőt meggyőző bibliai érveket találtam amellett, hogy a nőket *be kell vonni*. Mivel elköteleztem magam amellett, hogy az egész Biblia alapján közelítsek a témához, végül a *férfi–női mutualizmus* teológiájánál kötöttem ki (vagyis a férfi és a nő kölcsönösségénél).[7] Értékelem az ezzel rokon értelmű *egalitarizmus* kifejezést, és vállvetve állok a legtöbb bibliatudóssal, aki e zászló mellé állt – helyesen mondják, hogy a Szentírás támogatja azt a gondolatot, hogy a férfiak és a nők egyenlők, és egyenlő

7. Eleinte a „gender mutualism" (a nemek mutualizmusa) kifejezést választottam, de aztán rájöttem, hogy a nyugati kultúrában a „gender" szó jelzőként már nem csak a férfit és a nőt jelenti. A „sex mutualism" (a biológiai nemek mutualizmusa) sem jöhetett szóba, így a cseppet sem szexi „male–female mutualism" (férfi–női mutualizmus) mellett döntöttem.

jogokat és lehetőségeket érdemelnek. Ebben a könyvben azonban három okból nem szeretném ezt a kifejezést használni: először, a komplementáriusok is azt állítják, hogy hisznek a nemek egyenlőségében; másodszor, a kifejezést a nemekre alkalmazva néha a férfiak és nők közötti minden különbség tagadásával társítják; harmadszor, nem az egyenlőség az egyetlen döntő gondolat – a kölcsönös társság és az együttműködő egység ugyanilyen fontos. Ezt szem előtt tartva íme munkadefiníciómat, egyben azt az álláspontot, amelyet ebben a könyvben részletesebben kifejtek:

A férfi–női mutualizmus az a Szentírásból táplálkozó teológiai álláspont, hogy a férfiak és a nők különbözők, mégis egyenlők, és arra teremtettek, hogy az élet minden területén egymás mellett szolgáljanak és társként működjenek együtt. Minden ember Istentől kapott tekintélyét, ajándékait és szakértelmét el lehet és el kell ismerni és meg kell becsülni, nemétől függetlenül.

És végül néhány szó a *teológia* szóról. A legegyszerűbb és legtisztább formájában teológiánkat annak a folyamatos törekvésnek kell formálnia, hogy minden egyes kérdésben a lehető legközelebb jussunk Isten nézőpontjához. A *Hogyan látja Isten a nőket?* tehát *a nőkről szóló teológia – arról, amit a Biblia egészében véve és helyesen összeillesztve tanít a nőkről*.

Folyamatos reformáció

Az 1500-as évek protestáns reformációja az egyház tanításainak nagyon is szükséges felülvizsgálatát hozta el. Ám maga a reformáció hirdette azt az elvet, hogy az egyháznak „mindig reformálódnia kell" (a latin *ecclesia semper reformanda* kifejezés szerint). Kálvin és Luther például nem gondolták, hogy bármely bibliai jelentőségű kérdésben övék az utolsó szó. Inkább továbbadták a következő nemzedékeknek azt a folyamatos feladatot, hogy gondosan vizsgáljuk tanításainkat, és azt, mennyire egyeznek a Szentírással. Nagyon jól tudták, hogy egy évszázados egyházban könnyű különös dolgokat összeszedni – régi, időszerűtlen ereklyéket letűnt korokból –, amelyeket el kell hagyni, nem pedig magunkhoz ölelni, ha azt akarjuk, hogy az egyház szabadon haladjon dicsőségről dicsőségre.

Hiszem, hogy ez nemzedékünk egyik döntő reformációja. Az egyháztörténetet olvasva csodálkozva láttam, hogyan vezeti a Lélek az egyházat egyre nagyobb világosságra tanításai és gyakorlata terén a legkülönfélébb kérdésekben. Ha az első reformáció arra törekedett, hogy visszaadja *Isten igéjét* az egyszerű embereknek, akiket régóta megfosztottak életet átalakító erejétől, akkor a későbbi reformációk lassan, de kitartóan *Isten munkáját* adják vissza Isten *egész* népének – kortól, rasszától, társadalmi helyzettől és nemtől függetlenül.

A reformációk erőfeszítést kívánnak. Az egyháztörténet nagy részében a keresztények néhány kiválasztott tudós emberre bízták, hogy kitalálják, mit higgyünk mindannyian. Sőt a protestáns reformáció és a könyvnyomtatás 1436-os megjelenése előtt a legtöbben a teológiát és a Biblia nagy részét emelkedett zagyvaságnak tartották, amelyet csak a papok érthetnek, akik latinul olvastak és beszéltek, és hozzáfértek a Biblia egy ritka példányához. Bár azóta nagyon sok minden megváltozott, sok hívő (sőt sok gyülekezeti vezető) még mindig kiszervezi e döntő kérdés megítélését: másokra hagyatkozik, hogy elvégezzék helyette a nehéz írásmagyarázati munkát. Amikor egy lelkésztársamnak elmondtam, hogy megváltozott az álláspontom, így panaszkodott: „Elfoglalt lelkipásztorként nem tudom, mikor kellene időt találnom arra, hogy a teológiámon gondolkodjam." Igaza van: idő és erőfeszítés kell hozzá! Mégis olyan vállalkozás, amely megéri ezt a befektetést.

A reformációknak nem kell tiszteletlennek lenniük. A megosztó táborokon és az egymásról festett lekicsinylő karikatúrákon túl van egy jobb út. Nemcsak a vita két nyilvánvaló „oldalára" gondolok, hanem a nemekre is, amelyeket túl gyakran fordítanak egymás ellen – mintha vagy minden férfi szemét volna, vagy minden nő *Jezábel*. Ebben a szellemben nagyon büszke vagyok arra a sok férfira és nőre, akiket ismerek (a beszélgetés mindkét oldalán), akik mindent megtesznek azért, hogy építsék a testet, és tiszteljék egymást. Egy lelkipásztornő ezt mondta nekem: „Jézus útján járok, aki felemelte a nőket anélkül, hogy lenézte volna a férfiakat." Ugyanebben a szellemben szeretném tisztelni azokat a vezetőket és teológusokat is (ismét: mindkét táborban), akik életüket annak szentelték, hogy őszintén keressék az igazságot és az igazságosságot. Bár ebben a kérdésben nem értek egyet olyanokkal, mint Tim Keller és John Piper, nem látom őket a patriarchátus kétdimenziós

plakátarcainak. Sok minden abból, aki ma vagyok, az ő hatásukra formálódott, és sok tekintetben továbbra is tanulok tőlük.

Azoknak a gyülekezeteknek, amelyek felülvizsgálják teológiájukat, nemet kell mondaniuk az elmúlt évtizedek „kultúrharcaira", és azokra a módszerekre is, amelyek személyes megszégyenítéssel akarják elérni az értékrend megváltozását. Miközben együttérzéssel meghallgatjuk a társadalom hangjait és a nők által átélt fájdalmat, ebben a beszélgetésben elsősorban a szentírási teológia helyes megértése és megváltó alkalmazása kell, hogy vezessen minket.

A reformációk alázatot kívánnak. Lehet helyesen cselekedni, de úgy, hogy több kárt okozunk vele, mint hasznot. Bárhová jusson is, mindenképpen tegyen meggyőződései mellé kedvességet, szelídséget és türelmet.

Nem lelem örömömet a vitában, és Önnek sem kellene. Bár ma már másként hiszek, sok komplementárius vezetőt és gyülekezetet továbbra is a legnagyobb becsben tartok mint Krisztusban testvéreimet – bármilyen különbségek vannak is a felfogásunkban, ami közös bennünk, az sokkal nagyobb. Mivel keresztény vezetői szolgálatom nagy részében magam is komplementárius voltam, mulasztás volna részemről azt sugallni, hogy azok, akik még ma is ehhez ragaszkodnak, lelkileg vagy szellemileg valamiben hiányt szenvednek.

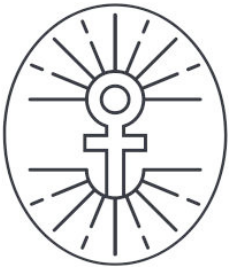
Ahogyan később részletesebben kifejtem, talán az egyház szembesülése a nők egyenlőségének viszonylag új kulturális jelenségével a legnagyobb esettanulmány, amelyet valaha alaposan meg kellett vizsgálnunk: hogyan szívta magába a történelmi egyház a kulturális feltevéseket, amikor saját szövegeit olvasta. Tim Keller ezt mesterien fogalmazza meg:

[A] Bibliáról alkotott értelmezésünk minden bizonnyal tévedhet – sőt mindig részben téves –, ezért mindig nyitottnak kell lennie a helyesbítésre. … Kulturális szemellenzőink miatt nemcsak beszélnünk kell [egy új kultúrához]; meg is kell hallgatnunk [annak embereit]. Meg kell hallgatnunk, amit mondanak, és komolyan kell vennünk kérdéseiket, ellenvetéseiket azzal szemben, amit mondunk, valamint reményeiket és vágyaikat. Ez a kölcsönhatás egy új kultúrával legtöbbször sok olyan dolgot mutat meg nekünk, amit a Biblia tanít – olyan dolgokat, amelyeket vagy teljesen figyelmen kívül hagytunk, vagy jelentéktelennek tartottunk, sőt esetleg azt is,

hogyan olvastuk félre a Bibliát saját kulturális feltevéseink szemüvegén keresztül.[8]

Pál apostol szerint, az Ef 5-ben, Jézus folyamatosan munkálkodik azon, hogy megszépítse egyházát „a víznek fürdőjével az ige által", és egyre ragyogóbbá és szeplőtelenebbé tegye. Az Ő kegyelmének fényében adom közre ezt a könyvet. Bár kétségtelenül sok helyen hibás, olyan módokon is, amelyekről most nem tudok, imádkozom, hogy mégis kis részt vállalhasson a Lélek megújító munkájában, amellyel Jézus egyházát megszépíti.

8. Timothy Keller, Center Church, 8. fejezet.

Első rész

A NŐK BUKÁSA ÉS FELEMELKEDÉSE

2

Az alacsonyabb rendű nem

„Az asszony volt az ember bukásának szerzője… hogyan kívánhatnánk akár csak ujjunk hegyével is megérinteni egy ilyen trágyászsákot?" Clunyi Odó, Kr. u. 936[9]

Naivan azt feltételezzük, hogy amit az egyház ma hisz a nőkről, azt mindig is hitte. Ahogyan hamarosan látni fogja, ez nincs így! Ebben a fejezetben vizsgáljuk meg, miért sokkal jobb a mai válaszunk arra a kérdésre, hogy „Hogyan látja Isten a nőket?", mint az a válasz, amelyet a keresztények többsége a történelem során adott volna.

Bár ebben a könyvben elsősorban a Szentírást tanulmányozzuk, ebben és a következő fejezetben azt szeretném megvizsgálni, *milyen helyzetben vagyunk*. Egyszerre lenyűgöző és ijesztő megismerni, hol hibáztunk az egyháztörténetben – régen és a közelmúltban is –, amikor oktalanul „Isten jó terveként" fogadtuk el a patriarchátust.

Egészen a legutóbbi időkig mindenki elfogadta és senki nem kérdőjelezte meg azt a tételt, hogy a férfiaknak kell uralkodniuk a nőkön – „a nők saját érdekében". Minden nagy vallás ezt tanította, és a legtöbb ma is ezt tanítja. Minél konzervatívabban értelmezték az adott vallást, a férfiak annál inkább hajlottak arra, hogy a nőket csak bizonyos területekre korlátozzák. Szomorú, de a kereszténység – bár megvoltak a saját eszközei és szunnyadó lehetőségei egy ilyen elnyomás megdöntésére – nagyrészt ragaszkodott a férfi felsőbbrendűség gondolatához, és saját Szentírását úgy értelmezte, hogy a „keresztény" patriarchátus gondolatát védje.

Ennek oka, hogy az egyház története nagy részében hitt a nők eredendő alacsonyabb rendűségében. Egy olyan terjedelmes és összetett könyvet, mint a Biblia,

9. Idézet a Patrologia Latinából, in: Christine Klapisch-Zuber (ed), A History of Women, 1. fejezet.

nagyjából bármilyen előre eldöntött következtetés alátámasztására fel lehet használni, amelyet valaki a valóságról levon. Fehér dél-afrikai keresztényként ezt jól tudom. Hazámban alig néhány évtizeddel ezelőtt legtanultabb „bibliai" teológusaink közül néhányan beleláttak rasszizmusukat a Bibliába, ahelyett hogy hagyták volna, hogy a Biblia leleplezze rasszizmusukat. Úgy forgatták az igeszakaszokat, hogy eltorzították jelentésüket – és megalkották a fajok „különálló, de egyenlő" szemléletét, amelyet *apartheidnek* neveztek. Az amerikai keresztények hasonlót támogattak a 20. század eleji faji elkülönítési politikájukban, annak ellenére, hogy olyan másként gondolkodók, mint John Marshall Harlan – egykori rabszolgatartó, aki belátta tévedését – világos és meggyőző érveket hoztak fel. Teológiai körében akkoriban magányos hangként ragaszkodott ahhoz, hogy „a polgárok önkényes elkülönítése faji alapon a szolgaság bélyege, amely összeegyeztethetetlen az egyenlőséggel".[10] Bár az akkori keresztények talán udvariasan elismerték a feketék és fehérek egyenlőségének gondolatát, azzal, hogy a feketéket kijelölt területekre különítették el, és megtagadták tőlük a szavazati jogot, aláásták egyenlőségüket, és megfosztották őket emberi méltóságuktól.

Mai keresztényként valami hasonlót mondhatok a nemi megkülönböztetésről az egyházban, amely talán még mélyebben gyökerezett. Szinte az egész egyház, szinte minden kontinensen és minden évszázadban elfogadta vezetőinek azt a tanítását, hogy a nő „más és alacsonyabb rendű". Bármilyen nemes is a komplementárius egyház újabb kísérlete, hogy ezt „egyenlők mint személyek, különbözők a szerepekben" formulára módosítsa, szeretném Harlan gondolatait a nemekre alkalmazni: a gyülekezeti tagok nem szerinti elkülönítése a szolgaság bélyege, amely összeegyeztethetetlen az egyenlőséggel.

Bár ezt a következő fejezetben bővebben kifejtem, a komplementáriusok állítása, hogy az övék az egyház történelmi álláspontja, súlyos történelmi emlékezetkiesésről árulkodik. Bár ma minden keresztény és minden gyülekezet kategorikusan kijelenti, hogy a nők egyenlők a férfiakkal, szinte senki sem emlékszik arra, hogy a férfi és nő *egyenlőségének* gondolata *csak egészen nemrég* vált elfogadott tanítássá az egyházban.[11]

10. https://bit.ly/3mzfAEq

11. William Wittnek tartozom köszönettel, aki az „Icons of Christ" című könyvében (3. fejezet) segített, hogy ezt először helyesen lássam – az a vizsgálata, amely szerint a női alacsonyabb rendűség teológiája története nagy részében az egyház tanítása volt, adta e fejezet megírásához a kiindulópontomat.

Talán ez a történelmi egyház legátfogóbb és legtartósabb bűne: hogy egészen az 1960-as évekig szinte senki nem vitatta azt a hitet, hogy a nők lényegüket tekintve alacsonyabb rendűek a férfiaknál. Csak ekkor, a nőfelszabadítási mozgalom sikere nyomán „fedezte fel" a társadalom, hogy a nők valóban ugyanolyan intelligensek, mint a férfiak, és ugyanúgy képesek jelentős vezetői szerepet betölteni. *Csak ekkor kezdte el a világméretű egyház gyorsan felülvizsgálni saját tanításait a nőkről.* Közel két évezreden át az egyház szinte minden jelentős tanítója lekicsinylően és korlátozóan gondolkodott a nőkről. Amint majd megmutatom, ezt a szemléletet a környező kultúrájuktól örökölték, és ahelyett hogy a Szentírással megkérdőjelezték volna, hagyták, hogy kultúrájuk nőgyűlölete irányítsa, hogyan olvassák a Szentírást.

Azért kell ezt ennyire hangsúlyoznom, hogy rámutassak: a komplementarizmus, „egyenlők mint személyek, különbözők a szerepekben" tanításával, éppen annyira eltér az egyház történelmi álláspontjától, mint a férfi–női mutualizmus.[12] *Egyik álláspont sem létezett még 60 évvel ezelőtt! Mindkettő csecsemő csupán a bibliamagyarázat történetében, így a komplementarizmus semmivel sem hivatkozhat inkább korábbi létezésre, mint a férfi–női mutualizmus.* Sőt korábbi álláspontom, a mérsékelt komplementarizmus, *sokkal* fiatalabb mindkettőnél – ennek van a legkevesebb történelmi előzménye mindezen álláspontok közül.

A nők alacsonyabb rendűsége mint bevett egyházi tanítás

Igaz, hogy a kereszténység létezésének első évszázadaiban nők sokaságát vonzotta gyülekezeteibe. Ahogyan Jézus úttörő módon bánt a nőkkel, ahogyan a legkorábbi gyülekezetekben nők töltöttek be vezető szerepeket, ahogyan Pál levelei szerint a férfiak és a nők egyenlő helyzetben vannak Krisztusban – mindez olyan irányba indította el az egyházat, amely a nőknek új rangot kínált, amilyet sehol máshol nem ismertek, és a civilizáció egyetlen korábbi korszakában sem. Ám a korai egyház emelkedett szemlélete és a nőkkel való bánásmódja ellenére az apostolok utáni egyházban nem volt minden rendben. Bár a nőket (valamivel) kedvezőbb színben látták, mint

12. Andrew Bartlett a „Men and Women in Christ" című könyvében (6–10. o.) ugyanerre jut: „Amikor a komplementáriusok azt állítják, hogy álláspontjuk »történelmi«, az tévedés."

görög–római szomszédaik, *a nő alacsonyabb rendűségének gondolata hamar gyökeret vert*.

Az alábbiakban válogatás következik a történelem néhány „nagy" egyházi vezetőjének és gondolkodójának írásaiból, amelyek bepillantást engednek ebbe a széles körben elterjedt nézetbe.

Órigenész egyházatya (Kr. u. 184–253) úgy alkalmazta Pál tanítását – „éktelen dolog az asszonynak a gyülekezetben szólni"[13] –, hogy teljes hallgatást követelt a nőktől, még akkor is, ha valami kiválót vagy szentet akartak mondani, csupán azért, mert szavaik „egy asszony szájából jönnek".[14] Hasonlóképpen Aranyszájú János egyházatya (Kr. u. 347–407) megtiltotta, hogy a nők bármit tanítsanak, mert „egyszer tanította Ádámot, és rosszul tanította. … Ezért szálljon le a tanítói székből! Most a férfinak van alávetve a bűn miatt."[15] Különösen figyelmeztette a férfi lelkipásztorokat arra, hogy a nő képes elcsábítani őket, és azt tanácsolta nekik, hogy „különös előrelátással" legyenek, „a nőnek a bűnre való hajlama miatt… mert nemcsak a szemérmetlen, hanem a szerény asszony szeme is átjárja és felkavarja az elmét".[16]

Tertullianus, a latin kereszténység atyja (Kr. u. 160–225) még keményebb volt: „Az asszony egy csatorna fölé épült templom." A nőkhöz közvetlenül így szólt:

Nem tudjátok, hogy (mindegyikőtök) Éva? Isten ítélete nemetek fölött ma is érvényben van: így a vétek is szükségképpen tovább él. Ti vagytok az ördög kapuja. Ti vagytok az isteni törvény első elhagyói. Te vagy az, aki rávetted azt, akit az ördög nem volt elég bátor megtámadni. Oly könnyen elpusztítottad Isten képmását, a férfit. A te vétked miatt még Isten Fiának is meg kellett halnia.[17]

Mérges vádjai mögött olyan nők álltak az általa ismert gyülekezetekben, akik tanítottak és kereszteltek. Ez egyáltalán nem tetszett neki: „Nem szabad az asszonynak a gyülekezetben szólnia, de tanítania sem, keresztelnie sem, áldozatot bemutatnia sem, és semmilyen férfiúi feladatban [vagy] papi

13. 1Kor 14,35
14. Idézi: Patricia Cox Miller (ed), Women in Early Christianity
15. Idézi: Elizabeth A. Clark, Women in the Early Church
16. Idézi: Philip Schaff (ed), St. Chrysostom
17. Idézi: Alexander Roberts (ed), Tertullian, Minicius Felix, Commodian, Origen

tisztségben nem követelhet magának részt."[18] Tertullianus a római politikai módszereket bevezette az egyházi szerkezetekbe, és kora egyházát szerves közösségből politikai testületté alakította, amelyben csak férfiak járulhattak hozzá teljes mértékben bármiféle vezetéshez. A női szüzességet is sürgette. Szerinte a nők nemcsak a saját szexuális tisztaságukért feleltek, hanem a férfiakéért is. Hosszú értekezéseket írt arról, hogy a nők kerüljék a vonzó megjelenést: ne fürösszék tisztátalan testüket, hanem takarják be tetőtől talpig sötét, formátlan ruhába, és maradjanak távol a nyilvános tértől, hogy ne kísértsék a férfiakat. Bár Krisztus megválthatta őket, mégis különösen bele voltak gabalyodva a bűnbe, ezért a legjobb volt elkülöníteni és alárendelni őket.

Ágoston egyházatya (Kr. u. 354–430) is úgy hitte, hogy a nőnek nincs a férfitól független, saját méltósága: „Segítőtársként – ez a feladat csak őt illeti – nem Isten képmása. A [férfi] viszont egymagában ugyanolyan teljesen és tökéletesen Isten képmása, mint amikor a nővel eggyé egyesül."[19] Ahogy teltek az évszázadok, ez a lekicsinylő szemlélet a nőkről semmit sem javult. Aquinói Tamás (Kr. u. 1225–1274), bár Ágoston után az egyház következő nagy gondolkodójaként tartják számon, nem tudott hasonló értelmet felfedezni az általa ismert nőkben. Úgy járult hozzá az egyház nemekről szóló teológiájához, hogy feleleventette Arisztotelész képtelen gondolatát: a nő hibás emberi lény, a férfi ondó balesetének eredménye, amely rendes körülmények között újabb férfit hozott volna létre. Ennek következménye, hogy „a nők természetüknél fogva alá vannak vetve a férfiaknak, mert a férfiakban az ész uralkodik".[20]

Aquinói Tamás elismerte, hogy a nő osztozik a férfival az emberi természetben (ez üdvözlendő újítás volt a gondolkodásban), és hogy a férfi „segítőtársa", de rögtön hozzátette, hogy a szaporodáson kívül „egy másik férfi mindig hasznosabb segítség". A férfi úgy viszonozza azt a kevés segítséget, amelyet a nőtől kap, hogy vezeti őt: „A feljebbvaló alattvalóit azok saját javára és hasznára használja. … Mert az emberi családból hiányzott volna a jó rend, ha egyeseket nem kormányoznának náluk bölcsebbek."[21]

18. Idézi: Karen Jo Torjesen, When Women Were Priests
19. Augustine, De Genesis ad litteram, vol. 9.
20. Aquinas, Summa Theologica, 1.92.1. www.bit.ly/3CD8B2V
21. Aquinói Tamás máshol ezt adja okul arra, hogy a nő nem kaphat egyházi rendet, és nem tölthet be fontos szerepet: „Az asszony alávetett állapotban van, ezért nem veheti fel az egyházi rend szentségét."

Bármilyen nagy elméje volt is Aquinói Tamásnak Istenről, sajnos tanítója, Nagy Albert domonkos teológus szörnyű gondolatokkal töltötte meg a nőkről. Ő ezt írta:

Az asszony félresikerült férfi, akinek természete hibás és fogyatékos az övéhez képest. Ezért bizonytalan önmagában. Amit nem kaphat meg, azt hazugsággal és ördögi csalással próbálja megszerezni. Ezért minden asszonnyal szemben úgy kell vigyázni, mintha mérges kígyó és szarvas ördög volna … A gonosz és romlott tettekben okosabb, vagyis ravaszabb lehet a férfinál. Érzései minden rossz felé hajtják, ahogyan az ész minden jó felé ösztönzi a férfit.[22]

Luther Márton, a protestáns reformátor (Kr. u. 1483–1546), aki mindig szerette a vitát, tett néhány jelentős lépést a nők emberibb megítélése felé. Mégis megmaradtak a régi gondolatok: „Isten szava és művei világosan mutatják, hogy az asszonyokat arra teremtették, hogy vagy feleségek, vagy prostituáltak legyenek." „Egy asszonynak semmilyen ruha nem áll rosszabbul, mint a bölcsességre való vágy." „A férfiaknak széles, nagy mellkasuk és kicsi, keskeny csípőjük van, és több az értelmük, mint az asszonyoknak, akiknek csak kicsi, keskeny mellük és széles csípőjük van, hogy otthon maradjanak, csendben üljenek, vezessék a háztartást, és gyermekeket szüljenek és neveljenek." Egy olyan versről, amely a házasságtörő asszonyokra figyelmeztet, Luther azt az alkalmat ragadta meg, hogy kifejtse nézeteit a férfiakról és a nőkről:

Arra teremtetett, hogy a férfi körül legyen, gondozza és nevelje a gyermekeket … és alá legyen vetve a férfinak. A férfiaknak viszont az a parancs adatott, hogy kormányozzák az asszonyokat és a háznép többi részét, és uralkodjanak rajtuk. Ha azonban egy asszony elhagyja tisztét, és hatalmat ragad magához férje fölött, akkor olyan művet [cselekszik], amely saját vétkéből és a gonoszból fakad. Mert Isten nem uralkodásra teremtette ezt a nemet, ezért soha nem is uralkodnak sikeresen.[23]

Bármilyen pusztítóak voltak is a történelem nagy egyházi vezetőinek e gondolatai, John Knox, a skót reformátor és a *presbiterianizmus* megalapítója viszi el a pálmát mint az egyház vezető nőgyűlölője. A katolikus királynők, a skót Guise-i Mária és az angol Tudor Mária elleni kirohanásában – saját

22. Filthaut Ephrem (ed), Albertus Magnus: Quaestiones Super De Animalibus, vol. 15, q. 11.
23. *Luther's Works*, vol. 15, kommentár a Préd 7,26-hoz, 130. o.

állítása szerint – a Szentírásra alapozta érveit: „Isten kinyilatkoztatta, hogy több mint természetellenes szörnyűség, ha egy asszony uralkodik, és birodalma van a férfiak fölött."[24] Knox szerint a nők természetüknél fogva gyengék, törékenyek, türelmetlenek, erőtlenek, állhatatlanok, kegyetlenek, és nincs józan ítélőképességük. Ezért nem vezethetnek, sőt azok a férfiak, akik alávetik magukat tanácsaiknak és vezetésüknek, ezzel maguk is alkalmatlanná válnak a közhivatalra. Pálra hivatkozva azt mondta, hogy a nőt – még legnagyobb tökéletességében is – arra teremtették, hogy a férfinak alá legyen vetve. Semmi szánalmat nem tanúsít azok iránt a nők iránt, akik a szülésben és a férfinak való alávetettségben szenvednek – ez a nő jogos büntetése Évában. Ezért minden vágyát és akaratát át kell adnia férjének és férje akaratának. Knox szerint mindez nemcsak az otthonban és a gyülekezetben érinti a nők szerepét, hanem a társadalomban is: „Ha egy asszonyt arra emelnek, hogy tanítson, ítélkezzen vagy uralkodjon a férfi fölött, az Isten akaratával és rendelésével a leginkább ellenkező dolog."

Reformátortársa, Kálvin ezt írta: „Nincs semmi képtelenség abban, hogy egy férfi különböző kapcsolataiban más férfiakkal egyszerre parancsol és engedelmeskedik. Ez azonban nem vonatkozik az asszonyokra, akik természetüknél fogva (vagyis Isten rendes törvénye szerint) csak engedelmeskedni születtek, mert minden bölcs férfi mindig elutasította a *gynaikokratian*-t, az asszonyok uralmát, mint természetellenes szörnyűséget."[25]

John Dod puritán a Tízparancsolatról írt 1603-as magyarázatában ezt írja: „Ahogyan az egyháznak félnie kell a Krisztus Jézust, úgy kell a feleségeknek is félniük férjüket. És ezt a belső félelmet külső szelídséggel és alázattal kell kimutatni. Mert ha nincs félelem és tisztelet az alárendeltben, akkor a feljebbvalónak sem adható szilárd és állandó tisztelet."[26]

Az egyik legkiválóbb anglikán teológus, Richard Hooker (Kr. u. 1554–1600) folytatta a nők lenézésének e nyomorúságos és makacs hagyományát. *The Laws of Ecclesiastical Polity* című művében azt mondta, hogy a nők „ítélete nemük miatt rendszerint a leggyengébb".[27] Azt is megmagyarázta, miért adja

24. John Knox, First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women. www.bit.ly/3EG88xc
25. John Calvin, *The Second Epistle of Paul the Apostle to the Corinthians and the Epistles to Timothy, Titus and Philemon. (Az 1Tim 2,12-höz írt kommentárjában.)*
26. John Dod, A Plaine and Familiar Exposition of the Ten Commandements
27. Richard Hooker, The Laws of Ecclesiastical Polity, Preface 3.13.

át az esküvői szertartáson az apa a menyasszonyt a férjének: „Természetének és nemének gyengesége (imbecility) arra kötelezi, hogy mindig mások irányítsák, vezessék és rendelkezzenek felette."[28]

John Wesley, a metodista mozgalom alapítója (Kr. u. 1703–1791) jelentős lehetőségeket adott a nőknek, hogy szolgáljanak gyülekezeteiben, mégis úgy látta, hogy a nő elsődleges szolgálata az otthonban van. Egyik forgószélszerű szolgálati körútjáról írt levelében azt tanácsolta feleségének, hogy fogadja el otthonhoz kötött asszonyi sorsát: „Ne küzdj tovább az uralomért, a hatalomért, a pénzért vagy a dicséretért. Elégedj meg azzal, hogy magánember vagy, jelentéktelen személy, akit Isten és én ismerünk és szeretünk. … Mi jelentősége van jellemednek az emberiség számára, ha most azonnal eltemetnének? Vagy ha sohasem éltél volna, mekkora veszteség volna az Isten ügyének?"[29]

Mindezeket az idézeteket azért hozom, hogy rámutassak valamire: az egyház történelmi álláspontja – akár az egyházatyákról, akár a középkori, katolikus, protestáns, puritán, anglikán vagy metodista egyházról van szó – mindig az volt, hogy a nők „mások és alacsonyabb rendűek", ezért többnyire alkalmatlanok arra, hogy a szaporodáson és a háztartáson kívül jelentős módon hozzájáruljanak bármihez.

Minden bibliai szakaszt, amelyet hihetően ki lehetett csavarni a nők alacsonyabb rendűségének és alárendeltségének alátámasztására, fel is használtak erre. Az egyháztörténet nagy részében, ha egy nő megkérdezte volna gyülekezete vezetőit, hogyan látja őt Isten, lealacsonyító és megalázó választ kapott volna. *A nők férfiaknak való alárendeltségét senki nem vitatta, mert egy megkérdőjelezhetetlen feltevésen alapult: a nők eredendően alacsonyabb rendűek a férfiaknál.* Abból, hogy a nők eredendően és lényegüket tekintve kevésbé intelligensek, bűnösebbek, fogékonyabbak a kísértésre és érzelmileg instabilabbak, megcáfolhatatlanul az következett, hogy az otthonban, a gyülekezetben és a társadalomban vezetésre is képtelenek.

Honnan származtak ezek a szörnyű gondolatok?

28. Richard Hooker, The Laws of Ecclesiastical Polity, Book 5, 43.5. Az „imbecility" szó a régi angolban azt jelentette, hogy valaki gyenge vagy fejletlen.
29. www.bit.ly/3nQszRt

A kultúra felülírja az Írást

Az egyik leggyakoribb hiba, amelyet az egyház újra meg újra elkövet, hogy a Szentírást a kultúra szemüvegén keresztül olvassa, ahelyett hogy a kultúrát olvasná a Szentírás szemüvegén keresztül. Ez magyarázza a szexizmust és a nőgyűlöletet az egyház történetében. Különösen Arisztotelész (Kr. e. 384–322) írásai formálták azokat a kulturális feltevéseket, amelyek a görög–római világ gyökerénél voltak, és ezek aztán beépültek a nemek közötti különbségről alkotott korai keresztény felfogásba. Arisztotelész kifejezetten azt állította, hogy a nők torz férfiak, és ez meghatározza a társadalomban betöltött szerepüket. Arisztotelész a nőket „sötétnek, titokzatosnak, örökké mozgónak, önmagukat el nem határolónak és határok nélkülinek" írta le, szemben a férfiakkal, akik „világosak, becsületesek, jók, állhatatosak, önmagukban zártak és szilárdan körülhatároltak".[30]

Ezek a gondolatok uralták a kulturális szemléletet és cselekvést az egész görög–római civilizációban. A patriarchátus a Római Birodalom DNS-ébe volt beépítve. A korai egyházatyák, bár kifejeztek néhány pozitív nézetet is a nőkről, *mégis összevegyítették ezt a csúnya, régi gondolatokkal*. Miközben az egyháztörténeti tankönyvek az egyháztörténet e korai szakaszát az „igazság kereséseként" írják le – különösen Jézus kilétét és természetét illetően –, ritkán említik azokat a hazugságokat, amelyek ugyanakkor csendben beszivárogtak az egyház tanításába a nő természetéről.

Ezenkívül a platóni filozófia egyik eleme, a dualizmus korai kihívást jelentett az egyháznak, és megerősítette a nők lealacsonyítását. Ebben a tévtanításban a valóság két részre oszlik: testre vagy anyagra (amelyet eredendően gonosznak tartanak) és szellemre vagy értelemre (amely eredendően jó). Ezt a téves világlátást a nemek kategóriáival is összekapcsolták: a férfiak, akiket racionálisabbnak tartottak, eredendően jók voltak, és Isten képére teremtettek, a nőket viszont, akiket testük és nem eszük határozott meg, testieknek tekintették, akik csupán a férfi képére teremtettek. Ahogy ez a bibliaellenes kettősség utat talált a keresztény gondolkodásba, a nőket az irracionalitással, a testtel és annak bűnös vágyaival azonosították. A női

30. Kayla Huber, „Everybody's a Little Bit Sexist." Idézi: Mathews, „Gender Roles and the People of God", 10. fejezet.

szexualitás eredendő bűnösségének ez az eretnek gondolata szörnyű pályára állította az egyházat. Magát a szexualitást most a bűneset következményének tekintették. Aranyszájú János arra vezette olvasóit, hogy a bűneset előtti Éden kertjét olyan helynek képzeljék, ahol „a nemi kapcsolat iránti vágy … el volt távolítva a lelkükből".[31] A bűneset után azonban a szexualitás szükséges rosszá vált. Szükséges volt a gyermekek nemzéséhez, de egyben ez lett az az út is, amelyen az „eredendő bűn" átszállt a gyermekekre. A bűn egyfajta nemi úton terjedő betegség lett. A szexualitás e szomorú felfogása – különösen a nőknél, akiknek egész identitása a szaporodás körül forgott – a szüzesség túlzott megbecsüléséhez, a házasságon belüli nemi élet aszketikus kerüléséhez, Mária anya szüzességének rögeszmés hangsúlyozásához, később pedig a papi cölibátushoz vezetett.

A férfiaknak kerülniük kellett a nőket, a nőknek pedig önmagukat. Az ókori történetíró, Palladiosz (Kr. u. 386–430) 20 000 nőről beszél, akik szegénységben, szüzességben és magányban éltek remeteként az Egyiptom körüli sivatagokban – láthatóan megbélyegzett nemük terhe alatt nyögve. Ez a remeteélet, amelyet férfiak és nők egyaránt választottak, később nemek szerint elkülönített szerzetesi közösségekké fejlődött, amelyek a cölibátus, a szegénység és a szolgálat fogadalmai köré szerveződtek a kolostorokban. Ebben a kultúrában a „legistenfélőbb" nők kerülték a házasságot, ha lehetett, a házasságon belül a nemi életet is, és amennyire csak lehetett, vonzatlanná tették magukat. Elizabeth Clark történész ezt mondja:

A legtalálóbb szó, amellyel az egyházatyák nőkhöz való viszonyát leírhatjuk, az ambivalencia. A nők Isten teremtményei voltak, Isten jó ajándéka a férfiaknak – és a világ átka. Gyengék voltak értelemben és jellemben egyaránt – és rettenthetetlen bátorságot tanúsítottak, bámulatos tudományos teljesítményekre vállalkoztak. Hiúak, álnokok, kéjvággyal teltek voltak – Krisztushoz vezették a férfiakat, menekültek a nemi együttlét elől, nem rendültek meg a hóhér fenyegetésétől, és zsákba öltöztek, hamut szórtak a fejükre.[32]

Ahogy a Római Birodalom lassan elbukott, ezek az immár az egyház teológiájába beolvasztott görög–római gondolatok továbbszálltak a középkori egyházra. A nőkkel kapcsolatos ambivalencia, mint korábban, megmaradt:

31. Elizabeth A. Clark, Women in the Early Church, 122–123. o.
32. Elizabeth A. Clark, Women in the Early Church, 15. o.

egyfelől gonosznak és alacsonyabb rendűnek festették le a nőket, másfelől az erény és a szentség mintaképeiként magasztalták őket (ha valahogyan el tudták törölni szexualitásukat).

És ekkor jöttek a boszorkányüldözések. Mivel a nőkkel szembeni ambivalencia ennyire mélyen gyökerezett, nem meglepő, hogy a társadalom és az egyház nekilátott, hogy elválassza a pelyvát a búzától. Egy boszorkány azonosításához és elítéléséhez csak annyi kellett, hogy találjanak egy nőt, aki nem ismerte el alázatosan alárendelt helyzetét; az inkvizítorok addig kínozták, amíg „be nem vallotta", amivel csak vádolták; aztán minden további nélkül máglyán elégették. Egy férfikolostor apátja kevés együttérzést mutatott a démonizálás könnyű célpontjainak számító nők iránt: „Az asszonyok gonoszsága nagyobb a világ minden más gonoszságánál. A sárkányok mérge gyógyíthatóbb és kevésbé veszélyes a férfiakra, mint az asszonyokkal való bizalmas viszony. Lelkünk üdvössége érdekében úgy kerüljük őket, mint a mérges állatokat."[33]

A reformációig egy nőnek az volt a legjobb esélye arra, hogy istenfélőnek lássák, ha teljesen kerülte a szexualitást és a háztartási szerepeket. Apácaként taníttathatták, és megtapasztalhatott némi függetlenséget. Néhányan közülük egy női kolostor apátnőjévé is emelkedhettek. A középkor történelme beszél olyan férfiakról, akik lelki dolgokban hallgattak néhány ilyen asszonyra. Bingeni Hildegárd és Sziénai Katalin például Krisztusért lemondott a háztartási szerepekről, és olyan hangon szólalt fel Krisztusért, amelyben az a lelki tekintély csengett, amely korábban csak a férfiaké volt.

Ezeken a nemiségről lemondó lelki szerepeken kívül csak szolgaság és szégyen maradt. Kelemen a 2. században ezt mondta: „A nőkben már saját természetük tudatának is szégyenérzetet kell keltenie"[34] – mindez azért, mert az egyházatyák rosszul válaszoltak arra a kérdésre, hogyan látja Isten a nőket: saját kultúrájuk nőellenes előfeltevéseit olvasták bele a bibliai szövegekbe. A 15. században azonban felvillant egy reménysugár.

33. Idézi: Karen Jo Torjesen, When Women Were Priests, 223. o.
34. St. Clement, Pedagogues II, 33, 2.

A reformáció és a felvilágosodás

A reformáció – amelyet a Biblia népnyelvekre fordítása és kinyomtatása tett lehetővé – esélyt adott az egyháznak, hogy megtérjen tanításbeli nőgyűlöletéből, és elölről kezdje. Alapítójának, Luther Mártonnak nemcsak a Szentírás evangéliumára nyílt meg a szeme, hanem a házasság és a szexualitás jóságára is. Luther és Kálvin aláásta a cölibátus úgynevezett lelki értékét, ünnepelte a házasságot és a szexualitást, és ezzel feje tetejére állította az egyház 1400 éves tanítását: a volt papok és lelkipásztorok megházasodtak, „a lelkészfeleség" pedig új, lelki méltósággal bíró elhívássá lett. A keresztény nők új megbecsülést kaptak mint feleségek, anyák és a háztartás vezetői. Luther felesége, Katharina von Bora anyja volt hat gyermekének, és „igazgatta a gazdasági udvart, a halastavat, a gyümölcsöst, a sok szolgát, a gyerekeket, a beteg látogatókat, a bentlakó diákokat és az egyházi vezetőket hatalmas ágostonrendi kolostorukban, amelynek csak az első emeletén negyven szoba volt".[35]

Mindezen előrelépések ellenére Luther, Kálvin és Knox makacsul nőellenes tanításai biztosították, hogy a patriarchátust senki ne vonja kétségbe. Luther gondolkodásában Éva bűne miatt a nő szerepe továbbra is alárendelt volt. Minden protestáns terület házassági rendtartást fogadott el, amely a feleség engedelmességét hangsúlyozta.[36] Ráadásul Luther a nők elhívását szorosan az otthonhoz kötötte, nem a gyülekezethez és nem a tágabb társadalomhoz: „Mert ahogyan a csiga magával viszi a házát, úgy a feleségnek is otthon kell maradnia, és a háztartás ügyeit kell intéznie, mint akit megfosztottak attól a képességtől, hogy a házon kívüli és az államot érintő ügyeket intézze."[37]

„A protestantizmus öröksége a nők számára mélyen kétértelmű volt – írja Lyndal Roper. – A női létben rejlő szégyen egy része enyhült, de az alárendeltség megmaradt, és a nők még inkább a háztartásba szorultak. Bár a reformáció megerősíthette volna a nők lelki egyenlőségét a férfiakkal, ehelyett »megújult patriarchalizmust« hozott, amely a férjes asszonyokat

35. Barbara MacHaffie, Her Story, 63. o.
36. Beth Allison Barr, The Making of Biblical Womanhood, 4. fejezet.
37. Susan C. Karant-Nunn and Merry E. Wiesner-Hanks, Luther on Women

szilárdan férjük fősége alá helyezte."[38] Mária helyett, akit a katolikus nők azért becsültek, mert Jézus lábánál ült, Luther mintha Mártát magasztalta volna, aki a konyhában dolgozott. Mivel Luther és Kálvin bezáratta a kolostorokat, mindaz a függetlenség és szolgálati lehetőség, amelyet ezek a helyek korábban néhány nőnek nyújtottak, többé nem volt elérhető.

A nők alacsonyabb rendűségének gondolata a reformáció után is érintetlen maradt: a brutális boszorkányüldözések, amelyek a 15. és a 17. század között végigsöpörtek Európán és Amerikán, azt bizonyítják, hogy az egyház nem reformálta meg a nőkről alkotott lekicsinylő képét. VIII. Ince pápa 1484-ben rendeletet adott ki a boszorkányok üldözésére, és ez a következő évtizedekben mintegy 200 000 hamisan megvádolt nő kivégzéséhez vezetett. A rendeletet támogató teológusok írást is készítettek, a *Boszorkánypörölyt* (*Hammer of Witches*), hogy megmagyarázzák, miért hajlanak a nők annyira arra, hogy az ördögnek adják át magukat: könnyen befolyásolhatók, csúszós a nyelvük, és végül is „görbe oldalbordából" teremtettek. Évát kísértette meg először a Sátán, és mivel úgy tartották, hogy az eredendő bűnt a nemi élet közvetíti, azt képzelték, hogy minden boszorkány szövetséget kötött az ördöggel, hogy bűnbe csábítsa az ártatlanokat. „Mivel e fogyatékossága (a görbe oldalborda) miatt tökéletlen állat, mindig csal … A nők különféle bosszúkat keresnek, forralnak és hajtanak végre, akár boszorkánysággal, akár más eszközzel. Nem csoda, hogy ebben a nemben ilyen sok boszorkány van … Minden boszorkányság a testi kéjvágyból ered, amely a nőkben kielégíthetetlen."[39] Mivel e halálesetek mindössze 6%-a történt a katolikus Spanyolországban, Olaszországban, Portugáliában és Írországban, a reformáció gyermekei – akik továbbra is szilárdan nőgyűlölők voltak – túlszárnyalták a katolikusokat a boszorkányégetésben: a kivégzések 40%-a Luther Németországára esett. Más, főleg protestáns országok, mint Svájc, Anglia és Hollandia, további 35%-ot tettek ki.

Az ember azt remélhette volna, hogy ahol a reformátorok nem tudták emelni a nők helyzetét az egyházban, ott a felvilágosodás gondolkodói sikerrel járnak a tágabb társadalomban. A felvilágosodás értelmiségijei azonban, bár meghirdették minden ember egyetemes egyenlőségének új eszméjét, ragaszkodtak nőellenességükhöz.[40] Jean-Jacques Rousseau (Kr. u. 1712–1778),

38. Lyndal Roper, The Holy Household, 1–2. o. Idézi: Barr, 4. fejezet.
39. H. Kramer and J. Sprenger, Malleus Maleficarum

akinek egyenlőségről vallott eszméi később hozzájárultak a rabszolgák felszabadításához, semmit sem segített a nők nehéz helyzetén: „A nők egész nevelését a férfiakhoz viszonyítva kell megtervezni. Tetszeni a férfiaknak, hasznukra lenni, elnyerni szeretetüket és tiszteletüket … Ezek a nők kötelességei minden korban, és erre kell őket gyermekkoruktól fogva tanítani." Ugyanígy Immanuel Kant (Kr. u. 1724–1804) nézetei az egyetemes jogokról és a társadalmi hierarchiák felszámolásáról nem terjedtek ki a nőkre. Világossá tette, hogy a férjnek „joga van birtokolni [feleségét], a feleség kötelessége pedig, hogy engedelmeskedjen férjének, a természetjog követelménye és egyben erkölcsi kötelezettség". Még Denis Diderot (Kr. u. 1713–1778) *Encyclopédie*-je is, amely akkoriban haladó nézeteiről volt ismert, a nőket „gyengének, félénknek, ravasznak, romlottnak, bosszúállónak, felszínesnek és álnoknak" írta le – vagyis lényegében alacsonyabb rendűnek, akik azért léteznek, hogy férfitársaikat szolgálják.[41]

Fájó szívvel írom ezt a fejezetet. Az egyház egész idő alatt – ahogy ez a könyv meg fogja mutatni – az egyenlővé tevő erő aranybányáján ült, ott, a saját Szentírásában. Végül, a nők évszázados elnyomása után a Biblia néhány, a nemek egyenlőségét hirdető gondolata utat talált a tágabb kulturális tudatba. Ám amikor a szélesebb kultúra elkezdte levonni ezeknek az Istentől ihletett gondolatoknak a következményeit, az egyház többsége úgy ragaszkodott a patriarchalizmushoz, mintha az üdvössége függne tőle – és ironikus módon egy elavult, nem bibliai tétel utolsó bástyájává vált.

A nők felemelkedése

Ahogy ezt bármely mai történész tanúsíthatja, az elmúlt két évszázadban a nők szerte a világon szembeszálltak az alacsonyabb rendűséggel, az alárendeltséggel és a csak a háztartásra korlátozott szerepekkel, amelyek

40. A felvilágosodás gondolkodóiról szóló szakaszért köszönet Alice Mathewsnak: Gender Roles and the People of God, 11. fejezet.

41. Szerencsére a nők későbbi felszabadulásának magvait is elvetették, bár a többség hangja elhomályosította őket: Condorcet márki (1743–1794) röpiratot írt, amelyben amellett szállt síkra, hogy a nők teljes jogú részesei legyenek a közéletnek, beleértve a választójogot és a közhivatal viselésének jogát. Olympe de Gouges (1748–1793) pedig rámutatott arra az ellentmondásra, hogy egy állítólag egyetemes egalitárius rendszeren belül nemek közötti hierarchia van: „A szabadság és az igazságosság abban áll, hogy visszaadjuk mindazt, ami másokat illet; így a nők természetes jogai gyakorlásának egyetlen korlátja a férfiak állandó zsarnoksága; ezeket a korlátokat a természet és az értelem törvényeivel kell megreformálni."

időtlen idők óta osztályrészükül jutottak. Ez az ellenállás lassú, de kitartó volt, és nem volt mentes a visszaesésektől. Sikerét mutatja, hogy a társadalom nagy része ma már elismeri: a szexuális visszaélés, a nemi erőszak, a nők elleni erőszak, az oktatásban és a munkában tapasztalható esélyegyenlőtlenség, az egyenlőtlen bérezés és a nemek szerint megkülönböztető törvények helytelenek.

Bár az egyház történetileg a Szentírás „szabadság"-fogalmát a személyes üdvösségre korlátozta, az utóbbi évszázadok teológiai fejleményei elkezdték ezt szélesebb körben is alkalmazni: a társadalmi, politikai és gazdasági szabadságra. Abban az újonnan felismert igazságban megerősödve, hogy Istennek szívügye az emberek felszabadítása, sok keresztény állt a nagy társadalmi mozgalmak élén, mint a demokrácia, a rabszolgaság eltörlése, a munkások jogai, a szociális gondoskodás, a faji egyenlőség, az általános választójog és a nők egyenlősége a munkahelyen. Vegyük a női választójogot annak példájaként, mennyit haladt előre a nők méltóságának elismerése. A legelső szüfrazsettek többnyire keresztények voltak. Egyetlen demokratikus ország sem adott választójogot a nőknek, mielőtt a Pitcairn-szigetek 1838-ban meg nem tették; és mióta Szaúd-Arábia 2015-ben végre megengedte a nőknek, hogy szavazzanak a helyhatósági választásokon, a világ minden olyan nemzete, amely demokratikus választásokat tart, szavazati jogot ad a nőknek.

Természetesen, bár e forradalom első magvai Jézusnak a nőkkel való bánásmódjáig és Pálnak a Gal 3,28-ban olvasható *Magna Chartájáig az emberiség számára* nyúlnak vissza, sok más tényező is közrejátszott a nők fokozatos felszabadulásában. Az 1800-as években a nők – túlnyomórészt keresztények – mindenféle társadalmi aktivista szervezetet kezdtek alapítani és vezetni, hogy különféle társadalmi bajokat orvosoljanak; ennek izgalmát korábban csak a női kolostorokban és rendekben élhették át. A nők vasárnapi iskolákat indítottak, hogy a gyerekeket Istenről tanítsák, és megtanítsák őket olvasni. Gondoskodtak az árva gyerekekről és az özvegyekről. Más nőket olvasásra, írásra, számolásra és vallásra tanítottak. Kiálltak a békéért, a mértékletességért, a börtönreformért és a bordélyházak bezárásáért. Mindezek mögött valami mélyebb ment végbe: *a nők felfedezték, hogy van erejük megváltoztatni a világot*.

Ezért elkezdtek kiállni a nők jogaiért is – ebben a mozgalomban minden hitvallású, kultúrájú és rasszú nő összefogott, és azt képviselte, hogy a nőknek gazdasági, pszichológiai és társadalmi szabadságra van szükségük ahhoz, hogy ne maradjanak másodrangú állampolgárok saját társadalmukban. Meg akarták változtatni, hogyan tekint a nőkre saját kultúrájuk, és ezzel újra akarták fogalmazni a nők társadalmi-gazdasági és politikai szerepét a társadalomban. A mozgalom korai időszakában sok keresztény vezető és tudós állt az élen – így elmondható, hogy „az 1960-as években kivirágzó nőfelszabadítási mozgalomnak mély evangéliumi és bibliai gyökerei voltak".[42]

Különösen az 1960-as és 1970-es években, minden idők egyik legnagyobb társadalmi forradalmában végre a nőkön volt a sor, hogy kivívják legnagyobb szabadságaikat. Ügyüket más tényezők is segítették.

A modern iparosodás térnyerése azt jelentette, hogy a nők az otthonon kívül is munkát találtak. Bár a legjobb állásokat és fizetéseket a férfiaknak tartották fenn, a nők kezdték megízlelni az otthonon kívüli munkát. A második világháborúban a nők tömegesen – kényszerűségből – a távol harcoló férfiak munkahelyeire kerültek: vállalatokat irányítottak, szakmákat tanultak ki, gyárakat vezettek, teherautót vezettek és fegyvereket gyártottak. A háború után a munka természete is változni kezdett. A szellemi munka (fehérgalléros) szektora nőtt, mert az ész fontosabbá vált, mint az izom. A nők átlagosan talán nehezebben birkóztak meg a fizikailag megterhelőbb munkákkal, a szellemi munkát azonban kétségkívül el tudták végezni. Ezt bizonyítja, hogy ma több nő szerez egyetemi diplomát, mint férfi.

Ezenkívül az 1950-es években feltalált fogamzásgátló tabletta lehetővé tette a nőknek, hogy maguk döntsenek arról, mikor és hány gyermekük legyen – kevesebb gyermek mellett több idejük maradt. Az 1960-as évekre felszabadító mozgalmak és nyilvános tiltakozások söpörtek végig a bolygón. A polgárjogi mozgalmak nagy győzelmeket arattak, és nyomukban eljött az ideális pillanat arra, hogy a nőmozgalom is kivirágozzék. Az 1860-as években,

42. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, 39. o.: „Ezt a mozgalmat evangéliumi keresztények vezették, akik hitték, hogy a Szentírás világosan tanítja a férfiak és nők egyenlőségét Krisztusban. Ellenezték mind a rabszolgaságot, mind a nők alávetését. Az »első hullám feministáinak« vezetői között ott voltak az evangéliumi William és Catherine Booth, az Üdvhadsereg alapítói, valamint Sojourner Truth, Amanda Berry Smith, Katherine Bushnell, A. J. Gordon és Fredrik Franson."

amikor a rabszolgaságot eltörölték, a nők – többnyire evangéliumi keresztények – elkezdték megkérdőjelezni alárendelt helyzetüket. Eleinte nem vették őket komolyan. A társadalmat átalakító gondolatoknak általában idő kell, hogy teret nyerjenek. Végül azonban, egy évszázaddal később, miközben a fehérek uralta országokban a nem fehér rasszok kivívták polgári jogaikat, a nők felhasználták a társadalmi lendületet, és sikeresen megdöntötték alacsonyabb rendű helyzetüket. Nagyon sokkal tartozunk ezeknek a bátor nőknek, akik előttünk jártak. Nagyrészt nekik köszönhető, hogy a nők ma egyenlő helyzetben vannak.

Nehéz túlbecsülni, milyen mélyreható változás ment végbe. Néhány évtized alatt a nők alacsonyabb rendűségéről szóló, évezredeken át megkérdőjelezhetetlen előfeltevések átadták a helyüket egy olyan világnak, amelyben a női bírák, szoftverfejlesztők, sebészek, politikusok, elnökök, professzorok, tábornokok és vezérigazgatók teljesen természetesnek tűnnek.

Mivel az egyház történelmileg részese volt mind a nők elnyomásának, mind a felszabadításuknak, hogyan válaszol most ezekre a földrengésszerű társadalmi változásokra?

A kereszténység szembekerül a nőfelszabadítással

Az egyház álláspontja történetileg az volt, hogy a nők nem vezethetnek a gyülekezetben, otthon vagy a munkában, *mert alacsonyabb rendűek*. A 20. és a 21. századot megelőző minden évszázadban a patriarchális kultúra egyetértett ebben az egyházzal. Most egy új kultúra jelent meg, amely szembeszállt ezekkel az előfeltevésekkel. Hogy az egyház először hogyan válaszolt, az már történelem – igaz, nagyon friss történelem: legfontosabb gondolkodói és véleményformálói közül sokan ma is élnek, és ma is ugyanolyan hangosan hallatják a szavukat.

Sajnos az egyház első válasza a nőfelszabadítási mozgalom sikerére többnyire reflexszerű elutasítás volt. A legnagyobb egyházi közösség – a római katolikusok –, valamint a konzervatív evangéliumi és református egyházak ragaszkodtak a nők alacsonyabb rendűségének gondolatához, és ők voltak a változással szemben a legellenségesebbek. Amikor először hangzott fel a kiáltás, hogy a nőket ne nyomják el, és ismerjék el

egyenlőségüket, a keresztények olyan szerzők válaszait olvasták és fogadták el, mint John Rice. *Bobbed Hair, Bossy Wives, and Women Preachers* (Rövid haj, parancsolgató feleségek és prédikáló nők, 1942) című könyvében azzal próbálta megnyugtatni a nőket, hogy „Isten Igéjével rendezi kérdéseiket":

A férfi Isten képére teremtetett. Isten férfias Isten. A Biblia mindenütt hímnemű névmással beszél Istenről … Isten nem nőies. És a férfi Isten képére teremtetett. A nő viszont a férfi képmása és társa … Boldog az az asszony, aki ezt nem felejti el: az ő dicsősége az, hogy segítsége a férfinak, és aláveti magát férjének vagy apjának.[43]

Kevésbé népszerűen, de tudományosabban még 1957-ben is az evangéliumi Donald Guthrie a Timóteushoz írt első levélhez készült Tyndale-kommentárjában úgy vélekedett: „A férfi teremtésének elsőbbsége a nők fölötti felsőbbrendű helyzetbe hozza őt."[44] A neves bibliatudós, Charles Ryrie 1958-ban hasonló következtetésre jutott: „Isten gondolata a nőkről … alárendeltséget és tiszteletet jelent az otthonban, hallgatást és segítőkészséget a gyülekezetben."[45]

Bár fel voltak vértezve ezekkel a korai „teológiai" védekezésekkel, a keresztények ellenállását a társadalomban zajló változásokkal szemben nagyrészt az a téves vélekedés táplálta, hogy „a keresztény családot" támadás érte. Bár a későbbi feminista tanítások valóban fenyegetést jelenthettek a keresztény családra, a valóságban a nőfelszabadítási mozgalom a korai formájában csupán egy társadalmi-vallási jelenséget fenyegetett: azt, amelyben az ipari forradalom következtében a férfiak egész nap az otthonon kívül dolgoztak, a feleségektől pedig azt várták, hogy otthon maradjanak, és a házra meg a gyerekekre vigyázzanak. A keresztények akkoriban mintha elfelejtették volna, hogy a korábbi keresztény kultúrákban többnyire az apa is

43. John Rice, Bobbed Hair, Bossy Wives, and Women Preachers, 68. o.
44. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, 175. o.
45. Charles Ryrie, The Place of Women in the Church, 146. o. A kulcsszövegek áttekintésekor kivétel nélkül a legkonzervatívabb értelmezéseket választotta. Az 1. korinthusi levél tanulmányozásában például – ahol a 11. fejezetben a nők prófétálnak és imádkoznak, a 14. fejezetben viszont hallgatást parancsolnak nekik – amellett érvelt, hogy a hallgatás a szabály, bár kivételes körülmények között a nők mondhatnak vagy imádkozhatnak valamit a férfiak előtt. Javára legyen mondva azonban, hogy elkezdett szavakat találni egy új tanításnak, amelyet az egyház hamarosan elfogadott. A Jézusnak a nőkhöz való viszonyáról szóló fejezetében rámutatott, hogy Jézus szemében a nők lelkileg és értelmileg rátermettek, és képesek a szolgálatra. Az első teológusok egyikeként ismerte el, hogy a férfiak és a nők „egyenlők" a lelki kiváltságokban és a házasságban, de rögtön hozzátette, hogy különböző területeken kell tevékenykedniük.

otthon maradt: maga a háztartás volt a gazdasági egység, amelyben az egész család volt a munkaerő; állatokat és földeket gondoztak, és kisipari munkát végeztek, például fontak, szőttek és asztalosmunkát végeztek.

Az új, „egalitárius" házasságok pedig, amelyeket a társadalom felkarolt – és amelyeket ma Nyugaton még a magukat komplementáriusnak valló keresztények is általában így élnek –, akkoriban a „keresztény" házasság megdöntésének tűntek, mert az emberek azt hitték, hogy a Biblia fő tanítása a házasságról a tekintély és az alárendelődés.

Egyetértés és útelágazás

Daniel Doriani komplementárius teológus szerint az 1960-as évekig a teológusok magától értetődőnek vették a nők „ontológiai alacsonyabb rendűségét".[46] Addig a teológusok, a papság és mindenki más általában „alacsonyabb rendűnek" tekintette a nőket, a férfiakat pedig „felsőbbrendűnek". Azzal érveltek, hogy a Biblia is ezt mondja.

Ekkor azonban új kérdés szakadt az egyházra: „Mit mond Isten a nők példátlan társadalmi felemelkedéséről, egy olyan társadalmi mozgalomról, amely a nők teljes egyenlőségét követeli a férfiakkal?" Egy rövid ideig az egyház szekértáborba tömörült történelmi tanítása körül. Ám a nemek egyenlőségének kérdésében a kultúrával való kezdeti összeütközés ellenére az 1960-as évektől az 1990-es évekig egy csodálatos felismerés lett úrrá az egyház nagy részén: „Várjunk csak, tévedtünk … a nők *igenis* egyenlők a férfiakkal."

Ez máig a keresztény teológia történetének egyik legdrámaibb fordulata. Az egyház évszázadokon át a patriarchális és nőgyűlölő kultúrákat visszhangozta, és azok szemléletét és gondolatait olvasta bele a bibliai szövegbe. *Most azonban egy jelentős kulturális fordulatnak és a soraiban működő úttörő, kitartó kereszténynek köszönhetően az egyház visszatért a bibliai szöveghez, és rájött, hogy a Bibliában valójában rengeteg minden megerősíti a nők lényegi egyenlőségét*.

Tim Keller – ahogy korábban már idéztem – ezt mondja: „Az új kultúrával való érintkezés legtöbbször … sok olyan dologra mutat rá, amelyet a Biblia tanít – olyanokra, amelyeket vagy teljesen figyelmen kívül hagytunk, vagy jelentéktelennek tartottunk, sőt talán olyan pontokra is, ahol saját kulturális

46. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, 176. o.

előfeltevéseink szemüvegén át félreolvastuk a Bibliát."[47] Így hát, ha gondosabban olvassuk, a Biblia végül is nem azt tanította, hogy a nők kevésbé értelmesek, hogy fogékonyabbak a bűnre, hogy képtelenek a vezetésre, vagy hogy nem dolgozhatnak az otthonon kívül. Bár a nő egyenlőségének magvai benne voltak a Szentírásban, és az egyház történetében csak pillanatokra kerültek felszínre, *az egyház csak nemrég kezdte végre hivatalosan, széles körben és büszkén vallani ezt az egyenlőséget egyházi tanításként*. Aki ezt vette kiindulópontnak, az a nőkről szóló keresztény teológia vadonatúj korszakának részesévé vált – szakítva az egyház évezredes teológiájával.

Ha meglepi, hogy az egyház évezredekkel a kezdetei után jut új világosságra abban, mit tanít a Biblia, nyugodjon meg: ez mindig is így volt. Amikor a kultúra azt hitte, hogy a Föld lapos, a teológusok ezt tanították a Bibliából. Amikor az emberek azt gondolták, hogy a Nap kering a Föld körül, a bibliai szövegek ezt is bizonyították. Amíg a tudósok meg nem tanulták meghatározni a Föld korát, az emberek azt hitték, hogy Isten szó szerint hét nap alatt teremtette néhány ezer évvel ezelőtt. Hasonlóképpen a rabszolgaság eltörlése és az antiszemitizmus legyőzése a társadalomban azzal járt, hogy az egyház új (és jobb) módon olvasta a bibliai szövegeket. A kultúra új felfedezései új fényt vethetnek arra, mi van valójában (és mi nincs) a Bibliában. Ugyanez mondható el arról a felfedezésről is, amelyet a tágabb társadalom tett: hogy a nők lényegüket tekintve egyenlők a férfiakkal. És lám, a Biblia *valóban* beszélt a két nem lényegi egyenlőségéről a teremtésben és Krisztusban! Mindvégig ott volt.

A katolikus egyház, bár eleinte összezárt a nők egyenlőségével szemben, szintén megváltoztatta teológiáját. 1987-ben II. János Pál pápa hangot adott kora vezető katolikus teológusainak, és kötelező érvényű tanítást adott ki az egyház számára,[48] amely elutasította az évszázadokon át vallott nézetet – hogy Isten a teremtéskor a nőket a férfiaknak rendelte alá –, és ehelyett a nők „lényegi egyenlőségét" hangsúlyozta.

És az evangéliumi egyházak? A katolikus példával párhuzamosan néhány bátor ember merészen kiállt a nők felszabadítása mellett, és azzal érvelt, hogy a férfiak és nők teljes egyenlősége és kölcsönössége a gyülekezetben, az

47. Timothy Keller, Center Church, 8. fejezet.
48. John Paul II, Mulieris Dignitatem: On the Dignity and Vocation of Women.

otthonban és a társadalomban az, amit a Biblia mindig is elképzelt. *Csakhogy – és ezért kell megírni ezt a könyvet – más evangéliumi keresztények szembeszálltak velük, akik szintén elvetették az egyház történelmi tanítását a nők alacsonyabb rendűségéről, mégis a női alárendeltség valamilyen formáját igyekeztek fenntartani.*

Ezután évtizedekig tartó vita következett e két csoport, a hierarchisták és a mutualisták között. Mindkettő egyformán elkötelezett volt a Szentírás iránt, amit a két oldal férfi és női szerzőinek egymásnak válaszoló könyvei tömegesen bizonyítanak. Miután megegyeztek abban, hogy a nők alacsonyabb rendűségének gondolatát kidobják tanításaikból, ez a két csoport két különböző úton indult el, így ma egyes felekezetek az egyik nézetet vallják, mások a másikat. A lényeg ez: *mindkét nézet vadonatúj volt az egyház történetében*. A patriarchalisták a korábbi tanítást, hogy „a nők alacsonyabb rendűek, és ezért alá vannak rendelve a férfiaknak", arra cserélték, hogy „a nők egyenlők, de ennek ellenére alá vannak rendelve a férfiaknak", a mutualisták viszont amellett döntöttek, hogy „a nők egyenlők, és ezért nincsenek alárendelve a férfiaknak".

A beszélgetés, amely hol heves, hol szívélyes volt, 1987-ig folytatódott. Ekkor az Egyesült Államokban történt valami, ami szerintem jogtalanul és idő előtt véget vetett neki: megfogalmazták a *Danversi Nyilatkozatot* (*Danvers Statement*), és vele a „komplementarizmus" nevű új tanítást. Ez a tanítás annyira népszerűvé vált, hogy sok evangéliumi keresztény úgy tartja: ez nyerte meg a vitát. Persze lehet, hogy ez a nézet azért győzött, mert helyes. De ha ismerünk valamit az egyház történetéből, tudjuk, hogy más okokból is lehet győzni. Hadd mondjam el, hogyan látom a komplementarizmus „győzelmét".

3

A komplementarizmus felemelkedése (és buktatói)

„Meggyőződésünk, hogy [a férfi tekintélyének és a nő alárendelődésének] tagadása vagy elhanyagolása egyre pusztítóbb következményekkel jár családjainkban, gyülekezeteinkben és az egész kultúrában." John Piper[49]

Hallotta már a történetet arról az anyáról, aki kenyértésztát készített, formára alakította, aztán levágta a két végét, és kidobta, mielőtt a maradékot betette a sütőbe? Amikor a gyerekei megkérdezték, miért csinálja ezt, azt felelte, hogy így csinálta az anyja is, és az anyja anyja is. „Mi így sütünk kenyeret – ez a hagyományunk." A gyerekeket nem elégítette ki teljesen anyjuk válasza, ezért a nagymamájukat faggatták az okáról. Ő kutatott az emlékezetében, és eszébe jutott, hogy az ő nagyanyja kicsi sütőformában sütötte a kenyeret – olyan kicsiben, hogy le kellett vágnia a tészta végeit, hogy beleférjen. A gyerekek visszaszaladtak anyjukhoz: „Anya, most, hogy már nem használjuk azt a kicsi sütőformát, nem kell levágnunk a végeit!"[50]

Ez a kis történet a komplementarizmus és a mutualizmus közötti különbségre emlékeztet. Az előbbi „az egyháztörténeti érvhez" ragaszkodik, és azt állítja, hogy a női alárendeltség Isten jó terve, hiszen „az egyház mindig is ezt tanította, és így csinálta". Az utóbbi azt feleli, hogy a nők alárendelésében önmagában semmi ésszerű vagy jó nincs, mert azok a történelmi okok, amelyek miatt az egyház ezt a tanítást vallotta, már nem érvényesek. Azokban az évezredekben, amikor a társadalom és az egyház magától értetődőnek és megkérdőjelezhetetlennek tartotta a nők alacsonyabb rendűségét, a női alárendeltségnek lehetett értelme. Abban a világban

49. The Danvers Statement, www.bit.ly/2Y6Xhgg
50. Köszönet William Wittnek ezért a kedves szemléltetésért: „Icons of Christ", 3. fejezet.

azonban, amelyben ma élünk, és egy olyan egyházban, amely már nem vallja a nők alacsonyabb rendűségét, semmi értelme nincs.

Mégis, amikor láttam, hogyan védik a gyülekezetek a komplementarizmust, észrevettem, milyen sokan hivatkoznak „az egyháztörténetre". Mivel ez az egyház történelmi tanítása – érvelnek –, veszélyes és megosztó dolog eltérni tőle. Azt azonban a legtöbben nem veszik észre, hogy az 1960-as évekig az egyház történelmi tanítása az volt, hogy a nők azért vannak alárendelve a férfiaknak, *mert alacsonyabb rendűek a férfiaknál*.

A nőfelszabadítási mozgalom ezt követő sikere jelentős katalizátor volt: segített az egyháznak, hogy története során először visszatérjen a Szentíráshoz, és megkérdőjelezze a nők alacsonyabb rendűségének gondolatát. Közben jogosan meg is változtatta a véleményét. *Ekkor az egyház kidobta a sütőformáját! Azóta a legtöbb gyülekezet ugyanabból a kiinduló előfeltevésből süti ki a nemekről és a vezetésről szóló tanítását: hogy a nők egyenlők, és nem alacsonyabb rendűek a férfiaknál. Ezzel ezek a gyülekezetek egy vadonatúj tanítást fogadtak el ebben a kérdésben – amely nem régebbi 50–60 évnél.*

A teológusok – akik közül sokan ma is élnek – ezután két egymással versengő, átdolgozott tanítással álltak elő, és mindkettő a férfiak és nők lényegi egyenlőségéből indult ki. Az első, amelyet később *komplementarizmusnak* neveztek, a patriarchátus átdolgozott formája. Megtartja a női alárendeltséget, de elveti annak valódi történelmi indokát. Megalkotói ehelyett új érveket találtak a Szentírásból nézetük alátámasztására. A második álláspont, amelyet általában *egalitarizmusnak* neveznek, de amelyet én szívesebben nevezek *mutualizmusnak*, teljesen elvetette a nemek közötti hierarchiát. Mivel a nők alacsonyabb rendűségének gondolatát most már széles körben elutasították, azzal érveltek, hogy a női alárendeltség gondolatának sincs többé hiteles alapja.

Íme a különböző nézetek szemléletes ábrázolása:

	A nők alacsonyabb rendűsége?	*A nők alárendeltsége?*
Történelmi hierarchizmus (100–1960-as évek)	Igen	Igen, mert a nők alacsonyabb rendűek
Komplementarizmus (az 1960-as évektől)	Nem	Igen, új okokból
Mutualizmus (az 1960-as évektől)	Nem	Nem

Ebben a fejezetben a nemek közötti hierarchia átdolgozott formájának felemelkedését (és buktatóit) vizsgálom. Ezt a formát az 1970-es években alkották meg, az 1980-as években az Egyesült Államokban komplementarizmus néven csomagolták be, és azóta a világon oly sok gyülekezetben és felekezetben uralkodóvá vált.

Afrika legdélebbi csücskében élőként tanúsíthatom: ha Amerika tüsszent, mi, többiek megfázunk. Ez igaz a politikájára és a gazdaságára, de a tanításaira is. Az ottani keresztények puszta száma, a rendelkezésükre álló erőforrások, valamint a médiában és az interneten betöltött uralkodó szerepük miatt az Amerikában született teológiák gyorsan teret nyernek a világ többi részén. Mivel elkötelezettek a Szentírás tekintélye mellett, ez többnyire jó dolog, de időnként valami kockázatosabb is exportra kerül. Gondoljunk a jóléti teológiára (Prosperity Theology): kontinensemen sok gyülekezet hiszi, hogy a gazdagságot és az egészséget hittel lehet igényelni, valamint úgy, hogy az ember „pénzmagot" vet „Isten emberének". Az eredmény: nagyon gazdag lelkipásztorok vezetnek gyülekezeteket Afrika legszegényebb közösségeiben. Ugyanígy Amerika a komplementarizmus teológiáját is hatékonyan exportálta. A jóléti teológia úgy keletkezett, hogy „gyülekezetnövekedésre" törekvő bibliatanítók megpróbálták összeházasítani a kereszténységet az anyagiassággal. A komplementarizmus pedig úgy, hogy „gyülekezeti tisztaságra" törekvő bibliatanítók megpróbálták összeházasítani a kereszténységet a jóindulatú patriarchátussal. Az elsőt elég könnyű bibliailag cáfolni, a másodikat bibliai érvek kifinomult hálója tartja össze – ezért ilyen hosszú ez a könyv.

A két teológiában közös, hogy viszonylag új tanítások. A komplementarizmus társadalmi-vallási mozgalom, amelyet John Piper,

Wayne Grudem és mások indítottak el Amerikában a múlt század végén, és amely bizonyos kiválasztott szentírási helyek egy sajátos összefűzését képviseli. Elveti a nők alacsonyabb rendűségéről szóló történelmi tanítást, mégis új okokat talál arra, hogy fenntartsa a férfi főségét és a nő alárendelődését, különösen az otthonban és a gyülekezetben. Szóforgatói lényegében úgy építették újjá a nemek közötti hierarchiát, hogy kevés komplementárius veszi észre: meggyőződésük valójában erre fut ki. Az igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy nem minden híve egyformán igyekszik a komplementarizmust a modern fül számára elfogadhatóvá tenni: Russell Moore például, a Déli Baptista Konvenció (Southern Baptist Convention) Ethics and Religious Liberty Commission nevű bizottságának korábbi elnöke, a komplementarizmus helyett szívesebben használja a patriarchátus szót.[51]

A komplementarizmus megalkotói

Mint minden tanításnak, a patriarchátus e megújított formájának is megvannak a maga atyjai. A komplementarizmus jellegzetes módját, ahogyan bizonyos szentírási helyeket összefűz, eredetileg George Knight III dolgozta ki 1977-es rövid könyvében, amelynek címe *The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women*. Ebben elhagyta az egyház történelmi nézetét a nők alacsonyabb rendűségéről, és az „egyenlők mint személyek, különbözők a szerepekben" kifejezést választotta.

Knight szerint Isten a teremtéskor mindkét nemnek eltérő és örökre kötelező „szerepeket" jelölt ki. Elismerte, hogy a Gal 3,28 a nemek Krisztusban való egyenlőségéről beszél, de ragaszkodott ahhoz, hogy ennek nincs társadalmi következménye a társadalomban és az egyházban fennálló nemi hierarchiákra. Teljesen kihagyta mindazt, amit Jézus tett vagy tanított ebben a kérdésben. Miután amellett érvelt, hogy az alárendeltség már a bűneset előtt létezett, azt állította, hogy három szöveg (1Tim 2,11–14; 1Kor 11,3 és 1Kor 14,33–35) mutatja: Pál a gyülekezetekben helyeselte azt, amit ő „teremtési rendnek" nevezett.

Azzal érvelt, hogy Pál kijelentése az 1Kor 11,3-ban – „az asszonynak feje a férfi" – a férfi „magasabb rangjára" utal, és hogy az 1Tim 2,12-ben szereplő

51. Lásd: www.bit.ly/2ZUrOPf

authentein szó (amelyet szerinte úgy kell fordítani: „hatalmat gyakorolni") pozitív szó, amely a férfi lelkipásztorok által gyakorolt tekintélyre utal. Kreatív új értelmezést adott annak a versnek is, hogy „nem Ádám csalatott meg, hanem az asszony" (14. v.), amelyet évszázadokon át a nők erkölcsi és értelmi alacsonyabb rendűségének bizonyítékaként olvastak. Éva – mondta – „szerepcserét" hajtott végre: figyelmen kívül hagyta és megkerülte Ádám tekintélyét, és ez katasztrofális következményekkel járt. Mindezt „a Szentírás világos tanításának" nevezte.

Knight nézeteit más teológusok vitatták, és a vita tovább dúlt: néhány felekezet elkezdett nőket vezetővé avatni, a legtöbb pedig tovább tárgyalta a kérdést.

Az 1980-as évek végén Knight két feltörekvő egyházi és teológiai csillagot, John Pipert és Wayne Grudemet sürgette, hogy szálljanak be a küzdelembe, és vegyék fel a harcot az egyházban terjedő úgynevezett „tévtanítással". 1987-ben két találkozón összehívtak egy kis lelkipásztorcsoportot – először Dallasban, majd Danversben jöttek össze –, hogy megvitassák a kérdést, és aláírjanak egy tanítási nyilatkozatot a nemi szerepekről, amelyet *Danversi Nyilatkozatnak* neveztek el. Létrehoztak egy szervezetet is *Council of Biblical Manhood and Womanhood* (Tanács a bibliai férfiasságért és nőiességért) néven. Egy évvel később a tanács egy reggeli mellett döntött arról, milyen nevet adjon a Danversi Nyilatkozatban megfogalmazott nézetnek: nem a patriarchátus vagy a hierarchia szót választották, hanem a komplementarizmust, mert az „az egyenlőséget és a kölcsönösen előnyös különbségeket" hangsúlyozta.[52]

1989-ben sajtótájékoztatóval, prospektusok osztogatásával és azzal indították el kezdeményezésüket, hogy közzétették a Danversi Nyilatkozatot a *Christianity Today* folyóiratban – mindezt abban a reményben, hogy „széles körű egyetértést nyer". A nézet további terjesztésére a tanács elhatározta, hogy „könyveket, cikkeket és füzeteket ad ki, szemináriumokat tart tudósoknak és nagy konferenciákat laikusoknak".[53] Erőfeszítéseik első jelentős eredménye az 1991-es tanulmánykötet volt, a *Recovering Biblical Manhood and Womanhood*, John Piper és Wayne Grudem szerkesztésében.[54]

52. John Piper and Grudem, Wayne (eds), Recovering Biblical Manhood and Womanhood, 11. o.
53. Ahogy Piper és Grudem a Christianity Todayben megjelent hirdetésben megfogalmazta, 1989. január 13.
54. A Christianity Today 1992-ben az év könyvének választotta.

Nézetüket széles körben elfogadták, és sok felekezeti vezető arra használta, hogy minden vitának véget vessen. Az ezredfordulón olyan felekezetek, mint az Amerikai Presbiteriánus Egyház (Presbyterian Church of America) és a legnagyobb felekezet, a Déli Baptista Konvenció, elfogadták a Danversi Nyilatkozatot, és elhatározták, hogy soha többé nem kacérkodnak az egalitárius házasság, a női lelkipásztorok felavatása vagy a szószéken álló nők gondolatával.

Mivel a komplementarizmus legfontosabb szövege az 1Tim 2,12–15 volt, Andreas Köstenberger és Thomas Schreiner, a déli baptista szemináriumok megbecsült bibliatudósai, kiadták a *Women in the Church* című tudományos művet, hogy cáfoljanak minden kísérletet e szakasz nem komplementárius olvasatára. A komplementarizmust támogató további kulcsművek közé tartozik Wayne Grudem népszerű könyve, az *Evangelical Feminism*, amelyben azt állította, hogy több mint száz ellenérvet cáfol, amelyet a nem komplementáriusok felhoztak. Andreas Köstenberger 2014-ben kiadta *God's Design for Man and Woman* című könyvét is.

A komplementárius tábor legnagyobb hatású alkotásai azonban a Biblia 2001-es ESV-fordítása, az *ESV Study Bible* (jegyzeteit Wayne Grudem szerkesztette), valamint az online tartalomportál, a *The Gospel Coalition*, amelyet John Piper, D. A. Carson és Tim Keller alapított. Ahelyett, hogy ökumenikus platform lenne, a komplementarizmus be van építve a koalíció hitvallásába. *Themelios* című tudományos folyóiratával együtt rendszeresen bírál szinte minden jelentős művet, amely megkérdőjelezi a komplementarizmust. A hatalmas *Crossway* kiadó is segített – szinte minden jelentős komplementárius mű tőle származik.[55]

Valóban, a komplementarizmus olyan erős és hatékony mozgalom lett, hogy a legtöbb általa befolyásolt gyülekezet számára már az is nyilvánvaló ostobaságnak vagy eretnekségnek tűnik, ha valaki más nézeteket egyáltalán fontolóra vesz. Tudom, miről beszélek: bár teológiailag felkészültnek képzeltem magam, majdnem 20 évig eszembe sem jutott, hogy alaposan megvizsgáljam ezt az álláspontot. De ha ez hibás álláspont, miért tudott mégis ennyire felemelkedni?

55. A teológiai művek részletes, időrendi történetéhez és áttekintéséhez lásd Jamin Hübner kiváló doktori disszertációjának 2. fejezetét: www.bit.ly/3BNaSY8

Egyenlők, különbözők a „szerepekben”

George Knight zseniális kifejezése, az „egyenlők mint személyek, különbözők a szerepekben”, azonnal visszhangra talált a modern fülekben. Sokkal jobb, mint az ősrégi „alacsonyabb rendű, ezért alárendelt” felfogás. Az „alacsonyabb rendű” szó helyére az „egyenlő” került, ami jelentős javulás, az alárendeltség gondolata helyére pedig a „különböző szerepek”. Közelebbről megvizsgálva azonban ez a kifejezés egyfajta bűvésztrükknek bizonyul. Ugyanis terjesztőinek a legtöbb esetben még csak el sem kell magyarázniuk, mik azok a különböző szerepek. Ha valaki egyszerűen kimondja: „egyenlők mint személyek, különbözők a szerepekben”, a legtöbb ember, aki először hallja, megelégszik vele – különösen, ha hozzáteszik, hogy Isten végül is különbözőnek teremtette a férfiakat és a nőket.

A baj azonban az, hogy ami a komplementárius konzerv *címkéjén* áll, az nincs benne a dobozban! A „szerepek” fogalma modern szociológiai konstrukció, amely csak az 1960-as években vált népszerűvé, amikor a nőktől elvárt tevékenységi körök gyorsan változni kezdtek. A kifejezés munkamegosztást jelöl: az egyik ember bizonyos dolgokról gondoskodik, a másik másokról. Ha például a házimunka napján azt mondanám a gyerekeimnek, hogy különböző szerepeket osztok ki, mindannyian arra számítanának, hogy különböző feladatokat kapnak.

A komplementarizmusban azonban, ha valaki felteszi a kérdést (amelyet nem sokan tesznek fel): „Pontosan *mik* azok a különböző szerepek?”, a válasz (a lényegére csupaszítva) az lesz, hogy az otthonban és a gyülekezetben a férfiak vezetnek, a nők pedig mindkét helyen alárendelik magukat és segítenek. *De hát ez nem szerepek kiosztása. Ez egyszerű parancsnoki lánc.* Egy törzsfőnök, aki a segítőjével járkál, nem „gyönyörű kölcsönös egymásrautaltságban” él – ő egy kétszemélyes hierarchiában van.

A „szerepek” gondolatához hozzátartozik a *felcserélhetőség*. Az egyik gyerek kitakaríthatja a medencét, a másik a nappalit, és a következő héten cserélhetnek. A komplementárius „szerep” ezzel szemben *tartós, visszafordíthatatlan hatalmi viszony, amely az ember nemén alapul*. A komplementarizmusban a nőket pusztán azért zárják ki bizonyos gyülekezeti

szerepekből, mert nők, a férfiakat viszont semmilyen szerepből nem zárják ki pusztán azért, mert férfiak. Ebben a berendezkedésben semmi kiegészítő (komplementer) nincs.

Bár a szerepek gondolata összeegyeztethető az egyenlőséggel, a születéskor kiosztott tartós hatalmi viszonyok gondolata az egyenlőtlenség kijelentése. A komplementáriusok számára mindig az volt a kihívás, hogy megmutassák: hogyan lehet két ember valóban egyenlő, ha pusztán a kromoszómáik alapján megváltoztathatatlanul az a rendeltetésük, hogy az egyik vezessen, a másik kövessen. A komplementárius apologéták azzal válaszolnak, hogy párhuzamot vonnak a Szentháromságon belüli kapcsolatokkal (ezzel később részletesen foglalkozunk). Gondosan választanak hasonlatokat is, például egy tiszt és egy közlegény a hadseregben, egy vezető és egy beosztott, egy elnök és egy állampolgár, vagy egy lelkipásztor és egy gyülekezeti tag. Érvelésük szerint ezek egyike sem jelent veleszületett felsőbbrendűséget – és ez igaz. Ám ezek nem tisztességes és nem találó hasonlatok[56] – minden esetben változhatnak a szerepek, és akinek tekintélye van, az különleges hozzáértése vagy tapasztalata alapján kapja azt. Vezetői szerepüket nem születésükkor, a testük alapján kapják. Egy lelkipásztor például különleges jelleme, elhívása, képzettsége és ajándékai miatt vezethet – de előfordulhat, hogy egy napon visszalép, és a gyülekezeti tagból lesz lelkipásztor.

Egyetlen elfogadható hasonlatot sem találtam annak szemléltetésére, hogyan lehet a tekintély vagy az alárendeltség beleírva valakinek a kromoszómáiba vagy a testébe. A legközelebbi hasonlatok a hindu kasztrendszer, amelyben az ember hatalmi helyzetét az határozza meg, milyen osztályba vagy családba születik, vagy az apartheid, amelyben a bőrszín határozta meg az ember politikai jogait. Mindkét rendszer, amely a születéskor jelöl ki szerepet és rangot – ahogy ebben bizonyára minden komplementárius egyetért – az *egyenlőtlenség* példája. De pontosan miben különbözik a komplementarizmus a kasztrendszertől vagy az apartheidtől?

56. Az alábbi ellenérvekért köszönet Kevin Gilesnak: What the Bible Actually Teaches on Women, 3. fejezet.

Megalkuvás és behódolás

A komplementáriusok gyakran azt állították, hogy a mutualisták megalkusznak a Szentírás rovására. Azt viszont nem veszik észre, vagy nem ismerik el, hogy bár helyesen vallják a Szentírás isteni tekintélyét, saját szentírás-értelmezésüket összemossák magával a Szentírással. Isten Igéje *igaz*, de alázat kell ahhoz, hogy elismerjük: a mi értelmezéseink nem mindig helyesek. Isten Igéje valóban tévedhetetlen. Mi azonban nem vagyunk azok.

Egy videóban,[57] amelyben Piper, Grudem és Keller elmagyarázza, miért része a komplementarizmus szervezetük hitvallásának, Piper arra figyelmeztet, hogy a Biblia olyan kezelése, amely „kikerüli a főséget és az alárendelődést, … rosszat jósol az evangélium számára". Carson hozzáteszi: „Ha megkerüljük azt, amit a Szentírás félreérthetetlenül, ismételten és világosan mond, … az nem azt jelenti, hogy meghallgatjuk, amit Isten mond. Ez annak a módja, hogy ne reszkessünk Isten Igéje előtt." Keller mérsékeltebben fogalmaz, mégis ugyanazt ismétli: az egalitarizmus „hatással van arra, ahogyan a Szentírást olvassuk. Fellazítja a Szentírásról való felfogásunkat."

Az evangéliumi mutualisták számára ez az állítás képtelenség. Teljesen igazságtalan azt sugallni, hogy több száz bibliatudós, akiknek egész életre szóló elhívása, hogy évről évre helyesen magyarázzák Isten Igéjét, lekicsinylően gondolkodik a Bibliáról. A világ legjobb konzervatív bibliatudósai közül sokan – akik egykor komplementáriusok voltak, ma már nem – új következtetéseiket nem annak köszönhetik, hogy elhanyagolták Isten Igéjét, hanem annak, hogy gondosabban tanulmányozták. Ott van F. F. Bruce, Leon Morris, N. T. Wright, Gordon Fee, Richard Bauckham, Philip Payne, Walter Kaiser, Ben Witherington, Stanley Gundry, Kenneth Bailey, Aida Spencer, Walter Liefeld, Joel Green, Cynthia Westfall, Miriam Adney, Cornelius Plantinga, John Stackhouse, Michael Bird és még sokan mások.[58] Az elmúlt években nem kevesebb mint hét mutualistát választottak az Evangéliumi Teológiai Társaság (Evangelical Theological Society) elnökévé – ehhez a társasághoz csak az csatlakozhat, aki évente aláír egy nyilatkozatot

57. www.vimeo.com/44525286
58. A névsorért köszönet Kevin Gilesnak: What the Bible Actually Teaches on Women, 2. fejezet.

arról, hogy hisz a Szentírás tévedhetetlenségében.[59] Csupán arra akarok rámutatni, hogy sok komplementárius állításával ellentétben ez a vita a Szentírás értelmezéséről szól, *nem* a Szentírás tekintélyéről.[60]

A komplementáriusok hajlamosak a mutualistákat úgy beállítani, mint akik behódolnak a kultúrának. Miután a feminizmus társadalmi mozgalmait a keresztény család fenyegetéseként ítélték el, a komplementárius teológusok rendszeresen azzal vádolnak más teológusokat, hogy összejátszanak a feminizmussal. Íme J. I. Packer reakciója azokra, akik az egyházban a nők alárendelésének megszüntetését javasolták: „A mai nyomás, hogy a nőket [lelkipásztorokká] tegyük, inkább világi, pragmatikus és társadalmi tényezőknek köszönhető, mint a bibliai tekintély bármiféle tiszteletének. A jövő nemzedékei valószínűleg úgy fogják látni ezt a kampányt, mint újabb kísérletet arra, hogy a világi kultúrát Krisztusba kereszteljék, ahogyan a liberális egyház mindig is igyekezett."[61]

Ezek erős és félrevezető szavak, de visszhangra találnak azoknál, akiket már kimerítettek a „megalkuvók". Andreas Köstenberger a komplementáriusokat a kor hőseiként ünnepli egy nem bibliai tanítással szemben, amely – figyelmeztet – „elkerülhetetlenül csökkenti az egyház hatékonyságát, és fokozatosan felőrli Isten missziójának előrehaladását világunkban. A komplementarizmus, az igaz bibliai tanítás, mélyen szembemegy a kultúrával, ha ugyan nem egyenesen elfogadhatatlan a kultúra számára. Ha tagadjuk ezt a teremtési valóságot, elkerülhetetlenül bűnrészesei leszünk annak, hogy aláássuk Isten Igéjének és Annak tekintélyét, aki nekünk adta."[62]

Bár mindannyiunknak komolyan kell vennünk aggodalmát a kultúrának való behódolás miatt, Köstenberger jól tenné, ha saját szavait saját nézeteire is alkalmazná. Ehelyett úgy tűnik, egyáltalán nincs tudatában annak, hogy a komplementarizmus viszonylag új teológiai nézet, amely éppen abból fakad, hogy egyetértett a kultúrával a nők alacsonyabb rendűségének elvetésében. Ráadásul láthatóan meg sem fordul a fejében, hogy a komplementarizmus maga is behódolás lehet egy valóban nem bibliai kultúrának: annak az

59. Az Evangéliumi Teológiai Társaság nem kevesebb mint hét elnöke – Roger Nicole, Kenneth Kantzer, Walter Kaiser, Stanley Gundry, Alan F. Johnson, Millard Erickson és Craig Keener – mutualista.
60. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, 9. fejezet.
61. J. I. Packer, „Let's Stop Making Women Presbyters", Christianity Today, 11 February, 1991
62. www.bit.ly/3bAU0ZG

ultrakonzervatív, patriarchális kultúrának, amely az 1950-es évek háború utáni Amerikájának nemi sztereotípiáit dicsőíti – ahol a nők legjobb esetben is engedelmes háziasszony-királynők voltak, akik gyerekeket neveltek, miközben dolgozó férjüket támogatták. Összefoglalva: a komplementáriusok hamisan vádolják teológiai kihívóikat azzal, hogy megalkusznak a Szentírás rovására és behódolnak a kultúrának. Sajnos félremagyarázásaik ezzel nem érnek véget.

„Gyönyörű" különbözőség

Évente többször, körülbelül egy évtizeden át, a gyülekezetünk tagsági tanfolyamára összegyűlt több száz embernek elmagyaráztam, miért vagyunk teológiailag komplementáriusok. Ezt mondtam:

Négyféleképpen lehet házasságban élni. A soviniszta házasságban a férfi uralkodik, a feleség pedig szolgaian követi. A hiperfeminista házasságban a feleség uralkodik, a passzív férj pedig minden parancsának engedelmeskedik. Egyik sem valódi egyenlőség. Az egalitárius házasságban a felek egyenlők, de nincs különbség férfi és nő között. A komplementárius házasságban viszont egyenlők, és Istentől rendelt különbségeiket ünneplik és megbecsülik.

A hallgatóság szinte minden tagja elfogadta ezt az álláspontot, ahogy én is. Ám amikor elkezdtem gondosabban végiggondolni meggyőződésemet és álláspontomat, rájöttem, hogy úgy nyertem meg az embereket, hogy félremagyaráztam az egalitárius álláspontot. Nem volt tisztességes küzdelem. *A valóságban az egalitarizmus (vagy mutualizmus) teljes szívvel egyetért a komplementarizmussal abban, hogy a férfiakat és a nőket Isten különbözőnek és egymást kiegészítőnek teremtette.* Még nem találkoztam olyan mutualista teológussal, aki azt állítaná, hogy a férfiak és a nők Isten terve szerint, vagy átlagosan, testileg vagy lelki tulajdonságaikban egyformák. Sok vezető komplementárius mégis így ábrázolja tévesen teológiai ellenfeleit. Köstenbergerék a komplementarizmusról írt könyvükben azt állítják, hogy a mutualisták a „különbségek nélküli egyenlőséget" vallják.[63] A valóságban a mutualisták nem tekintik a férfi és női szexualitást képlékenynek vagy

63. Andreas és Margaret Köstenberger írja ezt: „God's Design for Man and Woman".

felcserélhetőnek. Nem vitatják például, hogy csak férfiak lehetnek apák, fiúk és fivérek, és csak nők lehetnek anyák, lányok és nővérek.

Márkaépítési szempontból, ha Knight zsenialitása az „egyenlők mint személyek, különbözők a szerepekben" kifejezés megalkotása volt, akkor Piperé az, hogy ezt a nézetet „komplementarizmusnak" nevezte el – saját szavaival ez a név „az 1Móz 2,18-ban olvasható kiegészítő viszonyból (complementarity) származik, ahol Isten Évát Ádámnak adja hozzá illő segítőtársul". Miután azonban tanulmányoztam a komplementarizmus és a mutualizmus közötti valódi különbséget, úgy gondolom, az előbbi igazságosabb meghatározása ez lenne: „kiegészítő viszony *hierarchiával*", az utóbbié pedig: „kiegészítő viszony *hierarchia nélkül*".[64] Ha így fogalmaztam volna az új tagoknak szóló tanfolyamunkon, el tudom képzelni, hogy közülük többen elgondolkodtak volna, mielőtt csatlakoznak a gyülekezetünkhöz.

A mutualisták és a komplementáriusok közötti beszélgetésekben azt javaslom, hogy különbségeinkről úgy beszéljünk, hogy először megegyezünk: Isten szándékosan, egyenlőnek és egymást kiegészítőnek teremtette a férfit és a nőt. Ez meglepően nagy közös alapot ad. A valódi nézeteltérés abban van, hogy pontosan mik ezek az Isten által szándékolt különbségek férfiak és nők között, és ennélfogva milyen következményekkel járnak. Valóban olyan nagyok-e különbségeink, hogy teljesen külön szférákat tesznek szükségessé, ahol mindig a férfiaké a tekintély? Vagy láthatjuk-e a kiegészítő viszonyt úgy is, mint hívást arra, hogy együtt dolgozzunk, vállvetve az otthonban, a társadalomban és a gyülekezetben?

A gyülekezeti szolgálatban a komplementarizmus tanítása a kiegészítő viszonyról azt sugallja, hogy a különböző nemeknek különböző szerepeket osztanak ki – de nem ez történik a komplementárius gyülekezetekben, ahol a nőket bizonyos szolgálatokból kizárják, a férfiakat viszont egyikből sem! *Bármely férfi elvégezheti bármely nő szolgálatát, de fordítva nem.* Ez nem kiegészítő viszony – ez kirekesztés.

64. A „Discovering Biblical Equality" 2005-ös kiadása, amelyet Groothuis, Pierce és Fee szerkesztett, a „complementarity without hierarchy" (kiegészítő viszony hierarchia nélkül) alcímet használta. Sajnálom, hogy a 2021-es kiadás feladta ezt a kifejezést, nyilván azért, mert a komplementarizmus olyan hatékonyan – bár félrevezető módon – állította be a kiegészítő viszonyt úgy, mintha az kizárná az egalitarizmust.

A társadalom hanyatlása

A komplementáriusok nemcsak úgy állítják be hamisan a mutualistákat, mint akik megalkusznak, behódolnak és eltörlik a nemek közötti különbséget, hanem részben őket hibáztatják magának a kultúrának a hanyatlásáért is.

Ha bevett politikai stratégia, hogy a versengő nézeteket hibáztatják a társadalom hanyatlásáért, akkor Piper és Grudem ezt az eszközt nagyon hatékonyan alkalmazza. Piper például – miközben Keller és Carson mellette bólogat – úgy magyarázza el, miért utasítja el a Gospel Coalition az egalitarizmust, hogy összefüggésbe hozza azt, ha a férfiak nem lesznek szolgáló vezetők az otthonban és a társadalomban, ezekkel: „brutális férfitársadalom", „passzivitás", „zavar a férfiasság körül", „dühkitörésekbe lobbanó férfiak", „az egész homoszexuális dolog", „a nők bántalmazása" és „a gyerekek elhanyagolása".[65] Ezek többsége persze egyáltalán nem Isten eszménye. De valóban be tudja-e bizonyítani Piper, hogy ha a férfiakat arra intjük, hogy legyenek szolgáló vezetők, a nőket pedig arra, hogy fogadják el a férfiak vezetését, az a megoldás a társadalom minden bajára?

Ugyanígy Grudem is siránkozik azon, milyen katasztrófák következnek, ha az egyház megengedi a férfiak és nők valódi egyenlőségét az otthonban, a gyülekezetben és a társadalomban, és azt, amit ő „a különbségek eltörlésének" nevez.[66] A házasságban – mondja – ez „a férjeket nyámnyila puhányokká, a feleségeket bitorlókká" teszi. A gyereknevelésben „a gyerekeket túl kevés fegyelemmel és a tekintély túl kevés tiszteletével nevelik majd". A családban „minden felelősséget az ajándékok és az érdeklődés szerint osztanak el, nem pedig a Szentírás által meghatározott szerepek szerint". Az emberi szexualitás területén a férfiak „férfiatlanok és a nők számára vonzatlanok", a nők pedig „nőietlenek és a férfiak számára vonzatlanok" lesznek, és mindkét nem „ambivalens lesz a szexualitással szemben". A sportban az emberek „ellenezni fogják a versengést, és rossznak tartják majd, nem jónak". A gazdaságban „senkinek nem engednék meg, hogy nagyon gazdag legyen, és széles körű függés alakulna ki a jóléti

65. https://vimeo.com/44525286
66. Ez az idézet és a bekezdés további idézetei innen származnak: Wayne Grudem, Evangelical Feminism, 1. fejezet.

államtól és a kormánytól". Az oktatásban „erőszakkal kiirtanak minden olyan mintát, amely a fiúk bizonyos tevékenységek iránti, a lányok pedig más tevékenységek iránti természetes hajlamát és rátermettségét mutatja".

Nem én találom ki. Ezek Grudem szavai, a komplementarizmus mellett írt legnépszerűbb védőiratából. Bár modern társadalmunk kétségkívül nagyon valós kihívásokkal néz szembe, tisztességtelen és becstelen mindezt az ellenfél nézeteire hárítani. A Danversi Nyilatkozat politikai irodalom jellegének talán legerősebb bizonyítéka az utolsó mondata: „Meggyőződésünk, hogy ezeknek az elveknek a tagadása vagy elhanyagolása egyre pusztítóbb következményekkel jár családjainkban, gyülekezeteinkben és az egész kultúrában."[67]

Kristin Du Mez társadalmi-vallási elemző a *Jesus and John Wayne* című könyvében elmagyarázza, miért találtak ilyen állítások visszhangra az evangéliumi Amerikában egy olyan évszázad végén, amelyet a feminizmus, a szekularizmus és a posztmodernizmus térnyerése, a jelentés és az identitás elvesztése, valamint a szexuális forradalom sikere jellemzett: „Ezeket a félelmeket tevékenyen szították azok az evangéliumi vezetők, akiknek közvetlen érdekük volt a félelemkeltés, hogy megszilárdítsák saját hatalmukat – és ezt látjuk a konzervatív evangéliumi kereszténység történetében."[68]

Van még egy ok, amiért oly sok gondolkodó és elkötelezett keresztény kérdés nélkül ragaszkodik a komplementarizmushoz. Mindez egy mesteri, de végső soron félrevezető hasonlatnak köszönhető.

Alárendeltség a Szentháromságban

Évekkel ezelőtt feleségemet felkérték, hogy írjon valamit olyan lelkipásztorfeleségeknek, akik talán nehezen tudnak megbékélni a férfi vezetéssel az otthonban és a gyülekezetben. Ahogy már kifejtettem, a komplementarizmus alapgondolatát nehéz megérteni: hogyan lehet valaki egyenlő és egyúttal alárendelt. Feleségem nehezen értette meg úgynevezett különböző szerepeink okát, amíg el nem olvasta Kathy Keller mesteri

67. www.bit.ly/3CFM0CC
68. A „The Rise and Fall of Mars Hill" podcast 5. epizódjából (a 13. percnél), amely itt található: www.bit.ly/3CEBjAm.

hasonlatát, amelyet aztán saját írása csúcspontjaként idézett. Keller szerint a lelkipásztor felesége, aki az otthonban és a gyülekezetben is az alárendelődést választja férje iránt, Jézusnak az Atyja iránti alárendelődése fényében jelenik meg:

Jézus alázatos szolgálatában, amikor szolga szerepét vette fel, hogy megszerezze üdvösségünket (Fil 2,5–11), megmutatja, hogy az Ő alárendelődése az Atyának ajándék volt, nem pedig olyasmi, amit kikényszerítettek Belőle. Az Ő egyenlősége az Atyával soha egyetlen pillanatra sem kérdőjeleződik meg … A Fiú [lényegi] egyenlősége az Atyával, és mégis [funkcionális] alárendelődése az üdvösség céljából, amikor szolga szerepét vette fel, a Szentháromság titkának szívébe vezet bennünket. Hogyan is lehetne ezt csak megközelítőleg is kifejezni olyan emberi szereplők nélkül, akik ugyanezeket az igazságokat, ugyanezeket a szerepeket játsszák el?[69]

Keller azt állítja, hogy Jézus egyenlő az Atyával, mégis alárendeli magát Neki. Miután ezt elolvasták, feleségem és sok lelkipásztorfeleség-társa boldogan rendezte szívében a kérdést. Elhatározták, hogy amikor felveszik az alárendelődés Istentől kapott szerepét egy hozzájuk „egyenlő" személy iránt, a Szentháromság gyönyörű és titokzatos életét mutatják meg a világnak.

A hasonlat azonban végzetesen hibás. *A Szentírás sehol sem tanítja, hogy bármely ember iránti alárendelődésünket (legyen az lelkipásztor, király, házastárs vagy szülő) Jézusnak az Atya iránti alárendelődéséről mintázzuk.* A Filippi levél 2. fejezete, amelyre Keller hivatkozik, és amelyben Krisztus, bár egyenlő Istennel, szolgává lesz, aki meghal a kereszten, elsősorban Jézus alázatát és *mások* szolgálatát írja le – és ezt *minden* ember utánozhatja *minden* emberrel való kapcsolatában.[70]

Veszélyes Kellernek az az állítása, hogy a Szentháromság érthetetlen, hacsak „emberi szereplők el nem játsszák ugyanazokat a szerepeket". Annak ellenére, hogy újabban sokan próbálták beleolvasni eszményi társadalmi kapcsolataikat a Szentháromságba, *nincs olyan földi kapcsolat, amely megfelelően ábrázolhatná a Szentháromságon belüli kapcsolatokat*. Michael Bird nem is

69. Kathy Keller, Jesus, Justice, and Gender Roles, 2. fejezet.

70. Ezt kifejezetten kimondja a szakasz bevezető mondata: „alázatosságban egymást különbbnek tartsátok magatoknál; ne a maga hasznát nézze mindenki, hanem mindenki a másokét is. Egymással való kapcsolatotokban ugyanaz az indulat legyen bennetek, amely Krisztus Jézusban is megvolt…" (Fil 2,3–5)

annyira tréfásan azt mondja, hogy ha mindenáron találnunk kellene egyet, az egy idősebb férfi, egy fiatalabb férfi és egy eunuch háromszemélyes házassága lenne. Bird arra akar rámutatni, hogy súlyos hiba a férj–feleség szerepeket az Atya–Fiú szerepekkel párhuzamba állítani.[71]

Ha Knight mesterfogása az *egyenlők mint személyek, különbözők a szerepekben* kifejezés volt, Piperé pedig a *komplementárius* szó, akkor Grudem hozzájárulása a Szentháromság–házasság hasonlatról szóló tanítás volt. Ő volt az, aki 1994-es *Systematic Theology* című művében először tette a fősodor részévé Knight 1977-es gondolatát, hogy a Szentháromság egész örökkévalóságon át bibliai példája a személyek valódi egyenlőségének és a szerepek különbözőségének.[72] Azokkal szemben, akik szerint a Szentháromság kiváló példája annak a kölcsönös alárendelődésnek, amelyet férfiak és nők között elképzeltek, Grudem teljes erővel az ellenkező irányba ment, és azt állította, hogy a megkülönböztetett szerepek valójában a Szentháromságon belüli *örök* kapcsolatok középpontjában állnak. Bevezette az *Eternal Functional Subordination* (örök funkcionális alárendeltség) kifejezést, hogy azt bizonyítsa: a Fiú már korszakokkal azelőtt alárendelt volt az Atyának, hogy egyáltalán elindult volna földi küldetésére. Grudem számára fontos volt kimutatni, hogy a Fiú alárendeltsége az Atyának nem ideiglenes. Így érvelt: „Mondja-e a Fiú az Atyának: »Nem igazság, hogy Te parancsolsz, csak mert Te vagy az Atya«? Mondja-e a Fiú az Atyának: »Tizenöt milliárd évig Te parancsoltál, most a következő tizenöt milliárd évben én jövök«? Nem! Semmiképpen sem!"[73]

Tim és Kathy Keller láthatóan nem jut el addig, hogy higgyen a Fiú *örök* alárendeltségében, mégis ők lettek a legnépszerűbb szószólói annak a gondolatnak, hogy a Szentháromság a komplementárius házasság mintája; egy bestsellerben egyenesen azt állítják: „mivel a [házasságban] ránk szabott szerepek a Szentháromságon belüli kapcsolatok természetében gyökereznek, bizonyára nem a mi jogunk, hogy megbolygassuk [a tekintélyt és az alárendelődést], amelyet Isten a házasságba szánt."[74] Grudem rárakott érve

71. Bővebben lásd ezt a rövid videót: www.bit.ly/3waFKAs
72. Valójában George Knight III állt elő először ezzel a hasonlattal 1977-es rövid könyvében („The New Testament Teaching on the Role of Women"), de Grudem fejlesztette tovább, és tette ismertté formalizált teológiaként „Systematic Theology" című művében – abban a tankönyvben, amelyet a világ bibliaiskoláiban a legszélesebb körben használnak a bibliai tanítás összefoglalására.
73. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and Biblical Truth, 1. fejezet.
74. Timothy and Kathy Keller, The Meaning of Marriage, 6. fejezet.

nélkül azonban – hogy a Fiú alárendeltsége *örök* – Kellerék Szentháromság–házasság hasonlata nem áll meg. A Fiú megtestesülésekor a Szentháromság egyik személye 33 évre emberré lesz, és ez idő alatt önként elfogadja az Atya és a Lélek utasításait. Ha ezt örök egyenlőségük és kölcsönösségük hátterében nézzük, a megtestesülést annak látjuk, ami: megismételhetetlen eseménynek az egész valóság történetében. Sem felelős, sem helyénvaló dolog, hogy Isten örök létezésének ezt a pillanatát az emberi házasság nemi szerepeinek állandó, megváltoztathatatlan normájává tegyük. Ellentétben azzal az időszakkal, amikor a Fiú a földön volt, Atyja pedig a mennyben, a feleség és a férj ugyanazon a talajon áll.

Ezért erősítette meg Grudem az érvet. Nyomában a legtöbb komplementárius teológus elkezdett úgy beszélni a Szentháromságon belüli *örök* kapcsolatokról, mint amelyeket az egyenlőség *és a „szerepek"* jellemeznek. Más komplementárius teológusok, mint John Starke, Bruce Ware, Rodrick Durst, Malcolm Yarnell és Michael Ovey, olyan Szentháromság-modelleket terjesztettek elő, amelyek nem az egyenlőséget, hanem a hierarchiát hangsúlyozták meghatározó vonásként. „Az Atya Krisztus tekintélye, és mindig is az volt … Nincs Szentháromság a tekintély és az alárendelődés rendje nélkül"[75] – mondta Owen Strachan 2016-os könyvében (*The Grand Design: Male and Female He Made Them*), amelyet „Wayne Grudemnek … ajánl, aki nekünk és oly sok másnak megmutatta Isten nagy tervét Krisztusban".

Grudem annyira bízott a női alárendeltség mellett felhozott új érvében, hogy mindent egy lapra tett fel, mondván: „a Szentháromság helyes megértése könnyen lehet, hogy a legdöntőbb tényezőnek bizonyul" a nők helyzetéről és szerepeiről szóló végső döntésben.[76] 2016-ban azonban más, megbízható komplementárius teológusok összefogtak, hogy szembeszálljanak Grudem Szentháromság-felfogásának súlyos buktatóival. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az első teológus, aki bírálta, a mutualista Kevin Giles volt 2002-es *The Trinity and Subordinationism* című művében.[77] De csak akkor bukott el a tanítás végleg és döntő módon, amikor 2016-ban elég komplementárius teológus szállt szembe az eretnekséggel blogbejegyzések sorozatában és az azt követő online vitákban. Ez sokakat arra indított, hogy

75. Owen Strachan and Gavin Peacock, The Grand Design: Male and Female He Made Them
76. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and Biblical Truth, 411. o., 12. lábjegyzet.
77. Kevin Giles, The Trinity and Subordinationism: The Doctrine of God and the Contemporary Gender Debate

bűnbánattal forduljanak el attól a nem ortodox gondolattól, amelyből a komplementáriusok mindezen évek alatt jogtalanul húztak hasznot a nemek közötti hierarchiáról vallott álláspontjuk védelmében. És valóban bűnbánatra volt szükség: Grudem tanítása az örök funkcionális alárendeltségről (*Eternal Functional Subordination*) hasonló irányba kanyarodik, bár nem megy olyan messzire, mint az ókori *ariánizmus* eretneksége, amely szerint a Fiú *örök lényegét tekintve* kisebb az Atyánál.[78] Ezt az eretnekséget elsőként az ősegyház utasította el egy zsinaton, amely megerősítette a Szentháromság örök kapcsolatainak lényegi egységét és egyenlőségét. Ahogy Liam Goligher írta a vita idején egy bejegyzésben: „Ha azt mondjuk, hogy az örök

78. „Az »Eternal Functional Subordination« (örök funkcionális alárendeltség) a félariánizmus egyik változatára, az úgynevezett »homoianizmusra« hasonlít, mégpedig három dolog miatt: 1) túlzottan a Szentírásban megjelenő üdvrendi (ökonómiai) Szentháromságra támaszkodik az immanens szentháromságos kapcsolatok megfogalmazásakor, 2) ez erőteljes szubordinacionizmushoz vezet, amelyet az Istenségen belüli hierarchia jellemez, 3) következésképpen a Fiút úgy azonosítja, mint akinek kisebb a dicsősége és a fensége, mint az Atyáé." (Michael F. Bird and Scott Harrower, ed, 2009: „Trinity without Hierarchy: Reclaiming Nicene Orthodoxy in Evangelical Theology", 1. fejezet.) Matthew Tinkham „neoszubordinacionizmusnak" nevezi az eretnekséget – lásd www.bit.ly/3PXG1jT

Szentháromságon belül az Atyának valódi elsőbbsége vagy a Fiúnak alárendeltsége van, akkor kiléptünk a keresztény ortodoxiából."[79] Még a Gospel Coalition is közölt egy cikket, amely újra megvizsgálta Ágoston Szentháromságról szóló tanítását, és kimutatta, hogy Ágoston tagadta: a tekintély és az alárendelődés a Szentháromságon belüli örök kapcsolatok jellemzője volna.[80] A teológiai világban olyan gyökeres és hirtelen volt a véleményváltozás, hogy ma már a konzervatív komplementárius körökben is széles körben elfogadott: konkrét társadalmi kapcsolatokat, köztük a házasságot, nem szabad beleolvasni a Szentháromság belső életébe.[81] Miután Knight és Grudem letérítette őket az útról, sok evangéliumi tudós világossá tette, hogy elutasítja „azt a komplementárius narratívát [a Szentháromságról], amelyet teológusok egy kis csoportja oltott be, hogy

79. Forrás: www.bit.ly/3wdix0I Más tudósok megfigyelték, hogyan mosta össze Grudem a „különböző szerepek" nyelvezetét a tekintéllyel és az alárendelődéssel. Ezúttal azonban az „egyenlők mint személyek, különbözők a (nemi) szerepekben" tanítását olvasta bele a Szentháromságba. Bár az Újszövetség tanulmányozása megmutatja, hogy Jézus, a Szentlélek és az Atya „különböző dolgokat tesznek", ezt nem szabad egyszerűen összemosni a tekintély és az alárendelődés gondolatával. Grudem érvei, hogy egy örök hierarchia nélkül nem tudjuk megkülönböztetni az Atyát, a Fiút és a Lelket, egyre gyengébbnek tűntek. Igaz, hogy a megváltás tervezésében az Atya jár elöl, az üdvösség megvalósításában Jézus, az üdvösség alkalmazásában pedig a Lélek. Ám ezek a különböző „szerepek" nem hierarchiáról beszélnek, még ha rendről beszélnek is. Amíg Jézus a földön volt, utasításokat fogadott el az Atyától és a Lélektől. Amikor Jézus visszatért a mennybe, a Lelket az Atya és a Fiú küldte el. Ezt az egymásnak való „alárendelődést" azonban egyedülálló, küldetésbeli együttműködésük teszi szükségessé; nem az Atya, a Fiú és a Lélek kapcsolataiban fennálló örök hierarchia jele. Bár az Atya irányítja a működést, az Atya ugyanakkor – mivel Isten egyszerre Atya, Fiú és Lélek, akiknek egy az akarata – a saját működését végzi a Fiúban és a Lélekben. Mivel az Istenségnek egy a lényege, egy az akarata is – és ez a tény nem enged meg semmiféle értelmes beszédet tekintélyről és alárendelődésről örök értelemben. Jézus jelenlegi, Atyának való alárendeltségének talán legvilágosabb tagadása Pálnál olvasható, aki az 1Kor 15,28-ban azt mondja: „akkor maga a Fiú is alávettetik Annak, aki Neki mindent alávetett, hogy legyen az Isten minden mindenekben". E vers szerint Jézus Krisztus a jelen korszakban nincs alávetve az Atyának, így nem lehet igaz, hogy örökké alárendelt. Hogy pontosan mi lesz ez a jövőbeli „alávettetés" a korszak végén, abban a tudósok véleménye megoszlik. Azt javaslom: ha figyelembe vesszük a 24–27. versek összefüggését, ahol Pál a 8. zsoltárt idézi, akkor ez Jézusra vonatkozik az igazi Ádám egyedülálló szerepében, nem pedig az örök Isten Fiaként való természetére. Istenemberként – mint istenség, amely magába fogadta az emberséget – végül megvalósítja minden dolog végidőbeli (eszkatologikus) egységét. Akkor az Általa képviselt megváltott emberiség teljesen elfoglalja helyét mint a megújított teremtés királyai és királynői, alávetve magát Istenének, és többé nem lázadva Ellene – annak a háromszemélyű Istennek, aki ekkor csodálatosan megismerteti magát, anélkül hogy a bűn, a Sátán vagy a halál akadályozná, az emberi élet minden területén és az egész világegyetemben.

80. Lásd: www.bit.ly/3x2GWX6

81. Lásd Wyatt Graham összefoglalását arról az öt okról, amiért a Fiú örök alárendeltségéről szóló tanítást akkoriban elvetették: www.bit.ly/3mCmusv

alátámassza a nemi szerepekről szóló állításait", és megújította elkötelezettségét „az apostoli és evangéliumi hit mellett, amely egy Istent és három egyenlő személyt vall, akiket [nem] … a tekintély fokozatai különböztetnek meg".[82]

Micsoda csodálatos áttörés! Valójában a Szentháromság belső kapcsolatainak egyetlen jogos alkalmazása emberi közösségre az, amelyre Jézus utalt imádságában: hogy követői úgy legyenek egyek egymással, ahogyan Ő és az Atya egyek.[83] Amikor megtapasztaljuk, hogyan árad túl az Atya és a Fiú határtalan gyönyörűsége egymásban, egymás iránti tisztelete és szeretete,[84] rájövünk, hogy *az Atya és a Fiú kapcsolatát földi közösségeinkben (és házasságainkban) nem parancsnoki láncok ábrázolják a legjobban, hanem a kölcsönös öröm, tisztelet és szeretet kötelékei*.[85]

Bár elismerésemet fejezem ki azoknak a vezetőknek, akik nyilvánosan beismerték tévedéseiket, a kár már megtörtént. Sok egyszerű embert, köztük sok általam ismert vezetőt, *jogtalanul* győztek meg a komplementarizmusról Grudemnek és Kelleréknek azok a 2016 előtti könyvei, amelyek egy kétes Szentháromság–házasság párhuzamot hirdettek.[86]

A mérsékelt komplementarizmus csábítása

Egyes gyülekezetek azért elkötelezetten komplementáriusok, mert teljesen megértik az eredeti, hivatalos komplementarizmust, amelyet Piper, Grudem és mások képviselnek, és egyetértenek vele. Meggyőződésüket talán komplementárius állásfoglalások, teológiai szemináriumok és felekezeti hovatartozás is megszilárdította. Más gyülekezetek azonban – mint az, amelynek vezetésében én is részt vettem – először azért vallották magukat komplementáriusnak, mert… nos, azt hiszem, nem igazán értettük meg teljesen!

82. Michael F. Bird and Scott Harrower, ed, 2009: „Trinity without Hierarchy: Reclaiming Nicene Orthodoxy in Evangelical Theology", 1. és 2. fejezet.
83. Jn 17,21–23
84. Mt 3,16–17; Jn 14,31; Lk 10,21; Róm 5,5
85. Jn 13,34
86. Például Grudem „Systematic Theology" című műve, valamint Kellerék könyvei, a „The Meaning of Marriage" és a „Jesus, Gender and Justice".

Szeretném azt hinni, hogy a Grudem-féle komplementarizmust a maga teljes csomagjában, amely ellen ebben a könyvben érvelek, soha nem fogadtam volna el. Mielőtt alaposan megvizsgáltam volna a kérdést, amíg azt hittem, hogy gyülekezetem mérsékelt komplementarizmusa többé-kevésbé ugyanaz, mint az eredeti változat, szívesen neveztem magam komplementáriusnak.

Ez azonban kényes helyzetbe hozza a mérsékelt komplementáriusokat. Gyakorlatuk mutualista, teológiájukban mégis komplementáriusnak vallják magukat. Nem csoda, hogy a komplementarizmus megalkotói – például Piper, Grudem, Schreiner és Köstenberger – továbbra is elutasítják ezeket a mérsékeltebb változatokat. Russell Moore például egy cikkében panaszkodik a komplementárius gyülekezeti közösségekben tapasztalható irányzatok miatt, amelyek állítólag a feminista kultúra csapdájába estek, így „a legtöbb evangéliumi otthonban a gyakorlati döntések tárgyalás, kölcsönös alárendelődés és konszenzus útján születnek". Beszámol egy gyülekezetről, ahol egy ismerős asszony „nem emlékszik rá, hogy lelkipásztora valaha is tanított volna a férfi főségéről". Attól tart, hogy „ez az elnőiesedett, alulról jövő teológia talán már a tudományos világba és a felekezeti vezetésbe is felszivárog".[87] Hasonlóképpen Köstenberger is figyelmeztet, hogy ugyanez történhet a gyülekezeti vezetésben:

Abban a buzgalomban, hogy megmutassák: a komplementarizmus kulturálisan nem sértő, sőt időszerű, megpróbálhatják tanításukat és gyakorlatukat olyan mértékben a kultúrához igazítani, hogy az szinte megkülönböztethetetlenné válik az egalitarizmustól. A komplementáriusok kevésbé harcias nőket helyezhetnek vezető szerepbe, hogy elkerüljék a hangos, agresszív vagy talán sértőbb, feminista típusú női vezetés benyomását.[88]

Ezeket a kijelentéseket olvasva most már látom, milyen pocsék komplementárius voltam! Valójában, amikor felteszem magamnak a kérdést, hogyan fogadhattam el oly sokáig a komplementarizmust abban a gyülekezetben, amelynek vezetésében részt vettem, rájövök, hogy nagyrészt azért, mert valójában igen *következetlen* komplementáriusok voltunk. Nem azt gyakoroltuk, amit állítólag hittünk. Megengedtük, hogy nők prédikáljanak. Nem csupán presbitereket neveztünk ki: *presbiteri házaspárokról* beszéltünk, és

87. Forrás: www.bit.ly/3GL5lom
88. Forrás: www.bit.ly/3CIkVyG

elmagyaráztuk, hogy bár formálisan csak a férj a presbiter, mivel ő és a felesége egy test, amikor Isten elhív egy férjet, Ő megfelelő kegyelmet ad a feleségnek is. A feleségek részt vettek a presbiteri üléseinken, és szavukat szívesen vettük néhány döntésünk meghozatalában.

Bár más házaspárok nevében nem beszélhetek, a saját házasságom is sokkal egalitáriusabb volt, mint ahogy Grudem vagy Piper szerette volna. A diakónusnőkről vallott teológiánk miatt nem okozott gondot, hogy nők vezessenek férfiakat különböző szolgálatokban és kiscsoportokban. Női vezetők különösen a társadalmi igazságosságért végzett szolgálatainkban virágoztak ki. (Ha ti komplementárius gyülekezet vagytok, és nem álltok készen arra, hogy feladjátok a komplementarizmust, de a zsigereitekben érzitek, hogy valami nincs rendben vele, szívből ajánlom, hogy fontoljátok meg: ti is „kössetek kompromisszumot" néhány ilyen módon!)

Ám ahogy saját utamon elgondolkodom, látom: soha nem jó, ha az ember ilyen kettősségben él a vallott álláspontja és a tényleges gyakorlata között. Ha az, amit „a zsigereinkben érzünk", eltér attól, amit állítólag hiszünk, és ez megint eltér a gyakorlatunktól, akkor baj van. Tartozunk magunknak azzal, hogy teológiánk és gyakorlatunk összhangban legyen.

Kétlem, hogy késztetést éreztem volna álláspontom újragondolására, ha nem történik meg három dolog. Az első az volt, hogy sok lelkipásztorunk és igehirdetőnk elkezdte használni az ESV-t és az *ESV Study Bible*-t. Bár ennek a fordításnak a nagy részét szeretem, minden alkalommal összerándultam, amikor felolvastak egyet az Újszövetség sok olyan szakasza közül, ahol egy apostol csak a fivérekhez szól („brothers"), nem pedig – mint az NIV-ben – a fivérekhez és nővérekhez („brothers and sisters"). Amikor az ESV először megjelent, én magam ajánlottam a tanulmányi bibliáját – aztán sok olvasója elkezdte kérdezni tőlem, miért engedjük meg nőknek a prédikálást, amikor a tanulmányi jegyzetek ezt hevesen támadják!

A második az volt, hogy néhány fiatalabb presbiter és a feleségük teológiai képzésének nagy részét Piper személyes honlapjáról és a Gospel Coalitiontől kapta. Sokuknak – miközben igyekeztek tiszteletben tartani az idősebb presbitereket – volt bátorsága beismerni, hogy most már nem hiszik, hogy nők prédikálhatnak. Sőt, tíz gyülekezetünk egyike engedélyt kapott arra, hogy náluk ne prédikáljanak nők.

Harmadszor és végül: sok éven át egy növekvő gyülekezeti mozgalomhoz tartoztunk, és egyre jobban bekapcsolódtunk az életébe. Ez a mozgalom kezdettől fogva teljes mértékben magáévá tette a komplementarizmust. Gyülekezetünkkel ellentétben azonban a mozgalom legtöbb gyülekezete *valóban* azt gyakorolta, amit prédikált. Nem voltak női igehirdetők. Csak férfiakat avattak presbiterré. Szó sem volt „presbiteri házaspárokról". A mozgalom sok vezetője aggodalmát fejezte ki gyülekezetünk egalitáriusnak tűnő gyakorlata miatt – ami érthető volt: hiszen azt állítottuk magunkról, hogy komplementáriusok vagyunk.

Egy alkalommal az egész mozgalom egyik legtekintélyesebb lelkipásztorfelesége meglátogatta gyülekezetünket, és arra biztatta lelkipásztoraink feleségeit, hogy maradjanak a maguk sávjában; így magyarázta a hozzáállását: „A férjem arra kapott elhívást, hogy vezesse a gyülekezetet, én arra, hogy őt szolgáljam." Biztos vagyok benne, hogy azon a találkozón néhány feleség nagyon felbátorodott ettől, de tudom, hogy sokan megrendülten távoztak. Évtizedeken át mellettünk álltak, vállvetve velünk, és feleségeinkre korábban soha nem tekintettek úgy, mint pusztán a férjük támogatóira. Mindegyikük a maga módján legjobb éveinek egy részét annak szentelte, hogy a szolgálat frontvonalán építse és erősítse gyülekezetünket. Ugyanakkor folyton olyan megsebzett nőkkel találkoztam, akik elhagyták vagy épp elhagyni készültek e mozgalom gyülekezeteit, mert úgy érezték, hogy a nőket korlátozzák a szolgálatban, vagy férfi vezetőik nem hallgatják meg őket.

Aztán mindezek közepette gyülekezetünk úgy döntött, hogy újra megvizsgálja a nemekről és a presbiteri szolgálatról vallott felfogásunk tanbeli alapjait, és én újra elkezdtem olvasni Piper, Grudem és Schreiner teológiai és bibliai érveit.

Mint a szcientológia követője, aki élvezi a vallását egészen addig a napig, amíg meg nem hívják, hogy nyissa ki a titkos borítékot, és meg nem tudja, hogy valójában ebben az univerzumban rekedt thetán, én is kedveltem a komplementarizmust – amíg meg nem értettem néhány belső tanítását. Bármilyen sikeresen terjedt is el a komplementarizmus gyülekezetekben szerte a világon, közelebbről megnézve sokkal kevésbé hasonlít isteni kinyilatkoztatásra, és sokkal inkább egy kifinomult teológiai konstrukcióra, amely az elnyomás egy újabb formáját takarja.

A kirekesztés rettenete

Van egy másik oka is annak, hogy a komplementarizmus oly sok felekezetben és gyülekezetben – például a sajátomban is – győzedelmeskedett. A viselkedéstudományok egyik friss, az *elfogultságról* szóló kutatása kimutatta, hogy többnyire *nem azt hisszük el, ami igaz, hanem azt, ami miatt nem veszítjük el a szövetségeseinket.*[89] Ez baljósan hangozhat, de valójában *tudattalan* elfogultságról van szó. Emberként – keresztények és nem keresztények egyaránt – minden új gondolatra ugyanazzal az ösztönös kérdéssel reagálunk: „Mi lesz a társadalmi helyzetemmel és a helyemmel ebben a világban, ha ezt elfogadom?" Nem az a kérdés, hogy „Igaz ez?", hanem az, hogy „Mit tesz ez az életemmel?" (Erről sokkal részletesebben írok a *6. függelékben: Miért nem mindig változtatják meg a tények a véleményünket?*)

Gondolja végig, hogyan játszódhat ez le olyan gyülekezetekben, amelyek esetleg felülvizsgálnák a nők alárendeltségéről szóló tanításukat. Az 1960-as évek előtt a gyülekezeteket és felekezeteket általában fizetett férfiak vezették – úgy gondolták, a nők nem alkalmasak erre a feladatra. Szinte minden gyülekezet így látta. Aztán a legtöbb gyülekezet és felekezet meglehetősen hirtelen meggondolta magát, és kijelentette, hogy a nők és a férfiak egyformán rátermettek. Ettől kezdve az volt a vita tárgya, hogy az egyes gyülekezetek és felekezetek hová jutnak: bevonják-e a nőket a vezetésbe és a szószékre, vagy kizárják őket onnan.

Persze közben őszintén keresték az igazságot is, de ne legyünk naivak az emberi természettel kapcsolatban. A kérdésben főleg a fizetett lelkészeknek kellett dönteniük, nem a padsorokban ülőknek. Képzelje magát egy akkori gyülekezeti vezető helyébe, aki dönteni próbál. Mi húzódik meg minden gondolata mögött? Tudhatom, hiszen egész életemben fizetett lelkész voltam: „Nem akarom elveszíteni a helyemet ebben a gyülekezetben, sem az állásomat." Ismét mondom: ez nem vád. Egyszerűen lehetetlen, hogy egyáltalán ne gondoljunk közös döntéseink személyes hatásaira és következményeire.

89. A kognitív torzítás témájának a 6. függeléket szentelem.

A viselkedéstudomány szakértői szerint ezután megjelennek a *korai követők*. Ebben az esetben ők azok, akik elkezdik kijelenteni: a Szentírásból meggyőződtek arról, hogy a nők is vezethetnek. Mit gondol ilyenkor a többi vezető? „Nos, csodálom a bátorságodat, de én kivárok, amíg meglátom, hová áll a többség." Ezt persze nem mondják ki – de ösztönösen értik, hogy a kisebbség elveszíti a helyét, és valószínűleg az állását is.

Ebbe a bizonytalanságba – amelyben a legtöbben addig nem változtathattak a véleményükön, amíg nem tudták, hogy a többség is megteszi – csengett bele tisztán és világosan az evangéliumi világ két feltörekvő csillagának hangja: „Ne hallgassatok az evangéliumi feministákra! Ők megalkuvók a Szentírás dolgában, behódolnak a kultúrának, rombolják a kultúrát, és elmossák a nemek közötti különbséget. Ráadásul: egyenlők vagyunk, de különbözők; valljuk a kiegészítő jelleget; a férfi és a nő közötti hatalom és alárendelődés tükröződik a Szentháromságban; a miénk a történelmi álláspont; és itt van egy honlap, egy bibliafordítás, egy tanács, egy konferencia, hatalmas és megnyerő igehirdetők, valamint alapművek, ha még mindig kételkednétek."

Hihetetlen, de az 1960-as évek közepétől az 1980-as évek végéig egészséges és nyílt vita folyt, amelyben mindkét fél a néhány vitatott szöveg legvalószínűbb értelmezéséről érvelt. Aztán jöttek azok, akik a *Danversi Nyilatkozaton* keresztül azt állították, hogy a mutualisták tagadják a Biblia tekintélyét, és inkább kiforgatják a Szentírást, hogy az illeszkedjen feminista programjukhoz. Akik vitatták a komplementárius álláspontot, azt mondják: „Ezzel véget ért minden vita és párbeszéd arról, hogy mit tanít valójában a Biblia."[90]

A komplementáriusok erőfeszítései és üzenetei politikailag olyan ügyesek és hozzáértők voltak, hogy könnyen megnyerték a habozókat. A vitában a nők bevonásának elszánt ellenzői most teljesen meggyőződtek. A középen állóknak, akik meg akarták tartani a helyüket a világban, már nem kellett dönteniük – helyettük döntöttek. A nem komplementárius lelkészeknek pedig, ha nem volt szerencséjük egy egalitárius gyülekezetben vagy felekezetben szolgálni, vagy a föld alá kellett vonulniuk, vagy távozniuk kellett, és máshol újrakezdeniük – mindkét út fájdalmas megpróbáltatás volt.

90. Lásd Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, 2. fejezet. Giles, aki a 70-es évek közepe óta a vita élvonalában áll, elmondja a történetet.

A kirekesztéstől való rettegés olyan erős, hogy képes megsüketíteni és megvakítani. Amikor azt a néhány komplementárius teológust olvasom, akiknek a feladata a saját táborukon kívüliek műveit értékelni, újra és újra elcsodálkozom: milyen lekezelő a hangnemük, mennyire süketek arra, amit a másik mond, és milyen hibásnak tűnnek az érveik. Mégis éppen ezek a férfiak – akiknek a nézetüket megkérdőjelező művek bírálata a feladatuk – töltik be általában a legmagasabb tudományos vezető tisztségeket komplementárius felekezeteikben, teológiai főiskoláikon és szervezeteikben. Vegyük például az Egyesült Államok mind a hat déli baptista teológiai főiskoláját: *a tanároknak minden évben alá kell írniuk a Danversi Nyilatkozatot, hogy megtarthassák az állásukat*. Minden. Egyes. Évben. A kérdésben nincs helye kételynek. Így emelkedett a komplementarizmus – még alkotóinak életében – megkérdőjelezhetetlen igazsággá.

Vezetők és teológusok mégis folyamatosan elhagyják a komplementárius aklot. Ha a hallgatás az ára annak, hogy helyet kapjunk az asztalnál, akkor ez talán túl nagy ár. Beth Moore, aki maga is hosszú ideig a déli baptista felekezet vezető női személyisége volt, nemrég felismerte, hogy felekezetében szerencsétlen módon összemosták a komplementarizmust a Biblia tekintélyével, és nyilvánosan kilépett a felekezetből. Nemrég ezzel a kihívással fordult a rendszer megalkotóihoz: „Nem vehetünk részt egy rendszer felépítésében, hogy aztán az íróasztalunknál ülve ne vegyük észre, mit tesz sok ember a nevében. Ha segítettél felépíteni valamit, ami Frankenstein szörnyévé vált, akkor fogd a lasszódat, Victor, és fogd be azt a szörnyet."[91] Szakterületük volt komplementárius szakértői egyre-másra jelentetnek meg sikerkönyveket, amelyek ugyanezt állítják.[92] Ha volt valaha alkalmas idő arra, hogy kiürítsük ezt a bukott és kudarcot valló teológiát, akkor az most van.

A komplementarizmus történetét félretéve itt az ideje, hogy belevessük magunkat a kulcsfontosságú bibliai szövegekbe. Amikor ezt megtesszük a következő fejezetben, hamar rájövünk, hol siklik félre a komplementarizmus – már a legelején …

91. Lásd Beth Moore Twitter-hírfolyamát, 2020. április 8.
92. A legutóbbiak Beth Allison Barr: „The Making of Biblical Womanhood" és Kristin Du Mez: „Jesus and John Wayne: How White Evangelicals Corrupted a Faith and Fractured a Nation."

4

Partnerség a paradicsomban

„Éva sem felsőbbrendű, sem alacsonyabb rendű, hanem Ádámmal egyenlő. Ő az egyik pólus, déli sark az északi sarokhoz. Ő Ádám legerősebb szövetségese Isten céljainak követésében, és az első akadálya, amikor letér az útról." Victor Hamilton[93]

Amikor a *Táncoló talpak* (*Happy Feet*) című filmben Mumble, a pingvin találkozik Lovelace-szel, a jóssal, észreveszi, hogy annak a nyakán egy műanyag csomagolás van. Lovelace erősködik, hogy ez az ő „szent talizmánja", amelyet „a misztikus lényektől"[94] kapott, és ebből erednek a képességei. Persze mi tudjuk azt, amit Mumble csak sejt: ami a nyakán van, az egy darab szemét, amelybe fiatalabb pingvin korában úszhatott bele. Amikor Mumble és furcsa barátai újra rátalálnak, Lovelace alig kap levegőt, és alig tud beszélni.[95] Mumble arra jut: „Az a valami túl szoros a nyakán. Megfojtja!" Lovelace eleinte valamiféle erőt merít a műanyagdarabból, de csak akkor szabadulhat meg tőle végre, amikor szembenéz azzal, mennyire romboló és korlátozó. Nem áldás, hanem átok.

Ugyanígy a „keresztény" patriarchátus – amelyről a komplementarizmus azt mondja, hogy „Isten jó tervéből" fakad Mózes első könyvének 2–3. fejezetében – az igazság talizmánjának tünteti fel magát: a férfi és a nő közötti hatalom és alárendelődés isteni elvének, amely Isten áldását hozza, ha az otthonban és a gyülekezetben alkalmazzák. Ahogy ebben a fejezetben megmutatom, ez egyáltalán nem része Isten legmagasabb szándékának a férfi és a nő kapcsolatára nézve – sem az otthonban, sem a gyülekezetben, sem

93. Victor Hamilton, The Book of Genesis: Chapters 1–17, 181. o.
94. Lásd a jelenetről készült videórészletet: www.bit.ly/3BzJGvK
95. Lásd a jelenetről készült videórészletet: www.bit.ly/3mCpcyb

bárhol másutt. Sokkal inkább a bukott világban megromlott és megfojtott férfi–nő kapcsolatok eredménye.

A Szentírás története egy kertben kezdődik, ahol Istennek az emberiségre és a teremtésre vonatkozó céljai dicsőségesen megmutatkoznak. Aztán eluralkodik a káosz. A Sátán arra kísérti Évát és Ádámot, hogy eljátsszák magas méltóságukat, amely Isten képmásának hordozóiként az övék. Hála Istennek, később eljön a megváltás Jézusban, Isten igazi képmásában, aki szintén egy kertben néz szembe a Sátán kísértésével, de ezúttal ellenáll a hazugságainak. A történet úgy ér véget, hogy amit Jézus első eljövetelekor elkezdett, azt második eljövetelekor befejezi – létrehoz egy csodálatos kertvárost, amelyben az emberiségre és a teremtésre vonatkozó eredeti céljai diadalt aratnak. A keresztény teológiát nem lehet elválasztani a világ nagy történetétől. Ha a végső megváltás az eredeti teremtés helyreállítása, akkor a dolgok kezdetét helyesen kell értenünk. Ezért helyez a teológiai kutatás olyan nagy súlyt a Biblia első (és utolsó) fejezeteire. Ezért kezdi a Danversi Nyilatkozat, a komplementáriusok kiáltványa is ott, ahol a Biblia kezdődik, ezekkel a kijelentésekkel:

Ádám és Éva is Isten képmására teremtetett, személyként egyenlők Isten előtt, és férfiúságukban, illetve nőiességükben különbözők. … A férfias és nőies szerepek közötti különbségeket Isten rendelte el a teremtési rend részeként, és ezeknek minden emberi szívben visszhangra kell találniuk. … Ádám főségét a házasságban Isten a bűneset előtt állította fel, és nem a bűn következménye volt.

A Nyilatkozat mindegyik mondat után bizonyító igehelyeket közöl, legtöbbször és legfeltűnőbben Mózes első könyvének 1–3. fejezetéből. Sőt, egyetlen verset mindhárom állítás alátámasztására felhasznál – ha volt valaha tanítási szempontból teherhordó vers, akkor ez az: „Monda továbbá az Úr Isten: Nem jó az embernek egyedül lenni; szerzek néki segítő társat, hozzá illőt.” (1Móz 2,18)

Mózes első könyvének 1–3. fejezetét – és különösen a 2,18-at – így olvasva a komplementáriusok aztán a „férfi főssége” mellett érveltek az otthonban, a

gyülekezetben és a tágabb társadalomban is,[96] ahol a nőknek – bár „méltóságban és értékben egyenlők" – *mégis alá kell vetniük magukat a hatalommal bíró férfiaknak.*[97] A *Recovering Biblical Manhood and Womanhood* huszonkét szerzője közül tizenkilencen a teremtésre vagy a teremtési rendre építik a nők alárendeltsége melletti érvelésüket.

Bár ma már kevesen vitatják, hogy a Biblia a férfiak és a nők egyenlő méltóságát tanítja, az a kérdés, hogy meg kell-e kérdőjeleznünk azt a gondolatot, miszerint a férfi és a nő közötti hatalom és alárendelődés a bűneset előtti teremtés része. Ezt az egész fejezetet annak szenteljük, hogy kiderítsük.

Mózes első könyve, 1. fejezet – a teremtés királya és királynője

Mózes első könyve két teremtéstörténetet tartalmaz: az egyik az 1., a másik a 2. fejezetben található. Mindkettő más sorrendben mondja el az eseményeket, és más témákat hangsúlyoz, mégis néhány közös gondolat összeköti őket. Az első fejezetben az ember Isten hatodik napi teremtménye: „És monda Isten: Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunk szerint. … Teremté tehát Isten az embert az Ő képére, Isten képére teremté őt: férfiúvá és asszonnyá teremté őket."

A teremtés első öt napján Isten így parancsol: „Legyen …", itt viszont ezt mondja: „Teremtsünk … a mi képünkre." Ebben az utolsó teremtő tettben az ember kétségkívül teremtésének csúcspontja. Sem az angyalok, sem a galaxisok, sem a bolygónkon kóborló érző lények közül egyik sem hordozza az Ő képmását. Mit jelent hordozni?

Azt jelenti, hogy arra vagyunk teremtve, hogy Istent megjelenítsük. Mivel egyedülálló kapcsolatban állunk Istennel, és egyedülálló kapcsolatban azzal a

96. Nem minden komplementárius mondja, hogy a férfi hatalma a tágabb társadalomra is kiterjed, bár a vezető képviselők, mint John Piper és Andreas Köstenberger, egyértelműen ezt vallják. Ahogy az utóbbi mondja: „Ha ragaszkodunk ahhoz, hogy a nők az otthonon kívül bármilyen tevékenységet végezhetnek, gyakorlatilag semmilyen vagy csak minimális tekintettel Isten sajátos teremtési céljára az egyes nemekkel. Ez ellentétes a bibliai tanítással, és mélyen problematikus." (Forrás: www.bit.ly/3by3zsy)

97. Kellerék ugyanezt állítják: „A férj főségének gyengéd, szolgáló hatalma és a feleség alárendelődésének erős, kegyelemteli ajándéka helyreállít minket azzá, akinek a teremtéskor lennünk kellett." (Tim és Kathy Keller, The Meaning of Marriage, 6. fejezet.)

csodaországgal is, amelyben élünk, Isten és teremtése között állunk, mindkettőjük képviselőiként. A teremtést a teremtés papjaiként képviseljük: hangot adunk a teremtés többi része helyett annak a szótlan imádatnak, amellyel Alkotóját dicséri. Istent a teremtés helytartóiként képviseljük: Isten jó jellemét tükrözzük az egész teremtés felé. Isten nem egyedül, hanem az emberiséggel együtt és az emberiségen keresztül akar gondoskodni a teremtésről és vezetni azt. Ezért kell „uralkodásunknak" Isten jellemét tükröznie. Hasznosabb úgy gondolni a képmásra, amelyet hordozunk, mint egyedülálló feladatra, amelyet kaptunk, nem pedig mint valamiféle velünk született jegyre, amely lelkünk mélyén rejtőzik. N. T. Wright jól megragadja ezt a gondolatot, amikor azt mondja, hogy „ferdén tartott tükörnek" kell lennünk: „Ha jól állítjuk be a szöget, olyan dolgokat láthatunk, amelyek egyébként láthatatlanok számunkra. Képmáshordozóként az a hivatásunk, hogy életünkkel és tetteinkkel tükrözzük Istent a körülöttünk élő emberek felé."[98]

Figyelje meg különösen a férfiak és a nők, a férfi és a nő alapvető egyenlőségét. Egy olyan világban, ahol a férfiak leértékelték a nőket, ez a szakasz helyreigazító szót mond: összekapcsolja annak az Istennek az értékét, akinek képmására a nő teremtetett, magának a nőnek az értékével. Nemcsak a férfiakat – *mindkettőnket* Isten képmására teremtett Ő, hogy *mindketten* képviseljük Isten szeretetét, bölcsességét és erejét mindazok előtt, amit keze alkotott.

„És monda Isten: Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunk szerint; és uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, a barmokon, mind az egész földön … És megáldá Isten őket, és monda nékik Isten: Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek be a földet és hajtsátok uralmatok alá; és uralkodjatok a tenger halain, az ég madarain, és a földön csúszó-mászó mindenféle állatokon." (1Móz 1,26–28)

Kétféleképpen áldjuk meg a világot: gyermekeket hozunk világra, és gondját viseljük a földnek. Közösen, férfiként és nőként is arra teremtettünk, hogy Isten hasonlatosságát tükrözzük; hatalmat kaptunk az állatvilág fölött, és ránk bízatott, hogy benépesítsük a bolygót újabb emberekkel, akik velünk együtt Isten jó teremtésének egyre nagyobb részét *teszik Édenné*.

Figyelje meg különösen: bár a férfiak és a nők különbözően nézhetnek ki, és egyikük képes gyermeket szülni és szoptatni, a másik nem, *ez a szakasz nem ad*

98. Idézi: Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, 13. fejezet.

két különböző utasításcsomagot a férfiaknak és a nőknek. Nemcsak a férfiak, hanem a nők is hatalmat kapnak Isten helytartóiként, és ez teljes emberségünk egyik vonása. *Ahhoz, hogy Isten képmását teljes egészében tükrözzük, a férfiakra és a nőkre együtt van szükség. Ez a szövetség áldása.* Bármi legyen is egyedi az egyes nemekben biológiailag vagy lelkileg, a lényeg az, hogy mindannyian teljes önmagunkat visszük bele abba a teljes hivatásba, amelyet Isten nekünk, az emberi nemnek szánt. Isten nem egy „férfias" uralmat állít fel mércéül és tervként az emberiség számára. Nem, a férfi és a nő együtt hordozza Isten képmását. „Csak az ilyen közös részvétel abban, hogy Isten uralmát képviseljük a világ előtt, lehet méltó ahhoz az Istenhez, akinek a képmását hordozzuk."[99]

Sőt, Isten gondolata, hogy a férfi és a nő tökéletes *egységét* megteremtse, meglepetésként hat a fejezet menetében. A teremtés korábbi napjain Isten úgy visz rendet a kaotikus világba, hogy *szétválasztja* az égboltozatot, a vizeket és a szárazföldet. Még a csillagok is *elkülönült* időket jelölnek ki, napokat és éveket; a nap uralkodik a nappalon, a hold pedig az éjszaka őre. Amikor az ember megkapja a vezetést a teremtés többi része fölött, mindenki és minden „tudja a helyét". A férfi és a nő teremtésénél azonban Isten abbahagyja a határok húzását, és ehelyett teljes jogú társakként köti össze őket, *a nemi alapú szerepeknek vagy hierarchiának a legcsekélyebb nyoma nélkül*. Isten mondhatta volna Ádámnak: „Te hajtsd uralmad alá a földet", Évának pedig: „Te neveld a gyermekeket." Ehelyett teljes együttműködésüket hangsúlyozza: közösen szülők, közösen papok és közösen uralkodók. A későbbi történelemben mi, emberek kiválasztunk néhányat, és őket tesszük királlyá és királynévá, de Isten eredeti rendelése szerint minden nő királynő és minden férfi király.

Isten Jó Könyvének ez a nyitó fejezete keretet ad minden későbbi fejezetnek és a történet többi részének. Legalábbis eddig nincsenek Istentől kijelentett nemi szerepek. Szó sem esett arról, hogy az egyik nemnek hatalma volna a másik fölött. Férfiak és nők együtt uralkodnak Isten földjén – ezt a szövetséget C. S. Lewis gyönyörűen ábrázolja, amikor Edmund, Susan, Peter és Lucy Narnia négy trónján ül.

„Eddig minden nagyon szép – mondja a komplementárius. – De várjon csak, amíg eljutunk a második és harmadik fejezethez, a második beszámolóhoz!"

99. Sarah Bessey idézi J. R. Daniel Kirk e szavait: „Jesus Feminist", 5. fejezet.

Az elmúlt évtizedekben a komplementáriusok egész listát állítottak össze azokból az érvekből, amelyek Ádám feltételezett, Éva fölötti vezetését támasztják alá a bűneset előtt. Ezeket az érveket sorra megfogalmazom, és mindegyikre válaszolok, megmutatva, hogy egyik sem áll kifejezetten a szövegben. Ez a lista mégis annyira meggyőző annak, aki először hallja, hogy lezárt ügynek tekinti. Ismerem ennek a listának az erejét: egyszer magam is prédikáltam ennek a listának néhány pontjáról, egy igehirdetés-sorozat hatására, amelyet az akkor híres lelkipásztor-teológus és megagyülekezeti igehirdető, Mark Driscoll tartott. Bibliatanítóként, aki azt vallja, hogy „az igazat, a teljes igazat és csakis az igazat" tanítja, ma meglehetős sajnálattal tekintek vissza arra, hogy belesodródtam a Biblia első fejezeteinek ebbe az erőltetett megközelítésébe.

Ebben a fejezetben felsorolom azt az öt legismertebb következtetést, amellyel különböző komplementárius igehirdetők és tudósok megpróbálják bizonyítani Ádám bűneset előtti vezetését Éva fölött. A 2. függelékben további hat érvre válaszolok.

Első érv: először Ádám formáltatott, azután Éva

A komplementárius azzal érvel, hogy *Mózes első könyvének 2. fejezetében Ádám teremtetett először, Éva pedig később, és ez azt fejezi ki, hogy a férfi a nő vezetője. Sőt, Pál is felhívja erre a figyelmet az 1Tim 2,13-ban: „Mert Ádám teremtetett először, azután Éva."*

Pál Timóteusnak írt szavait a 7. fejezetben vizsgálom meg részletesen. Most csak annyit érdemes megjegyezni, hogy Pál nem azt mondja: „Ádám volt Éva felettese" – ez csak az egyik lehetséges értelmezése annak, amit Pál gondolt. Az 1Tim 2 gondos olvasása alapján a 7. fejezetben két további értelmezést is bemutatok. Bárhogy értette is Pál az 1Tim 2-t, Mózes első könyvének 2. fejezetét először a maga fényében kell olvasni. Még ha feltételezzük is, hogy Pál Mózes első könyvének 2. fejezetét a nők alárendeltségének alátámasztására használta (biztos vagyok benne, hogy nem így volt), ebből még nem feltétlenül következne, hogy maga a 2. fejezet ezt tanítja. Douglas Moo kifejti, hogy az újszövetségi írók olykor nem végleges értelmezésként vagy bizonyítékként használják az ószövetségi szakaszokat, hanem alkalmi érvként vagy kifejezőeszközként, hogy alátámasszák éppen azt, amit mondani akarnak.[100]

100. D.A. Carson (ed) Hermeneutics, Authority and Canon, 188. o.

Isten megteremthette volna a két nemet egyszerre, de nem tette. Miért? Az egyik válasz kézenfekvő: Ádám formáltatott meg először, és csak azután Éva, mert *Isten meg akarja mutatni Ádámnak (és fiainak), mennyire kétségbeejtően egyedül van, mennyire hiányos és elégtelen Éva (és leányai) – Isten utolsó teremtménye – nélkül*. Az 1. fejezetben a tengerek és magvak, csillagok és tengeri élőlények, madarak és vadak keletkezése után következik Isten teremtésének koronája: az „ember … férfiúvá és asszonnyá". Figyelje meg, hogy ugyanez a fokozódó várakozás jelenik meg a következő fejezetben is, amikor Isten zseniális utolsó teremtő tette egy gyönyörű nőt ajándékoz az Édennek – ahol már ott van minden növény és állat, és egyetlen férfija is. Mózes első könyve 2. fejezetének egyre magasabbra ívelő teremtési crescendójával párhuzamosan egyre mélyül Ádám vágyakozása a párja után. Az állatok közül egyik sem bizonyul lelki társának (pedig mindegyiken végigmegy!). Amikor azonban találkozik Isten legnagyobb ajándékával, az egyetlen teremtménnyel, amely már élő anyagból készült, szerelmes énekre fakad, amely ezekkel a csúcspontot jelentő szavakkal kezdődik: „Ez végre …!" (*Zōt happa'am … !*)

Mózes első könyve 2. fejezetének egyszerű olvasata tehát nem a férfi hatalmától a nő alárendelődéséig halad, hanem az ember hiányosságától a mély egységig és társságig. A komplementáriusok azonban, úgy tűnik, eltökélték, hogy *többet* olvassanak bele a szakaszba. Vegyük például James Hurleyt, aki 1981-ben azzal az érvvel állt elő, hogy az első olvasók Ádám elsőbbségét az ő hatalmaként értették, mégpedig az elsőszülöttségi jog (*primogenitúra*) ősi elképzelése miatt, amely szerint a család legidősebb fia kétszer annyit örökölt a vagyonból, mint a fivérei, és ő vette át a család vezetését.[101] Ádám azonban nem „született", és Éva nem volt a húga. A Szentírás sehol sem alkalmazza az elsőszülöttségi jogot a teremtési rendre vagy a férj és feleség kapcsolatára.

Az Izraelt körülvevő erősen patriarchális kultúráknak megvoltak a maguk teremtéstörténetei, például az Atrahaszísz-féle mezopotámiai teremtéstörténet, amelyben Tiámat leírása és létezése megelőzi Mardukét, és a patriarchátust mégis védelmezték abban a kultúrában.[102] Nyilvánvaló, hogy a különféle teremtéstörténetek ősi olvasói számára annak, hogy a férfi vagy a nő jött-e létre előbb, semmi köze nem volt a hierarchiáról alkotott feltevéseikhez. Ráadásul Mózes első könyvének további része azt mutatja,

101. Man and Woman in Biblical Perspective, Zondervan, 207. o.
102. Ahogy Richard Hess érvel a „Discovering Biblical Equality" 4. fejezetében.

hogy Isten szándékosan megfordítja az ókori kultúrában meglévő elsőszülöttségi jogot, és ehelyett a később születetteket áldja meg vezetői hatalommal (Jákóbot Ézsau fölött, Józsefet a fivérei fölött).

Második érv: a nő „a férfiból" és „a férfiért" teremtetett

Pál lényegében ezt mondja az 1Kor 11,8–9-ben. Bár az 1Kor 11-et a 6. fejezetben részletesen megvizsgáljuk, most elég, ha emlékezünk rá, hogy Pál a 8–9. verset a 11–12. verssel árnyalja: „Mindazáltal sem a férfi nem az asszony nélkül, sem az asszony nem a férfi nélkül az Úrban. Mert miképpen az asszony a férfiból van, azonképpen a férfi is az asszony által."

Az 1Kor 11-ben Pál, miközben fenntartja, hogy a férfi és a nő kiegészítik egymást, *nem érvel amellett, hogy a nők a férfiaknak alá vannak rendelve. Inkább azt a kölcsönös tiszteletet hangsúlyozza, amellyel a nőknek és a férfiaknak egymás iránt viseltetniük kell.* És joggal – az, hogy Éva Ádámból „van", a férfit a nő tiszteletre méltó forrásaként ábrázolja; az, hogy Éva Ádámért „van", azt jelenti, hogy a nő a férfi tiszteletre méltó kiegészítése. A tanulság férfi és női olvasó számára ugyanaz: Isten mindkét nemet arra teremtette, hogy becsülje a másikat, és egymásra utalva éljen vele.

Éva Ádámért teremtetett, aki egyedül elégtelen volt. Ez éppúgy nem jelenti azt, hogy Ádámnak hatalma van fölötte, mint ahogy egy korrepetáló tanár sem lesz a fiam beosztottja attól, hogy „a fiamért", az ő kedvéért fogadom fel.[103]

A Teremtőnek, aki Évát Ádámból alkotja, egyedül van hatalma fölötte. Éva megalkotása nem olyan volt, mint egy gyermek születése. Egy gyermek abban az értelemben származhat a testünkből, hogy „hozzánk tartozik", és kezdetben a hatalmunk alatt áll. Éva létrejötte más. Első kapcsolata az Alkotójával van. Előbb ismeri Istent, mint a párját. A férfi sem részt nem vesz a megalkotásában, sem tanácsot nem ad hozzá. Alszik, amíg Éva formálódik. A nőt teljesen elkészülten vezetik elé.

Ha a férfit azért tartanánk a nő felettesének, mert a nő az ő testének egy részéből készült, akkor Ádámnak a földet kellene urának neveznie, hiszen ő

103. Barátomnak, Andrew Bartlettnek köszönöm ezt a hasonlatot – ő Mike Winger bírálatában használja.

porból lett. Továbbá, ha a férfi és a nő is a Teremtő közvetlen, személyes és szándékos tette, megkérdezhetjük, mit mond Mózes első könyvének 2. fejezete arról, *miért a férfiból készül a nő, és miért nem a földből*. A fejezet korábbi részében Isten nemcsak Ádámot, hanem a vadakat és a madarakat is a földből teremti. Ha Isten Évát is ugyanígy teremtette volna, mi kötötte volna őt kifejezetten Ádámhoz? Éppen az ragadta meg Ádámot Évában, hogy belőle készült – ezért mondja, hogy csont az ő csontjaiból és hús az ő húsából.

Ha már az oldalánál tartunk: azok a fordítók, akik az „oldalborda" szót választják, szinte biztosan tévednek. A héber *cela* szó szinte minden más előfordulásban valaminek az „oldalát" jelenti, többnyire az egyik felét.[104] A nő a férfi oldalából készült. 1157-ben, nem sokkal azelőtt, hogy párizsi érsek lett, Petrus Lombardus – aki az ősi patriarchátussal szemben rendkívül ritka ellenvéleményt képviselt – helyesen jegyezte meg erről a versről: „Éva nem Ádám lábából vétetett, hogy alárendeltje legyen, nem is a fejéből, hogy ura legyen, hanem az oldalából, hogy társa legyen."[105]

Harmadik érv: „Asszonynak neveztessék"

Grudem azzal érvel, hogy amikor Ádám találkozik Évával, és azt mondja: „asszonynak neveztessék, mert férfiúból vétetett", nevet ad neki. Grudem szerint ez azért fontos, mert ahogyan Isten azzal gyakorol uralmat a teremtés fölött, hogy nevet ad neki, és ahogyan Ádám azzal mutatja meg, hogy vezeti az állatokat, hogy nevet ad nekik, ugyanúgy Ádám azzal is bizonyítja hatalmát a nő fölött, hogy nevet ad neki.

Nem olyan gyorsan! Igaz, hogy ugyanazt a „hív" vagy „nevez" jelentésű szót (*kara*) használja a szöveg arra, ahogyan Isten az 1. fejezetben nevet ad a dolgoknak („nappal", „éjszaka", „ég", „föld" és „tengerek"), és arra is, ahogyan Ádám elnevezi a vadakat és a madarakat (1Móz 2,19–20). Ám egy dolog vagy faj besorolása nem automatikusan a hatalom kifejezése – hacsak

104. Lásd www.bit.ly/3mH7w4E
105. Peter Lombard, The Sentences

már előbb nem tisztázott, hogy a névadónak hatalma van fölötte.[106] Például mindössze 13 fejezettel később[107] Hágár, egy szolgálóleány *nevet ad Istennek, amikor felfedez valamit Róla.* Hágárnak biztosan nincs hatalma Isten fölött. Az tehát, hogy Ádám a nőt „asszonynak" nevezi, nem feltétlenül bizonyítja a hierarchiát.

Az viszont kiderül belőle, hogy Ádám felismeri a nő egyedülálló voltát: olyan valaki, mint ő maga. Az ókori nyelvekben a nevek leírták a megnevezett dolgot, személyt vagy fajt. Az pedig, hogy a férfi (*is*) Mózes első könyvének 2. fejezetében „asszonynak" (*issá*) nevezi, különösen valószínűtlenné teszi, hogy hatalmat gyakorolna. *Figyelje meg a két főnév hasonlóságát* – Ádám felismeri, hogy a nő az állatokkal ellentétben hozzá hasonló, hozzá illő társ. *A hasonlóságán van a hangsúly, nem az alárendelődésén.* Ha valaki azt mondja: „Te olyan vagy, mint én, és te teszel teljessé", az aligha ugyanaz, mint azt mondani: „Én parancsolok neked." Nem valószínű, hogy ebben a szakaszban a férfi és a nő közötti alá-fölé rendeltségi láncot kellene észrevennünk, különösen éppen abban a pillanatban, amikor Ádám elragadtatásban van – miután végigment az állatok hosszú cirkuszi felvonulásán, most megtalálta azt, akit keresett.

Ráadásul eleve kevés fordító tekinti tulajdonnévnek az „asszony" szót. Sokkal inkább köznév, amelyet minden ókori olvasó ismert: a női nem egyszerű megjelölése. Ádám csak az 1Móz 3,20-ban „nevezte" el (ez egy másik szó: *vajjikrá*) feleségét Évának. Mivel ez a névadás a bűneset után történik, semmit sem következtethetünk belőle a bűneset előtti kapcsolatok feltételezett hierarchiájára.

Negyedik érv: „Hol vagy?"

Miután a pár megette a tiltott gyümölcsöt, elrejtőznek a kertben, és ekkor Isten így szól a férfihoz: „Hol vagy?" (1Móz 3,9) De miért csak a férfihoz

106. „Amikor Isten nevet ad valaminek, ezt szuverén uralkodóként teszi, de a *qārā'* önmagában nem utal felsőbbrendűségre. Erőltetett tehát azt állítani, hogy amikor az ember nevet ad az állatoknak, szuverén uralmat gyakorol fölöttük. Ahhoz, hogy ez világos legyen, az 1. fejezet »hajtsátok uralmatok alá« és »uralkodjatok« kifejezéseinek párhuzamára volna szükség. … Névadóként az ember a megkülönböztetés képességét mutatja meg." (Victor Hamilton, New International Commentary on the Old Testament)

107. „És nevezé az Úrnak nevét, aki szólott vele: Te vagy a látásnak Istene." (1Móz 16,13)

fordul Isten, és miért nem a nőhöz is? A komplementáriusok arra következtetnek, hogy Isten, aki tud a bűnről, Ádámot vonja felelősségre. Hiszen – így szól az érv – Isten egyedül Ádámot bízta meg a vezetéssel.

Csakhogy a beszélgetés egyáltalán nem így zajlik. Isten nem azt mondja: „Mit tettél?!", hanem azt: „Hol vagy?" Mózes első könyvének második és harmadik fejezetében az író emberi vonásokkal ábrázolja Istent. Isten sétál a kertben. Két kezével formálja meg Ádámot. Itt pedig őszintén kíváncsi, miért nem találja őket. Teológiailag természetesen állíthatjuk, hogy Isten transzcendens, és mindent tud, ebben a beszámolóban azonban az kerül előtérbe, hogy Isten képes valódi kapcsolatra velünk, ehhez pedig az kell, hogy kérdezzen, és tudjon érdeklődni. Ádám válasza után ugyanis még két kérdést tesz fel: „Kicsoda mondotta néked, hogy mezítelen vagy? Talán ettél a fáról, amelyről parancsoltam néked, hogy ne egyél?" (11. v.) Tényfeltáró küldetése folytatódik, amikor Évától is kérdez valamit (13. v.).

A kérdés továbbra is az: miért szól Isten először Ádámhoz, és miért egyedül hozzá? A válasz talán abban rejlik, ha méltányoljuk azt az irodalmi eszközt, amelyet az elbeszélő mesterien alkalmaz a kertről szóló egész elbeszélésben: *Isten mindig csak egyikükkel beszél – Ádámmal, Évával vagy a Sátánnal.* Mózes első könyvének 3. fejezetében ezeknek a találkozásoknak meghatározott sorrendje van: a kígyó megtéveszti a nőt, aki félrevezeti a férfit. Isten ezután a férfihoz fordul, aki a nőt hibáztatja, majd a nőhöz, aki a kígyót hibáztatja. Végül Isten kihirdeti a következményeket a kígyónak, aztán a nőnek, aztán a férfinak. A sorrend: kígyó, nő, férfi; férfi, nő, kígyó; és kígyó, nő, férfi. Ha Isten először a nőhöz vagy egyszerre a férfihoz és a nőhöz szólt volna, ez az irodalmi eszköz elveszítette volna erejét.

Az, hogy Isten előbb Ádámot, aztán Évát kérdezi meg, azt is lehetővé teszi, hogy kibontakozzon az egymásra mutogatás dominóhatása – ez pedig leleplezi bűnbánatuk hiányát, és azt is, milyen kárt tesz a bűn a pár kapcsolatában.

Végül minden olyan érv, amely szerint az, hogy Isten kihez szól előbb, azt jelzi, hogy elismer egy hatalmi láncot, összeomlik, ha egymás mellé tesszük Isten hármukkal való beszélgetésének két körét. Miután Isten először kikérdezi a férfit, aki a nőre mutat, aztán a nőt, aki a Sátánt vádolja, mindhármuknak kimondja a következményeket – ezúttal azonban

megfordítja a sorrendet, és Ádámhoz szól utoljára. Akik azt állítják, hogy annak, hogy Isten először (vagy utoljára) szól Ádámhoz, köze van egy feltételezett hierarchiához, azoknak meg kell magyarázniuk, miért nem jelent semmi ilyesmit, amikor Isten utoljára (vagy először) szól hozzá.

Ötödik érv: ezer kenegdo

„Monda továbbá az Úr Isten: Nem jó az embernek egyedül lenni; szerzek néki segítő társat, hozzá illőt."[108] Sokan ezt a verset hozzák fel fő érvként amellett, hogy a nőknek Isten jó és eredeti terve szerint a férfiak vezetése alatt kell állniuk. Ahogy korábban említettem, a Danversi Nyilatkozat, amelynek első változatát John Piper fogalmazta meg, tíz „tanbeli" kijelentést tesz a férfiak és nők szerepéről, és ezt az egyetlen verset *nem kevesebb mint négy* kijelentés bizonyító igéjeként használja. John Piper így magyarázza, hogyan érti ezt a verset: „Isten arra tanít minket, hogy a nő a férfi »segítője«, abban az értelemben, hogy hűséges és alkalmas segéd a kert életében."[109] Hasonlóképpen George Knight azt mondja: „Egyszerűen helyénvaló … kimondani, hogy ha egy embert arra teremtettek, hogy egy másik ember segítője legyen, akkor annak, aki ezt a segítséget kapja, bizonyos hatalma van afölött, aki a segítője."[110]

Knight és Piper azonban tévesen jut erre a következtetésre. Persze a segítő lehet alárendelt is, *de lehet egyenrangú, sőt felettes is*. Hol lennének a gyermekek az anyjuk „segítsége" nélkül, vagy a diákok a tanáruk „segítsége" nélkül? Különösen lenyűgöző azonban, hogy *az Ószövetségben ez a szó soha nem jelöl alárendeltséget.* A „segítő"-nek fordított szót (héberül *ezer*) a Biblia túlnyomórészt arra használja, amikor *Isten* segít a népének. Az *ezer* a 2. fejezeten kívül 19-szer fordul elő az Ószövetségben: 16-szor Istenre vonatkozik,[111] aki Izrael „segítője", háromszor pedig katonai támogatást jelöl, például erősítést, amely nélkül elveszne a csata. *A 19 esetből 18-ban az, akin segítenek, nem vezetője a segítőnek*.[112] Ezek közül nyolc helyen a „segítő"

108. 1Móz 2,18
109. John Piper and Wayne Grudem (eds), Recovering Biblical Manhood and Womanhood, 79. o.
110. George Knight, The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women, 43. o.
111. Lásd 2Móz 18,4; 5Móz 33,7.26.29; Zsolt 20,3; 33,20; 70,6; 89,20; 115,9.10.11; 121,1.2; 124,8; 146,5; Hós 13,9.

„megmentő", „oltalmazó" vagy „szabadító". A többi előfordulásban a segítség erő felajánlása, gyakran katonai jellegű. Valakinek *ezer*-e lenni tehát azt jelenti, hogy saját erőnkkel vagy közbelépésünkkel pótoljuk azt, ami a másikból hiányzik.

Ezért az angol „helper" (segítő) szó reménytelenül alkalmatlan arra, hogy visszaadja az *ezer* szó igazi jelentését. Napjainkban a „segítő" szó többnyire egy kevésbé képzett beosztottat juttat eszünkbe, például egy villanyszerelő tanoncát, aki a megfelelő csavarhúzót adja a mester kezébe. A mester valószínűleg egyedül is el tudná végezni a munkát, de hasznos, ha valaki segít neki a kisebb feladatokban. Nem! Az *ezer* szót „erős segítőnek", vagy még inkább „társnak" kellene fordítani – ahogyan sok fordítás, például a REB, a NAB, az NRSV és a CEV teszi.

Miben segít hát Éva Ádámnak? Egyes komplementáriusok ezzel a verssel azt mondják, hogy azzal segített neki, hogy anyja lett a gyermekeinek, és háziasszony is. Ám ez közel sem az az elsődleges mód, ahogyan Mózes első könyvének 2. fejezetében segít Ádámnak; ott ugyanis a legfontosabb jelentést meg is kapjuk: „Nem jó az embernek egyedül lenni; szerzek néki segítő társat, hozzá illőt." *Azzal segít neki, hogy kimenti a magányából.* Ő a társa. Ezen túl, ha kicsit tágabban gondolkodunk, ebből az is következik, hogy társként együtt végzi vele azt, amit már az 1. fejezetből tudunk: a képmás mindkét hordozója megbízást kapott, hogy tükrözze Istent a világ felé, benépesítse a bolygót, és Édenné tegye.[113] Évának abban a feladatban is Ádám társának kell lennie, amelyet Ádám kapott: hogy gondozza a kertet.

Lényegében nem arra teremtetett, hogy őt szolgálja, hanem hogy vele együtt szolgáljon. Ha bárkiben kétség maradna, gondolja végig a „hozzá illő"-nek (angolul „suitable") fordított szót (héberül *kenegdo*). A nő nem csupán *ezer*, hanem *ezer kenegdo*. Mit jelent ez a szó? Kiderül, hogy az angol „suitable" (alkalmas, illő) éppolyan elégtelen fordítása a *kenegdo* szónak, mint a „helper" az *ezer* szónak. A *kenegdo* összetett kifejezés, jelentése: *mint vele szemben álló, a*

112. Az egyetlen kivétel talán az Ez 12,14, ahol arról van szó, hogy a káldeusok királya körül nincs senki, aki segítene neki a harcban. A szakasz azonban itt sem a király e segítők fölötti hatalmát hangsúlyozza, hanem azt, hogy nélkülük teljesen elveszett.

113. Egyes tudósok rámutatnak, hogy az *ezer* szó előre utal arra a végső segítségre, amelyet a nő a férfiaknak nyújt majd: a következő fejezetben azt olvassuk, hogy Éva „magva" megmenti az emberi nemet, minden férfit is beleértve. Érdekes szójáték, hogy a „mag" héber szava az 1Móz 3,15-ben hasonlóan hangzik, mint az ezer. Ebben az értelemben a nő a férfi megmentője, mert ő szüli meg a világ Megmentőjét.

megfelelője. „A férfi és a nő olyan, mint egy kirakós két darabja, amelyek összeillenek – mondja Kathy Keller –, mert nem pontosan egyformák, és nem is találomra különbözők, hanem úgy különböznek, hogy együtt teljes egészet alkothatnak."[114]

A nő a férfi nélkülözhetetlen társa és szövetségese. Ami a férfiból hiányzik, az megvan a nőben, és ő pótolja. Nem utólagos ötlet, nem is választható segéd egy független, önellátó férfi mellett. Ő a férfi társa, kiegészítője, megfelelője és munkatársa.

Ha a férfi harcban áll, a nő a harcostársa. Ha a férfi *Édenné teszi* a világot, a nő a munkatársa. Ha a férfi gyermekeket nevel, a nő a szülőtársa.[115] Az első férfi és nő kapcsolatát kölcsönös támogatás, kölcsönös megbecsülés határozza meg, az, hogy erősségeiket megosztják, és így kiegészítik egymást, és hogy legközelebbi barátjukban felismerik a hasonlót és a különbözőt. Isten tudta, hogy nekünk, fiaknak, fivéreknek, férjeknek és barátoknak nem jó egyedül lennünk, ezért a legjobb szövetségeseinket adta nekünk: leányokat, nővéreket és húgokat, feleségeket, barátnőket és munkatársnőket. Mivel már nem egyedül kell végeznünk Isten munkáját – az otthonunkban, a gyülekezetben vagy a világban –, a hozzám hasonló férfiak most boldogan, alázatosan és hálásan állhatnak oda társaik és harcostársaik mellé. Ezt jelenti az 1Móz 2,18.

Látja, hogyan ássa alá ez a komplementarizmust? A Danversi Nyilatkozat „tanbeli" kijelentései közül négy megbillen, ha (ahogy hiszem) az 1Móz 2,18 hibás értelmezésére épült, amelyet újra és újra bizonyító igeként használnak. Talán az 1Móz 2,18 „nem hozzá illő segítőtárs" a komplementarizmus számára! A sántító exegetikai tréfákat félretéve remélem, látja, miért bizonyul hiábavaló hajszának, ha Mózes első könyvében a bűneset előtti világban a férfi nő fölötti vezetésének jeleit keressük.

114. Tim and Kathy Keller, The Meaning of Marriage, 6. fejezet.
115. Sőt, ha valaki valakinek az *ezer kenegdo*-ja, az azt is jelenti, hogy a másik is ugyanez számára. Akinek segítenie kell, az ugyanúgy az ő hasonló megfelelője, Édent formáló társa, képmáshordozó társa, szülőtársa és harcostársa, mint ő a másiké – a férfi is beviszi mindazt az erősséget, amelyre a nőnek szüksége van ahhoz, hogy teljes legyen.

Példák a belemagyarázásra (eisegesis)

Az értelmezésben kerülni kell az *eisegesist*, a belemagyarázást. Nem szabad olyan jelentést beleerőltetnünk egy szakaszba, amelyet sem az emberi, sem az isteni szerző nem tett bele. Inkább jó *exegézist* kell végeznünk, és fel kell ismernünk a szakasz helyes jelentését.

Amikor tizenévesként először olvastam Mózes első könyvét, semmit sem vettem észre Ádám Éva fölötti hatalmából egészen az 1Móz 3,16-ig. Amikor azonban hallottam néhányat abból az öt következtetésből, amelyekkel ebben a fejezetben foglalkoztam (és abból a hatból, amelyekkel a 2. függelékben), egyre nyilvánvalóbbnak tűnt számomra, hogy Ádám volt a vezető. Walter Brueggemann viszont a *Genesis: A Bible Commentary for Teachers and Preachers* című művében azt mondja: „az ilyen exegézis elárulja a szöveget, és jó példája annak, ahogyan … előfeltevéseink irányítják az exegézisünket."

Hogy szemléltessem, mennyire félrevezető erejük lehet a következtetéseknek, képzelje el, hogy engem arra tanítottak volna, hogy a bűneset előtt Éva volt Ádám felettese és ura, a következő érvek alapján: 1) Az 1. fejezetben az uralkodik, aki utoljára teremtetett, tehát Éva is, aki a 2. fejezetben utoljára teremtetett. 2) Évát „segítőnek" nevezik – ezt a szót többnyire Istenre használják, aki a gyengék megmentésére jön. 3) Ádám porból készült, Éva húsból. 4) A patrilokális kultúrákban a nők elhagyták szüleiket, hogy beépüljenek férjük családjába, az 1Móz 2,24 viszont azt mondja, hogy a férfi hagyja el a családját, hogy feleségéhez ragaszkodjon. 5) A Sátán tudja, hogy ha szét akarja szórni a juhokat, a pásztort kell megvernie – és ezt is teszi. 6) Emberfeletti erő kell Éva elbuktatásához, Ádám elbuktatásához viszont elég egy kis emberi nyomás. 7) Isten először Évának mondja ki az ítéletet, aztán Ádámnak, mert vezetőként ő a leginkább felelős. 8) A bűn következménye Éva számára az, hogy többé nem uralkodik; most a férfi fog uralkodni rajta.

Ha az egyház régóta ezt tanította volna, talán egész felekezetek hinnének benne. Ha az érveket egymásra halmozzuk, és újra meg újra elismételjük, az legitimnek tünteti fel őket. A komplementáriusok érvlistája és ez a nyolcpontos lista azonban ugyanannak a hibának a példája: *belemagyarázás.*

Ha olyan pontokat kötünk össze, amelyeket nem kellene összekötni, torz kép rajzolódik ki.

A „teremtési rend" az egész teremtésre vonatkozik

Ha a komplementárius a „teremtési rendre" hivatkozva tiltja meg, hogy a nők a gyülekezetben és az otthonban vezessék a férfiakat vagy együtt vezessenek velük – akkor ez az egész társadalomra is érvényes. *Teológiai szempontból a teremtés minden területre kiterjed*. Ádám és Éva nemcsak az első család és az első gyülekezet volt, hanem az emberek első közössége is, magának a társadalomnak a magja. Az 1Kor 11-ről és az 1Tim 2-ről szóló tudományos munkák többsége arra a következtetésre jut, hogy Pál a bűneset előtti Ádámot és Évát *általában* a férfi–nő kapcsolatok mintájaként használja.

Bár nem értek egyet John Piper nézetével, elismerésemet fejezem ki, hogy *következetes:* úgy gondolja, hogy a teremtés korlátozza a nőket mind az egyházi, *mind* a társadalmi struktúrákban. Egyetértőleg idéz egy másik teológust: „Mózes első könyvének 2. fejezete … meggyőz arról, hogy a férfi–nő kapcsolat lényegénél fogva megfordíthatatlan. … [Egy] női főnök[, akinek] férfi titkára van, … megterheli mindkét fél emberségét … Ez a … teremtés része, adott tény, amelyen semmi sem változtat."[116]

Egy *How Should Women Lead?* (Hogyan vezessenek a nők?) című cikkében[117] Piper azt állítja, hogy a nők csak „személytelenül" vezethetnek férfiakat. Távolról gyakorolhatnak befolyást a férfiakra – például várostervezőként vagy építészként, akik megtervezik az utakat vagy épületeket, amelyeken a férfiak közlekednek –, de kiképző őrmesterként nem. „Nem irányító módon" vezethetnek férfiakat, mint Abigail, aki „lebeszélte Dávidot arról, hogy megölje Nábált", „elképesztő önmérséklettel és alázattal". (Hasonlóképpen egy nő személyesen nem taníthat tant egy férfinak, csak egy általa írt könyv révén, mert ebben az esetben „nem néz rám, és … nem irányít engem nőként tekintéllyel".[118])

116. John Piper, Recovering Biblical Manhood and Womanhood, 37. o.
117. www.bit.ly/3LPBXQV
118. John Piper így válaszol arra a kérdésre, hogy „Használ-e nők által írt bibliakommentárokat?": „Közbeiktatódik az a jelenség, amelyet *könyvnek* és *írásnak* nevezünk, és ez a nőt mint szerzőt kivonja az olvasó látóköréből, és bizonyos értelemben elveszi női személyiségének dimenzióját."

Ugyanígy Kevin De Young azt állítja, hogy a teremtési rend a társadalomban is a férfi vezetés eszményét támasztja alá.[119] Ha a komplementáriusok értelmezése Mózes első könyvének 2–3. fejezetéről helyes, akkor nem merjük bátorítani leányainkat arra a vágyukra, hogy közvetlen és személyes vezetői legyenek férfiaknak – nemcsak a gyülekezetben, hanem a munkahelyen és a kormányzatban sem. De Young még azt is tanácsolja leányainak, akik „egy cég szervezeti ábráján" bármilyen szinten találhatják magukat, hogy fogadják el: Isten terve az, hogy „a férfi vezet, a nő segít". Fel kell vállalniuk a „nőiességet", és hagyniuk kell, hogy a férfiak „szeretetben vezessenek", miközben ők „alázatosan segítenek".[120]

Milyen súlyos korlátozást ró ez az értelmezés leányainkra pályaválasztásukban! Megkönnyebbülten mondom, hogy meggyőződésem szerint Piper és De Young félreolvassa Mózes első könyvének 2. fejezetét. Ha másért nem, hát azért, hogy a nők kibontakozhassanak hivatásukban, arra kérem komplementárius barátaimat, hogy legalább fontolják meg: talán nincs nemek közötti hierarchia Mózes első könyvének 2. fejezetében. Ha a 3. fejezethez fordulunk, végül ugyanerre a következtetésre jutunk.

A patriarchátus eredete

Ha a patriarchátus nem volt része Isten tervének, miért gyakorolta szinte minden kultúra a történelemben? Mózes első könyvének 3. fejezete teológiai választ ad erre.

Miközben Ádám és Éva állán még csöpög a gyümölcs leve, Isten szól a kígyóhoz, a nőhöz és a férfihoz. Figyelmezteti őket tetteik következményeire,

119. Kevin De Young „Death to the Patriarchy?" című cikkéről írt bírálatom itt olvasható: www.bit.ly/3LQLN4W.

120. A „Men and Women in the Church" 9. fejezetében De Young elárulja, mit tanít a gyermekeinek: „A férfi vezetés és a női segítés az, amit a férfiaknak és a nőknek tudatosan keresniük kell, és készségesen el kell fogadniuk. Még a munkahelyen is, ahol egy cég szervezeti ábráján férfiak és nők minden szinten megtalálhatók, hiszem, hogy a keresztények számára van mód arra, hogy megfelelő módon vállalják a férfiasságot és a nőiességet. … Az a férfi, aki szeretetben vezet, sokkal könnyebbé teszi a nő számára, hogy alázatosan segítsen." Ez kettős üzenet, amelyben az egyik megjegyzést semlegesíti a másik: 1) A nők a társadalomban akár férfiakat is vezethetnek. 2) A nőknek *valójában* mégis arra kellene bátorítaniuk a férfiakat, hogy ők vezessenek. (Ezután súlyosan félreolvassa Débora történetét, azt sugallva, hogy Débora a vezetést Bárákra próbálta átruházni – ezt a félreértelmezést a 10. fejezetben cáfolom.)

és felkészíti őket rájuk. A nőnek ezt mondja: „a te kívánságod a te férjedhez lészen, ő pedig uralkodik rajtad."[121] Mi történik itt?

A komplementáriusok azt mondják, hogy a bűneset miatt a férfi bűneset előtti jóindulatú uralma a felesége fölött zsarnoksággá változik. E nézet szerint az „uralkodik" szó (héberül *másal*) itt *elnyomó uralmat* jelent. Ahelyett, hogy istenfélő vezetést nyújtana, a férfi le fogja igázni a nőt. Ami egykor jó volt (a férfi szeretetteljes vezetése a nő fölött), valami brutálissá és kizsákmányolóvá vált.

De valóban ezt mondja Isten? Az világosan kiderül, hogy Ádám a bűneset következtében most átveszi a vezetést Éva fölött (és ebből általánosítva: a férfiak átveszik a vezetést a nők fölött). Az 1Móz 1,26–28 Isten eszményeként azt mutatta be, hogy a férfiak a nők *mellett*, velük együtt uralkodnak. Milyen sötét tehát, hogy a bukott teremtésben a férfi a nő *fölött* uralkodik.

A héber *másal* szó nem jelent elnyomást, ahogy egyes komplementáriusok állítják. Jelentése inkább: uralkodik, kormányoz, igazgat, úrrá lesz, vezet. Az Ószövetségben előforduló 81 esetben egyszerűen vezetést vagy uralmat jelent: az első előfordulásban a nap „uralkodik" a nappalon és az éjszakán, az utolsóban egy papkirály „uralkodik" Isten népén.[122] A bibliai héber nyelv mindkét nagy szótára, amely a szó minden ószövetségi előfordulását elemzi, egyetlen negatív jelentést sem sorol fel hozzá. Ha nem kapcsolódik hozzá olyan minősítő kifejezés, mint a „kemény", alapjelentése nem foglalja magában az elnyomást vagy a zsarnokságot. Isten azt mondja: az egyik jele annak, hogy a világ elromlott, az, hogy a férfiak uralmat vesznek a nők fölött pusztán azért, mert azok nők. Bár a bántalmazó férfiuralom rosszabb a jóindulatú férfiuralomnál, egyik sem Isten eszménye. Már az is elég borzasztó, hogy a férfiak és nők kapcsolata a bűneset következtében egyenlőtlenné és hatalomra épülővé vált.

A következő két versben az a következmény, amellyel Ádámnak szembe kell néznie, hogy éppen a föld, amelyből eredetileg vétetett, ezentúl csak tövisszúrta vére és orcája verejtéke árán terem majd neki élelmet. Ha egymás mellé tesszük őket, Éva és Ádám következményei párhuzamosak: Ádám ezentúl a forrásának (a földnek) lesz alávetve, Éva pedig a forrásának (Ádámnak). Ez a patriarchátus valódi eredete – egy végzetes alapbeállítás,

121. 1Móz 3,16
122. Nézzen utána maga is: www.bit.ly/3nVjfvA.

amely minden bukott társadalomban megjelenik, ahol a férfiak hatalmat vesznek a nők fölött.

Mi Éva „kívánsága"?

Mit jelent az, hogy Éva „kívánsága" (héberül tesúká) Ádámhoz lesz? A bibliatudósok három fő lehetőséget javasolnak. Vizsgáljuk meg mindegyiket.

Természetes vágy. Ez a nézet Éva férje iránti vágyát vagy odaadását természetesnek, sőt Istentől rendeltnek tekinti. A 16–19. vers összefüggése arra utal, hogy természetes vágyról van szó, bár meghiúsulóról: a nő gyermekeket hoz a világra, ami jó dolog, de a bűneset után ez szörnyű fájdalommal jár. Ugyanígy a férfi továbbra is a földből szerzi az élelmet, mint korábban, de most tövisei akadályozzák – sőt a föld végül a halálban el is nyeli. *Mindegyik azt jelzi előre, hogy egy Istentől adott törekvés kisiklik.* Ugyanezen az úton haladva tehát a nő társa iránti vágya természetes, de sajnos meghiúsítja a férfi eltökéltsége, hogy uralkodjon rajta.

Túlzott vágy. Ez a nézet módosítja az előzőt: azt mondja, hogy a nő férje iránti, Istentől adott vágya vagy odaadása a bűneset után bálványimádássá válik. Mint a Disney-hercegnő, aki arra vár, hogy szíve igaz szerelme megmentse, e nézet szerint ezért gabalyodik bele a nő olyan gyakran társas értelemben egy férfiba: elsődleges identitását az ő elfogadásában és ölelésében találja meg, nem Istenében. Ez vagy követelőzővé teszi, vagy – ahogy Kálvin gondolta – szolgalelkűvé: gerinctelenül átadja magát férje minden kívánságának.

Lázadó vágy. Ezen értelmezés szerint a nő uralkodni akar a férfin, a férfi pedig ugyanígy válaszol – és elkezdődik a nemek harca. Azok a nem komplementáriusok, akik így látják, azt mondják, hogy „a kettő, akik egykor egyként uralkodtak, [most] egymás fölött próbálnak uralkodni",[123] bár a férfi kerekedik felül. A komplementáriusok ezt úgy olvassák, hogy Éva fellázad Ádám korábbi, Istentől rendelt uralma ellen, amely ezután zsarnokivá válik. Grudem így ír: „A torzulás abban állt, hogy Éva ezentúl fellázad férje tekintélye ellen. Belső késztetés és indíttatás van benne arra, hogy szembeszálljon Ádámmal, és ellenálljon Ádám vezetésének. Késztetése, vágya és akarata a férje ellen irányul." Mivel Grudem tagja volt az ESV

123. Victor Hamilton, New International Commentary on the Old Testament.

fordítóbizottságának, nem meglepő, hogy az ESV így fordítja: „A te vágyad a férjed *ellen* irányul."

Melyik nézet helyes? Én az első és a második között ingadoztam, a harmadikban viszont komolyan kételkedem, különösen annak komplementárius változatában. Hat okból, nagyjából növekvő súlyuk sorrendjében:

Először: ennek az értelmezésnek a következményei alattomosan ártalmasak. Azt sugallja, hogy Ádám azért gyakorol hatalmat Éva fölött, mert Éva folyton összevész vele. E nézet szerint a férfi uralma lehet ugyan kemény, de érthető – hogyan is boldogulhatna valaki egy dacos beosztottal?

Másodszor: az előző versben, ahol kétirányú hatalmi harcról van szó, Isten ezt világossá teszi: „Ellenségeskedést szerzek közötted [a kígyó között] és az asszony között." Ha az 1Móz 3,16 a nemek hasonló, kétirányú „harcát" írná le, miért nem mondja Isten azt is: „Ellenségeskedés lesz a nő és a férfi között"? Ebben a szakaszban az uralom, úgy tűnik, csak egy irányba folyik.

Harmadszor: az „uralkodni akarás" újszerű fordítás. Az a néhány újabb fordítás (például az NLT), amely az „uralkodni akarás" mellett döntött, egy 1975-ös cikket követ, amelynek címe *What is Woman's Desire?* (Mi a nő kívánsága?).[124] A cikk megjegyzi, hogy ugyanez a ritka, „kívánság" jelentésű szó, amely az 1Móz 3,16-ban szerepel, előfordul az 1Móz 4,7-ben is, ahol Kain azt hallja, hogy a bűn az ajtó előtt leselkedik, és *kívánkozik* utána, de neki uralkodnia kell rajta. A cikk arra a következtetésre jut, hogy a szó mindkét esetben azt kell jelentse: „uralkodni akarás". A két szakasz összefüggése azonban egészen más.[125] Az elsőben például Évát figyelmeztetik, hogy bűne következtében valaki más fog uralkodni rajta. A másodikban Kainnak azt parancsolják, hogy ő uralkodjon, hogy így megakadályozza a bűnt. Kockázatos dolog az összefüggés alapján egy jelentést belevinni egy szóba az egyik szakaszban, aztán ezt a jelentést átvinni egy másik, eltérő összefüggésű szakaszba.[126]

124. Lásd www.bit.ly/3mHetTi
125. Lásd www.bit.ly/2YguUMU
126. Wayne Grudem pedig tudja ezt: egy másik szakaszról azt írja, hogy „alapvető értelmezési hiba", ha „egy szó egyik esetben használt összefüggését átvisszük ugyanennek a szónak egy másik esetben való használatára." (Evangelical Feminism, 5.10)

Negyedszer: az ESV választása, a „vágy … ellen" nemcsak különös és valószínűleg téves,[127] hanem a jelentést is megfordítja: az ellentét a férfiban van a nővel szemben. Ahogy a szülési fájdalmak megnehezítik, hogy a nő gyermekeket hozzon világra, úgy a férfi önmagát érvényesítő szerepe a nő uraként ellentétben áll a nő iránta érzett vágyával vagy odaadásával, akár természetes ez, akár bálványimádó. A gyötrelem az utóbbi esetben nem a szülési fájdalmakból fakad, hanem a férfi rákényszerített uralmából.

Ötödször: bár lehetséges, nem valószínű, hogy a szó egészen mást jelent Mózes első könyvének szerzője számára, mint az Énekek énekéé. Ha megpróbáljuk összhangba hozni a *tesúká* alapjelentését az 1Móz 4,7-ben és az Énekek 7,10-ben – „Én az én szerelmesemé vagyok, és ő utánam [*tesúká*]" –, arra jutunk, hogy valószínűleg vagy erős természetes vágyat, vagy osztatlan odaadást jelent, nem uralkodási vágyat (hacsak nem gondoljuk, hogy az Énekek éneke a szex vagy a szerelem hatalomra épülő formáját ünnepli). Továbbá, bár az 1Móz 3,16 és az Énekek 7,10 összefüggése eltér, mindkettő nő és férfi kapcsolatáról szól.

Hatodszor: a régi és mai értelmezők és fordítók szinte mind úgy értik a *tesúká* szót, hogy „fordulás" vagy „vágy".[128] Walter Kaiser rámutat, hogy mielőtt az olasz szerzetes, Pagnino 1528-ban „vágynak" fordította, *mind* a tizenkét ismert ókori fordítás a „fordulás" jelentést választotta.[129] Bár a mai fordításokban Pagnino hatása érvényesül, a bibliai héber nyelv egyik vezető tudósa, Andrew Macintosh azt állítja, hogy a szó jelentése „odaadó" (mint amikor valaki osztatlan figyelemmel fordul valami felé).[130] Ez kiegészíti az 1Móz 4,7 vészjósló képét: a bűn, mint egy lesben lapuló ragadozó, „kiszemelte a célpontját", Kainnak pedig, akit most figyelmeztettek, úrrá kell lennie leendő támadóján. Az Énekek énekével is összhangban van: „ő kizárólag nekem szenteli magát". Ami az 1Móz 3,16-ot illeti, a második

127. Ha ebben az esetben a „for" (felé, -hoz) szót a „contrary" (ellen) szóval helyettesítjük, azzal félrefordítjuk az *el* héber elöljárószót. Mary Convoy és Matt Lynch jól bírálja ezt a hibát – lásd www.bit.ly/3T8fjGz és www.bit.ly/3MNDPdz

128. Lásd Marg Mowczko két cikkét: www.bit.ly/3ghuPAZ és www.bit.ly/3yW4kI3

129. Hard Sayings of the Bible, 98. o.

130. „The Meaning of Hebrew תשוקה", *Journal of Semitic Studies* LXI/2 (2016), 365–387. o.

nézetet támasztja alá: „[Istentől] elfordulsz a férjed felé."[131] Így olvasva egyik szakasz sem utal uralkodásra.

Nem ez a bűn hatalmának igazi tragédiája a férfi és nő kapcsolatában? A második nézet szerint – amelyet én választok – szörnyű fordulat következett be a pár első találkozásának szépségéhez képest: a férfi egykor Isten ajándékaként ünnepelte, hogy megtalálta a keresett egyenrangú társat, most viszont a nő fájdalommal tapasztalja meg, hogy úrra talál abban a férfiban, akire Isten pótlékaként tekint. Ahelyett, hogy együtt uralkodna képmáshordozó társával (1. fejezet), és együttműködne egyenrangú megfelelőjével (2. fejezet), a bukott férfi most uralma alatt tartja azt a nőt, aki utána sóvárog, mint aki teljessé teszi őt (1Móz 3,16). A bűntől megrontva a nő és a férfi is elveszít valamit abból a bensőséges társságból, amelyet Isten eredetileg szánt nekik.

Még egy utolsó kérdés az 1Móz 3,16-ról. Átok, előírás vagy leírás? Nem átok. A kígyó és a föld átkozott az emberiség bűne miatt, a férfi és a nő azonban nem. Előírás sem. Isten nem parancsolja meg a férfiaknak, hogy elnyomják a nőket, sem a nőknek, hogy fájdalommal szüljenek. Sokkal inkább leírás. Annak következtében, hogy az emberiség és Isten kapcsolata a kertben megromlott, ez az egyik sajátos torzulás, amely általánossá válik az emberi kapcsolatokban.

Bármilyen szörnyű is a nemek közötti kapcsolat kudarca, ellen lehet és ellen kell állni neki. Mindent meg kell tennünk azért, hogy kiűzzük kapcsolatainkból az uralkodást, a nyomasztó alacsonyabb rendűséget, a mérgező felsőbbrendűséget és a bálványimádást – éppúgy, ahogyan arra törekszünk, hogy a gyermekszülés kevésbé legyen veszélyes és fájdalmas, és ahogyan trágyázunk és gyomlálunk, amikor a földet műveljük.

131. Katharine Bushnell, aki a 20. század fordulóján misszionáriusnő volt Kínában, ezt a nézetet vallotta. A „vágy" helyett inkább „fordulásnak" fordította a szót. Az ő fordításában a vers így hangzik: „Elfordulsz a férjed felé, és ő uralkodik rajtad." A bűneset előtt Ádám és Éva is alávetette magát Isten tekintélyének. A bűneset után a bűn miatt a nők először a férjükhöz fordulnak. (Forrás: Kristen Du Mez, A New Gospel for Women, 121. o.)

Férfi és nő

Végső soron Éva „magvára" lesz szükség ahhoz, hogy helyreálljon a férfi és a nő kapcsolata. Erre az 5. fejezetben térünk rá. Addig se felejtsük el Isten eszményét: a nemek közötti hierarchia elleni harcunkban van egy lelkesítő példánk, amelyre törekedhetünk: Ádám és Éva csodálatos első találkozása. Richard Davidson az Ószövetség nemiségről és szexualitásról szóló monumentális tanulmányában ezt írja:

A férfi teremtése az elbeszélés elején és a nő teremtése az elbeszélés végén tökéletesen kiegyensúlyozza egymást. Az elbeszélő (héberül) pontosan ugyanannyi szót használ a férfi teremtésének leírására, mint a nő teremtésére. Mózes első könyvének 2. fejezetében a mozgás nem a felsőbbrendűtől az alacsonyabb rendű felé, nem a vezetéstől az alárendelődés felé halad, hanem a hiányosságtól a teljesség felé. A nő a történet csúcspontjaként, betetőzéseként és Ádámmal teljesen egyenrangúként teremtetett.[132]

Mózes első könyvének 2. fejezetében sehol sem kap a férfi hatalmat a nő fölött, sehol sem kap utasítást arra, hogy vezesse őt, és a nő sem kap utasítást arra, hogy engedelmeskedjen neki. Az viszont világos, hogy a 2. fejezet végére a férfinak van egy társa, aki megszabadítja magányától, és együtt munkálkodik vele ugyanabban a hivatásban, amelyet ő korábban kapott.

Gondolja végig a teológiai utóiratot Mózes első könyve 2. fejezetének végén. Ha a fejezet komplementárius olvasata helyes volna, akkor inkább ez állna ott: „Annakokáért a férfiú … parancsol a feleségének." Ehelyett a csattanó az, amelyet minden keresztény esküvőn idéznek: „Annakokáért elhagyja a férfiú az ő atyját és anyját és ragaszkodik feleségéhez: és lesznek egy testté." A „ragaszkodik" és az „egy test" szavak megerősítik, hogy a fejezet kölcsönösséget és teljességet tanít, nem uralmat vagy parancsnokságot.

Úgy tűnik, Pál megerősíti ezt a felismerést: miután az 1Kor 6-ban hivatkozik az 1Móz 2,24-re, néhány verssel később, az 1Kor 7-ben pontosan kimondja: „Az asszony nem ura a maga testének, hanem a férfi; hasonlóképpen a férfi sem ura a maga testének, hanem az asszony." Pál olvasata szerint Mózes első könyvének 2. fejezetében, mivel a két házastárs egy test, mindkettőjüknek

132. Richard Davidson, Flame of Yahweh, 2. fejezet.

ugyanúgy hozzáférése és hatalma van ehhez az egy testhez.[133]

Mózes első könyvének 2. fejezete tehát nem azt tanítja, hogy a férfiasság lényegéhez tartozik a vezetés, a nőiesség lényegéhez pedig az alárendelődés. Ehelyett a férfiak és nők egységét, kölcsönösségét és egyenlőségét erősíti meg – nem a hierarchiát.

A nők férfiaknak való alárendeltsége először az 1Móz 3,16-ban kerül szóba, ahol azt olvassuk, hogy a férfi „uralkodik" a nőn – *a bűn következményeként*. Ha Isten úgy tervezte volna, hogy a férfiak vezessék a nőket, nem iktatta volna ezt bele ezekbe a szövegekbe legalább feleannyi világossággal, mint amennyivel a hatalom két másik említését? Ez a kettő: a bűnbe nem esett ember jóindulatú hatalma a teremtés fölött, és a bukott férfiak önmagukat érvényesítő hatalma a nők fölött. Mivel semmi más nem esik szó hatalomról, világos, hogy Isten eszménye szerint egyedül Istennek van hatalma az emberek fölött; a férfiak és a nők pedig Istentől kapott közös hatalommal rendelkeznek arra, hogy szolgálják, és ne zsákmányolják ki egymást, és egymással társként a teremtés többi részét is.

Elfelejteni, amit láttunk – aztán meglátni

Ha már elkezdtünk *látni* valamit, ami nincs benne egy bibliai szövegben, Isten segítségére van szükségünk ahhoz, hogy *többé ne lássuk*. Mivel az egyház történelmi tanítása az volt, hogy „a nők alárendeltek, mert alacsonyabb rendűek", a legtöbb régi kommentátor belemagyarázta a nők alacsonyabb rendűségét ezekbe a bűneset előtti beszámolókba, hogy megerősítse: elutasítják a női vezetést a gyülekezetben és a társadalomban. Mai kiváltságos nézőpontunkból azonban már tudjuk, hogy a korábbi nemzedékek egyszerűen saját patriarchális, nőgyűlölő kultúrájuk szemüvegén át olvasták a szöveget. Ahelyett, hogy szembeszálltak volna a körülöttük uralkodó kultúrával, behódoltak neki.

Isten kegyelméből azonban nemcsak Aranyszájú János egyházatya,[134] hanem Luther, a protestantizmus megalapítója is elég világosan látta Mózes első könyvének 2–3. fejezetét. Annak ellenére, hogy Luther általában lenézte a

133. Köszönet Andrew Bartlettnek, aki személyes beszélgetésben segített meglátnom ezt az összefüggést az 1Kor 6,16 és a 7,4 között.

134. Aranyszájú János például Mózes első könyvének 2. fejezetéről megjegyzi: „Évát nem vetették alá, mihelyt megteremtetett; és amikor Isten a férfihoz vezette, sem ő nem hallott ilyesmit Istentől, sem a férfi nem mondott neki ilyen szót: azt mondta ugyan, hogy csont az ő csontjaiból és hús az ő húsából." (1 Corinthians, Homily 26)

nőket, idővel képes volt „többé nem látni" azt, ami nem volt benne a 2–3. fejezetben, és teljesen méltányolni azt, ami benne volt. Fiatalon, még nőtlenül, 1523-ban végigprédikálta Mózes első könyvét, és kérdés nélkül elfogadta azt a régóta vallott nézetet, hogy Éva azért teremtetett, hogy alávesse magát férjének. Azt, hogy Ádám nevet adott Évának, annak jeleként értelmezte, hogy Éva tőle függ. „Gyenge kis asszonyként" írt róla, akit férje értelme beárnyékolt, és Ádám bukását Évának a Sátán tévtanítására való fogékonyságára hárította.

Amikor azonban sokkal idősebb és már házas volt, újra prédikált ugyanerről a szakaszról. Ezúttal másképp látta. Ahogy egy történész összefoglalja üzenetét: „Évából hősies asszony lett, kiváló filozófus, aki egyenrangú szerepet tölt be az otthonban, és férjével egyenrangú társként uralkodik a teremtés fölött. Azzal, hogy Luther hangsúlyozta, miben volt Éva egyenlő Ádámmal a bűneset előtt, elmélkedései túlmentek bármelyik teológiai elődjéén."[135]

Isten kegyelméből azt, amit Luther – aki nyakig benne volt nőgyűlölő kultúrájában – meg tudott pillantani Mózes első könyvének 2. fejezetében, én is megláthattam. Teológiai útjaim során oly sokszor akkor mélyült el a Szentírásról való megértésem, amikor beismertem, hogy olyasmit olvastam bele, ami egyszerűen nem volt benne.

Élénken emlékszem arra az éjszakára, amikor végre megláttam, mit tanít valójában Mózes első könyvének 2. fejezete. Olyan biztos voltam benne, hogy a bűnbe nem esett kertben létezett férfi vezetés, de (először) nyitott voltam legalább arra, hogy meghallgassam, miért lehet, hogy mégsem így van. Elkezdtem megírni gyülekezetünk e témáról szóló tanulmányának egy részét, és nekiláttam egy táblázatnak a mellette és ellene szóló érvekkel – teljesen felkészületlenül arra, ami ezután történt. Ahogy minden egyes érven elgondolkodtam, lassan megvilágosodott előttem valami, és hangosan felkiáltottam: „Te jó ég – ez nincs itt! Éva minden tekintetben egyenrangú Ádámmal!"[136] Ebben a pillanatban a feleségem elhaladt mellettem, kissé

135. Mickey Mattox, Defender of the Most Holy Matriarchs: Martin Luther's Interpretation of the Women of Genesis, 252–253. o. (Idézi: Davidson, Flame of Yahweh, 2. fejezet, 23. lábjegyzet.)
136. Egyszerűen lenyűgözött, hogy egy olyan irat, mint Mózes első könyvének 1–3. fejezete, hogyan születhetett meg egy ennyire patriarchális világban, és mégis mentes lehet a patriarchátustól. Hasonlítsuk össze például a nagyjából ugyanabból a korból származó Atrahaszísz-féle eredettörténettel, amelyben a teremtés úgy jön létre, hogy Marduk isten darabokra tépi Tiámat istennőt, akinek testrészeiből lesz a fizikai világegyetem.

megdöbbenve hirtelen kitörésemen. El akartam magyarázni neki, mit élek át, és mit láttam meg (és mit nem látok többé) a Szentírásban, de mielőtt egy szó is elhagyhatta volna a számat, könnyek gördültek le az arcomon. Mert ott állt előttem valaki, akit számtalanszor láttam már, és mégis úgy *láttam*, mintha először. „Te vagy az én *ezer kenegdóm* – erős segítőm és tökéletes párom. Csont vagy az én csontjaimból és hús az én húsomból" – mondtam neki. „Erős vagy ott, ahol én gyenge vagyok." Most, hogy Isten eszményének félreértéséből fakadó gerenda kikerült lelki szememből, megpillantottam a feleségemet úgy, ahogyan Isten látja őt.

Vajon kockázatos útra tévedek itt Mózes első könyve 1–2. fejezetének néhány képtelen értelmezésével, amelyeket Aranyszájú János, Luther és most én is jogtalanul magunkévá tettünk? Egyáltalán nem – talán a legtekintélyesebb könyvben, amelyet teológiailag konzervatív tudós írt az Ószövetség nemiségről és szexualitásról szóló tanításáról, Richard Davidson pontosan ugyanazt a nézetet képviseli, amelyet én ebben a fejezetben előadtam, és ötven jelentős tudományos tanulmányt idéz Mózes első könyvének 2. fejezetéről, amelyek ugyanerre a következtetésre jutnak.[137] Sőt, „a kommentátorok többsége ma már elutasítja azt, hogy Mózes első könyvének 1–2. fejezete a bűneset előtt alárendelné a nőt."[138] A *The Book of Genesis: New International Commentary On The Old Testament* például a pár kapcsolatát az 1Móz 3,16-ig úgy írja le, mint „egyenrangúak uralmát …", akik „egyként uralkodnak". Hasonlóképpen a *Genesis: NIV Application Commentary* úgy ítéli, hogy „Mózes első könyvének 2. fejezete … nem állít fel és nem fogalmaz meg nemi szerepeket. Bármilyen következtetésre jutunk is a kérdés egészéről az újszövetségi szövegek figyelembevételével, ez a szöveg az emberi szerepekkel foglalkozik, nem a nemi szerepekkel. A férfi és a nő együtt szolgál."

Még a római katolikus egyház, a világ legnagyobb egyháza is ma már a nemek „lényegi" és „alapvető" egyenlőségét tanítja, és a nők férfiaknak való alárendeltségét *teljes egészében a bűnesetnek* tulajdonítja. II. János Pál pápa azt mondja: „Ennek a gonosz örökségnek a legyőzése", amelyről az 1Móz 3,16 beszél, „minden keresztény feladata."[139] A patriarchátus nem az igazság

137. Amióta megírta „Flame of Yahweh" című könyvét, ez a szám tovább nőtt. A komplementárius bibliaiskolákon kívül ez a legtöbb ószövetségi tudós elfogadott közös álláspontja.
138. Így ír Kevin Giles a What the Bible Actually Teaches on Women 2. fejezetében.
139. II. János Pál, Mulieris Dignitatem, 36–41. o.

talizmánja; sokkal inkább akkor csúszott az emberiség nyakára, amikor a gonosz először közénk kúszott. Áldott legyen azonban Isten, aki közvetlenül a bűneset után megígéri, hogy Éva egy magva[140] egy napon eljön, hogy leoldja az igát Isten népéről, eltávolítsa és lebontsa az elnyomás bilincseit, amelyek tönkreteszik a kapcsolatokat, oly sokakat korlátoznak, és eltorzítják azt, ahogyan egymást látjuk.

140. Lásd 1Móz 3,15.

5

A nemek megváltott kapcsolata

„Jézus minden felhajtás és nyilvánosság nélkül véget vetett a bűneset átkának, visszaadta a nőnek részben elvesztett méltóságát, és új országának közössége számára visszaszerezte a teremtés eredeti áldását: a nemek egyenlőségét." John Stott[141]

Fokvárosban élek, egy nagy kikötővárosban Afrika déli csücskén. Képzelje el, hogy a hajóknak abban a pillanatban kellene kijelölniük az irányukat, amikor elhagyják a város kikötőjét – és később már nem módosíthatnának rajta. Akkor oda érkeznének meg, ahová a kezdeti irány végül vezet. Néhány fok eltérésen múlhatna, hogy Rio de Janeiróban kötnek ki vagy Miamiban.

Az előző fejezetben összehasonlítottuk az 1Móz 2 és 3 komplementárius és mutualista olvasatát. Azt találtuk, hogy a komplementáriusok szerint a férfi hatalma és a nő alárendelődése mindig is Isten jó teremtésének része volt. A mutualisták viszont azt mondják, hogy ez a fajta hierarchia csak a bűneset után jelent meg. Ahogy bizonyára Ön is látja, ezek *nagyon* különböző kiindulópontok. Attól függően, melyikhez igazodik, ez erősen meghatározza, hogyan látja a Biblia egész nagy történetét, és azt is, milyen következtetésekre jut végül. Ha rossz irányból indul a nemek kapcsolatát illetően, nem csupán Rióban köt ki, hanem a Déli-sarkon (képletesen szólva, természetesen)! Szerintem éppen ez a komplementarizmus tragédiája: *amit Isten fájlal, azt az egyház nagy része eszményként tiszteli*.

Honnan lehetünk biztosak abban, hogy Isten jó terve a nemek kapcsolatára nézve észak felé, a mutualizmus felé visz, és nem dél felé, a komplementarizmus felé? Hála Istennek, a bibliai történetben rengeteg

141. John Stott, Issues Facing Christians Today, 13. fejezet.

minden más is megerősíti ezt a kezdeti irányt, különösen ott, ahol a megváltás teljesen láthatóvá válik.

Amikor a Szentírásból teológiát vezetünk le, nem elsősorban az számít, hány szöveg foglalkozik egy témával. Sokkal inkább az, hogy felismerjük a Biblia nagy teherhordó részeit. Már láttuk például, milyen döntő jelentőségűek és milyen gazdagok teológiailag a Biblia első három fejezetei. Hasonlóképpen, ha az Újszövetségből átfogó teológiát akarunk levezetni a nemekről, van még néhány nagy szakasz, amelynek óriási súlya van.

Szerintem ilyen szakaszok a következők: ahogyan Jézus a nőkkel bánt; ahogyan pünkösdkor a Lélek a nőkre is kitöltetett; Pál látomása a megváltott emberiségről a Gal 3,28-ban; és a nők helye az új teremtésben.

A nők barátja

A 11. fejezetben megvizsgáljuk, milyen szolgálatot végeztek a nők az evangéliumokban. Most nézzük meg kifejezetten azt, hogyan bánt Jézus a nőkkel. Földi szolgálatának egyik legmegdöbbentőbb vonása, ahogyan felforgatta a nemek közötti hierarchiát, és aláásta a nőket lenéző gondolkodást. Az a gyökeres méltóság, amelyet a nőknek adott, példátlan volt az ókori világ vallási vezetői között. Van egy barátnőm, aki akkor jutott hitre, amikor ezt felfedezte Jézusról. Radikális feminista volt, a patriarchátus történetét kutatta, és kíváncsi volt, hogyan támogatta a férfiuralmat az egyes vallások alapítója. Leesett az álla, amikor az evangéliumokban felfedezte, hogy Jézus a történelem első ismert alakja, aki felszabadította a nőket. Ki ez az ember? – tűnődött. Ma mellettem énekel Neki a gyülekezetben, és mélyen szereti Őt.

Hasonlítsa össze Jézus bánásmódját a nőkkel az első századi Eliézer rabbiéval, aki így figyelmeztetett: „Inkább égessék el a Tóra szavait, mintsem hogy egy asszonyra bízzák őket. Aki a leányát a Tórára tanítja, olyan, mintha kicsapongásra tanítaná."[142] Mai emberként azt gondolhatnánk, hogy Jézus egyszerűen kedves volt a nőkhöz. De sokkal több volt ennél: forradalmár volt. Mózes első könyve első fejezeteinek hibás olvasata, és az ebből fakadó patriarchátus, amely az ismert világ minden zugát beborította, oda vezetett,

142. Misna, Szóta 3,4, 19a; 21b

hogy a törvénytudók és a farizeusok nagyrészt a nőket tartották felelősnek a világban lévő gonoszságért. Szigorúan elkülönítették őket a társadalmi és vallási élet nagy részétől, amelyben férjük, apjuk és fivéreik szabadon részt vehettek. Ben Szira osztotta Eliézer megvetését: „Ne ülj le az asszonyok között, mert ahogy a ruhából a moly jön elő, úgy az asszonyból az asszony gonoszsága. Jobb a férfi gonoszsága, mint az asszony jósága; az asszony szégyent és gyalázatot hoz."[143]

Az evangéliumokban azonban nők is vannak Jézus legközelebbi barátai és követői között. Legalább egy szolgálati útján a tizenkét tanítvány mellett Johanna, Zsuzsanna és Mária Magdaléna is elkíséri. Ez utóbbit Jézus egy gyötrelmekkel teli életből szabadította meg. Az evangéliumok nem kevesebb mint tizennégyszer említik, és ő az első, aki találkozik a frissen feltámadt Jézussal. Amikor Jézus feltámadása napján találkozik vele, ő hallja meg az első szót, amely a Feltámadott Úr ajkát elhagyja: „Asszony…" Először nem biztos benne, hogy Ő az. De amikor Jézus a nevén szólítja, úgy, ahogy csak Ő tudja kimondani, rájön két dologra: a halál nem a vég, és ő bizonyára a legközelebbi barátai közé tartozik.

A názáreti Jézus úttörő volt abban, hogy méltóságot adott a nőknek. Az evangéliumokban – ahogyan egykor Illés próféta is – feltámasztja egy özvegy egyetlen fiát. Látja az asszony fájdalmát fia elvesztése miatt, és azt is, mennyire kiszolgáltatottá vált ezután a társadalomban.[144] Egy másik alkalommal olyan asszonnyal találkozik, aki tizenkét éve szenved idült vérfolyásban. A tisztasági törvények tisztátalannak tekintik, mégis titokban megérinti Jézus ruhájának szegélyét. Jézus nem törődik azzal a felfogással, hogy ettől most Ő is „tisztátalanná" vált. Inkább megdicséri azt a bátor hitet, amely ki merte nyújtani a kezét Felé, és gyógyító erőt merített Belőle. Aztán azon a legszörnyűbb pénteken Jézus legjobb barátjára bízza saját édesanyját – éppen abban a pillanatban, amikor fia kivégzése átjárja az anya szívét.

A rabbik még említeni is kerülték a nőket. Jézus ezzel szemben női szereplőkkel népesíti be beszédeit. Botrányos módon Isten örömét a mi megmentésünk felett egy özvegy öröméhez hasonlítja, aki megtalálja

143. Sir 42,12–14. Másutt Sirák azt mondja, hogy a leánygyermek teljes veszteség, és állandóan fennáll a veszélye, hogy szégyent hoz.
144. Lk 7,11–15

elveszett drahmáját.[145] Másutt kijelenti, hogy imádságban olyan bátorságra van szükségünk, mint egy özvegynek, aki igazságot keres.[146]

Kiemel néhány asszonyt is, akik példát mutattak arra, hogyan kell helyesen válaszolni üzenetére. Egy megbocsátást nyert prostituált szeretetteljes tettével szégyeníti meg egy farizeus vendégszeretetlen viselkedését.[147] Felhívja a figyelmet egy szegény özvegy nagylelkűségére,[148] és elismeri azokat az anyákat, akik elhozzák gyermekeiket, hogy megáldja őket, türelmetlen tanítványai ellenkezése ellenére.

Jézus még azokat a megkérdőjelezhetetlennek tartott szokásokat és törvényeket is megkérdőjelezi, amelyek a nőket kiszolgáltatták a férfiak szeszélyének**.** Egy szigorú vallási csoport csapdát állít Neki: „Szabad-e a férfinak bármilyen okból elbocsátania a feleségét?" Jézus erre a férfiaknak kedvező törvényre úgy válaszol, hogy idézi Isten eredeti szándékát a házassággal: „ragaszkodik a feleségéhez, és ketten egy testté lesznek." Megkérdezik, miért parancsolta meg akkor Mózes, hogy a férfi válólevelet adhat a feleségének, és elbocsáthatja. Jézus válasza villámként hat: „Mózes a ti szívetek keménysége miatt engedte meg nektek, hogy elbocsássátok feleségeteket. *De kezdettől fogva nem így volt.*"[149] Olyan helyzetben mondja ezt, amelyben a feleséget a férfi tulajdonának tekintették. A férfi elválhatott a feleségétől, mert elrontotta a vacsorát, vagy mert nem volt elég csinos, az elvált asszonyoknak pedig szörnyű sorsuk volt a társadalomban. Jézus arra hívja a férfiakat, hogy úgy lássák feleségüket, ahogyan Ő látja őket: olyan emberként, akinek veleszületett, tőle elválaszthatatlan és pótolhatatlan értéke van. Amit Éva jelentett Ádámnak a bűneset előtt – szeretett társat és egyenrangú útitársat –, azt kell jelentenie a feleségüknek is számukra. Jézus mindebben nem engedi, hogy a bukott kultúra, amelyben élnek, megváltoztassa a házasság meghatározását. Azt sem engedi, hogy a férfiak különleges kiváltságot kapjanak arra, hogy egyszerűen megszabaduljanak attól, aki számukra *ezer kenegdos*.

145. Lk 15,3–10
146. Lk 18,1–8
147. Lk 7,36–50
148. Mk 12,41–44
149. Mt 19,1–8

A nők is emberek

A nők nem lényegüket tekintve „mások", mint a férfiak. Ugyanúgy teljes emberek, mint a férfiak. Nem különleges bánásmódot kell kapniuk, hanem emberi bánásmódot. Jézus ezt mutatta meg, amikor minden felhajtás nélkül fordult a nők felé. Az evangéliumokban a nők egyszerűen ott vannak. Néha név szerint szerepelnek, néha a háttérben maradnak. Néha kapnak, máskor adnak. Jézus a férfiakkal egyenrangúként bánik velük. Az Ő korában hihetetlen dolog, hogy az evangéliumokban sehol sem szólítja meg a férfiakat mint férfiakat vagy a nőket mint nőket. Semmit sem tanít a nemi szerepekről, sem arról, hogy ki-ki maradjon a nemének megfelelő területen. Sarah Bessey kanadai írónő így fogalmaz:

Az evangéliumok beszámolóit olvasva láttam, hogy Jézus semmivel sem bánt másként a nőkkel, mint a férfiakkal, és ez tetszett nekem. Nem voltunk szavakkal kifejezhetetlenül drágák, törékenyek, mint a finom porcelán. Nem kaptunk sem felmentést, sem kényeskedő aggodalmat azzal kapcsolatban, hogy képesek vagyunk-e megérteni valamit, hozzájárulni valamihez vagy dolgozni. A nők nem voltak túl kedvesek vagy túl gyengék ahhoz, hogy a Szentlélek meggyőzze őket bűnükről; sem túl manipulatívak, túl hajlamosak a féltékenységre, a bizonytalanságra és a megtévesztésre ahhoz, hogy visszaszorítsák a sötétség birodalmát. Jézus nem bánt velünk atyáskodóan, és nem nézett le minket.[150]

Bessey néhány gondolata Dorothy Sayersre, az oxfordi tudósnőre emlékeztet:

Talán nem is csoda, hogy az asszonyok voltak elsők a bölcsőnél és utolsók a keresztnél. Soha nem ismertek még ilyen férfit, mint Ő – soha nem volt még egy ilyen. Próféta és tanító, aki soha nem zsörtölődött velük, soha nem hízelgett nekik, nem kérlelte és nem leereszkedően kezelte őket… aki komolyan vette kérdéseiket és érveiket, soha nem jelölte ki nekik a helyüket, soha nem sürgette őket, hogy legyenek nőiesek, és nem gúnyolta ki őket azért, mert nők; akinek nem voltak hátsó szándékai, és nem kellett nyugtalan férfiméltóságot védelmeznie; aki úgy fogadta őket, ahogy voltak, és teljesen

150. Sarah Bessey, Jesus Feminist, 1. fejezet.

mentes volt minden feszélyezettségtől.[151]

Az evangéliumok szerzői nemcsak természetesnek mutatják be a nők jelenlétét a társadalomban és a szolgálatban, hanem a lehető legkedvezőbb fényben is ábrázolják őket. *Vegyük János evangéliumát.* Ha végignézzük, hogyan érintkezik Jézus a nőkkel ennek a könyvnek a fejezeteiben, csak egy asszonyt (Mártát) látunk csalódottnak Benne. De Jézus olyan gyengéden bánik vele, és – ahogy a 11. fejezetben látni fogjuk – későbbi szívfájdalmára a legnagyobb megtiszteltetéssel válaszol. Abban a társadalomban, amelyben éltek, a nőket ócsárolták és hibáztatták. Az evangéliumban azonban egyetlen nő sem áll ellen Jézus kezdeményezésének, egyik sem marad hitetlen, egyik sem hagyja el vagy árulja el Őt. Ezzel szemben János leírja Jézus férfi tanítványainak képmutatását, hiúságát, állhatatlanságát, értetlenségét, szándékos hitetlenségét és velejéig romlott gonoszságát is.[152]

Vagy vegyük Lukács evangéliumát. Lukács Jézusról szóló életrajzában huszonhét helyen áll *párban* férfi és nő. Ez azzal kezdődik, hogy az angyal megjelenik a férfinak, Zakariásnak, *aztán Máriának*, és egészen addig tart, hogy férfiak *és nők* lesznek tanúi Jézus halálának és feltámadásának, és kerülnek kapcsolatba vele. Ha figyelembe vesszük, milyen nagy gondot fordít Lukács remekművének felépítésére, kár volna elszalasztani, mit akar mondani: *Jézus eljövetelével elérkezik a nők teljes méltósága is*. Ezt talán akkor értjük meg a legjobban, ha megfigyeljük, hogyan bánt Jézus különösen három asszonnyal:

Az asszony a kútnál. Abban a világban a nők teológiai tanítását nemcsak szükségtelennek, hanem erkölcstelennek is tartották. A Jn 4-ben mégis azt látjuk, hogy Jézus szándékosan úgy tervezi meg útját, hogy egy kútnál Samáriában találkozzon egy megvetett asszonnyal. A rabbik nyilvánosan még saját családjuk nőtagjaival sem beszéltek, hát még idegen asszonyokkal. Ezért az asszony teljesen zavarba jön attól, hogy Jézus nyíltan segítséget kér tőle, és beszélgetésbe elegyedik vele. Ebből hamar személyes és teológiai beszélgetés lesz az asszony kapcsolatainak történetéről és arról, hogy szüksége van Istenre. Sok férfi bántalmazta már, és történetéből kiderül, hogy férfi még soha nem bánt így vele. Ez a leghosszabb feljegyzett beszélgetés Jézus és egy ember között, és Jézus komolyan foglalkozik az asszony

151. Dorothy Sayers, Are Women Human? Essays on the Role of Women in Society, 68. o.
152. Lásd Jn 12,4–5; 13,2.27–40.37–38; 9,24–35; és 16,18.31–32.

teológiai kérdéseivel. Amikor azt mondja neki, hogy menjen és hívja el a férjét, észrevesszük, hogy finoman figyelmen kívül hagyja a korabeli felfogást, amely szerint a feleségnek követnie kell a férjét, nem pedig vezetnie. A beszélgetés eredményeként ez az asszony lesz az első ember János evangéliumában, aki felfedezi, hogy Jézus a Messiás, és ő lesz Jézus első evangélistája, aki tömegeket ér el.

A házasságtörésen ért asszony. Néhány férfi Jézus lábai elé lök egy asszonyt, akit egy másik férfi ágyában értek tetten. Mózes törvénye a házasságtörő férfit is elítélte, ő azonban hiányzik ebből a történetből – valószínűleg futni hagyták. A tömeg az asszony szégyenét és nyilvánvaló bűnösségét akarja felhasználni arra, hogy csapdába ejtse Jézust. Ott fekszik arccal a porban, kiszolgáltatva és megalázva, és várja, hogy eltalálja az első kő. Jézus azonban védőkört von köréje.[153] Csend lesz, a feszültség a tetőfokára hág. Aztán megszólal. Az Ő hangját azonban – a többi hanggal ellentétben – nem járja át düh és gyűlölet. Felhívása, hogy aki közülük bűntelen, az vesse rá az első követ, a férfiakat találja homlokon, nem az asszonyt. Egymás után nyílnak ki az ökölbe szorított kezek, és hullanak le a nehéz kövek. Az asszony felegyenesedik, és Jézus ott várja – gyengéden betakarja átformáló, hallatlan kegyelemmel.

A betániai Mária. A Közel-Keleten a férfiak és a nők nem érintkeztek egymással társasági életben. A jeruzsálemi Józé ben Johanan azt tanította: „Aki sokat beszélget egy asszonnyal, bajt hoz önmagára, és végül a pokol lesz az öröksége."[154] Jézus azonban megdöbbenti követőit, amikor megengedi Máriának, hogy „a lábainál üljön". Ez szakkifejezés volt arra, hogy valaki egy másik ember tanítványa. Jézus az első rabbi, aki ilyet tesz, és ezzel ismét áthágja a nemekre vonatkozó szokásokat. A nők dolga volt a háztartási munka, a férfiaké pedig az, hogy beszélgessenek a vendég rabbival, és üljenek a tanítása alatt. Ráadásul aki egy rabbi tanítványa lett, az olyan képzési útra lépett, amelynek végén akár maga is rabbivá válhatott. Amikor mégis kifogásolják, hogy Jézus megadja Máriának ezt a megtisztelő helyet, megmutatja, hogy nem csupán eltűri, hogy Mária a lábainál üljön. Bátorítja rá. Még a fazekakat súroló Mártát is szelíden megfeddi: „[S]ok mindenért aggódsz és nyugtalankodol, pedig kevés dologra van szükség, sőt csak egyre. Mária a jobbik részt választotta."[155]

153. Köszönet Sarah Besseynek, a mesteri írónőnek ezért a mondatért.
154. Pirké Ávót 1,5

A betániai Máriával még egyszer találkozunk az evangéliumokban. Hat nappal letartóztatása előtt, amikor már a kereszt árnyéka vetül Rá, Jézus vacsoravendég valahol. Ekkor az az asszony, aki korábban a lábainál ült, belép egy drága kenettel teli alabástromedénnyel. Csendben megkerüli a termet, míg Jézus mögé nem ér, eltöri az edényt, és felbecsülhetetlen értékű tartalmát a fejére és a lábára önti.

A férfi vendégek nem értékelik sem a gesztust, sem a gyönyörű illatot, amely most betölti a termet. Sőt, esztelen pazarlásnak bélyegzik Mária áldozatát. „Hagyjátok békén! – mondja Jézus. – Miért bántjátok? Szép dolgot tett velem! Előre megkente testemet a temetésemre. … [A]hol csak hirdetik az evangéliumot az egész világon, azt is el fogják mondani, amit ő tett."[156] Márk evangéliumában senki sem kap ennél nagyobb megtiszteltetést. Jézus ráadásul saját jó hírnevét kockáztatja, amikor nem törődik az asztalnál ülő férfiak felháborodásával. És milyen szent pillanat ez most mindannyiunk számára! Amikor ezeket a verseket olvassuk, *mi* magunk leszünk Jézus ígéretének beteljesedése: felismerjük és megbecsüljük azt az asszonyt, akit Jézus megbecsült.

A nők és a misszió Lelke

Pünkösd napján Péter elmagyarázza az értetlenül álló tömegnek, mit jelent, hogy a Lélek kitöltetett százhúsz férfira és nőre. Azt mondja, hogy ez Jóel évszázadokkal korábban elhangzott próféciájának beteljesedése: „Az utolsó napokban, így szól az Isten, kitöltök Lelkemből minden emberre. Fiaitok és leányaitok prófétálnak, ifjaitok látomásokat látnak, véneitek álmokat álmodnak. Még szolgáimra is, férfiakra és nőkre egyaránt, kitöltöm Lelkemet azokban a napokban, és prófétálni fognak."[157]

Az egész héber Bibliában nincs feljegyzés arról, hogy a Lélek egy rabszolgára, egy pogányra vagy egy nőre kitöltetett volna – csak szabad, zsidó férfiakra. Pontosabban csak királyok és próféták kapják ezt az áldást. Jóel próféciája – vitathatatlanul a legmerészebb jóslat, amelyet zsidó próféta valaha mondott – mégis kijelenti, hogy eljön az idő, amikor a Lélek nemcsak zsidó királyoknak

155. Lk 10,42
156. Mk 14,1–9
157. ApCsel 2,17–18; Jóel 2,28–29

és prófétáknak adatik, hanem „minden embernek": a pogányoknak, az alacsony rangú „szolgáknak", vagyis rabszolgáknak, sőt a „leányoknak" és a „nőknek" is.

Az Apostolok cselekedetei ezután beszámol arról, hogyan terjed Isten Lelke futótűzként abból a jeruzsálemi felházból kifelé, ahogyan megteszi, amit megígért: betölti és felruházza erővel a nőket, a rabszolgákat és a pogányokat is. Még Péter is, akit gyerekkora óta a zsidó etnocentrizmus béklyózott, megdöbben később Kornéliusz házában, amikor látja, hogy a Lélek pogányokra is kitöltetik. Csak ekkor tudja végre elhinni, hogy a pogányok is Isten népéhez tartozhatnak.[158] Amikor a Bibliát elejétől a végéig olvassuk, hasonló ámulatot kellene éreznünk, mint Péter Kornéliusz házában: azt, amit egykor csak férfiak kaptak meg, pünkösd napján a nők is megkapják!

Jézus pedig éppen ide vezette a dolgokat. Földi életében például gyökeresen új módon fordult a nők felé, és ez kereszthalálában teljesedett ki. Ez volt az a pillanat is, amikor a templom kárpitja kettéhasadt,[159] és Isten szent jelenléte, amely addig a szentek szentjében lakott, kiáradt az utcákra. A jeruzsálemi templom Jézus halálakor egymásba ágyazott udvarokból állt. Belülről kifelé haladva csak a zsidó férfiak léphettek be a belső udvarba, a pogányok a pogányok udvarába, a nők pedig azon kívül, az asszonyok udvarába. A jelképrendszer elég világos: az udvarok azt mutatják, mennyire közel juthattak Isten jelenlétéhez a különböző emberek. Magába a templomépületbe csak héber férfiak léphettek be, a szentek szentjébe pedig egyetlen zsidó férfi, évente egyszer.

Érezze át hát a csodát: amikor Jézus oldalából kiömlött a vér, Isten Lelke kiáradt a szentek szentjéből – kilépett a medréből, kettéhasította az elválasztó kárpitot, és lehetővé tette, hogy mindenki a dolgok legközepébe kerüljön! *Isten népének rendjében nem lesz többé „csak férfiaknak" vagy „csak zsidóknak" fenntartott terület.*

A Lélek ajándéka nemcsak azért adatik, mert hozzátartozik valaki teljes üdvösségéhez és Isten népébe való befogadásához, hanem azért is, hogy teljes mértékben részt vehessen Isten küldetésében. Jóel próféciájában és Péter igehirdetésében egyaránt összekapcsolódik a Lélek azzal a meghívással, amely az egész világnak szól: „mindaz, aki segítségül hívja az

158. ApCsel 10,44–48
159. Mt 27,51

Úr nevét, üdvözül”.[160] Jóel és Péter azt akarja mondani, hogy amikor eljön a Messiás, a szabad és a rabszolga, az idős és a fiatal, a gazdag és a szegény, a zsidó és a pogány, a férfi és a nő egyformán üdvözül, *és egyformán kiküldetik a Lélek erejével, hogy végezze a missziót*. Krisztusban mindannyian, férfiak és nők egyaránt, királyok, próféták, papok, követek és misszionáriusok leszünk.

Jóel próféciája akkor kezd beteljesedni, amikor megszületik az első gyülekezet. Az ApCsel 1-ben, még a Lélek kitöltése előtt, ezt olvassuk: „[M]indnyájan egy szívvel-lélekkel, állhatatosan imádkoztak *az asszonyokkal és Máriával, Jézus anyjával* és testvéreivel együtt. Azokban a napokban Péter felállt a hívők között (mintegy százhúsz ember volt együtt), és így szólt: »Testvéreim…«”[161] Miért készültek a nők is, és nem csak a férfiak? Egészen egyszerűen azért, mert őket is a Feltámadott Jézus küldte ki. Az ApCsel 1 közvetlenül a Lk 24 folytatása. Ott Jézus napokkal mennybemenetele előtt együtt eszik tanítványaival – az apostolokkal „és a velük levőkkel”[162] –, és megparancsolja nekik, hogy legyenek tanúi minden nép között, de csak azután, hogy erőt kapnak a magasságból. Kik azok, akik „velük vannak”? Sok nő is köztük van: a 10. versben az „ők” nők, és ez az „ők” lesz „velük” a 33. és az 50–53. versben, valamint az ApCsel 1,14-ben. Mi történik, amikor „ők” (köztük sok nő) megkapják a Lelket? „Mindnyájan” elkezdik „hirdetni Isten nagy tetteit”[163] a bámészkodók előtt – *nemcsak férfiak, hanem nők is ott vannak Isten missziójának élvonalában.*[164]

Ha az egyház legnagyobb ajándéka a Lélek, és az egyház legfontosabb munkája Jézus hirdetése egy elveszett és haldokló világnak, akkor észre kell vennünk, hogy az első gyülekezetben a nők – az Ószövetség irányával egészen ellentétben – teljes mértékben részesedtek a férfiakkal együtt az erőben és a misszióban. Ne menjünk el szó nélkül e döntő pont mellett: bár a Biblia elbeszélésének látképét a zsidók, a férfiak és az urak uralják, Jóel

160. ApCsel 2,21; Jóel 2,32
161. ApCsel 1,15–16
162. Lk 24,33
163. ApCsel 2,11
164. Hasonlóképpen az ApCsel 4-ben, ugyanabban a jeruzsálemi gyülekezetben, ismét azt látjuk, hogy a nők az evangélium hirdetésének élvonalában vannak. Miután Pétert és Jánost kiengedik a börtönből, elmennek társaikhoz, és együtt imádkoznak velük. „Miután könyörögtek, megmozdult a hely, ahol egybegyűltek, és mindnyájan megteltek Szentlélekkel, és bátorsággal hirdették az Isten igéjét.” (ApCsel 4,31) Kik azok az „ők”, akik imádkoznak és hirdetik az igét? Semmi okunk feltételezni, hogy az ApCsel 1-ben és 2-ben említett asszonyok kimaradtak volna. Ez világossá válik, amikor látjuk, mi lett az eredménye annak, hogy férfiak és nők hirdették Isten jóságát: „Egyre inkább gyarapodtak az Úrban hívők, férfiak és asszonyok sokasága.” (ApCsel 5,14)

próféciája és Péter idézete megmutatja, hogy Isten tervében egyenlő hely jut a pogányoknak, a rabszolgáknak *és a nőknek* is. Íme egy másik rövid, de teherhordó szakasz, amely nagyon hasonlót mond.

Sem zsidó, sem pogány

Mielőtt Pál találkozott Jézussal, valószínűleg ő is – mint minden zsidó – elmondta azt a reggeli imát, amelyben hálát adott Istennek, hogy nem pogánynak, nem rabszolgának és nem asszonynak teremtette. Ha a zsinagógában asszonyok is jelen voltak, amikor ezt az imát elmondták, ők a maguk részéről azt köszönték meg Istennek, hogy „akaratod szerint teremtettél". Ezzel elismerték, hogy Isten szemében alacsonyabb rendűek, és elfogadták, hogy az ókori zsidó életben kevesebb kiváltság illeti meg őket.

A körülmetélkedésről, az Ószövetség szövetségi jeléről talán úgy gondolkodunk, mint valami nagyon fájdalmas dologról, amelyet a zsidó férfiaknak el kellett viselniük. Valójában rangjelzés volt, amelyet a testükben hordoztak, és amely a legmagasabb vallási rétegbe sorolta őket – olyanba, amelyből a pogányok és a nők egyaránt ki voltak zárva. Képzelje el most, milyen izgalmas egyenlőséget hozott az újszövetségi szövetség jele! Már nem a férfiak körülmetélkedése – amely természeténél fogva kirekesztett –, hanem a keresztség minden hívő szertartása: a zsidóé *és* a pogányé, a férfié *és* a nőé.

Sok tudós szerint a Gal 3,28 következő szavait, amelyek szépen ellenpontozzák Pál korábbi, megtérés előtti reggeli imáját, szóbeli keresztelési formulaként használták: „Nincs többé zsidó vagy pogány, rabszolga vagy szabad, és nincs férfi és nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok Krisztus Jézusban."[165] A kulcskifejezés a „Krisztus Jézusban". A názáreti Jézus azt képviseli, akinek a zsidók hite szerint a legmagasabb helye volt Isten népében: a szabad zsidó férfit. Mindazok, akik az Ő nevében keresztelkednek meg, Benne ugyanezt a becses helyet öröklik. Ez a vers nem húzza le az egész emberiséget ugyanarra a szintre. Ellenkezőleg: a megváltott emberiséget emeli fel ugyanarra a magasságra. Nem csoda, hogy ezt a verset a Biblia társadalmilag legrobbanékonyabb szövegének és *Pál emberiségnek szóló Magna*

165. A közvetlen szövegösszefüggés világossá teszi ezt a kapcsolatot: „Mert akik Krisztusba keresztelkedtetek meg, Krisztust öltöttétek fel" (Gal 3,27). Amikor az új hívők beléptek a keresztség vizébe, kimondták új identitásukat és egységüket Krisztusban.

Chartájának nevezték. Ha a Gal 3,28-at az egész levél összefüggésében olvassuk, látjuk, hogy Pál azt hangsúlyozza: Istennek egy családja van, nem kettő. Az a család, amelyet Isten Ábrahámnak megígért, mindazokból áll, akik hisznek Jézusban – Ábrahám fiaiból és leányaiból egyaránt: azokból, akik a génjeit örökölték, vagyis a hívő zsidókból, és azokból, akik a hitét utánozták, vagyis a hívő pogányokból. Pál azért írja ezt, hogy rendezze a zsidók és a pogányok közötti feszült viszonyt. A zsidók régóta felsőbbrendűnek tartották magukat a pogányoknál. Most ugyan ugyanaz volt az Üdvözítőjük, de még mindig azt hitték, hogy ők Isten kedvencei. Sok zsidó keresztény úgy gondolta, hogy ha a pogányok valóban egyenrangúak akarnak lenni velük Isten szemében, előbb körül kell metélkedniük. Pál erről hallani sem akar. Kijelenti, hogy a körülmetéltek és a körülmetéletlenek közötti különbség lényegtelen. A zsidóknak és a pogányoknak egyaránt teljes hozzáférésük van Ábrahám belső köréhez: „Nincs többé zsidó vagy pogány" – mondja. Pál szerint bármilyen etnikai és társadalmi különbség van is „odakint a világban", az lényegtelen „itt bent a gyülekezetben".

A galatákhoz írt levél középpontjában ugyan az áll, hogy a zsidók alacsonyabb rendűnek tartották a pogányokat, Pál azonban mellékesen megemlíti, hogy ugyanez az elv érvényes a „szabad és rabszolga", valamint a „férfi és nő" közötti hierarchiára is. *A lényeg az, hogy az evangélium eltörli azokat a hierarchikus érték- és kiváltságrendszereket, amelyek etnikai hovatartozáson, társadalmi helyzeten és nemen alapulnak.*

Sem rabszolga, sem szabad

A galatákhoz írt levélben Pál olyan radikális teológiát tár fel, amely valóságos kulturális földrengést indít el, bár ezt eleinte csak gyenge előrengésként érzékelték. Hasonlóképpen a Filemonhoz írt levelében is tanácsot ad egy keresztény úrnak arról, hogyan bánjon másképp hazatérő rabszolgájával. Pál arra biztatja ezt a kolosséi házi gyülekezeti vezetőt, hogy fogadja vissza szökött rabszolgáját, Onézimuszt. Szökése óta Onézimusz hitre jutott, és Pál most ezzel a levéllel együtt visszaküldi őt „gazdájához" – de azzal a feltétellel, hogy kapcsolatuk eddigi rendje felborul. Arra hívja Filemont, hogy úgy fogadja Onézimuszt, „mint aki többé nem rabszolga, hanem több a rabszolgánál: szeretett testvér. Nekem különösen kedves, de mennyivel

inkább neked, mint ember is és mint testvér is az Úrban."[166] Ha a galatákhoz és a Filemonhoz írt levelet egymás mellé tesszük, észrevesszük, hogy Pál ugyanúgy kezeli a zsidók és pogányok, valamint a szabadok és rabszolgák közötti feszültséget: *nem tagadja a társadalmi különbségeket, de az evangélium egyesítő és egyenlővé tevő erejével igyekszik a hierarchiát amennyire csak lehet, feloldani.*[167]

Mindezekben a példákban *Pál gyökeresen felforgatja a társadalmi hierarchiákat* abban, ahogyan a hívők egymást látják és egymással bánnak: a zsidók a görögökkel a galáciai gyülekezetben, az úr a rabszolgával a kolosséi gyülekezetben. Lehet, hogy Pál nem törli el a társadalmi különbségeiket,[168] de Krisztus keresztje és a Lélek ajándéka elkezdte feloldani azokat a megkülönböztetéseket, ellenségeskedéseket, kirekesztéseket és hierarchikus szokásokat, amelyeket oly sokáig elfogadtak és becsben tartottak.

Pál minden levelében különösen fontos neki, hogy az evangélium milyen gyakorlati változást hoz a közösség életébe. A gyülekezetnek nem csupán hinnie kell az evangéliumot. Azért létezik, hogy közösségében és közössége által kimunkálja, hogyan tudnak az emberek a legjobban kapcsolatban lenni egymással és együtt munkálkodni. Ez az egyetlen hely a világon, ahol mindenkinek egyenlő alapon kell részt vennie.

Sok komplementárius teológus teljesen elsiklik e felett. A Gal 3,28-at csupán általános kijelentésnek olvassák arról, hogy mi az ember helyzete Isten előtt, és tagadják, hogy Pálnak különösen fontos e döntő teológia gyakorlati és közösségi megvalósulása. Pedig Pál gondolkodásában az Isten előtti helyzetünk alakítja konkrét kapcsolatainkat és a gyülekezet formáját is. Krisztus evangéliuma nemcsak Istennel, hanem egymással is új kapcsolatot

166. Filem 16

167. Hasonlóképpen, amikor Pál a korinthusi gyülekezetben a gazdagok és szegények közötti feszültséggel foglalkozik az 1Kor 11,17–34-ben, szembesíti a gazdagokat azzal, milyen bűnösen bánnak közösségükben a szegényekkel. Megdorgálja őket, mert az úrvacsora asztalánál teletömik magukat és lerészegednek, a szegényeket pedig éhen hagyják. Megkérdezi tőlük: „Vagy megvetitek Isten gyülekezetét, és megszégyenítitek azokat, akiknek nincs semmijük?" Az evangéliumban, ahol gazdagok és szegények Krisztus egy testévé kapcsolódnak össze, jobb út az, hogy „testvéreim, amikor összejöttök enni, várjátok meg egymást".

168. Ezért választ Pál lelkipásztori és missziói szinten továbbra is más-más megközelítést, amikor a zsidóknak és a pogányoknak hirdeti az evangéliumot, és amikor lelkigondozóként foglalkozik velük Mózes törvényének kérdésében, amelyhez a zsidók ragaszkodtak. (Lásd 1Kor 9,17–23; Róm 14–15) A zsidók és a pogányok talán „ugyanoda érkeztek meg, de nagyon különböző utakon jöttek, és nagyon különböző kulturális emlékeket és elképzeléseket őriznek". (N. T. Wright – forrás: www.bit.ly/3q7vQid)

nyit meg. A zsidó, erősen hierarchikus világ, amelyben Pál felnőtt, Krisztusban a feje tetejére állt. A Gal 3,28 szerint ennek az új, Krisztusban való létnek a közösség új megtapasztalásához kell vezetnie.

Mit jelent ez a nemekre nézve?

Sem férfi, sem nő

Miután Pál felsorolta a „zsidó és pogány", valamint a „szabad és rabszolga" közötti egységet és egyenlőséget, egy harmadik párt is hozzátesz: „férfi és nő". Ez nem azt jelenti, hogy Pál szerint nemtelen lényekké válunk, amikor megkeresztelkedünk. Inkább a feszült hatalmi viszonyoknak kell eltűnniük. „Odakint a világban" a férfi és a nő közötti hierarchia és a fennálló rend lehet éles, de „itt bent a gyülekezetben" új rend kezd megmutatkozni.

És mi a helyzet a gyülekezeti vezetéssel? Erre a kérdésre később részletesebben is kitérünk. Most azonban figyelje meg F. F. Bruce újszövetségi tudós éleslátó megjegyzését:

Pál semmivel sem jelent több korlátozást, amikor a férfi és a nő helyzetét Krisztusban egyenlővé teszi, mint amikor a zsidó és a pogány, vagy a rabszolga és a szabad ember helyzetét teszi egyenlővé. Ha a Krisztusban való lét a hétköznapi életben nyíltan megmutatkozik a gyülekezeti közösségben, akkor ha egy pogány ugyanolyan szabadon gyakorolhat lelki vezetést a gyülekezetben, mint egy zsidó, vagy egy rabszolga ugyanolyan szabadon, mint egy polgár, miért ne tehetné ezt egy nő ugyanolyan szabadon, mint egy férfi?[169]

Lehet, hogy néhányunknak nehéz elfogadni Bruce érvét. Szerintem azonban összhangban van azzal, amit Pál megállapít: felülír minden kísérletet, amely nemre, társadalmi helyzetre vagy etnikai hovatartozásra hivatkozva akar kiváltságot, hatalmat vagy rangot fenntartani. Bruce egy következetlenségre igyekszik rámutatni, amely oly sok bibliatudósnál megfigyelhető. Szívesen levonják Pál teológiájának következményeit az etnikai (zsidó–pogány) és a társadalmi-gazdasági (rabszolga–szabad) viszonyokra, de elmulasztják alkalmazni a férfi–nő viszonyra. Pál tömör teológiai kijelentésében azonban ez a három párhuzamos.

169. F.F. Bruce. The Epistle to the Galatians

A legkevesebb, amit mondhatunk, ez: Pál a galatákhoz írt levélben ugyan nem fejti ki, mit jelent mindez a nőkre és a rabszolgákra nézve, ahogyan a pogányokra nézve kifejti, mégis nyilvánvalóan lebontja azokat a korlátokat, amelyek egyeseket kiváltságos helyzetbe hoznak, másokat pedig igazságtalanul hátrányba. Azt látja maga előtt, hogy a nők, a rabszolgák és a pogányok megszabadulnak a kulturális hierarchiáktól, és egységet és egyenlőséget tapasztalnak meg Krisztus testében, ahol a különbségeket – ha nem is szűnnek meg teljesen – a lehető legkisebbre kell csökkenteni. *Ez valóban radikális gondolat.*

De hová vezet mindez? A nők szolgálati szerepeit az első gyülekezetben a 12. fejezetben vizsgáljuk meg. Most azonban ugorjunk a történet végére.

Ahogy a mennyben

Jelenleg olyan időben élünk, amelyben az 1Móz 3,16 sötét jóslata teljesedik: a férfiak készségesen uralkodnak a nőkön. A patriarchátust azonban végül elnyeli Jézus *parúziája*, vagyis eljövetele. A galatákhoz írt levél végén – amelyben Pál meg akarta mutatni, hogyan törli el az evangélium a megosztottságot és a hierarchiát Isten népében – ezt mondja: „Sem a körülmetélkedés nem számít semmit, sem a körülmetéletlenség, hanem az új teremtés."[170] Az új teremtés Isten ígéretére utal, hogy újjáformálja az emberi nemet és a világegyetemet. Amikor Isten a jövőben újjáteremti a világot, a megosztottság és a hierarchia nem létezik többé. Ez a jövő azonban már most hatni kezd a gyülekezetben Krisztus munkája és a Lélek jelenléte által. A Lélek mindenkinek adja a vezetés és a tanítás ajándékait, hogy a férfiak és a nők ismét egymás mellett uralkodjanak.[171]

Néhány komplementárius teológus azonban azt állítja, hogy még az eljövendő világban is a férfiak fognak uralkodni, nem a nők. Igaz, hogy Jézus tizenkét eljövendő trónt ígért férfi apostolainak, és egy napon nagy megtiszteltetéssel jutalmazza őket áldozataikért.[172] De ha elolvassuk azokat a szakaszokat, amelyekben ezek az ígéretek elhangzanak, látjuk, hogy Jézus

170. Gal 6,15

171. Jóel próféciája szerint az eljövendő országról, amikor a Lélek özönvízként kitöltetik, és minden nemzetből sokaságok hívják segítségül a Messiás-Úr nevét, férfiak *és nők* egyaránt kulcsszereplői lesznek.

172. Mt 19,28 és Lk 22,30

hasonló ígéretet tesz *minden követőjének*, nem csak a tizenkettőnek.[173] Ami pedig a huszonnégy vént illeti János apokaliptikus látomásában, az apokaliptikus jelképeket nem szabad túl messzire erőltetni. Még ha a huszonnégy Izrael tizenkét fiából és a tizenkét apostolból áll is, *Isten egész népét* jelképezik. Ráadásul ha azt állítjuk, hogy a legnagyobb megtiszteltetés örökre huszonnégy szabad zsidó férfinak van fenntartva, ennek nemcsak a nőkre, hanem a rabszolgákra és a pogányokra nézve is következményei vannak: ők örökre a ranglétra alján maradnak? Biztosan nem. Erre csak akkor jutnánk, ha elkövetnénk azt a nagyon is gyakori értelmezési hibát, hogy a Szentírás jelképes kijelentéseit szó szerint olvassuk.

Jézus tanításából világos, hogy akik a bukott világban a ranglétra legalsó fokán állnak, azok a megváltott világban a legmagasabb helyet kapják. A talentumokról szóló példázatban Jézus összekapcsolja az itteni hűséget a mennyei jutalommal és a mennyei hatalommal. A negyedik századi keresztény vértanú, Blandina, „egy vékony, törékeny, megvetett rabszolganő", jól hitte, hogy halálig tartó hűsége azt jelentheti: „a menny kiválasztottjai közé kerül, közvetlenül Isten ragyogó palotájának fényében foglal helyet, azok előtt, akik a bukott világban mérhetetlenül fölötte álltak".[174]

Honnan tudjuk, hogy az új égben és az új földön a férfiak és a nők egyenlő örököstársak lesznek? Az Ószövetségben három „vezetői" feladatot jelölt ki Isten különleges felkenésre: a prófétákét, a papokét és a királyokét. Az Újszövetség átveszi ezt a három szerepet, és – igaz, továbbfejlődött formában – kivetíti az örökkévalóságba.

A nők próféták, és azok is maradnak. Már láttuk, hogy pünkösdkor a nők a férfiakkal együtt prófétáltak. A prófétálás, ahogyan ma ismerjük, ugyan véget ér, de valószínű, hogy Isten népe az egész örökkévalóságon át hirdetni fogja Isten kijelentéseit. *Hasonlóképpen a nők királyok és papok, és azok is maradnak.* Péter a nőket is beleérti abba a gyülekezetbe, amelynek ír, amikor azt mondja

173. A Mt 19-ben, miután Jézus nyilvánvalóan képletes ígéretet tett a tizenkettőnek arról, hogy tizenkét trónon fognak ülni az Érte hozott áldozataikért cserébe, rögtön arról beszél, hogy „mindenki", aki áldozatot hoz Érte, jutalmat kap ebben az életben és a következőben, így sokan, akik a földön utolsók, a mennyben elsők lesznek. Hasonlóképpen a Lk 22-ben, közvetlenül azelőtt, hogy Jézus megemlíti, hogy tanítványai a tizenkét trónon ülnek majd, és ítéletet tartanak Izrael felett (ez ismét erősen jelképes), azt mondja, hogy az Ő országában mindenki szolgája lesz a legnagyobb – ez nemcsak a tizenkettőre vonatkozik, hanem bárkire. Mindkét esetben jelképes a tizenkét trón, és nyitva áll a gondolat, hogy a mennyben lehetnek olyan megjutalmazottak, akik még az apostoloknál is nagyobb megtiszteltetést kapnak.

174. Tom Holland, Dominion: The Making of the Western Mind, 4. fejezet

nekik: „választott nemzetség, királyi papság" vagytok.[175] János, szintén a nőket is beleértve, dicsőíti Istent, hogy ezek a szerepek örökké megmaradnak: „Királysággá és papokká tetted őket Istenünknek, és uralkodni fognak a földön."[176]

Engedje szabadjára a képzeletét egészen az idő legtávolabbi láthatáráig, és észre fogja venni: amikor a Gal 3,28 tökéletes beteljesedését látjuk az új égben és az új földön, a nemek szerinti hierarchiák, amelyek eddig uralták az emberiség történetét, végleg eltűnnek a színről. A nemek közötti minden versengés, az egyik minden lealacsonyítása a másik által végül átadja a helyét annak, hogy teljes szívvel megbecsülik egymást és együttműködnek.

Ez nem kellene, hogy meglepjen minket: az új teremtés az eredeti teremtés helyreállítása és teljes kivirágzása. Isten eredeti terve az volt, hogy Ádám és Éva egyaránt Isten igéjének őrzői legyenek, mindketten királyként és királynőként uralkodjanak a földön, és mindketten papként munkálják a kert-templomot. *A megváltott férfiak és nők az egész örökkévalóságon át egymás mellett fognak munkálkodni az első teremtés végső megvalósulásában – mint prófétatársak, uralkodótársak és paptársak.* Ha Jézus egyháza számára ide vezet minden, miért elégednénk meg most kevesebbel?

Kis versekben nagy dolgok történnek

A Bibliában több ezer ember szerepel név szerint, és túlnyomó többségük szabad zsidó férfi – az egész Szentírásban mindössze kétszáz nőt említenek név szerint. A nők számára olyan ragyogó kezdet után a Biblia történetében és az emberiség történetében első szüleink bukása végzetes irányba visz minket. A Biblia legtöbb főszereplője szabad, nem rabszolga; zsidó, nem pogány; és férfi, nem nő. Mit kezdjünk ezzel? Arra kell-e következtetnünk a puszta bibliai statisztikából, hogy Isten jobban kedveli a szabad zsidó férfiakat?

Semmiképpen. Azért találunk főleg zsidókról szóló történeteket, mert ők voltak az a nép, amelyet Isten különlegesen elhívott arra, hogy várja, befogadja és megossza a világgal a Messiást. Hasonlóképpen azért

175. 1Pt 2,9
176. Jel 5,10

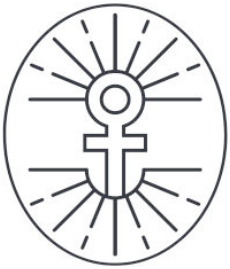
bukkanunk minden lépésnél szabad férfiakra, mert a Földközi-tenger vidékének ókori társadalmi viszonyai a rabszolgákat és a nőket gyakorlatilag láthatatlanná tették, kiszorították őket a nyilvánosságból – pedig éppen ott játszódik a bibliai elbeszélés jó része.

Ezért a Szentírásban látható statisztikai aránytalanság *nem* annak az eredménye, hogy Isten előnyben részesítené a férfiakat, és őket választaná ki különleges bánásmódra vagy feladatokra az Ő országában. Hanem egy bukott, férfiak uralta világ következménye (ahogyan Isten az 1Móz 3-ban megjövendölte), amelyhez Isten irgalmasan és türelmesen hozzáigazította kijelentő és megváltó szándékait.

Sőt, ha megnézzük, milyen hangsúlyt kapnak a zsidók nemcsak az Ószövetségben, hanem az Újszövetségben is, akkor sem következtethetünk arra, hogy a zsidók magasabb rangúak Isten üdvrendjében – ha figyelembe vesszük azokat a döntő bibliai kijelentéseket, amelyeknek óriási teológiai súlyuk van. Ilyen az Ábrahámnak adott ígéret, hogy utódai által „áldást nyernek a föld nemzetei", vagy az egyházról szóló kijelentés, hogy „Krisztusban nincs zsidó és pogány". Bár ezek a kijelentések ritkák és szórványosak, mégis ezek döntenek a Biblia értelmezésében, valamint az egyház elfogadott hitében és gyakorlatában.

A bibliai elbeszélés, bár szabad zsidó férfiak uralják, nem csak szabad zsidó férfiakról szól. Teológiailag nézve kis versekben nagy dolgok történnek. Nem minden szövegnek ugyanakkora a súlya. A drágakövek ugyan szétszórva vannak a földön, de vannak helyek, ahol nagy mennyiségben fordulnak elő. Bár az egész Írás ihletett, megfigyelhetjük, hogy a fontos tanítások bizonyos helyeken nagy mennyiségben halmozódnak fel. Ha arra keressük a választ, mi a nő helye Isten szívében, a gyülekezetben, a világ jövőjében és a történelem betetőzésében, akkor a Szentírásnak azok a részei szólnak a leghangosabban, amelyek a bibliai történet legelején és legvégén állnak. A kettő között pedig ezek: ahogyan Jézus a nőkkel bánt; a nemekre nem tekintő Lélek kitöltése a Jóel 2 beteljesedéseként; és Pál radikális látomása a Gal 3,28-ban egy lelki egyenlőségről, amely lassan, de biztosan társadalmi és funkcionális egyenlőségként kezd megmutatkozni a gyülekezetben. Ez különösen a Róm 16-ban (amelyet a 12. fejezetben bontunk ki) és a Róm 12-ben (amelyet a 13. fejezetben vizsgálunk meg) nyilvánvaló.

Ha ezek a koordináták a helyükön vannak, sokkal jobban tudunk észak felé tartani dél helyett abban, ahogyan a nőket értékeljük. Így értelmét tudjuk adni annak a három, különösen keresztszélként ható bibliai szakasznak is, amelyek felületes olvasásra a nők alacsonyabb rendűségét vagy alárendeltségét látszanak sugallni. A következőkben ezekhez a hevesen vitatott szakaszokhoz fordulunk.

Második rész

NŐK (NEM) KORLÁTOK KÖZÖTT

6

A korinthusi nők

„Mindazonáltal az Úrban sem az asszony nem független a férfitól, sem a férfi nem független az asszonytól." 1Kor 11,11

Hadd adjak egy tanácsot: *ha a nehéz bibliai szakaszok megértéséhez szükséges aprólékos munka egyáltalán nem az Ön világa, ugorja át ezt és a következő fejezetet, és a végén térjen vissza hozzájuk*. A feleségem, első kéziratom első olvasója azt mondta: „Ennek a könyvnek minden fejezetét öröm olvasni" – kivéve ezt és a következőt, amelyek „nagyon kemény munka". Az olvasó kedvéért bárcsak kevésbé volna bonyolult ez a két fejezet! A komplementarizmus azonban „bibliai" érvek nagyon kifinomult hálója. Ha azt szeretnénk, hogy emberek és gyülekezetek kiszabaduljanak belőle, szálanként kell kibogoznunk ezt a hálót.

Röviden összefoglalva: ennek és a következő fejezetnek a fő mondanivalója kereken kimondva az, hogy *a komplementáriusok helytelenül olvasnak három szakaszt Pál leveleiben (1Kor 11,3–16; 1Kor 14,33–35 és 1Tim 2,11–15). Arra következtetnek, hogy Pál minden gyülekezet számára minden időkre a nők alárendeltségét tanítja. Ezekben a szakaszokban azonban Pál egy konkrét történelmi helyzettel vagy egy kultúrához kötött érzékenységgel foglalkozik. Bár ezekben a szövegekben vannak a nemekre vonatkozó teológiai elemek, amelyek ma is segíthetnek nekünk, egyikük sem támaszt alá egy egyetemesnek tekintett hierarchiát a nemek között.*

Ebben a fejezetben az első két szakasszal foglalkozunk, a következőben a harmadikkal. Mindegyiknél megpróbáljuk megérteni és kritikusan megvizsgálni a komplementárius értelmezést, aztán egy jobb értelmezés felé haladunk. Péter megjegyzi, hogy Pál leveleiben „vannak *némely nehezen*

érthető dolgok".[177] Ez a három szakasz bizonyára a lista élén áll. (Még valami, mielőtt belevágunk: hogy ne terheljem túl ezt és a következő fejezetet, sok nagyon fontos tartalmat a jegyzetekbe tettem, ezért nyugodtan böngésszen ott is.)

1Kor 11,3–16

Az első szakasz a *fejfedőről* szól – nos, ehhez bizony fel kell kötni a gatyát. Életem során többször is napokig próbáltam kiigazodni rajta. Mindig egy kicsit nagyobb belátással álltam fel mellőle, de több kérdéssel is, mint amennyivel nekiláttam. Hadd mondjam el, hová jutottam eddig ezzel a szakasszal.

Olvassa át gyorsan ezt a szakaszt (lehet, hogy a fejezet során vissza kell majd lapoznia hozzá), és ne lepődjön meg, ha olvasás közben forogni kezd a feje:

3 Szeretném azonban, ha tudnátok, hogy minden férfinak a feje Krisztus, az asszonynak a feje a férfi, Krisztusnak pedig a feje Isten. 4 Minden férfi, aki befedett fejjel imádkozik vagy prófétál, megszégyeníti a fejét. 5 Minden asszony pedig, aki fedetlen fejjel imádkozik vagy prófétál, megszégyeníti a fejét – ez ugyanaz, mintha le volna borotválva a feje. 6 Mert ha az asszony nem fedi be a fejét, akkor akár le is vágathatja a haját; de ha szégyen az asszonynak, hogy levágják a haját vagy leborotválják a fejét, akkor fedje be a fejét.

7 A férfinak nem kell befednie a fejét, mivel ő Isten képe és dicsősége; az asszony pedig a férfi dicsősége. 8 Mert nem a férfi lett az asszonyból, hanem az asszony a férfiból; 9 és nem is a férfi teremtetett az asszonyért, hanem az asszony a férfiért. 10 Ezért kell az asszonynak hatalommal rendelkeznie a saját feje fölött, az angyalok miatt. 11 Mindazonáltal az Úrban sem az asszony nem független a férfitól, sem a férfi nem független az asszonytól. 12 Mert ahogyan az asszony a férfiból lett, úgy a férfi is asszonytól születik. De minden Istentől van.

13 Ítéljétek meg magatok: illik-e, hogy az asszony fedetlen fejjel imádkozzék Istenhez? 14 Nem maga a természet tanítja-e nektek, hogy ha a férfi hosszú hajat visel, az gyalázat neki, 15 ha pedig az asszony hosszú hajat visel, az

177. 2Pt 3,16

dicsősége? Mert a hosszú haj takaróul adatott neki. 16 Ha pedig valaki vitatkozni akar erről, nekünk nincs más szokásunk – és Isten gyülekezeteinek sincs.

Hadd mondjam ki elsőként a legvitatottabb állításomat. Ha a komplementárius értelmezés igaz erre a szakaszra, akkor ebből – bár egyes komplementáriusok ezt tagadják – a következők adódnak. Először: minden felnőtt nőnek egy férfi, rendszerint az apja vagy a férje hatalma alatt kell élnie. Másodszor: a nők nem lehetnek férfiak felső szintű vezetői a gyülekezetben, *és a társadalomban sem*, sőt nagyon valószínű, hogy alacsonyabb szintű vezetőik sem. Harmadszor: általánosságban minden nőnek minden férfinak alá kell vetnie magát – nővérnek a fivérének, női munkatársnak a férfi kollégájának. Ezt még akkor sem állítottam, amikor magam is komplementárius voltam. Közelebbről megvizsgálva azonban rájöttem, hogy valójában ez a szakasz *következetes* komplementárius értelmezésének eredménye. Ha tehát Isten ezt *mondja* ebben a szakaszban, akkor ezt biztosan tudnunk kell. Ha viszont *nem* ezt mondja, akkor bizonyára ezt is szeretnénk biztosan tudni. Lássunk hozzá.

A Biblia egyetlen fejfedőről szóló tanításában Pált az aggasztja, hogy egyes asszonyok a nyilvános istentiszteleten kibontott hajjal jelennek meg, vagy nem viselnek fátylat,[178] egyes férfiak pedig hosszúra növesztik a hajukat. A mai nyugati kultúrában egyik sem okozna gondot, abban a kultúrában azonban olyan üzenetet hordozott, amelyet Pál nem tartott bölcsnek. Ezért levelének egy hosszabb szakaszát szánja erre. Ahogy levelében másutt is, nem csupán megparancsolja, hogy viselkedjenek jobban, hanem több indokot is felsorakoztat. De éppen amikor értelmezésünk repülőgépe felszállna, több

178. Unalmas az a tudományos vita, hogy Pál olyan fejre gondol-e, amelyet 1) csuklya vagy fátyol fed, vagy 2) hosszú vagy kibontott haj. Anthony Thiselton mértékadó kommentárja az 1Kor-hoz áttekinti mindkét oldal érveit, és kis különbséggel amellett dönt, hogy fejfedőről, fátyolról vagy csuklyáról van szó. Én is ezt követem.

fekvőrendőrbe is beleütközünk, amelyek megosztják a legjobb tudósokat is.[179] Kezdjük azzal, milyen helyzetre válaszol Pál.

A helyzet, és miért aggasztotta Pált

Úgy tűnik, hogy egyes asszonyok nem viseltek fátylat a gyülekezeti alkalmakon, hanem mindenki szeme láttára fedetlenül hagyták a hajukat, egyes férfiak pedig hosszúra növesztették a hajukat. Pál ezért arra kéri az asszonyokat, hogy fátyollal fedjék be a fejüket, a férfiakat pedig, hogy rövid hajat viseljenek, amikor a gyülekezet istentiszteletein imádkozással és prófétálással szolgálnak. Pál nem ad ki parancsot – kérést fogalmaz meg, sok érvre támaszkodva, köztük a kulturális érzékenységre.

Miért vették le az asszonyok a fátylukat, és miért növesztették a férfiak hosszúra a hajukat? Lehet, hogy lázadtak, de valószínűbb, hogy úgy gondolták: a nemek keresztény egyenlősége, amelyet Pál hirdetett (lásd Gal 3,28), azt jelenti, hogy nincs különbség férfiak és nők között, ezért figyelmen kívül hagyták kultúrájuk illemszabályait a nemekre nézve. Az asszonyoknak lehetett egy másik indítékuk is: úgy akartak felülkerekedni másodrangú társadalmi helyzetükön, hogy férfiként viselkedtek. Ami pedig a fátyol levételét illeti: a férfiak vagy a nők álltak emögött? A legtöbb magyarázó szerint az asszonyok a maguk kezdeményezésére vették le a fátylukat. Nemrég Cynthia Westfall a 10. vers alapján – amelyhez hamarosan eljutunk – azzal érvelt, hogy valójában a férfiak nyomására tették ezt. Bármelyik nézetet valljuk is, Pál ebben a szakaszban nem bűnös magatartással száll szembe – csupán érveket hoz fel amellett, hogy tartsák tiszteletben koruk kulturális érzékenységét. Bármi volt is az indítékuk, Pál nem tartja jó ötletnek, hogy az

179. William Witt az Icons of Christ 8. fejezetében felsorolja azokat a kérdéseket, amelyekre a tudósok különböző válaszokat adnak: Valamilyen fejfedőről vagy fejdíszről (kendőről, csuklyáról, köpenyről vagy fátyolról) beszél-e Pál, vagy hajviseletről (hosszú vagy kibontott hajról)? Mit jelent a „fej" görög szava (kephalē)? Hogyan vonhat Pál párhuzamot olyan különböző párok között, mint Isten mint Krisztus feje, Krisztus mint a férfi feje és a férfi mint az asszony feje? A „férfi" és az „asszony" általában a férfiakra és a nőkre vonatkozik, vagy kifejezetten a férjekre és a feleségekre? Mit jelent, hogy a férfi Isten dicsősége, az asszony pedig a férfi dicsősége? Mit ért Pál azon, hogy az asszonynak „hatalommal" kell rendelkeznie a feje fölött? Mit jelent az angyalokra való utalás? Mit kezdjünk Pál kijelentésével, hogy „a természet tanítja": a férfiaknak nem szabad hosszú hajat viselniük? Amikor Pál azt mondja, hogy „nekünk nincs ilyen szokásunk", milyen szokásra gondol?

asszonyok levegyék a fátylukat, vagy hogy a férfiak hosszú hajat növesszenek. Több dolog is aggasztja.

Az első, az 1Móz 1 és 2 beszámolója alapján, hogy Isten a férfiakat és a nőket egyenlő értékűnek teremtette, de nem egyformának. Mivel „férfiúvá és asszonnyá teremtette őket", Pál nem tartja bölcsnek, hogy egyetlen formátlan egységbe mossák össze őket.

A második: abban a kultúrában, ha egy asszony az otthonán kívül kibontva hagyta hosszú haját, az alacsony rangot és szexuális elérhetőséget jelzett. Cynthia Westfall kimutatja, hogy a görög–római világban a rabszolganőknek és a prostituáltaknak tilos volt fátylat viselniük.[180] A férjes asszonyok azért fedték be a fejüket, hogy jelezzék tiszteletre méltó házas állapotukat, szemérmességüket és tisztaságukat. Fejfedőjük megbecsült helyzetükről beszélt.[181] Pál szemében tehát, amikor a gyülekezeti alkalmon minden asszony befedte a fejét, az szépen kifejezte, hogy *minden asszony – akár hajadon, akár férjes, akár rabszolga, akár szabad – megbecsült Krisztusban és a gyülekezetben, még azok is, akiket a gyülekezeten kívül senki sem becsült meg.* Ha szem előtt tartjuk, hogy a korinthusi gyülekezet nagyrészt alacsony társadalmi rangú asszonyokból állt – „nem sok bölcs, nem sok hatalmas, nem sok nemes"[182] –, akkor értjük meg, hogy Pál ragaszkodása a fejfedőhöz valójában a kultúrával szembemenő, magas rangot adott minden asszonynak Krisztusban.

A harmadik, amely az előzőhöz kapcsolódik: abban a kultúrában szégyenletes dolog volt, ha egy asszony nyilvánosan fedetlenül hagyta a haját. Pál a 4–6. versben kétszer használja a „megszégyenít" és egyszer a „gyalázat" szót – mindkettő fordítható „szégyennek" is. Egy szégyen–becsület kultúrában a fedetlen fej úgy irányította a figyelmet az asszonyra, hogy az aláásta önbecsülését, a közösség iránta érzett tiszteletét, és – a kívülállók szemében – a tisztelt Isten iránti tiszteletet is.

Végül az aggasztja, hogy mindez aláásná a gyülekezet „rendjét". Ez a tanítás a korinthusiakhoz írt levél egy nagyobb szakaszába illeszkedik, amely kifejezetten egy rendezetlenné vált gyülekezet rendjével foglalkozik,[183] és

180. Cynthia Westfall, Paul and Gender, 25.
181. Cynthia Westfall, Paul and Gender, 27.
182. 1Kor 1,26
183. 1Kor 11–14

amely ezekkel a szavakkal zárul: „minden ékesen és jó rendben menjen végbe".[184] A korinthusi gyülekezet láthatóan a szabadság és az önkifejezés felé hajlott. Pál ezzel szemben segíteni akar nekik, hogy újragondolják, hogyan végeznek bizonyos dolgokat (köztük a fejfedőt, az úrvacsorát és a lelki ajándékokat), hogy minden hívő épüljön, minden látogatót megnyerően szólítsanak meg, és mindenekelőtt Krisztus dicsőüljön meg.

Időtálló igazságok

Ma alig van gyülekezet, amely ragaszkodik a fejfedőhöz. A tudósok egyetértenek abban, hogy Pál tanácsa olyan kultúrára vonatkozott, amely már nem létezik. Van-e akkor ebben a szakaszban bármi, amit időtálló igazságként vehetünk át minden gyülekezet számára mindenütt?

Ennek megválaszolásához először el kell ismernünk, hogy Pál ebben a szakaszban nem elsősorban kidolgozott teológiát akar adni nekünk a nemekről. Inkább egy kultúrához kötött gyakorlattal foglalkozik. *A nemek teológiájának néhány vonása mégis átragyog rajta.* Íme, egy rövid lista azokról az igazságokról, amelyekhez ma is ragaszkodhatunk.

A nőknek és a férfiaknak egyaránt részt kell venniük a szóbeli szolgálatokban – Isten felé (amikor „imádkoznak") és egymás felé (amikor „prófétálnak"). Pál ebben a szakaszban örül annak, hogy ez a gyülekezet gyakorlata, még ha figyelmeztet is arra, hogy a nők és a férfiak ne jelenjenek meg helytelenül, miközben ezt teszik. Ha ma bármely gyülekezet azzá akar válni, amivé csak lehet, szüksége van arra, hogy nők és férfiak egyaránt, egyenlő módon, tevékenyen megszólaljanak.

A férfiak és a nők, bár Krisztusban egyenlők, a teremtésben mégis különbözőek. Isten két nemet teremtett: férfit és nőt. Nem egyformák; kiegészítik egymást. Mindkettőre szükség van ahhoz, hogy Isten képmása teljesen kifejeződjön.

A nőknek a lehető legmagasabb rangot kell megadni. Ha a társadalom alacsonyra értékeli vagy torzan látja a nőket, a gyülekezetnek kell az a hely lennie, ahol a legnagyobb méltóságot kapják – függetlenül attól, milyen helyzetben voltak vagy vannak a tágabb társadalomban.

184. 1Kor 14,40

Figyelnünk kell arra, milyen üzenetet közvetítünk a tetteinkkel. Minden kultúrában és nemzedékben lehetnek bizonyos viselkedésformák, amelyek – még ha megvannak is a jó okaink arra, hogy figyelmen kívül hagyjuk vagy gyakoroljuk őket – rossz üzenetet közvetítenének másoknak, és nem segítenék a gyülekezet bizonyságtételét.

A komplementárius nézet

Hogyan látják a komplementáriusok ezt a szakaszt? Nem mindegyikük építi rá a tanítását. Amikor a *Village Church* komplementárius teológusai a nemekről szóló szövegek áttekintésében tanulmányozzák ezt a szakaszt (és a következőt), úgy teszik, hogy nem támasztanak alá vele semmilyen tanítást a férfiak hatalmáról.[185] Joggal – az 1Kor legjobbra értékelt kommentárjai nem látnak férfi hatalmat az 1Kor 11-ben.[186]

Sok komplementárius azonban azt állítja, hogy ez a szakasz azt tanítja: *a nők Isten terve szerint a férfiak hatalma alatt állnak*. Bár az imént megpróbáltam egyszerűen összefoglalni a szakasz jelentését, hadd ismételjem meg: ez a szakasz nagyon bonyolult, és ma is fejtörést okoz az értelmezőknek. Bonyolultsága csak fokozódik, amikor az értelmezők belemagyarázókká válnak – további jelentéseket olvasnak bele a szakaszba. Szerintem ezt tették a komplementárius teológusok, amikor ezt állítják: „Az 1Kor 11,2–16 maradandó elve az asszony alárendelődése a férfi hatalmának. Azt tanítja, hogy az asszony részt vehet az imádkozásban és a prófétálásban a gyülekezetben, a férfiak lelki vezetése és hatalma alatt."[187] Ezt a következő négy állítás némelyikére vagy mindegyikére alapozzák: 1) a *fej* szó azt jelenti: *valami fölött álló fej*, vagyis hatalom; 2) Pál hierarchiát látott Ádám és Éva bűneset előtti házasságában; 3) a nők valamiképpen kevésbé Isten képmásai, mint a férfiak; és 4) a korinthusi asszonyoknak a férfi hatalmának jelét kellett

185. www.bit.ly/3CFKgJO. Lásd 33–37. o.
186. A www.bestcommentaries.com Gordon Fee (NICNT), Anthony Thiselton (NIGTC) és David Garland (BECNT) 1Kor-kommentárját értékeli a legjobbnak, rendre 4,91, 4,88 és 4,88 pontra az 5,0-ból. „A 11,3 képét gyakran úgy értik, mintha hatalmi struktúrákat állítana fel. A szakaszban azonban semmi sem utal erre." (Fee) „Grudemmel ellentétben úgy tűnik, nem »alárendeltségi« vagy »fölötte álló hatalmi« viszonyt jelöl." (Thiselton) „Pál nem próbál olyan hierarchiát felállítani a nemek között, amely a nőket alárendelt szerepbe helyezi." (Garland)
187. Köstenberger and Köstenberger, God's Design for Man and Woman, 160. o.

viselniük a fejükön. Most mindegyik állításra válaszolok, a legtöbb időt az elsőre szánva.

Hatalmat jelent-e a „fej”?

Azt jelenti-e a „fej”, hogy „valami fölött álló fej”? A mai angolban a „fej” szót képletesen főnökre, vezetőre használják. De így értették-e a „fej” képét azok a görög anyanyelvűek, akik Pál levelét megkapták? A legtöbb komplementárius szerint igen. Azt mondják, Isten azt akarja, hogy minden asszony egy férfi fejnek legyen alárendelve – ezért a feleségeknek alá kell vetniük magukat a férjüknek, és nők nem vezethetnek a gyülekezetben.

A komplementárius értelmezés sarokpontja a 3. vers. Mit ért tehát Pál ezen: „minden férfinak a feje Krisztus, az asszonynak a feje a férfi, Krisztusnak pedig a feje Isten”?

Sok komplementárius a „fejet” (*kephalē*) úgy olvassa, hogy „valami fölött álló fej” (vagyis „hatalom valami fölött”). Így azt értik belőle, hogy a férfiaknak (mint „fejnek”) ugyanúgy kell hatalmat gyakorolniuk a nők fölött, ahogyan Isten (mint „fej”) hatalmat gyakorol Krisztus fölött, Krisztus pedig (mint „fej”) a férfiak fölött. Ha így olvassuk, úgy tűnik, Pál egyenlőségjelet tesz az Atya Isten Krisztus fölötti hatalma és a férfi nők fölötti hatalma közé. Mivel ezt a hasonlatot a háromegy Isten belső életének leírásához kapcsolják, arra következtetnek, hogy a nemek közötti hierarchiának egyetemesnek kell lennie, és nem csupán kulturálisnak vagy a bűneset következményének.

Meg fogom azonban mutatni, hogy ha a következő versek összefüggése alapján döntünk, a „fej” itt nem *hatalmat* jelent, hanem valami olyasmit, hogy *megbecsült életforrás – az a személy, akitől valaki az életét vagy identitását kapja*. Sőt Pál korában ritka volt, ha egyáltalán előfordult, hogy a *kephalē hatalmat* jelentsen. Nagyon kérem, olvassa el ezzel kapcsolatban a „3. függelék: Mit jelent a *kephalē*?” című részt, amelyben ezt bizonyítom.

A komplementárius teológusok gyakran az Ef 5-re hivatkoznak („a férfi feje a feleségének”), mert Pál csak ott használja még a *kephalē* szót a férfi–nő viszonyra. Azzal érvelnek, hogy mivel a fej az Ef 5-ben hatalmat jelent, az 1Kor 11-ben is hatalmat kell jelentenie.[188] De ahogy a 8. fejezetben kibontjuk,

188. Schreiner például ezt mondja: „Mivel Pál a »kephalē« szót a hatalom kifejezésére használja,

valószínűleg ott sem hatalmat jelent.[189] A komplementáriusok azzal vádolnak, hogy a *kephalē* életforrásként való értelmezése a szótani kutatás újítása. Ezzel szemben a görögül beszélő egyházatyák – Alexandriai Kürillosz, Mopszuesztiai Theodórosz, Athanasziosz és Euszebiosz – mind *forrásnak* értették itt a *kephalē* szót.[190] Nem meglepő tehát, hogy oly sok tudós arra a következtetésre jut: Pál az 1Kor 11,3-ban *forrást* értett, nem *hatalmat*.[191]

Bármilyen valószínűtlen is, elképzelhető, hogy Pál itt mégis *hatalmat* értett. Hogyan tudhatjuk ezt biztosan? Pál szándékát minden esetben az összefüggés alapján lehet megállapítani.[192] Alaposan megvizsgáljuk a 4–16. verset, de előbb értsük meg az 1Kor 11,3 három párhuzamos „fej"-kijelentését.

Három fej története

Pál azt írja, hogy „minden férfinak a feje Krisztus, az asszonynak a feje a férfi, Krisztusnak pedig a feje Isten". Ennek a három sornak a helyes megértéséhez az a kulcs, milyen sorrendben mondja ki őket Pál. Első látásra azt gondolhatnánk, hogy Pálnak az utolsó sort kellett volna előre tennie, így:

amikor a férjekről és a feleségekről beszél az Ef 5,22–24-ben, valószínűleg ugyanerre gondol az 1Kor 11,3-ban is." (Forrás: www.bit.ly/31rylBA)

189. Azok a komplementárius érvek, amelyeket olvastam, és amelyek szerint a „fej" az Ef 5-ben „hatalmat" jelent, ezt sokszor arra alapozzák, ahogyan az 1Kor 11,3-at értelmezik. Ez a tyúk és a tojás klasszikus esete: az egyik gyenge értelmezést a másik alátámasztására használják, míg végül már nem tudjuk biztosan, melyik volt előbb. Az egyik ok, amiért óvatosnak kell lennünk a jelentések átvitelével, az, hogy Pál a „fej" szót egészen másként használja: az 1Kor 11-ben Ádámról mint Éva fejéről beszél, Évát azonban nem nevezi Ádám testének; az Ef 5-ben viszont a férjről mint a felesége fejéről beszél, a feleség pedig az ő teste.

190. Payne, Man and Woman, One in Christ, 7. fejezet. Alexandriai Kürillosz (meghalt Kr. u. 444-ben) például ezt írta: „Lukács [3,38: »Ádám, aki Istentől volt«] … megmagyarázza az ember forrását, a Teremtő Istent. Így mondjuk, hogy »minden férfinak a feje (kephalē) Krisztus«, mert a férfi Általa lett és jött létre … »Az asszonynak pedig a feje (kephalē) a férfi«, mert az asszonyt a férfi testéből vették, és így valóban a férfi az ő forrása. Hasonlóképpen »Krisztusnak a feje (kephalē) Isten«, mert Ő természete szerint Tőle van: mert az Ige az Atya Istentől született."

191. Payne, Man and Woman, One in Christ, 7. fejezet, 7. lábjegyzet, negyven tudományos művet sorol fel, amelyek szerint a kephalē az 1Kor 11,3-ban „forrást" jelent. Ez a könyv 2009-ben jelent meg; a lista azóta jóval hosszabb lett.

192. Alan Johnson például metatanulmányt készített a kephalē szóról szóló tizenhét jelentős tanulmányról, mindkét oldalról, és arra jut: „Úgy tűnik, egyre nagyobb az egyetértés abban, hogy a kephalē képként különböző összefüggésben különböző értelmű lehet." (Forrás: www.bit.ly/3GJ9Vnc)

„Isten a feje Krisztusnak, Ő a feje a férfinak, ő a feje az asszonynak." De nem így teszi. Miért éppen ez a sorrend? A válasz: *Pál egy időrendet követ*.

Bár a „minden férfinak a *kephalē*-je Krisztus" jelentése nem döntő a mi témánk szempontjából, úgy tűnik, Pál azon teológiájához kapcsolódik, amely szerint Krisztus által jött létre az egész teremtés. Ebben az értelemben az 1Móz 2-ben Isten *Krisztus által* teremtette Ádámot, és származékos értelemben minden későbbi férfit is.

A következő tagmondat, „az asszonynak a *kephalē*-je a férfi", arra utal, ami ezután történt az Éden kertjében: Ádám oldalából Isten megalkotta Évát. Azért tudjuk, hogy Pál Ádámra és Évára gondol, mert egyes számban mondja, hogy „asszony", nem „asszonyok", és „férfi", nem „férfiak". Aztán a 8. versben és a 12a versben visszatér arra, hogy Éva (akit „asszonynak" nevez) Ádámból („a férfiból") lett. Azt az értelmezést, hogy a 3. vers Ádámot Éva *forrásaként* említi, Pál azzal is megerősíti, hogy végül megemlíti: más értelemben Ádám minden fia Éva valamelyik leányától *lett*, vagyis az anyjától (12b), és megint más értelemben mindenki a Teremtőjétől *lett* (12c).

Az utolsó tagmondat, „Krisztusnak a *kephalē*-je Isten", legvalószínűbben Krisztus megtestesülésére utal. Földi szolgálatában Ő volt „a láthatatlan Isten képmása", aki a figyelő világ előtt az Atyát mint saját forrását jelenítette meg.[193]

Felmerülhet a kérdés, miért nem mondja Pál, hogy Krisztus minden asszonynak is a *kephalē*-je. A válasz egy másik kérdésben rejlik: miért kapcsolja össze Pál egyáltalán ezeket a furcsa és látszólag összefüggéstelen

193. Kol 1,15 és Zsid 1,3. A harmadik sor megértéséhez tudnunk kell, hogy a 3. vers három sora nagyjából párhuzamos hasonlat. Nem pontos megfelelői egymásnak. Az 1Móz 2-ben Isten szó szerint megteremtette Ádámot. Ádámról elmondható, hogy Istentől „lett". Éva is Ádámtól „lett", de nem ugyanúgy, ahogyan Ádám Istentől. Végül a Fiú az Atyától „lett" (vagy „van"). Ahogy Pál korábban írja a korinthusiakhoz írt levelében: Krisztus „lett nekünk bölcsességül Istentől … és váltságul" (1Kor 1,30). Ez azonban egyáltalán nem arra utal, hogy az Atya teremtette volna – sokkal valószínűbb, hogy arra, ahogyan Ő az Atyától kapja életét és identitását. Jézus kijelentette: „ahogyan az Atyának élete van önmagában, úgy adta a Fiúnak is, hogy élete legyen önmagában" (Jn 5,26 NIV). Lehet, hogy igazuk van azoknak a tudósoknak, akik szerint Pál utolsó sora a Fiú és az Atya *örök* kapcsolatára is utalhat, nem csupán a *megtestesülésben* megmutatkozó kapcsolatukra. De akárhogy értjük is, az Atya–Fiú kapcsolatra alkalmazott *kephalē* nem hatalmat jelöl. Egy hasonlattal: akár az örökkévalóságban, akár a megtestesülésben, az Atya úgy *kephalē*-je a Fiúnak, ahogyan a nap a napsugárnak. Soha nem volt nap napsugár nélkül, és napsugár sem nap nélkül. Krisztus (a napsugár) funkcióját tekintve megkülönböztethető Istentől (a naptól), de ez nem jelenti azt, hogy örökké alá volna rendelve az Atyának.

teológiai kijelentéseket? A 4–5. vers meggyőző választ ad: *Pál egy ötletes tanítási eszközzel összekapcsolja azt, ahogyan a férfi és az asszony a saját testi fejével bánik, azzal, ahogyan mindketten a saját képletes fejükkel bánnak*. Más szóval a 3. versben Pál kimondja azt az alaptételt, hogy mindenkinek van képletes feje. Erre építve érvel a 4–5. versben amellett, hogy amit férfiak és nők az istentiszteleten a testi fejükkel tesznek, az visszahat a 3. versben említett képletes *kephalē*-jükre – „minden férfi" (4. v.) esetében ez „Krisztus" (3. v.), „minden asszony" (5. v.) esetében „a férfi" (3. v.).

Bármilyen furcsán hangzik is ez mai fülnek, Pál váltogatja a *kephalē* szó szó szerinti és képletes használatát. Éva megbecsülte Ádámot mint *kephalē*-jét, ezért Éva minden leányának meg kell becsülnie Ádám fiait azzal, hogy megbecsüli testi fejét (ezt a fejfedő viselésével mutatja ki). Ugyanígy Ádám megbecsülte Krisztust mint *kephalē*-jét, ezért Ádám minden fiának meg kell becsülnie Krisztust azzal, hogy megbecsüli testi fejét (ezt a rövid hajjal mutatja ki).

Bármilyen erőteljes is a 3. vers három kijelentése, a 4–5. vers nyilvánvalóan nem kifinomult teológia. Itt Pál, az eredeti gondolkodású zseni, összefüggéseket teremt, hogy megerősítse érvelését. Nem elsősorban kidolgozott teológiát akar tanítani nekik (vagy nekünk) a nemekről. Inkább érveléséhez keres támaszt, amely szerint az asszonyoknak be kell fedniük a fejüket az istentiszteleten.

Ha most végiggondoljuk a 3. verset követő verseket, rájövünk, hogy Pál a 3. versben nem érthet „hatalmat". Ezt onnan tudjuk, hogy az egész szakaszt végig az a gondolat fogja össze, hogy meg kell becsülni a forrásunkat, nem pedig az, hogy alá kell vetni magunkat egy vezetőnek. Például miután Pál kimondja, hogy „a férfi az asszony *kephalē*-je" (3. v.), a 8. versben mintha ugyanezt fogalmazná meg más szavakkal: „az asszony a férfiból lett" – ez Ádámra mint Éva forrására utal, nem mint a felette álló hatalomra.[194] Továbbá Pál először Krisztusról mint Teremtőről beszél („minden férfinak a *kephalē*-je Krisztus"), a 12. versben pedig Istenről mint Teremtőről, amikor azt mondja: „minden [vagy: minden személy] Istentől van". Itt Pál ismét arra

194. Cynthia Westfall ezt mondja a „Paul and Gender" című könyvében (1. fejezet): „A teremtéstörténetre való utalásokat a szakaszban, különösen a 11,8-ban, Pál arra használja, hogy felidézze, megmagyarázza és kibővítse a 11,3-ban tett teológiai kijelentését. A közvetlen összefüggésben az a kijelentés, hogy az asszony a férfiból lett, és az asszony a férfiért teremtetett, arra utal, hogy a 11,3 a férfi és az asszony életének eredetére gondol."

összpontosít, hogy Isten nem hatalomként, hanem forrásként áll azok előtt, akiket teremt.[195] Ez abban is segít, hogy megértsük, miért mondja a 3. vers, hogy Krisztus „minden férfinak" a *kephalē*-je: nem minden férfinak hatalma Ő, de minden férfinak Ő a Teremtő-forrása.

Ezt tovább erősíti, hogy az „Isten a Krisztus *kephalē*-je" kifejezést az igazhitű (ortodox) tanítás soha nem úgy értette, hogy az Atya Krisztus fölött álló tekintély. Ahogy a 3. fejezetben bemutattam, éppen komplementárius teológusok próbáltak újra meg újra egy feltételezett hierarchiát hozzátoldani a Szentháromság örök kapcsolataihoz, hogy ezzel alátámasszák a férfi és a nő kapcsolatának állandó hierarchiájáról vallott nézetüket. A Fiú és az Atya kapcsolatának igazhitű leírásai – még a Fiú földi életére vonatkozóan is – *nem* arról beszélnek, hogy az Atya érvényesíti „tekintélyét" a Fiú fölött, sokkal inkább arról, hogy a Fiú önmagát odaadó szeretetben aláveti magát az Atya akaratának, amely valójában az Ő saját akarata is.[196]

Kathy Keller elismeri, hogy „a [házasságbeli] főség és alárendelődés gondolatával való első találkozása értelmileg és erkölcsileg is traumatikus volt". Amikor azonban néhány „tehetséges tanító elvezette [őt] annak meglátásához, [hogyan] [vetette alá] magát az Istenség második Személye, és vette fel a szolga szerepét", elfogadta, hogy a házasságában ő töltheti be a „Jézus-szerepet". Szentírási alátámasztást is hoz erre az összefüggésre: „Az 1Kor 11,3-ban Pál azt mondja …, hogy az Atya és a Fiú kapcsolata minta a férj és a feleség kapcsolatára", amelyben „a férfi és a nő arra kap meghívást, hogy tükrözze … a szerető tekintélyt és a szerető alárendelődést".[197] Sajnos,

195. Ezt megerősíti, ha az 1Kor 8,6-ot összevetjük az 1Kor 11,12-vel. „Nekünk egy Istenünk van, az Atya, akitől van minden … és egy Urunk, Jézus Krisztus, aki által van minden." (1Kor 8,6) „Mert ahogyan az asszony a férfiból lett … De minden Istentől van." (1Kor 11,12) Az előbbiben Isten a végső Teremtő, és Jézus az, aki által Isten mindent teremt. Az utóbbiban Isten a végső Teremtő, és Ádám az, aki által Isten megteremti Évát. Ebben az értelemben Istent is és azt is, aki által Isten teremt, *kephale*-nek lehet nevezni. Mindketten forrásként működnek, bár különböző módon: Isten a végső forrás, Jézus vagy Ádám pedig közvetítő forrás. Mindkét fajta forrás megérdemli a tiszteletet.

196. Aranyszájú János egyházatya ebben a szakaszban így cáfolta a Szentháromság szubordinacionista felfogását: „Az Atya nemzette a Fiút, nem mint parancsa alatt álló rabszolgát, hanem mint szabadot, aki engedelmességet tanúsít. [A Fiú] nem rabszolga, ugyanaz a tisztelet illeti, mint azt, aki nemzette." A hagyományosan értelmezett Szentháromság a kölcsönös szeretet kapcsolatait hangsúlyozza, nem a tekintély kapcsolatait. A korai keleti teológusok úgy beszélnek az Atyáról, mint „az istenség forrásáról". Az Atya öröktől fogva nemzi a Fiút, és a Lélek az Atyától származik. A nyugati teológusok inkább a Logosz nyelvét használják, akit az Atya nemz, a Szentlelket pedig az Atyától és a Fiútól egyaránt kiáradó kölcsönös szeretetnek tekintik.

197. Tim és Kathy Keller, The Meaning of Marriage, 6. fejezet.

bármennyire kiváló is Kellerék házasságról szóló bestsellerének nagy része, hozzájárult ahhoz, hogy ne csupán az 1Kor 11,3 félreértelmezése terjedjen el, hanem a téves alkalmazása is. Ez azt sugallja a feleségeknek, hogy nekik külön feladatuk a Fiú Atyának való alárendelődését tükrözni azzal, hogy alávetik magukat a férjüknek.

Egyetlen olyan vers sincs, amely „kijelölt szerepeinket" a Szentháromságban gyökereztetné – az 1Kor 11,3 biztosan nem. Ez abból látszik a legvilágosabban, hogy Pál nem csupán két párhuzamos sort ad, hanem egy harmadikat is. A komplementáriusok, akik szívesen hasonlítják össze a férfit mint a nő fejét Istennel mint Krisztus fejével, mintha elfelejtenék az első sort: Krisztus a férfi feje. Talán ki lehet préselni valamiféle hasonlóságot egyfelől Isten és Krisztus, másfelől a férfi és a nő között (a komplementáriusok ajánlata: „lényegükben egyenlők, de funkciójukban alárendeltek"). Ha azonban Pál ezt akarta volna tanítani, nem tette volna hozzá az első sort Krisztusról és a férfiról, hiszen egyetlen férfi sem egyenlő Krisztussal.

Éva fejével kapcsolatban még egy kérdés hátravan. Az 5. versben Pál azt mondja, hogy az az asszony, aki megszégyeníti fizikai fejét, a metaforikus fejét is megszégyeníti, aki a 3. vers szerint „a férfi". A kérdés tehát az: melyik férfira vagy férfiakra gondolhat Pál? A komplementáriusok – például Köstenberger – általában azt felelik, hogy ez a *férfiak lelki vezetésére* utal. Sok komplementárius lelkipásztor ezt még fel is nagyítja, és azt mondja, hogy minden nőnek egy férfi fej alatt kell lennie, legyen az a férje, az apja vagy a gyülekezet férfiakból álló lelkipásztori csapata.

Egy megalapozottabb válasz kulcsa azonban az előző versben van: „minden férfinak" tisztelnie kell „a fejét" (4. v.). Ez a megfogalmazás visszavisz minket a 3. vershez, ahol a válasz már megvan: „Krisztus" minden férfi feje. Hasonlóképpen „minden asszonynak" tisztelnie kell a fejét (5. v.), ami szintén a 3. versre mutat vissza. Ott pedig kiderül, hogy az említett „férfi" Ádám, aki előképként minden férfit jelöl. Más szóval nem valószínű, hogy Pál valamelyik konkrét férfira gondol, sokkal inkább Ádám összes fiára.

Lehet, hogy ez a sok szó a tiszteletről nem nagyon szólít meg azokat közülünk, akik már nem szégyen- és becsületkultúrában élnek. Pál levelének olvasói azonban tökéletesen értették. Ebben a szakaszban Pál összekapcsolja a *kephalē* és a tisztelet fogalmát. Más szóval úgy tűnik, hogy Pál a 3. versben a

kephalē szóval egybefogja azt a két fogalmat, amely végighúzódik a szakaszon: a forrást és a tiszteletet.

Válaszoljunk hát a korábban feltett döntő kérdésre: *mit jelent a 3. vers?* Azt jelenti, hogy Krisztus a férfi tiszteletre méltó forrása (mint Teremtője); a férfi (Ádám) a nő (Éva) tiszteletre méltó forrása; Isten pedig Krisztus tiszteletre méltó forrása (az Ő megtestesülésében).[198]

Következtetésem: *a 3. vers egyáltalán semmit sem mond sem Krisztus, sem a nő alárendeltségéről*.

Lát-e Pál hierarchiát az Éden kertjében?

A 4. fejezetben amellett érveltem, hogy az 1Móz 1–3 gondos tanulmányozása megmutatja: a nemek közötti hierarchia a bűneset következménye, nem pedig Isten teremtésbeli jó tervének része. Ezzel a nézettel szemben a komplementáriusok a következő versekkel érvelnek amellett, hogy Pál már a bűneset előtt hierarchiát látott: „Mert nem a férfi van az asszonyból, hanem az asszony a férfiból. Mert nem is teremtetett a férfi az asszonyért, hanem az asszony a férfiért" (8–9. v.). Ezekről a versekről Schreiner azt mondja: „Pál nyilvánvalóan úgy értelmezte az 1Móz 2-t, mint amely különbséget mutat a férfiak és a nők szerepei között" – ezen pedig a tekintély és az alárendelődés szerepeit érti.[199]

Látja már, miért nem nyilvánvaló ez egyáltalán? Csak akkor jutunk arra, hogy Pál már a bűneset előtt hierarchiát látott, ha feltételezzük, hogy a 3. versben a nő alárendeltségéről beszél. Ezekben a versekben azonban csupán kibontja, amit a 3. versben az 1Móz 2-ről már elmondott: „[Éva] *kephalē*-je

198. Hosszabban így is lehetne válaszolni, hogy mit jelent a 3. vers: az 1Móz 2-ben Ádám (és minden férfi) Krisztustól kapta identitását vagy létét, aki ezért méltó a tiszteletére. Később, szintén az 1Móz 2-ben Éva (és minden nő) Ádámtól kapta identitását vagy létét, ezért Ádám (és minden férfi) méltó a nő tiszteletére. Végül a megtestesülésben (vagy talán az örökkévalóságban) Krisztus az Atyától kapja/kapta identitását vagy létét, aki ezért méltó az Ő tiszteletére. Azt is megkérdezhetjük: ha A személy B személy *kephale*-je, akkor mi B személy A számára? Nos, ha B személy A személytől kapja létét vagy identitását, ezt másként úgy is mondhatjuk, hogy B személy A személy *képe*. Hogy Pál nem sokkal később azt mondja: „a férfi Isten képe és dicsősége; az asszony pedig a férfi dicsősége" (1Kor 11,7), arra utalhat, hogy Pál ezt is beleértette. Más szóval a 3. vers egyik szép teológiai következménye az, hogy a férfi Krisztus képére és hasonlatosságára teremtetett; Éva Ádám képére és hasonlatosságára teremtetett; Krisztus pedig Isten képe és hasonlatossága. Ebből sem következik semmiképpen sem a nő, sem Krisztus alárendeltsége.

199. Tom Schreiner: „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", 133. o.

[Ádám]". Ennek két legfontosabb szempontját említi. Először: Éva Ádámból lett, szó szerint az oldalából teremtetett. Ezért kell a korinthusi asszonyoknak tisztelniük a gyülekezet férfiait, akik – egészen az Éden kertjéig visszamenve – a forrásuk.[200] Másodszor: Éva Ádámért teremtetett, hogy segítőtársa, *ezer kenegdo*-ja legyen, hogy kiegészítse őt, és mellé álljon. Ezért a korinthusi asszonyok, amikor a kertre emlékeznek, ne szégyenítsék meg azokat a férfiakat, akiknek a társául teremtettek. (Ugyanakkor a korinthusi férfiak se szégyenítsék meg a nőket, hiszen nélkülük nem teljesek.)

Röviden: Mózes első könyve és Pál is kiemeli a nemek közötti különbséget, valamint a kölcsönösen tiszteletteljes egymásra utaltság szükségességét. Egyikük sem mond azonban semmit azokról a hierarchikus „szerepekről", amelyeket Schreiner ebben a szakaszban vél felfedezni.

Ugyanúgy hordozzák-e a nők Isten képét?

Mi a helyzet ezzel: „a férfi … Isten képe és dicsősége; az asszony pedig a férfi dicsősége" (7. v.)? Az igazság kedvéért: alig van komplementárius, aki ezzel a verssel erősítené az érvelését. Grudem azért nem használja ezt a verset a nő alárendeltsége melletti érvként, mert első ránézésre ellentmond közös meggyőződésünknek, hogy a nemek nemcsak különbözők, hanem „egyenlők" is. Az egyháztörténet nagy részében ez a vers valójában bizonyítószöveg volt annak a meg sem kérdőjelezett tanításnak a védelmére, hogy a nők természetüknél fogva alacsonyabb rendűek a férfiaknál.

Azt mondja-e Pál, hogy a nők kevésbé hordozzák Isten képét, mint a férfiak? Nem.[201] Ha azt mondjuk – ahogy az egyház története nagy részében tette –, hogy Éva Isten képmásának csak egy részét kapja Ádámtól, az ellentmond az 1Móz 1-nek, amely mindkét nemben egyformán elismeri az isteni képmást. Pál, aki jól ismeri az 1Móz 1-et, láthatóan tovább folytatja érvelését: Isten/Krisztus Ádám megbecsült forrása, Ádám pedig Éva megbecsült

200. „Nem a férfi van az asszonyból" (8. v.) – az 1Móz 2 alapján amellett is lehet érvelni, hogy Ádámnak is tisztelnie kell Évát, Pál azonban rámutat, hogy azt nem lehet mondani, hogy Éva lett volna Ádám forrása.

201. Lucy Peppiatt („Women and Worship at Corinth") és más bibliakutatók azt a tételt képviselik, hogy Pál ugyan leírja ezt, valójában azonban ezen a ponton a gyülekezet tévtanítóit idézi, ahogy az 1Korinthusi levélben máshol is teszi. Hogy ez a fejezet kezelhető hosszúságú maradjon, úgy döntöttem, hogy ezt nem fejtem ki, hanem Cynthia Westfall értelmezésére támaszkodom, amelyet meggyőzőbbnek tartok.

forrása. Éva létét és identitását nemcsak Istentől, hanem Ádámtól is kapja. Azzal, hogy az istentiszteleten fátylat viselnek, az asszonyok a férfiakat tisztelik meg.

Pál talán arra is utal, hogy a tisztelet iránya megfordul: Ádám Isten dicsősége és képe (vagyis dicsőséges képe). Hasonlóképpen Éva Ádám dicsőséges képe. Ez jól egybecseng Ádám örömteli szavaival, amikor először látta meg önmagát Évában tükröződni: „Végre! Csont az én csontomból, hús az én húsomból." *Ha a nőknek tisztelniük kell a forrásukat Ádámban, a férfiaknak tisztelniük kell a saját képüket a nőkben.*

Ahelyett, hogy Pál szavait úgy olvasnánk, mint amelyek az érték csökkenését ábrázolják (Ádámtól Éváig), talán inkább a dicsőség fokozódó crescendójaként kellene olvasnunk őket. Ádám *csak* Isten képe és dicsősége, Éva viszont *Istennek és Ádámnak is* képe és dicsősége. Hát nem így olvasható az 1Móz 1 és 2? Mindkét fejezetben a végén jön Isten teremtésének koronája. Az 1. fejezetben ez az emberiség. A 2. fejezetben a nő. Ádám porból lett, Éva viszont húsból.[202] Egy olyan világban, ahol a nőket ennyire leértékelték, Mózes első könyvének és Pálnak ezek a szavai a lehető leginkább szembemennek a korszellemmel.

A tekintély „jelét" kell-e viselniük a nőknek?

Most következik a kedvenc versem ebben a szakaszban: „Ezért kell az asszonynak hatalommal rendelkeznie a saját feje fölött, az angyalok miatt" (10. v.). Az 1881-es RV újszerű fordítását követve az ESV így adja vissza ezt a verset: „Ezért kell a feleségnek a tekintély *jelét* viselnie a fején, az angyalok miatt." Az ESV szó szerinti fordításnak vallja magát, nem pedig dinamikusnak, mint a korábban idézett NIV. Ezért azt gondolná az ember, hogy a kettő közül az ESV fordítása a szó szerintibb. De tévedne. *Az eredeti görög szöveg semmiféle jelet vagy jelképet nem említ.*

Miért tenne ilyet az ESV? A komplementáriusoknak kapóra jön, ha azt állíthatják, hogy a nő fejfedője a férfiak vagy talán a férje fölötte álló „tekintélyének" (görögül: *exousia*) a jele. Pál azonban soha nem mondott ilyet.

202. Ha itt gondosan követjük Pál érvelését, inkább arra hajlanánk, hogy Ádámot tartsuk alacsonyabb rendűnek Évánál, mint fordítva. Természetesen ezt nem tesszük, hogy elkerüljük az ellenkező tévedést, amelyet az egyház nőgyűlölő történetének nagy részében elkövetett.

A bibliakutatók e vers több vonatkozásáról is vitatkoznak, de a döntő kérdés, amelyet fel kell tennünk, ez: kié az a „hatalom", amelyről Pál itt beszél? Ha a nőnek csupán „a tekintély jele" van a fején, akkor az azt jelenti, hogy a férfiak általában, vagy talán bizonyos férfiak tekintéllyel bírnak fölötte. A görög szöveg viszont azt mondja, hogy maga a nő „rendelkezik hatalommal" a saját feje fölött. Ugyanez a megfogalmazás szerepel ott, ahol Jézus „hatalmat" (*exousian … epi*) ad tanítványainak a Sátán „fölött". Az *exousia* szó újszövetségi előfordulásainak mind a többi 102 esetében – beleértve az 1Korinthusi levél kilenc előfordulását is – saját birtokolt hatalmat jelent.[203] Pál lényegi mondanivalója az, hogy ha Isten a teremtésben valamiféle hatalmat adott Évának és leányainak, akkor egyetlen férfinak sincs joga elvenni azt tőle (és a bibliafordítóknak sem). *Ez azonban éppen az ellenkezője annak, amit az ESV fordítása sugall.* Itt rejlik az 1Kor 11 komplementárius olvasatának legnagyobb gyengesége: *az egyetlen hely, amely valóban említ valamilyen hatalmat, a nő hatalmáról beszél*. Igaz, hogy ez a hatalom valamiképpen összefügg a fejfedőjével, de úgy tűnik, a hangsúly azon van, hogy eleve az ő kényszer nélküli előjoga viselni azt. Miért teszi hozzá Pál ezt a megjegyzést a nő jogáról a fátyol viseléséhez? A kutatók nem biztosak benne. Cynthia Westfall amellett érvel, hogy nem maguk a nők, hanem bizonyos férfiak nyomták a korinthusi asszonyokat arra, hogy levegyék a fátylukat. Ebben nem lehetünk biztosak, de ha valóban erről van szó, akkor Pál arra bátorítja a nőket, hogy *szálljanak szembe* azokkal a férfiakkal, akik kínos helyzetbe akarják hozni őket.

Pál két okot hoz fel a nő saját hatalma mellett. Az első, amelyet a 10. vers elején álló szó jelez („ezért"), a 8. és 9. versre mutat vissza. Ezekben a nő, a teremtés csúcspontja, Ádám mellé lép mint társa, és ezért nem szabad megszégyenítenie őt. Hiszen – érvel Pál – aki a teremtés csúcsa és Ádám egyenrangú társa, az csak meg tud állni a saját lábán? A második ok: „az angyalok miatt". Mit jelent ez? A kutatók sokféle magyarázatot kínálnak. Számomra kettő a legmeggyőzőbb. Vagy azokra az angyalokra utal, akik jelen voltak a teremtésnél (akik ott voltak, amikor Éva teljes dicsőségében megérkezett). Vagy – ami talán valószínűbb – Pál ugyanebben a levélben tett korábbi, angyalokra vonatkozó kijelentésével függ össze, abban a szakaszban, ahol azt mondja, hogy a szentek egykor angyalokat fognak ítélni.[204] Ebben az esetben teljesen érthető, hogy a nők maguk rendelkeznek

203. Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, 10. fejezet.
204. 1Kor 6,3

öltözékükről, hiszen *Éva és leányai királyi személyek, akik a férfiak mellett egykor az egész világmindenséget fogják kormányozni*.

Éppen ez az Istentől kapott hatalom az oka annak, hogy nemcsak a férfiak, hanem a nők is hozzájárulhattak az imádsághoz és a próféciához, ahogy azt a 4–5. vers mellékesen meg is említi.

Mindazáltal az Úrban

Pál eddig ebben a szakaszban olyan dolgokat mondott, amelyeket úgy lehet értelmezni – és úgy is értelmeztek –, mintha a férfiakat (3–6. v.), majd a nőket is (7. és 10. v.) felemelné. A végén azonban egészen világossá teszi, hogy az evangéliumban és a gyülekezetben a két nem egyenlő, és egyformán egymásra van utalva: „Mindazáltal sem férfi nincsen asszony nélkül, sem asszony férfi nélkül az Úrban" (11. v.). A 3. versben azt állította, hogy Ádám Éva biológiai forrása (ezért minden nőnek tisztelnie kell minden férfit). Most azonban azt is kiemeli, hogy minden férfi biológiai eredete egy anya: „Mert miképpen az asszony a férfiból van, azonképpen a férfi is asszony által van" (12. v.) – ezért minden férfinak tisztelnie kell minden nőt. *Azzal, hogy összekapcsolja a megfigyelést arról, hogyan lett Éva az 1Móz 2 szerint, azzal a megfigyeléssel, hogyan jön a világra minden férfi, Pál világossá teszi, hogy a tiszteletnek mindkét irányba kell áramolnia.* Így még kevesebb esélyünk marad arra, hogy a teremtési rendre hivatkozva a nemek hierarchiáját hirdessük. Kölcsönösség, egyenlőség, egység – mindez a nemek megkülönböztetése mellett: úgy tűnik, Isten kezdettől fogva ezt tervezte.

Egyes kutatók szerint Pál ebben a szakaszban csak a férjekről és feleségekről beszél, nem általában a férfiak és nők kapcsolatáról. Ez lehetséges, bár kevéssé valószínű. A „férfi" és az „asszony" görög szavát „férjnek" és „feleségnek" is lehet fordítani, ha a szakasz erről szól. A legtöbb kutató azonban úgy érvel, hogy ha az egész szakaszt elolvassuk, Pál arról beszél, hogyan viszonyul egymáshoz minden férfi és minden nő. Ez magában foglalja a házaspárokat, de túl is mutat rajtuk.[205]

205. Hacsak nem képzeljük el, hogy a hajadonok és az özvegyek ezentúl leveszik a fejfedőjüket, éppen azt, ami méltóságot ad nekik. A legerősebb érv azonban az, hogy Pál a 12. versben azt mondja: „minden férfi asszonytól születik" – ennek nincs értelme, ha így olvassuk: „minden férj a feleségétől születik". Thiselton megjegyzi, hogy „az írók túlnyomó többsége meggyőzően érvel

Ha viszont a kutatók kisebbségének van igaza abban, hogy Pál csak a házaspárokhoz szól, akkor arra következtethetünk, hogy a nő metaforikus feje az 5. versben esetleg a *paterfamilias*-a, vagyis az a férfi, aki a görög–római kultúra szerint „felelt" érte. Ha így van, Pál azt mondja a nőnek, hogy tisztelje meg ezt a férfit, de semmivel sem támasztja alá, hogy alá lenne rendelve neki – sőt, az egész szakasz a nemek kiegyenlítése felé halad. Figyelemre méltó, hogy azon a másik helyen, ahol Pál a férjet *kephalē*-nek nevezi (Ef 5), a férj és a feleség kapcsolatát a *kölcsönös alárendelődés* átfogó fogalmába ágyazza. Hasonlóképpen itt, az 1Kor 11-ben is egy tanítással zár: a *kölcsönös egymásra utaltság* tanításával.

Akár minden férfi és nő kapcsolatáról szól ez a szakasz, akár (kevésbé valószínű) csak a férjekéről és feleségekéről, úgy gondolom, nyugodtan elvethetjük azt a komplementárius állítást, hogy „Pál azt akarja, hogy a nők fejfedőt viseljenek, és ezzel kimutassák, hogy alávetik magukat a férfi főségének".[206] A legtöbbünk számára ez fantasztikus hír! Képzelje el, hogy Isten azt akarná, hogy minden nő minden férfinak alávesse magát – hiszen ha Pál érvelése a teremtésen alapulna, ezt sugallná. Ez azt jelentené, hogy a nőnek alá kell vetnie magát a férfiaknak a házasságban, a családi kapcsolatokban, a baráti körökben, a munkahelyi kapcsolatokban, a társadalomban és a gyülekezetben. Beleborzongok, ha arra gondolok, milyen bénító hatással volt ez a téves tanítás a századok során azokra a nőkre, akik ezt a szakaszt úgy értették félre, mintha alárendelődő beállítottságot követelne tőlük a férfiakkal szemben. Szomorú, de Piper még ma is ezt tanítja a *Recovering Biblical Manhood and Womanhood* nyitófejezetében: „Az érett nő … *minden kapcsolatában* valamilyen formában megerősíti a méltó férfiak erejét és vezetését."[207] Hála Istennek, Jézus és e szakasz tisztességes tanulmányozása határozottan véget vet annak, hogy ez a félreértelmezés megnyomorítsa a nőket.

Minél alaposabban megvizsgáljuk a komplementáriusok minden érvét, amelyet e szakasz tekintély–alárendelődés szerinti olvasata mellett felhoznak, annál jobban látjuk, miért kell mindegyiket elvetni. Siralmasan eltorzítják azt

amellett, hogy a kérdés a nemek kapcsolatát mint egészet érinti, nem csupán a szűkebb családi körön belüli kapcsolatokat" – „1 Corinthians (NIGTC)".
206. Schreiner: „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", 132., 135. o.
207. John Piper: „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", 21. o.

a szakaszt, amely valójában csodálatosan felemeli a nőket, nem pedig lekicsinyli vagy alárendeli őket.

Vizsgáljuk meg most Pál három szakasza közül a másodikat, amely első pillantásra a komplementárius következtetéseket látszik alátámasztani.

1Kor 14,33–35

Ahogy az 1Kor 11-ben az imént láttuk, Pál nagy méltóságot ad a nőknek. Nemcsak helyesli, hogy a nők részt vegyenek az imádkozásban és a prófétálásban, hanem a fejfedőkről tett megjegyzései is abból a vágyából fakadnak, hogy minden nő megkapja a kellő tiszteletet. Ugyanennek a levélnek egy későbbi pontján van egy másik szakasz, amely – legalábbis első olvasásra – mintha ellentmondana az előbbinek:

33 Mert Isten nem a rendetlenség Istene, hanem a békességé – ahogyan az Úr népének minden gyülekezetében. 34 Az asszonyok hallgassanak a gyülekezetekben. Nem szabad beszélniük, hanem rendeljék alá magukat, ahogyan a törvény is mondja. 35 Ha valamit meg akarnak tudni, otthon kérdezzék meg a saját férjüket; mert szégyen az asszonynak a gyülekezetben beszélni.

Mivel a kutatók vég nélkül vitatkoznak erről a szakaszról, bemutatom azt az öt fő álláspontot, amelyet különböző kutatók felvetettek. (Valójában hat álláspont van, de megmutatom, hogy az egyik egy másiknak a továbbfejlesztése, ezért alváltozatként kezelem.) Azt a szabadságot is megengedem magamnak, hogy az érvek saját mérlegelése alapján a szerintem leggyengébbtől a legerősebbig rendezzem őket.

Az 1. álláspont: a nőknek hallgatniuk kell az istentiszteleti alkalmakon

A kutatók sokat küszködtek azzal, hogyan engedhette meg Pál a 11. fejezetben, hogy a nők beszéljenek a gyülekezeti alkalmakon, ha aztán a 14. fejezetben látszólag megtiltja ugyanezt. Az 1960-as évekig a nők alacsonyabb rendűségét és alárendeltségét általában még senki sem kérdőjelezte meg.

Addig a kutatók – már egy olyan egyházatyától kezdve, mint Órigenész, egészen a kommentáríró Charles Ryrie-ig – azt hitték, hogy Pál szándéka szerint a nőknek *általános szabályként* hallgatniuk kell. Ryrie 1958-ban legalább hozzátette, hogy lehetnek kivételek, amikor a nők beszélhetnek.

Ha azonban egy adott igehely legjobb magyarázója mindig a Szentírás többi része, akkor ezt a történeti álláspontot el kell vetnünk. Pál a 11. fejezetben és a 14. fejezet nagy részében is helyeselte, hogy a nők beszéljenek a gyülekezetben. Ezért ezekben a versekben adott utasításait nem érthetjük úgy, hogy minden nőnek hallgatnia kell minden gyülekezetben.

Ennek az álláspontnak a valószínűtlensége – amelyet a nők egyenlőségének 1960-as évek utáni felismerése még inkább kiélezett – sok újabb kísérlethez vezetett, hogy értelmet találjanak ebben a szakaszban.

A 2. álláspont: a nők ne mérlegeljék a próféciákat

Ez az álláspont összekapcsolja azt, hogy Pál elhallgattatja a nőket, néhány verssel korábbi utasításával: „Próféták pedig kettő vagy három szóljon, a többiek pedig gondosan mérlegeljék, amit mondanak" (29. v.). Eszerint Pál csak részben hallgattatja el a nőket. Bár férfi és női próféták egyaránt szólhatnak, ez az álláspont arra következtet, hogy a nők ne *mérlegeljék* a prófétai üzeneteket.[208]

A férjekre való utalás (35. v.) alapján ez az álláspont azt feltételezi, hogy kulturálisan kínos lett volna – és így sértette volna azt a „rendet", amelyre Pál utal –, ha az ókori világban egy asszony nyilvánosan mérlegeli a saját férje vagy más férfiak próféciáit.

Ennek az álláspontnak több gyengesége is van. Először is, a 29. versben említett „többiek" mindenkire vonatkoznak, aki jelen van, és hallgatja valakinek a próféciáját. Nekik kell mérlegelniük, és ebbe a csoportba más nők is beletartoznak. Másodszor, a 29. vers bizonyos távolságra van a 34. és 35. verstől. A közbeeső versek a próféciák mérlegeléséről más témára térnek át: arra, hogy a próféták uralkodjanak magukon, és várják ki a sorukat (30–32.

208. Bizonytalan, hogy pontosan mit értett Pál a próféciák „mérlegelésén". A prófécia forrásának lelki megítélésére utal, vagy a tartalmának tanbeli bírálatára, vagy talán annak mérlegelésére, mit mondhat Isten több prófécia együttesén keresztül, vagy annak eldöntésére, hogyan kell alkalmazni, amit mondanak?

v.). A 29. vers kifejezéséből semmi sem ismétlődik a 34–35. versben, és nincs kapcsolat a prófécia mérlegeléséről szóló kifejezés és Pál azon utasítása között, hogy a nők hallgassanak. Pál javaslata, hogy a nők otthon tanuljanak és kérdezzenek, szintén nem kapcsolódik a próféciák mérlegeléséhez. Végül, a próféciák mérlegeléséhez a megkülönböztetés lelki ajándékára van szükség, amelyet Isten férfiaknak és nőknek egyaránt ad (12,10).

Bármennyire valószínűtlen is ez az álláspont, sok komplementárius teológus továbbra is hirdeti, sőt tovább is fejleszti.

A 2A. ÁLLÁSPONT: A NŐK NE BITOROLJÁK A FÉRFI PRESBITEREK SZEREPÉT

Ezt az álláspontot azért jelöltem 2A-val, mert az előzőnek egy újabb keletű hajtása. Ez egyben az uralkodó komplementárius álláspont is, ezt vallja Grudem, Carson és Kellerék. Ez az álláspont nem hallgattatja el a nőket, de módot talál arra, hogy általánosan alárendelje őket. Egyetért a 2. állásponttal abban, hogy Pál megtiltja a nőknek a próféciák mérlegelését, *majd ehhez egy további okot fűz: a próféciákat csak a gyülekezet presbiterei mérlegelhetik, és ezért nem akarja Pál, hogy a nők ezt tegyék.*

Véleményem szerint ez még gyengébb az eredeti álláspontnál, mert kettős ugrást tesz. Nemcsak átugorja a 30–32. verset, egyenesen a 29. versre, hanem *olyan indokra ugrik, amely az egész levélben sehol sem szerepel*. Grudem indoklása az, hogy a nők prófétálhatnak, vagyis elmondhatnak egy spontán kijelentést, a próféciák mérlegeléséhez azonban tanítói tekintély kell, ez pedig a kizárólag férfiakból álló presbiterek hatásköre. Ez az álláspont aztán ismét ugrik, egészen az 1Tim 2,12-ig, amely szerint a nők nem taníthatják a férfiakat. Ha ezt a verset összevetik az előbbivel, akkor azt, hogy a nőknek „alá kell rendelniük magukat, ahogyan a törvény is mondja", úgy értik: alá kell rendelniük magukat a férfi presbitereknek, ahogyan azt az 1Móz 2 nemi szerepei tanítják.

A 2. állásponttal kapcsolatban említett gyengeségek itt is mind érvényesek, ez az álláspont azonban több okból még nagyobb bírálatot kapott. Pál ebben az egész levélben sehol sem említ presbitereket. Komoly komplementárius tornamutatványok nélkül az 1Korinthusi levélben semmi sem utal férfi tekintélyre, és semmi sem sejteti, hogy a tanítás kizárólag férfi feladat volna.

Bár a mai karizmatikus gyülekezetekben esetleg csak a presbiterek mérlegelhetik a próféciákat, Pál az 1Kor 14-ben *az egész gyülekezet* érettségében bízik, hogy prófétai szavakat hozzon, és mérlegelje is őket. Sőt, a levélben az egyetlen lehetséges említése olyan vezetésnek, amelynek alá kell rendelni magukat, *az egész* „Stefanás háza" felé szól – nekik kell a korinthusiaknak „alárendelniük magukat". Ebben a háznépben pedig, mint minden háznépben, nők is voltak. Így talán erősebb érv szól amellett, hogy a korinthusi férfiakat arra kérik, rendeljék alá magukat Stefanás házának asszonyainak, mint amellett, hogy csak a presbiterek mérlegelhetik a próféciákat![209]

Ami az 1Kor 14 és az 1Tim 2,12 összevetését illeti: ez utóbbi verset jóval később írták, így ennek a levélnek egyetlen olvasója sem ismerte. Akkor még nem is létezett. Ráadásul a komplementáriusok helytelenül értelmezik az 1Tim 2,12-t (ahogy a következő fejezetben megmutatom). Így bármilyen összevetés csak még több sötétséget hoz ennek a szakasznak az értelmezésébe, nem pedig világosságot.

Ami az „alárendelődés" szót illeti, figyelje meg, hogy nincs személyre vonatkozó tárgya. Ha feltételezzük, hogy azt jelenti, a nőknek a férfi presbitereknek kell alárendelniük magukat, olyasmit olvasunk bele a szövegbe, ami nincs benne. Jobb a tágabb szakaszra támaszkodni, és azt feltételezni, hogy az alárendelődés a „rend" elvére vonatkozik, amely Pál összes utasítását vezérli a 11–14. fejezetben. És még ha „a törvény" az 1Móz 2-re utal is (ami valószínűtlen, hiszen az 1Móz 2 nem tanítja a nő alárendelődését), az 1Móz 2-ben az egyetlen törvény az, hogy ne egyenek a gyümölcsből. Megint egy másik szakasz téves értelmezésével torzítják el ennek a szakasznak az olvasatát.

A 2. és a 2A álláspont talán legnyilvánvalóbb hibája az, hogy a 35. vers sem a prófétálást, sem a próféciák mérlegelését nem említi. Ehelyett azt tiltja meg a nőknek, hogy a tanulás vágyából kérdéseket tegyenek fel – ez pedig egészen más téma.[210]

209. Pál az 1Kor 16,15–16-ban ugyanakkor talán nem presbiterekként beszél Stefanás háznépéről, csak lelkesítő szolgálókként (*diakonia*) és munkatársakként (*sunergeo*), akik méltók arra, hogy maga Isten népe alázattal szolgáljon nekik.

210. E nézet alaposabb bírálatát lásd: J. Greenbury, „1 Corinthians 14:34-35: Evaluation of Prophecy Revisited", Journal of the Evangelical Theological Society 51 (2008): 721–31

A 3. álláspont: Pál cáfolja azokat, akik szerint a nők nem szólhatnak

Sok kutató szerint Korinthusban volt egy törvényeskedő csoport, amely szembeszállt Pállal. Pál valójában őket idézi a 34–35. versben, majd a 36–38. versben megcáfolja őket. Ezzel Pál azt kifogásolja, ahogyan ez a gyülekezet a saját kulturális korlátozásait kényszerítette a nőkre. Más szóval a 34–35. vers két oldalára gondolatban idézőjelet kell tennünk, hiszen Pál itt ennek a törvényeskedő csoportnak a szavait illeszti be.

Ezt az álláspontot az teszi elfogadhatóvá, hogy Pál a levél más helyein is idézi azokat, akik szembeszállnak a nézetével, majd helyreigazítja őket. Az 1Kor 6-ban például ezt írja: „»Mindent szabad nekem« – mondjátok –, de nem minden használ. »Mindent szabad nekem« – de én nem adom magamat semminek a hatalmába.”[211]

Ezen álláspont szerint Pál helyreigazítása közvetlenül azután következik, hogy idézi ezeket a törvényeskedőket. Ennek fényében a 36. vers egy lehetséges fordítása ez: „Micsoda! Tőletek indult ki Isten igéje, vagy csak hozzátok jutott el?” E cáfoló kérdés után Pál világossá teszi, hogy nemcsak a férfiak, hanem mindenki imádkozhat nyelveken és prófétálhat (vagyis „szólhat”), ha ez rendben történik (37–40. v.).

Ezt az álláspontot az is hitelesebbé teszi, hogy a 34–35. vers nagyon hasonlít ahhoz, ahogyan a Római Birodalomban általában bántak a nőkkel. Az 1. századi római történetíró, Livius például feljegyzi Cicero egyik beszédét: „Elpirultam, amikor kevéssel ezelőtt asszonyok egy csapata között haladtam át … akik nyilvánosan rohangáltak, elállták az utcákat, és más asszonyok férjeivel beszélgettek! Nem kérdezhettétek volna meg ugyanezt otthon a saját férjeteket? Nyilvánosan, mások férjeivel bájosabbak vagytok, mint otthon a sajátotokkal?”[212]

Bármennyire lehetséges is ez az álláspont, fő gyengesége az, hogy a levélben e törvényeskedők vagy tévtanítók egyetlen más idézete sem ilyen hosszú.

211. 1Kor 6,12. Lásd még: 1Kor 6,13 és 7,1.
212. Idézi: M. Lefkowitz és M. Fant, Women’s Life in Greece and Rome, 171. o.

A 4. álláspont: Pál ezt soha nem írta

Sok szövegkutató szerint ezek a versek a nő kötelező hallgatásáról nem szerepeltek Pál eredeti levelében.[213] Inkább egy korai olvasó vagy másoló – valószínűleg olyan, aki a nők alárendeltségét vallotta – írta őket a lapszélre. Későbbi másolók aztán bevették őket magába a levélbe.

A legkorábbi másolatok kutatói sokszor találtak olyan eltéréseket a kéziratok között, amelyek miatt bizonyos szövegek hitelességét megkérdőjelezték, és *interpolációnak* (betoldásnak) nevezték őket. Ha még soha nem hallott ezekről, ez nyugtalanító lehet. Felmerülhet a kérdés, hogy megbízhatunk-e a Bibliában úgy, ahogy ma a kezünkben van. A szövegkritikusok évszázados munkájának köszönhetően azonban 99,9%-os bizonyossággal tudhatjuk, hogy bibliai szövegeink 99,9%-ának az eredeti szövegét birtokoljuk. Ez a szakasz azonban talán abba a 0,1%-nyi bizonytalanságba tartozik.

Vegyünk sorra három bizonyítékot ennek az álláspontnak a javára. Először is senki sem tudja biztosan, hol a helye valójában ennek a szakasznak a levélben – a 34–35. vers ugyanis csak a keleti kéziratokban áll a fejezet mai helyén. A legkorábbi nyugati kéziratokban ugyanezek a versek a 40. vers *után* állnak. Gondoljon csak bele: amíg Jeromos a 4. században meg nem változtatta, a latin nyelvű egyház a mai 33. versről egyenesen a 36. versre ugrott. Ezen álláspont szerint miután egy korai írnok a mai 34–35. verset a lapszélre írta, két későbbi másoló, aki ezt a másolatot másolta, beillesztette Pál szavai közé – az egyik az egyik helyre, a másik egy másik helyre.

Másodszor: ez megmagyarázza az ellentmondásokat. Miért mondana Pál nyíltan ellent annak, amit a fejfedőkről szóló szakaszban mondott, ahol a nők örömmel imádkoznak és prófétálnak a férfiakkal együtt? Miért használná ugyanazt a „hallgatás" szót, amely korábban is előfordul a fejezetben, hogy aztán hirtelen egészen más jelentéssel töltse meg? A 28. és a 30. versben a hallgatás pillanatnyi, és senkit sem akadályoz meg az ajándékok gyakorlásában, a 34. versben viszont a hallgatás nyomatékosnak és véglegesnek tűnik. Ahogy már említettem, Pál azt mondja: „mindenki" és

213. Olyan kutatók, mint Gordon Fee („The First Epistle to the Corinthians"), Richard Hays („First Corinthians, Interpretation") és Philip Payne („Man and Woman: One in Christ"), mind ezt az álláspontot vallják.

„mindegyikőtök”,[214] és ezzel a nőket is szólásra hívja. A fejezet gondolatmenete is, úgy tűnik, sokkal gördülékenyebb a 34–35. vers nélkül. Igaz, a 40. vers után sem illenek jobban.

Harmadszor: az „ahogyan a törvény is mondja” kifejezés nem igazán jellemző Pálra. Egyetlen ószövetségi törvény sem parancsolja meg a nő hallgatását vagy alárendelődését. Pál pedig rendszerint az „írva van” kifejezéssel utal konkrét igehelyekre. Abban a két esetben, amikor az „ahogyan a törvény mondja” fordulattal egy törvényre utal, egy másik igét (legō) használ, és idézi is azt a törvényt.

Ezek és más súlyos érvek ellenére[215] nem minden kutató fogadja el ezt az álláspontot. A „beszéd” és a „hallgatás” szava *valóban* előfordul a 14. fejezetben (még ha más értelemben is), és ezek a versek *valóban* megtalálhatók minden korai kéziratunkban, még ha a helyük bizonytalan is. Ki akarna közülünk abban vétkes lenni, hogy félresöpör valamit, amit talán Isten ihletett? Bár hajlok erre az álláspontra, mégis meg kell kérdeznem, nincs-e más megoldás azokra a nehézségekre, amelyekkel itt találkozunk.

Az 5. álláspont: a zavaró tanulók aláássák a rendet

Ez az álláspont abból indul ki, hogy Pál egy egyedi, kifejezetten a korinthusi gyülekezetre jellemző problémával foglalkozik. Ezért ez nem parancs minden gyülekezetnek, még ha vannak is benne maradandó tanulságok minden gyülekezet számára.[216]

Ennek az álláspontnak a kulcsa az, hogy a 11–14. fejezet az istentisztelet helyes rendjére összpontosít. A 11,3–16-ban Pál a megfelelő öltözékkel

214. Lásd a 23–24., 36. és 31. verset.

215. Pál például sehol máshol nem hivatkozik a törvényre, hogy szabályt állítson fel a keresztény istentisztelet számára, amely annak kifejeződése, hogy a Lélekben vagyunk, nem a törvény alatt. Ezenkívül a levél összes többi parancsa a korinthusi gyülekezethez szól. A 34. vers viszont „a gyülekezetekben” lévő asszonyokhoz intéz parancsot, ami – mivel közvetlenül „a szentek minden gyülekezetében” kifejezés után áll – az összes gyülekezet asszonyaira vonatkozhat. Ez a parancs láthatóan nem illik a helyére. Továbbá nincs más hosszú szakasz, amely különböző korai kéziratokban két teljesen különböző helyen szerepelne minden látható ok nélkül. Mindez valószínűsíti, hogy későbbi betoldásról van szó.

216. Bár egyes fordítások a nőket elhallgattató utasítás elejéhez kapcsolják ezeket a szavakat: „ahogyan az Úr népének minden gyülekezetében”, ez az álláspont úgy véli, hogy jobban illenek a rend elsőbbségéről szóló előző kijelentés végéhez. Huszonkilenc angol fordítás nagyjából fele-fele arányban oszlik meg ebben. Lásd: www.bit.ly/3mGpFPT

foglalkozik. A 11,17–34-ben az úrvacsora körüli helytelen gyakorlatot igazítja ki. A 14,11–32-ben a karizmatikus ajándékok rendetlen használatával foglalkozik. Pontosabban három olyan csoportot igazít helyre, amelyek *rossz időben* beszélnek: azt, aki nyilvánosan nyelveken szól, holott nincs jelen magyarázó (28. v.); azt, akinek prófétai szava van, de nem várja ki a sorát (30–32. v.); és végül azokat az asszonyokat, akik rossz időben vagy rossz módon beszélnek (34–35. v.). Pált mindhárom esetben nem annyira a szavak tartalma aggasztja, mint inkább az a rendetlen mód, ahogyan elhangzanak.

Nem tudhatjuk biztosan, pontosan milyen viselkedést igazított ki Pál az istentiszteleti alkalmakon összegyűlt korinthusi asszonyoknál. Az ókori kultúrák ismerete alapján mégis feltételezhetjük, hogy a nők zavaró módon „fecsegtek a gyülekezetben". Egy olyan tágabb kultúrában, ahol szinte egyetlen nő sem volt iskolázott, ahol a tanulás szóban és nem olvasás útján történt, és ahol a nők általában nem vehettek részt vallási összejöveteleken, ezek a keresztény asszonyok – akik talán már sorra kerültek egy prófécia elmondásával – most soron kívül szólaltak meg. Ahelyett, hogy figyeltek volna, izgatottan kérdezgették a körülöttük ülőket, mi hangzott el, vagy mit jelent. Ezért Pál azt mondja nekik, hogy ne zavarják az alkalmat, és a beszélgetést tartogassák otthonra, a férjüknek. Pál azt mondja: „Ha valamit meg akarnak tudni, otthon kérdezzék meg a saját férjüket" – a férjük, aki szinte minden esetben valószínűleg iskolázottabb volt náluk, talán meg tudta válaszolni sok kérdésüket.

Más szóval ez a hallgatásra szóló utasítás nem a nők velük született „teremtési rendjén" vagy a férfi–nő tekintély–alárendelődés tanán alapul. Azt szolgálja, hogy helyreállítsa a rendet egy egyébként kaotikus és zavaros gyülekezeti alkalmon. Ezen álláspont szerint – a komplementárius érvekkel szemben – Pált nem az aggasztja, hogy a nők tanítanak, hanem az, hogy olyan módon tanulnak, amely nem segíti az alkalom rendjét.[217] Eugene Peterson *The Message* című parafrázisa így ragadja meg ezt az értelmet: „A feleségek ne zavarják meg az istentiszteletet azzal, hogy beszélgetnek, amikor

217. Aranyszájú János három évszázaddal később osztotta Pál nézetét: „Akkor tehát az asszonyok az ilyen tanítás hatására hallgattak; most azonban nagy zaj szokott lenni köztük, sok lárma és beszéd, és sehol annyira, mint ezen a helyen [a templomban] … Így minden zűrzavar, és úgy látszik, nem értik, hogy ha nem maradnak csendben, nem tanulhatják meg, ami hasznos. Mert amikor beszédünk [prédikációnk] a fecsegéssel küszködik, és senki sem figyel arra, amit mondunk, mi haszna lehet számukra?" (Lásd: Homily IX, Nicene and Post-Nicene Fathers.)

figyelniük kellene, és olyan kérdéseket tesznek fel, amelyeket helyesebb volna otthon a férjüknek feltenni."

Pál számára a gyülekezeti rend fenntartása azt is jelenti, hogy figyelembe veszi a helyi kulturális érzékenységet. Ahogyan „gyalázat" volt (11,6), ha a nők nem viseltek fejfedőt, úgy abban a kultúrában talán „szégyen" volt (14,35), ha valaki, különösen egy nő, megzavarta a tanulás légkörét.

Ha közülünk valaki azzal vádolná Pált, hogy itt nőellenes, ne felejtsük el, hogy Pál olyan gyülekezeteket próbált alapítani, amelyek az evangélium értékeit képviselik, miközben „mindenkinek mindenné lett", hogy némelyeket megnyerjen.[218] Pál nem eszményítette azt a kultúrát, amelyet a gyülekezet el akart érni. Evangelizációs szándékkal igyekezett alkalmazkodni annak társadalmi illemszabályaihoz, anélkül hogy a kulcsfontosságú értékekből engedett volna. És természetesen tudta, hogy ahol a tanulás döntő fontosságú, ott a zavaró tanulóknak bizonyos irányelvekre van szükségük mindenki javára.

Érdekes módon, ha a kulturális érzékenység iránti gondoskodást a mai nyugati környezetre alkalmazzuk, bölcsen tesszük, ha gondoskodunk róla, hogy a nők *ugyanúgy hozzászóljanak és tanuljanak, mint a férfiak*. Sőt, „szégyen" volna, ha nem így lenne.

Ez a helyes álláspont? Úgy gondolom, lehet.[219] De nem lehetünk teljesen biztosak benne, és ez elvezet egy utolsó megfigyeléshez.

Egy homályos szakasz

Az egyháznak továbbra is meg kell vizsgálnia a Szentírásról alkotott értelmezéseit, és egyre nagyobb világosság és meggyőződés felé kell haladnia. Mégis fontos elismerni, hogy ez a szakasz még mindig több kérdést vet fel, mint amennyit megválaszol. Még az erősebb álláspontok is csak óvatos kísérletek. Ezért alázatra van szükség.

218. 1Kor 9,22

219. Bár el kell ismernem azokkal együtt, akik a 4. álláspontot részesítik előnyben, hogy a nők hallgatására szóló felszólítás, amely nem kevesebb mint háromszor, minden megszorítás nélkül hangzik el, abszolút (és nem csupán az adott helyzetre szóló) tilalmat jelenthet a nők minden szóbeli hozzászólására az alkalmakon.

Ha Isten igéje iránti engedetlenségtől való félelmünkben a legkonzervatívabb értelmezést választjuk (1. álláspont), akkor a nők teljes elhallgattatásának azt is magában kellene foglalnia, hogy ne énekeljenek, hiszen Pál az éneklést is a beszéd egyik formájaként említi.[220] Ha valaki konzervatívnak mondja magát, de csak abban akadályozza a nőket, hogy próféciákat mérlegeljenek vagy prédikáljanak, az számomra meglehetősen önkényesnek és következetlennek tűnik. És ha már a következetességnél tartunk: ha a konzervatív megközelítést választjuk, legyünk valóban következetesek, és szóljunk minden nőnek, hogy készítse elő a fejfedőjét a következő gyülekezeti alkalomra! Mivel neves kutatók ennyi különböző következtetésre jutnak e szakasz tanulmányozása során, egy dologban biztosan mindannyian egyetérthetünk: ez a szakasz homályos szakasz. Következésképpen – bármely jó értelmezési módszer szerint – nem lehet sem tanbeli következtetés alapja, sem olyan egyetemes parancsé, amely minden gyülekezet gyakorlatára mindenhol érvényes.

Sem az 1Kor 11, sem az 1Kor 14 nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a nők vezessenek a gyülekezetben és a társadalomban, hogy társként álljanak a férjük mellett, vagy hogy prédikációt tartsanak férfiaknak. Mindez annak ellenére, hogy a komplementáriusok éppen ezeket a verseket hozták fel álláspontjuk védelmére. Egy döntő fontosságú szakasz maradt még, amelyet meg kell vizsgálnunk.

220. Lásd Kol 3,16–17

7

1Tim 2,11–15

„A nők szolgálatával szembeni ellenállás gyakran gyakorlatilag egyetlen páli szövegre épül – az 1Tim 2,11–12-re. Bármit jelentsen is ez a nehéz szöveg és összefüggése, egyensúlyba kell hozni minden más bibliai szöveggel, amely ugyanezt a kérdést érinti. Véleményem szerint ez megmutatja, hogy az 1Timóteus-levél szövege egy korlátozott helyzetre vonatkozik." David Scholer[221]

A *Harry Potter és a Félvér Herceg* vége felé Dumbledore-t ellenségek veszik körül. Piton professzorhoz könyörög: „Perselus … kérlek!" Piton – szívünket összetörve – megöli Dumbledore-t, mi pedig arra következtetünk, hogy Piton végig Voldemort áruló ügynöke volt.

De várjunk csak. Csak az utolsó kötetben tudjuk meg (Harryvel együtt), hogy nem minden volt az, aminek látszott. Amikor Harry feltárja Piton emlékeit (amelyeket egy varázslatos Merengőbe öntöttek), kiderül, hogy Piton fiatalemberként szerette Harry anyját, és – bármennyire ellenszenves volt is – végig hűségesen kitartott Dumbledore és Harry mellett.

Valójában Dumbledore, aki tudta, hogy egy visszafordíthatatlan átok miatt haldoklik, előre megkérte Perselust, hogy vessen véget az ő életének. Így akarta biztosítani Piton számára Voldemort bizalmát, amelyet aztán Piton Harry javára fordíthat.

Most, hogy ismerjük a történetet, a „Perselus … kérlek!" szavak egészen más jelentést kapnak. Nem azt jelentik, amit korábban hittünk – hogy Dumbledore kétségbeesetten könyörög Pitonnak, hogy kímélje meg –, hanem éppen azt, hogy ölje meg. Ez a pillanat távolról sem a gonosz diadala, valójában a sötétség feletti végső győzelemhez vezet majd.

221. https://www.fuller.edu/womeninministry/

Ezt a hasonlatot[222] azért mondom el, hogy szemléltessem, mennyire fontos alaposan ismerni a történet egészét, mielőtt megpróbálunk helyesen értelmezni egy-egy sort vagy verset itt-ott, amelyet összefüggéséből kiragadva teljesen félre lehet érteni.

A komplementárius teológusok abba a hibába esnek, hogy egy nagyon hosszú történetből három rövid sort (azt a három bibliai szakaszt, amelyet most éppen végigveszünk) kiragadnak az összefüggésből. Elkötelezettek a Biblia tekintélye mellett (ez jó dolog), ezért hajlandók belekapaszkodni egy szakasz olyan értelmezésébe, amelyet a Biblia egésze nem támaszt alá. Ellentmondanak Isten helyreállító terve fő történetszálának: eszményítik és örökössé akarják tenni a patriarchátust, amelyet a nagyobb történetben annak Szerzője éppen meg akar szüntetni.

Valóban nincs más szakasz, amelyre gyakrabban és nyomatékosabban hivatkoznának annak igazolására, hogy a hierarchikus rend Isten akarata, mint Pál szavai pártfogoltjához az 1Tim 2,8–15-ben. Amikor minden más bibliai érv kudarcot vall, ez a komplementáriusok végső menedéke. Egyes komplementárius teológusok egyenesen ezt tartják az *egyetlen* hiteles szakasznak, amely a nők és a gyülekezeti vezetésre való felszentelésük között áll.[223]

Egy gyors figyelmeztetés, mielőtt továbbmegyünk: ennek a fejezetnek a hátralévő része a könyv legszakszerűbb és leghosszabb része. Ha ennyi értelmezési bonyolultság sok Önnek, nyugodtan ugorjon át egyenesen a következő fejezetre. De tudja, hogy meg fogom mutatni: *az 1Tim 2,11–15, a komplementarizmus legfőbb bástyája, valójában nem támasztja alá a komplementarizmust*.

Íme a szakasz a szomszédos versekkel együtt, amelyek némi összefüggést adnak hozzá:

8 Azt akarom tehát, hogy a férfiak mindenütt imádkozzanak, szent kezeket emelve fel harag és vitatkozás nélkül. 9 Azt is akarom, hogy az asszonyok szerényen, illendően és mértékletesen öltözködjenek, és ne bonyolult

222. Ezért a szemléltetésért Rebecca McLaughlinnak tartozom köszönettel: „Confronting Christianity" (8. fejezet).
223. „Csak egyetlen érvényes érv van a nők felszentelése ellen … az 1Tim 2,12-ben található tilalom" – mondja Susan Foh: „Women in Ministry: Four Views" (1989), 2. fejezet.

hajviselettel, arannyal, gyöngyökkel vagy drága ruhákkal ékesítsék magukat, 10 hanem jó cselekedetekkel, ahogy az istenfélelmet valló asszonyokhoz illik.

11 Az asszony csendben tanuljon, teljes alárendelődéssel. 12 Nem engedem meg az asszonynak, hogy tanítson, sem hogy magához ragadja a hatalmat a férfi fölött; maradjon csendben. 13 Mert Ádám teremtetett először, azután Éva. 14 És nem Ádám csalatott meg, hanem az asszony csalatott meg, és lett bűnössé. 15 De az asszonyok üdvözülnek a gyermekszülés által – ha megmaradnak a hitben, a szeretetben és a szentségben, mértékletességgel.

3,1 Igaz beszéd ez: ha valaki felügyelői tisztségre vágyik, nemes munkát kíván.

A komplementárius álláspont

A komplementárius teológia alátámasztására szolgáló legfőbb versek ezek: „Nem engedem meg az asszonynak, hogy tanítson, sem hogy hatalmat [gyakoroljon] a férfi fölött … Mert Ádám teremtetett először, azután Éva." A komplementáriusok lényegében így értelmezik ezeket a verseket:

Apostolként elrendelem, hogy minden gyülekezetben, minden helyzetben a nő nem taníthat, és nem gyakorolhat lelkipásztori tekintélyt férfi fölött, mert csak férfinak illik férfit tanítani vagy férfi fölött tekintélyt gyakorolni. Ennek oka, hogy Ádám Éva előtt teremtetett, ezért joggal vezeti Évát. Ez a „teremtési rend" minden jövőbeli istenfélő közösségre érvényes – a férfi lelki tekintélye Isten által kívánt norma.

Más szóval amikor egy nő a gyülekezetben férfiakat tanít, vagy tekintélye van egy férfi fölött, akkor szembeszegül *mind* egy állandó, egyetemes apostoli utasítással, *mind* „a teremtési renddel".

Fontos megjegyezni, hogy a komplementáriusok három kérdésben megosztottak. Az első: ez a hierarchikus elv csak az otthonra és a gyülekezetre érvényes-e, vagy a társadalomra is. A második: a „tanítson vagy hatalmat gyakoroljon" két tevékenységre utal-e (tanításra *és* vezetésre), vagy egyre (vezetői jellegű tanításra). A harmadik: a nők csak a gyülekezet legfelső vezetéséből vannak-e kizárva, vagy a gyülekezeti vezetés minden olyan szintjéről, ahol férfiak a követők. Mindhárom kérdésben a vezető

komplementáriusok többsége (például Köstenberger és Schreiner) a szigorúbb értelmezésre jut. Köstenberger például ezt írja: „Pál könnyen mondhatta volna: »Nem engedem, hogy egy nő presbiter legyen«, ehelyett azonban azt mondta: »Nem engedem, hogy egy nő tanítson vagy hatalmat gyakoroljon férfi fölött«. Ez azt jelzi, hogy ezeket a funkciókat nem végezheti, nem csupán azt a tisztséget nem töltheti be, amelyben ez a tanítás és hatalomgyakorlás történik."[224]

Mit jelent a tanítás (görögül: *didaskein*)? Schreiner szerint „tekintéllyel bíró anyag átadása". Pál aggodalma tehát nemcsak az, hogy a nők tévedést tanítanak a férfiaknak, hanem az, hogy egyáltalán tanítják a férfiakat. Nem illik, hogy a nők akár csak az igazságot is tanítsák a férfiaknak. A nők a gyülekezetben taníthatnak más nőket és gyermekeket,[225] de felnőtt férfiakat nem. Egy verset, az ApCsel 18,26-ot úgy értelmezik, hogy kivételt enged a nők férfiaknak szóló tanítására: hivatalos gyülekezeti alkalmon kívül, négyszemközt egy nő taníthat egy férfit.

A komplementárius érvelés szerint a hatalom gyakorlása az 1Tim 2,12-ben (görögül: *authentein*) nem a tekintély negatív használatára utal, hanem egy pozitív fajtájára, amelyet a gyülekezetben a férfi lelkipásztorok gyakorolnak.

Pál megadja apostoli utasításának indoklását: „Mert Ádám …" A komplementárius teológusok szerint a „mert" kötőszó (görögül: *gar*) azt jelenti: *azért, mert*. Pál indoka: „Ádám teremtetett először, azután Éva." Az „először" és az „azután" szavak rangsort jeleznek. Szerintük ez bizonyítja, hogy Pál 1Móz 2-t úgy olvasta, mint amely Ádámnak a bűneset előtti, Éva fölötti tekintélyéről tanít.

Pál így folytatja: „És nem Ádám csalatott meg, hanem az asszony csalatott meg, és lett bűnössé" (14. v.). A komplementáriusok ezt általában úgy értelmezik, hogy Éva együttműködött a Sátánnal, aki a teremtési rendet akarta a feje tetejére állítani. (Hiszen bár Ádám volt a vezető, a Sátán megkerülte az ő tekintélyét azzal, hogy Évához szólt, Éva pedig Ádám tekintélyét megkerülve, Ádám megkérdezése nélkül foglalkozott a kísértéssel.)

224. Forrás: www.bit.ly/3mG7n13
225. Erre példa: Tit 2,3–4 és 2Tim 1,5; 3,15.

A komplementáriusok joggal emlékeztetnek arra, hogy a fejezetekre osztás, ahogy ma ismerjük, nem szerepelt Pál eredeti levelében. A gondolatmenet ugyanis folytatódik. Pál rögtön arra tér át, hogy kik lehetnek felügyelők a gyülekezetben (3,1). A komplementáriusok úgy képzelik, hogy Pál ezzel ezt sugallja: „Említettem, hogy a nők nem taníthatnak, és nem gyakorolhatnak hatalmat a férfiak fölött, így biztosan kíváncsi vagy, ki teheti ezt. A válasz: … *férfi* felügyelők."

Eltekintve attól, hogy ez szinte teljesen új értelmezés, amelyet az 1970-es évek óta darabról darabra találtak ki,[226] hadd soroljak fel néhány aggályt, amely a (fent vázolt) komplementárius értelmezéssel kapcsolatban felmerült bennem.

226. Az 1Tim 2,11–14 mutualista értelmezéseit a komplementáriusok rendszeresen azzal támadják, hogy újszerűek. Ez a vád azonban mindkét irányba vág. Az egyháztörténetben a 20. század második feléig a legtöbb bibliatanító a nőkről szóló bibliai szövegeket automatikusan a saját kultúrája patriarchátusának vagy nőgyűlöletének szemüvegén keresztül olvasta. Ezért érthető, hogy egy ilyen szakaszt félreértettek. Röviden: úgy olvasták, mint a nők egyetemes alárendelését a társadalom minden területén, minőségi alacsonyabb rendűségük alapján. A férfiaknak kell tanítaniuk és vezetniük, mert a nők erre képtelenek. Amikor tehát a komplementáriusok azt állítják, hogy az ő álláspontjuk a történeti álláspont, azt bizonyítják, hogy nem tudják, mennyire új az ő értelmezésük. Ha kifejezésről kifejezésre végigmegyünk a szakaszon, ez a különbség a komplementárius és a (szokásos) történeti álláspont között: *„Nem engedem meg az asszonynak, hogy tanítson."* A komplementáriusok szerint Pál itt csak a bibliai tanítást vagy a keresztény férfiak tanítását tiltja. Történetileg azonban ezt általában bármilyen tanításra értették. A nők a társadalomban senkit se tanítsanak, a férfiakat sem. *„sem hogy magához ragadja a hatalmat a férfi fölött."* A komplementáriusok többnyire azt mondják, hogy ez a lelkipásztori vezetésre utal, amely csak férfi presbiterekhez illik. Történetileg azonban úgy értették, hogy a nőknek tilos „bitorolniuk" a hatalmat (vagyis erővel elvenniük) a férfiaktól, akiknek egyedül kell vezetniük a társadalomban mindenütt, nem csak a gyülekezetben. *„az asszonynak, hogy tanítson … férfit."* A komplementáriusok, akik nehézkesen próbálják összeegyeztetni e szakaszról alkotott nézetüket azzal, hogy Priszcilla jogosan tanította Apollóst, úgy értelmezik, hogy egy nő kötetlenül taníthat egy-egy férfit, de férfiakat csoportosan vagy hivatalosan nem. Történetileg azonban úgy értették, hogy ez megtiltja a nőnek, hogy férfiak csoportját tanítsa, *és* azt is, hogy egyetlen férfit tanítson. *„Mert Ádám teremtetett először, azután Éva."* A komplementáriusok ezt Ádám Éva fölötti tekintélyének tekintik, amely csak a férfi lelki vezetésére vonatkozik a gyülekezetben és a keresztény házasságban. Történetileg azonban úgy értették, mint a férfiak teremtésen alapuló egyetemes uralmát a nők fölött a társadalom minden területén, a gyülekezetet is beleértve, mivel a nő alkalmatlan az uralkodásra. *„És nem Ádám csalatott meg, hanem az asszony csalatott meg, és lett bűnössé."* A komplementáriusok szerint ez arra utal, hogy a Sátán a feje tetejére állította Ádám Éva fölötti tekintélyét, Éva pedig engedett ennek a felforgatásnak. Történetileg azonban úgy értették, hogy a nő értelmileg és erkölcsileg fogékonyabb a megtévesztésre és a kísértésre. A komplementárius és a történeti értelmezések közötti különbség további tanulmányozásához lásd: www.bit.ly/3Q4TWo4 és www.bit.ly/3xlOXIj. A kérdés, amelyet fel kell tennünk, ez: ha nem fogadjuk el azt a történeti értelmezést, hogy a nő minőségi alacsonyabb rendűsége miatt alkalmatlan arra, hogy bárkit tanítson, vagy hogy a társadalomban bárhol férfiakat vezessen, akkor az újabb értelmezések közül (komplementárius vagy mutualista) melyik a helyesebb? Ez a könyv az én válaszom erre a kérdésre.

Egy súlyosan megrongált gyülekezet

Ezt a levelet nem nekünk írták, hanem értünk. Természetesen ihletett Szentírás, így minden gyülekezet számára időtlen igazságot tartalmaz. Ezeket az igazságokat azonban gondosan kell kiásni, annak az egyedi helyzetnek az alapján, amelyre a levél választ adott. Ha nem vesszük figyelembe ezt a konkrét történeti helyzetet, és egyszerűen feltételezzük, hogy a szavak nekünk szólnak, könnyebben félreértjük jelentésüket és alkalmazásukat. Milyen helyzetre válaszolhat tehát Pál a 2,11–15-ben?

Elég, ha szakaszunkat az előtte álló versek fényében olvassuk. Rövid köszöntés után Pál azzal kezdi levelét, hogy megbízza Timóteust: „Maradj ott Efézusban, hogy megparancsold egyeseknek, ne tanítsanak többé tévtanokat, és ne foglalkozzanak mítoszokkal és vég nélküli nemzetségtáblákkal" (1,3–4). Ezek az „egyesek" aztán a levél további részében végig a szemünk előtt maradnak, amikor Pál azt írja, hogy „némelyek eltávolodtak" a „tiszta szívtől, jó lelkiismerettől és képmutatás nélküli hittől", és „üres beszédre adták magukat" (1,5–6). Olyan férfiak, mint „Himeneus és Sándor", „a hit tekintetében hajótörést szenvedtek". Ezek a férfiak olyannyira eltévelyedtek, hogy Pál „átadta őket a Sátánnak, hogy megtanulják, ne káromkodjanak" (1,19–20).

Közvetlenül a tévtanítók e leírása után Pál ezt mondja: „Kérlek *tehát* …" (2,1) – a „tehát" itt azt jelenti: „ezért" –, majd utasításokat ad. Arról, hogy a gyülekezet imádságban nyerje vissza küldetéstudatát (2,1–7); hogy a férfiak tartózkodjanak a haragtól és a vitatkozástól (2,8); hogy a nők kerüljék a hivalkodó és csábító megjelenést (2,9–10); és hogy egy asszony (egyes szám) alárendelődve tanuljon (2,11), ne tanítson, és ne ragadja magához a hatalmat férfi fölött (2,12).

Pál leveleinek értelmezésekor nem szabad elfelejtenünk, hogy egy telefonbeszélgetésnek csak az egyik oldalát halljuk: Pál valaki mással beszél, nem velünk. Időnként magából a levélből vett bizonyítékok alapján kell találgatnunk, hogyan állítják helyre az 1Tim 2 egyes utasításai a gyülekezetet, és hogyan kezelik a tévtanítók működésének következményeit. Ha így teszünk, rájövünk például, hogy mivel a tévtanítás által szétszaggatott

gyülekezet elveszítheti küldetéstudatát, érthető az utasítás, hogy imádságban nyerjék vissza. Az eretnekség és a megosztottság oda vezethetett, hogy a férfiak haraggal reagáltak más férfiakra vagy megtévesztett, illetve tiszteletlen nőkre – innen ered Pál utasítása, hogy a férfiak „harag és vitatkozás nélkül" emeljék fel szent kezüket imádságban. Hasonlóképpen az eretnekség valamiképpen hivalkodó, büszke, taníthatatlan és önfejű magatartást és viselkedést is bátoríthatott, különösen néhány gazdag asszonynál, főleg a férfiakkal szemben. Innen erednek az utasítások, hogy a nők alárendelődve tanuljanak Isten igéjéből, és tisztelettudóbban bánjanak a férfiakkal. *Arra szeretnék rámutatni, hogy Pál olyan utasításokat ad, amelyek egy konkrét, nehéz helyzetet kezelnek. Erről a helyzetről ő többet tud, mint mi, bár a levélben vannak utalások arra, mi lehetett.* Különben miért csak a férfiakat bátorítaná imádkozásra? És különben miért csak a nőknek mondaná, hogy tanuljanak?

Az 1Tim 1-ből ezen a ponton világos, hogy egyes férfiak rosszul viselkednek. De a 2,9–15-ön kívül mennyire lehetünk biztosak abban, hogy a nők is helytelenül viselkednek? Az 1Tim 5 választ ad: egyes asszonyok „érzéki vágyaik" miatt elhagyták a „Krisztusnak való odaszánásukat" (11. v.). Sokan közülük „tétlenek, és házról házra járnak", mint „fecsegők, akik ostobaságokat beszélnek, olyasmit mondanak, amit nem kellene" (13. v.). „Alkalmat" adnak az ellenségnek „a rágalmazásra" (14. v.). „Némelyek pedig már el is fordultak, hogy a Sátánt kövessék" (15. v.) – ez az eretnekségnek való behódolásra utal.[227] Pál levelének utolsó szavai megmutatják, hogy a tévtanítás a probléma gyökere: „Kerüld az istentelen, üres fecsegést és a hamisan úgynevezett ismeret ellenvetéseit, amelyet némelyek vallanak, és ezzel eltévelyedtek a hittől" (6,20–21). *Nem tudjuk pontosan, hogyan vezetett a tévtanítás egyes asszonyok rossz viselkedéséhez, de határozott kapcsolat van köztük. Ez a legvilágosabban abban látszik, ahogyan Pál ezeket az efézusi asszonyokat Évához hasonlítja, akit szintén a Sátán „csalt meg".*[228]

Feltűnő tehát, hogy az 1Tim 2,11–15-ről író komplementárius teológusok közül milyen kevesen ismerik el, hogy a tévtanítás hatása Pál *egész* levelének – *e szakaszt is beleértve* – égető gondja. Kathy Keller például idézi Pál szavait: „Ezeket azért írom neked, hogy ha késlekednék, tudd, hogyan kell forgolódni

227. Pál két Timóteushoz írt levelében a Sátánra való utalások többnyire a tévtanítással és az általa hirdetett romlott életmóddal függenek össze – lásd 1Tim 1,20; 2,14; 4,1; 2Tim 2,23–25.
228. 1Tim 2,14

Isten háznépében", és arra következtet: „Az egész levél … gyülekezetplántálási kézikönyvnek tekinthető – arról, hogyan kell egy gyülekezetet felállítani … Isten háznépének elvei szerint."[229] Ez nem helyes, ahogy még Schreiner is megjegyzi.[230] Úgy tűnik, Keller egy tagmondatot is figyelmen kívül hagy: „ha késlekednék". Ez a levél *minden* fő részében található más jelekkel együtt elárulja, hogy Pál sürgősen igyekszik helyreállítani egy tévtanítók által kifosztott gyülekezetet. Köstenberger és Grudem elismerik, hogy Pál az eretnekség és következményei elleni harcra írja a levelet, furcsa módon mégis e fő szempont melletti *kitérőnek* tekintik ezt a szakaszt.[231] Mintha Pál megpihenne fő terhétől és korábbi gondolatmenetétől, és most néhány olyan asszonnyal szállna szembe, akik a tévtanítás közepette az igazságot próbálták tanítani a férfiaknak. Azonban nemcsak az előtte és utána álló szakaszok, hanem maga a 12. vers is jelzi, hogy Pál olyan helyzetet igazít ki, amelyben bizonyos asszonyok vétkeztek.

Most nem engedem

Vizsgáljuk meg Pál szavát, az *epitrepō*-t, amelyet az angol fordítások egy négyszavas kifejezéssel adnak vissza („I do not permit"), és amely a helyreigazított viselkedést írja le: „»*Nem engedem meg*« [*epitrepō*] az asszonynak, hogy tanítson, sem hogy magához ragadja a hatalmat …"

Figyelje meg először, hogy az ige jelen idejű, ami egészen elfogadhatóvá teszi azt a tételt, hogy Pál ezt a tilalmat erre a helyzetre adja ki. Grudem mégis

229. Kathy Keller: „Jesus, Gender and Justice". 1Tim 3,15.

230. Az 1Timóteus-levél nagyon régi kommentárjai, például J.N.D. Kelly 1963-as és Donald Guthrie 1957-es kommentárja, ezt a megközelítést követték. Az általam olvasott mai kommentárok azonban elismerik, hogy az 1Timóteus-levélnek nemcsak egyharmada foglalkozik közvetlenül a tévtanítókkal/tévtanítással, hanem a levél másik kétharmadára is rávetül ennek az árnyéka. Ezért ismeri el Tom Schreiner: „Ha az 1Timóteus-levelet egyházrendi kézikönyvként írjuk le, … az nem felel meg pontosan a levél céljának … Pál azokra az asszonyokra összpontosít, akiket a tévtanítók rászedtek és megtévesztettek (vö. 1Tim 2,14; 2Tim 3,6–9)" (Forrás: www.bit.ly/3BN3tYQ). Ennek ellenére gyakori ellenérv azzal szemben, hogy az 1Tim 2 a tévtanítással foglalkozik, hogy Pál azt akarja, a férfiak „mindenütt" (NIV) vagy „minden helyen" (ESV) (8. v.) bizonyos módon imádkozzanak. Az 1Tim 1 összefüggésében azonban ez valószínűleg *minden olyan helyre* vonatkozik, ahol az efézusi hívők imádkozni gyűlnek össze, legnyilvánvalóbban a sok efézusi házra, amelyekben gyülekezetek jöttek össze.

231. Köstenberger: „Women in The Church", 152–155. o., és Grudem, Evangelical Feminism and the Biblical Truth, 280–284. o. Köszönet Andrew Bartlettnek: „Men and Women in Christ" (390. o.).

kitart amellett, hogy „a görög szöveg ereje" azt jelenti: ez egyike azoknak a „parancsoknak, amelyek minden kereszténynyre minden időben érvényesek".[232] Ez a ragaszkodás túlzó. Ahogy komplementárius teológustársa, Douglas Moo mondja: „Ami az ige jelen idejét illeti, ebből csak arra következtethetünk, hogy Pál *a levél írásának idején* ragaszkodott ezekhez a tilalmakhoz."[233] Már ez a beismerés is elég ahhoz, hogy meggyengítsen minden olyan kijelentést, amely szerint Pál egyetemes rendeletet hirdet. Mivel az angol „I do not permit" (nem engedem meg) azt a benyomást kelti, hogy időtlen, egyetemes rendeletről van szó, maga Moo javasolja, hogy jobb fordítás ez: „I am not permitting …" (most nem engedem …)[234]

Ráadásul ha megvizsgáljuk, hogyan használja a Biblia máshol ezt a szót, az is megerősíti, hogy valószínűleg egy adott helyzetre szóló tilalomról van szó. Az *epitrepō* az Ószövetség görög fordításában minden előfordulásakor, az Újszövetségben pedig további 17 előfordulásának túlnyomó többségében *egy konkrét helyzetre hozott döntést jelent*.[235] Moo elismeri: „El kell ismerni, hogy a Szentírás ezt az igét nem gyakran használja egyetemesen érvényes parancsolatokra."[236] Ha Pál minden gyülekezet számára mindenhol érvényes egyetemes eszményt akart volna megfogalmazni, miért nem írta egyszerűen ezt: „Nők soha ne tanítsanak"? Soha nem írná például ezt: „Most nem engedem meg nektek, hogy paráználkodjatok." Nem, sokkal egyenesebben fogalmazna: „Ne paráználkodjatok!" Akkor miért használ itt ilyen meglepő és lágy megfogalmazást?

Mindez azt jelenti: az a tény, hogy Pál az *epitrepō* szóval vezeti be a tilalmat, okot ad arra, hogy azt higgyük, egy helyi helyzetre válaszol.

232. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and the Biblical Truth, 301. o.
233. Douglas Moo: „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", 9. fejezet.
234. „A szó görög használatához hűbb angol fordítás ez: »I am not permitting« (most nem engedem), ami egy új, az adott esetre szóló rendelkezést jelez, válaszul egy efézusi problémára, és nem hordozza az egyházi hagyomány súlyát." Moo, 202. o.
235. Lásd Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, 201–202. o. Lásd még: https://biblehub.com/greek/strongs_2010.htm. Az egyetlen két kivétel az 1Kor 14,34: „nem szabad nekik" és a Mk 10,4: „Mózes megengedte". Az előbbivel a 6. fejezetben foglalkozom, és arra jutok, hogy ezek a szavak legvalószínűbben betoldás, vagy Pál valójában egy nagyon konkrét helyzetre adott tanácsot a korinthusi gyülekezetben. Az utóbbi esetében Jézus válasza a Mk 10,5–12-ben megmutatja, hogy Mózes rendelkezését egy maradandó eszménytől való ideiglenes eltérésnek tekintette.
236. Forrás: https://bit.ly/3mExipX (199. o.)

Authentein

A komplementárius értelmezés lényege az, hogy Pál azt mondja a nőknek: ne tegyék azt, amit csak (bizonyos) férfiaknak szabad tenniük – ne tanítsanak, és ne gyakoroljanak lelkipásztori tekintélyt mások fölött. Más szóval az itt említett tanítás és hatalomgyakorlás Isten által rendelt tevékenység – ha a megfelelő személy végzi. *Ez az olvasat azonban összeomlik, ha kimutatható, hogy Pál olyasmit tilt meg a nőknek, amit a férfiaknak sem engedne meg.* Másképpen fogalmazva: ha e két tevékenység közül az egyikről vagy mindkettőről kiderül, hogy bűnös, akkor a komplementárius olvasat téves.

A vita tárgya tehát az ige: „*authentein*". Ez a vita a különböző angol fordításokban is megmutatkozik. A „to exercise authority" (hatalmat gyakorolni; ESV) jogos dolog, a „to assume authority" (magához ragadni a hatalmat; NIV) viszont negatív cselekedet lehet. Ha például egy tanárnő irányítja a tanulókat az osztályteremben, „*gyakorolja* a hatalmat", ha viszont egy tanuló próbálja átvenni az órát, akkor jogtalanul „*magához ragadja* a hatalmat". További fordítások: „to have dominion" (uralkodni; ASV), „to control" (irányítani; CEB), „to domineer" (zsarnokoskodni; NEB) és „to lord it over" (basáskodni valaki fölött; TLB).

A szó fordítását az is nehezíti, hogy az *authentein* az egész Bibliában *csak egyszer fordul elő*.[237] Ezért nem láthatjuk, hogyan használta még Pál vagy bármely más bibliai szerző. Az ókori görög irodalomban használták ugyan szerzők a Pál előtti és utáni évszázadokban is (Pál itt Kr. u. 62-ben használja), mégis *rendkívül* ritka szó volt. Pál szolgálata előtti és utáni 100 évből mindössze öt példánk van rá a fennmaradt ókori irodalomban. Hogyan remélhetjük hát, hogy kiderítjük, pozitív vagy negatív-e az árnyalata?

A komplementáriusok két okot hoznak fel pozitív fordításuk mellett. Először is azt állítják, hogy a *didaskein* (tanítani) szó pozitív, és ez szükségszerűvé teszi az *authentein* pozitív értelmét. Köstenberger az ókori görög irodalomban egymás mellett álló két főnévi igenév előfordulásai alapján amellett érvel, hogy a *didaskein* és az *authentein* ige vagy mindkettő pozitív, vagy mindkettő negatív. A komplementáriusok szerint a *didaskein* mindig pozitív szó.

237. A szakkifejezés erre: hapax legomenon.

Schreiner például azt állítja, hogy Pál Timóteushoz és Tituszhoz írt pásztori leveleiben a *didaskein* mindig „a tekintéllyel bíró hagyomány átadását jelenti az [összegyűlt, nyilvános istentiszteleten], nem pedig kötetlen megosztást".[238] Szerintük az egyetlen kivétel az, amikor további negatív szavak jelzik, hogy tévtanításról van szó. Ezért arra következtetnek, hogy az 1Tim 2,12-ben az *authentein* pozitív jelentése abból következik, hogy a *didaskein*-hez kapcsolódik.

Másodszor: olyan komplementárius nyelvészek, mint Henry Baldwin, amellett érvelnek, hogy az ókori irodalomban a szót nagyon gyakran használják pozitív értelemben, Al Wolters pedig azt állítja, hogy szinte soha nem használták negatívan.

Mivel a szó jelentése ennyire döntőnek bizonyult az 1Tim 2,12 értelmezésében, el kell fogadnunk, hogy talán soha nem jutunk tudományos egyetértésre a jelentését illetően. Ahogy az elmúlt évtizedekben követem ennek az ókori szónak a tudományos vizsgálatát, azt látom, hogy világszínvonalú kutatók továbbra is cáfolják egymás állításait. Ennek ellenére, miután sok napot töltöttem azzal, hogy újra meg újra olvastam az e szó körüli legújabb tudományos munkákat, arra a következtetésre jutottam, hogy a szót az ókori irodalomban hol pozitív, hol negatív értelemben használják. *Mindezek mellett íme nyolc ok arra, hogy ebben a versben a „hatalmat gyakorolni" valószínűleg nem helyes, és hogy a szó negatívabb árnyalatú fordítása pontosabb:*

Először: a „tanítani" (*didaskein*) ebben a szakaszban nagyon is jelentheti a tanítás negatív fajtáját, és lehet, hogy sem pozitív, sem hivatalos tanításra nem utal. Schreiner *a bibliai bizonyítékokon túlmenően* azt állítja, hogy Pál Timóteushoz és Tituszhoz írt leveleiben ez mindig pozitív cselekedet, mégpedig kifejezetten és hivatalosan a heti istentiszteleti alkalmakon végzett tanítás. A pásztori levelekben a szó nem feltétlenül korlátozódik a tekintéllyel bíró, tanbeli tanításra az összegyűlt gyülekezet istentiszteletén, és *néha* a *didaskein* bűnös fajtájának számít.[239]

238. Women in the Church, 3rd Edition, 175. o.

239. A „tanítani" szót a különböző szakaszok különbözőképpen használják. Schreinernek nincs komoly érve amellett, hogy a *didaskein* szót a pásztori levelekben *mindig* lelki vezetők istentiszteleten tartott hivatalos tanbeli prédikációjaként kell olvasni, vagy hogy mindig szükségszerűen egészséges tartalom tanítására utal. Bár a didaskein a pásztori levelek más helyein jelentheti azt, amit Schreiner mond, néha más jelentést is felvesz: *Schreinerrel szemben néha kötetlen megosztásra utal az összegyűlt istentiszteleten kívül.* Pál a *didaskein* szóval az 1Tim 2,12-ben

Mindenesetre következetlenség a *didaskein* számára rögzített jelentés (hivatalos, pozitív tanítás) mellett érvelni, az *authentein* számára pedig az összefüggés által meghatározott jelentés mellett. Valójában az értelmezés legalapvetőbb elve az, hogy az összefüggés tárja fel mindkét szó jelentését.[240] Ha például egy gyülekezetben bizonyos embereknek *megtiltják* a *didaskein*-t, feltételezhetjük, hogy ez e tanítók vagy tanításuk súlyos hibájára utal.[241] Bár a tanítás tiltott formáira más példák is vannak,[242] gondoljunk arra a másik helyre a pásztori levelekben, ahol a *didaskein* tilos, és amely így az 1Tim 2,12 közeli párhuzama. Pál azt mondja Titusznak, hogy egy csoportot, amelyet „a körülmetélkedésből valóknak" nevez, és akiket „üres beszédű és ámító" embereknek ír le, „el kell hallgattatni, mert egész háznépeket forgatnak fel

valami olyasmit érthet, hogy valaki úgy beszél másokhoz, hogy formálja, mit higgyenek, vagy hogyan éljenek. Ez magában foglalná a kötetlen megosztást és a hivatalosabb prédikálást is. Mikor és hol tanítsák az asszonyok a többi asszonyt, ha a komplementárius mérce szerint nem taníthatnak férfiakat, a heti istentiszteleten pedig mindig vannak férfiak (Tit 2,3–5)? És csak istentiszteleten lehet-e tanítani és oktatni az „ellenszegülőket" (2Tim 2,24–25)? Hogyan mondhatnánk, hogy az összegyűlt istentiszteleten csak egy személy („egy asszony") próbál tanítani csak egy másik személyt („egy férfit") (1Tim 2,12)? Hogyan valósulhatna meg a tanítás továbbadása, ahol egy tanított személy másokat tanít, akik ismét másokat tanítanak, ha csak az összegyűlt istentiszteleten folyó tanításról van szó (2Tim 2,2)? És mi a helyzet azzal a tanítással, amely egész háznépeket érintett (Tit 1,10–11)? *Továbbá Schreinerrel szemben a szó a tanítás bűnös fajtájára is utalhat.* Pál például éppen a *didaskein* szót használja azoknak a szóbeli tevékenységére, akik nem a tekintéllyel bíró apostoli hagyományt, hanem eretnek tartalmat adnak tovább (Tit 1,11).

240. A *didaskein* önmagában sem negatív, sem pozitív. A jelentését minden esetben az összefüggés határozza meg – lehet például arrogáns vagy kényszerítő módon tanítani, vagy lehet tévedést tanítani. Összegezve: ahelyett, hogy a komplementárius teológusokhoz hasonlóan feltételeznénk, hogy a szó eleve pozitív, és ezért meghatározza a mellette álló *authentein* jelentését, észszerűbb, ha a mellette álló szavak és a tágabb összefüggés határozzák meg a jelentését. Azok a komplementárius teológusok, akik szerint a *didaskein* „mindig pozitív, hacsak egy minősítő szó ki nem mondja, hogy tévtanításról van szó", mesterséges értelmezési szabályt állítanak fel – nem, *mindig az összefüggés határozza meg a jelentést.*

241. Lásd Mt 5,19a, Tit 1,11 és Jel 2,14.20, ahol negatív összefüggésben szerepel.

242. Különösen ott, ahol Jézus vagy az apostolok cselekedeteket tiltanak meg, a „tanítani" szó mellett álló negatív ige arra vezethet minket, hogy a tanítás bűnös fajtájáról van szó. A Jel 2,20-ban például Jézus megfeddi a thiatirai gyülekezetet, mert megtűr a gyülekezetben egy Jézabelhez hasonló asszonyt, aki „tanítja" (*didaskein*) „és félrevezeti" (*kai plana*) az Ő szolgáit. Ha a thiatiraiak eltűrték egy asszony bűnös tanítását, Pál az efézusi gyülekezetben nem fogja ugyanezt tenni – „Most nem engedem …" Döntő fontosságú azonban észrevenni, hogy mindkét helyen csak a nők tanításának bűnös fajtáját kell betiltani. A helyreigazító összefüggés és a mellette álló „félrevezetni" ige megmutatja, hogy Jézus nem a jó tanítást tiltja meg a thiatirai asszonynak, hanem a megtévesztő és eretnek fajtát. Hasonlóképpen a helyreigazító összefüggés és a mellette álló *authentein* ige (amely jelentheti azt, hogy „zsarnokoskodni") megmutatja, hogy Pál nem a jó tanítást tiltotta meg az efézusi asszonyoknak, hanem a tiszteletlen és agresszív fajtát.

azzal, hogy olyasmit *tanítanak*, amit nem kellene".[243] Pál értékelése szerint valami baj volt ezekkel a tanítókkal és a tanításukkal – ezért őket és az ő beszédmódjukat meg kellett állítani. Hasonlóképpen, ahogy az 1Tim 2 szakasz tanulmányozását folytatjuk, felfedezzük, hogy a gyülekezetben egy asszonycsoportnál nyilvánvalóan volt valami istentelen, főleg a férfiakkal szembeni hozzáállásuk és tetteik. Ez indokolttá tette, hogy Pál kiigazítsa, *ahogyan* a férfiakhoz beszéltek arról, mit higgyenek, és hogyan éljenek.[244]

Másodszor: a kutatók között nincs egyetértés abban, hogy az *authentein* szót az ókorban mindig pozitív cselekvésre használták volna. Az 1Tim 2,12 jelentéséről szóló legfontosabb komplementárius könyv, a *Women in the Church* első és második kiadásában Baldwin kapta a feladatot, hogy megírja a szó jelentéséről szóló fejezetet. Arra jutott, hogy a szövegkörnyezettől függően jelentheti ezt: „uralkodni vagy kormányozni, irányítani vagy dominálni, önállóan cselekedni vagy kezdeményezni".[245] Az 1Tim 2,12-ről hozzáteszi, hogy „az irányítani vagy dominálni jelentés … teljességgel lehetséges", és a „magához ragadni a hatalmat valaki fölött" jelentés is „helyénvaló lehet". Érdekes, hogy a harmadik kiadásból az ő fejezetét kivették, és Wolters munkájával helyettesítették. Wolters azt állítja, hogy az *authentein* szinte *soha* nem negatív jelentésű[246] – ez a következtetés sokkal jobban illik a komplementárius elképzelésekhez. Schreiner viszont elismeri, hogy a szót néha negatív értelemben is használhatták.[247] Ptolemaiosz a *Tetrabiblos* című művében (Kr. u. 127–148) arra használja a szót, hogy az egyik bolygó *uralma alá vonja* a másikat. Ennek tagadhatatlanul negatív árnyalata van: a legtöbb kutató, akit olvastam, Baldwint és Grudemet is beleértve, itt „dominálni"-nak fordítja.[248]

243. Tit 1,10–11

244. Valójában kimutatható, hogy mindhárom dolog, ami Pált aggasztotta a Titusz által elhallgattatandó emberekkel kapcsolatban (engedetlenség, haszontalan tartalom, megtévesztés), összefügghet azokkal az aggályaival, amelyek az 1Tim 2,12–14-ben helyreigazított asszonyokra vonatkoznak.

245. Grudem, Evangelical Feminism, 7. függelék

246. Albert Wolters, „A Semantic Study of Αὐθέντης and its Derivatives", Journal for Biblical Manhood and Womanhood 1.11 (Spring 2006): 44–65. o., itt: 45. o.

247. A „Two Views on Women in Ministry" című kötetben Schreiner ezt írja: „Bizonyos szövegkörnyezetekben minden bizonnyal lehetséges, hogy a kifejezésnek negatív árnyalata van."

248. Wolters egyedül áll azzal, hogy Ptolemaiosznál a szót „úrrá lenni" vagy „magához ragadni a hatalmat" jelentéssel fordítja. Ezzel azonban elismeri azt a negatív árnyalatot, amelyet Baldwin és Grudem is felismer, amikor „dominálni"-nak fordítják. Wolters ugyanakkor túl nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy Ptolemaiosznál az ige aoristosban áll, és ezért csak a hatalom átvételét fejezi ki, nem a tartós felülkerekedést. A jelentést azonban valójában a mondat szövegkörnyezete

Igaz, hogy a Konstantin utáni korban (a 4. századtól kezdve) az egyház gyakran pozitív értelemben használta az *authentein* szót. Csakhogy az, amit a szó sok évszázaddal később jelentett, ehhez a vitához nem igazán tartozik hozzá.[249] Baldwin és Wolters tanulmányainak (akárcsak Grudem *kephalē*-ről írt szótanulmányainak) éppen az az egyik gyengéje, hogy szinte minden vizsgált példa évszázadokkal az újszövetségi kor után keletkezett. Ezért csak korlátozottan segítenek eldönteni, mit jelentett a szó akkor, amikor az 1Timóteus-levél íródott.[250]

Philip Payne így foglalja össze, amit a szó történeti fejlődéséről talált: „Az *authentein* egyetlen olyan jelentése, amely illik az 1Tim 2,12-höz, és amelyről kimutatható, hogy már Pál kora előtt is így írták, ez: »magához ragadni a hatalmat«. A »dominálni« jelentés röviddel Pál kora után jelenik meg, a »hatalmat gyakorolni« jelentés pedig csak jóval később igazolható.”[251] Payne szerint erre az első biztos példák a 4. századból, a Konstantin utáni korból valók. A szó negatív használata ugyanakkor tovább is élt: Aranyszájú János egyházatya megtiltotta a férjeknek, hogy *authentein*-t gyakoroljanak a feleségük fölött.[252]

Mivel a szavak jelentése idővel változik, a szóhasználatot az időben legközelebbi korszakban kell keresnünk. A szó két olyan biztos előfordulása,

dönti el: ahogyan Wolters maga is megmutatja, az *authentein* azzal párhuzamosan áll, hogy a Szaturnusz „teljes … uralmat vesz” az emberi lélek fölött, és ráveszi a többi bolygót, hogy az embereket a test szerelmeseivé „tegyék”. Bár az aoristos kifejezheti a cselekvés kezdetét („ingresszív” jelentés, vagyis egy cselekvés kezdete), mint a „magához ragadni a hatalmat” kifejezésben, ebből nem következik, hogy a folyamatos cselekvés – amelyet a jelen idő jelöl, vagyis annak irányítása, amit az alany korábban hatalmába kerített – most semleges vagy pozitív cselekvéssé válik. Emellett a szónak oly kevés ókori előfordulása van, Wolters pedig kész arra, hogy az authentein főnévi alakjának jelentését is bevonja a szó vizsgálatába. Így önkényesnek tűnik, hogy figyelmen kívül hagyja a szó egy sokkal közelebbi rokon alakjának árnyalatát, amelyet ráadásul időben Pál szóhasználatához közel használtak. Tudomásom szerint egyetlen más kutató sem – semmilyen irányzatból – próbál ilyen jelentéskülönbséget teremteni az aoristos és a jelen idő között, amikor az *authentein* különböző ókori előfordulásait értelmezi.

249. Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy fennállásának első néhány évszázadában az egyház – az arisztotelészi nőgyűlölet hatása alatt – az 1Tim 2,12–14-et úgy kezdte olvasni, mint általános tilalmat: a nők Éva alacsonyabb rendűsége miatt soha, semmilyen területen nem vezethetnek férfiakat. Valószínű tehát, hogy az egyházban sokan magától értetődőnek vették, hogy az authentein a vezetés pozitív gyakorlását jelenti. Ez arra a két helyre is fényt vet a 4. századi egyházi iratokban, ahol azt mondják Istenről, hogy Úrként authentein-t gyakorol.

250. Wolters őszintén beszél erről a problémáról: „A »hatalmat gyakorolni« jelentés elsősorban az ige későbbi használatán alapul. … Kár, hogy az authentes szóra nincs több adat az időszámítás fordulója körüli időből.”

251. Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, 20. fejezet

252. John Chrysostom, Hom. Col. 27–31. o.

amely Pál kora *előtti*, ezért a legfontosabb a vizsgálatunk számára: ezek adják vissza legjobban, hogyan értették a szót Pál idejében. Az első ismert előfordulás egy Kr. e. 27-ből való *apologiában*, vagyis védekező levélben található.[253] A szöveget hírhedten nehéz lefordítani, de úgy tűnik, egy Trüphón nevű emberről szól, aki a testvérének, Aszklépiadésznek írt levelében elmagyarázza, hogyan gyakorolt *authentein*-t Antilokhosz fölött. Antilokhosz, úgy tűnik, Aszklépiadész alattvalója vagy rabszolgája volt. Trüphón és Antilokhosz egy kompon utaztak, és amikor Antilokhosz nem volt hajlandó kifizetni a viteldíjat a révésznek, Trüphón *authentein*-t gyakorolt fölötte, hogy fizessen. Más szóval: rákényszerítette, hogy fizessen.[254] Ez a mai fülnek illendő viselkedésnek hangozhat. Abban a kultúrában azonban elfogadhatatlan volt parancsolni valaki más alattvalójának, ahogyan ma is elfogadhatatlan valaki más gyermekének parancsolgatni – *ezért kellett Trüphónnak magyarázkodó levelet írnia*. Egyet biztosan nem jelenthet itt az *authentein*: azt, hogy „hatalmat gyakorolni". A levél ugyanis azt próbálja megmagyarázni, miért vette magának a bátorságot olyasmire, amihez nyilvánvalóan nem volt joga. Félrevezető tehát az az állítás, hogy a szót az ókorban „mindig pozitív értelemben" használták a „hatalmat gyakorolni" kifejezésére.[255]

Harmadszor: az *authentein* negatív cselekvésnek is tekinthető, ha megvizsgáljuk az összetevőit. Egy szó morfémái nem a legjobb eszközök a jelentés eldöntésére. De ha kevés az egyetértés – mint itt –, akkor mégis érdemes megvizsgálni őket.[256] Ebben az esetben az *authentein* szó első része

253. Papyrus BGU 1208. Lásd: www.bit.ly/3BKHl0Q. A második ismert előfordulást nem említem, mert láthatóan egészen más a jelentése, mint az 1Tim 2,12-ben. Arisztonikosz grammatikus egyik művében Homérosz Iliászának egy szakaszához fűz megjegyzést, és a beszéd „authentein"-jéről (vagyis „szerzőjéről" vagy „kezdeményezőjéről") beszél.

254. Egyes kutatók azt állítják, hogy Antilokhosz eleve Trüphón jogos hatalma alá tartozott. Nekik azt felelem: nehéz megérteni, hogyan vagy miért szentelte volna Trüphón egy szégyen–becsület kultúrában levele ilyen nagy részét tetteinek védelmére. Ha így lett volna, saját tettei gyengeségét és becstelenségét leplezték volna le: azt, hogy nem tudott parancsolni a saját szolgájának vagy rabszolgájának, és személyesen felelős lett volna a révésznek okozott sértésért.

255. Schreiner a Two Views of Ministry című kötetben (108. o.) azt állítja, hogy „H. Scott Baldwin és Al Wolters legújabb tanulmányai azt mutatják, hogy a kifejezés a hatalom pozitív használatát jelöli". Olvassa el Jamin Hübner tanulmányát arról, hogyan értelmezik félre a komplementárius teológusok a saját szótanulmányaikat: „Mindez legalábbis azt mutatja, hogy a komplementáriusok szemmel láthatóan zavarban vannak afelől, mit mutattak ki a (többek között) komplementárius tanulmányok az authenteō szóról." Lásd: www.bit.ly/3EKqWM8 (17. o.)

256. Ezt mondja D. A. Carson az „Exegetical Fallacies" című könyvében: „Bár az etimológia meglehetősen »ügyetlen eszköz a jelentés felismerésére«, mégis hasznos, »különösen, ha hapax legomenonok jelentését próbáljuk megérteni«." (33. o.)

(„*aut*”) azt jelenti: *ön-*, *maga*. A bibliai szavakban többnyire olyan cselekvésekre utal, amelyek önmagunkra irányulnak, vagy önmagunk körül forognak.[257] Még ha ki is lehetne mutatni, hogy nem keresztény uralkodóknál az *authentein* a hatalom pozitív használata volt, sokkal valószínűbb ez: Pál – aki szívesen beszélt magáról úgy, mint aki nem uralkodik másokon, hanem Krisztusért mindenkinek szolgája[258] – azért választotta ezt a görög nyelvbe nemrég bekerült szót, hogy a hatalmaskodó viselkedés bűnös formáit írja le. Olyan formákat, amelyek a kevélység (önmagára és nem Istenre irányuló) és/vagy az önzés (önmaga és nem a többiek körül forgó) felé hajlanak.

Még ha elfogadjuk is Wolters állítását, hogy a szó jelentése *úrnak lenni valaki fölött*, az, hogy ez pozitív vagy negatív cselekvés, minden esetben attól függ, ki az úr. Ha Isten, egy ókori király vagy egy ókori rabszolgatartó „úr” a népe fölött, az rendben lehet. Jézus követőjének azonban – még ha lelkipásztor is – általában tilos, hogy Jézus bármely más követőjének ura vagy gazdája akarjon lenni.

Negyedszer: az egész fejezet helyreigazító jellegű. A nyelvészek elmagyarázzák: ha egy szót hol pozitív, hol negatív értelemben használnak, akkor a szövegkörnyezet dönti el, mit jelent. Az 1Tim 1 világosan megmutatja, hogy egy tévtanítók által feldúlt gyülekezetet kell helyreállítani. Ebben a helyzetben valószínű, hogy Pál a 2. fejezetben is helytelen viselkedéseket igazít ki.

Korábbi parancsaiban Pál konkrét bűnös cselekedeteket igazít ki. Egyrészt a haragos, vitatkozó és imádság nélkül élő efézusi férfiakét, akiknek a keze nem szent (8. v.). Másrészt a szemérmetlen efézusi nőkét, akik feltűnő frizurát és drága ruhát viselnek, hiányzik belőlük az illendőség és a jó cselekedetek, és akiknek fel kell hagyniuk a zavarkeltéssel, és újra alá kell vetniük magukat a tanításnak (9–11. v.). Abból, hogy Pál ezekben a felszólításokban egyszerre mindig csak az egyik nemhez szól, látszik, hogy ebben a konkrét helyzetben az ő sajátos mulasztásaikat emeli ki. Ebben az értelemben egy férfinak sem szabad jobban *authentein*-t gyakorolnia egy nő fölött, mint ahogyan hivalkodóan öltözködnie sem szabad, vagy ahogyan egy

257. Például authadēs = „önelégült”, authairetos = „önként, saját akaratából”, autarkeia = „önellátás, megelégedés”, autarkēs = „önmagának elég”, autokatakritos = „önmagát elítélő”, autocheir = „saját kezével”, aucheō = „dicsekszem”. Forrás: www.bit.ly/3EKqWM8 (18. o.)
258. Lásd 2Kor 4,5.

nőnek sem szabad imádság nélkül élnie, haragosnak vagy vitatkozónak lennie.

Az *authentein* negatív árnyalatú értelmezése azért is illik jól ide, mert a 11. vers előző parancsa éppen az *ellentéte* annak, amit Pál a 12. versben megtilt. Pál azt akarja, hogy ezek az efézusi nők – mint betániai Mária, aki egykor Jézus lábánál ült – csendesen (a görög szó *hesychia*, ami itt azt jelenti: *békességben*) és alárendelődve tanuljanak (11. v.), és *ne* tanítsanak önérvényesítő vagy zsarnokoskodó módon (12a. v.).[259] Az ugyanis éppen a „csendesség" (megint *hesychia*) ellentétét idézné elő (12b. v.).[260]

Ötödször: a 12. vers tiltás. Már a 12. vers megfogalmazása is negatív jelentésre utal. Ha „egy asszony" helyére *A személyt*, „egy férfi" helyére *B személyt*, a *didaskein* helyére *x*-et, az *authentein* helyére pedig *y*-t írunk, ezt kapjuk: „»Nem engedem meg *A személynek*, hogy *x*-eljen, sem azt, hogy *y*-oljon B személyt.«"[261] Aki csak ennyit olvas, arra jut, hogy *x* és *y* nagy valószínűséggel negatív cselekvés. Így teremti meg a szövegkörnyezet a jelentést: még ha egy szót máshol pozitív értelemben is lehet használni, ebben a szövegkörnyezetben valószínűleg negatív.[262] Wolters tanulmánya különös módon figyelmen kívül hagyja, hogy a szó ókori irodalomban fellelhető legkorábbi előfordulásai közül *egyedül Pál levelében áll tiltás összefüggésében*.

Ráadásul Wolters fordítása szerint Pál azt tiltja meg egy asszonynak, hogy *„úr legyen egy férfi fölött"* – ez azonban nem illik ahhoz, hogy Pál később arra utasítja a rabszolgákat, hogy tiszteljék uraikat[263] (és tudjuk, hogy a rabszolgák közül sokan férfiak, az urak közül pedig sokan nők voltak). Mivel egy

259. A „de" kötőszó, bár a legtöbb fordításból hiányzik, összeköti a két mondatot, és ezzel a 11. és 12. vers gondolatmenetét. Valószínűbb, hogy azt jelenti: „és", mint hogy „de" – különösen azért, mert Pál ugyanabban a versben az „alla" szót használja, amikor azt akarja mondani: „hanem".
260. Mivel az 1Timóteus-levélben korábban párhuzamos megfogalmazás áll, ez a természetes olvasat: „Figyeljük meg, hogy Pál gondolatmenete a 12. versben (*ne* tanítson, *és ne* kerekedjen felül egy férfin, *hanem* csendességben legyen) nem sokban különbözik attól a gondolatmenettől, amelyet ugyanebben a témában, a tanításról az 1,3–4-ben követ (*ne* tanítsanak mást, *és ne* figyeljenek mítoszokra és végtelen nemzetségtáblákra, amelyek inkább találgatásokat szülnek, *mint* Isten hitben való sáfárságát). Az első kettőt mindkét helyen negatívan látja, az utolsót pozitívan." (Andrew Bartlett, Men and Women in Christ, 340. o.)
261. Köszönöm Jamin Hübnernek ezt a meglátást.
262. Másképpen: ha Pál pozitív viselkedést dicsérne, és a tanítás is a dicsért dolgok közé tartozna, akkor szó sem lehetne arról, hogy a szóban forgó tanítás a tanítás negatív formája. Mivel azonban Pál negatív viselkedést igazít ki, nyitva áll a lehetőség, hogy itt a tanítás negatív formájáról van szó.
263. 1Tim 6,2

háztartásban valószínűleg férfi rabszolgák is voltak, Pál egyes asszonyokat arra utasít, hogy legyenek férfiak urai (*oikodespotein*).[264]

Hatodszor: ha kiterjesztjük a szó ókori használatának vizsgálatát a főnévi alakra is (az *authentein* az *authentas* főnév igei alakja), tagadhatatlan negatív képzettársításokra bukkanunk. A főnév ókori használatában bőven akadnak a legerősebb negatív jelentések: a szó legrégebbi használata *gyilkosságra* utal. Wolters a főnév negyven ókori előfordulását mutatja ki ezzel a jelentéssel, de azt is megmutatja, hogy Pál korára ez a jelentés nagyrészt elhalványult. Más jelentések szorították háttérbe, legfőképpen az „úr". Ez a gondolat ennek ellenére Pál koráig, sőt talán az ő olvasmányaiig is tovább él: a *Salamon bölcsessége*[265] arról beszél, hogy Isten elpusztítja azokat a szülőket, akik „megölik" (*authentas*) a gyermekeiket.[266] Bár a főnév korábbi „gyilkosság" jelentése szinte elhalványult, valószínű – ha nem is biztos –, hogy a jelentés változása közben egy negatív árnyalat megmaradt rajta.[267] Végül is legalábbis fogalmilag összeér ez a kettő: „elvenni valakinek az életét" és „hatalmába keríteni valakinek az életét".[268]

Hetedszer: ha Pál a hatalom pozitív gyakorlására gondolt volna, használhatott volna jól ismert görög szavakat, amelyek pontosan ezt fejezik ki – például azt a szót, amelyet tíz verssel korábban a hatalommal bíró emberekre használt (*hyperochē*). *Louw és Nida újszövetségi szótára* 12 olyan szót sorol fel, amely azt jelenti: „hatalmat gyakorolni", és 47 olyat, amely azt jelenti: „uralkodni" vagy „kormányozni". Pál azonban egyiket sem használta.

264. Az 1Tim 5,14-ben azt mondja az újonnan férjhez ment asszonyoknak, hogy „vezessék a háztartásukat" – az itt „vezetni"-nek fordított szó szó szerint azt jelenti: „a ház zsarnoka/ura".
265. Valószínűleg két-három évtizeddel az időszámítás fordulója előtt írták, és a héber Biblia görög fordításának része volt. Könnyen lehet, hogy Pál ismerte ezt az irodalmat. (Erről lásd: www.bit.ly/3EKKrE4.)
266. Salamon bölcsessége 12,6. Wolters azt állítja, hogy a szó a Salamon bölcsességében csak „rokongyilkost" jelent, nem „gyilkost". Ezt az érvet lényegtelennek tartom – így is, úgy is rendkívül negatív cselekvésről van szó.
267. Baldwin tévesen próbálja elválasztani az igei alakot a főnévtől, mondván, hogy a legtöbb nyelvben egy szó főnévi alakjának átfogó jelentése megváltozhat, ha igei alakban használják. A legtöbb nyelvész azonban azzal számol, hogy valamiféle megfelelő *árnyalat* megmaradhat. Az angol „adulterate" (hamisítani) ige jelentése például más, mint az „adultery" (házasságtörés) főnévé, de a negatív árnyalat mindkét szóban megvan.
268. Wolters feltételezi, hogy a „gyilkos" jelentésű „authentēs" szónak és az „úr" jelentésű ugyanilyen szónak más lehet az etimológiája. De az is lehet, hogy nem. Legfeljebb annyit mondhat, hogy „a kutatók többször felvetették, hogy más az etimológiájuk" – más kutatók azonban mást vetettek fel. A közös gondolat, úgy tűnik, az, hogy valaki a meglévő hatalmát arra használja, hogy érvényesítse magát egy másik emberrel szemben.

Az 1Kor 7-ben, ahol arról a *jogos* hatalomról beszél, amely az egyik nemnek a másik fölött lehet, az *exousia* szót választotta, amelyet leveleiben 28-szor használ.[269] Ha pedig kifejezetten *lelkipásztori* vezetésről beszélt – ahogyan ezt a komplementárius teológusok állítják –, akkor miért nem azt a szót használta, amelyet a levélben később a lelkipásztori vezetésre használ (*proestōtes*) (5,17)? Vagy a gyülekezet pásztorolására használt szót (*poimainō*)?[270] Vagy azt, amelyet a Zsidókhoz írt levél szerzője használt a gyülekezet vezetőire (*hegoumenōn*)?[271]

Hogy ehelyett egy ilyen *ritka* szót választott, egy egészen sajátos árnyalatú szót,[272] azt valószínűsíti, hogy *egy konkrét bűnös viselkedést akart pontosan megnevezni és kiigazítani, amely az efézusi gyülekezet nőinél gyakori volt*.

Nyolcadszor: más kutatók komolyan vitatják azoknak a kutatóknak a következtetéseit, akik eleve elköteleződtek a komplementarizmus mellett. A bibliakutatók által használt legalább hét alapvető szakkönyv közül a legtöbb nyilvánvalóan negatív fordítást ad (például basáskodni, diktálni). Azoknak a fordításoknak is, amelyek pozitívabbak, keresztény szemszögből nézve negatív mellékzöngéjük van (például önálló, önmagára irányuló hatalom). Az *Analytical Lexicon of the Greek NT* például így határozza meg a szót: „[V]alakiről, aki a saját hatalmából cselekszik; ennélfogva: hatalmában tartani, basáskodni, uralkodni rajta." A *Nida és Louw* meghatározása: „irányítani, megfékezni, basáskodni", mint ezekben a kifejezésekben: „parancsokat kiabálni valakire", „főnökösködni valakivel", „ráförmedni valakire". Hasonlóképpen a *BDAG*[273] így fordítja: „önálló hatalmat venni magának, parancsokat osztogatni valakinek, diktálni valakinek".

269. Talán fontos különbség az exousia és az authentein páli használata között, hogy az előbbi olyan hatalom gyakorlása, amellyel az ember valóban rendelkezik – például egy asszony exusziája arra, hogy a saját férjével szexuális kapcsolatban legyen (1Kor 7,4). Az utóbbi viszont (ahogyan Trüphón levelében látjuk) olyan hatalom igénylését jelölheti, amely nem jár jogosan az embernek – mint amikor egy asszony más férjével lép szexuális kapcsolatra.

270. Lásd Jn 21,16; ApCsel 20,28 és 1Pt 5,2.

271. Lásd Zsid 13,7.17.24.

272. Hogy megértsük, mit értek azon, hogy a szónak „sajátos árnyalata" van, hasonlítsuk össze a „tanítani" igét a „kioktatni" vagy „prédikálni valakinek" igével. Vagy a „vezetni" igét a „hajtani" vagy „kényszeríteni" igével. Az utóbbi igéknek mindkét esetben ugyanaz az alapgondolata, mint a „tanítani" vagy a „vezetni" igének, de további árnyalatot adnak hozzá. Azt próbáltam kimutatni, hogy az „authentein" – még ha benne van is az az összetevő, hogy valakit „vezetni" – további árnyalattal bíró szó: egy korábbi, „gyilkosság" jelentésű szóból származik, és benne van az „aut" (ön-, maga) morféma.

273. A rövidítés ezt jelenti: The Bauer, Danker, Arndt, and Gingrich Greek-English Lexicon of the New Testament.

Nem meglepő tehát, hogy Cynthia Westfall, aki saját tanulmányt készített a szóról,[274] ugyanazt az adatbázist[275] használja, mint Wolters, és arra jut, hogy „ha az *authentein* szót személy cselekvővel és személy [címzettel] használják, akkor negatív értékelést fejez ki, kivéve, ha a cselekvőnek isteni vagy legfőbb hatalma van".[276] A komplementárius teológusok ragaszkodnak ahhoz, hogy a szó jelentése *lelkipásztori hatalmat gyakorolni*. Westfall azonban kimutatja, hogy az adatbázisban a szó egyetlen előfordulása *sem utal arra, hogy egy lelkipásztor vagy egyházi tisztségviselő jóindulatú lelkipásztori gondoskodással lenne egy ember vagy egy csoport iránt*.[277] Tanulmányát így zárja:

Mivel az „authentein" szó az elsődleges alap, amelyre hivatkozva a nőket kizárják a gyülekezet … vezetéséből, döntő fontosságú, milyen jelentést választunk. … Ha pusztán úgy értjük, hogy „hatalommal bírni", majd úgy értelmezzük, mintha szolgáló vezetést vagy lelkipásztori gondoskodást írna le, az a végletekig félrevezető. Az egyház feladata volna, hogy szilárd lexikográfiai és nyelvészeti módszertan alapján kidolgozza e szó értelmezését, hogy ebben a vitában óvatosan haladhassunk tovább. … Az egyház elérte a felelősségre vonhatóság korát; ideje vállalni a felelősséget (vagy a jogi felelősséget) azért, hogy az authentein szó alapján kizárta a nőket a gyülekezeti vezetői tisztségekből.

Engem az nyugtalanít a legjobban, hogy amikor vezető komplementáriusokat felkérnek Westfall nyelvészeti munkájának értékelésére, egyszerűen megkerülik kiterjedt tanulmányának eredményét azzal, hogy Wolters munkája jobb.[278] Jamin Hübner ezzel szemben tisztelettel értékeli Westfall

274. www.bit.ly/2prxkqm
275. A Thesaurus Linguae Graecae adatbázisban a szó több mint 300 előfordulása szerepel, 1200 évet átfogó időszakból.
276. Westfall, Paul and Gender, 9. fejezet
277. Westfall, Paul and Gender, 9. fejezet
278. Tom Schreiner Westfall könyvéről írt kritikája nem foglalkozik kellőképpen azokkal az állításokkal, amelyeket Westfall az authentein-ről szóló tanulmányában tesz, hanem pusztán azt állítja, hogy „úgy tűnik, nem végzett olyan alapos exegézist az »authentein« szóról, mint Wolters". Westfall valójában nagyon megalapozott, bár tisztelettudó kritikát fogalmaz meg Wolters munkájáról. Schreinerhez hasonlóan a www.cbmw.org Casey Haugh-t kérte fel Westfall könyvének értékelésére, aki összeveti Westfall exegetikai tanulmányát Woltersével, és ezt mondja: „Westfall nem fordít ugyanakkora gondot az authentein általa javasolt értelmezésére." Wolters hangneme legalábbis más: „Bár Westfall elemzésének nagy részével nem értek egyet, elismerésemet fejezem ki, amiért az elméleti nyelvészet kérdéseit bevonta a vitába, és várom, hogyan fogadják érveit azok, akik nálam jobban értenek a nyelvészethez."

munkáját, összevetve saját *authentein*-kutatásával, és arra jut, hogy a szó negatív árnyalata az 1Tim 2,12-ben „csaknem bizonyos”. [279]

Ami pedig a szó jelentését illeti, Westfall szerint: „A görög korpuszban az ige olyan cselekvések sorára utal, [amelyekben] az emberek, akikre e cselekvések irányulnak, kárt szenvednek, akaratuk ellenére kényszerítik őket, vagy legalábbis érdekeiket semmibe veszik, mert ezekben a cselekvésekben a cselekvő ráerőlteti a saját akaratát másokra – a becsületük megsértésétől egészen a halálos erőszakig.”

Westfall következtetése egybecseng azzal, hogy Jeromos a 4. századi latin Vulgata-fordításban az *authentein* szót az 1Tim 2,12-ben *dominari*-val fordította – ugyanazzal a szócsaláddal, amelyet egy másik helyen is használt. Ott Pál, jogos lelki hatalma ellenére, azt mondja: a vezetésnek az az egy fajtája, amelyet *soha* nem alkalmaz, az, hogy *uralkodjon* azokon, akiket vezet.[280]

Akár azt jelenti a szó, hogy *magához ragadni a hatalmat valaki fölött* (Payne fordítása), akár azt, hogy *úrnak lenni valaki fölött* (Wolters fordítása), akár azt, hogy *ráerőltetni magát valakire és semmibe venni őt* (Westfall fordítása), ezt sem keresztény nőknek, *sem keresztény férfiaknak* nem szabad tenniük – *és így az 1Tim 2,12 komplementárius értelmezése megbukik*.

Egyedül Isten tudja, pontosan mit értett Pál az *authentein* szón. Mégis, a negatív árnyalat mellett szóló érvek puszta súlya miatt arra jutok, hogy a komplementárius értelmezés és az általa gyakran használt fordítás („hatalmat gyakorolni”) valószínűleg helytelen. Az átdolgozott NIV fordítása („assume authority” – magához ragadni a hatalmat)[281] és – legalábbis ebben az esetben – a régebbi angol fordítások („usurp authority” – bitorolni a

279. www.bit.ly/340JLIS

280. 2Kor 1,24: angolul „lord it over” (uralkodni rajta); a latin Vulgatában: „dominamur”. Jeromos a Vulgatában másutt Isten és Jézus korlátlan uralmára is a *dominari* szót használta, de láthatóan tudatában volt annak, hogy ez a szó nem illik a lelkipásztori vezetésre. Sőt ugyanezzel a szóval fordítja Jézus és Péter figyelmeztetését is a keresztény vezetőknek, hogy ne „uralkodjanak” másokon – lásd Mk 10,42–43; 1Pt 5,3. Mivel Jeromos szóértésében nyilvánvalóan benne van a korlátlan hatalom mellékzöngéje, nagyon valószínűtlen, hogy az 1Tim 2,12-ben pusztán istenfélő, lelkipásztori hatalomra használja ezt a szót. Igaz, hogy Jeromos egyik személyes levelében szembeállítja egy püspök uralmát (dominari) egy királyéval. Ez az összehasonlítás azonban azt mutatja, hogy a 4. század végének Rómájában az egyházi és a politikai hatalom már beköltözött a püspöki tisztségbe.

281. Azzal, hogy így fordítja, a NIV az olvasóra bízza annak eldöntését, hogy pozitív értelemben a jogos hatalom érvényesítéséről van-e szó, vagy negatív értelemben arról, hogy valaki jogtalanul ragadja magához a hatalmat. Amikor ezt a fordítást támogatom, a negatív jelentésből indulok ki.

hatalmat)[282] előnyben részesítendők, bár gyanítom, hogy a „to control" (irányítani, CEB), a „to domineer" (basáskodni, NEB) vagy a „to lord it over" (uralkodni rajta, TLB) még pontosabb lehet.

Az élet minden területe

Talán az a legnagyobb gyengéje annak az elképzelésnek, hogy Pál a tilalmat a gyülekezeti alkalmakra korlátozza, hogy Pál – ahogyan ezt minden komplementárius mondja – „a teremtési rendre" alapozza érvelését. Nem lehet azonban azt mondani, hogy Pál a nők gyülekezeti vezetésének tilalmát „a teremtési rendre" alapozza, majd tagadni, hogy „a teremtési rendnek" következményei vannak *minden kapcsolatra és minden területre*. Egyszerűen nem lehet úgy értelmezni ezt a szakaszt, hogy megtiltja a nőknek a férfiak vezetését a gyülekezetben (a teremtési renddel érvelve), és közben ne vetüljön az isteni rosszallás árnyéka azokra a nőkre is, akik a gyülekezeten kívül vezetnek férfiakat – a kormányzatban, az üzleti életben vagy a közszolgálatban.

Hogyan bújnak ki egyes komplementáriusok abból, hogy a „teremtési rendbe" vetett hitük korlátozza lányaik hivatásbeli lehetőségeit? Hiszen a munka a teremtés része, tehát a lányaik ott sem vezethetnének férfiakat. Azzal érvelnek, hogy ez a szakasz csak az egyházi területre vonatkozik, pontosabban a hivatalos gyülekezeti alkalmakra. Az „Akarom, hogy a férfiak minden helyen imádkozzanak" mondatot úgy olvassák: „Akarom, hogy a férfiak *minden gyülekezeti alkalmon* imádkozzanak." Rámutatnak, hogy az 1Tim 2,1 az imádságról szól, ahogyan ez a vers is. A 11. vers arról szól, hogy a nők a tanított igéből tanuljanak. A következő fejezet pedig a gyülekezet vezetőiről szól (3,1–12), és arról, hogyan kell az embereknek viselkedniük Isten házában (3,15). Mindez szerintük arra korlátozza a nők tanítására és vezetésére vonatkozó tilalmat, hogy csak a gyülekezet heti nyilvános összejövetelein érvényes, ahol férfiak is jelen vannak.

282. Lásd például: Geneva (1560-as kiadás): „I permit not a woman to … vsurpe authoritie ouer the man." Bishop (1589): „I suffer not a woman to … vsurpe auctoritie ouer ye man." KJV (1611): „I suffer not a woman to … usurp authority over the man." (Mindhárom: „nem engedem meg az asszonynak, hogy … bitorolja a hatalmat a férfi fölött".)

Erre először is azt felelem, hogy az imaalkalmak nem korlátozódtak a gyülekezet heti istentiszteleteire. Az Apostolok cselekedetei leírja, hogy imaalkalmakat tartottak felházakban zárt ajtók mögött, a tengerparton és börtöncellákban is. A gyülekezeti alkalmak természetesen benne vannak abban, amit Pál a 2. fejezetben mond. De szem előtt van a gyülekezet mindennapi élete is, akár együtt van, akár szétszóródik. Hiszen szó esik szent kezekről, haragtól és vitatkozástól mentes életről, az ember külső megjelenéséről,[283] jó cselekedetekről, tanulásról, gyermekszülésről, hitről, szeretetről és szentségről – Pál az egész életet tartja szem előtt. Ha tehát Pál – ahogyan a komplementáriusok mondják – megtiltja a nőknek, hogy férfiakat vezessenek és tanítsanak, akkor ez minden helyre és minden fórumra érvényes.

Másodszor hadd mutasson rá Michael Bird a dolog lényegére:

Úgy gondolom, érdemes rámutatni, hogy maguk a komplementáriusok is megszorításokkal élnek, vagy tompítják nézetük teljes következményeit – és éppen ebben rejlik álláspontjuk gyengesége. Egyes komplementáriusok például megengedik, hogy egy nő közvetve, könyveken, rádión és honlapokon keresztül tanítson férfiakat, de azt nem engedik meg, hogy személyesen tanítson férfiakat. Egy nő írhat kommentárt a Zsidókhoz írt levélhez, amelyet férfiak olvasnak, de nem prédikálhat és nem taníthat férfiaknak a Zsidókhoz írt levélről. Egy nő lehet államelnök, miniszterelnök, vezérigazgató, tábornok vagy rendőr, de nem szolgálhat lelkipásztorként. Egy nő taníthat férfiaknak franciát vagy zongorát, de Bibliát vagy teológiát nem. Egy nő taníthat Bibliát és tanítást hitetlen férfiaknak, de keresztény férfiaknak nem.

Az a gondom, hogy egyes komplementáriusok a Mózes első könyvére és a teremtési rendre hivatkoznak annak kimutatására, hogy eleve helytelen, ha egy nő hatalmi helyzetben van egy férfi fölött – ezt a korlátozást mégis csak a gyülekezeti életre vagy a vasárnapi istentiszteletre alkalmazzák. Ez azonban olyan, mintha azt mondanánk, hogy rendben van, ha valaki házasságtörést követ el, feltéve, hogy nem vasárnap teszi, és nem a gyülekezet termében. Vagy mintha azt mondanánk, hogy rendben van a házasságtörés, ha hitetlennel követik el. Ha a teremtés isteni rendjének ennyire egyértelmű

283. Az 1Kor 11 vizsgálatából tudjuk, hogy Pál azt tartotta jobbnak, ha a nők a gyülekezeti alkalmakon befedik a fejüket. Az, hogy itt a hajviseletről beszél, mégis azt mutatja, hogy a nők megjelenéséről a mindennapi életben is beszél.

megsértése, hogy egy nőnek hatalma van egy férfi fölött, akkor ennek az élet minden területére érvényesnek kellene lennie, legyen szó üzleti életről, kormányzatról, politikáról, közszolgálatról vagy gyülekezetről. Hiszen Isten minden intézmény fölött uralkodik, és az egész életet Isten előtt és Isten uralma alatt éljük.[284]

Ha ragaszkodunk a komplementárius értelmezéshez, de nem vagyunk hajlandók a nők férfiak fölötti vezetését kerek perec és mindenhol megtiltani, akkor szerintem be kell vallanunk a következetlenségünket: csak azokkal a keresztény nőkkel szemben lépünk fel szigorúan, akik a gyülekezetben vezetnek. Jobb megoldásnak tartom, ha újragondoljuk, hogyan olvassuk ezeket a verseket.

Mert Ádám teremtetett először, azután Éva

Az 1Tim 2,12 mellett a komplementáriusok elsődleges bizonyító igéje „a teremtési rendre" az utána következő vers: „Mert Ádám teremtetett először, azután Éva." Szerintük ez bizonyítja, hogy Pál már a bűneset előtti Ádám–Éva kapcsolatba beleolvasta a férfi hatalmát. Valóban megdönthetetlen ez az érv?

Kezdjük a „mert" (*gar*) szóval. A komplementárius teológusok szerint itt azt jelenti: *azért, mert*. Más szóval Pál azért tiltja meg a nők vezetését, „mert" Ádám teremtetett először. A *gar* szó azonban nem mindig jelenti azt, hogy „azért, mert". Azt viszont igenis jelzi, hogy most az előző kijelentést magyarázó vagy alátámasztó anyag következik.[285] Pál írásaiban különösen sokféle alátámasztó anyagot hoz, köztük – ahogyan itt is látszik – szemléltető példákat. Ezt szem előtt tartva így is olvasható: „Most nem engedem meg egy asszonynak, hogy magához ragadja a hatalmat egy férfi fölött – *végtére is* Ádám teremtetett először …" (Egyes fordítók az angol *indeed* szót választják a *gar* fordítására, amely azt jelenti: *végtére is* vagy *valójában*.) Bár érvelésem szempontjából ez nem döntő,[286] a *gar* itt valószínűleg nem egy okhoz, hanem

284. Mike Bird, Bourgeois Babes, Bossy Wives and Bobby Haircuts: A Case for Gender Equality

285. „Mounce a Pastoral Epistles című művében (131–35) tárgyalja a *gar* szót: röviden áttekinti, hogyan használja Pál a gar szót, és arra jut, hogy elsöprőek a bizonyítékok arra, hogy az 1Tim 2,13-ban okot vezet be, mivel leggyakoribb használata az, hogy »okot vagy indoklást fejez ki« (131). A logikai viszonyt azonban minden esetben a szövegkörnyezetből kell kikövetkeztetni, és maga a *gar* nem »fejez ki okot vagy indoklást«. Minimális jelentéstani hozzájárulása az, hogy alátámasztó anyagot jelez, amely lehet példa, előkép, idézet és más alátámasztás, valamint ok is; … Konkrét szövegek értelmezését nem lehet a »leggyakoribb használat« alapján eldönteni." (Cynthia Westfall, Paul and Gender, 4. fejezet)

egy történelmi előzményhez köti a tilalmat.[287]

Pál leveleiben különösen gyakran használja szemléltetésül az ószövetségi elbeszéléseket és képeket, hogy alátámasszon valamit, amit mond. Hágár és Sára történetével szemlélteti az ószövetség és az újszövetség összeütközését. Ezt élték át a nem zsidó galáciai hívők, akiket kigúnyoltak, mert nem voltak körülmetélve, ahogyan a zsidók.[288] Másutt a Vörös-tengeren való átkelés, a manna, a felhő, a kőszikla és a pusztában megalkuvó izraelitákat sújtó csapás képét használja. Ezzel példázza, milyen veszély fenyegeti a korinthusi gyülekezetet: Jézus megmentette és gondoskodik róluk, ők mégis elveszíthetik jutalmukat erkölcsi elbukás és bálványimádás miatt.[289] Később azt a képet használja, ahogyan Sátán elcsábította Évát. Ezzel mint előzménnyel figyelmeztet arra a veszélyre, hogy ugyanez a gyülekezet eltávolodhat Jézus iránti tiszta és őszinte odaadásától.[290] Pál mindezekben a példákban egy ószövetségi példát használ hasonlatként arra a helyzetre, amelyről éppen beszél.

Ugyanígy, miután megfogalmazta tilalmát az efézusi nőknek – és minden nőnek, aki más gyülekezetekben hasonlóan viselkedik –, egy hasonlattal támasztja alá. A párhuzamot az efézusi gyülekezet helyzete és Ádám és Éva története között vonja meg, amely az 1Móz 2–3-ban olvasható. De pontosan mit akar Pál kiemelni Ádám és Éva történetéből?

Sok komplementárius úgy gondolja, hogy az „először" szó (görögül *protos*) azt jelenti: *első a rangsorban*. De mi van, ha Pál itt azt érti rajta: *első az időbeli sorrendben, minden rangbeli mellékzönge nélkül*? Ugyanez a szó áll Jánosról, aki „elsőként" ért Jézus üres sírjához, és arról, hogy Isten „előbb" szeretett minket, mi pedig erre válaszul szeretjük Őt.[291] Sőt, ugyanennek a szónak egy

286. De még ha a *gar* itt azt jelenti is: „azért, mert", a 13–14. vers mindkét értelmezése, amelyet most bemutatok, továbbra is értelmes. Az, hogy a nőknek az Éden prototipikus története szerint tisztelniük kell a férfiakat (13. v.), és nem függetleníthetik magukat tőlük (14. v.), teológiai alapul szolgál ahhoz, hogy Pál megtiltja azt a módot, ahogyan egyes efézusi nők megszégyenítették a férfiakat (12. v.).

287. De még ha a *gar* itt azt jelenti is: „azért, mert", a 13–14. vers mindkét értelmezése, amelyet most bemutatok, továbbra is értelmes. Az, hogy a nőknek az Éden prototipikus története szerint tisztelniük kell a férfiakat (13. v.), és nem függetleníthetik magukat tőlük (14. v.), teológiai alapul szolgál ahhoz, hogy Pál megtiltja azt a módot, ahogyan egyes efézusi nők megszégyenítették a férfiakat (12. v.).

288. Gal 4,22–24

289. 1Kor 9,24–10,14

290. 2Kor 11,3–4

291. Jn 20,8; 1Jn 4,19

alakja kétszer is előfordul a környező szakaszban, tíz verssel előbb és tíz verssel később is, és mindkétszer időbeli sorrendet jelöl: „Intelek tehát *mindenekelőtt*, hogy … könyörgéseket tartsanak minden emberért", és: „*először* tegyék őket próbára, *azután* szolgáljanak diakónusként".[292]

Még Kálvin János is megkérdőjelezi a hierarchikus értelmezés logikáját: „Az az érv, hogy az asszony azért van alárendelve, mert másodikként teremtetett, nem tűnik túl erősnek, hiszen Keresztelő János Krisztus előtt járt … mégis messze alatta állt."[293] (Hasonlóképpen az 1Móz 1-ben az ember utolsóként teremtetett, mégis azt olvassuk, hogy uralkodik mindenen, ami előtte lett.) Felhozna-e ilyen érvet a zseniális Pál?

Ha Pál nem Ádám Éva fölötti rangjára utal, akkor miért hivatkozik csak a sorrendre? Egy meggyőző válasz az, hogy a 13. versben előkészíti azt, amit a 14. versben mondani fog. (És ne feledjük: Pál nem használt versszámokat, így már az a hajlamunk is téves, hogy a 13. verset elválasszuk a 14.-től.) Nem tudok egyszerűbb összefoglalást elképzelni Mózes első könyvének 2. fejezetéről, mint amit Pál itt ad: „Ádám teremtetett először (ahogyan az 1Móz 2,4–20 mondja), azután Éva (ahogyan az 1Móz 2,21–25 mondja)." Pál tehát a 13. versben Ádám és Éva teremtésének valamelyik mozzanatát idézheti fel, és ezt a 14. verssel együtt kell olvasni.

Éva tévesztetett meg, nem Ádám

Sok komplementárius teológust olvastam, és azt vettem észre, hogy „a teremtési rendre" vonatkozó érvelésük súlyát a 13. versre helyezik (amelyet – szerintem tévesen – úgy olvasnak, hogy Ádám rangban Éva fölött áll), a 14. versről viszont jellemzően elismerik, hogy abban kevésbé biztosak.

Kétféleképpen értelmezik ezt a verset. Az első szerint Éva (és a lányai) könnyebben megtéveszthetők, mint Ádám (és a fiai), ezért a nők nem alkalmasak lelki vezetőnek és tanítónak. A második szerint – amelyet először George Knight képviselt 1977-ben[294] – Éva úgy működött együtt Sátánnal, hogy megkerülte Ádám jogos hatalmát önmaga fölött.

292. 1Tim 2,1 és 3,10

293. John Calvin, The Epistles of Timothy, Titus and Philemon. Kálvin, aki ugyanebben a szakaszban Évát „egyfajta függeléknek" és „alacsonyabb rendű segítségnek" nevezi, ennek ellenére elfogadja ezt az értelmezést.

294. George Knight, The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women

Könnyebb-e megtéveszteni egy nőt, mint egy férfit? Közel két évezreden át, egészen az 1960-as évekig ez volt az egyház bizonyító igéje a nők alacsonyabb rendűségére, többek között szellemi képességeik hiányára. A nőfelszabadító mozgalom azonban felborította ezt a kulturális feltevést – és szinte minden gondolkodó keresztény is elvetette. Ezért választja ezt az értelmezést alig néhány komplementárius teológus, hiszen ők joggal cserélték fel a nők alacsonyabb rendűségének gondolatát a nők egyenlőségével.[295] Néhány bátor lelket ez mégsem tart vissza attól, hogy ragaszkodjon hozzá. „Pál lát valamit Évában, ami általában véve a női nemre jellemző" – mondja Grudem, és egyetértően idéz egy másik kutatót: „A nők általában inkább kapcsolatközpontúak és gondoskodók, a férfiak inkább hajlanak az észszerű elemzésre és a tárgyilagosságra. Azért tilos nőket tanítói tisztségbe állítani, mert kevésbé valószínű, hogy határt húznak a tanításbeli alapkérdésekben, amelyekről nem lehet alkudni. Így a megtévesztés és a tévtanítás könnyebben bejut a gyülekezetbe."[296]

Ez az idézet azonban lényegében arra jut, hogy a nők szellemileg *igenis* alacsonyabb rendűek. Azt is tagadja, hogy sok nő elemzőbb és észszerűbb gondolkodású, mint sok férfi, és hogy sok férfi könnyebben megtéveszthető, mint sok nő. A legnagyobb baj pedig az, hogy elfelejti: a Szentírás egyértelműen méltatja, ha nők más nőket és gyermekeket is tanítanak. Ha egy nő azért nem taníthat, mert könnyebben megtéveszthető, akkor senkit sem kellene tanítania – főleg nem gyermekeket!

Ezt a történeti nézetet ezért a legtöbb komplementárius teológus joggal elvetette.[297] Vizsgáljuk meg most Knight új keletű nézetét, ahogyan Schreiner megfogalmazza:

295. A „Women in the Church" című kötetben (6. fejezet) Schreiner ezt mondja: „ezt az értelmezést el kell vetni, mivel azt sugallja, hogy a nők lényegüknél fogva és szellemileg alacsonyabb rendűek".
296. Wayne Grudem, Evangelical Feminism, 2. fejezet
297. A komplementáriusok nem gondolják végig ennek következményeit. A Women In The Church első kiadásában – amely az 1Tim 2 komplementárius olvasatának legátfogóbb védelme – Daniel Doriani függeléket ír a szakasz értelmezésének történetéről. Kimutatja, hogy az egyház egészen az 1960-as évekig azt feltételezte, hogy a nőkre vonatkozó tilalom a nők lényegi alacsonyabb rendűségén alapul. Figyeljük meg tehát, hogy nemcsak a mutualisták, hanem a komplementáriusok is azt kínálják, amit Doriani a szakasz „újraértelmezésének" nevez. Egyik fél sem állíthatja, hogy az övé a történeti nézet. Aggasztó, hogy a második kiadásból kimaradt Doriani függeléke – ez hallgatólagos beismerésnek tűnik, hogy túl sokat engedtek. Félrevezető, hogy az 5. fejezetben a komplementárius nézetet „a történeti nézetnek" nevezik.

Pál a kígyóra összpontosít, amely Évához ment oda és őt tévesztette meg, nem Ádámot. [Ezzel] felforgatta a férfi vezetésének rendjét, és a kísértés során csak Évával érintkezett. Éva kezdeményezett, amikor válaszolt a kígyónak, és Ádám hagyta, hogy ezt tegye. A Mózes első könyve 3. fejezetére való hivatkozás tehát arra emlékeztet, mi történik, ha aláássák az Isten által rendelt mintát.[298]

Ezzel a nézettel az a baj, hogy sem a Mózes első könyvében olvasható beszámolóban, sem Pál érvelésében semmi sem utal arra, hogy Éva megtévesztése bármilyen módon összefüggött volna azzal, hogy kilépett a rangjából, és aláásta „az Isten által rendelt mintát". Mindkét szakasz inkább azt emeli ki, hogy Éva nem bízott Isten jóságában, és ezért nem engedelmeskedett *Isten* parancsának. A komplementáriusok olyasmit olvasnak bele mindkét szakaszba, ami nincs benne. Az 1Móz 3-ban Sátán kísértésének lényege nem az volt, hogy aláássa Ádám Éva fölötti hatalmát, hanem az, hogy aláássa Isten hatalmát Éva fölött. És *Évát is, Ádámot is* ugyanazért a bűnért büntetik meg: ezt sehol nem úgy fogalmazza meg a szöveg, hogy „kilépett Ádám hatalma alól" vagy „lemondott Éva vezetéséről", hanem úgy: „evett a gyümölcsből". Igen, Ádám „hallgatott [a] felesége szavára", de nem az volt a bűn, hogy meghallgatta (ezt minden férjnek meg kellene tennie), hanem az, hogy elfogadta bűnös javaslatát, és evett a gyümölcsből. Ugyanígy a kígyót sem azért átkozza meg Isten, mert felforgatta a teremtési rendet, hanem azért, mert megtévesztette Évát (13–14. v.). Éva azáltal, hogy engedett a megtévesztésnek, „bűnössé lett" – szó szerint „törvényszegővé". Ez nem a férj és feleség szerepeinek felcserélésére utal, hanem arra a parancsra, amelyet Isten a házaspárnak adott, hogy ne egyenek a tiltott fáról. Az 1Móz 3-ban az egyetlen szerepcsere az, hogy megpróbáltak felkapaszkodni Isten trónjára, és maguk akartak a maguk istenei lenni.

Mivel a 14. vers mindkét komplementárius értelmezése komolyan kétséges, meg kell kérdeznünk, mit érthet még Pál ezen: „[é]s nem Ádám tévesztetett meg, hanem az asszony tévesztetett meg, és bűnössé lett". Valószínűleg ez az egyik olyan vers, amelyre Péter gondol, amikor azt mondja, hogy Pál írásaiban vannak „nehezen érthető" dolgok. Ahogyan Westfall mondja: „Pál egyszerűen röviden elbeszéli a bűneset történetét, anélkül hogy tovább magyarázná teológiáját, vagy azt, mi köze az elbeszélésnek a

298. Tom Schreiner. Women in the Church, 6. fejezet

tilalmakhoz."[299] Az eredeti olvasók talán pontosan tudták, miről beszél Pál. Mi azonban, akik évszázadokkal később vesszük kézbe ugyanezt a levelet, nem ismerünk mindent, amit Pál az olvasóiról tudott, ezért talán hiányzik néhány fontos információ. Ennek ellenére két lehetséges jelentést kínálok. Mindkettő abból indul ki, hogy Pál sok efézusi nőt azzal fedd meg, hogy *bűnös viselkedésüket anyjuk, Éva viselkedéséhez hasonlítja* – annak fényében, hogy Éva Ádám után teremtetett.

Az első lehetséges jelentés az, hogy Pál a 13. versben arra utalhat, ahogyan Isten Ádámot tanította, még mielőtt Éva létezett. Lehet, hogy Éva ezt a tanítást Ádámon keresztül kapta, és nem közvetlenül Istentől? Ha igen, ezért szemelte ki őt Sátán? Ez megmagyarázná, miért mondja a szöveg, hogy Éva megtévesztetett, Ádám pedig nem. Így olvasva Éva bűne abból fakadt, hogy támadás érte viszonylag sekélyes meggyőződését – ezért megtévesztés volt. Ádám viszont nyitott szemmel vétkezett – ezért az ő bűne lázadás volt, nem megtévesztés.[300] Ebben az esetben Pál azt hangsúlyozhatja, hogy az efézusi nőknek meg kell szilárdítaniuk az evangéliumról és annak az istenfélő életre szóló hívásáról való tudásukat. Bár a tévtanítást korábban olyan férfiak hozták be, mint „Himeneus és Sándor" (akik Sátán eszközei voltak), az efézusi nők közül sokan (akik olyanok voltak, mint Éva) dőltek be neki a leginkább. Ezért nem voltak abban a helyzetben, hogy másokat tanítsanak (12. v.), hanem alázattal és csendben újra meg kellett tanulniuk Isten igéjét (11. v.). Ezzel szemben a gyülekezetben maradt férfiak szilárdan megálltak, így nekik nem volt szükségük erre az utasításra.

A másik lehetőség az, hogy az „Ádám teremtetett először, azután Éva" mondatot úgy vesszük, mint felhívást arra, hogy elgondolkodjunk Mózes első könyvének 2. fejezetén. Pál másutt azt mondja, hogy „Éva Ádámból lett, és Éva Ádámért teremtetett"[301] – és ezen azt érti, hogy Éva léte és célja szorosan összefonódik Ádáméval, mint az ő társáé. Lehet, hogy Pál egy efézusi mítoszt igazít ki, amely szerint a nőknek nincs szükségük a férfiakra. Ha így van, Éva tévedését súlyosbította, hogy *Ádámra mint társára való tekintet*

299. Cynthia Westfall, Paul and Gender, 4. fejezet

300. Pálnál valójában megszokott, hogy Éva megtévesztését így használja: nem a teremtési rendre való hivatkozásként, hanem annak a megtévesztésnek a példájaként, amelyet el kell kerülni. Ahogyan egy gyülekezetnek mondja: „Félek azonban, hogy ahogyan a kígyó ravaszságával megtévesztette Évát, úgy a ti gondolataitok is valahogyan eltévelyednek a Krisztus iránti őszinte és tiszta odaadástól." (2Kor 11,3)

301. 1Kor 11,8–9

és támaszkodás nélkül nézett szembe a kísértéssel. Ez a meglátás megmagyarázza, hogyan tévesztetett meg Éva, miközben Ádám, aki a közelben volt, nem tévesztetett meg. E nézet szerint Pál azokkal az efézusi nőkkel száll szembe, akik önálló vagy tiszteletlen módon „tanították" fivéreiket. Elfelejtették azt az eredettörténetet, amely mintaként emlékeztetné Éva lányait arra, hogy tiszteljék Ádám fiait, és szoros társként működjenek együtt velük.

Melyik jelentés a helyes? Én a másodikat tartom jobbnak, de nem lehetünk biztosak benne. *Mindkét jelentés javára írható azonban, hogy összekötő szálat húz az efézusi bűnös nők, Pál tilalma (12. v.) és az alátámasztó anyag (13–14. v.) között, mégpedig úgy, hogy a 13. és a 14. vers gondolatai összefüggnek.*[302]

Az efézusi nők pontos bűne

Mit tett ezeknek az efézusi nőknek a nagy része, ami ilyen tilalmat indokolt? A válasz abban rejlik, amit Pál megtilt: „Most nem engedem meg egy asszonynak, hogy tanítson, vagy hogy *authentein*-t gyakoroljon egy férfi fölött."

Ezen a ponton döntő kérdés, hogy Pál két külön cselekvést tilt-e meg (tanítani és *authentein*-t gyakorolni), vagy egyetlen cselekvést, amelynek két oldala van (*authentein* módon tanítani). Köstenberger külön cselekvések mellett érvel. Sok komplementárius azonban, köztük Craig Blomberg és Kathy Keller, amellett érvel, hogy a két igét összekapcsoló „vagy" szó (görögül *oude*) valójában *egyetlen cselekvéssé kapcsolja össze az igéket, amelynek két, egymásba épülő oldala van*.

Philip Payne az *oude* szóról írt tanulmányában cáfolja Köstenberger érveit, és amellett érvel, hogy így van.[303] Érdekes, hogy Piper – bár félreértette az *authentein* jelentését – már 1989-ben is így közelítette meg a kérdést, amikor ezt mondta: „A »tanítani« szó … valószínűleg olyan tanítást jelent, amely

302. E jelentések egyike sem kezeli a 13. verset egyik indoknak, a 14. verset pedig egy második indoknak. Inkább egyesítik őket egyetlen összefüggő szemléltetéssé, amely a 12. verset támasztja alá: Ádám és Éva történetét úgy beszélik el újra, hogy az kifejezetten az efézusi gyülekezet helyzetéhez kapcsolódjon, ahogyan ezt maga a levél is mutatja.
303. Lásd: www.bit.ly/332TPjf. Lásd még Jamin Hübner cikkét, amelyben még árnyaltabban kifejti azt a gondolatot, hogy egyetlen cselekvésről van szó, amelynek két oldala van: www.bit.ly/3EKqWM8

valamilyen módon összefügg a hatalommal. A tanítás és a hatalomgyakorlás összetartozik."[304] Így olvasva a „tanítani" szó éppúgy nem áll önmagában, ahogyan a *cserbenhagyásos gázolásban* sem áll önmagában a „gázolás". Mindkét szó jelentését és árnyalatát átalakítja a társa jelenléte – nagyon hasonlóan ahhoz, ahogyan a „tiszta" szónak más az árnyalata a *tiszta beszéd* kifejezésben, mint a *tiszta ruha* kifejezésben.

Hiszen Pál ebben a fejezetben végig szívesen kapcsol össze szavakat vagy kifejezéseket egyetlen fogalommá. Ilyeneket mond: „királyokért és minden méltóságban levőkért", „csendes és nyugodalmas", „istenfélelemben és tisztességben", „hírnök és apostol", „igazat mondok, nem hazudok", „harag és versengés nélkül", „tisztességgel és mértékletességgel", „csendességben és teljes alázattal". Elfogadom Payne, Blomberg és Keller tételét: Pál gyakran egy dolgot (nem kettőt) ért, amikor két igét együtt használ, ahogyan a 12. versben is.[305] Pál tehát olyan helyzettel foglalkozik, amelyben a nők a tévtanítás hatására helytelenül „tanítják a férfiakat, és közben *authentein*-t gyakorolnak fölöttük", vagy „*authentein* módon tanítják a férfiakat".

Mi tehát az efézusi nők bűne? A tévtanítás rohama a gyülekezetben valahogyan oda vezetett, hogy sok nő rosszul bánt a férfiakkal. Ahelyett, hogy *ezer kenegdo*-ként, vagyis hozzájuk illő segítőtársként álltak volna a férfiak mellett, csábítóan vagy hivalkodóan öltözködnek (9. v.); zavart keltenek, és nem hajlandók tanulni (11. v., 12c. v.); tanítják a férfiakat (ahelyett, hogy készek lennének meghallgatni őket vagy tanulni tőlük), mégpedig úgy, hogy közben magukhoz ragadják az irányítást fölöttük (12b. v.). Mindezzel tiszteletlenül bánnak a férfiakkal, és kiteszik magukat a további megtévesztésnek (13–14. v.). Pál megoldása az, hogy ezek a nők – mint Jézus minden jó tanítványa – térjenek vissza az alázatosan, alárendelődve tanuló ember magatartásához (11. v.). Ne parancsolgassanak ilyen erőszakosan a férfiaknak, hanem óvják a gyülekezet egységét (12. v.). Erősítsék meg újra azt a szent kölcsönös egymásrautaltságot a férfiakkal, amelyet Isten eredetileg szánt a nőknek, ahogyan Mózes első könyvének 2.

304. Lásd: www.bit.ly/3GOjAce. Schreiner ugyanerre jut: „Az 1Tim 2,11–15 csak a hatalommal járó tanítást tiltja meg."

305. Ha még mindig nem vagyunk biztosak abban, hogy Pál egyetlen, kétoldalú cselekvésre gondol, figyeljük meg, minek az ellentéte a „tanítani vagy authentein-t gyakorolni", ahogyan a 11. vers és a 12. vers vége megfogalmazza: olyan nőké, akik csendben, alázatosan tanulnak (11. v.) – ez lényegében sok szóval egyetlen gondolatot fejez ki. Sőt a 12. vers vége még egyszer megismétli ezt a gondolatot, de most egyetlen szóra sűríti: „csendességben legyen".

fejezete mutatja (13. v.). És kerüljék el Éva tévedését, aki elkülönült Ádámtól, különösen amikor Sátán megtéveszteni próbál, ahogyan a 3. fejezet mutatja (14. v.).

Röviden: én azt a nézetet képviselem, hogy a probléma az volt, *hogyan* viszonyultak a nők a férfiakhoz, és *hogyan* tanították őket. Más kutatók azonban, például Andrew Bartlett a *Men and Women in Christ* című könyvében, amellett is érvelnek, hogy az is probléma volt, *mit* tanítottak az efézusi nők.[306] Bartlett szerint ezekre a nőkre nemcsak hatott a tévtanítás, hanem maguk is terjesztették. Ezért az efézusi nőknek abba kellett hagyniuk 1) hogy bárkit tanítsanak, *és* 2) hogy irányítsák a férfiakat. Ez elképzelhető: Pál korábban két férfi tévtanítót eltávolított a gyülekezetből (1,20), ezek a nők azonban maradtak. Tudjuk, hogy Pál levelének fő célja a tévtanítás kezelése

306. Bár a komplementárius teológusok mind amellett érvelnek, hogy a probléma, amellyel Pál az 1Tim 2-ben foglalkozik, *az* volt, hogy nők tanítottak férfiakat, a nem komplementárius teológusok elvetik ezt a nézetet, de aztán háromféle megközelítésre válnak szét: a probléma az volt-e, *mit* tanítottak a nők a férfiaknak, vagy az, *hogyan* tanították a nők a férfiakat, vagy a kettő együtt. Ebben a fejezetben a második megközelítést követem: a probléma az a kényszerítő, arrogáns vagy tiszteletlen *mód* volt, ahogyan a nők – akikre hatott a tévtanítás, de nem feltétlenül terjesztették – bántak a férfiakkal és tanították őket. Az első vagy a harmadik megközelítés azonban szintén lehetséges, ahogyan ez a bekezdés röviden kifejti. Andrew Bartlett a „Men and Women in Christ" 11–13. fejezetében, valamint 3–6. függelékében adja a legerősebb és legteljesebb érvelést mellette, amelyet olvastam. Elfogadja Köstenberger elemzését, hogy Pál talán *két* különálló, bár egymást átfedő cselekvést tilt meg; Bartlett ezt így olvassa: „Nem engedem meg egy asszonynak, hogy (bárkit) tanítson, sem azt, hogy authentein-t gyakoroljon egy férfi fölött" (4. függelék). Ebből kiindulva az 1Timóteus-levél bizonyítékai alapján amellett érvel, hogy a férfi tévtanítók elhagyták a gyülekezetet, de még mindig voltak ott „több gazdag, fiatalabb özvegyasszony, akik az élvezeteknek éltek, házról házra jártak, hamis és haszontalan mítoszokat adtak tovább, amelyek varázslással és asztrológiával kapcsolatosak, közben fitogtatták gazdagságukat, szemérmetlenül öltözködtek, és mindegyikük olyan férfit keresett, aki kielégíti szexuális vágyait." (259. o.) „Pál levele egészében nemre való tekintet nélkül beszél a tévtanítókról. Az 1,3-ból és az 5,13-ból arra következtethetünk, hogy több nőre gondolt mint tévtanítóra, akikkel Timóteusnak legközelebb foglalkoznia kell." (261. o.) „Timóteusnak rendre kell utasítania őket, és gondoskodnia kell arról, hogy egyikük se kerüljön presbiteri vagy diakónusi tisztségbe, amíg be nem bizonyította, hogy megújult az élete." (263. o.) E nézet szerint Éva, akárcsak az efézusi nők, „a sátán által megtévesztve [vagyis tévtanítókon keresztül] tiltott tudást fogadott be, és hamisan tanított egy férfit, és felülkerekedett rajta, súlyos következményekkel." (285. o.) Bár Bartlett megközelítése különbözik az enyémtől, mindketten ugyanoda jutunk: „Az 1Timóteus-levél 2. fejezete nem igazolja sem azt, hogy általánosan megtiltsuk a nőknek a tanítást a gyülekezetben, sem azt, hogy megtiltsuk nekik a hatalom gyakorlását a gyülekezetben." (286. o.) Ha be lehetne bizonyítani (szerintem nem lehet), hogy Pál két különálló cselekvésre utal („tanítani" és „*authentein*-t gyakorolni egy férfi fölött"), és nem – ahogyan én hiszem – két egymásba kapcsolódóra („*authentein* módon tanítani"), akkor Bartlett megközelítését kell előnyben részesíteni az enyémmel szemben. Az ő nézete ugyanis, bár sokat magában foglal az enyémből, azt is megmagyarázza, miért lehetett megtiltani az ilyen helyzetben lévő nőknek (amíg helyre nem állnak), hogy egyáltalán tanítsanak.

(1,3), és hogy az efézusi tévtanítók különösen a nőket vették célba.[307] A gyülekezetben sok nő most „házról házra járt", „fecsegők és kíváncsiak" voltak, „és olyanokat beszéltek, amiket nem kellene" (5,13). (Ennek párhuzama a lelkipásztori levelek egy másik helye, ahol Pál el akar hallgattatni néhány embert, akik „olyanokat tanítottak, amiket nem kellene".)[308] Ezek a nők a tévtanítás felé fordultak (5,15)[309] – ezért Pál azt is megtiltja nekik, hogy terjesszék ezeket a téves gondolatokat, amíg tanításban és istenfélő életben helyre nem állnak.

Akárhogy is értjük, Pál helyreigazítása az efézusi nők felé keménynek tűnhet mai érzékenységünk számára. De ha megértjük, mi forgott kockán, jobban értékelhetjük, milyen bölcsen avatkozott be. Ez a bűnös viselkedés – a mögötte álló eretnek gondolatokkal együtt – rossz hírbe hozta volna a gyülekezetet az ókori befogadó közösség szemében. Abban a közösségben a szokás azt várta a nőktől, hogy tiszteljék a férfiakat, és ne hozzák őket nyilvánosan kínos helyzetbe. A levél egy másik részén Pál attól tart, hogy a keresztény nők helytelen viselkedése a mindennapi életben árthat a gyülekezet jó hírének, ha „feddhető" módon viselkednek, és „alkalmat" adnak Sátánnak „a szidalmazásra".[310] Ha valaha volt ok arra, hogy egy csoportot egy időre elhallgattassanak, és megkérjék őket, hogy alázattal üljenek újra Jézus, a tanítónk lábához, akkor itt volt.

Miért mondja Pál, hogy *egyetlen* nő se tanítsa a férfiakat *authentein* módon, ha csak *néhány* nő tett így? Ugyanazért, amiért korábban, az 1Tim 2-ben, minden férfinak azt mondja, hogy veszekedés nélkül imádkozzon, és minden nőnek azt, hogy ne öltözködjön hivalkodóan – pedig kétségtelenül csak néhány férfi civakodott, és csak néhány nő öltözködött cicomásan.

A legfontosabb pedig az, hogy Pál semmit sem mond az ellen, hogy nők istenfélő lelkipásztorok vagy tanítók akarjanak lenni. Azok a komplementárius teológusok, akik ezt vitatják arra hivatkozva, hogy a következő szakasz a presbiterekről és diakónusokról szól, túl messzire mennek. Amikor Pál azt mondja: „Igaz beszéd ez: ha valaki felügyelői

307. Lásd 2Tim 3,6–8.
308. Tit 1,11
309. Ráadásul ha az 1Timóteus-levelet a másik két lelkipásztori levéllel együtt nézzük, ez még világosabb lesz. A 2Tim 3,6–7 olyan asszonyokról beszél, akiket tévtanítók vezetnek félre, a Tit 1,10–11 pedig „hiábavaló beszédűekről és ámítókról", akiket „el kell hallgattatni".
310. 1Tim 5,7.14

tisztségre vágyik, nemes munkát kíván. A felügyelőnek tehát …", akkor új szakaszt kezd. Pál sok levelében vannak különböző szakaszok, amelyek nem feltétlenül függenek össze egymással. Az 1Timóteus-levélben hat ilyen szakasz van. Lazán összetartja őket Pál igyekezete, hogy helyreállítson egy tévtanítás által megrongált gyülekezetet, de különböző anyaggal foglalkoznak. Így a 2. fejezetben egyáltalán semmi sem szól szolgálati szerepekről, csak arról, hogyan kell jobban végezni a keresztény tevékenységeket (például az imádkozást, az öltözködést, a tanulást): vita nélkül, illendően, alázattal stb. Különben is: miért fojtaná el Pál – ahogyan a komplementáriusok érvelnek – a nőkben minden vágyat a vezetésre, ha aztán néhány verssel később helyesli, hogy „ha valaki" felügyelői tisztségre vágyik (és a „valaki" általános, tehát mindkét nemet magában foglaló szó)?[311] Hiszen éppen most hívta az efézusi nőket jó „cselekedetekre" (*ergon*) a 2,10-ben – a 3,1-ben pedig azt mondja, hogy felügyelőnek lenni is ilyen nemes „munka" (*ergon*).

Férjek és feleségek

Bár a legtöbb kutató arra jut, hogy Pál azzal foglalkozik, hogyan bánnak helytelenül *általában a nők általában a férfiakkal* a gyülekezetben, egyesek (például Luther Márton) úgy olvassák, hogy Pál azzal foglalkozik, *hogyan bántak helytelenül a feleségek a férjükkel*. Mivel az „egy asszony" és „egy férfi" kifejezés úgy is fordítható, hogy „egy feleség" és „egy férj", a CEB így fordítja a 12. verset: „Nem engedem meg egy feleségnek, hogy tanítsa vagy irányítsa a férjét." Ezek a fordítók észreveszik, hogy Pál a férfiakra (8. v.) és a nőkre (9. v.) vonatkozó többes számú szóról a 11–12. versben mindkét esetben egyes számra vált. Miért váltana többes számról egyes számra – kérdezik –, ha nem azért, hogy konkrét emberekre (házaspárokra) és konkrét kapcsolatokra (a házasságra) utaljon? Bár én nem foglalok állást, úgy gondolom, hogy az e olvasat elleni érvek nem cáfolják meg.[312]

311. Az Újszövetség a *tis* kifejezést férfiakra és nőkre egyaránt használja. Jelentése: „bárki", „valaki" vagy „egy". A Lk 10,38-ban például jelzőként áll egy „asszony", „Márta" mellett.
312. Különböző komplementáriusok három érvvel szállnak szembe ezzel az olvasattal. Először is egyesek azt mondják, hogy ha Pál férjekre és feleségekre gondolt volna, a szavak elé odatette volna a „saját" szót. Pál azonban a házasságról szóló fő tanításaiban szinte sohasem tesz birtokos névmást a „feleség" és a „férj" szó elé (lásd Kol 3,18–19; Ef 5,22–25; 1Kor 7,2–4.11.14.33). Másodszor egyesek azt mondják, furcsa lenne, ha Pál a férfiakhoz mint csoporthoz (8. v.), majd a

Négy oka van annak, hogy ez a szakasz talán a házasságokra utal, és nem általában a férfiak és nők kapcsolatára. Először: a „férfi" szó általános egyes számának nincs értelme. Ha Pál – ahogyan a komplementáriusok mondják – azt próbálta megakadályozni, hogy egy asszony (egyes szám) tanítson a gyülekezetben, mert férfiak (többes szám) voltak jelen, akkor miért mondja azt, hogy „egy férfi", és nem azt, hogy „férfiak"? Természetesebb lenne ezt mondani: „Most nem engedem meg egy asszonynak (egyes szám), hogy tanítson … férfiakat (többes szám)" – hacsak Pál nem azt akarja, hogy olyan efézusi gyülekezeti alkalmakat képzeljünk el, ahol csak egyetlen férfi van jelen, ami valószínűtlen.

Másodszor: Pál a tilalmát Ádámra és Évára alapozza, akik a Szentírás mintaszerű házaspárja (13–14. v.), majd a gyermekszülésről is beszél (15. v.), amely szintén családi jellegű, ezért valószínűbb, hogy házassági összefüggésre utal.

Harmadszor: szinte mindenütt, ahol Pál az *aner* és *gune* görög szavakat együtt használja, férjeket és feleségeket ért rajtuk. Amikor nemük szerint akar személyeket összevetni (a komplementáriusok szerint itt erről van szó), általában más görög szavakat használ. A Gal 3,28-ban például („nincs férfi és nő") az *arsen* és *thely* szavakat használja. Jézus is ezeket a szavakat használta, amikor arról beszélt, hogy Isten nemük szerint különböző személyeknek teremtette az embereket (lásd Mt 19,4: „a Teremtő férfivá és nővé teremtette őket").

Negyedszer: az, hogy „egy asszony" tanít „egy férfit", két különböző nemű személy magánjellegű érintkezésére utal. Egy olyan ókori kultúrában, ahol az illendőséget nagyra tartották, ez többnyire csak otthon fordult elő.

nőkhöz mint csoporthoz (9–10. v.) szólna, aztán hirtelen csak a férjes asszonyokhoz és a feleségekhez. Valójában nagyon is természetes lenne, ha Pál levelében valahol a házasságokhoz szólna, amelyeket kétségtelenül érintett a tévtanítás – és erre ez éppen olyan jó hely, mint bármelyik másik. Harmadszor egyesek azt mondják, hogy Pál a levelében találomra váltogatja a többes és az egyes számot, ezért nem kell nagy jelentőséget tulajdonítani ennek. Pál például egy általános, egyes számú felügyelőről beszél (3,2), és a munkásról, aki méltó a bérére (5,18). És miután többes számban beszélt a presbiterekről (5,17), a szakasz folytatásában egyes számra vált (5,19). Pál azonban leveleiben máshol sehol sem használja találomra az általános egyes számot. Mindig célja van vele. A 3,2-ben azért használ egyes számot, mert most arról beszél, milyen embert keressen Timóteus presbiternek. Az 5,18-ban azért áll egyes számban a „munkás", mert az idézet, amelyet használ, egyes számú. Ami pedig a többes számú presbiterekről (5,17) az egyes számra (5,19) való váltást illeti: az 5,17 a közös vezetésükről beszél, az 5,19 pedig az egyes presbiterek ellen felhozott vádakra utal.

Ha Pál *valóban* a házasságokra utal, akkor ez azt jelentheti, hogy amiatt aggódik, ahogyan az efézusi feleségek a tévtanítás hatására rászoktak arra, hogy kötetlenül, irányító és erőszakos módon tanítsák a férjüket. Éva módjára veszélyesen ki voltak téve a további megtévesztésnek, mivel önállóan kivonták magukat a férjükkel való alázatos társkapcsolatból. Így értelmezve Pál bölcsen közbelép, és arra inti ezeket a feleségeket, hogy alázatos, tanulékony tanítványként térjenek vissza Isten igéje alá, és társként álljanak a férjük mellé.

Érdekes, hogy a határozottan komplementárius Acts 29 mozgalom vezető gyülekezete hosszú bibliai elemzést írt annak igazolására, hogy kizárja a nőket a tanításból és a vezetésből – mégis csak egyetlen érvet talált hozzá: az 1Tim 2,12 komplementárius olvasatát. Az írásban ugyanakkor elismerik (teljesen jogosan), hogy Pál talán csak a házasságokra utal.[313] Csakhogy ha Pál kifejezetten a házasságokra utal, akkor az az egyetlen érvük, amellyel *általában* a nőket kizárják abból, hogy *általában* a férfiakat vezessék és nekik prédikáljanak, összeomlik.

Homályos és világos

Meggyőződésem, hogy Pál az 1Tim 2,11–14-ben egy konkrét efézusi helyzettel foglalkozik, amelyben néhány nő vétkezett. Ezért a 12. verset nem szabad egyetemes parancsként olvasni minden gyülekezet számára mindenütt – hacsak egy adott gyülekezetben nincsenek olyan nők, akik *authentein* módon tanítják a férfiakat.

Most azonban egy fontos utógondolatot is hozzáteszek: *a szakasz amúgy is annyira homályos, hogy nem indokolt egy tanítás vagy gyülekezeti gyakorlat alapjává tenni.*

Az írásmagyarázat egyik szabálya, hogy a homályos szövegeket a világosabbak fényében kell értelmezni.[314] A peremszövegek – amelyek többnyire csak egyetlen helyen mondják azt, amit látszólag mondanak – nem

313. Lásd a 160. lábjegyzetet itt: „The Role of Women in the Village Church”: www.bit.ly/3CFKgJO

314. Tertullianus, a 2. századi egyházatya például azt írta, hogy „a bizonytalan kijelentéseket a biztosakkal kell eldönteni, a homályosakat pedig azokkal, amelyek világosak és egyértelműek”. (Idézi Gregg Allison, *Historical Theology*, 122. o.)

kaphatnak akkora súlyt, mint a világos, központi szövegek. Ilyen például a fejbefedésre vonatkozó utasítás „az angyalokért”,[315] vagy az, hogy „megkeresztelkednek a halottakért”,[316] vagy hogy Krisztus prédikált „a tömlöcben levő lelkeknek”,[317] vagy hogy „az asszonyok a gyermekszülés által üdvözülnek”.[318] Ahelyett, hogy a gyülekezetek dogmatikusan ragaszkodnának ezekhez a homályosabb szakaszokhoz, vagy jelentős tanításokat és gyakorlatokat építenének rájuk, alázatosabban és lazábban kellene kezelniük saját értelmezésüket – miközben a Szentírás tekintélyéhez magabiztosan és szilárdan ragaszkodnak.

A homályos igehelyek *nem* lehetnek érvényes alapjai egy meghatározó tanításnak. A világos tanításoknak kell elsőbbséget kapniuk. Hála Istennek, a Biblia szövegeinek többsége világos, csak néhány homályos.[319] Mitől lesz egy szöveg homályos? Az ilyen szövegekben általában szokatlanul sok a nehezen érthető kifejezés; vagy látszólag az ellenkezőjét mondják, mint más szakaszok; vagy különösen nehéz konkrét helyzetekben alkalmazni őket; vagy úgy tűnik, nincs más bibliai szakasz, amely ugyanezt mondaná; vagy rejtélyes az az ókori helyzet, amelyhez a szakasz szól. Ezért sokféle, egymástól eltérő értelmezésre adnak okot, és a vezető kutatók élénken vitatkoznak róluk.[320] Nos, nem ismerek olyan szakaszt, amelyről az egyháztörténet utolsó száz évében többet vitatkoztak volna, és ennél homályosabb szöveget sem. *Mindezen szempontok szerint az 1Tim 2,12–15 nagyon homályos szöveg*.

Meghatározó igéje, az *authentein*, homályos kifejezés: az Újszövetségben egyszer fordul elő, a Biblián kívüli irodalomban pedig Pál életében nagyon ritkán. Wolters (túlságosan) biztos abban, hogy a szónak „nagyon valószínűleg” nincs negatív jelentése. Pedig a szó nyolc, Pál korához legközelebb eső ókori előfordulását vizsgálja, és azt találja, hogy „a szóhasználat ritkasága és homályossága ezekben a görög forrásokban jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a kutatók nem jutottak egyetértésre”, és

315. 1Kor 11,10
316. 1Kor 15,29
317. 1Pt 3,19
318. 1Tim 2,15
319. Emlékezzünk arra, hogy Péter elismerte: Pál írásaiban vannak „nehezen érthető” dolgok (2Pt 3,16). Péter kifejezését az ókori világban a jóslatokra is használták, amelyekről köztudott volt, hogy többféleképpen is értelmezhetők.
320. A Zsid 6,4–6-nak például legalább 18 értelmezési iránya van, az 1Tim 2,12-nek pedig 12.

hogy „e nyolc közül a legtöbb így vagy úgy vitatható: vagy a szöveg kétes, vagy a szövegkörnyezet nem világos, vagy a keltezés vitatott". Sőt, Wolters e nyolc közül ötöt maga is így fordít: „magához ragadni a hatalmat", „ügyesebbnek lenni valakinél", „kezdeményezőnek lenni", „a maga feje szerint cselekedni" és „gyilkosságot elkövetni". A jelentések vad sokféleségére ezt a magyarázatot adja: „az *authentein* a 4. század előtt nagyrészt rejtett (vagyis szóbeli) életet élt, mert a nyelv irodalom alatti rétegéhez tartozott".[321] Ezért folynak tintafolyamok, miközben továbbra is vitatkoznak arról, mi az igazi jelentése az 1Tim 2,12-ben.[322] (És nemcsak az *authentein* vitatott – Schreiner azt mondja: „A 12. vers minden szavát vitatják a kutatók."[323]) Jamin Hübner a doktori disszertációjában gondosan értékeli a szó ókori előfordulásairól szóló legújabb tanulmányokat, és joggal bírálja a komplementárius teológusokat:

Egy dolog azt mondani, hogy „nem tudjuk pontosan, mit jelentett az »authentein« az első században vagy az 1Tim 2,12-ben". És egészen más dolog azt mondani, hogy „nem tudjuk pontosan, mit jelentett a kifejezés az első században vagy az 1Tim 2,12-ben, ezért feltételezzük, hogy Pálnak nem volt különösebb oka arra, hogy ezt válassza, hogy semmilyen árnyalata nincs, és így a hatalom általános gyakorlását jelenti" – és aztán megtiltani a világegyház felének, hogy lelkipásztor legyen. Ez nem helyes gondolkodás.[324]

Ha az *authentein* szót úgy értjük, hogy „hatalmat gyakorolni", ez a verset gyakorlati helyzetekben különösen nehezen – ha egyáltalán – lehet következetesen alkalmazni. Elfogadható-e például, hogy egy misszionáriusnő felálljon, és nem hívő férfiaknak tanítsa az evangéliumot? Ez a szakasz semmit sem mond arról, hogy „a férfi" megtért-e vagy sem. Ha egy nő nem taníthat férfit, hány éves kortól nem taníthatja már egy anya vagy egy ifjúsági vezetőnő a fiút? Taníthatnak-e nők férfiakat teológiai szemináriumokon, vegyes bibliaórákon vagy keresztény konferenciákon? Olvashatnak-e férfiak nő által írt, tanításokat tárgyaló könyvet vagy bibliai

321. Al Wolters, „Women In The Church", 2. fejezet.
322. Az authentein szó ókori, Biblián kívüli irodalomban való előfordulásairól szóló tudományos tanulmányok továbbra is lexikai és értelmezési problémákat vetnek fel. Lásd: www.bit.ly/3EHxZ8a
323. Máshol ennek ellentmond, és túloz is, amikor azt mondja: „Az 1Tim 2,12 Pál világos tanítása, és ennek kell irányt mutatnia a nők szerepének megértésében." Mindnyájunknak be kell ismernünk, hogy egyáltalán nem világos.
324. Lásd: www.bit.ly/3BNaSY8 245. o.

kommentárt? Vezethet-e egy nő egyházon kívüli keresztény szervezetet vagy olyan szolgálatot, amelyben férfiak dolgoznak a keze alatt? Egy gyülekezetben a vezetés melyik szintjéig emelkedhet egy nő? (Köstenberger emlékezteti a komplementáriusokat, hogy a tilalom a nők vezetésére vonatkozik, nem csupán a pásztorolásra.[325] Így következetlenség megtagadni a nőktől a legfelső szintű vezetést, de megengedni nekik az alacsonyabb szintű vezetést férfiak fölött, például kiscsoportok vezetését vagy önkéntesek csapatának irányítását.) És nemcsak a tehetséges nőket teszi félre az 1Tim 2,12 komplementárius értelmezése. Ha a komplementáriusok módján olvassuk, ez a vers lesz az egyetlen „bibliai" alap arra, hogy különbséget tegyenek egy állítólag nem hatalommal járó, kötetlen tanítás és egy hivatalos, hatalommal járó tanítás között, amely látszólag csak a lelkipásztoroknak való. Hány tehetséges férfi igehirdetőnek nem engedték meg a komplementárius gyülekezetekben, hogy prédikáljon, mert nem lelkipásztor – ennek az értelmezésből fakadó kettéválasztásnak a következtében? Ha egyetlen vers ezen értelmezése valóban része „az igazságnak, amely szabaddá tesz", akkor az Újszövetség mely más utasításai okoznak ennyi bizonytalanságot, szorongást, találgatást, kazuisztikát, fájdalmat és megosztottságot Krisztus testében?

Ez az egyetlen szakasz, amely látszólag azt mondja, amit mond. Egyetlen más bibliai szöveg sem mondja ki, hogy egy nő nem taníthat férfit. Ha Isten azt akarta volna, hogy minden gyülekezetben mindörökké csak férfi igehirdetők és lelkipásztorok legyenek, nem adott volna nekünk egy második verset is, amely ugyanezt mondja? A szöveg értelmezését még nehezebbé teszi, hogy csak korlátozottan ismerjük azt a helyzetet, amelyhez Pál szól. Mindenkinek, aki meg akarja érteni ezeket a verseket, találgatással kell kitöltenie a részleteket: hogyan vétkezhettek pontosan egyes nők vagy az összes nő a férfiak/a férjük ellen Efézusban, és hogyan függött össze helytelen viselkedésük Ádám és Éva történetének ezzel a furcsán szűkszavú elbeszélésével.[326]

325. „Ha a kérdést kizárólag arra szűkítjük le, hogy »nem lehetnek női presbiterek/felügyelők«, az indokolatlanul minimalista lehet. … Az 1Tim 2,12 mélyebb alapvalóságokban gyökerezik, mint az a puszta, felszíni tilalom, hogy nők nem tölthetnek be egy bizonyos tisztséget." Forrás: www.bit.ly/3wsFsFr

326. A komplementárius Douglas Moo nyíltan beszél erről: „Ezek a versek (13–14. v.) állításokat tesznek a teremtésről és a bűnesetről, de nem világos, hogyan támasztják alá a 11–12. vers parancsait." (1 Timothy 2:11–15: Meaning and Significance. 68. o.)

Végül: ha az *authentein* szót „hatalmat gyakorolni"-nak fordítjuk, akkor ez a szakasz ütközik számos bibliai példával, amelyekben nők *igenis* vezetnek és/vagy tanítanak férfiakat, láthatóan Isten jóváhagyásával. Ahogyan a 10–12. fejezetben látni fogjuk, a komplementárius értelmezés nem illik azokhoz a bibliai nőkhöz, akik férfiakat tanítanak vagy kormányoznak.[327] Ha valaki egyetlen bibliai szöveget próbál értelmezni – sőt, akár tudományos könyvet is ír róla –, anélkül hogy az irányítaná, amit a Biblia máshol mond a témáról, majd kijelenti: „Isten igéje világosan mondja …", az nem józan, nem helyes és nem szilárd módja a Szentírás kezelésének. Ha „helyesen akarunk bánni az igével", ahogyan Pál mondja Timóteusnak, akkor a világosabb szakaszoknak kell irányítaniuk, hogyan értjük az ugyanarról a témáról szóló homályosabb szakaszokat.

Üdvösség a gyermekszülés által

Talán az a legvilágosabb jel arra, hogy ez homályos szakasz, ahogyan a 14–15. versben végződik: „[Éva] megtévesztetett, és bűnössé lett. Az asszonyok azonban üdvözülnek a gyermekszülés által – ha megmaradnak a hitben, szeretetben és szentségben, mértékletességgel." Grudem úgy értelmezi ezt a verset, hogy Pál így tereli vissza a nőket otthoni, gyermeknevelő szerepükhöz, a férfiak pedig folytatják nyilvános tanító és vezető szerepüket.[328] Eltekintve attól, hogy a 12. vers valószínűleg egyáltalán nem a tanítás és vezetés nyilvános szerepeiről szól, ennek az értelmezésnek az a fő gyengéje, hogy a „gyermekszülés" (egy pillanatnyi biológiai folyamat) nem ugyanaz, mint a „gyermeknevelés" (egy hosszan tartó társadalmi szerep).

Mit jelent akkor a 15. vers? Sok kutató szerint a kulcs az, hogy emlékezzünk: Éva bűne, amelyről az 1Móz 3 beszámol, azonnal a fájdalmas „szülés" következményéhez vezet. Pál felveszi ezt az összefüggést, de úgy próbálja megfogalmazni, hogy a nőket építse vele. A kutatók három lehetséges értelmezés között oszlanak meg. Az egyik lehetőség, hogy Pál Isten 1Móz 3-beli ígéretére céloz: Éva utóda egy napon szétzúzza Sátán fejét. Más szóval az

327. A Szentírás legfeltűnőbb példája Priszcilla, aki kifejezetten tanítást adott át egy férfinak (lásd a 4. függelék „Példák tanító nőkre" című részét), és ezt lelkipásztori hatalommal tette (a bizonyítékokat lásd a 12. fejezetben). Mivel hisszük, hogy a Szentírás a Lélek ihletése alatt egységet alkot, ha valaki – ahogyan a komplementárius teológusok – azt állítja, hogy az 1Tim 2,12 megtiltja egy nőnek, hogy azt tegye, amit Priszcilla tesz, ez leleplezi az 1Tim 2,12 értelmezésének hibáját.

328. Hogy igazságosak legyünk: más komplementáriusok, például Craig Blomberg, nem értenek egyet vele.

asszonyok Máriának, az anyának, Éva leányának gyermekszülése által üdvözülnek, és elnyerik azt az üdvösséget, amely szent élethez vezet.

A második lehetőség az, hogy a *sōzō* görög szótő, amely gyakran a lelki üdvösségre utal, a testi megmaradásra is utalhat.[329] Más szóval Isten különleges ígéretet tesz ezeknek az efézusi gyülekezetben élő asszonyoknak, hogy velük lesz a szülés veszélyes órájában.[330]

A harmadik lehetőség az, hogy Pál szembeszáll azzal, hogy a tévtanítás a házasság tagadásához vezetett.[331] Talán az efézusi gyülekezetben félrevezetett férjes asszonyok – a korinthusi gyülekezet túlzottan lelki nőihez hasonlóan[332] – nemcsak visszahúzódtak a házastársi társkapcsolatból, hanem fel is hagytak a szexuális élettel a férjükkel. Pál ezért újra kimondja, hogy a (szexualitás és a) gyermekszülés a szentség és a megszentelődés egyik dimenziója.[333]

Lehet, hogy ezek közül valamelyik a helyes, de az is lehet, hogy valami más. A lényeg azonban az, hogy a 15. vers, a Biblia egyik legzavarba ejtőbb verse, *megerősíti, mennyire homályosak az előtte álló versek, amelyeket lezár*. Ez még inkább aláhúzza, hogy a 11–15. vers minden szempontból alkalmatlan alap bármiféle tanításra – nem is beszélve olyan tanításról, amely „a teremtési rend" gondolatára hivatkozva talán megtiltja a világ felének, hogy tanítsa és vezesse a másik felét.

329. Ahogyan az ApCsel 27,20-ban és a 2Tim 4,18-ban használják. Mivel a Szentírás többi része azt mondja, hogy a nők a Jézusba vetett hit által üdvözülnek lelkileg, és nem egy olyan biológiai folyamat által, mint a gyermekek világra hozatala, a szónak ez az értelme jobban összhangban van a Biblia lelki üdvösségről szóló tanításával.
330. Az ókori világban a szülés volt a nők halálának és rokkantságának fő oka. Artemisz, az efézusi istennő, nem sokkal születése után segített saját anyjának a szülésben. Az efézusi asszonyok ezért általában hozzá imádkoztak, hogy megóvja őket a szülésben. Ez súlyt ad ennek az olvasatnak: Pál azt mondja, hogy a szent élet mellett Istenhez kell imádkozniuk.
331. Ahogyan az 1Tim 4,3-ban mondja.
332. Gordon Fee az 1Korinthus-levélhez írt vezető kommentárjában azt mondja, hogy ez az a háttérhelyzet, amely miatt Pál megírja az 1Kor 7-et. Ott azt tanácsolja a férjeknek és a feleségeknek, hogy rendszeresen éljenek szexuális életet egymással. Később a levélben azt tanácsolja, hogy „a fiatalabb özvegyek menjenek férjhez, szüljenek gyermekeket", vezessék háztartásukat, és ne adjanak alkalmat az ellenségnek a szidalmazásra. (1Tim 5,14)
333. A komplementárius Craig Blomberg a „Two Views on Women in Ministry" című kötetben ezt az olvasatot javasolja: „A 15. verset rendkívül nehéz lefordítani, de valószínűleg úgy értjük a legjobban, hogy az eretnekséggel és annak házasságellenes álláspontjával száll szembe." (2. fejezet)

A történelem megismétli önmagát, ha senki sem figyel. A bibliamagyarázat történetében az egyház újra meg újra kísértést érzett arra, hogy egyetlen szakaszra építsen tanításokat. A 3. század elején Arius azt állította, hogy Isten Fia Isten első teremtménye, és a Péld 8,22-re hivatkozott: „Az Úr [a Bölcsességet] műveinek elsőjeként hozta létre." Az 1500-as évek elején a katolikus egyház elvetette Luther tanítását a kizárólag kegyelemből való üdvösségről, és a Jak 2,24-re támaszkodott: „[A]z ember cselekedetekből igazul meg, és nem csupán hitből." Az 1900-as évek végén pedig a komplementáriusok az 1Tim 2,12-höz ragaszkodva érveltek amellett, hogy nők nem vezethetnek és nem taníthatnak férfiakat. *A hiba minden esetben az, hogy egyetlen homályos szakasz félreértelmezésével aláássák azt a világosabb tanítást, amelyet a Biblia máshol mond a témáról.* A Szentírás felépítése olyan nagy és összetett, hogy az egyház szinte minden fő tanításával kapcsolatban vannak olyan versek, amelyek *látszólag* az igaz tanítással ellentétes dolgot mondanak. Az előrevezető út az, hogy a Biblia oly sok részének világos tanítása szabja meg, hogyan értelmezzük a viszonylag kevés, homályosabb szakaszt.

Annak bölcsessége, hogy a világosabb szakaszok fényét átengedjük ezen a homályos szakaszon, különösen akkor látszik meg, amikor erre a kérdésre válaszolunk: „Taníthatnak-e nők férfiakat?" – erre a kérdésre a 4. függelékben válaszolok.

8

Feleségek, vessétek alá magatokat

„A házastársak nincsenek hierarchikus viszonyban, amelyben az egyik a másik fölött áll, és nincsenek önálló egységekként elválasztva sem, amelyek közül mindegyik azt teszi, amit akar. A házasság kapcsolata inkább a kölcsönös alárendelődés kapcsolata." Richard Hays[334]

„Fel kell készítenünk a lányainkat arra, hogy egy napon alávessék magukat a férjüknek." Nemrég hallottam, ahogyan egy anya ezt mondta a feleségemnek, és ez igencsak felpiszkált. Valóban arra kellene tanítanom Ivyt, hogyan vesse alá magát egy napon a férjének? A vezetés és alárendelődés kérdése a saját házasságunkban is elég személyes téma. De amikor arra kell gondolnom, milyen tanítást adjak tovább a gyermekeimnek a házasságról, még elszántabban akarom, hogy ez a tanítás helyes legyen.

Egypontos komplementarizmus

Csak akkor, amikor ezt és a következő fejezetet kutattam és írtam, hagytam fel végleg és teljesen azzal az elképzeléssel, hogy Isten eszménye minden házasság számára magában foglalja a férj hatalmának és a feleség alárendelődésének akár a legenyhébb formáját is. Az efézusi levél 5. fejezetének addigi olvasata alapján sokáig vallottam, hogy a férj önfeláldozó vezetése a felesége fölött arra hivatott, hogy megmutasson valamit abból, ahogyan Krisztus önfeláldozóan vezeti az egyházát.

Az *egypontos komplementarizmus* szerint a nők vezethetnek férfiakat a gyülekezetben és a társadalomban, a feleségeknek viszont valamilyen

334. Richard Hays, First Corinthians, 116. o.

egyirányú alárendelődést kell gyakorolniuk a férjük iránt.[335] Ez különbözik a *kétpontos komplementarizmustól*, amely a nők alárendelődését kívánja a házasságban és a gyülekezetben is. Érdekes, hogy az egész világon sok bibliakutató és gyülekezet vallja az egypontos komplementarizmust.[336]

Gyanítom, hogy sok kétpontos komplementárius olvassa majd ezt a könyvet, és meggyőződik arról, hogy fel kell hagyni a nők kizárásával a gyülekezeti vezetésből, de talán továbbra is ragaszkodik a hatalom és alárendelődés valamilyen formájához a házasságban. Mivel én is néhány évig ezt az álláspontot képviseltem, teljes mértékben megértem.

Érdekes, hogy *amikor az efézusi levél 5. fejezetének folyamatos tanulmányozása miatt még az egypontos komplementarizmust is feladtam, ez nem változtatta meg nagyon jelentősen a házasságomat*. Ahogyan majd elmagyarázom, rájöttem, hogy a házasságban is többé-kevésbé már eddig is mutualista voltam. Mert ha közel kétévtizedes házasságom megtanított valamire, akkor arra, hogy az egyenrangú felek házassága sokkal kívánatosabb, mint a vezető és követő házassága. És ez annak ellenére így van, hogy oly sok szépen megfogalmazott egysoros mondást prédikáltunk – én is és mások is – a „keresztény" házasságról, például: „A férj feláldozza magát, a feleség aláveti magát; a férj vezet, a feleség követ; a férj kezdeményez, a feleség

335. Még ha van is hatalom és alárendelődés egy házasságban, ebből nem következik, hogy a feleségnek egy másik területen ne lehetne hatalma akár a férje fölött is. Débora, Lappidót felesége, abban a patriarchális kultúrában, amelyben élt, otthon talán engedelmeskedett a férje utasításainak (vagy talán nem), ennek ellenére vezetőként virágzott az országban, ahol még a férjének is engedelmeskednie kellett az ő utasításainak. Bonyolult, igen, de nem következetlen, mert a Szentírás egyetlen szakasza sem használja a feleség házasságbeli alárendelődését arra, hogy megakadályozza a nőt férfiak vezetésében a gyülekezetben és a társadalomban.

336. Csak egy kis ízelítő: egypontos komplementárius nézeteket találtam a nyugat-európai N. T. Wrightnál, a kelet-európai Hayk HovHannisyannál és egykor az ausztrál Michael Birdnél. Akik az Egyesült Államok egalitárius–komplementárius „háborúiban" edződtek, talán fel sem tudják fogni ezt a lehetőséget. N. T. Wright így magyarázza: „A probléma része – különösen az Egyesült Államokban –, hogy a kultúrák annyira megosztottá válnak, hogy ha valaki bejelöl egy négyzetet, sokan feltételezik, hogy ugyanazon az oldalon egy tucat másik négyzetet is be kell jelölnie – anélkül, hogy észrevennék, hogy maga az oldal is nagyon önkényes és kultúrához kötött." Ha valamit elégszer mondanak nekünk, hajlamosak vagyunk elhinni. Ha az éjszakai égbolton megmutatok két csillagot, és azt mondom: „ez a két csillag összetartozik, egy csillagkép, amelynek a neve »A Mutatók«", akkor a hallgatóm elkezd elképzelni egy láthatatlan zsinórt, amely összeköti ezeket a csillagokat. Valahányszor felnéz az égre, észreveszi, hogy „összetartoznak". Valójában fényévmilliókra vannak egymástól, és különálló csillagok. Csak a galaxisunk egyetlen pontjáról nézve tűnnek olyan közelinek. Ugyanígy van ez a férj főségével és a presbiteri szolgálattal: ezek különálló csillagok. Nem kapcsolódnak szükségszerűen össze Isten gondolataiban, és a Szentírásban biztosan nem kapcsolódnak össze.

megerősít."[337]

Bár Jézus egyetlen szót sem szól arról, hogy a férj vezetné a feleségét,[338] Pálnak úgy tűnik, sok mondanivalója van erről, különösen az efézusi levél 5. fejezetében, amely ennek a fejezetnek a középpontjában áll. Íme a szakasz:

21 Vessétek alá magatokat egymásnak a Krisztus iránti tiszteletből.

22 Feleségek, vessétek alá magatokat a saját férjeteknek, mint az Úrnak. 23 Mert a férj feje a feleségnek, ahogyan Krisztus is feje az egyháznak, az Ő testének, és Ő annak Üdvözítője. 24 Ahogyan tehát az egyház aláveti magát Krisztusnak, úgy a feleségek is vessék alá magukat a férjüknek mindenben.

25 Férjek, szeressétek a feleségeteket, ahogyan Krisztus is szerette az egyházat, és önmagát adta érte, 26 hogy megszentelje, megtisztítva a víz fürdőjével az ige által, 27 és hogy dicsőséges egyházként állítsa maga elé, amelyen nincs folt, sem ránc, sem semmi efféle, hanem szent és feddhetetlen. 28 Ugyanígy a férjeknek is úgy kell szeretniük a feleségüket, mint a saját testüket. Aki szereti a feleségét, önmagát szereti. 29 Hiszen soha senki sem gyűlölte a saját testét, hanem táplálja és gondozza, ahogyan Krisztus is az egyházat – 30 mert az Ő testének tagjai vagyunk. 31 „Ezért elhagyja a férfi apját és anyját, ragaszkodik a feleségéhez, és ők ketten egy testté lesznek." 32 Nagy titok ez – én azonban Krisztusról és az egyházról beszélek. 33 Mindazonáltal ti is, mindnyájan, úgy szeresse ki-ki a feleségét, mint önmagát, a feleség pedig tisztelje a férjét.

Amióta ezt a fejezetet kutatom, igaznak találtam, amit C. S. Lewis írt: „Sokan … azt tapasztalják, hogy a szív magától énekelni kezd, miközben egy kemény teológiai szakaszon rágják át magukat, pipával a szájukban és ceruzával a kezükben." Ebben az esetben az efézusi levél 5. fejezete az a kemény, teológiával telerakott szakasz, amelyen sok éve rágódom. Három oka van annak, hogy ennyit küzdöttem vele.

337. Beth Allison Barr a „The Making of Biblical Womanhood" című könyvében (6. fejezet) a „Happily Ever After" című könyvet idézi.
338. Vezető komplementárius teológusok mégis tévesen állítják, hogy szól róla! Andreas Köstenberger például a „God, Marriage, Family" című könyvében (250. o.) ezt írja: „Jézus megerősítette a Teremtő Isten eredeti tervét a házasságról, idézve az 1Móz 1,27-et és a 2,24-et is (Mt 19,4–6 és párhuzamos helyei). Urunk ezzel erőteljesen és nyomatékosan megerősítette, hogy Isten eredeti terve a házasságra az, hogy a férj a fej, a feleség pedig az alárendelődő, támogató társ."

Az első az, hogy a földön a legfontosabb kapcsolatom a feleségemmel van. Engedelmeskedni akarok Isten igéjének, és Isten bölcsességét akarom alkalmazni a házasságomra. Ez a szakasz a házasságról szóló legfontosabb bibliai szövegek egyike, ezért jobb, ha jól megértem.

A második az, hogy ennek a szakasznak „a férj vezet, a feleség követ" olvasata szembemegy a saját tapasztalatommal és kulturális érzékemmel. Hadd magyarázzam meg: olyan nő a feleségem, aki éppolyan képzett és rátermett, mint én, sőt sok szempontból még inkább. Jobban bánik a pénzzel, mint én, és jelenleg több pénzt keres, mint én. Jobban felismeri a gyermekeink érzelmi és gyakorlati szükségleteit, mint én. És természetéből fakadóan jobban vezeti az embercsoportokat, mint én. Úgy tűnik, Isten is ugyanannyit szól hozzá a családunkról és a szolgálatunkról, mint hozzám. Ha én vezetést követelnék magamnak fölötte, az számomra nemcsak önkényesnek tűnne, hanem kapcsolatunk és az ő rátermettsége megsértésének is. Ha őszinte vagyok, sokkal jobbnak tűnik számomra, hogy *egyenrangú félként* legyek a társa, mint hogy a vezetésemet kínáljam neki.

A harmadik ok, amiért ezzel a szakasszal küzdöttem, az, hogy kiváló bibliamagyarázók különböző következtetésekre jutnak arról, mit mond ez a szakasz, és a lelkipásztorok is különbözőképpen alkalmazzák meggyőződésüket egy valódi házasságra. Bármilyen egyszerűek is a szavak első olvasásra, alaposabb elmélkedés után az efézusi levél 5. fejezete több kérdést vet fel, mint amennyire választ ad. Gondoljunk csak az első néhány versre: miért keretezi Pál a házassági kapcsolatot a kölcsönös alárendelődésről szóló előző verssel? Mit jelent a „fej"? Mit jelent az „aláveti magát"? Ugyanazt jelenti-e az „aláveti magát" a 21. versben („vessétek alá magatokat egymásnak"), a 22. versben (a feleségek alávetik magukat a férjüknek) és a 24. versben (az egyház aláveti magát Krisztusnak)? És gyakorlatilag mit jelent, hogy a feleségek „mindenben" alávetik magukat a férjüknek?

E kérdésekkel úgy foglalkozom, hogy négy különböző értelmezést – vagy „álláspontot" – mutatok be. Mivel az efézusi levél 5. fejezetének e szakasza háromnegyed részben a férjhez szól, minden álláspontot az alapján határozok meg, mit kér a keresztény férjtől. Ezek az álláspontok a férjet döntéshozónak (1. álláspont), a (ritkán használt) döntő szavazat birtokosának

(2. álláspont), egyenrangú társa szolgájának (3. álláspont) és megváltott *paterfamilias*-nak, azaz családfőnek (4. álláspont) látják.

Az 1. álláspont: a férj mint (rendszeres) döntéshozó

Ez Wayne Grudem nézete. Azt állítja, hogy amikor Pál az Ef 5,21-ben azt mondja: „vessétek alá magatokat egymásnak", akkor nem azt érti rajta, hogy minden hívő aláveti magát minden hívőnek. Csak azt, hogy minden hívő kizárólag azoknak veti alá magát, akiknek jogos hatalmuk van fölötte. Más szóval az alárendelődés a feleségtől a férj felé irányul, de semmiképpen sem fordítva.

Szerinte a „fej" szó a „férj feje a feleségnek" mondatban azt jelenti: *hatalommal bír fölötte.* Pál arra sürgeti a férfiakat, hogy vegyék kezükbe a feleségük vezetését, a feleségeket pedig arra, hogy fogadják el ezt a vezetést. Amikor a szöveg arról beszél, hogy a férj odaadja az életét a feleségéért, ahogyan Jézus az egyházért, ez szerinte azt jelenti, hogy Pál nem csupán arra buzdítja a férjet, hogy szeresse a feleségét, hanem arra, hogy szeretetteljes módon vezesse. És amikor Pál a végén idézi az 1Móz 2,24-et, Grudem szerint Pál a férj feleség fölötti hatalmát Ádám Éva fölötti hatalmára alapozza, ahogyan az a bűneset előtti beszámolóban áll.

Ami mindennek gyakorlati következményét illeti, Grudem elmondja, hogyan valósítja meg ezt a saját házasságában:

Minden döntésben, legyen az nagy vagy kicsi, és akár egyetértésre jutottunk, akár nem, a döntés felelőssége mégis rajtam nyugszik. (Itt azokról a döntésekről beszélek, amelyek mindkettőnket érintenek, nem azokról az egyéni döntésekről, amelyeket mindketten a saját felelősségi területünkön hozunk.) Nem értek egyet azokkal, akik szerint a férfi főssége csak tízévente egyszer vagy úgy számít, amikor a férj és a feleség nem tud megegyezni. Úgy gondolom, hogy a férfi főssége minden olyan döntésben számít, amelyet a házaspár házas életének minden napján meghoz. Ha valódi férfi főség van, akkor csendesen, finoman elismerik, hogy a döntéshozatal középpontjában a férj áll, nem a feleség. És bár gyakran sokat beszélnek a dolgokról, és sok kölcsönös tiszteletnek és figyelmességnek kell lennie, végső soron mégis a férjen nyugszik a döntés felelőssége.[339]

339. Wayne Grudem, Evangelical Feminism, 1. fejezet

John Piper is osztja ezt a nézetet, amikor kedvesen visszaemlékezik szülei házasságára, amelyben apja volt a rendszeres döntéshozó:

Amikor apám hazajött, egyértelműen ő volt a ház feje. Az asztalnál ő vezette az imádságot. A családot ő hívta össze áhítatra. Vasárnapi iskolába és istentiszteletre ő vitt el minket. Az autót ő vezette. A családot ő vezette oda, ahol ülni fogunk. Ő döntötte el, hogy a Howard Johnson'sba megyünk ebédelni. Az asztalhoz ő vezetett minket. A pincérnőt ő hívta oda. A számlát ő fizette ki. Tudtuk, hogy vele gyűlik meg a bajunk, ha megszegünk egy családi szabályt, vagy tiszteletlenek vagyunk Anyával szemben. Ezek voltak Anya legboldogabb idői. Ó, hogy örült, amikor Apa otthon volt! Szerette a vezetését. Később megtanultam, hogy a Biblia ezt nevezi „alárendelődésnek".[340]

A házasságról szóló népszerű keresztény könyvek többsége ezt a nézetet vallja. Az egyik ezt mondja: „A férj … felelős az otthon fontos döntéseiért. … Egy fogékony és befogadó feleség készségesen … feladja szabadságát a férje szeretetéért, csodálatáért, védelméért és gondoskodásáért."[341] Egy másik ugyanezt a gondolatot visszhangozza: „Egy férfinak az otthonán kívül sok főnöke lehet, de az otthonán belül megvan rá a lehetősége, hogy kedvesen gyakorolja a hatalmat, és megkapja a neki járó tiszteletet."[342]

Mielőtt azonban rátérnék a többi álláspont vizsgálatára, hadd mondjam ezt: az 1980-as évekig szinte minden bibliakutató és keresztény pontosan így olvasta ezt a szakaszt. Ezzel a nézettel tehát számolni kell.

De engedje meg, hogy őszinte legyek: ez a megközelítés a házasságom halálát jelentené! Lelkipásztorként pedig soha nem tanácsoltam senkinek ezt a nézetet. Kétségtelen, hogy Grudem és Piper élettapasztalata más, mint az enyém, de nem tudok elképzelni olyan bensőséges kapcsolatot, amely virágzik, miközben az egyik fél hozza meg az összes vagy a legtöbb olyan döntést, amely mindkettőjüket érinti. Nem tudok más következtetésre jutni, mint hogy azok a párok, akik szerint ez a nézet működik a házasságukban, vagy neveltetésük, illetve kultúrájuk miatt részesítik előnyben a régmúlt „hagyományos házasságát", vagy olyan férjből és feleségből állnak, ahol a férj természeténél fogva vezető, a feleség pedig természeténél fogva követő.

340. John Piper, Recovering Biblical Manhood and Womanhood, 1. fejezet
341. Ed and Gaye Wheat, Intended for Pleasure, fourth edition, 30–31. o.
342. Kevin Leman, Sheet Music, 54. o.

Csakhogy nem minden házasság van így felépítve, és Julie-é meg az enyém biztosan nem. Örülök, hogy az elmúlt néhány évtizedben lelkipásztorok és teológusok elkezdték javasolni ennek a nézetnek egy módosított változatát, amelyet egyesek „mérsékelt komplementarizmusnak" neveznek, én pedig így hívom: „a férjé a döntő szavazat".

A 2. álláspont: a férjé a (ritkán használt) döntő szavazat

Timothy és Kathy Keller *The Meaning of Marriage* című bestsellerükben a komplementárius házasság egy puhább változatát kínálják. Egy egész fejezetet szánnak annak kifejtésére, hogy – Grudem nézetével szemben – Pál a 21. versben a házasságon belüli nemi szerepeket a kölcsönös alárendelődés kifejeződéseként írja le. Ezt ők úgy határozzák meg, mint azt a döntést, hogy alázattal szolgáljuk a másikat, és a kedvében járunk:

A Fil 2,2–3-ban Pál kerek perec kimondja, hogy a keresztények „alázatosan egymást különbnek tartsák magoknál". … Mások érdekét a magunkénál fontosabbnak kell tekintenünk és tartanunk. Másutt azt mondja, hogy ne „magunknak kedveskedjünk", hanem „felebarátunknak kedveskedjünk, annak javára, épülésére. Mert Krisztus sem magának kedveskedett" (Róm 15,1–3). Pál odáig megy, hogy azt mondja a keresztényeknek: legyenek egymás „douloi"-jai (Gal 5,13) – szó szerint rabszolgái. … Akár férjek, akár feleségek vagyunk, nem magunknak kell élnünk, hanem a másiknak. Ez a házasságban a férj vagy a feleség legnehezebb, mégis egyetlen legfontosabb feladata.[343]

E nézet szerint a kölcsönös alárendelődés mindkét irányba hat: a 22–24. versben Pál arra inti a feleségeket, hogy rendeljék alá magukat férjüknek, a 25–29. versben pedig elmondja a férjeknek, hogyan rendeljék alá magukat feleségüknek (ez az önfeláldozó szeretet formáját ölti).

A kölcsönös alárendelődéstől függetlenül Kellerék továbbra is a férj vezető szerepe mellett érvelnek. Ezt úgy teszik, hogy a feleségével kölcsönös alárendelődésben élő férj nyelvezetéről átváltanak egy olyan férjére, aki „a szolgáló vezető szerepének" rendeli alá magát.[344] (Meg kell jegyeznem, hogy

343. Tim és Kathy Keller, The Meaning of Marriage, 2. fejezet
344. Tim és Kathy Keller, The Meaning of Marriage, 6. fejezet

ez kétes szóhasználat, mert az „alárendeli magát" itt már mást jelent, mint a kölcsönös alárendelődés gondolatában: egy szerepnek alárendelni magunkat egyáltalán nem ugyanaz, mint egy személynek alárendelni magunkat.)

Szerencsére Kellerék a vezetés sokkal puhább formáját kínálják, mint ahogyan a feleség alárendelődését az elmúlt évszázadokban értették: „[A]hol a két fél nem tud megegyezni, de valamilyen döntést mégis hozni kell, [a férjnek] joga van leadni a döntő szavazatot, és (így) nagyobb felelősséget vállalni a döntésért."[345] Timothy Keller másutt úgy nevezi ezt, mint a férj jogát arra, hogy „felülbírálja" a feleségét, mert övé „az utolsó szó".[346] Más szóval: *a férjnek csak akkor kell döntenie, ha nézeteltérés van, a mindennapi döntésekben nem*.

Hosszú ideig magam is mérsékelt komplementárius voltam, és sok más tanítóval együtt, akik ugyanebben a táborban vannak, így alkalmaztam ezt a tanítást: „Néha-néha, nagyon ritka alkalmakkor döntést kell hozni, és ti ketten nem tudtok megegyezni. Ilyenkor a feleség kérje meg a férjet, hogy döntsön az ügyben." Barátom, Alan Frow például, aki befolyásos komplementárius lelkipásztor Dél-Kaliforniában, azt mondja, hogy házasságukban szinte minden döntést közösen hoznak: „25 éve vagyok házas – mondja –, és ez idő alatt a feleségem csak ötször mondta nekem: »Nem tudunk megegyezni. Te vagy a vezető, menj, és keresd Istent.«"[347]

A saját házasságomban évek teltek el anélkül, hogy élnem kellett volna „a döntő szavazat jogával", mert mindig sikerült egyetértésre jutnunk. *De lássuk be: ez azt jelenti, hogy a megélt valóságunkban az én „vezetésem" Julie fölött és az, hogy neki „alá kell rendelnie magát" nekem, gyakorlatilag nem létezett*.

Kétségek a döntő szavazat modelljével kapcsolatban

Sok mérsékelt komplementárius számára – ahogyan számomra is sok éven át – álláspontjuk teológiai felülvizsgálatának nehéz munkája aligha tűnik megérni a fáradságot. Az év szinte bármelyik napján az ő házasságuk pontosan ugyanolyan, mint egy mutualista házasság. Valójában talán tovább is kitartottam volna Kellerék nézete mellett (és megértéssel vagyok azok iránt, akik ma is kitartanak), ha nem kezdtem volna kételkedni abban, hogy *a*

345. Tim és Kathy Keller, The Meaning of Marriage, függelék
346. Timothy Keller, The Timothy Keller Sermon Archive, 2012–2013
347. Hallgassa meg itt: www.bit.ly/2ZPRZGH

tekintély és alárendelődés akár mérsékelt formája is valóban Isten eszménye minden házasság számára. Öt komoly kétségem van.

Először: ha eszményítjük, hogy a feleség aláveti magát férje tekintélyének, akkor sokkal könnyebb semmibe venni létfontosságú hozzájárulását a gyülekezetben és a társadalomban. Bár a mérsékelt komplementáriusok ragaszkodnak ahhoz, hogy a feleség *csak* a férjének rendeli alá magát, és nem minden férfinak, a komplementáriusok ezt a pontot mégis arra használják, hogy amellett érveljenek: ha a feleséget otthon vezetni kell, akkor a gyülekezetben ne ő vezessen.[348] Frow például helyesen mondja, hogy egy emberi család házassági szerepei Krisztus és az egyház kapcsolatának „titokzatos tükörképei"[349], és bár ezután is elismeri, hogy nők vezethetnek a társadalomban, arra a következtetésre jut, hogy „Isten családjában is kell lennie valamiféle titokzatos tükröződésnek".

De helyes-e ez az ugrás? Az Ef 5-ben Pál azt mondja, hogy a férj és a feleség egysége „titok", amely Krisztus és az egyház egységére mutat. Miért éreznék akkor a komplementáriusok feljogosítva magukat arra, hogy ezt a „titkot" általánosan rávetítsék egy egész közösségre? Így a férfi presbiterek valamiképpen Jézust mint férjet képviselnék (és ezen érvelés szerint férfiaknak kell lenniük), a gyülekezet többi része pedig a menyasszonyt (ami különös módon eltér a hasonlattól, hiszen a menyasszonyba nők *és férfiak* is beletartoznak). Ráadásul az a gondolat, hogy a presbiterek a gyülekezet férjét képviselik, veszélyes és bibliaellenes – különösen azért, mert ezt a szerepet a gyülekezetben határozottan és egyedül Jézus tölti be. Ha maradunk a házasság és a gyülekezet hasonlatánál, akkor a gyülekezet vezetői legfeljebb Jézus vőfélyei lehetnek, mint Keresztelő János a Jn 3,29-ben.

Másodszor: azon tűnődtem, hogy a házasság komplementárius szemlélete szerint miért eszményítené Pál éppen azt a hierarchikus berendezkedést,

348. John Piper így fogalmazza meg az érvet: „Ahogyan a férfiak és a nők egymáshoz viszonyulnak a gyülekezetben, a férfiaknak kell vezetniük, annak mintájára, ahogyan a férj vezet otthon (Ef 5,22–33)." Érdekes, hogy kontinensem egyik legnagyobb gyülekezete megengedi, hogy nők prédikáljanak és vezessék a gyülekezetet, mégis különös kultúra alakult ki ott, mert nagy hangsúlyt helyeznek a feleség alárendelődésére: ezek a prédikátornők és lelkipásztornők nem hajlandók férjhez menni, mert abban a pillanatban, ahogy férjhez mennek, a gyülekezet tagjai hajlamosak kevésbé komolyan venni a vezetésüket.
349. Hallgassa meg itt: www.bit.ly/2ZPRZGH

amelyet a bűneset hozott létre. Isten ennek következményét nem ígéretként, hanem baljós előrejelzésként jelentette be: „[ő] uralkodik rajtad".[350]

Harmadszor: továbbra is megdöbbent, milyen gyakori a keresztény házasságokban a bizonyítottan előforduló párkapcsolati bántalmazás. Szociológusok, például Elaine Storkey, amellett érvelnek, hogy ezen egyáltalán nem segít, ha a nők alárendelődését Isten által elrendelt normaként tanítják. Bár a férjek „jóindulatú" tekintélyükről hallanak tanítást, néha éppen az Isten által elrendelt férfitekintély gondolata bátorítja őket arra, hogy „nyíltan vagy tudat alatt higgyenek a férfiak kiváltságában és jogosultságában, amely alapján a férfiak olyan szabadságot, rangot és véleményt tulajdonítanak maguknak, amely partnerüket nem illeti meg".[351] Hacsak nem a legmegszenteltebb fajta férjek közé tartoznak, mivel partnerüket nem tekintik valóban egyenrangúnak, hajlamosabbak maradnak arra – ha mégoly csekély mértékben is –, hogy alacsonyabb rendűként bánjanak vele.[352]

Afrikában, ahol élek, a nemi alapú erőszak mértéke valóban borzasztó. Hallottam történeteket keresztény férjekről, akik engedetlenség miatt megverték a feleségüket (sőt egy lelkipásztorról is, aki gyülekezetének egyik asszonyát verte meg, mert nem volt engedelmes a férjének). Egyes kutatások[353] azt is kimutatják, hogy a nők alárendelődéséről szóló tanítás növeli annak valószínűségét, hogy a bántalmazott feleség kitart a bántalmazó házasságban, és hogy azok a gyülekezetek, amelyekhez segítségért fordul, *nem* tanácsolják neki, hogy szabaduljon meg bántalmazójától. Ha ez Isten eszményi tanítása – tűnődtem –, miért okoz oly gyakran kárt, amikor keresztény fülekhez jut el?

Negyedszer: bármennyire is jobban szeretem a mérsékelt komplementarizmust a keményebb formánál, be kellett ismernem, hogy vadonatúj alkotás. Ha az az értelmezés, amelyből a mérsékelt

350. 1Móz 3,16

351. Elaine Storkey, Scars across humanity: Understanding and Overcoming Violence Against Women, 210. o.

352. Az eszmék túlterjednek az egyház határain. Ezért azt is meg kell kérdeznünk, milyen tovagyűrűző hatásuk van a keresztény eszméknek a tágabb kultúrában. Ha egy egyház azt tanítja, hogy Isten eszménye az, hogy a feleség aláveti magát a férjének, az semmit sem tesz a nemi alapú erőszak valószínűsége ellen. Ha viszont az egyház hangsúlyozza, hogy Isten eszménye a házasságra nézve a mutualista házasság, az biztosan segít visszaszorítani a családon belüli erőszakot.

353. Lásd www.ab.co/3bHZF05 és www.bit.ly/3GNbrVt

komplementárius házasság fakad, csak nagyjából fél évszázados, akkor még fiatalabb is, mint az az értelmezés, amelyből a mutualista házasság fakad. Bár hálás vagyok ezért az új, Keller-féle mérsékelt komplementarizmusért, egyet kell értenem az olyan komplementárius teológusokkal, mint Grudem és Russell Moore, akik arra utalnak, hogy ez a puhább megközelítés valójában közelebb áll a mutualista házassághoz, mint a komplementáriushoz. Ha a szöveg egyszerű olvasata azt kívánja, hogy rendszeresen én hozzam a döntéseket, és a feleségem rendszeresen alárendelje magát, akkor végül is soha nem volt „bibliai" házasságunk. Ehelyett olyan házasságunk volt, amely „egyenrangú házastársi partnerségen belül vallja a kölcsönös alárendelődést", és amelyben a döntések „megtárgyalt konszenzus útján" születnek – Moore így határozza meg a „feminista", és semmiképpen sem „bibliai" vagy komplementárius házasságot.[354] Ha Grudemnek (és a történeti nézetnek) igaza van, akkor vagy Isten akarja, hogy megváltoztassam a gyakorlatomat, és több döntést hozzak a feleségem helyett, vagy a teológiámat kell megváltoztatnom. Ha továbbra is másképp élünk, mint ahogy hiszünk, az puszta következetlenség.

Ötödször: ahogy én látom, nincs kielégítő válasz arra a kérdésre: „*Miért* kell a feleségnek alárendelnie magát?" Az 1. álláspont ma sokunknak talán visszatetsző, de évszázadokon át teljesen logikusnak tűnt: a kultúra és az egyházi tanítás úgy hitte, hogy a nők alacsonyabb rendűek a férfiaknál, ezért a saját javukra vezetni kell őket. Az 1960-as évek óta azonban ezeket az elképzeléseket elvetette a kultúra *és* az egyház is. Mindannyian ismerünk sok olyan nőt, aki intelligensebb és határozottabb, mint a férje. Tehát nem az lehet az ok, hogy a nők rosszabbul hoznak döntéseket. Akkor hát miért?

Kellerék vállalkoznak a válaszra: „[A] válasz erre a kérdésre egy másik kérdés: »Miért lett Krisztus az, aki átadja a tekintélyt az Atyának?«" Arra gondolnak, hogy amikor a feleség aláveti magát férje tekintélyének, azzal Krisztus és az Atya kapcsolatát hivatott tükrözni. Ahogyan azonban a 3. és a 6. fejezetben kifejtettem, ez torzan ábrázolja a Szentháromság személyeinek kapcsolatát, és figyelmen kívül hagyja azt is, hogy az Írás *sehol* nem hasonlítja össze azt, hogy a Fiú átadja a tekintélyt az Atyának, azzal, hogy a feleség átadja a tekintélyt a férjnek.

354. www.bit.ly/3nVy1CK

John Piper másik választ ad: a keresztény feleség alárendelődése a férjének a figyelő világ előtt az egyház Krisztusnak való alárendelődését ábrázolja. Ez szépen hangzik a szószékről, de nézzük meg közelebbről: ez csak az 1. álláspontban működik, ahol a férj a feleség élete minden napján vezeti őt. A 2. álláspont silány képet ad arról, hogyan vezeti Krisztus az egyházat. Ha Jézus az Urunk, akkor az Ő mindennapi vezetésére kötelezzük el magunkat, nem valamiféle puha, közös döntéshozatalra, ahol csak néha-néha, amikor nem tudunk megegyezni, engedjük, hogy Jézus kijátssza az aduászát.

Bár az olyan teológusok, mint Keller és Piper, ingatag teológiai indokokkal próbálnak szolgálni, sok lelkipásztor, aki gyakran gyakorlatiasabb beállítottságú, ezzel indokolja a férj tekintélyét: ami kétfejű, az szörnyeteg – mondják –, ezért fontos tudni, kié a végső felelősség. Én azonban éppen ezt az indokot nem tudom elfogadni. Hadd magyarázzam el, miért.

„De kié lesz a végső felelősség?"

Egy kétszemélyes kapcsolatban tényleg csak egyetlen személynél lehet a végső felelősség, különben a házasság zátonyra fut? Megértem, hogy egy sportcsapatnak kapitány kell, egy hadseregnek tábornok, egy vállalatnak vezérigazgató. De két ember, aki „egy test" egységében él, és aki ideális esetben – ahogy az 1Móz 2,24 mondja – „mezítelen", vagyis szándékosan sebezhető a másik előtt, nem annyira vezetőre szorul. Sokkal inkább arra van szüksége, hogy mindketten teljes szívvel elkötelezzék magukat arra, hogy egyenrangú társakként szeretik és szolgálják egymást.

A *Love and Respect*, a házasságról szóló legbefolyásosabb népszerű keresztény könyv így fogalmazza meg az érvet: „Ha egy házasságot úgy rendezünk be, hogy két egyenrangú fél áll az élén, akkor kudarcra ítéljük. Ez az egyik fő oka annak, hogy az emberek ma tömegesen válnak."[355] De hol van – tűnődtem – a bizonyíték erre a meghökkentő állításra? Bár remélem, hogy további tanulmányokat is olvashatok a kérdésről, egy nemrégiben készült, 21 000 házas és elvált, gyülekezetbe járó keresztény nő körében végzett kutatás az ellenkező következtetésre jutott: „Azok a párok, ahol az egyik házastárs hozza a döntéseket – még ha előbb meg is beszéli őket a társával, és kikéri a

355. Eggerichs, Love & Respect, 221. o. Ezt az állítást mindenféle tanulmányra vagy külső igazolásra való hivatkozás nélkül tette.

véleményét –, 7,4-szer nagyobb valószínűséggel válnak el, mint azok a párok, akik megosztják egymással a döntési jogot."[356]

Sok keresztény ezt ösztönösen tudja (akár vallja teológiailag, akár nem). A megkérdezett több ezer ember közül körülbelül 40% hitte, hogy a férjé a döntő szavazat, mintegy 60% pedig azt, hogy a feleségnek úgy kell szeretnie a férjét, hogy aláveti magát neki – és mégis: „a pároknak csak 17,3%-a éli meg a gyakorlatban, hogy a férfié az utolsó szó. Ezzel szemben a házasságok 78,9%-a döntő szavazat nélkül működik – a párok vagy együtt hozzák meg a döntéseket, vagy lemondanak a döntésről, ha nem értenek egyet."

Két olyan dilemmával állunk itt szemben, amelyet a hozzám hasonló lelkipásztorok inkább nem ismertek el. Először is: azoknál az embereknél, akiket vezetünk, nincs összhangban a meggyőződés és a viselkedés. Bár a keresztények többsége hiszi, hogy a férj a döntéshozó, vagy hogy övé a döntő szavazat, a legtöbben nem így élnek! Másodszor: „bár sok keresztény pár hiszi, hogy a férjnek döntési tekintélye van, *ez a meggyőződés nem ártott a párnak, amíg át nem ültették a gyakorlatba*." *Ragaszkodjanak-e* a hozzám hasonló lelkipásztorok ahhoz, hogy Isten népe kezdje el gyakorolni azt, amit hisz, vagy inkább kérdőjelezzük meg azt, amire eddig tanítottuk őket? Ha lelkipásztorként valóban a legjobbat akarom azoknak a házaspároknak, akiket vezetek, szembe kell néznem néhány kemény adattal:

Amikor a nők nem érzik, hogy meghallgatják őket, és inkább úgy érzik, hogy a véleményük nem olyan fontos, mint a férjüké, házasságuk 26-szor nagyobb valószínűséggel végződik válással. … Még ha a férj ki is kéri a felesége véleményét, azokban a házasságokban, ahol a férjnek döntési joga van, az ő véleménye értelemszerűen többet számít, mint a feleségé. És amikor a nők úgy érzik, hogy véleményüknek nincs ugyanakkora súlya, mint a férjükének, a házasságok [nagyobb valószínűséggel] omlanak össze.[357]

Ezzel szemben a kölcsönösségnek szembeötlő előnyei vannak a házasságban. Amikor a párok együtt hoznak döntéseket, a feleségek több mint négyszer nagyobb valószínűséggel sorolják magukat a legboldogabb 20% házasságai közé, mint a legkevésbé boldog 20% közé, és 67%-kal nagyobb

356. Sheila Gregoire, The Great Sex Rescue, 2. fejezet. Egy világi kutatás, a The Gottman Institute vizsgálata ugyanerre jut – John Gottman a „The Seven Principles for Making Marriage Work" című könyvében ezt írja: „statisztikailag nézve, ha egy férfi nem hajlandó megosztani a hatalmat a társával, 81% az esélye annak, hogy a házassága önmagát rombolja le."
357. Sheila Gregoire, The Great Sex Rescue, 2. fejezet.

valószínűséggel élnek át gyakran orgazmust szex közben.[358] Ezek a statisztikák igazolják, hogy azok a házasságok (és szexuális kapcsolatok) alakulnak a legjobban, amelyekben a felek úgy döntenek, hogy együtt oldják meg a dolgokat, és ha nem értenek egyet, annyi időt és gondosságot szánnak a kérdésre, amennyi a megegyezéshez kell.

Megértem, hogy egy, mondjuk, tízfős vezetői csapatban a vezetőnek alkalmanként a döntő szavazatot kell leadnia. De vigyázzunk, nehogy a szervezeti döntéshozatal működését átvigyük a házasságba. A házasság csupán két emberből áll, sokkal inkább kapcsolat, mint munkamegosztás, és a lélek mélyéig ható egységre tett fogadalom.

Ráadásul milyen gyakran kerülnek a párok olyan helyzetbe, amikor egy döntő fontosságú döntést *mindenképpen* meg kell hozni, és nincs idejük egyetértésre jutni? Általában van idő a döntésre, vagy arra, hogy a pár annak a félnek engedjen, akinek erősebb a meggyőződése vagy nagyobb a hozzáértése azon a területen, amelyet a döntés érint. Ha azonban egy pár még így sem ért egyet, az azt mutatja, hogy mindketten erősen ragaszkodnak a nézetükhöz. *Ha a férj ekkor, éppen a legnagyobb nézetkülönbség pillanatában a rangjára hivatkozik, az nekem a lehető legrosszabb kimenetelnek tűnik!* Nincs arra mód, hogy a pár addig beszélje meg a kérdést, amíg egyetértésre nem jut? Amíg ez a világosság meg nem születik, jobb meghosszabbítani a beszélgetést, miközben férj és feleség imádságban keresi a legjobb megoldást, másoktól kér tanácsot, és igazán, igazán igyekszik meghallani a másikat.[359]

358. Sheila Gregoire, The Great Sex Rescue, 2. fejezet.

359. Egy podcast-interjúban Alan Frow azzal védi a döntő szavazat modelljét, hogy amikor lelkipásztorként egalitárius házaspároknak ad tanácsot, azt tapasztalja: „sok a feszültség, mert nem tudják, ki hozza meg a döntést". Hallgassa meg itt: www.bit.ly/2ZPRZGH – de vajon ez általában is igaz? Ha a saját házasságom és az összes pár tapasztalata, akiknek tanácsot adtam, mérvadó, akkor ha egy feleség arra számít, hogy a férje tekintélye dönt, ha ő és a férje nem tudnak megegyezni, az valójában óriási feszültséget visz bele abba, ahogyan a házasságát megéli. Számos keresztény tanácsadó hangsúlyozza, hogy a konfliktusokkal küzdő keresztény házasságokban a feszültség kezelésében leginkább nem az segít, ha a férj döntő szavazatot kap, hanem az, ha ilyen nincs. A párnak inkább azt kell megtanulnia, hogyan hallgassák meg igazán egymást, hogyan szeressék egymást, és hogyan tegyék félre saját terveiket a másik szolgálatában. Elég történetet hallottam olyan nőkről, akik próbáltak, kétségbeesetten próbáltak alárendelődni férjük döntő szavazatának, mégis sebeket szereztek tőle. Amikor megpróbálom elképzelni, hogy felcseréljük a szerepeket, és beleképzelem magam egy olyan feleség helyzetébe, aki szenvedélyesen kiáll egy bizonyos döntés mellett, amellyel kapcsolatban a férje ugyanolyan szenvedélyesen érez, és végül a férj dönthet, rájövök: a döntő szavazat nézete arra kényszerítheti a férjet, hogy figyelmen kívül hagyja Jézus szavait: „[Ne] tegyétek másokkal azt, amit [nem] akartok, hogy veletek tegyenek."

Tapasztalatom erre a következtetésre vezet: ha éppen akkor élek a tekintélyemmel, amikor a feleségem elég erősen érez valamit ahhoz, hogy ellentmondjon nekem, az a kapcsolatunk szabotálásának tűnik. Alan Frow-val ellentétben, aki öt alkalomra emlékszik, amikor a felesége megkérte, hogy játssza ki az aduászt, nekem csak egyetlen emlékem van arról, hogy egy nagy döntést úgy hoztam meg, hogy felülbíráltam Julie bizonytalanságát. De még akkor is inkább a meggyőződésemben bízott, mintsem egyszerűen elfogadta volna a tekintélyemet. Most, hogy belegondolok, sokkal több emlékem van arról, hogy megpróbáltam végső döntést hozni az ő nézetével szemben, ő pedig bátran ellenállt nekem. Hála Istennek, minden alkalommal meghallgattam, és elhalasztottuk a végső döntést. Visszatekintve úgy gondolom, hogy megrendítettem volna a bizalmát, ha jogos aggodalmai ellenére megpróbáltam volna a rangomra hivatkozni.

Mindezzel csak azt akarom mondani, hogy komoly kétségeim támadtak a 2. álláspontal kapcsolatban! Minél idősebb lettem, és minél több párt kísértem lelkipásztorként és barátként, annál nehezebb ezeket az aggályokat a szőnyeg alá söpörni. Arra jutottam, hogy az, ahogyan Julie és én Isten színe előtt a házasságunkat éljük, és ahogyan gyermekeinket arra neveljük, hogyan bánjanak házastársukkal, és hogyan engedjék, hogy házastársuk bánjon velük, olyan sorsdöntő kérdés, hogy jobb szembenézni még a döntő szavazat nézetének gyengeségeivel is, és nyitottnak lenni az Ef 5 más lehetséges értelmezéseire. Amikor ezt megtettem, újra felfedeztem annak örömét, hogy az olyan nehéz szakaszokat, mint az Ef 5, ne csak felületesen olvassam, hanem mélyebbre ássak. Nemcsak azt kérdeztem, mit mond a szakasz, hanem azt is, hogy miért mondja, és eredetileg kinek mondta.

A 3. álláspont: a férj mint egyenrangú társának szolgája

Mielőtt alaposan megvizsgáltam volna ezt a harmadik nézetet, azt feltételeztem, hogy nyilvánvalóan csak arra tett kísérlet, hogy megkerülje az Ef 5 világos tanítását. Egyetértettem volna Frow-val, aki szerint ez kísérlet arra, hogy a szakasszal értelmezési „szaltókat" mutassanak be. *Ezért elképedtem, amikor végre rendesen végiggondoltam ezt a nézetet, és felfedeztem, mennyire meggyőző valójában* – nem írásmagyarázati tornamutatvány, hanem a gondos értelmezéshez szükséges kemény munka gyümölcse. Philip Payne

bibliatudós számos megfigyelést tesz az Ef 5-tel kapcsolatban, amelyek nagyon valószínűvé teszik, hogy Pál valójában az egyenrangúságot és a kölcsönösséget állítja a házasság alapjául, és nem – ahogy egy felületes olvasat sugallja – a vezetést és az alárendelődést.

Először: Pál a keresztény házasságot a kölcsönös alárendelődés keretébe helyezi. Payne szerint az, hogy Pál összekapcsolja az „alárendeli magát" igét (vagyis: valaki alá helyezi önmagát) a kölcsönösséget kifejező „egymásnak" szóval (görögül: *allelous*), Pál egyik társadalmilag legforradalmibb és nyelvileg legleleményesebb tanítása. Az Újszövetségben az „aláveti magát" ige (görögül: *hypotasso*) legtöbbször azt jelenti, hogy valaki enged egy másik személy tekintélyének. Azzal azonban, hogy Pál az „egymásnak" szóhoz kapcsolja, *kölcsönössé teszi ezt az alárendelődést, és így jelentése eltolódik: már nem valaki tekintélyének elfogadását jelenti, hanem azt, hogy önmagunkat a másik szolgálatába állítjuk.* Ez tökéletesen illik ahhoz, amit Pál korábban már mondott az efézusi kereszténynek, akiknek így kell élniük: „elszenvedvén egymást szeretetben" (4,25); „egymáshoz jóságosak, irgalmasok" és „megbocsátván egymásnak" (4,32). Pál indoklása az, hogy „Krisztus iránti tiszteletből" rendeljük alá magunkat egymásnak (5,21). Ez visszautal a fejezet elejére, ahol Krisztus úgy jelenik meg, mint aki a mi szolgálatunkba állította magát: „Krisztus is szeretett minket, és adta önmagát miérettünk ajándékul és áldozatul Istennek, kellemes illatul" (5,2).

Az 1. álláspontot valló kemény komplementáriusok ellenállnak ennek. Wayne Grudem és Kevin De Young is megpróbálja cáfolni, hogy a kölcsönösségből az következik, hogy a férj alárendeli magát a feleségének. Azzal érvelnek, hogy az „egymás" kifejezés azt is jelentheti: „egyesek másokat". Grudem például arra hivatkozik, hogy a kifejezés így szerepel: „egymást öljék" (Jel 6,4), és azt mondja, hogy ez azt jelenti: „egyes emberek más embereket ölnek meg". Ha azonban a Jelenések könyvének szerzője egyszerűen csak arra gondolt volna, hogy egyes emberek másokat ölnek meg, de őket magukat nem ölik meg, akkor egyáltalán nem használta volna ezt a kifejezést. De Young más szövegekre is rámutat, amelyekben az „egymás" kifejezés szerepel,[360] és amelyekről azt állítja, hogy nem kölcsönösek – közelebbről megvizsgálva azonban egészen biztosan azok, ahogyan az „egymás" minden előfordulása is az efézusi levél többi részében,

360. Mt 24,10; Lk 12,1; 1Kor 7,5; 11,33

sőt az egész Újszövetségben. Grudem és De Young kísérlete, hogy az „egymásnak" való alárendelődést egyirányúvá tegyék (az alárendelttől a tekintéllyel bíró felé), kudarcot vall. Még az olyan úttörő komplementárius teológusok is, mint George Knight és Tom Schreiner, ebben a pontban nem értenek egyet velük.[361]

Másodszor: Pál pontosan meghatározza, milyen alárendelődésre gondol a feleségek esetében. Ahogy az imént mondtam, kétféle alárendelődés létezik. Van a *behódoló alárendelődés*, amelyet az alárendelt tanúsít a tekintéllyel szemben, például az állampolgár a kormánnyal szemben.[362] És van a *szolgáló alárendelődés* – ahogy láttuk, Pál erre gondol, amikor kölcsönös alárendelődésről beszél.[363] Az előbbi egyirányú, és követelni lehet. A második lehet kölcsönös, és mindig önkéntes.

Amikor Pál arra inti a feleségeket, hogy rendeljék alá magukat férjüknek, melyik fajtára gondol? Hogy erre mennyire tudunk válaszolni, azt angol fordításaink is befolyásolják. Ha kinyitunk bármelyik Bibliát, azt látjuk, hogy a 21. vers végén pont áll, majd egy egészen új bekezdés kezdődik. Egyes fordítások még címet is beszúrnak a 21. és a 22. vers közé, például: „*Feleségek és férjek*" (ESV). Ez a bekezdéstörés vagy beszúrt cím azonban elhomályosít valami nagyon fontosat: *a görög szövegben nincs pont a 21. és a 22. vers között*.

361. A komplementáriusok azzal is ellenállnak, hogy ha a kölcsönös alárendelődés (Ef 5,21) mindhárom párt (férj–feleség, szülők–gyermekek, urak–rabszolgák) keretbe hivatott foglalni, akkor nyilvánvaló, hogy Pál semmiképpen sem áshatja alá a vezetés és alárendelődés gondolatát a házasságban, hiszen a második és a harmadik pár természeténél fogva hierarchikus. Én úgy értem az Ef 5,21-et, hogy nem keretvers mindhárom pár számára, hanem csupán átvezető vers Pál levelének új szakaszába, amelyet Pál kifejezetten a házassági kapcsolatra alkalmaz. Ez sokkal jobb megközelítés, mint az olyan komplementáriusoké, mint Schreiner és Knight, akik elfogadják, hogy a kölcsönös alárendelődés férjekre és feleségekre egyaránt vonatkozik, de különös módon így fogalmazzák át: „a feleség aláveti magát az alárendelődő feleség szerepének, a férj pedig aláveti magát az önfeláldozó vezető szerepének". Pál azonban egyértelműen nem arra szólítja fel őket, hogy szerepeknek rendeljék alá magukat, hanem egymásnak.

362. Róm 13,1

363. „Mivel a *hupotassō* magában hordozza azt a gondolatot, hogy valaki egy másik személy alatt helyezkedik el a rangsorban, alkalmas mind a felsőbbségnek való alárendelődés, mind az egyenrangúak közötti személyes kapcsolatokban való alárendelődés kifejezésére. Az előbbi esetben egy hierarchián belüli objektív rangsorról van szó: a hívők például a polgári kormányzat tekintélye alatt állnak, ezért ennek a tekintélynek alárendelődve kell viselkedniük. Az utóbbi esetben a rangsor szubjektív: a hívőknek mások alá kell sorolniuk magukat, *mintha* hierarchiában állnának; vagyis fontosabbnak kell tekinteniük másokat önmaguknál, mert ez a keresztény alázat lényege (Róm 12,10; Fil 2,3)." (Andrew Bartlett, Men and Women in Christ, 36. o.)

Sőt – és ez engem teljesen lenyűgözött – a legrégebbi görög kéziratokban, amelyek a birtokunkban vannak, a 22. versben még az „alárendeli magát" ige sem szerepel. Azért nem szerepel, mert a 22. vers a 21. versből kölcsönzi az igét.[364] A görög szöveg szó szerint így szól: „alárendelve magatokat egymásnak a Krisztus iránti tiszteletből, ti, asszonyok [figyelje meg a hiányzó szót] a saját férjeteknek …" *Más szóval: amikor Pál itt arra inti a feleségeket, hogy rendeljék alá magukat férjüknek, pontosan ugyanarra a fajta alárendelődésre gondol, amellyel minden hívő tartozik a másiknak.* Pál itt nem azt mondja a feleségeknek, hogy legyenek különösen alárendeltjei férjüknek. Inkább az alárendelődés második fajtájáról beszél, amelyben a feleségek úgy döntenek, hogy alázattal szolgálják férjüket, és a kedvükben járnak. Ugyanabban a mondatban még egyszer, utoljára használja az „alárendeli magát" szót, hogy az egyház Krisztusnak való alárendelődéséről beszéljen. Ezt a szó 21. és 22. versbeli használatának fényében így kell olvasnunk: „Ahogyan az egyház *alázattal szolgálja Krisztust, és az Ő kedvében jár* mindenben, úgy a feleségek is *alázattal szolgálják férjüket, és járjanak a kedvükben* mindenben" (24. v.).[365]

Harmadszor: a „fej" (görögül: *kephalē*) ebben az esetben nagy valószínűséggel nem *tekintélyt*, hanem *életforrást* jelent. A mai angolban a „fej" szó átvitt értelemben tekintélyt jelent – a vezérigazgató a cég „feje", a parancsnok a szakasz „feje". Ezenkívül, amikor egy valódi test valódi fejét képzeljük el, mi, modern emberek azt feltételezzük, hogy a fej, mivel benne van az agy, a test irányítóközpontja. Az idegrendszeren keresztül utasításokat küld a testnek.

A kérdés, amelyet fel kell tennünk, az, hogy mit értett Pál, amikor a *kephalē* szót választotta, és mit értettek alatta eredeti olvasói. A komplementárius teológusok azzal érvelnek, hogy mivel Pál a fejként ábrázolt Krisztust a férjhez hasonlítja, aki szintén fej, ebben bizonyára benne rejlik a férj tekintélye is. Ez azonban figyelmen kívül hagyja, hogy amikor Pál a szót metaforaként használja, valószínűleg egyáltalán nem ezt érti alatta. Igen, Pál úgy értette, hogy Jézus Krisztusnak tekintélye van az egyház és a teremtett világ fölött. Amikor azonban Jézusról mint egy test fejéről (*kephalē*) beszél,

364. Cynthia Westfall a „Paul and Gender" című könyvében (1. fejezet) ezt írja: „Az Ef 5,18–23 a görögben egyetlen mondatot alkot, és a 22. versben a feleségeknek szóló útmutatás nyelvtanilag a 21. versben szereplő kölcsönös alárendelődéstől függ, mert az »alárendeli magát« ige a 22. versben elliptikusan (kihagyással) hiányzik."

365. Úgy tűnik, Pál a levelében úgy védi meg az „alárendeli magát" szó e jelentését, hogy a következő versekben a szülő–gyermek és az úr–rabszolga kapcsolatra egy másik szót választ: „engedelmeskedjetek".

általában valami olyasmit emel ki, ami rokon a tekintéllyel, de nem pontosan ugyanaz. A „3. függelék: Mit jelent a *kephalē*?" című részben, amelyet mindenképpen érdemes elolvasni, kifejtem, hogy Grudem állításával szemben a szó Pál korában nem jelentett általában tekintélyt.

Milyen jelentésre gondol itt Pál, az Ef 5-ben? A legfontosabb nyom az, hogy a szót a házasságra vonatkozó hasonlat részeként használja, amely ráadásul vadonatúj irodalmi lelemény: *a férj a feleség feje, a feleség pedig a férj teste*. A „fej" görög szava a férfi és a nő kapcsolatával összefüggésben csak kétszer fordul elő (itt és az 1Kor 11,3-ban), és a tudósok megosztottak abban, mit jelent a szó az egyes helyeken (bár a 6. fejezetben amellett érvelek, hogy a korinthusi levélben *tiszteletre méltó életforrást* jelent). Csak az Ef 5-ben szerepel a szó a fej-*és*-*test* metaforán belül. Ad-e nekünk Pál valamilyen támpontot ahhoz, mit érthet azon, hogy „a feleség feje, aki az ő teste"?

Igen, ad! A 23. vers tényleges görög mondatszerkezete, amelyet a legtöbb fordítás sajnos elhomályosít, így szól: „férj feje a feleségnek, … Krisztus feje az egyháznak, *Ő maga a test Üdvözítője*." A görögben látjuk, mit ért Pál „fej" alatt. Ez a három párhuzamos kifejezés kiemeli, hogy Pál a „fej" szót az „Üdvözítő" szinonimájaként használja. Ha Pál a férj tekintélyét akarta volna hangsúlyozni, használhatta volna azt a sok görög szót, amely ezt fejezi ki: *kyrios* (úr), *exousia* (tekintély) vagy *proestōtes* (igazgatni). Ehelyett a fej és a test metaforáját választja, és ahhoz hasonlítja, ahogyan Krisztus a teste Üdvözítőjeként (ebben az esetben nem Uraként) odaadja önmagát. Persze teológiai szempontból Krisztus egyszerre Üdvözítő (ezt adja nekünk szolgálatában és gondoskodásában) és Úr (ezt jogosan elvárja tőlünk), de *Pál ebbe a hasonlatba csak azt a jelentést sűríti bele, hogy Krisztus a teste Üdvözítője*. Ha kételkednénk abban, hogy a férj mint fej itt a férj gondoskodását és szolgálatát jelenti, a gondoskodás és a szolgálat gondolata a következő versekben is folytatódik. Kissé rejtve marad ugyan amiatt, hogy Pál egy újabb metaforát sző bele: Krisztus házasságát menyasszonyával, az egyházzal:

Krisztus önmagát adta érte [menyasszonyáért/testéért], hogy őt [menyasszonyát/testét] megszentelje, megtisztítván őt [menyasszonyát/testét] a víz fürdőjével az ige által, és hogy maga elé állítsa őt [menyasszonyát/testét] mint ragyogó egyházat, amelyen nincs szeplő, sömörgőzés vagy bármi efféle, hanem szent és feddhetetlen. Ugyanígy tartoznak a férjek is szeretni feleségüket, mint a saját testüket. Aki a feleségét

szereti, önmagát szereti. Hiszen senki sem gyűlölte soha a saját testét, hanem táplálja és ápolja azt, ahogyan Krisztus is az egyházat.

Látja? Az egész szakaszban *Pál nem a tekintélyt hangsúlyozza, hanem a szolgálatot és a gondoskodást*. Amikor a férjről mint a feleség fejéről beszél, nem azt sugallja, hogy a férjeknek érvényesíteniük kell tekintélyüket feleségük fölött, hanem azt, hogy *a férjeknek úgy kell szolgálniuk feleségüket, ahogyan bármelyikünk a saját testét szolgálja*.

Miután Pál a 21–30. versben kibontotta ezt a háromrétegű metaforát (fej és test, férj és feleség, Krisztus és egyház), még egy réteget ad hozzá: Ádám és Éva bűneset előtti egységét. Ez bonyolítja a képet, amelyet fest, mégis csodálatos dolgot tesz világossá: „»Annakokáért elhagyja az ember az ő atyját és anyját, és ragaszkodik feleségéhez, és lesznek ketten egy testté.« Nagy titok ez, de én Krisztusról és az egyházról beszélek." (31. v.) Pál hasonlata, amelyben a férj a fej, a felesége pedig a test többi része, lehetővé teszi, hogy visszavigyen minket a legelső házassághoz, Ádám és Éva házasságához, amikor először élvezték az átvitt értelemben vett „egy test" egységét. Ahogyan a 4. fejezetben már láttuk, Ádám és Éva egysége nem a tekintélyről és az alárendelődésről szólt, hanem az örömteli, ünnepi bensőségességről és társságról. *A fej és a test metaforájával tehát Pál az Ef 5-ben nem egy parancsnoki láncot emel ki, hanem a szeretet kötelékét.*

Hadd osszak meg még egy utolsó felismerést, amely abból fakad, hogy az Ef 5-öt úgy olvassuk, mint Isten hívását a férjhez, hogy szolgálja (ne vezesse) feleségét: *ebben a szakaszban egyetlen utasítás sincs arra, hogy a férj vezesse a feleségét* – sem itt, *sem sehol máshol az egész Szentírásban!* Nyugodtan olvassa el még egyszer. Ez mindent megváltoztat az értelmezésben.

Mindez elvezet ahhoz a nagy horderejű következtetéshez, hogy az Ef 5-ben talán *semmi* sincs arról, hogy a férjnek tekintélye volna alárendelt felesége fölött. Pál szemléletes metaforákkal inkább azt emeli ki, hogy a férjeknek és a feleségeknek szeretettel kell egyesülniük, kölcsönösen szolgálniuk kell egymást, és egymás kedvében kell járniuk.

Azt jelenti ez, hogy Pál arra inti a férjeket és a feleségeket, hogy ugyanúgy bánjanak egymással?

Igen is, meg nem is. Igen, mert mindkettőjüket arra hívja, hogy „rendeljék alá magukat egymásnak". És bár itt csak a férjeknek mondja, hogy „szeressék" feleségüket, mindkettőjüknek szeretniük kell egymást – Pál másutt kifejezetten arra inti a feleségeket, hogy „szeressék férjüket".[366] De nem is, mert Pál talán azokat a mintákat tartja szem előtt, amelyeket a görög–római világ gyülekezeteinek oly sok házasságában megfigyelt. Vegyük észre például, hogy a férjet *kephalē*-ként, vagyis életforrásként írja le, és nem arra szólítja fel, hogy azzá legyen. Pál valószínűleg azzal a ténnyel számol, hogy az ókori világban a feleségek többnyire fiatalabbak és kevésbé képzettek voltak, lekötötte őket a gyermeknevelés, és így teljesen rá voltak utalva férjük anyagi és fizikai gondoskodására. Egy függő helyzetben lévő feleséget *kephalē*-nek nevezni semmi értelme nem lett volna.

Ráadásul ha a férjek Pál idejében csak egy kicsit is hasonlítottak azokra a mai férjekre, akiket ismerek, akkor (átlagosan) kevésbé voltak hajlandók a feleségeknél arra, hogy önfeláldozóan odaadják életüket házastársukért.[367] Ezért Pál elegendőnek tartja, hogy a feleségeknek csupán azt mondja: rendeljék alá magukat férjüknek (vagyis alázattal szolgálják őket, és járjanak a kedvükben). A férj önzését viszont úgy faragja le, hogy háromszor annyit mond neki – és arra sarkallja, hogy Krisztushoz hasonlóan áldozatot hozzon. Rám biztosan illik ez: a saját házasságomban nem Julie-nak, hanem nekem volt szükségem a legtöbb ösztökélésre a Szentírásból és a Lélek folyamatos átformáló munkájára ahhoz, hogy önfeláldozóan és alázattal szolgáljam házastársamat, és a kedvében járjak. Gyanítom, hogy barátomnak, Andrew Bartlettnek igaza van, amikor így összegez: „Pál arra hívja a férjet, hogy ő járjon elöl az önfeláldozásban. Bár ez lényegében nem különbözik a feleség keresztény kötelességétől, hogy önzetlenül szeresse férjét, mégis a férj szeretetre vonatkozó felelősségének fokozása."[368]

A 33. versben Pál arra kéri a férfiakat, hogy különösen „szeressék" (ne vezessék) feleségüket, a feleségeket pedig arra, hogy különösen „tiszteljék" férjüket (ne pedig alárendeltjeik legyenek). Miért mondja a feleségeknek, hogy tiszteljék férjüket, a férjeknek pedig, hogy szeressék feleségüket? Bár a legtöbb feleség akkor is, ma is szeretné, ha tisztelnék, és a legtöbb férj

366. Tit 2,4
367. Még idegtudományi magyarázat is van arra, hogy a férjek miért hajlamosabbak önzőbbek lenni a feleségeknél – lásd www.on.today.com/3CKRlsD
368. Men and Women in Christ, 64. o.

szeretetre vágyna, valószínű, hogy Pál ismert valamit kora oly sok férfijának és nőjének sajátos lelki alkatából.

Miközben a 3. álláspontot – a férjet mint egyenrangú társának szolgáját – leírom, érzem az erejét. Őszintén szólva remélem, hogy ez a helyes értelmezés, mert annyira lelkesítőnek és kihívónak találom. Grudem felfogását a férjről mint mindennapi döntéshozóról rossz hírnek tartom, Kellerék felfogását a férjről mint a döntő szavazat birtokosáról jobbnak, de még mindig problémásnak és következetlennek. Ezt a nézetet viszont egyszerre örömhírnek és kiválóan megvalósíthatónak találom.

Mégis: mi van, ha Pál ebben a szakaszban mégis arra akart utalni – még ha ellensúlyozta is azzal, hogy a férjeket szerető önfeláldozásra hívta –, hogy az efézusi feleségeknek el kellett ismerniük férjük valamilyen tekintélyét? Végül is ha a házasságot az isteni házassághoz hasonlítjuk, amelyben határozottan van rangkülönbség Isten/Jézus és köztünk, az legalábbis felidézheti a hierarchiát a házastársi kapcsolatban. Ezért, mivel elszántan helyesen akartam érteni ezt a szakaszt, még tovább rágódtam rajta. Azon gondolkodtam, hogy a bibliaértelmezés *összes* legfontosabb elvét alkalmaztam-e erre a feladatra – és aztán rájöttem, hogy nem.

A 4. álláspont: a férj mint megváltott paterfamilias

Ahogyan már mondtam, az egyik leggyakoribb hiba, amelyet elkövetünk, amikor a Szentírást próbáljuk megérteni és alkalmazni, az, hogy azt képzeljük, különböző részeit közvetlenül nekünk írták. Csakhogy nem így van: *lehet, hogy a mi számunkra is íródtak, de nem nekünk címezték őket*. Csak ha megértjük az eredeti olvasók helyzetét, és azt, hogyan értették ők a szavakat, akkor kezdhetünk hozzá mi, akik egészen más helyzetben vagy kultúrában élünk, hogy kibontsuk a szövegből a magunk számára érvényes jelentést. Szerencsére sok vagy a legtöbb szakasz esetében a mai helyzetünk egészen hasonló az első olvasókéhoz, így ez könnyű feladat. De mi a helyzet akkor, ha az ő helyzetük nagyon-nagyon különbözik a miénktől?

A mai kereszténytől a bibliai hallgatóságtól a különbségek „folyója" választja el (például a nyelv, a kultúra, a körülmények). Ez a folyó megakadályozza, hogy egyenesen átlépjünk az ő összefüggésükben érvényes jelentéstől a mi

összefüggésünkben érvényes jelentéshez. Kétségtelenül ugyanannak a nagy történetnek vagyunk a részei, de a helyünk a történetben gyakran más, mint lelki elődeinké. Néha széles a folyó, és hosszú híd kell az átkeléshez. Máskor csak keskeny patak, amelyen könnyen átkelhetünk. Tudnunk kell, milyen széles a folyó, mielőtt elkezdjük megépíteni rajta az elvek hídját.[369]

Amikor ezt az értelmezési kulcsot alkalmaztam az Ef 5 tanulmányozására, rájöttem a hibámra, és szinte mindenkinek a hibájára, akinek az írásait erről a szakaszról olvastam: azt feltételezzük, hogy az Ef 5 keskeny patak, amelyen könnyen átkelhetünk, holott valójában széles folyó, amelyen csak hosszú hídon lehet átjutni.

Hadd magyarázzam el. Azt képzeljük, hogy az efézusi gyülekezet házaspárjai többé-kevésbé olyanok voltak, mint a maiak. Azt képzeljük, hogy Pál „lát" minket, a mi mai házasságainkat, és ezért nekünk írja ezt a levelet. De nem: a házasságok, amelyekhez szól, az első századi görög–római világ házasságai, amelyek annyira különböztek a mieinktől. Abban a világban a háztartás nem két dolgozó szülőből, két gyerekből, egy kutyából és egy macskából állt. Többnyire egy férfiból, a *paterfamiliasból* állt, aki uralkodott a felesége, a gyermekei és néha a rabszolgái fölött. Arisztotelész tanítása nyomán az otthonok hierarchikusan voltak berendezve – abban a kultúrában ez volt a háztartás legjobb rendje. (Csak ha nem volt felnőtt férfi, akkor volt a ház uralkodója egy nő.) Szándékosan használom az „uralkodó" szót: Arisztotelész azt mondta, hogy „a háztartás kormányzása egyeduralom"[370] – a férj és apa volt a király.

Amikor az előző bekezdésben a gyermekeket és a rabszolgákat említettem, talán Önnek is kezdett derengeni valami, ahogyan nekem is. A férj és feleség kapcsolata az Ef 5,22–33-ban az első abból a három kapcsolatpárból, amellyel Pál foglalkozik. A következő kettő közvetlenül utána jön: szülők és gyermekek (6,1–4), valamint urak és rabszolgák (6,5–9). Amit korábban nem vettem észre, az az, hogy *Pál az evangéliumot alkalmazza ezekre a rétegzett ókori háztartásokra*, amelyek férfiak, nők, gyermekek és rabszolgák hierarchiájából álltak. A férjeknek olyan jogaik, kiváltságaik és szabadságaik voltak,

369. Duvall és Hays, Grasping God's word, 13. fejezet.
370. Arisztotelész, Politika, 1255b.

amelyeket a feleségektől megtagadtak,[371] övék volt a hatalom, és ők biztosították a jövedelem nagy részét. A nők többnyire nem birtokolhattak ingatlant, nem vezethettek vállalkozást, és nem köthettek jogi vagy pénzügyi ügyleteket, hacsak egy férfi nem járt el a nevükben.

A mediterrán társadalomban a férfiak átlagosan harmincévesen házasodtak, a nők viszont tizennyolc évesen vagy még fiatalabban. Amikor egy férfi megházasodott, már világot látott ember volt, aki tudta, hogyan kell élni a társadalomban. Olyan ember volt, aki társadalmilag és gazdaságilag is boldogult. Amikor egy nő férjhez ment, még kislány volt, akinek soha nem is engedték meg, hogy ajtót nyisson, ha kopogtak otthona bejárati ajtaján. Egy átlagos nő termékeny évei alatt nagyjából kétévente vagy harminchavonta szült gyermeket. Mindig „mezítláb és várandósan" volt otthon. Amint az előző gyermeket elválasztotta, már szülte is a következőt.[372]

A legtöbb nő a háztartási teendőkön kívül semmilyen képzést nem kapott. A nők teljesen függtek egy férfitól, és egész életükben egy férfi *alá* voltak rendelve – az apjuk, esetleg egy gyám, majd a férjük alá. Az alárendeltség volt a norma a gyermekek, a rabszolgák *és a feleségek* számára. Ebben a környezetben és kultúrában a *paterfamiliasnak* kellett irányítania, nem pedig alázattal szolgálnia bárkit, különösen nem a saját alárendeltjeit, akiknek éppen ellenkezőleg, a *paterfamiliast* kellett szolgálniuk. Ez volt Arisztotelész elképzelése: „[A] férfi természeténél fogva alkalmasabb a parancsolásra, mint a nő … [A]z egyenlőtlenség állandó. … A férfi bátorsága a parancsolásban mutatkozik meg, a nőé az engedelmeskedésben."[373]

Most figyelje meg ezt: Pál nem hoz létre olyan háztartási szerkezetet, amelyben az idősebb férfi uralkodik mindenki más fölött, ahogyan azt az államszerkezetet sem ő hozta létre, amelyben a császár a Római Birodalom ura. Csupán szól hozzá, és igyekszik *a meglévő társadalmi szerkezeteken belül munkálkodni: utakat keres arra, hogy megváltsa őket, és nem feltétlenül arra törekszik, hogy megdöntse őket*. Ahogyan ma bármely jó misszionárius tenné,

371. Azt is feltételezem, hogy „mind a görög, mind a római környezetben a rabszolgák jogilag nem köthettek házasságot. Pál megjegyzései a feleségek és férjek viselkedéséről az Ef 5-ben ezért elsősorban a szabad emberekhez szólnak, különösen ahhoz a társadalmi réteghez, amely rabszolgákkal rendelkező háztartások élén állt." (Andrew Bartlett, Men and Women in Christ, 66. o.)

372. David Scholer, Journal of the Evangelical Theological Society 30, 1987. december, 416. o. www.bit.ly/3bDKpl9

373. Arisztotelész, Politika, 1259a.

amikor új kultúrába lép, Pál is alkalmazkodott ahhoz, amihez tudott, még ha nem is tartotta feltétlenül eszményinek.

Az evangélium találkozása az ókori háztartással

Ha Ön lett volna Pál apostol abban a környezetben, hogyan pásztorolta volna gyülekezetének ezeket a hierarchikus háztartásait? Nézzük meg azt a három módot, ahogyan Pál az efézusi háztartásokat a saját környezetükben pásztorolja.

Először: minden háztartási kapcsolatot az evangéliumba merít. Pál arra vezeti a feleséget és a férjet, hogy „Krisztus iránti tiszteletből" bánjanak egymással, és minden útmutatását Krisztusra utaló kifejezésekbe meríti: „mint az Úrnak", „mint ahogy Krisztus is", „Krisztusnak", „éppen úgy, mint Krisztus" és „Krisztusról beszélek". Ugyanezt a megközelítést követi, amikor a szülőket és a gyermekeket, az urakat és a rabszolgákat arra indítja, hogy újragondolják egymáshoz való viszonyukat. Úgy tűnik, minden második szó „Krisztus" vagy „Úr". Pál művészien próbál segíteni mindenkinek – feleségeknek és férjeknek, gyermekeknek és szülőknek, rabszolgáknak és uraknak –, hogy egymáshoz való viszonyukat a Krisztussal való kapcsolatuk megnyilvánulásaként lássák.

Másodszor: Pál különösen azt az önző és uralkodó viselkedést ássa alá, amely oly gyakori volt a *paterfamiliasnál*. Az ókori háztartási szabályzatokban, amelyek a háztartáson belüli szerepeket meghatározták, a *paterfamilias* azt az utasítást kapta, hogy uralkodjon, a többiek pedig mind azt, hogy legyenek alárendeltek. Ezekben a szabályzatokban a figyelem nagy része az alárendelteken volt, akiknek rendbe kellett szedniük magukat. Pál továbbfejlesztett „szabályzata" azonban olyat tesz, amit korábban soha senki: minden kapcsolatpárban a legtöbb figyelmet annak szenteli, hogy a férjnek/szülőknek/uraknak (mindhárom szerepben ugyanaz a férfi szerepel!) mondja meg, hogy *nekik* kell rendbe szedniük magukat. Feltételezi, hogy a *paterfamilias* kultúrája révén már uralkodik, és most arra inti, hogy adja oda életét a feleségéért, ne ingerelje haragra gyermekeit, és ne fenyegesse rabszolgáit. Ez a maga korában teljesen úttörő kihívás volt. Egy olyan kultúrában, amely élet és halál fölötti hatalmat adott a férjeknek feleségük

fölött, Pál arra inti a férjeket, hogy tegyék le a hatalmukat, sőt ha kell, haljanak meg, hogy feleségük kivirágozhasson.

Harmadszor: Pál az evangélium segítségével enyhíti és újraformálja a feleség, a gyermekek és a rabszolgák alárendeltségét a *paterfamiliasnak*. Nem azt javasolja, hogy szegüljenek szembe vele, hanem megmutatja, milyen alárendelődést hozhat létre az evangélium *az ő helyzetükben*. Ahogyan láttuk, a feleség számára ez azt jelenti, hogy ne csak kelletlenül rendelje alá magát férje tekintélyének, hanem alázattal szolgálja őt, és járjon a kedvében, ugyanúgy, ahogyan alázattal szolgálná Krisztust, és járna az Ő kedvében.

Pál tanítása csodákat tett.

Azzal, hogy Pál újra meg újra a *paterfamiliasnak* szegezte a szót, majd oly gyengéden szólt a patriarchális társadalom legkiszolgáltatottabbjaihoz – a feleségekhez, a gyermekekhez, a rabszolgákhoz –, segített a korai egyháznak, hogy tömegesen vonzza a kiszolgáltatottakat. Kelszosz, a pogány kritikus a második században így gúnyolta az egyházat: „A kereszténység a nők, a gyermekek és a rabszolgák vallása."[374]

Pál felfogása a háztartási kapcsolatok működéséről hallatlan volt abban a kultúrában. *Mindezzel nem semmisíti meg az ókori hierarchiát – de nem is törekszik arra, hogy valamiféle isteni eszményként fenntartsa.* Sokkal inkább úgy forgatja ki, hogy az egész szerkezet nemcsak alámerül az evangéliumban, hanem végül fel is oldódik benne, ahogyan napjainkra fel is oldódott.

Abban az időben azonban az ókori világ egyetlen pogánya sem gondolta volna, ha belepillantott egy keresztény háztartásba, hogy Pál meg akarja dönteni a római jogot, vagy lapos szerkezetű, egalitárius háztartásokat akar bevezetni. Ami feltűnt volna nekik a megváltott *paterfamiliasban*, az az a szokatlan mód, ahogyan gyengéden gondoskodott azokról, akiket vezetett, és áldozatot hozott értük, valamint felesége, gyermekei és rabszolgái öröme.

Tehát a 3. állásponttal szemben, amely szerint Pál hamisítatlan egalitarizmust tanít, ez a nézet azt állítja, hogy amikor Pál fejnek nevezi a férjet, könnyen lehet, hogy kulturális normaként feltételezi a férj tekintélyét a feleség fölött. És amikor a férj és feleség kapcsolatát Krisztus és az egyház kapcsolatához hasonlítja, lehetséges, hogy arra a tényre utal, hogy az egyik „irányítja" a

374. Kelszosz pogány kritikus volt, aki a második században élt. Az idézet Ross Shepherd Kraemer „Her Share of the Blessings" című könyvéből származik (128. o.).

másikat. *Bár feltételezi, hogy a paterfamilias irányít, semmiképpen sem írja elő ezt valamiféle „szerepként" vagy rangként, amellyel a férjnek minden időben és minden kultúrában rendelkeznie kell a felesége fölött.* Pál korántsem eszményíti a férfi kulturális hatalmát a nő fölött, hanem az evangéliummal igyekszik megváltani azt.

John Piper érvének cáfolata

Egyes komplementáriusok azzal az ellenérvvel élnek, hogy ha elfogadjuk: Pál elismeri a férj tekintélyét, és összekapcsolja Krisztus és az egyház kapcsolatával, akkor valójában eszményíti és örökérvényűvé teszi a férj és feleség közötti vezetés és alárendelődés viszonyát. Piper azt mondja (és egy egész könyvet ír, hogy ezt elmondja), hogy a megváltott, mégis hierarchikus keresztény házasság az evangéliumot mutatja be a világnak. Így fogalmaz: „A férj szerető vezetése alárendelődő, tőle függő felesége fölött Krisztus és az egyház képe. Ha a férj elveszíti a vezetést, akkor már nem az."[375]

Érvelése háromszorosan hibás. Először: Pál hasonlót mond a háztartásbeli rabszolgaságról, amikor arra inti a rabszolgákat, hogy ugyanúgy engedelmeskedjenek uraiknak, ahogyan Krisztusnak engedelmeskednek, aki az ő Uruk. Piper logikája szerint Isten azért teremtette az úr és a rabszolga viszonyát, hogy megmutassa a világnak, milyen „szép", hogy szolgai módon alávetjük magunkat Jézusnak, a mi Urunknak. Nem! Pál mindkét esetben egy valós, de nem feltétlenül eszményi helyzetre alkalmazza az evangéliumot.

Másodszor: nem a házasság hierarchiája mutatja be az evangéliumot, hanem az ilyen házasság megváltása. Pál ebben a szakaszban nem a hierarchiát hangsúlyozza, hanem azt, hogy a férj szolgálja a feleségét, aki kölcsönösen aláveti magát neki, és akivel bensőséges kapcsolatban él. Nem lehet ez még nyilvánvalóbb egy mutualista házasságban, mint egy rétegzettben? Ahogyan a 3. álláspontnál rámutattunk, Pál pontosítja, milyen értelemben használja a *kephalē* szót: Jézust mint az egyház Üdvözítőjét és fenntartóját hangsúlyozza, nem pedig mint az egyház fölötti Urat.

Harmadszor: egyetlen hierarchikus házasság sem lehet elég hierarchikus, ha azt feltételezzük, hogy Isten a házasságokon keresztül azt akarja megmutatni

375. Lásd John Piper, Momentary Marriage, 6–8. fejezet

a figyelő világnak, hogy Jézus az egyháza Ura. Jézus Ura az egyházának, a férj viszont egészen biztosan nem ura a feleségének.

Piper érvelésének gyengeségeitől eltekintve *egyetértek vele abban, hogy a keresztény házasság hivatása, hogy valamit megmutasson az evangéliumból*. Amit egy keresztény házasság igazán jól tud tenni, az pontosan ugyanaz, amit egy keresztény közösség tud tenni: meg tudja mutatni a világnak, hogy Jézus tanítványai vagyunk, mert önfeláldozóan szeretjük egymást, ahogyan Ő szeretett minket. A mutualista házasságok ezt ugyanolyan jól, ha nem jobban tudják, mint a rétegzettek. A másik, amit egy keresztény házasság jól tud tenni, hogy tükrözi azt a maradandó és bensőséges egységet, amelyben Krisztussal élünk. A fej és a test hasonlata, amelyet Pál azután „egy testnek" nevez, mély, szövetséggel megpecsételt szeretetkötelékre és élő, szerves kapcsolatra utal. Nem annyira nyugtalanító elképzelni, hogy egy vezető elválik a követőjétől, de rendkívül felkavaró elképzelni, hogy egy fejet levágnak a testéről.

Ahol az Ef 5-tel kapcsolatban tévedünk

Grudem 800 oldalas könyvében bátran érvel amellett, hogy a feleség a házasságban alárendelt, mégsem ismeri el sehol, milyen hatalmas távolság van az első századi házasságok és a mieink között.[376] Hasonlóképpen Kellerék sem figyelnek erre az Ef 5-ről szóló részletes tanulmányukban, és nem vizsgálják meg az ókori házasságok helyzetét. Egyszer sem. Ez hiba: keskeny folyóként kezelik azt, ami valójában széles.

Pál nem akarja örökérvényűvé tenni az ókori háztartás szerkezetét. Inkább egy egyedi, a miénktől nagyon különböző kulturális helyzetre alkalmazza az evangéliumot. Pál nem az én világomhoz szólt, amelyben a legtöbb felnőtt nő ugyanolyan képzett, mint a férfiak, maga rendelkezik a termékenységéről, anyagilag független, és a társadalom sem várja el, hogy egy férfi álljon fölötte. Mindez másfajta házasságot eredményez.

A következő kérdés tehát: most, hogy tudjuk, nagyon széles folyó választja el az ő helyzetüket a miénktől, hogyan „építsük meg az elvek hídját"? Vagy

376. Grudem csak egyszer említi a paterfamilias szót, a 7. fejezet 102. lábjegyzetében, ahol egy másik szerző a háztartás legidősebb tagjának fontossága mellett érvel.

másképpen: mit mondott volna Pál a mai társadalom házasságainak, amelyek már nem rétegzettek, hanem egalitáriusak? A következőt javaslom:

Azt mondaná nekünk, hogy Krisztus maradjon házasságunk középpontja. Az, ahogyan egymást „látjuk", ahogyan egymáshoz viszonyulunk, együttműködünk és egymást megbecsüljük, a Krisztussal való elsődleges kapcsolatunkból fakadjon. Kölcsönösen rendeljük alá magunkat egymásnak, tegyük le függetlenségünket és önzésünket, és törekedjünk egy olyan bensőséges, „egy test" kapcsolatra, amilyen az Éden kertjében volt a bűneset előtt. Feltételezhetjük, hogy a férfiak átlagosan függetlenebbek, és ezért inkább önmagukra irányulnak, mint a nők, akik átlagosan inkább egymásra utaltak, és ezért inkább másokra irányulnak, mint a férfiak. Ha ez így van, akkor a hozzám hasonló férjek mindenképpen elmélkedjenek különösen Krisztus önfeláldozó szeretetén az egyház iránt, amelynek gyümölcse az, hogy menyasszonya ragyogóan kivirágzik.

Most azonban, hogy értem az ókori környezet és a mi helyzetünk közötti távolságot, egyszerűen nem tudom elképzelni, hogy Pál odaálljon egy átlagos mai házaspár elé, ahol a férj és a feleség korban közelebb áll egymáshoz, egyformán képzett, esetleg mindketten dolgoznak, és próbálnak gyermeket nevelni, és azt mondja nekik: „Szép ez az együttműködés. Csak így tovább! De ragaszkodnom kell ahhoz, hogy a férj legyen a vezető, a feleség pedig legyen alárendelve neki." Hogyan tehetné ezt Pál, amikor azt tanítja, hogy a házasság teremtési eszménye az egy test, a teljes társság, mint Ádám és Éva első házasságában?

Ez nem csak az én véleményem. Széles körben elfogadott nézet, sőt a keresztények többségének nézete: II. János Pál pápa *Mulieris Dignitatem* kezdetű, minden katolikus számára kötelező érvényű enciklikájában azt mondja, hogy a férfi tekintélye a felesége fölött a „régi" tükröződése; olyan gondolkodásmódról beszél, amely „mélyen gyökerezett az akkori idők szokásaiban és vallási hagyományában". Az „új", „az evangélium újdonsága" az, hogy „az alárendelődés nem egyoldalú, hanem kölcsönös".[377] Ha a világ egyik tanbelileg legkevésbé rugalmas felekezete képes így továbbfejleszteni a tanítását, akkor nekünk, többieknek is oda kell figyelnünk erre.

377. II. János Pál, Mulieris Dignitatem, 88. o.

Persze még ma is vannak kultúrák a világon, ahol a férfiak uralkodnak. Számukra Pál tanítása úgy illik, mint kesztyű a kézre. A patriarchális társadalmakban a férjeknek általában sokkal több társadalmi, szellemi, politikai és anyagi hatalmuk van, mint a nőknek. Nos, a férj használja ezt a hatalmat önfeláldozóan felesége javára, ahogyan Krisztus is az egyház érdekében használja felsőbb hatalmát. Ha azonban a patriarchális kultúrákban férjek ezrei elég hosszú ideig valóban így tesznek, a nők és a feleségek végül felemelkednek saját társadalmi és szellemi erejükben, és jobban fel lesznek készülve arra, hogy férjük egyenrangú társai legyenek. Pontosan ide vezetett el a kutatásom. A 4. álláspont – a férj mint megváltott *paterfamilias* –, ha olyan kultúrákban alkalmazzák, ahol a házasságok rétegzettek, végül átalakítja azt a kultúrát, és a 3. álláspont szerinti házasság felé indítja és teszi lehetővé, ahogyan ez már meg is történt azokban az országokban, amelyeket régóta átjár a kereszténység.

Megjegyzem, ha csak kibővítettük volna azoknak a házasságról szóló bibliai szövegeknek a körét, amelyeket általában tanulmányozásra kiválasztunk az Ószövetségből és az Újszövetségből, akkor mindvégig elég világosnak kellett volna lennie, hogy Isten a mutualista házasságot részesíti előnyben.

Feleségek, akik irányítják férjüket

Ha szem előtt tartjuk, hogy az Ószövetségben említett minden házasság patriarchális környezetben valósul meg, nyugodtan következtethetünk arra, hogy a kulturális alapfeltevés az volt: a feleségek alárendeltjei férjüknek. Annál figyelemreméltóbb, hogy azon az isteni előrejelzésen kívül, hogy „Ádám uralkodni fog Éván", *egyetlen parancs sincs arra, hogy a feleségek rendeljék alá magukat férjüknek* – sem Mózes törvényeiben, sem a próféták szájában.

Sőt, amikor megnézzük azokat a kis pillanatfelvételeket, amelyek az Ószövetségben a házaspárok közötti hatalmi viszonyokba engednek betekintést, újra meg újra azt látjuk, hogy a feleségek irányítják férjüket! Életem sok válaszútján imádkoztam Istenhez bölcsességért, és az ég felé hegyeztem a fülemet, hogy mit mondhat nekem. És sokszor hallottam, hogy ugyanazokat a szavakat mondja nekem, amelyeket egykor Ábrahámnak

mondott: „Mindenben, amit mond neked [a feleséged], hallgass szavára."[378] Milyen nagyszerű tanács! *Tudom, miről beszélek: a feleségek nagyon gyakran előbb hallják meg Istent.*

Nem ez történik Sámson anyjával is? Egy olyan kultúrában, ahol illetlenség volt, hogy egy férfi közvetlenül megszólítson egy feleséget, egy angyal férfi alakot ölt, és bejelenti egy meddő asszonynak, hogy Lélekkel felkent gyermeke fog születni. Az asszony később hívja a férjét: „Az asszony sietve elfutott, és tudtára adta férjének: »Íme, megjelent nekem az a férfi, aki a minap hozzám jött!«" Figyelje meg jól a következő szavakat: „[A férfi] felkelt, és elment a felesége után." Talán nem nagyon örült annak, hogy egy idegen áthágta a patriarchális normákat, és megkérdezi: „Te vagy-e az a férfi, aki a feleségemmel beszélt?"[379] Ez a történet ráadásul egy még nagyobb horderejű születést jelez előre, amelyben több mint ezer évvel később egy angyal először Máriához megy, hogy ugyanezt közölje vele,[380] és csak később tájékoztatja a férjét.[381] Mindkét esetben a feleség hallja meg elsőként Istent egy ügyben, és a férj csak később zárkózik fel (mégpedig a felesége tempójához). Ha létezne bármiféle „teremtési rend" (nem létezik), Isten láthatóan nem vesz róla tudomást.

Aztán ott van a súnemi asszony, aki saját kezdeményezésére vendégül látja Elizeus prófétát. Ezt mondja a férjének: „Látom, hogy Isten szent embere ez, aki gyakran megfordul nálunk. Csináljunk neki egy kis szobát a tetőn, és tegyünk bele ágyat, asztalt, széket és lámpást, hogy amikor hozzánk jön, ott megszállhasson."[382] A férj ismét azonnal enged a feleségének, és ösztönösen bízik abban, hogy ebben a kérdésben jó a lelki ítélőképessége.

Itt helyénvaló egy rövid megjegyzés: bár nagyon népszerű, hogy „a férj a feleség *kephalē*-je" mondatot úgy alkalmazzák: „a férjnek kell az otthon lelki vezetőjének lennie", sajnálattal kell közölnöm, hogy ezt a gondolatot a Biblia nem írja elő. Lehet, hogy ki kell dobnia azokat a jegyzeteket, amelyeket egykor arról készített, hogy a férfinak (és nem a feleségnek) kell kezdeményeznie az imádságot, összehívnia a családi áhítatot, vagy kiválasztania, melyik gyülekezetbe járjon a pár vagy a család. Nem akarok

378. 1Móz 21,12
379. Bír 13,10–11
380. Lk 1,26–38
381. Mt 1,18–21
382. 2Kir 4,8–10

semmit elvenni annak a kezdeményezésnek a jelentőségéből, amelyet egy férj vagy apa családja lelki egészségéért vállalhat. Mégis jobb elgondolás, hogy *a férjek és a feleségek egyaránt* tegyenek meg mindent: csapatként és egyénenként is keressék Istent, válasszanak gyülekezetet, és gyökerezzenek meg benne, és törekedjenek a család többi tagjának lelki kivirágzására. Azoknak a tanításoknak, amelyek szerint a férjnek kell a család többi tagjának lelkipásztorának lennie, azt felelem: a férj és a feleség együtt legyen a család lelkipásztori vezetőcsapata.

Még egy feleség, aki láthatóan dacol a patriarchális normákkal (még ha a férfiközpontú kultúra valóságában kell is eligazodnia): Abigail. Nábál, a nagyon gazdag férje „kemény és gonosz cselekedetű".[383] Amikor Dávid és menekülő, éhes csapata élelmet kér tőle, Nábál érzéketlenül gúnyolódik, és elutasítja a kérésüket. Dávid nagyon megsértődik, és dühében azt tervezi, hogy megöli Nábált és a birtokán élő összes férfit – ez nem éppen krisztusi válasz.

Abigail megakadályozza a vérontást: nem engedelmeskedik a férjének, és nem osztja meg vele a hírt, amelyet Dávid gyilkos szándékáról hall. Élelmet rak a szamarára, kilovagol Dávidhoz, és ügyesen alkalmazkodik Dávid megsértett önérzetéhez: „Kérem, *uram*, ne törődjön ezzel a gonosz emberrel, Nábállal. Olyan ő, amilyen a neve – a neve azt jelenti: Bolond."[384] Miközben kimondja, milyen szörnyű ember a férje, Dávidban a legjobbat szólítja meg, és kegyelemért esedezik. Dávid úgy dönt, hogy leteszi a fegyvert.

Amikor Abigail hazatér, és elmondja Nábálnak, hogy felülírta a döntését, és hogy Dávid megkímélte az életét, Nábál szíve felmondja a szolgálatot, és tíz nappal később meghal. Amikor Dávid embereket küld érte, hogy harmadik feleségéül vegye, Abigail meghajol, és ezt mondja: „Íme, szolgálód kész arra, hogy szolgáljon, és megmossa uram szolgáinak lábát."

Őrült történet, de figyelje meg, hogy semmi sem utal benne arra, hogy Isten jóváhagyná, hogy Nábált és Dávidot is „urának" nevezi. Bár mindkét férfi szemrebbenés nélkül elfogadja ezt a címet, világos, hogy itt egy olyan asszonnyal van dolgunk, aki megtanulta *túlélni* a patriarchátust azáltal, hogy alkalmazkodik hozzá. Néha ez még azt is jelenti, hogy nem engedelmeskedik „férfi felettesének" – és ezt a szakasz dicséri. Sokkal inkább egy olyan

383. 1Sám 25,3
384. 1Sám 25,25

asszony példáját látjuk benne, aki egy másik, igazságosabb kultúrában valószínűleg vezetőként bontakozott volna ki. Dávidot nemcsak a szépsége vonzza hozzá, hanem stratégiai érzéke és megnyerő diplomáciája is, amellyel gyorsan elhárítja a szükségtelen vérontást.

Mindezzel csak azt akarom mondani: *az ószövetségi történetek nem támasztják alá, hogy a férj feleség fölötti tekintélye volna az Isten által előnyben részesített norma*.

Az 1Kor 7 mutualista házassága

Az Énekek éneke a Szentírás leghosszabb része, amely egy pár szeretetteljes, romantikus és szexuális egységének belső dinamikáját vizsgálja. Nyoma sincs benne annak, hogy a férfinak tekintélye volna, a nőnek pedig alá kellene rendelnie magát. A romantikában és a szexben mindketten kezdeményeznek és mindketten engednek; mindketten adnak és mindketten kapnak. Ez a költői könyv nemcsak a bűneset előtti Ádám és Éva mezítelen örömére emlékeztet, amelyet egyenrangúként leltek egymásban, hanem újszövetségi párhuzama is van.

Az 1Kor 7 messze *Pál leghosszabb szakasza a házasságról.* Mégis, amikor a keresztény házasságban a szexről, a szolgálatról és a különválásról ad útmutatást, a legcsekélyebb utalást sem teszi arra, hogy a keresztény házasság bármi más volna, mint egyenrangúak kölcsönös és szerető társsága. Sőt, *ez az egyetlen fejezet a Bibliában, amely kifejezetten foglalkozik a házasságon belüli tekintély kérdésével, és ez a tekintély mellesleg a feleségnek és a férjnek egyaránt megadatik.*

Hadd idézzek néhány részletet,[385] amely hangsúlyozza azt a kölcsönös szeretetet és kölcsönös tekintélyt, amelyet Isten a házasságainkra nézve elgondolt:

[M]inden férfinak legyen nemi kapcsolata a saját feleségével, és minden nőnek a saját férjével (2. v.).

A férj teljesítse házastársi kötelességét a felesége iránt, és ugyanígy a feleség is a férje iránt (3. v.).

385. Az NRSV fordításából

A feleségnek nincs hatalma a saját teste fölött, hanem átengedi a férjének. Ugyanígy a férjnek sincs hatalma a saját teste fölött, hanem átengedi a feleségének (4. v.).

Ne fosszátok meg egymást, hacsak nem közös megegyezéssel egy időre (5. v.).

A feleség ne váljon el a férjétől. … És a férj se bocsássa el a feleségét (10–11. v.).

Ha valamelyik testvérnek hitetlen felesége van, és az kész vele élni, ne bocsássa el. És ha egy asszonynak hitetlen férje van, és az kész vele élni, ne váljon el tőle (12–13. v.).

[A] hitetlen férj megszentelődött a felesége által, és a hitetlen feleség megszentelődött hívő férje által (14. v.).

[H]a pedig a hitetlen elválik, váljék el. A testvér vagy a testvérnő nincs megkötve ilyen esetben (15. v.).

Honnan tudod, asszony, hogy megmented-e a férjedet? Vagy honnan tudod, férfi, hogy megmented-e a feleségedet? (16. v.).

De ha [férfiként] meg is házasodsz, nem vétkezel; és ha egy hajadon férjhez megy, nem vétkezik (28. v.).

A nőtlen férfi az Úr dolgaival törődik … A hajadon nő vagy a szűz az Úr dolgaival törődik (32., 34b. v.).

[A] nős férfi a világ dolgaival törődik. … a férjes asszony a világ dolgaival törődik (33–34a. v.).

Mit tanulunk Isten házasságra vonatkozó tervéről az 1Kor 7-ből? „Pál válaszai … rendkívülinek tűnhettek az első századi hallgatók számára" – mondja Richard Hays. „A házastársak nincsenek hierarchikus viszonyba állítva, ahol az egyik a másik fölött áll, és nincsenek is elkülönítve egymástól mint önálló egységek, amelyek közül mindegyik azt teszi, amit akar. A házasság kapcsolata ehelyett a kölcsönös alárendelődés kapcsolata, amelyben mindkét fél a másikhoz [tartozik]."[386]

Amikor először tanítottam arról, hogyan választhat valaki házastársat, azt javasoltam, hogy hagyjuk, hogy *Isten* válasszon helyettünk. Aztán egy nap,

386. Richard Hays, First Corinthians, 116. o.

amikor az 1Kor 7-et olvastam, rádöbbentem, hogy éppen az egyetlen világos tanítást olvastam erről a témáról az Újszövetségben: „szabadon férjhez mehet, akihez akar, de a férfinak az Úrhoz kell tartoznia" (39. v.). A tanulság? *Nekünk* kell választanunk, mégpedig bölcsen. Most, hogy újraolvasom az 1Kor 7-et, hasonló *aha*-élményem támadt: az egyetlen vers az egész Újszövetségben, amely arról szól, hogyan hozzanak a párok fontos döntéseket (például mikor éljenek nemi életet, és mikor keressék együtt Istent), ez: „Ne fosszátok meg egymást, hacsak nem *közös megegyezéssel*." (5. v.) A tanulság? *Ha egy pár gondosan ügyel arra, hogy egyenrangú társakként együtt döntsön, a férjnek nem kell parancsolnia, és nem kell döntő szavazatot leadnia.*

Levonom a következtetést. Az 1Kor 7 az egyetlen fejezet, amely kifejezetten beszél a férj feleség fölötti tekintélyéről – *de lássuk be, a feleség férje fölötti tekintélyéről is beszél.* A házasságban a nemek egyenrangúságát, a kölcsönös alárendelődést és a kölcsönös megegyezést állítja a döntéshozatal alapjává.

Mivel a Szentírás egységét a Lélek teremtette meg, az 1Kor 7 vezetheti, sőt vezetnie kell az Ef 5 értelmezését. Furcsa tehát, hogy a legtöbb jelentős komplementárius szerző vagy csak röviden említi az 1Kor 7-et, úgy, hogy megkerüli, mennyire ütközik valójában saját értelmezésével,[387] vagy – ami gyakoribb – egyszerűen figyelmen kívül hagyja.[388]

387. Grudem fő műve, az „Evangelical Feminism and Biblical Truth" például az egalitárius érvek cáfolatára született – ezek egyike az, hogy az 1Kor 7 egyenrangú házasságot tanít. Mégis egy nagyon rövid szakaszban (6.7), amely 800 oldalából mindössze 1 oldalt tesz ki, csupán kijelenti, hogy az 1Kor 7 csak a férj tekintélyen alapuló vezetését szabályozza. Semmilyen érvet nem hoz fel azonban az ellen az állítás ellen, hogy az 1Kor 7-nek nemcsak az Ef 5 hierarchikus értelmezésének *alkalmazását* kellene szabályoznia, hanem az Ef 5 *értelmezését* is irányítania kellene. Egy olyan szakasznak, mint az 1Kor 7, amely egyértelműen kimondja, hogy a férjnek és a feleségnek egyenlő tekintélye van egymás fölött – ebben minden értelmező egyetért –, bizonyos súllyal kell latba esnie egy olyan szakasz (Ef 5) értelmezésében, amelyről csak egyes értelmezők állítják, hogy egyoldalú tekintélyt ad a férjnek.

388. Ahogyan például Andrew Bartlett rámutatott a „Men and Women in Christ" című könyvében (18–19. o.), Tom Schreiner részletes összefoglalót és cáfolati kísérletet írt Philip Payne 2009-es „Man and Woman: One in Christ" című könyvére válaszul. Bár Payne egy egész fejezetet szentel az 1Kor 7-nek, Schreiner különös módon egyáltalán nem említi ezt a fejezetet. Hasonlóképpen Claire Smith 2012-ben megírta a „God's Good Design: What the Bible Really Says about Men and Women" című könyvet. Célja az, hogy foglalkozzon „a kulcsfontosságú bibliai szövegekkel", amelyeknek „meg kell határozniuk" a házasság legjobb modelljét. Don Carson és mások lelkesen ajánlják, sokan közülük éppen alaposságáért dicsérik. Mégis különös módon a házasságról szóló öt fejezete közül egyik sem foglalkozik az 1Kor 7-tel. Nem állítom, hogy ezek a szerzők tisztességtelenek volnának, csak azt, hogy jelentős vakfoltjuk van, és ez a „megerősítési torzítás" jele: az emberek akaratlanul nem azért fordulnak a Bibliához, hogy megtudják mindazt, amit egy témáról mond, hanem csak azért, hogy alátámasztást találjanak korábbi nézetükre.

Akkor hát melyik álláspont?

Hadd zárjam ezt a fejezetet, amely arról szól, hogyan értelmezzük az Ef 5-öt, azzal a kérdéssel, hogy a négy álláspont közül melyiknek kellene érvényesülnie házasságainkban és gyülekezeteinkben.

Azt javaslom, hogy vessük el az 1. álláspontot (a férj mint döntéshozó), és nevezzük nevén: elnyomó teológia.

A 2. álláspont (a férjé a döntő szavazat) sok éven át félúti állomásként szolgálta Julie és az én házasságunkat, és hálás vagyok érte. A vele kapcsolatos problémák elemzése, a 3. és a 4. álláspont írásmagyarázati fölénye, valamint a Biblia házasságról szóló részeinek szélesebb körű olvasása miatt azonban valószínűleg ezt is el kellene vetnünk.

Melyiket válasszuk tehát a maradék két álláspont közül?

Talán nem is kell választanunk.

A 3. álláspont (a férj mint egyenrangú társának szolgája) a mutualista házasságot vallja, a 4. álláspontnak (a férj mint megváltott *paterfamilias*) pedig nincs semmi olyan mondanivalója, ami ellentmondana egy ilyen házasságnak (bár útmutatást ad azoknak a házasságoknak és gyülekezeteknek, amelyek még mindig erősen patriarchális kultúrákban élnek).

Más szóval a 4. álláspont segíthet a legjobban abban, hogy úgy *értsük* a szakaszt, ahogyan eredeti olvasói értették. A 3. álláspont azonban – különösen azok számára, akik egalitáriusabb kultúrákban élünk – a helyes módja annak, hogy az Ef 5-öt *alkalmazzuk*.

Isten bölcsessége egy házaspár számára tehát az, hogy ismerjék fel „egy test" egységüket, amelyet az Éden romantikája tár elénk. Továbbá erősítsék meg ezt az egységet teljes kölcsönös odaadással és szolgálattal, és – amikor döntéseket hoznak – kölcsönös figyelmességgel és megegyezéssel. Két hasonlat inspirálhat minket, amikor ezen az úton járunk: Krisztus önfeláldozó szeretete egyháza iránt, és az, ahogyan mindenki gondot visel a saját testére.

Mit kezdjünk a megmaradt kétségeinkkel azzal kapcsolatban, hogy Isten valóban a nemek egyenrangúságát akarja? Talán a legfontosabb ok arra, hogy

elvessük a patriarchális alapfeltevést a házasságban (és a gyülekezetben és a társadalomban), most következik.

9

Az alkalmazkodó Isten

„Vajon megpróbálunk-e [mi, férjek] ragaszkodni a feleségünk fölötti tekintélyhez, amelyet egykor a környező kultúra adott a kezünkbe, de amely ma már nagyrészt nincs meg nekünk? Vagy örömmel letesszük a hatalmat és a hatalom látszatát is, egyenrangú félként bánunk [a] feleségünkkel, és learatjuk … egy bensőségesebb házasság gyümölcsét?" Peter Davids[389]

A Gates Alapítvány nemrég egy hatalmas nemzetközi kutatást támogatott, amely kimutatta, hogy a nők a médiában messze alulreprezentáltak. „Például 2019-ben az Egyesült Királyságban elemzett online hírek mindössze 29%-ában idéztek nőket. Indiában ez az arány csak 14% volt."[390] Bár a nők társadalmi felemelkedésében csodálatos előrelépések történtek, még mindig sokkal kevésbé hajlunk arra, hogy „lássuk" és „halljuk" a nőket, mint arra, hogy a férfiakat lássuk és halljuk.

Mennyivel inkább gátolták a társadalmi viszonyok a nőket abban, hogy nyilvános szerepekbe emelkedjenek az elmúlt évezredekben, amikor a patriarchátust senki sem kérdőjelezte meg? Ian Morris régész elmagyarázza, miért van olyan kevés nyoma annak, hogy az ókori Athénban egyáltalán éltek nők: „A nők és a rabszolgák láthatatlanok maradnak" – mert a várost „mindent átható férfipolgári kultúra" jellemezte, amelyben a férfiak „nemcsak leigázták a nőket, hanem azokat a tereket is ellenőrzésük alatt tartották, amelyekben a nők éltek". Így a nők gyakorlatilag láthatatlanok voltak az akkori kultúrában, és ma a régészeti leletekben is azok.[391]

389. Idézet: „Discovering Biblical Equality", 238. o.
390. Forrás: www.gates.ly/3bMqqQZ
391. Forrás: Sandra Joshel és Sheila Murnaghan, Women and Slaves in Greco-Roman Culture, 217–20. o. Idézi Barr, „The Making of Biblical Womanhood" (226. o.)

A tágabb görög–római világban, amelyben a születő egyház szétterjedt, a nők helyzete nem volt sokkal jobb. Bár akadt néhány ritka kivétel,[392] a tisztességes nők nem vágytak nyilvános vezető szerepre. Becsületüket otthon találták meg, a háztartásban és a gyermeknevelésben. A görög színdarabokban a leggyakoribb női szereplők rabszolgalányok és prostituáltak voltak, mert ezek a darabok „utcai" történeteket meséltek el. A tisztes városi asszonyoktól és a hajadon fiatal lányoktól elvárták, hogy otthon maradjanak, távol a kíváncsi szemektől. Nem meglepő hát, milyen kevés „vezető típusú" nőt lehetett egyáltalán találni. Hiszen ahhoz, hogy valaki bebizonyítsa, hogy van vezetői ajándéka, valamennyi képzést kell kapnia, és teret kell kapnia a nyilvános életben. Mivel a nőket elrejtették, a tanítás és a vezetés Istentől kapott ajándékaival megáldott nők közül kevésnek nyílt alkalma arra, hogy ezeket az ajándékokat a nyilvánosság előtt felismerjék, kibontakoztassák és használják.[393]

Végül is miért említi az Újszövetség olyan ritkán a férfi vezetők feleségeit? A keresztény házaspárok egyenlőségének, társságának és közös rangjának mai hangsúlya alig létezett a keresztény egyház korai időszakában, amikor – még az egyházban is – a háztartás és a gyermeknevelés a feleségek feladata volt.

Hasonlóképpen megkérdezhetjük, miért szerepel a Bibliában olyan kevés nő a férfiakhoz képest. Egyes mai kritikusok, akik tagadják a Biblia isteni ihletettségét, azt állítják, hogy ez bizonyítja: a könyv csupán egy patriarchális kultúra terméke. Néhány komplementárius szerint Isten így emeli ki azokat az egyedülálló, kiemelkedő szerepeket, amelyeket Isten országában csak férfiak tölthetnek be. Van azonban jobb út, amely egyszerre veszi komolyan a Biblia isteni tekintélyét és azt a sokféle történelmi helyzetet, amelyről a Biblia szól: *Isten konkrét helyzetekben élő emberekhez alkalmazkodva adta kijelentését, anélkül hogy ezeket a helyzeteket szükségképpen eszményinek tekintette volna*. Ha ezt a döntő értelmezési elvet nem vesszük figyelembe, naivan ugrunk attól a megfigyeléstől, hogy a bibliai időkben a nők sok helyen a férfiaknak voltak

392. Lásd Susan Hylen, Women in the World of the New Testament

393. Hogy jobban megértsük, hogyan korlátozzák a társadalmi viszonyok, kikből lehetnek vezetők, gondoljunk egy mai gyülekezetre egy jómódú környéken, amelynek tagjai főként felsőfokú végzettségűek. Mennyire valószínűtlen volna, hogy egy iskolázatlan fizikai munkás ebben a gyülekezetben elöl álló vezető legyen – egyszerűen azért, mert kérdéses volna, hogy éppen ezek az emberek követnék-e (és így elfogadnák-e vezetőjüknek). Ezért nincs a Bibliában arra sem példa, hogy rabszolgák presbiterek lettek volna.

alávetve, ahhoz a gondolathoz, hogy a nőknek Isten egyetemes terve szerint mindenhol és mindenkor alá kell rendelniük magukat a férfiaknak.

Az alkalmazkodás megértése

A történelem végén Isten végre egy eszményi társadalom fölött fog uralkodni. A bűneset óta azonban úgy döntött, hogy a megtört társadalmon belül munkálkodik, hogy megváltsa, ahelyett hogy egyszerűen elárasztaná ítélettel, ahogyan egyszer megtette. Isten megváltása most úgy hull alá, mint az eső: „a Szentlélek élő vize elárasztja a [meglévő] társadalmi tájat, és mint egy kanyargó folyó, hozzásimul azokhoz a domborzati formákhoz, amelyekkel találkozik. Ám miközben ezt teszi, a víz ellenállhatatlan áramlásához hasonlóan át is formálja a tájat, és végül egyenessé teszi a görbe utakat."[394]

Az a néhány szakasz, amelyben az újszövetségi szerzők mintha fejet hajtanának a tágabb kultúra patriarchátusa előtt, valójában Isten alkalmazkodásának példái. Isten azzal dolgozik, ami a keze ügyében van, és az apostolok az Ő példáját követik: Isten országának magvait olyan talajba vetik, amely még tele van kövekkel és gazzal. Most a korszakok átfedésében élünk. Isten országa már itt van, egy bukott világ közepén, amelyet bukott társadalmi rendszerek hatnak át. Egy napon Isten országa teljesen elhomályosítja ezeket a rendszereket, de most még beléjük ereszti gyökereit, és valami újat virágoztat ki belőlük.

A komplementárius John MacArthur azzal érvel, hogy mivel a Szentírást csak férfiak írták, ez bizonyítja: Isten csak azt akarja, hogy férfiak tanítsák az Ő igéjét. Nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyja azokat a tudósokat, akik szerint elképzelhető, hogy a Zsidókhoz írt levelet Priszcilla írta (Akvilával az oldalán). Legfőképpen azonban nem veszi észre, hogy az ókori világban *szinte egyetlen nőt sem tanítottak meg írni* – az a tény, hogy a Biblia könyveit csak férfiak írták (vagy főként férfiak, ha Priszcilla tollat ragadott), arról tanúskodik, hogy Isten azzal dolgozik, ami van, miközben megígéri, hogy végül elhozza a *shalomot*, amelyben minden férfi *és nő* tud majd írni és olvasni.

394. John Stackhouse, Finally Feminist, 39. o.

Még egyszer a feleségek alárendelődéséről

Az ókori társadalmi helyzet – amely a nők számára sokkal rosszabb volt, mint ma (pedig még most is van hová fejlődnünk) – a férfiaknak és nem a nőknek biztosította a hatalmat és a nyilvános szerepeket. Arra figyelt, amit a férfiak mondanak és tesznek, nem arra, amit a nők, a nőket pedig egy apró otthoni körbe szorította, és ezzel ugyanolyan láthatatlanná tette őket, mint a rabszolgákat és a gyermekeket.

Az a nő, aki kiállt önmagáért, biztosan megfizetett érte. Eszter könyvének 1. fejezetében például Xerxész (Ahasvérus) király lakomát rendez a birodalom előkelő férfiainak, miközben felesége, Vasti a barátnőit látja vendégül egy női ünnepségen. A mulatság közepén Xerxész, akinek „a bortól jókedve kerekedett", megparancsolja, hogy gyönyörű felesége hagyja ott a saját ünnepségét, és „mutassa meg szépségét a népnek és a főembereknek, mert szép volt a tekintete". Amikor Vasti nem hajlandó eljönni, a dühös király, akit felesége engedetlensége nyilvánosan megszégyenített, bölcseitől kér tanácsot. Ők úgy döntenek, hogy Vastit megfosztják királynői méltóságától, és soha többé nem kerülhet férje szeme elé. Miért teszik ezt? Hogy elfojtsanak minden lehetőséget arra, hogy az ország más feleségei is kövessék a példáját, és ne engedelmeskedjenek férjük parancsának. A cél az, hogy „minden asszony tisztelje a férjét, a legkisebbtől a legnagyobbig".

Ez a történet azt mutatja, hogy szinte minden ókori kultúrában – ebben az esetben Perzsiában, nem Izráelben – magától értetődőnek tartották, hogy a nyilvános szerepekben a férfiak vezessenek, a nők pedig alárendeltjei legyenek a férjüknek. Maga a Szentírás mutatja meg tehát, hogy *a patriarchátus a bűneset terméke, nem pedig Izráel Istenének különleges alkotása.*

Az apostolok is hasonló, férfiak uralta világban találják magukat, amikor hirdetik az evangéliumot, és gyülekezeteket alapítanak szerte a Római Birodalomban. Az Efézusi levél 5. fejezetét már megvizsgáltuk, de még ezen a szakaszon kívül is egybehangzó az apostolok tanácsa az első századi egyház keresztény feleségeinek. Pál ezt írja a kolosséiaknak: „Ti asszonyok, vessétek alá magatokat a férjeteknek…"[395] Titusznak pedig: „Tanítsák … a

395. Kol 3,18

fiatalabb asszonyokat, … hogy vessék alá magukat a férjüknek."[396] Péter ugyanezt mondja: „Ti asszonyok … vessétek alá magatokat a saját férjeteknek…"[397] Aki a Bibliát tekintélynek fogadja el, annak ez első olvasásra teljesen egyértelműnek tűnik. *Azt gondolhatnánk, hogy Isten eszménye minden házasság számára az, hogy a feleség aláveti magát a férjének; a fejezet hátralévő részében azonban vitatni fogom ezt a következtetést, és megmutatom, hogy ez a téves feltételezés csak e szövegek felszínes és hibás olvasásából születhet.*

Mit kezdjünk Pállal a Kolosséi levélben? „Ti asszonyok, vessétek alá magatokat a férjeteknek, ahogyan illik az Úrban. Ti férfiak, szeressétek a feleségeteket, és ne bánjatok velük keményen." Azt javaslom, hogy e versek értelmezéséből ne jussunk más következtetésre, mint amelyre az Efézusi levél 5. fejezeténél jutottunk. A tudósok egyetértenek abban, hogy a Kolosséi és az Efézusi levél egy időben született; sőt mindkettőben megfigyelhető, hogy a fontos anyagrészeket mintegy „kivágták és beillesztették", így azok mindkét levélben megismétlődnek. A bevezető versek a két szakaszban szinte azonosak. Mindkettő ugyanabban a sorrendben használja ezeket a kifejezéseket: „egymásnak", „zsoltárok", „dicséretek", „lelki énekek", „hálával szívetekben", „nevében", „az Úr", „Jézus", „Krisztus", „Isten, az Atya". A különbség annyi, hogy a kolosséi szakasz, amely mindössze két vers, rövidített változata a hosszabb, tizenhárom versből álló efézusi szakasznak. Az Efézusi levél 5. fejezete kibontja a Kolosséi levél tömör anyagát, és így meg is világítja azt.

És mi a helyzet a másik két szakasszal (Tit 2,3–5 és 1Pt 3,1)? Jó okunk van kételkedni abban, hogy Pál és Péter ezekben a szakaszokban egyetemes parancsot adna az emberi történelem minden feleségének, hogy rendelje alá

396. Tit 2,5
397. 1Pt 3,1

magát a férjének.[398] Lelkipásztori tanácsról van szó olyan első századi mediterrán emberek számára, akik Arisztotelész háztartási szabályai szerint éltek, és így *nem a teremtési rend vezérli, hanem egy érthető aggodalom: a jó hírnév féltése*. Hadd magyarázzam meg.

A háztartási szabályok

Fennáll a veszélye, hogy a „feleségek, vessétek alá magatokat" verseket bizonyító szövegként használjuk, ha kiragadjuk őket összefüggésükből.

398. Hogy a könyvem ne legyen túl hosszú, úgy döntöttem, hogy az 1Pt 3,1–7-et nem fejtem ki teljesen. Ehhez a feladathoz azonban ajánlom Andrew Bartlett „Men and Women in Christ" című könyvének 6. fejezetét. A fejezet címe: „Submission and Honour: 1 Peter". Bartlett – szerintem meggyőzően – megmutatja, hogy Péter lényegében ugyanazt az utat járja, mint Pál az Efézusi levél 5. fejezetében: a kölcsönös alárendelődés tanításával belülről forgatja fel a kultúra hierarchikus rendjét. Pálhoz hasonlóan Péter sem dönti meg 3,1–6-ban, és nem is hagyja jóvá egyetemes érvénnyel a feleségtől kulturálisan elvárt alárendelt szerepet, hanem az evangéliumból fakadó új indítékokkal formálja át: nem a nem keresztény férjtől való félelem, hanem az Istenbe vetett remény és a törekvés, hogy a férjet megnyerje Krisztusnak. És Pálhoz hasonlóan Péter sem eszményíti, de nem is ítéli el a keresztény férj kulturálisan elvárt, tekintélyen alapuló szerepét, hanem 3,7-ben három módon erőteljesen átformálja: 1) A férjek „ugyanígy" viselkedjenek feleségükkel (ez az a döntő kifejezés, amely fölött sok komplementárius teológus mintha elsiklana), ahogyan korábban szó volt arról, hogyan viszonyuljanak: a hívők Istenükhöz és a királyhoz (2,13); a rabszolgák uraikhoz (2,18–25); Krisztus a kivégzőihez (2,21); a feleségek férjükhöz, beleértve Sárát is Ábrahámmal szemben Mózes első könyvének 18. fejezetében (3,1–6) – vagyis *alázatosan, alárendelődve.* 2) A férjek úgy éljenek együtt feleségükkel, hogy figyelembe veszik: feleségük kevésbé erős, mint ők. 3) A férjek becsüljék meg feleségüket, akik (a görög–római kultúrával ellentétben) nincsenek alárendelt helyzetben, mert egyenrangú örököstársak az üdvösségben. A „megbecsülés" (honour) itt ugyanaz a szó, amelyet a levél korábban arra az alárendelődésre használ, amellyel minden hívő tartozik a császárnak; vö. 2,13 („vessétek alá magatokat" a felsőbbségnek) és 2,17 („a királyt becsüljétek"). Más szóval Péter, anélkül hogy pontosan ezeket a szavakat használná, arra szólítja a férjeket, hogy viszonozzák az alárendelődést (vagyis az alázatos, megbecsülő szolgálatot) feleségük felé. Ha így értjük, Péter – Pálhoz hasonlóan az Efézusi levél 5. fejezetében – úgy tűnik, a házasságbeli alárendelődés jelentését elmozdítja attól, hogy az egyik fél pusztán engedelmeskedik a másik tekintélyének, afelé, hogy elkötelezi magát az alázatos szolgálatra és arra, hogy a másiknak örömet szerezzen. A tekintélynek való engedelmeskedés csak egy irányba áramolhat; ezzel szemben – ahogyan az Efézusi levél 5. és Péter első levelének 3. fejezete mutatja, és függetlenül attól, milyen tágabb társadalmi struktúrákban élnek – a keresztény házasságokban mindkét irányba áramló alázatos szolgálatnak kell megmutatkoznia. Figyeljük meg azt is, hogy Péter nem azzal indokolja a feleség alárendelődését, hogy a férjnek Isten rendelése szerint egyoldalú tekintélye volna felette. Ha Péter így hitte volna, ez lett volna a legmegfelelőbb hely, hogy megemlítse. De nem teszi, és valójában a Bibliában sehol egyetlen ige sem utasítja a férjeket, hogy egyoldalú tekintélyt gyakoroljanak a feleségük felett.

Nézzük meg az irodalmi összefüggést, vagyis azokat a hosszabb szakaszokat, amelyekben ezek és a hozzájuk hasonló versek állnak:

	Feleségek–férjek/ Nők–férfiak	*Gyermekek–szülők*	*Rabszolgák–urak*
Efézusi levél	5,21–33	6,1–4	6,5–9
Kolosséi levél	3,18–19	3,20–21	3,22–4,1
Péter első levele	3,1–7	Nem szerepel	2,18–25
Titusznak írt levél	2,1–8	Nem szerepel	2,9–10
Timóteusnak írt első levél	5,1–16	Nem szerepel	6,1–3

Mit veszünk észre, ha elemezzük az irodalmi összefüggést? Először: valahányszor a feleség alárendelődéséről van szó, az mindig része egy úgynevezett „háztartási szabálynak", amely a háztartáson belüli kapcsolatokkal foglalkozik – a férjek, feleségek, gyermekek és rabszolgák viszonyával. Arisztotelész korábbi tanítását követve a római jog szerint az otthonokat rangsor szerint, a legidősebb férfi uralma alá kellett rendezni. Ha nem volt felnőtt férfi, a legidősebb nő töltötte be ezt a szerepet. Az ókori háztartási szabály hierarchiát követett, csökkenő sorrendben: a ház feje, aztán a feleség, aztán a gyermekek és a rabszolgák. *Más szóval Pál és Péter nem valamiféle szabadon lebegő bölcsességet hirdet, amelyet a keresztény történelem hátralévő részében minden házaspárra alkalmazni kellene.* Egy nagyon is konkrét helyzethez szólnak: hogyan éljék ki az evangéliumot egy átlagos ókori háztartásban, ahogyan azt a római társadalom elrendezte.

Másodszor: ezek közül egyik szakasz sem parancsolja a férjnek, hogy vezessen. Csak a feleségnek mondják, hogy rendelje alá magát. Az apostolok abból indulnak ki, hogy a férfi vezetése már adott. Felszólításaikkal azt próbálják elérni, hogy a férfi vezetése szelídebb legyen, a feleség alacsonyabb rangja pedig méltóságot kapjon. Péter és Pál arra bátorítja az asszonyokat, hogy az alárendelődést önkéntes, az evangélium erejéből fakadó tettként vállalják, ahelyett hogy csupán eltűrnék férjük vezetését.

Harmadszor – és a fejezet érvelése szempontjából ez a legfontosabb: *minden szakaszban a feleségnek szóló utasítás, hogy rendelje alá magát a férjének, párhuzamos a rabszolgának szóló utasítással, hogy rendelje alá magát az urának.* Két

helyen ez a párhuzam a gyermekek szüleik iránti engedelmességére is kiterjed, de az úr és a rabszolga kapcsolata minden alkalommal ott van.

A rabszolgaság és a patriarchátus közötti párhuzamra hamarosan visszatérek. Most azt akarom hangsúlyozni, hogy Pál és Péter sem a rabszolgaságot, sem a nők házasságbeli alárendeltségét nem eszményíti. Ehelyett – ahogyan minden jó lelki vezetőnek tennie kell – segítenek a gyülekezeteknek, amelyekkel együtt dolgoznak, *hogy a lehető legjobbat hozzák ki az olykor messze nem eszményi helyzetekből*. Isten is valami hasonlót tesz Mózes első könyvének 16. fejezetében, amikor Hágár, a rabszolganő elmenekül bántalmazó úrnője, Sára elől. Isten megmenti és megnyugtatja Hágárt, majd ezt mondja neki: „Térj vissza úrnődhöz, és vesd alá magad neki."[399] Ki gondolná közülünk, hogy Isten itt azt fejezte ki, ami a legmagasabb rendű és legjobb volt Hágár számára? Nem, Isten atyai tanácsa abban segít Hágárnak, hogy a lehető legjobbat hozza ki egy messze nem eszményi helyzetből. Úgy látszik, Hágárnak és gyermekének jobb, ha aláveti magát Sárának, mint ha a pusztába menekül.

Ma is előfordul, hogy jobb a lehető legtöbbet kihozni egy nem eszményi helyzetből, amelybe belekerültünk. Frissen nősült apámat például két év kötelező katonai szolgálatra hívták be a Dél-afrikai Hadseregbe. Otthon egy újszülött gyermek és egy fiatal feleség várta; tudta, hogy ez messze nem eszményi, de meg volt kötve a keze. Nem tehetett mást, mint hogy a lehető legjobbat hozza ki egy rossz helyzetből. A másik lehetőség a börtön volt. Előfordul, hogy egy lelkipásztor arra biztatja gyülekezetét, hogy szavazzon egy demokratikus választáson, holott a demokrácia nem szerepel a Bibliában, és így nem feltétlenül Isten örök eszménye az emberi társadalom számára. Ha prédikálna ellene, fölösleges ellenállást váltana ki – ugyanezt mondhatjuk az első századról Arisztotelész háztartási szabályával kapcsolatban is.[400]

399. 1Móz 16,9

400. Egyébként – ahogyan akkoriban Arisztotelész háztartási szabálya és a monarchikus kormányzás – a demokrácia talán a legjobb kormányzati rendszer, amelyet a társadalom eddig felfedezett.

A jó hírnév féltése

Azon túl, hogy segítenek a lehető legjobbat kihozni egy nem eszményi helyzetből, miért tanácsolja még Péter és Pál a feleségeknek és a rabszolgáknak, hogy önként rendeljék alá magukat a férjüknek és az uruknak – akiknek pedig azt mondják, hogy legyenek szelídek és tisztelettudók feleségükkel és rabszolgáikkal? A legtöbb szövegben meggyőző választ találunk: *Pál és Péter a fiatal gyülekezetek hitelét és evangélizációs vonzerejét akarja megóvni a figyelő világ szemében – egy olyan világéban, ahol a római törvény előírta, hogy a nők és a rabszolgák engedelmeskedjenek a paterfamiliasnak*.

Íme a bizonyítékok a szövegekből:

- Közvetlenül azelőtt, hogy Péter a rabszolgákhoz és a feleségekhez szólna, a császárnak való alárendelődést tanácsolja, és hozzáteszi: „Mert az Isten akarata az, hogy *jót cselekedve elnémítsátok az esztelen emberek tudatlan beszédét.*"[401]
- A feleségeknek ezt mondja Péter: „Vessétek alá magatokat a saját férjeteknek, *hogy ha némelyek nem hisznek is az igének, szó nélkül megnyerje őket feleségük magaviselete.*"[402]
- A krétai feleségekről Pál ezt írja: „Vessék alá magukat a férjüknek, *hogy senki ne káromolja Isten igéjét.*"[403]
- A krétai rabszolgákról Pál ezt mondja: „vessék alá magukat [az] uraiknak, *hogy mindenben ékességére legyenek üdvözítő Istenünk tanításának."*[404]
- Az efézusi rabszolgákról Pál ezt mondja: „Akik a szolgaság igája alatt vannak, tartsák uraikat minden tiszteletre méltónak, *hogy Isten nevét és a tanítást ne káromolják.*"[405]
- Mindazokról az utasításokról, amelyeket Timóteuson keresztül az efézusi gyülekezetnek ad, Pál ezt írja: „Ezeket hagyd meg nekik, *hogy feddhetetlenek legyenek. … [N]e adjanak semmi alkalmat az ellenségnek a rágalmazásra*."[406]

401. 1Pt 2,15
402. 1Pt 3,1–2
403. Tit 2,5
404. Tit 2,10
405. 1Tim 6,1
406. 1Tim 5,7.14

Mi történik itt? Főként Péter első levele, de a Titusznak írt levél és a Timóteusnak írt első levél is kicsi, gyakran üldözött, szenvedő gyülekezeteknek szól. Sátán stratégiája az, hogy negatív figyelmet irányítson ezekre a gyülekezetekre. Az Efézusi levél „belső" irat, teljes egészében keresztényeknek szól, és nem foglalkozik a kívülállókkal (ezért nem esik benne szó a jó hírnév féltéséről); ezzel szemben e három levél célja egy helyzethez kötött aggodalom kezelése: hogyan hat a gyülekezet a kívülállókkal való kapcsolatában. Cynthia Westfall így ír:

Becsületkultúra volt ez, amelyben a nemi szerepek fontos helyet foglaltak el. Ha egy asszony „úgy viselkedett, mintha ura volna" a férjének, mert irányította őt, azt az egész Római Birodalom hierarchiája és a patrónusi rendszer elleni romboló kihívásnak tekintették. Az ilyen szokások megsértését komolyan vették, és ez könnyen tönkretehette a gyülekezet jó hírét – a nők viselkedése táptalajt adott a korai egyház és más szektás vallási mozgalmak elleni vitairatoknak és támadásoknak.[407]

Egy olyan világban, ahol a rabszolgákat és a feleségeket a törvény kényszerítette, hogy alárendeljék magukat a *paterfamiliasnak*, ezeket a feleségeket és rabszolgákat arra hívták, hogy ennél is tovább menjenek, és önként adják át életüket férjüknek és uruknak. Szerencsére, ha a *paterfamilias* keresztény volt, az apostolok neki is adtak utasításokat: viselje valóban gondját háza népének.

Mindez azt jelenti, hogy amikor Péter és Pál azt mondta a feleségeknek, hogy rendeljék alá magukat a férjüknek, nem tették abszolúttá a nemek közötti hierarchiát minden házasságra nézve, mintha az valamiféle keresztény eszmény volna. Inkább egy nem eszményi helyzethez alkalmazkodtak. Péter levele első sorában nem a jövő tökéletes társadalmában élő hívőkhöz szól, hanem a tartományokban „szétszóródott jövevényekhez" – idegenek vagyunk, akik igyekszünk a lehető legjobban beilleszkedni, miközben Isten országának igazi polgáraiként élünk. Ha megértjük a háztartásra vonatkozó ókori normákat, akkor ezeket a szakaszokat úgy kell értenünk, hogy a gyülekezetet arra vezették: belülről forgassa fel a kulturális normákat, anélkül hogy nyíltan fellázadna ellenük. Péter és Pál azért lavíroz a tökéletlen rendszerekben, mert a római hivatalnokok minden ürügyet kerestek, hogy keresztényeket börtönbe vessenek, és bármilyen kihívás vizsgálatot és

407. Forrás: www.bit.ly/3EL7OgM

üldözést hozott volna ezekre a kis gyülekezetekre. Érdekes, hogy amikor Péter első levele, a Titusznak írt levél és a Timóteusnak írt első levél megszületett, már csak néhány rövid év volt hátra addig, hogy szerzőiket, Pétert és Pált kivégezzék, mert megzavarták a római rendet.

„Rabszolgák, vessétek alá magatokat … ugyanígy, feleségek, vessétek alá magatokat"

Titusznak azt mondják, hogy vezesse rá a feleségeket, hogy rendeljék alá magukat a férjüknek (2,3), majd nem sokkal később azt is, hogy a rabszolgák rendeljék alá magukat az uraiknak (2,9).

Péter megfordítja Pál sorrendjét: először a rabszolga és az úr kapcsolatáról beszél, aztán a feleség és a férj kapcsolatáról. 1Pt 2,18 szerint a rabszolgák minden tisztelettel rendeljék alá magukat uraiknak, nemcsak a jóknak és szelídeknek, hanem az igazságtalanoknak is; majd 3,1-ben azt olvassuk, hogy a feleségek ugyanígy rendeljék alá magukat a férjüknek. Péter szóhasználata megerősíti az utasítások közötti kapcsolatot: „Rabszolgák … vessétek alá magatokat … feleségek, ugyanígy vessétek alá magatokat…".

Most pedig e fejezet fő érve: *bár a komplementáriusok a feleségek alárendelődéséről szóló utasítást időtlen, egyetemes érvényűnek tartják, mi, mai emberek, akik a rabszolgaságot már magunk mögött hagytuk, felismerjük, hogy a vele párhuzamos utasítás a rabszolgák alárendelődéséről mégiscsak helyzethez kötött volt!*

Mivel a történelem megismétli önmagát, ha senki sem figyel, ezt a felismerést kissé részletesebben kibontom.

A keresztények ellenállása a rabszolgaság eltörlésével szemben

A keresztény abolicionisták, akiket Isten igazságosságának tudata hajtott, először 1833-ban az Egyesült Királyságban győzték le a rabszolgaság intézményét, aztán az idők folyamán a rabszolgák felszabadítása más országokra is kiterjedt. Olyan emberek, mint William Wilberforce, John Wesley, John Newton, Charles Finney, a Grimke nővérek, Harriet Stowe, Olaudah Equiano és Frederick Douglass végül – dicsőségesen és nagy küzdelem árán – véget vetettek a rabszolgaság intézményének. Minden mai keresztény szívesen mesél a társadalmi átalakulás e hőseiről.

Kevésbé ismert – és talán szándékosan felejtjük el, mert ma szégyen a keresztények számára –, hogy az Egyesült Államokban a rabszolgaság eltörlésének legnagyobb ellenfelei a déli keresztények voltak. Sőt, az Egyesült Államok ma legnagyobb felekezete, a déli baptisták (Southern Baptists) 1845-ben éppen e kérdés miatt váltak el az északi baptistáktól.

A 18. századig a legtöbb keresztény úgy hitte, hogy a rabszolgaság bibliai, és ezen azt értették: *Isten jóváhagyja*. Amerikai bibliatudósok, mint Robert Dabney és J. H. Thornwell, erőteljes bibliai védőbeszédeket állítottak össze a rabszolgatartás mellett. Charles Hodge, kora legnagyobb református teológusa *The Biblical Case for Slavery* címmel írt tanulmányt, amelyben ezt állította:[408]

- *Isten hozta létre a rabszolgaságot.* Amikor megátkozta Noé fiát, Hámot, hogy szolga legyen,[409] maga Isten intézményesítette a rabszolgaságot.
- *Isten jóváhagyta a rabszolgaságot.* Még Ábrahámnak, Dávidnak és Jóbnak is voltak rabszolgái.
- *Mózes törvénye támogatta a rabszolgaságot.* A tízparancsolat negyedik és tizedik parancsolata például magától értetődőnek veszi, hogy Isten népének rabszolgái vannak. Mózes törvénye azt is megengedte, hogy a nincstelen zsidókat és a háborúban legyőzötteket rabszolgává tegyék.[410]
- *Jézus soha nem szólt a rabszolgaság ellen.* Amit nem ítélt el, azt bizonyára helyeselte.
- *Az apostolok megparancsolták a rabszolgáknak, hogy rendeljék alá magukat uraiknak.* Szabályozták a rabszolgaságot, de nem ítélték el.
- *Az apostolok a rabszolgaságot az evangélium egyik pozitív vonásának szemléltetésére használták* – nekünk, „Krisztus szolgáinak" teljesen engedelmeskednünk kell az Úrnak, akinek a tulajdonai vagyunk.

Néhány teológus megpróbálta megváltoztatni e többségi teológusok gondolkodását, de kudarcot vallott. Egy 1845-ös, négynapos vitában például Jonathan Blanchard abolicionista áttekintette „a Biblia átfogó elveit" és „a Szentírás egész horizontját". Számára nyilvánvaló volt, hogy „a Biblia elvei az igazságosság és az igazság". Azzal érvelt, hogy szinte bármi mellett lehet

408. Ezt a szakaszt Kevin Giles „What the Bible Actually Teaches on Women" című könyve 8. fejezetének köszönöm.
409. 1Móz 9,20–27
410. 3Móz 25,39–41; 25,44–46

idézni szövegeket, és az ember végül olyan értelmezésekhez jut, amelyek ellentmondanak a Szentírás átfogó igazságainak.

Szomorú, de a Bibliához hű déli keresztények annyira meg voltak győződve arról, hogy Isten jóváhagyja a rabszolgaságot, hogy fegyvert is hajlandók voltak fogni egy polgárháborúban, amely több mint félmillió emberéletbe került – csak hogy megvédjék jogukat a rabszolgaság fenntartására! Bár a polgárháború nem vetett véget a rasszizmusnak az amerikai Délen, annyira megalázta az egykor rabszolgatartó keresztényeket, hogy végül elismerték: a rabszolgaság helytelen. A feltartóztathatatlan kulturális változás – amelyet az igazságosság tudata hajtott – visszavezette őket a Szentíráshoz, ahol lassan, de biztosan meglátták tévedésüket. *Ma gyakorlatilag minden bibliatudós úgy véli, hogy bármilyen sok volt is a korábbi „bibliai" érv, a Biblia helyesen értve nem támogatja a rabszolgaságot, és ez a gyakorlat bűn.*

A rabszolgaság és a patriarchátus összevetése

Most nézzük meg, hogyan fut párhuzamosan a rabszolgaság a patriarchátussal – azzal a civilizációk egész történetén át élő feltételezéssel, hogy a férfiaknak kell vezetniük. Lássuk, milyen könnyen lehet hasonló érvsort felállítani, ha valaki a Szentírást komplementárius módszerrel értelmezi:[411]

- *Isten hozta létre a férfi tekintélyét.* A kertben, a bűneset előtt Isten Ádámot tette Éva vezetőjévé.
- *Isten jóváhagyta a férfi tekintélyét.* Isten népét pátriárkák vezették, nem matriarchák. Izráel történetét királyok uralják, nem királynők.
- *Mózes törvénye támogatta a férfi tekintélyét.* A tizedik parancsolat azt mondja, hogy ne kívánjuk felebarátunk feleségét, se szamarát, se semmi más tulajdonát. A papoknak férfiaknak kell lenniük, nem nőknek.
- *Jézus soha nem szólt a férj tekintélye ellen.* Amit nem ítélt el, azt bizonyára helyeselte.
- *Az apostolok megparancsolták a feleségeknek, hogy rendeljék alá magukat a férjüknek.* Szabályozták a patriarchátust, de nem ítélték el.

411. Ezt a szakaszt Kevin Giles „What the Bible Actually Teaches on Women" című könyve 8. fejezetének köszönöm.

- *Az apostolok a férj tekintélyét az evangélium egyik pozitív vonásának ábrázolására használták*: a férjnek Krisztust, az Urat kellett ábrázolnia, a feleségnek pedig úgy kellett alárendelnie magát a férjének, mint Krisztusnak.

Látja, milyen figyelemre méltó és kijózanító párhuzamok vannak aközött, ahogyan a Bibliából a rabszolgaság és ahogyan a patriarchátus mellett próbáltak érvelni? Ma már a világ legnagyobb egyháza is elismeri a párhuzamot a „feleségek, vessétek alá magatokat" és a „rabszolgák, vessétek alá magatokat" szövegek között: 1988-ban II. János Pál pápa tömören kifejtette, hogy ha Pálnak az Efézusi levél 6. fejezetében írt szavaival igazolják a rabszolgaságot, az semmiben sem különbözik attól, ha az 5. fejezettel igazolják a nő alárendeltségét a házasságban.[412]

Alma és körte?

Hogyan felelnek a komplementárius teológusok erre a hasonlóságra? George Knight szerint a „feleségek, vessétek alá magatokat" és a „rabszolgák, vessétek alá magatokat" szövegek nagyon különböznek egymástól – „alma és körte". Miért? Idézek egy cikkből,[413] amelyet egy vezető komplementárius teológus, Sam Storms írt. Ő hat okot hoz fel arra, miért gondolja, hogy elítélhetjük a rabszolgaságot, és közben mégis helyeselhetjük a feleségek alárendelődését. Részletenként idézem, szavait dőlt betűvel és idézőjelek között, majd mindegyikre válaszolok:

Először: *„Ismeretes, hogy a Szentírás szabályoz nemkívánatos kapcsolatokat anélkül, hogy állandó eszményként jóváhagyná őket (lásd Mt 19,8; 1Kor 6,1–8). Pálnak az az ajánlása, hogy a rabszolgák és az urak hogyan viszonyuljanak egymáshoz, nem feltételezi, hogy maga az intézmény jó."*

Storms tehát érti, hogy Isten kész alkalmazkodni a társadalmi struktúrákhoz. Nagyszerű! Pedig éppen ezt az érvet kell felhozni a feleségnek a *paterfamilias* iránti, a görög–római világban kulturálisan előírt alárendelődéséről is – a Biblia szabályozza, de nem hagyja jóvá.

412. II. János Pál pápa, Mulieris Dignitatem, 24. o. Idézi Barr, 110. o.
413. Forrás: www.bit.ly/2ZXK1LY

Másodszor: *„A rabszolgaság intézménye nem a teremtésben gyökerezik, hanem a bűneset következtében létrejött torzulás. A házasság és a férfi fősége viszont az eredeti teremtési rend része, amely megelőzi a bűnesetet."*

Storms itt rosszul értelmezi Mózes első könyvének 2. és 3. fejezetét, majd eszményít valamit, amiről 1Móz 3,16 azt mondja, hogy a bűneset közvetlen következménye, nem a teremtésé.

Harmadszor: *„Több alkalommal is elvetik a rabszolgaság megszüntetésének magvait. Lásd Filem 16; Ef 6,9. Az Újszövetségben azonban semmi sem utal arra, hogy ugyanezt képzelték volna el a férjek és a feleségek kapcsolatára nézve."*

Ez nem igaz. Gal 3,28, 1Kor 7 és az Efézusi levél 5. fejezetének helyes olvasata – különösen a kölcsönös alárendelődésről szóló tanítása – valóban a férfiuralom „megszüntetésének magvai" a házasságban.

Negyedszer: *„ha a rabszolgaságra épülő érvvel érvénytelenítik a feleség alárendelődését a férje iránt, nem érvénytelenítené-e ugyanez a gyermek alárendelődését is a szülei iránt? Figyeljük meg, hogy Pál az Efézusi levél 5–6. fejezetében a férjek és feleségek, a szülők és gyermekek, valamint a rabszolgák és urak kapcsolatával egyaránt foglalkozik."*

Storms rossz szót használ: a gyermekeknek „engedelmeskedniük" kell, a feleségeknek és a rabszolgáknak pedig „alá kell rendelniük magukat". Ez egyedülálló módon köti össze a feleségeket és a rabszolgákat. Storms azt is feltételezni látszik, hogy abban a kultúrában a szülők és a gyermekek ugyanúgy olvasták a szülő–gyermek kapcsolatról szóló verseket, mint mi ma Nyugaton. De ki ragaszkodna közülünk ahhoz, hogy gyermekeink *még jócskán felnőttkorukban is* engedelmeskedjenek szüleiknek? Egy első századi olvasó az Efézusi levél 6. fejezetét úgy értette volna, hogy Pál még a felnőtt gyermekeknek is megparancsolja, hogy engedelmeskedjenek szüleiknek, ne csupán tiszteljék őket.[414]

De még ha a szülő–gyermek kapcsolat akkor ugyanolyan lett volna is, mint ma (pedig nem volt), *a házasságon belüli, nemek szerinti hierarchia nagyon különbözik a szülői szerepben megjelenő nemzedéki hierarchiától*. Mivel

414. „A gyermekek és a szülők kapcsolata jelentős mértékben különbözött a mai kultúránkétól. A modern világban magától értetődőnek tartják, hogy a felnőtt gyermekek a felnőttkor elérése után valamikor függetlenné válnak szüleiktől, és többé nem állnak a tekintélyük alatt. Az ókori világban nem így volt: ott elvárták, hogy a felnőtt gyermekek még jócskán felnőttkorukban is szüleik tekintélye alatt maradjanak." (Howard Marshal, „Discovering Biblical Equality", 188. o.)

kisgyermekeink keveset tudnak az életről és a bölcsességről, számukra a függés és az engedelmesség a legjobb, ezért ezt még az egalitárius kultúrákban is megtartják. Két művelt felnőtt házasságára ugyanez nem igaz. A gyermeknevelés célja az, hogy gyermekeinket túlvezessük a függésen és az engedelmességen, hogy végül saját családjuk vezetőiként álljanak meg – és ekkor egyenrangú társainkká válnak (ahogyan Pál Ef 5,31-ben utal rá). Helytelen volna tehát egész életre állandósítani a szülő vezetését a gyermeke felett. Miért lennénk akkor olyan biztosak abban, hogy helyes ezt tenni a házastársunkkal?

Ötödször: *„Pál rabszolgáknak szóló utasításaiban a rabszolgasággal kapcsolatban nem szerepel semmilyen állandó erkölcsi parancs vagy erkölcsi abszolútum."*

Storms itt az első pontot ismétli. De nézzük meg 1Pt 2–3 szavait: „Rabszolgák, vessétek alá magatokat uraitoknak … feleségek, ugyanígy vessétek alá magatokat a férjeteknek." Mi alapján olyan biztos abban, hogy az első nem állandó erkölcsi parancs, a második viszont az? Álláspontja következetlen.

Hatodszor: *„Pál kifejezetten számol azzal, és helyesli is, hogy egy rabszolga elnyerheti a szabadságát (1Kor 7,21). A feleségekkel és a férjük iránti alárendelődésükkel kapcsolatban soha nem mond ehhez hasonlót."*

Ez azért van, mert a házasság – a rabszolgasággal ellentétben – Isten rendelése szerint egy test kapcsolata.[415] A rabszolgaságból való szabadulás azért volt kívánatos, mert az Isten által rendelt intézmény, a *munka* megváltását jelenti. Hasonlóképpen a patriarchátusból való szabadulás az Isten által rendelt intézmény, a *házasság* megváltása. Pál célja az Efézusi levél 5. fejezetével az, hogy – anélkül hogy az Arisztotelész szabályai elleni lázadás üzenetét küldené – olyan egyenlő házasságot hozzon létre, amilyen abban a kultúrában csak lehetséges volt.

415. Jane Hooker egy további érvet hoz fel, amelyet hozzáteszek Storms listájához: „Jelentős különbségek vannak a rabszolgaság bibliai gyakorlata és a rabszolgaság újabb kori amerikai gyakorlata között." (Forrás: www.bit.ly/3GNFnk9) Úgy tűnik, ezzel azt akarja mondani, hogy a rabszolgaság megszüntetésére irányuló társadalmi mozgalom az elmúlt évszázadokban érthető, de az első századi rabszolgaság nem volt olyan rossz. Csakhogy az első században is borzalmasan bántak a rabszolgákkal. Ráadásul ez az érv elsiklik a lényeg fölött: a rabszolgaság mindkét esetben azt jelentette, hogy egy embert gazdasági célokra birtokolnak. A rabszolgaság eltörlése nem csupán a rabszolgákkal való rossz bánásmód ellen küzdött, hanem a rabszolgaság jóindulatú gyakorlata ellen is.

Mindez azt jelenti – George Knight és Sam Storms állításaival szemben –, hogy a rabszolgaság és a patriarchátus *igenis* rendkívül hasonló, egyáltalán nem alma és körte, hanem *rothadt gyümölcs ugyanazon a bukott fán*. A rabszolgaság elvében nagyon hasonlít ahhoz a feltételezéshez, hogy a férj vezeti a feleségét. Akár jóindulatú, akár brutális formában jelenik meg, mindkét gyakorlat a bukott világ következménye. Nincs értelme elítélni még a „jóindulatú" rabszolgaságot is – ahogyan ma minden keresztény teszi –, miközben a „jóindulatú" patriarchátus bástyája maradunk.

Sőt, ha az evangélium egyik hosszú távú hatása a társadalomra az, hogy felszámolja a rabszolgaságot, akkor ugyanazzal a csapással egy másik legyet is üt: a patriarchátust. Ezért teszi fel Clarice Martin egy figyelemre méltó cikkében, amely az afroamerikaiak bibliaértelmezéséről szól, ezt a sokatmondó kérdést: „Hogyan használhatnak a fekete férfi igehirdetők és teológusok felszabadító hermeneutikát, amikor a rabszolgákról prédikálnak és teologizálnak, de betű szerinti hermeneutikát, amikor a nőkről van szó?"[416]

A korábbi igazságtalanság tanulságai

Azzal, hogy tagadják a rabszolgaság és a patriarchátus közötti hasonlóságot, a komplementárius teológusok megismétlik az amerikai Dél keresztény rabszolgaság-pártiainak tévedését. Azokat a gyülekezeteket pedig, amelyek megbíznak teológiai éleslátásukban, újabb szégyenbe sodorják Jézus egyháza számára, és meghosszabbítják azt, hogy az egyház leértékeli saját népének egy részét.

Mindezt még tragikusabbá teszi, hogy a világon a férfi főségének legbefolyásosabb szószólói éppen a *déli baptisták* – az a hívő közösség, amelyhez minden negyedik amerikai gyülekezet tartozik. Vezető tudósaikon és médiájukon keresztül ma is a világba sugározzák nézeteiket. Sajnos úgy tűnik, igaza volt Georg Hegelnek, aki figyelmeztetett: „Az egyetlen, amit a történelemből megtanulunk, az, hogy a történelemből semmit sem tanulunk."

Mit kell tehát a mai egyháznak megtanulnia a keresztény rabszolgaság-pártiak kudarcaiból? Először: lehetséges, hogy valaki meg van győződve

416. Cain Felder (szerk.), Stony the Road we Trod, 226. o. Idézi Barr, 6. fejezet.

valamiről – sőt egész felekezetek és bibliatudósok egész iskolái meg vannak győződve – részletes, „tudományos" művek alapján, amelyek a Biblia minden részéből idéznek szövegeket, és mégis téved.

Másodszor: lehetséges, hogy a kultúra pozitív irányba halad, és ez valójában azoknak a keresztény elveknek az eredménye, amelyek évezredek alatt gyökeret vertek benne. Pál *emberiségnek szóló Magna Chartája* Gal 3,28-ban például az első alkalom a történelemben, hogy valaki ilyen erőteljesen kifejezte az egyenlőség és a társadalmi hierarchiák végének gondolatát. Mennyivel tartozunk vajon éppen ennek az igehelynek azért, hogy a társadalom megdöntötte a rabszolgaságot és a férfiuralmat? Ahelyett hogy az egyház ellenségesen reagálna az evangélium társadalmi hatására, inkább vállalja és ünnepelje azt, ne támadja.

Harmadszor: lehetséges, hogy a társadalom felfedezései és fejlődése megkérdőjelezik a Szentírás egy régóta elfogadott értelmezését. Amikor a legtöbb ember azt gondolta, hogy a föld lapos, vagy hogy a föld a világegyetem középpontja, az egyháznak voltak bibliaversei ennek alátámasztására. Amikor a tudományos felfedezések ezt megcáfolták, alkalmunk nyílt arra, hogy új módon olvassuk a Bibliát, és meglássuk, mi volt benne mindig is. Amikor az ipari forradalom és a későbbi nőfelszabadítási mozgalom első hullámai végigsöpörtek a Nyugaton, a nők először kaptak lehetőséget arra, hogy megmutassák: értelmük és képességeik a férfiakéval összemérhetők. Ahelyett hogy ezt fenyegetésnek tekintenénk, valójában alkalom arra, hogy újra magához a Szentíráshoz forduljunk ezzel a kérdéssel: mi az, ami mindvégig elkerülte a figyelmünket?

Negyedszer: kerülnünk kell a gyakori értelmezési hibákat. Az egész Biblia kell ahhoz, hogy a Biblia bármely részét értelmezzük. Túlságosan könnyű bizonyító szövegeket összeférceln i, amelyeket ráadásul magunk is félreértünk. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a Biblia könyveit nem nekünk írták, még ha értünk írták is. *Feltétlenül* el kell mélyednünk abban a történelmi összefüggésben, amelybe a szöveg szólt, *mielőtt* meghatároznánk azt az időtlen üzenetet, amelyet aztán a mi korunkra és helyzetünkre alkalmazhatunk.

Ötödször: az önérdek és a *csoportgondolkodás* erős elfogultsághoz vezethet, amely a Szentírást egy bizonyos módon olvastatja. (Erről bővebben lásd a 6.

függeléket.) Általános szabály, hogy az emberek (még a keresztények is) ellenállnak mindennek, ami a helyüket vagy kiváltságaikat fenyegeti. Engedni kellett volna-e, hogy a rabszolgatartó teológusok legyenek a leghangosabbak az 1800-as évek teológiai vitáiban? Engedni kell-e ma, hogy ebben a kérdésben azok hangja uralkodjon, akik elveszítenék állásukat és jó hírüket mint lelkipásztorok, vezetők vagy tanárok komplementárius gyülekezetekben, szolgálatokban és főiskolákon?

Hatodszor: az egész egyház kell ahhoz, hogy a Bibliát értelmezzük. Soha nem bölcs dolog figyelmen kívül hagyni vagy lenézni az egyház azon részeit, amelyek másképp látják a dolgokat, mint Ön. Ha azokat, akik őszintén szeretik a Szentírást, „a kultúra előtt kapitulálóknak" vagy „liberálisoknak" nevezi, azzal talán befogja a fülét Isten hangja előtt. Akikről lekicsinylően azt mondja, hogy „alacsonyra értékelik" a Szentírást, lehet, hogy annak egyes részeit sokkal jobban értik, mint Ön.

Végül: ha ragaszkodunk a romlott kulturális gyakorlatokhoz, miközben a tágabb kultúra elhagyja őket, az különösen árt az egyház hitelének a társadalomban. Ha az egyház továbbra is a patriarchátus bástyája marad, az szerintem ugyanolyan önsorsrontó, mintha továbbra is a Bibliával érvelne a rabszolgaság mellett. Azokban az évszázadokban, amikor a kultúra és az egyház nagyjából egyetértett abban, hogy a rabszolgaság elfogadható – még ha az egyház annak legjóindulatúbb formáját ajánlotta is –, nem ártott túlságosan az egyház jó hírének, hogy együtt haladt vele. De képzeljük el, hogyan fogadnák, ha ma egy nyugati keresztény család úgy döntene, hogy „engedelmeskedik Istennek", és két rabszolgát tart, akik bibliai alapon beleegyeznek ebbe!

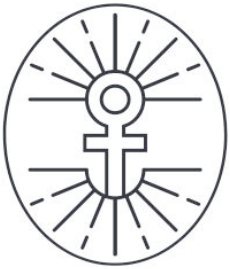
Hasonlóképpen, amíg az egyház egyetértett a Jean-Jacques Rousseau által megfogalmazott kulturális meggyőződéssel, hogy „[a férfinak] erősnek és tevékenynek kell lennie, [a nőnek] gyengének és szenvedőlegesnek; az egyiknek hatalommal és akarattal is kell bírnia, a másiknak elég, ha csak csekély ellenállást tanúsít",[417] addig nem ártott túlságosan az egyház jó hírének, hogy együtt haladt a patriarchátussal. Most azonban, hogy társadalmunk egy egész díjnyertes tévésorozatot, *A szolgálólány meséjét* építi a női alárendeltség „borzalmaira", mi, az egyház, nem sokban különbözünk attól az elképzelt mai családtól, amely rabszolgákat tart – ha arra tanítjuk

417. Jean Jacques Rousseau, Emile or On Education (1762). Idézi Barr, 6. fejezet.

lányainkat, hogy rendeljék alá magukat férjük egyoldalú tekintélyének, és megtiltjuk a tanítás és a vezetés ajándékaival megáldott nőknek, hogy tanítsanak és vezessenek.[418]

Azon túl, hogy bensőségesebb házasság lesz a gyümölcse, ha a hívők a nők egyenrangúságát az otthonon túl az egyházra és a társadalomra is kiterjesztik, akkor evangéliumunk is hitelesebb lesz kultúránkban. Amit polgártársaink elfelejtettek, de mi emlékeztethetjük őket rá: kultúránkban a nők mai megbecsülése történelmileg a mi saját, méltóságot adó evangéliumunk lassan átitató hatásában gyökerezik, és abban, hogy ismerjük Isten szerető és igazságos jellemét. Hiszen Isten már nagyon-nagyon régóta boldog tudatlanságban van minden komplementárius korlátozást illetően, és ajándékaikban teljes szárnyalásra emeli a nőket – sőt erőteljesen használja őket arra is, hogy férfiakat vezessenek és tanítsanak.

418. John Stackhouse a „Finally Feminist" című könyvében (56. o.) még élesebben fogalmaz: „Amikor a társadalom patriarchális volt – ahogyan az újszövetségi környezetben is, és ahogyan a világon mindenütt, kivéve korunk modern társadalmát –, az egyház azzal kerülte el a botrányt, hogy együtt haladt vele. Most azonban, amikor a modern társadalom legalább hivatalosan egalitárius, az a botrány, hogy az egyház nem halad együtt a társadalommal, nem örül annak a soha nem látott szabadságnak, hogy nők és férfiak ajándékaik és elhívásuk szerint szolgálhatnak, önkényes nemi határvonal nélkül. Ez a botrány akadályozza mások evangélizálását, és … a már megtértek megtartását és fejlődését is. … Ha a gyülekezetek ebben a társadalomban fenntartják a patriarchátust, vallási botránykövet tesznek [sokak] útjába."

Harmadik rész

A NŐK SZOLGÁLATA

10

Erős nők az Ószövetségben

„Az Úr akarata volt, hogy Déborát Isten népének vezetőjeként használja … hogy megmutassa: a nők éppolyan alkalmasak a vezetésre, mint a férfiak." Nijay Gupta[419]

Miután Isten kimondja, hogy a bukott „Ádám uralkodni fog Éván", az emberiség kizuhan a kertből a vadonba, és – Isten komor előrejelzéséhez híven – bárhová nézünk, mindenütt csak férfiak irányítanak. Úgy látszik, a többnejűség és a mérgező férfiasság ugyanabban a talajban nő, mint a patriarchátus, hiszen alig néhány oldallal az emberiség történetének kezdete után Káin versengeni kezd Ábellel, és inkább gyilkol, semmint hogy ne ő legyen az első. Nem sokkal később Lámek nem egy, hanem két feleséget vesz, és azzal kérkedik, hogy megölt egy férfit, aki csak megsebesítette őt.

Lapozza végig az Ószövetség többi részét, és azt látja, hogy a nyilvános életet továbbra is férfiak uralják. A Példabeszédek 31. fejezetében leírt feleség férje nappal „az ország véneivel ül együtt",[420] és valószínűleg akkor is ő az úr, amikor hazaér. Ez azért van így, mert az ókori héber társadalom középpontjában a nagycsalád áll, amelyben egy férfi vezeti utódait, rokonait, rabszolgáit és feleségét vagy feleségeit (ahogyan Mózes első könyvének a feleségek vetélkedéséről szóló történetei mutatják).[421]

A pátriárka neve aztán fiaiban él tovább, az anyáé viszont az esküvője napján eltemetődik. A lányok alacsonyabb rangúak, egyszerűen beolvadnak férjük családjába. A nő elsődleges szerepe, hogy „termékeny" legyen, és fordítva:

419. www.bit.ly/3BFrpwV
420. Péld 31,23
421. Ábrahámnak, Jákóbnak, Kálebnek, Dávidnak, Salamonnak és Gedeonnak például egynél több felesége volt.

legnagyobb kudarca, ha nem tud utódot szülni.[422] Ráadásul a törvény és a szokás fojtogató fóliaként borul a nőkre. Még a felnőtt nőket is kiskorúnak tekintik, akik férfi gyám alatt élnek; a férjnek pedig hatalmában áll, hogy puszta szeszélyből érvénytelenítse felesége Istennek tett fogadalmait is, és a saját, neki tett fogadalmait is.[423]

Ám ahogy a történet kibontakozik, Isten elég gyakran átlépi a patriarchális normákat, és egy-egy nőt stratégiai jelentőségű vagy vezető helyre emel a Messiás előtti népében. Ahogyan ebben a fejezetben felfedezzük, bármilyen „szerepeket" írt is elő a bukott társadalom a nőknek, Isten láthatóan nem érzett hasonló elkötelezettséget, hogy ugyanígy tegyen. Ismerkedjünk meg néhány ilyen nővel, akikről elmondhatjuk, hogy *ezer kenegdos*ként szolgáltak – erős nőkként, akik vezetnek, szabadítanak, tanítanak, és ha kell, ellenállnak a férfiaknak.

Sifra és Púa, akik ellenálltak a zsarnoki hatalomnak

Az ókori világban a szülők gyakran megölték újszülött lányaikat, hogy fiaik révén biztosítsák jövőjüket. Ebben a világban egy egyiptomi fáraó megparancsolja a bábáknak, hogy öljék meg rabszolganépe fiait: „Amikor a héber asszonyoknál bábáskodtok, és a szülőszéken látjátok, hogy fiú, öljétek meg; ha pedig leány, maradjon életben."[424] Terve az, hogy meggyengítse a héberek jövőjét. Ha nem lesznek férfiak, akik feleségül veszik a felnövő zsidó lányokat, akkor a lányok egyiptomi férfiakhoz mennek majd férjhez, és beolvadnak az egyiptomi kultúrába. Legalábbis ez a terv. Ám ekkor két zsidó bába, Sifra és Púa, saját életét kockáztatva szembeszáll a föld egyik leghatalmasabb emberével, és így a gonosz hatalommal szembeni ellenállás egyik legkorábbi ismert példájává válik. Közben megmentik a kis Mózes életét, aki nyolcvan évvel később majd kiszabadítja Isten népét.

Mit tesz Isten ezért a két *ezer kenegdos*ért, akik erős segítőként, oltalmazóként és a férfiak társaként fáradoztak, és ellenálltak az elnyomó férfiaknak? Azt olvassuk, hogy „Isten jót tett a bábákkal, a nép pedig megsokasodott, és igen

422. Lásd 2Móz 23,25–26; 1Sám 1,1–2,10; Jób 24,21; Zsolt 113,9.
423. 4Móz 30,3–16; 5Móz 24,1–4
424. 2Móz 1,16

elhatalmasodott. És mivel a bábák félték Istent, Ő családot adott nekik."[425]

Mirjám, a vezető és hírnök

Nem sokkal Mózes születése után a nővére, Mirjám veszi át a bábáktól a stafétát, hogy ő legyen a kisfiú *ezer kenegdo*ja: megmenti az életét azzal, hogy egy kosárban a Nílusra bocsátja. Isten meghallgatja Mirjám imádságát a kisfiú biztonságáért: a fáraó lánya – maga is egyfajta *ezer kenegdo* – megtalálja, a palotába viszi, és ezzel Egyiptom trónjának várományosai közé helyezi.

Évtizedekkel később Isten Mózest választja ki, hogy az izráelitákat a szabadságba vezesse, de egyfajta kis vezetői csapatba helyezi: ezt onnan tudjuk, hogy Isten Áront és Mirjámot is elhívja, hogy Mózes mellett Izráel szabadítói és vezetői legyenek. Egy jóval későbbi próféta, Mikeás által Isten így tekint vissza az Egyiptomból való kivonulásra: „Kihoztalak Egyiptomból, és kiváltottalak a szolgaság földjéről. Elküldtem Mózest, hogy vezessen téged, *Áront és Mirjámot is*."[426]

Mirjám prófétai vezetést gyakorol. Mózeshez hasonlóan őt is „prófétának" nevezik.[427] A Vörös-tengeren át vezető, azóta bezárult ösvény túlsó partján ő vezeti az izráelita asszonyokat dicsőítő énekben és táncban.[428] Győzelmi igehirdetés-éneke, amelynek szavait a Szentírás megőrizte, előképe az egyház több mint ezer évvel későbbi evangéliumának. Mirjám éneke és a mi evangéliumunk is olyan Isten jóságát és királyi uralmát hirdeti, aki megment minket egy ellenségtől, amely túl erős ahhoz, hogy egyedül legyőzzük, és a fogságból átvezet minket az ígéret földjére. Mirjám igehirdetése mindazokra a nőkre is rámutat, akik később Jézus királyi szabadításának evangéliumát hirdetik majd. Ezt onnan tudjuk, hogy évszázadokkal később egy zsoltáríró Mirjámot és társnőit korai útjelzőnek tekinti minden későbbi dicsőítésvezető és evangélista számára: „Az Úr kiadja az igét, és nagy sereg az asszonyok csapata, akik hirdetik."[429]

425. 2Móz 1,20–21
426. Mik 6,4. Az a kifejezés, amelyet néha „előtted" szóval fordítanak, szó szerint azt jelenti: „színed előtt", abban az értelemben, hogy „hogy vezessen téged".
427. 2Móz 15,20
428. 2Móz 15,20–21
429. Zsolt 68,12

Egy figyelmeztetés: akik közülünk vágyva várjuk azt a napot, amikor több nő áll majd Isten népének kormányrúdjánál és szószékén, ne képzeljük naivan, hogy a nők könnyen legyőzik azokat a szokásos kísértéseket, amelyekbe a férfi vezetők újra meg újra beleesnek. Azért mondom ezt, mert befolyása csúcsán Mirjámot a versengés szelleme kísérti meg. Mivel indokolatlanul bírálja Mózest, hét napig leprában szenved a táboron kívül, az a nép pedig, amelynek vezetésére elhívást kapott, szenved, mert várnia kell, amíg meggyógyul.[430] Erkölcsi botlása ellenére Isten irgalmat gyakorol vele, és amikor később meghal, Isten népe szeretettel emlékezik rá.[431]

Hulda, a prófétanő

A zsidó Misna így foglalja össze a héber Biblia prófétai történetét: „Negyvennyolc próféta és hét prófétanő prófétált Izráelben."[432] Mirjámnak és Déborának is (ahogyan hamarosan látni fogjuk) olyan prófétai szolgálata volt, amely nyilvános vezetői szereppel párosult. Ézsaiás pedig egy prófétanőt vesz feleségül.[433] Ismerkedjünk most meg Hulda prófétanővel.

Izráel királyainak korában az ifjú Jósiás király lelkileg sok elődjénél kiválóbbnak bizonyul: első helyre teszi népe lelki elevenségét, és kigyomlálja mindazt, ami árthat birodalma lelki egészségének. Szokás volt, hogy a király úgy „kérdezi meg az Urat", hogy hívatja egyik prófétáját. Amikor tehát megbízza a főpapot és más vezetőket, hogy az ő nevében tudakolják Isten akaratát, azok ahhoz a prófétához fordulnak, akiről úgy vélik, hogy a legtöbbet segíthet nekik.

Érdekes módon nem Jeremiáshoz és Sofóniáshoz mennek, akik mindketten Jósiás király kortársai voltak, hanem éppen Huldához. Nem tudjuk, mi ajánlotta őt eddigi szolgálatában, de sejthetjük, hogy arról volt ismert: közvetlen vonala van a mennyel. Egy alacsony rangú templomi „ruhatárőr"

430. 4Móz 12,1–15. Hogy világos legyen: a szöveg sehol sem mondja, hogy Mirjám azzal vétkezett volna, hogy megkerülte a férfi tekintélyét. Ő és Áron azzal tévedtek el, hogy megkérdőjelezték Mózes helyzetét.

431. Azon kívül, hogy Mikeás visszatekint vezetésére, a Tóra írói feljegyzik halálát, és felveszik őt a nemzetségtáblázatokba. (4Móz 20,1; 26,59; 1Krón 5,29)

432. 6 Meg. 14a Bar. Idézi Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women (75. o.).

433. Ézs 8,3. Voltak hamis prófétanők is. Csak hogy rögzítsük: az ő bűnük nem az volt, hogy átlépték a férfi tekintély határait, hanem az, hogy ellentmondtak annak, amit Isten valójában mondott. (Ez 13,17–24)

felesége, így prófétai hírnevét nem alapozhatta meg egy előkelő férfival kötött házassága.

Isten akaratát tudakolja Jósiás nevében, aztán kertelés nélkül szól Isten nevében: elítéli a nemzet bálványimádását, közelgő romlást jelent be, és dicséri Jósiás szívét, akiről azt mondja, hogy megmenekül attól, hogy lássa a katasztrófát. Szavai olyan élesek, hogy Jósiás összehív mindenkit „a legkisebbtől a legnagyobbig", felolvassa nekik Isten igéjét, lerombolja a hamis istenek oltárait, és elvezeti Isten népét abba, ami talán a legnagyobb ébredés Izráel történetében.[434] *Mellékesen megjegyezzük, hogy a történetben semmi sem utal arra, hogy Hulda másként cselekedne, vagy másként bánnának vele, mint a férfi prófétákkal.*

Királynők, akik Isten céljait szolgálják

Sok komplementárius teológusnál olvastam, hogy kiemelik: Izráel politikai vezetőinek (királyainak) többsége férfi volt, és ebből arra következtetnek, hogy Isten általános elvként jóváhagyja a férfi tekintélyét. Ez azonban figyelmen kívül hagyja, hogy a patriarchális világban magától értetődő volt, hogy a király férfi. Csak egészen kivételes esetekben került királynő egyeduralkodóként a trónra, rendszerint akkor, ha férje meghalt, és nem volt fia. A királyság tekintetében Izráel ókori szomszédnépeinek normáit követte. Hiszen – ha emlékszünk – mielőtt első királyukat megkapták, pontosan ezt kérték könyörögve, bár Isten tudta, hogy ez az elképzelés elnyomásukhoz vezet: „Király legyen felettünk … hogy olyanok legyünk, mint a többi nép."[435]

Többnyire tehát férfi uralkodók uralkodtak. De voltak nők is. Izráel történetében néhány hatalmas királynőről dicsérettel szól a Szentírás. Eszter a leghíresebb zsidó királyné, bár ezt a tisztséget a Perzsa Birodalomban töltötte be, nem Izráelben. Bár a királlyal négyszemközt tárgyalta meg az ügyeket, kétségtelen, hogy nyilvános tisztséget viselt, amelyet – ha elolvassa a történetet – Isten ad neki. Prófétai módon felismeri, hogy Isten „ilyen időre" juttatta őt e tisztségbe,[436] és ügyesen meghiúsít egy saját népe ellen hozott

434. 2Kir 22,11–23,25
435. 1Sám 8,19–20
436. Eszt 4,14

népirtó törvényt. Ezt úgy éri el, hogy bátran leleplezi Hámán gonosz szándékait, majd előidézi háza pusztulását, népe 75 000 ellenségével együtt.

Ennek a politikai győzelemnek az emlékére törvényt rendel el, amelyet nagybátyjával, Márdokeussal együtt „teljes hatalommal" ír meg, és amelyet elküldenek Xerxész birodalma 127 tartományának minden zsidójához. Ez a törvény évente kétnapos ünnepet ír elő sorsuk megfordulásának emlékére, és „utódaikra" is vonatkozik.[437]

Mindebben Eszter vezetést gyakorol Perzsia nemzetében, és Isten népe, az izráeliták felett is. Ezzel ösztönző példája azoknak a nőknek, akik arra kaptak elhívást, hogy vezetést gyakoroljanak a társadalomban, és azoknak is, akik Isten népének gyakorlati és lelki vezetésében vehetnek részt.

Nem ő az egyetlen királynő, akinek útja keresztezi Izráel történetét. Az afrikai Sába királynőjét[438] Jézus megdicséri, mert felismerte és magasztalta azt az Istentől kapott nagyságot, amely Salamonon nyugodott – és így prófétai előrevetítésként Jézus saját királyságát is.[439] A babiloni káldeai királyné hasonlóképpen emlékszik Dániel prófétai ajándékára, és Isten általa hozza vissza Dánielt a nyilvánosság elé egy homályban töltött idő után.[440] Izráel saját királynői, Jezabel és Atália, gonoszak voltak, ahogyan Izráel királyainak többsége is. De figyeljük meg: a királynőkről szóló beszámolók egyikében sem esik egyetlen rossz szó sem arról, hogy nők töltenek be vezetői tisztséget – csak az ilyen tisztséggel való visszaélésről.

Különös, hogy a komplementárius teológusok olykor azt vetik ellen, hogy ezek a királynők nem egyedül uralkodtak, hanem csak királyi férjük mellett. Csakhogy az ókori Közel-Keleten rendkívül ritka volt az egyedül uralkodó királynő. Egy ötszáz éves időszakban (Saul uralkodásától Sédékiásig) nagyon valószínűtlen, hogy bármelyik birodalomnak akár egy is lett volna. Ennek ellenére Atália férje halála után férj nélküli uralkodó, és a Jézus eljövetelét megelőző században, a Hasmoneus-dinasztia idején, Salome Alexandra férje halála után kilenc évig egyedüli uralkodóként kormányozza Izráelt.

Ezek mellett az Istentől rendelt női ellenállók, vezetők, hírnökök, prófétanők és politikai vezetők mellett egy női vezető különösen lángoló utat vág

437. Eszt 9,29–32
438. 1Kir 10,1–13; 2Krón 9,1–12
439. Mt 12,42
440. Dán 5,10–12

minden jövőbeli női vezető előtt Isten népében.

Débora, a bíró

„Abban az időben Débora prófétanő, Lappidót felesége vezette Izráelt. Débora pálmafája alatt szokott ülni, Ráma és Bétel között, Efraim hegyvidékén, és Izráel fiai hozzá jártak fel, hogy döntsön vitás ügyeikben."[441] Bár Mirjám talán Isten népe vezetői csapatának tagjaként szolgált (Mózessel mint fő vezetővel), Débora egy ideig Isten népének legfőbb vezetője volt: egyike a bíráinak.

Kik voltak a bírák? A Józsué halála és Saul, Izráel első királya megkoronázása közötti sok évszázadban az izráeliták az Urat imádó törzsek laza szövetségében éltek. Ebben az időszakban egy körforgás ismétlődött újra meg újra: Isten népe először súlyos erkölcsi megalkuvásba és hamis istenek imádatába esett; aztán a szomszédos törzsek katonailag legyőzték és elnyomták őket; aztán Isten népe bűnbánóan Istenhez kiáltott; és Isten bírát támasztott, hogy „megszabadítsa Izráelt ellenségei kezéből".[442] Bár ezek a bírák nem voltak állandó királyok, mégis azt mondják róluk, hogy „uralkodtak" Isten népén, vagy „kormányozták" azt a maguk területén.[443]

Déborát az különbözteti meg a Bírák könyvének másik öt nagy bírájától, hogy egyedül ő volt egyúttal próféta is, és egyedül ő gyakorolt bírói vezetést Isten népe sok vitás ügyében. A többiek láthatóan csupán a katonai győzelemre szakosodtak, Débora viszont vezeti a népet. Az sem látszik, hogy egy hirtelen „isteni kiválasztás" révén emelkedett volna fel (gondoljunk Gedeon elhívására). Mivel kezdeti elhívásáról nem esik szó, inkább arra következtethetünk, hogy kivételes, Istentől kapott vezetői, prófétai ajándékai és bölcsessége egészen a csúcsig nyitottak ajtót előtte. Valójában Sámuellel van a legtöbb közös vonása, aki hozzá hasonlóan próféta, bíró és katonai tanácsadó.

441. Bír 4,4–5
442. Bír 2,16.18; 4,10.14.24; 5,1–31
443. Daniel Block a Bírák és Ruth könyvéhez írt kommentárjában ezt írja: „Ruth 1,1 azokról a napokról beszél, amikor a bírák »uralkodtak« (ESV) vagy »kormányoztak« (NIV). A héber shaphat, »ítélni«, azt jelenti: »kormányozni, igazgatni, vezetést gyakorolni«." (23. o.)

Ő volt az ország legfőbb bírói tekintélye. A szövegben semmi sem utal arra, hogy Débora pusztán magánemberként járt volna el. A nyilvános viták közvetítőjeként – mint előtte Mózes – nyilvános szerepet töltött be a nyilvános szférában. Mózes bírói szolgálatát folytatva[444] Izráel legfelsőbb bíróságának egyedüli tagjaként szolgáltat igazságot. És Mózeshez hasonlóan[445] az egész nemzet bírájának szerepét tölti be: az emberek az ország minden részéből hozzá jönnek, hogy rendezze vitáikat.

A Bírák könyvének többi nagy bírájához hasonlóan Débora is katonai győzelemre vezeti Isten népét. Sámuelhez hasonlóan, aki Sault rendelte arra, hogy harcba vonuljon, anélkül hogy ő maga elment volna,[446] Débora sem tervezte, hogy maga is a csatába vonul. Ehelyett megparancsolja Báráknak, hogy gyűjtse össze Izráel seregét, és győzze le az elnyomókat.[447] Aztán stratégiailag irányítja a hadjárat terveit: meghatározza a sereg létszámát, az elfoglalandó kedvező helyet és a támadás pontos idejét.

Az ellenség, akit célba vesz, Jábin, aki nem egész Izráelt nyomja el, csak az északi törzseket. Bár Débora délen él, eleget tud Jábin hatalmi bázisáról ahhoz, hogy megbízza Bárákot – aki maga is északi –, hogy győzze le őt. Bárák annyira csodálja stratégiai zsenialitását, hogy könyörög neki: álljon mellette a csata frontvonalában. Nem azt kéri tőle, hogy maga is fegyvert fogjon, csak azt, hogy olyan helyről adjon neki tanácsot, ahonnan beláthatja a csata alakulását. Harcra készen Bárák a hadvezér, Débora pedig a főparancsnok. Prófétai módon biztosítja őt a győzelemről, és kiadja a parancsot: „Indulj!" – és Bárák indul.[448] Csodálatos módon Isten olyan győzelmet ad nekik, amely negyven év békéhez vezet.[449]

Közvetlenül a győzelem után Débora – Bárákkal mint énekestársával – megtanítja Isten egész népének egy énekét, amelyet ő maga írt. Mirjámhoz hasonlóan, aki egy-két évszázaddal korábban dicsérte Istent, amiért megszabadította sarokba szorított népét,[450] ők ketten arról énekelnek, hogyan adott nekik Isten győzelmet. Az ének Istent dicséri, de Déborát is megtiszteli mint Isten egyik eszközét a győzelemben, Bárák mellett. Arról énekelnek,

444. 5Móz 17,8–13
445. 2Móz 18,13
446. 1Sám 10,1
447. Bír 4,6
448. Bír 4,14
449. Bír 5,31
450. 2Móz 15

hogy „amikor Izráelben a [vezetők] élre állnak, amikor a nép önként ajánlja fel magát, [mindenki] áldja az Urat”.[451] A vezetők, akikről énekelnek, láthatóan ők maguk – az ének így folytatódik: „Izráel falvaiban nem akartak harcolni, visszahúzódtak, míg fel nem keltem én, Débora, míg fel nem keltem, anyaként Izráelben.”[452] Ahogy hallgatjuk, amint a nemzet vele együtt énekel, ma is ösztönzést kapunk arra, hogy megbecsüljük azokat a vezetőket – köztük a nőket is –, akik jól vezettek.

Lappidót felesége, tehát nem egyedülálló nő, aki kizárólag Isten és nemzete szolgálatára összpontosíthat. Mégis figyeljük meg a sorrendet a Szentírásban: először prófétanő, és csak azután feleség. Még egy patriarchális kultúrában is, ahol talán természetes volt, hogy az asszony alárendeltje a férjének, sem ő, sem a történet bármely más szereplője nem aggódik a legkevésbé sem amiatt, hogy férfiak felett gyakorol tekintélyt.

Énekében „Izráel anyjának” nevezik. Anyai természete azonban nem csökkenti nyilvános vezetői szerepét, hanem sajátos ízt ad neki. Sok háborús vezető szokásos dicsőségvágyával szemben Débora másnak akarja átadni a katonai dicsőséget. Ám anyaiságát sem szabad túlhangsúlyozni: miközben népe katonai győzelmére törekszik, az az együttérzés, amelyet egy nőtől várnánk, nem jelenik meg énekében, amikor kigúnyolja a haza nem térő, elesett ellenséges katonák összetört szívű anyáit.[453]

Bár igen rátermett és sokoldalú, jelentős feladatokat mégis másokra bíz. Felajánlja Báráknak, hogy egyedül vonuljon csatába, talán mert úgy gondolja, hogy a férfiak nagyobb testi ereje miatt a harc férfimunka. Mivel Isten biztosította a győzelemről, Báráknak akarja adni azt a megtiszteltetést, hogy ezt nélküle vigye végbe. Bárák azonban inkább maga mellett tudná a csatában, Débora pedig figyelmezteti, hogy így a csata dicsőségének egy részén – amely rendszerint a férfiaké – „egy asszonnyal” kell majd osztoznia. Ez prófétai utalás önmagára és egy másik asszonyra, Jáelre is, aki megöli Jábin hadvezérét.[454]

451. Bír 5,1–2. A NIV a „vezetők” (leaders) helyett „fejedelmeket” (princes) ír, ami kizárja magát Déborát, holott saját énekében, az 5,7-ben, szabadítóként jelenik meg. Szerintem az ESV és az NLT a „vezetők” (leaders) szóval jobban visszaadja a szó jelentését.
452. Bír 5,7
453. Bír 5,28–30. Débora kísérteties énekében ráadásul egy fiát vesztett anya megtudja, hogy lányait is hamarosan fogságba hurcolhatják.
454. Bír 4,21. Bárákhoz és Déborához hasonlóan őt is megtiszteli Débora éneke Bír 5,24–26-ban.

Micsoda lenyűgöző történet! Egy férfiakat magasztaló kultúrában itt van egy asszony, Isten szószólója, akire tábornokok és egyszerű emberek egyaránt szívesen hallgatnak.

A komplementárius teológusok – akik láthatóan elszántan igyekeznek gyengíteni Débora jogos, Istentől kapott tekintélyét a férfiak felett – rendszerint három érvet hoznak fel: azt állítják, hogy vezetése magánjellegű volt, nem nyilvános;[455] hogy Isten azért választja Déborát, mert az ország férfiai passzívak, és így meg akarja szégyeníteni őket;[456] és hogy Débora Bárákot ismeri el igazi vezetőnek.[457] Egyik érv sem állja meg igazán a helyét. Ez a szakasz azt mutatja meg, hogy egy nő Isten választása szerint vezeti Isten népét, a férfiakat is, mind a vallási, mind a polgári területen. Ezzel utat

455. Rámutatnak, hogy kis embercsoportok számára jár el bírói döntőbíróként, akik az otthonába jönnek, és hogy személyesen ad parancsot Báráknak. Ez azonban nem veszi észre, hogy szerepe akkor is nyilvános, ha egyénekkel foglalkozik, és hogy olyan parancsot ad, amelynek nyomán 10 000 férfi fog fegyvert. Ráadásul egy sokkal nagyobb közösséget is vezet egy ünnepi énekben, amelyben mindnyájan az ő Istentől rendelt vezetéséről énekelnek. Ezek a tudósok azért hozzák fel ezt az érvet, mert össze akarják egyeztetni Débora férfiak feletti vezetését 1Tim 2,12 téves értelmezésével, amely szerintük azt mondja, hogy nő nem vezethet férfiakat a nyilvánosság előtt. Ezek a megkülönböztetések erőltetettnek és önkényesnek tűnnek.

456. A történetben azonban semmi sem mutatja, hogy a férfiak visszautasították volna a próféta, a bírói tekintély vagy a katonai stratéga szerepét. Bárák egyik szereppel szemben sem áll ellen – egyedül attól tart, hogy Débora nélkül vezesse a sereget a csatába, és ezért kulturálisan meg is fizet: a csata dicsőségén Déborával és Jáellel kell osztoznia. Ha valamit tudunk arról, hogyan választ Isten vezetőket, akkor az az, hogy előszeretettel választja a valószínűtlen személyt. Bár például az első bíró, Othniel a bíró mintapéldája, az utána következő három bíró, akit Isten kiválaszt, mind azt mutatja, hogy Isten szereti a meglepetéseket. Ehud „balkezes" – vagyis meg tudja lepni az átlagos harcost, akit arra képeztek ki, hogy a szokásos jobbkezes harcos ellen küzdjön. Gedeon félénk, és alacsony sorú nemzetségből származik. És persze Débora nő – aligha ő volna az első, akitől bárki katonai győzelmet várna. Isten egész későbbi népe számára ez azt jelenti, hogy legyünk készek elfogadni Isten váratlan vezetőválasztásait. Ne utasítsuk el a női vezetőket jobban, mint ahogyan a balkezes vezetőket vagy a hátrányos helyzetből jött félénk vezetőket elutasítanánk.

457. Grudem az „Evangelical Feminism" című könyvében (4. fejezet) azzal érvel emellett, hogy Débora azt mondja Báráknak: gyűjtse össze a csapatokat, és ezzel megerősíti „a férfi vezetés helyességét". Hozzáteszi, hogy ugyanezt bizonyítja Débora feddése is, amiért Bárák ragaszkodott hozzá, hogy vele menjen a csatába. Ez azonban mind csak következtetés. Sokkal jobban illik ide az a magyarázat, hogy Débora helyesen felismeri: egy sereg vezetése egy fizikai csatában inkább a férfiaknak való. Ő nő, ezért nem alkalmas egy olyan katonai műveletre, ahol az erő volt a döntő. Nem vágyik arra, hogy testileg vezessen egy csatát, és úgy véli, hogy a fizikai harc a férfiak dicsősége. Persze Bárák valóban vezet, de még az ő vezetését is Débora ruházza rá. Débora kedvelt stratégiája (Sámuelhez hasonlóan) az volt, hogy ő legyen a főparancsnok, aki utasítja a hadvezért, hogy vívja meg a háborút. A felügyelet révén azonban továbbra is ő a vezető. Nem adta át vezetését – utasított egy férfit, hogy hajtsa végre az ő Istentől kapott vezetését. Még ha ki lehetne is mutatni, hogy Bárákot ismeri el igazi vezetőnek (de nem lehet), az, hogy az országban a legfőbb bírói tekintély az övé, már azelőtt nyilvánvaló, hogy egyáltalán találkoznánk Bárákkal.

tör a mai istenfélő, megajándékozott nők előtt, akik elhívást kaphatnak arra, hogy az egyik vagy mindkét területen vezessenek.

Egyes tudósok csak polgári szerepét ismerik el. Grudem nem ismeri el főparancsnoki szerepét, és bírói munkáját egy mai tanácsadóéhoz vagy polgári bíróéhoz hasonlítja. Más tudósok csak lelki vezetéséről szólnak. Matthew Henry puritán kommentátor tagadja társadalmi szerepét, és ezt mondja: „Nem fejedelemasszonyként ítélt, a neki adott polgári hatalom alapján, hanem prófétanőként, mint Isten szája hozzájuk; kijavította a visszaéléseket és orvosolta a sérelmeket, különösen azokat, amelyek Isten imádatával voltak kapcsolatosak."[458] Sem Grudem, sem Henry nem látja, hogy Débora vallási *és* társadalmi vezetést (beleértve a politikai, bírói és katonai területet is) gyakorol Izráel népe felett.

Ez a történet erőteljes precedens. Annyi bizonyos, hogy sem Isten, sem az ókori héberek nem tartották a női vezetést önmagában visszataszítónak. Itt egy nő hozzáértéssel vezet egy egész közösséget, beleértve a legerősebb férfiait is.

Débora szolgálatát az teszi különösen fontossá a mai szolgálati helyzetek számára, hogy a bírák, illetve szabadítók kiválasztása az egyik legjobb ószövetségi példa azokra a vezetőkre, akiket Isten ma is használhat. Ennek oka, hogy Istent egyik esetben sem kötik a kultúrához kötött intézmények: sem a férfi elsőszülöttségi jog, mint a pátriárkák esetében, sem a részletes mózesi törvény, mint a papság intézményénél, sem a férfi királyság általános ókori közel-keleti geopolitikai intézménye. Ezzel szemben minden bíró kinevezése a Lélek által adott elhívásokon és ajándékokon alapul, nem az ókori társadalom legnépszerűbb vagy legvalószínűbb választásán. Csodálatos, hogy a Bírák könyvének hat fő szabadítója közül vitathatatlanul Débora a legsikeresebb: nemcsak az ország legfőbb politikai és katonai vezetője, hanem prófétanő és a legfőbb bírói vezető is.

Azok a komplementárius teológusok, akik ezt elismerik, mégis azt állítják, hogy Débora kivétel, amely csak megerősíti a szabályt: Isten népét férfiaknak kell vezetniük. A szövegben azonban semmi sem mutat ebbe az irányba. Nem, Débora *nem* olyan kivétel, amely megerősíti a szabályt. *Kivételes vezetése sokkal inkább azt bizonyítja, hogy ilyen szabály nincs – Isten gondolataiban biztosan nincs.* Szembemegy a férfiak kormányzói tekintélyének úgynevezett

458. Forrás: www.bit.ly/3bIr6am

„mintájával", amelyről sok komplementárius teológus azt állítja, hogy Isten gondolataiban létezik. Rendkívül figyelemre méltó, hogy Isten egy patriarchális világban egy nőt választott ki ilyen jelentős vezetői feladatra. Ez „novum" (valami új és váratlan egy történetben vagy szövegben), amely arra készteti a Bírák könyvének eredeti olvasóit (és minket is), hogy alapjaiban kérdőjelezzék meg mindazt, amit Istenről, a nemekről és a vezetésről feltételeztek. A Bírák könyvének ókori olvasója a kultúrája alapján azt várta, hogy egy férfi vezetéséről olvas; a meglepő részlet maga volt „az üzenet". Ha nem látjuk meg azt, amit ők láttak ebben a Déboráról szóló beszámolóban, és tévesen egy dobozba zárjuk a lelki vezetést a férfinemmel, akkor végül csak Istent próbáljuk dobozba zárni.

Az alkalmazkodó Isten

Huldát, Mirjámot, Esztert és Déborát leszámítva is megmarad a kérdés: miért főként férfiakat választ ki Isten vezetőnek az Ószövetségben?

Komplementárius teológusok gyakran felsorolják az Ószövetség férfi véneit, férfi nemzetségfőit, férfi pátriárkáit, férfi királyait és így tovább, mintha Isten minden időre érvényes normát állítana fel, hogy csak férfiak vezethetnek. Ez a következtetés azonban szem elől téveszt valami döntőt abban, ahogyan Isten megváltó munkája halad: Izrael ezek közül a szerepek közül egyiket sem maga találta ki – az ókori Közel-Kelet minden népének voltak férfi vénei, férfi nemzetségfői, férfi pátriárkái és férfi királyai. Nem szabad feltételeznünk, hogy amikor Isten megengedte Izraelnek, hogy ezt a mintát kövesse, valamiféle egyetemes eszményként hagyta volna jóvá. A Biblia terjedelme és az a hatalmas időtáv, amelyet átfog, megmutatja, hogy Isten *lassan* váltja meg a bűnbe esett világot. Ahogyan Isten kijelenti magát a megváltott közösségeknek, és rajtuk keresztül egy hitetlen világnak, észrevesszük, hogy gyakran alkalmazkodik nem eszményi, sőt olykor kifejezetten szörnyű kulturális valóságokhoz, miközben elveti bennük azokat a magokat, amelyek végül a megváltásukhoz vezetnek.

Az ókori Közel-Kelet ugyanolyan erősen patriarchális kultúra volt, mint ma a Közel-Kelet. Ezért voltak az Ószövetségben a nemzetségek és törzsek vezetői mindig férfiak; sehol sem olvasunk arról, hogy egy nő állt volna egy törzs vagy nemzetség élén. Az Ószövetségben Isten népe Ábrahám, Izsák és Jákób családja. Amikor Mózes tekintélyt akar átadni a családfőknek és a

törzsfőknek, hetven idősebb férfit választ ki, akiket „véneknek" neveznek. Ha már a „vénekről" van szó: arra is emlékszünk, hogy férfi vének ültek a városok kapujában – csakhogy ez a tágabb világban is a vezetés szokásos formája volt: még Egyiptomnak is voltak például „vénei".[459]

Ám az, hogy Isten a patriarchátus meglévő kulturális gyakorlatába belépve és azon belül jelenti ki magát és cselekszik, ugyanúgy nem jelenti a patriarchátus egyetemes jóváhagyását, mint ahogyan az sem, hogy például a tizenkét pátriárkát, Jákób fiait *a többnejűség kulturális gyakorlatán keresztül* hozta létre. Tudjuk, hogy a többnejűség helytelen, Isten mégis olyannyira alkalmazkodott hozzá, hogy Izrael tizenkét törzsének alapítói olyan férfiak, akiknek ugyanaz az apjuk, de nem ugyanaz az anyjuk. Ugyanez a helyzet a rabszolgasággal, ahogyan a 9. fejezetben láttuk. Az, hogy Isten olyan népen belül munkálkodott, amelyben a többnejűség, a rabszolgaság és a patriarchátus volt a norma, nem jelenti azt, hogy Isten ezek közül bármelyik gyakorlatot eszményítené vagy jóváhagyná. Abban a hosszú folyamatban, amelyben Isten fokozatosan kijelenti önmagát és az egész világra kiterjedő megváltó szándékait, láthatóan hajlandó eltűrni olyan dolgokat, amelyeknek végül – ahogyan megígéri – véget vet.

De még ha Isten az Ószövetségben mindig csak férfiakat választott volna is vezetőnek (ami nem így volt), akkor sem kellene feltételeznünk, hogy ezt az általános kulturális mintát át kell vinni Jézus egyházába. Mégpedig ezért: Isten népe Jézus eljövetele előtt szó szerinti nemzet volt, de az Ő eljövetele után, különösen az első gyülekezet jeruzsálemi üldözése után, új formát öltött. Isten most feltárt terve az, hogy a gyülekezetek ne *mint* nemzet létezzenek, hanem mint élő közösség a világ nemzetein *belül*. Isten népe ma már nem geopolitikai nép, ezért nincs szüksége olyan ókori vezetői szerepekre, mint a királyok, a nemzetségfők, a főpapok vagy a nemzeti próféták. Az Újszövetség többnyire a régi és az új szövetség alatti hit közötti különbséget, a folytonosság hiányát hangsúlyozza. Amikor a komplementáriusok ezt figyelmen kívül hagyják, újabb ószövetségi érvet hoznak fel amellett, hogy a férfivezetés Isten által előnyben részesített norma.

Férfi papok

Az Ószövetség három nagy tisztsége a próféta, a pap és a király. Bár ismerünk prófétanőket és hatalmas királynőket, akiket Isten használt, az

459. 1Móz 50,7

egyetlen tisztség, amely tagadhatatlanul a férfiaknak volt fenntartva, mindenféle kivétel nélkül, a papi tisztség volt.

Egyes komplementárius teológusok nagy ügyet csinálnak ebből: „Ha elfogadjuk, hogy az Ószövetségben a papok kivételével minden vezetői szerepben vannak kivételek, akkor bizonyára egy minta rajzolódik ki: Isten mindenféle vezetést megnyit a nők előtt, egyet kivéve. Ebben az értelemben az Ószövetségben a papok, az Újszövetségben a presbiterek jelentik a kivételt."[460]

Egészen a közelmúltban más teológusok két további érvvel erősítették ezt a gondolatmenetet; mindkettő kifejezetten az ószövetségi papok és a gyülekezeti presbiterek között von párhuzamot. Először rámutatnak, hogy a vezető papok, Áron és Lévi azt a parancsot kapják, hogy tanítsák a népet Mózes törvényére[461] – ez bizonyos mértékig megfelel annak, hogy a presbitereknek „tanításra alkalmasnak" kell lenniük.[462] Másodszor kiemelik, hogy a papok a szentély és felszereléseinek őrzői voltak, ami párhuzamos a mai presbiterek munkájával, akiknek a gyülekezet lelki és erkölcsi őrzőinek kell lenniük.

Mit válaszolhatunk ezekre az érvekre?

Bár a papok férfiak voltak, nem szabad arra következtetnünk, hogy Isten jóváhagyta a patriarchátust – különösen azért nem, mert az Írás ezt nem mondja. Lehettek sajátos okai – talán számunkra megismerhetetlen okai – annak, hogy miért csak férfiak lehettek papok. Három hihető oka van annak, hogy a nőket kizárták a szentély működtetéséből. (Ha csak egyre tehetném fel a pénzemet, az első lenne az.)

Először: Mózes törvénye a menstruáló nőket rituálisan tisztátalannak tekintette, ezért minden hónap negyedében még a templomba sem léphettek be. Ma talán mosolygunk ezen, de az ókori izraeliták vallásos gondolkodásában ez nagyon is súlyos dolog volt. Mózes ezt parancsolta: „Amikor egy asszonynak rendes vérfolyása van, havi tisztátalansága hét napig tart, és aki hozzányúl, tisztátalan lesz estig. … Aki bármihez hozzányúl, amin ő ült, tisztátalan lesz; ki kell mosnia a ruháit, meg kell

460. Craig Blomberg, „Two Views of Women in Ministry"
461. 3Móz 10,11; Mal 2,7
462. 1Tim 3,2

fürödnie vízben, és tisztátalan lesz estig."[463] Emiatt a nők alkalmatlanok lettek volna a rituális papi szolgálatra, hacsak nem igazították volna a szolgálati beosztásokat a változó menstruációs ciklusukhoz – ami persze képtelen ötlet.[464]

Másodszor: a női papok könnyen azt a látszatot kelthették volna, hogy rokonságban állnak a pogány vallások papnőivel, akik az istentiszteletet prostitúcióval kötötték össze.[465] Harmadszor: a papoknak testileg erősnek kellett lenniük. Fizikailag kellett megvédeniük a templomot, és ha kellett, ki kellett végezniük mindenkit, aki jogtalanul belépett;[466] egész nap állatokat vágtak fel és cipeltek; a szentély fennállásának első 300–400 évében pedig a papoknak újra meg újra össze kellett csomagolniuk és helyről helyre kellett vinniük az egész szentélyt minden berendezésével együtt. Ebben az értelemben a nők kizárása a templomi papságból ugyanolyan természetes korlátozás volt, mint a nők kizárása Izrael hadseregéből.

De van valami még alapvetőbb, amit el kell mondani arról a kísérletről, hogy a papok férfi voltát precedensként használják. Mózes szertartási törvénye írta elő, hogy a papok férfiak legyenek. Ahogyan maga Jézus is megjegyezte,[467] Mózes törvényei nem egy eszményi társadalmat írtak elő, hanem engedmények voltak egy tökéletlen társadalomban. Az a tény tehát, hogy csak férfiak voltak papok (és – jegyezzük meg – csak egyetlen törzsből), semmit sem nyom a latban a mai gyülekezeti vezetésről szóló kérdésünkben. Ez egy másik kultúra és egy másik szövetség szabálya volt. Újszövetségi hívőkként nem vagyunk Mózes törvénye alatt. A papsághoz semmi köze nem volt valakinek az ajándékainak vagy istenfélelmének, csak annak, hogy férfiként született Lévi törzsébe, és szerencséjére nem volt testi hibája; ezért ez a tisztség nem előképe a lelki vezetésnek.

Mindezzel azt akarom mondani, hogy az ószövetségi pap és az újszövetségi lelkipásztor közötti állítólagos kapcsolat nagyon gyenge lábakon áll. Egy

463. 3Móz 15,19.22

464. Hála Istennek, Jézus azért jött, hogy véget vessen ezeknek a tisztasági előírásoknak: gondoljunk a két egymást követő csodára, Jairus leánya feltámasztására és a vérfolyásos asszony meggyógyítására, amelyekben Jézus Mózes törvénye szerint tisztátalanná vált, mert érintkezett velük. Jézus mindkét esetben tisztává teszi azt, ami tisztátalan.

465. Ezt tiltja az 5Móz 23,18 – Isten újra meg újra megtiltotta Izraelnek, hogy akár csak a látszatát is keltse annak, hogy a környező népek erkölcstelen gyakorlatait követi.

466. 4Móz 18,7

467. Mt 19,8

épület fizikai védelme egészen más, mint egy nép lelki és erkölcsi őrzése:[468] az előbbi a testi erőhöz kötődik, amely a férfiakban megvan, az utóbbi pedig a lelki érettséghez és a tanbeli mélységhez, amely nem korlátozódik a férfiakra. És persze, az Ószövetségben a papok – akárcsak ma a lelkipásztorok – tanították Isten igéjét, de a próféták, az uralkodók és a szülők is felelősek voltak a tanításáért, és ezeket a szerepeket nők is betöltötték.[469]

A legfontosabb pedig az, hogy Péter és a Zsidókhoz írt levél szerzője szerint a papok egyáltalán nem a lelkipásztorok előképei voltak, hanem Jézusé, a tökéletes papé, aki önmagát adja tökéletes áldozatul,[470] valamint minden hívőé, *férfiaké és nőké egyaránt*, akik „szent papság, hogy lelki áldozatokat vigyenek, amelyek kedvesek Istennek Jézus Krisztus által".[471] Az Újszövetség sehol sem kapcsolja össze közvetlenül a lelkipásztorokat a papokkal. Sőt, a reformáció egyik nagy felismerése éppen az volt, hogy az Ószövetség papjainak egyáltalán nem a gyülekezet lelkészi kara felel meg, hanem minden hívő. Vajon a reformáció egyik sarokkövét akarjuk lebontani?

De vissza a fejezet fő gondolatához: ezek a nagyszerű példák olyan nőkre, akik férfiakat vezettek – akik *ezer kenegdos*-ként, azaz erős társként álltak mellékük, annak ellenére, hogy az ókori Közel-Keleten a férfiuralom volt a norma –, előre felvillanó jelei annak a napnak, amikor a nők teljes jogú társként állnak majd a férfiak mellett Isten munkájában. Jóel próféciája arról, hogy a férfiak *és a nők*, a fiak *és a leányok* a Lélek teljes erejében szolgálnak,[472] gyönyörűen kifejezi ezt a várakozást: azt a jövőbeli, nagyobb felemelkedést, amikor a nők a vezetés és az igehirdetés palástját hordozzák. Ez nem

468. A közelmúltban egy komplementárius teológus azzal próbálta erősíteni ezt az érvet, hogy Ádámnak a kert fölötti őrzői szerepét is hozzávette. Rámutat, hogy a férfi Ádámnak kellett a kert-templom papjának és őrzőjének lennie, és hogy férfi papoknak kellett őrizniük a fizikai templomot, ezért férfi presbitereknek kell őrizniük a gyülekezet-templomot. Bár teológiailag van kapcsolat a kert-templom, a fizikai templom és a gyülekezet-templom között (mindhárom Isten lakóhelye), az állított minta három ponton megbukik. Először: Isten Évát erős segítőtársként adja Ádámnak, hogy vele együtt gondozza a kert-templomot (1Móz 2,18), így Ádám férfi volta lényegtelen. Másodszor: az Újszövetség szerint Ádám nem a gyülekezeti lelkipásztorok előképe, hanem Jézusé, az utolsó Ádámé (1Kor 15,45), valamint mindazoké – férfiaké és nőké –, akik Krisztusban vannak, és papként szolgálnak Isten házában (1Pt 2,5). Harmadszor: Ádám fölötte áll az általa őrzött kertnek, és nem része annak, ahogyan a papok is a templom fölött álltak, a lelkipásztorok viszont nem fölötte állnak a gyülekezet-templomnak, hanem részei.
469. Egyébként az, hogy Lévi és Áron (és nem az egész papság) tanításáról olvasunk, nem jelenti azt, hogy minden pap tanító lett volna.
470. Zsid 8–10
471. 1Pt 2,5
472. Jóel 2,28–29

meglepő: az Ószövetségben semmi sem ássa alá annak lehetőségét, hogy Isten nőket válasszon ki erőteljes vezetői és tanítói feladatokra a társadalomban és az egyházban. Sőt, a sok nő, akit Isten a patriarchális ókorban kiválasztott, arra kell hogy indítson, hogy azt várjuk: amikor a jövőben vezetőket választ, továbbra sem lesz személyválogató – és ez arra is vonatkozik, hogy valakinek XX vagy XY kromoszómája van.[473]

Végül az átok teljesen megfordul: Ádám többé nem uralkodik Éva fölött, hanem egymás mellett uralkodnak – és ha hűek akarunk lenni az Ószövetség tanításához, ez Isten eszménye, amelyet az Ószövetség már a legelső fejezetében világosan kimond.

473. Vagy bármely más változat, amelyet a tudomány interszexuális embereknél kimutathat.

11

Erős nők az evangéliumokban

„Valamennyi evangélium azt mutatja, hogy Jézus női tanítványai voltak az elsők, akik hirdették Jézus feltámadásának üzenetét, amely a korai egyházban az evangélium középpontjában állt." David Scholer[474]

Hála Istennek, a komplementárius teológusok elismerik, hogy Jézus felemelte a nőket. Jézus szolgálatának ez a része végül is alátámasztja azt a komplementárius tételt, hogy a nők ugyanolyan méltósággal és értékkel vannak teremtve, mint a férfiak. *Ezek a teológusok azonban hajlamosak figyelmen kívül hagyni vagy kicsinyíteni azt, ahogyan Jézus az evangéliumokban nemcsak feltárja a nők értékét, hanem szabadjára is engedi a nők szolgálatát.* Ez hiba. A kereszténység lényegében azt jelenti, hogy megtanulunk mindent – a nőket és a szolgálatot is – úgy látni, ahogyan Jézus látja.

Jézus szolgálatának az a része, amelyre minden komplementárius buzgón rámutat, az a tény, hogy Jézus csak férfi apostolokat választott. Elég gyakran úgy tűnik, hogy csak ennyit vesznek észre abból, ahogyan Jézus az evangéliumokban a nők szolgálatát látta. Arra jutnak, hogy Jézus azt akarja, hogy a nők szolgáljanak, *de ne vezessenek*. A fejezet végén megmutatom, mennyire téves Jézus *Tizenkettőjét* valamiféle sablonnak tekinteni az egyház minden későbbi vezetése számára. A fejezet nagyobb részében azonban magát azt a gondolatot cáfolom meg, hogy Jézus jóváhagyta volna a csak férfiaknak fenntartott szolgálati feladatokat. Bár az evangéliumok elsősorban Jézus szolgálatáról szólnak, egészen figyelemre méltó, mekkora teret szentelnek az evangéliumírók annak, ahogyan Jézus szolgálatba állította a nőket, és Isten munkájának középpontjába, első sorába helyezte őket – *a legcsekélyebb mértékben sem törődve azzal, hogy valamiféle nemüknek „megfelelő*

474. www.fuller.edu/womeninministry/

szférában" tartsa őket. Ebben a fejezetben áttekintünk néhányat azok közül a nők közül, akiket Jézus országának nagy erejű munkatársaiként alkalmazott. Kezdjük a legjelentősebbel.

Ki az első ember a történelemben, aki hallja a *Jézus* nevet? Aki hallja és elhiszi, hogy Ő Isten Fia, aki azért jön, hogy megmentse a világot, és aki olyan országot indít el, amelyben a legkisebbek lesznek a legnagyobbak? Ki az első az újszövetségi korban, aki megkapja az Isten által küldött üzenetet, és akire Isten Lelke erővel száll le? Ki az első, aki prédikációt mond (pontosabban énekel) Jézusról és az Ő feje tetejére állított, kegyelemből élő országáról? És ki az első, aki szenved – mégpedig üldözést – Isten Fiába vetett hitéért? Még egy támpont: ő az első, akibe Jézus beköltözik, és benne él.

Természetesen Máriáról, Urunk anyjáról beszélek.

Mária, az anya

Bár Mária alacsony társadalmi helyzetű kamaszlány egy veszélyes, megszállt országban, éneke kijelenti, milyen boldog, mert Isten „hatalmasokat dönt le trónjukról, és alázatosakat magasztal fel".[475] Ahogyan bízik Istenben és engedelmeskedik Neki (nem egy férfinak vagy egy kulturális normának), Isten olyan értéket ajándékoz neki, amelyet sem férfi, sem kultúra soha nem vehet el tőle.

Ágoston annak teológiai jelentőségéről elmélkedik, hogy Mária szülte meg Isten Fiát: „Az Úr Jézus Krisztus, aki azért jött, hogy megszabadítsa az embereket – az üdvösségre rendelt férfiakat és nőket egyaránt –, nem szégyellte a férfi természetet, hiszen magára vette; sem a női természetet, hiszen asszonytól született."[476] Lucy Peppiatt így fűz megjegyzést Ágoston szavaihoz: „Amikor Isten úgy döntött, hogy eljön a földre, egy asszony méhének rejtettségét választotta. Amikor Isten úgy döntött, hogy testet ölt, ezt a testet egy asszonytól vette. … Egy férfi által jelenti ki magát nekünk Isten, és egy asszony által teremti meg a kapcsolatot az emberiséggel."[477]

475. Lk 1,52
476. Idézi: Thomas Oden, Classic Christianity: A Systematic Theology, 266. o.
477. Lucy Peppiatt, Rediscovering Scripture's Vision for Women, 2. fejezet.

Még jóval azután is, hogy Jézus felnőtt, Mária tevékenyen szolgál Neki, és kész szenvedni Érte: „Ki más áll oda Jézus elé, hogy közölje Vele: elfogyott a bor, vagy hogy bajba keveri magát, ha továbbra is megsérti a vallási vezetőket? Kinek a lelkét járja még át tőr, amikor végignézi, ahogyan az őr átszúrja Fia oldalát azon a borzalmas első nagypénteken – beteljesítve azt a próféciát, amelyet akkor kapott, amikor Jézus még kis csecsemő volt, biztonságosan pólyába takarva?”[478]

Ki tett Jézus után a legtöbbet Isten országáért? Az én válaszom: nem Ábrahám, nem Mózes, nem Dávid és nem Pál. Kétségkívül Mária. Kétlem, hogy lett volna valaha nagyobb szolgálat az emberiség történetében, mint méhében hordozni a Messiást, és életben tartani addig, amíg meg nem állt a saját lábán.

Nemcsak a fia rendkívüli – ő maga is az: hajlamosak vagyunk csak az alázatosságára és kiszolgáltatottságára gondolni, de elfelejtjük, hogy olyan erő, akivel számolni kell: János – a „pótfiú”, akinek gondjaira Jézus rábízza őt – prófétai látomásában úgy ábrázolja, mint aki szülés közben túléli a harcot egy démoni vörös sárkánnyal.[479]

Anna prófétanő

„Volt egy prófétanő is, Anna, [aki] nem távozott el a templomból, hanem éjjel és nappal Istent imádta, böjtölt és imádkozott. Abban az órában odalépett Máriához, Józsefhez és a gyermekhez, és hálát adott Istennek.”[480]

Anna az első, akit az újszövetségi korban prófétának neveznek. Sőt, az ezt a szent pillanatot megelőző teljes fél évezredből nincs bibliai feljegyzésünk egyetlen olyan prófétáról sem, aki Isten igéjét hirdette volna. Mindössze hét év házasság után elvesztette férjét, és élete hátralévő részét a templomban tölti. Ahogy telnek az évek, elhunyt társa utáni fájdalmát felváltja a világ Üdvözítője utáni vágyakozás. Egy napon, amikor Mária és József megérkeznek a templomba, hogy Istennek szenteljék gyermeküket, Anna szemet kap ahhoz, hogy meglássa Őt – igazán meglássa. A várakozás végre véget ért. Minden csalódása elmúlik, amint egy pillanat alatt dicséretbe tör ki,

478. Lucy Peppiatt, Rediscovering Scripture’s Vision for Women, 2. fejezet.
479. Jel 12,1–6
480. Lk 2,36–37

és betölti szolgálatát: „a gyermekről beszél mindazoknak, akik [várják] Jeruzsálem megváltását”.[481]

A templom területén – csodálatosan mit sem tudva semmiféle komplementárius tanításról, amely szerint nincs felhatalmazása arra, hogy egy vallásos, nyilvános helyen hívő férfiakat tanítson – emlékezteti a hívő nőket és férfiakat az Írás prófétai ígéreteire. Hirdeti nekik az örömhírt a gyermekről, aki a megmentő király lesz – és mindezt anélkül, hogy egy férj „fedezné” őt, vagy mellette állna.

Az asszony a kútnál

Ha bármelyik bibliaolvasót megkérdezi, ki volt az első keresztény, aki nagy tömeg előtt hirdette Jézust Messiásként, nagy evangélizációs sikerrel, valószínűleg azt mondja: Péter pünkösd napján. Valaki azonban évekkel megelőzte őt.

Az 5. fejezetben beszéltem arról, hogy Jézus négyszemközti teológiai beszélgetést folytatott – a leghosszabbat, amelyről feljegyzésünk van – a samáriai asszonnyal. Hadd emeljem ki itt: az asszony nemcsak arra jut el, hogy elhiszi, hogy Jézus a Messiás; *ő lesz az első evangélista is, aki egyfajta nyilvános ébredés élére áll*.

Ez egy élet figyelemre méltó fordulata. Amikor Jézus azzal mutatkozik be neki, hogy vizet kér tőle, ő csak egy újabb szomjas lélek. Ráadásul városa társadalmi ranglétrájának legalján áll. A nők általában kora reggel jártak a kúthoz, más nőkkel együtt, ő viszont itt van – egészen egyedül, a nap hevében. Ez annak a jele, hogy a többi nő szemében megbélyegzett volt; valószínűleg azért beszéltek róla rosszat, mert túl sok férfival kezdett kapcsolatot, majd szakított.

Jézus azonban beszélget vele. Teológiai párbeszédet folytat vele. Eközben az asszony fokozatosan megtapasztalja, ahogyan Jézus kijelenti önmagát, miközben ő maga is feltárja magát Jézus előtt. Amikor Jézus a beszélgetést a csúcspontjára viszi ezzel: „Én vagyok a Messiás”, az asszony egy nagy, megtisztító kortyot iszik az élő vízből, leteszi régi vödrét, és visszafut a városba, hogy másoknak is felkínálja ugyanazt a vizet, amelyet ő maga is épp

481. Lk 2,38

most kapott. Ezt olvassuk: „Otthagyta tehát vizeskorsóját az asszony, elment a városba, és ezt mondta az embereknek: »Jöjjetek, lássatok egy embert, aki megmondott nekem mindent, amit tettem. Nem ez-e a Messiás?« Kimentek erre a városból, és elindultak Hozzá."[482]

Ennek eredménye, hogy „sokan … hittek Őbenne az asszony beszédéért". Miután maguk is találkoztak Jézussal, ezt mondták az asszonynak: „Már nem a te beszédedért hiszünk, mert magunk hallottuk, és tudjuk, hogy bizonnyal Ő a világ Üdvözítője."[483] Nemcsak ő az első ember a történelemben, aki hallja ezeket a szavakat: „Én vagyok a Messiás" – hanem Anna után ő az első, aki ezt a felfedezést világgá kürtöli mindenkinek, aki csak meghallgatja, legyenek azok férfiak vagy nők! Mivel Jézus őt választotta és megtisztelte, kitaszított identitását felváltja Jézus hírnökének magas rangja.

Azok a teológusok, akik kicsinyítik evangélizációs szolgálatát – „csak elmondta a bizonyságtételét" –, figyelmen kívül hagyják a tényeket: elment, és felkereste az embereket; szavakkal irányította őket Jézushoz; és Messiásként hirdette Őt, aminek eredményeként hitre jutottak Jézusban. Jézus még az asszony éppen zajló példáját is felhasználja egy rövid tanításban, amelyet tanítványainak ad az evangélizációról. Miután a sokaságot aratásra megérett mezőhöz hasonlítja, rá utal ezekkel a szavakkal: „*Már most* az arató … gyűjti a termést az örök életre."[484] Tanítása éppen akkor ér véget, amikor az evangélista új barátaival a nyomában felér a dombra Jézushoz. A tanítványok korábban talán „csodálkoztak, hogy asszonnyal beszél"[485] (27. v.), de mennyivel jobban meglepődhettek, amikor látták, hogy az asszony evangélizációs szolgálata azonnal úgy indul el, hogy felülmúlja bármelyikük akkori szolgálatát.

Márta, a tanú

Amikor a „Márta" nevet halljuk, sokunknak az az alkalom jut eszébe, amikor hibázott: Jézus megfeddte, mert elszalasztotta a lehetőséget, hogy Tőle tanuljon, és inkább a háztartási segítője akart lenni, mint a tanítványa. Az volt

482. Jn 4,28–30
483. Jn 4,39–42
484. Jn 4,36
485. Jn 4,27

a hibája, hogy testi ételt készített Neki, amelyet Jézus soha nem kért, miközben Ő lelki eledelt szolgált fel a nővérének.

Kevesen emlékszünk azonban arra, hogy egy másik alkalommal lenyűgözően eltalálta a lényeget, és Isten arra használja, hogy mindenkit tanítson, akinek ma Bibliája van. János evangéliuma a többi Jézusról szóló beszámolónál jobban úgy ábrázolja Jézus négyszemközti találkozásait, hogy mindegyik szereplő ráébred valami döntő dologra Vele kapcsolatban – és ezt a kijelentést nekünk, olvasóknak is feltárja. Például a kútnál álló asszony felismerését, hogy Jézus a Messiás, János evangéliuma által ma olyan embereknek és helyeknek hirdetik, amelyek messze túl vannak első századi városa lakóin. Ő azonban nem az egyetlen női tanú Jézus mellett, akinek János teret ad írásában: Márta is valami döntő dologról tesz bizonyságot Jézussal kapcsolatban.

Egy rövid megjegyzés, mielőtt rátérünk: a legtöbb bibliaolvasó tudja, milyen fontosak az evangéliumokban ezek a bizonyságtevő kijelentések. A leghíresebb az, amikor Jézus megkérdezi tanítványait: „Ti pedig kinek mondotok engem?", és Péter így felel: „Te vagy a Messiás."[486] Péter kijelentése valójában olyan zsanér, amely Márk evangéliumának első felét (arról, hogy ki Jézus) összekapcsolja a második felével (arról, hogy Jézus elszánta magát: meghal értünk a kereszten). Ami még lényegesebb: Péter vallomása a kijelentés sziklája, amelyre az egyháznak épülnie kell.

Kevesen veszik észre, hogy János Márta Jézusról tett vallomását ugyanúgy használja fel, ahogyan Márk Péterét. János evangéliumának 11. fejezetében azt olvassuk, hogy Jézus megérkezik, és Mártát a nemrég elhunyt testvére miatt sírva találja. Jézus ezt mondja neki (és az evangéliumokban csak itt találunk ilyet): „Én vagyok a feltámadás és az élet: aki hisz énbennem, ha meghal is, él … Hiszed-e ezt?"

„Igen, Uram – feleli (és most jön a vallomása) –, *én elhittem, hogy Te vagy a Messiás, az Isten Fia, aki a világba jön*."[487] János lejegyzi szavait az utókornak – és ezzel mindaz, amit Jézusban lát és Róla mond, olyan alapkővé válik, amelyre János evangéliumának olvasói milliói építhetik életüket és örök sorsukat.

486. Mk 8,29
487. Jn 11,25–27

Jézus belső körének asszonyai

Az evangéliumok 23 embert neveznek meg Jézus tanítványainak belső köréből. Ott van a Tizenkettő, Jusztusz József, Lázár, Nikodémus és arimátiai József. Kevesen veszik észre, hogy a további hét megnevezett tanítvány mind nő: Mária, Jézus anyja, Mária Magdolna, a „másik" Mária, a betániai Mária, Johanna, Zsuzsanna és Salome. Vegyük például ezt a szakaszt:

Jézus végigjárta a városokat és falvakat, és hirdette Isten országának örömhírét. Vele volt a Tizenkettő, és néhány asszony is, akiket gonosz lelkektől és betegségekből gyógyított meg: Mária, akit Magdolnának neveztek, akiből hét ördög jött ki; Johanna, Kúzának, Heródes háznagyának a felesége; Zsuzsanna és sok más asszony. Ezek az asszonyok a saját vagyonukból támogatták őket.[488]

Ez a szakasz arra utal, hogy Jézusnak tágabb belső köre volt, mint pusztán a Tizenkettő, és ebben a körben sok nő volt. Miután megtapasztalták Jézus felszabadító érintését, ezek a galileai asszonyok időnként csatlakoztak Jézushoz és a Tizenkettőhöz, és megtették a fáradságos utat le Jeruzsálembe.

Jézus ezeket az asszonyokat választotta tanítványainak, küldetése útitársainak, és olyan pártfogóknak, akik saját vagyonukból finanszírozták a küldetést. Az ókori kultúrában aki pártfogást fogadott el, függő és lekötelezett helyzetbe hozta magát. Ezeket az asszonyokat tehát Jézus nagyon nagyra becsülhette.

Lukács evangéliumának 10. fejezetében ezt olvassuk: „kirendelt az Úr más hetvenkettőt is, és elküldte őket kettőnként maga előtt minden városba és helyre, ahová menni készült." Figyelje meg: Jézus nem egyszerűen azokat gyűjtötte össze, akik épp hallótávolságban voltak, hanem gondosan kiválasztotta, majd felkészítette ezt a missziós csapatot. Könnyen lehet, hogy belső körének asszonyai közül sokan, ha nem mind, ott voltak abban a 36 párban, amelyet Jézus kiküldött a zsidók földjén végigsöprő missziós

488. Lk 8,1–3

villámakcióra.[489] Így ezek az asszonyok – engedelmeskedve Jézus utasításainak – Isten országának jelenlétét hirdethették a befogadó háznépeknek és falvaknak; bátran elítélhették azokat, akik elutasították Jézus meghívását és uralmát; és démonok kiűzésével mutathatták meg királyi hatalmát.

Egyes teológusok mégis azt állítják, hogy a 72 tagú előcsapat csak férfiakból állt, mert a „más(ok)" szó (görögül *heterous*) hímnemű. Ez azonban félreérti, hogyan használták az ókori szerzők a férfiközpontú nyelvekben rendszeresen a szavak hímnemű alakját vegyes csoportok leírására. (Ugyanez a szó szerepel például mindazokra a „sántákra, vakokra, nyomorékokra, némákra és sok másra [*heterous*]"[490] is, akiket Jézus lábához tettek, hogy meggyógyuljanak – és kétségtelenül sok nő is volt a Gyógyító betegei között.)

Később Jézus belső körének sok asszonya lett a fő tanú: tanítványai közül ők hagyták el utolsóként a keresztet azon a tragikus pénteken, és ők érkeztek elsőként a sírjához húsvétvasárnap. Egyiküket a többieknél is jobban megtisztelte Jézus.

Mária Magdolna

Bizonyára már rájött, hogy a keresztény evangélium középpontjában az az állítás áll, hogy Jézust a történelmi tények szerint keresztre feszítették, eltemették, és feltámadt a halálból. Ha kételkedünk ezekben a történelmi eseményekben, akkor magában a kereszténységben kételkedünk.

Hála Istennek, Jézus gondoskodott arról, hogy a történelem mindhárom sorsdöntő eseményének – halálának, eltemetésének és feltámadásának – sok tanúja legyen. *Ami viszont talán meglepő: tanúkként főként nőket választott! Sőt, csak Mária Magdolna és barátnői voltak tanúi mindhárom eseménynek.* Ők maradtak utolsóként a keresztnél, még sokáig azután is, hogy a férfi tanítványok elmenekültek.[491] Néhányan közülük még az eltemetésében is

489. Valószínűtlen, hogy Jézus úgy talált volna egy másik, 72 legodaadóbb tanítványból álló csoportot, hogy abba ne kerüljön bele az evangéliumokban név szerint említett tanítványok többsége vagy mindegyike. Azért nem állítom határozottabban, hogy ezek az asszonyok is köztük voltak, mert Jézus, aki misszióját gyakran stratégiailag közelítette meg, talán úgy látta, hogy az erősen patriarchális Izrael valószínűbben fogadja be férfiak nyilvános szolgálatát.
490. Mt 15,30
491. Mt 27,55–56; Mk 15,40–41

segítettek.[492] És vasárnap hajnalban ott voltak a sírnál – ezt olvassuk: „Az angyal pedig így szólt az asszonyokhoz: »Ne féljetek, mert tudom, hogy Jézust keresitek, akit keresztre feszítettek. Nincs itt, mert feltámadt … Menjetek el hamar, és mondjátok meg tanítványainak: 'Feltámadt a halálból.'«"[493] Gondoljon bele, mit jelent ez: egyetlen férfi apostol sem látta *egyszerre* azt is, ahogyan Jézus testét a sírba teszik, *és* azt is, hogy három nappal később üres a sír. Isten ehelyett Máriára és barátnőire bízza azt a feladatot, hogy mindezeknek az eseményeknek tanúi legyenek, és továbbadják, amit láttak. Sőt, azon az első húsvétvasárnapon sokáig ezek az asszonyok voltak *az egyetlenek a földön, akik a feltámadás üzenetét hordozták*. Gondoljon bele: a világegyetem legnagyobb történetének kibontakozásában, ezen a döntő ponton, az egész keresztény hit hitelessége ennek a néhány asszonynak a kezében nyugszik. Ez aztán az Isten bizalma a nőkben!

Ezek közül az asszonyok közül Mária Magdolnának adta meg Jézus, hogy elsőként találkozzon Vele mint feltámadott Úrral: „Ő pedig, azt gondolván, hogy a kertész az, ezt mondta Neki: »Uram, ha te vitted el Őt, mondd meg nekem, hová tetted, és én elviszem.«" Amikor Jézus a nevén szólítja, Mária Hozzá fordul, és arámul felkiált: „Rabboni!" (ami azt jelenti: Mester). Aztán Mária elmegy a tanítványokhoz a megdöbbentő hírrel: „Láttam az Urat!"[494]

Fel kell tennünk a kérdést: miért nőket választott Jézus, bár tudta, hogy egy nő tanúvallomása kevésbé hiteles, ha ugyan nem utasítják el azonnal?[495] És miért tette ezt, amikor tudta, hogy valószínűleg még a férfi tanítványok sem fognak hinni nekik? Mellesleg pontosan ez történt – Lukács elmondja, hogy „nem hittek az asszonyoknak, mert beszédük üres fecsegésnek tűnt előttük".[496] Amikor aztán a férfiak még aznap maguk is találkoznak Jézussal, rájönnek, milyen ostobaság volt kételkedni az asszonyok üzenetében. Az, hogy Jézus később az orruk alá dörgöli, hogy nem hallgattak nőtestvéreikre,[497] kétségtelenné teszi azt a leckét, amelyet nekünk, férfiaknak akar megtanítani, mindjárt az egyház világba indulásakor: *tanuljátok meg elfogadni Isten igéjét nőtestvéreitek szájából*. Az, hogy Jézus ezt a döntő felismerést a történelem

492. Mt 27,57–61; Mk 15,42–47; Lk 23,50–56
493. Mt 28,5–7
494. Jn 20,15–18
495. Például a zsidó rabbinikus jog szerint száz asszony tanúvallomása sem ér annyit, mint egyetlen férfié.
496. Lk 24,11
497. Mk 16,14

legfontosabb napjába szövi bele, és hogy az evangéliumírók feljegyzik, azt jelenti, hogy ez kiemelt lecke, amelyet nekünk, Krisztus-követők későbbi közösségeinek soha nem szabad elfelejtenünk.

Ha már itt tartunk: mi az első szó, amely a feltámadott Úr szájából elhangzik?

Ez: „Asszony …"

Ezt ne hagyja figyelmen kívül. János evangéliuma elmondja, hogy Jézus „az első napon" támadt fel, ami utalás az új teremtésre. Jézus újra eljátssza Ádám történetét, aki felébred mély kerti álmából, és azonnal megtalálja Évát, akiben gyönyörködik, és akit „asszonynak" nevez, később pedig „Évának … minden élők anyjának". Így Mária Magdolna ebben a *déjà vu* pillanatban az új teremtés korszakának minden asszonyát képviseli: őket hírnökökként kell ünnepelni, mert életet visznek mindenkinek, akinek hirdetik, hogy Jézus él.

Éva talán elbukott az első teremtés kertjében, amikor a Sátán rabszolgaságba döntő üzenetét vitte Ádámhoz. *Az üres sír és az új teremtés kertjében azonban az átok megfordul – Éva leánya most Isten felszabadító üzenetét viszi Ádám fiainak.* És ezzel egy egészen új világ tör be ennek a régi és megtört világnak a közepébe – és magával hozza annak dicsőséges lehetőségét, hogy a nők vállvetve álljanak a férfiak mellett Isten küldetésének első vonalában. A feltámadott Jézus nemcsak az első döntő szolgálatot adja a nőknek a feltámadás valóságának új korszakában; az egyenlőség és a szolgálatban elérhető hatás egy új szintjével is megtiszteli őket. „Az, hogy a nők szolgálati szerepet kapnak, a betörő Isten országának jele, amely azt mutatja, hogy a régi rend megszűnt, és a kapcsolatok új rendje kezdődött el."[498]

Máriának egyfajta apostoli szerepe is van. Az Apostolok cselekedeteinek első fejezeteiben a „feltámadás tanúja" szolgálat az apostolok megjelölésének egyik módja lett.[499] Apostolok azok voltak, akik találkoztak a feltámadott Jézussal, és akiket Ő küldött el, hogy elmondják másoknak az örömhírt. Ezért nevezték az egyházatyák szeretettel Mária Magdolnát „az apostolok apostolának". N.T. Wright egyetért ezzel: „Ha az apostol a feltámadás [elküldött] tanúja, akkor voltak nők, akik bármelyik férfi előtt rászolgáltak erre a címre."[500] Hogy világos legyek: szigorúan véve nem tagja a Tizenkettőnek, de úgy tűnik, legalábbis abban a pillanatban az „elküldöttek"

498. Grant Osborne, Women in Jesus' Ministry, 289–290. o.
499. ApCsel 1,22; 2,32
500. www.bit.ly/3k5tah6

egy tágabb köréhez tartozik, akik Jézus feltámadásának tanúi (ezt jelenti az apostol szó).

Összegezzük: attól a naptól fogva, hogy Jézus eljövetelével felvirradt az új teremtés, nyilvánvaló, hogy Isten azt akarja, hogy ne csak férfiak, hanem nők is hirdessék az igazságot Jézusról. Nemcsak hitetleneknek, nemcsak négyszemközt, nemcsak nőknek, hanem (a komplementárius tanítással ellentétben) mindenkinek, akinek van füle a hallásra – nőknek *és férfiaknak*, hitetleneknek *és hívőknek*, négyszemközt *és nyilvánosan*.

Miért csak férfi apostolok?

A komplementárius teológusok egy másik magyarázattal is igazolják, hogy a nőket kizárják a mai gyülekezetek legfelső vezetői testületeiből: Jézus, bár megbecsülte a nők szerepét Isten munkájában, mégis kihagyta őket, amikor kiválasztotta tizenkét apostolát. Hogy igazságos legyek: nem minden komplementárius tulajdonít ennek nagy súlyt. „Nem érvelnénk úgy, hogy pusztán azért, mert Jézus tizenkét férfit választott apostolául, Jézus bizonyára csak férfiakból álló presbitériumot részesített volna előnyben a gyülekezetben”[501] – írja Piper és Grudem. Sokan mégis komoly érvként használják. Akiket olvastam közülük, nagyjából ugyanazzal az alapvető gondolatmenettel élnek, amelyet tisztelettel megpróbálok a lényegére sűríteni:

Két lehetséges oka lehet annak, hogy Jézus csak férfiakat választott apostolnak, akik később a jeruzsálemi gyülekezetet vezették. Az első, hogy egy patriarchális kultúra társadalmi szokásait tartotta tiszteletben. A másik, hogy a jövendő egyháznak mintát adott arra az elvre, hogy Isten népét csak férfiak vezethetik. Tudjuk, hogy Jézusnak nem okozott gondot felrúgni a társadalmi szokásokat (gondoljunk arra, hogy egyedül beszélt egy asszonnyal, vagy szombaton szolgált), tehát csak a második ok lehet a helyes. Így Jézus gyakorlatát követve a gyülekezetek lelkipásztori vezetőcsapataiban csak férfiak szolgálhatnak.

Első olvasásra a gondolatmenet meggyőzőnek tűnik. Közelebbről megvizsgálva azonban porrá omlik.

501. Recovering Biblical Manhood and Womanhood, 62. o.

Először is megkérdezhetjük, miért csak az apostolok férfi voltára összpontosítanak a komplementárius teológusok. Valóban mondhatjuk-e, hogy az apostolok kiválasztásában követett jézusi mintának kell meghatároznia, milyen lelkipásztorokat vagy presbitereket választ az egyes helyi gyülekezet? Jézus tizenkettőt választott. Minden gyülekezetnek tizenkét vezetője legyen? Zsidókat választott, nem pogányokat; minden gyülekezet kövesse ezt? Jézus szabad férfiakat választott, nem rabszolgákat; tagadjuk meg a vezetői szerepet a szegényektől? Fiatalok voltak; mit kezdjenek ezzel a gyülekezetek – hiszen itt elakadunk: a „presbiter" szó eredetileg *idős embert* jelent. Ezek a kérdések azt a problémát vetik fel, hogy ha Jézus tizenkét zsidó férfiból álló választását szó szerinti sablonnak tekintjük a lelkipásztorok vagy presbiterek minden későbbi kiválasztására, akkor arra is következtetnünk kell, hogy Jézus nemcsak a nemek tekintetében elfogult, hanem etnikailag (zsidók, nem pogányok) és társadalmi osztály szerint is (szabadok, nem rabszolgák). Sokkal valószínűbb, hogy tizenkét ember kiválasztása az üdvtörténet egy sajátos célját és pillanatát szolgálta.

A komplementárius érv fő gyengesége, hogy *nem* csak két oka lehetett annak, hogy Jézus férfiakat választott – van egy nagyon világos szimbolikus ok, és talán néhány stratégiai ok is arra, hogy a nőket kihagyja a Tizenkettőből.

Nézzük először a szimbolikus okot. Jézus ügyesen használt szimbolikus cselekedeteket, hogy beteljesítse az eljövendő Messiásról szóló ószövetségi képeket és ígéreteket. Például felmegy egy hegyre, hogy tanítsa követőit, és kenyérrel táplálja a sokaságot. Ezzel megmutatja, hogy Ő az igazi Mózes, aki a hegyen kapja a törvényt, és Isten népét oda vezeti, hogy kenyeret kapjon a mennyből. Amikor Jézus szamárháton vonul be a fővárosba, beteljesíti Zakariás próféciáját az alázatos Messiásról, aki feltűnés nélkül jön, hogy legyőzze gőgös ellenségeit. Amikor felborítja az asztalokat a templomban, képben fejezi ki, hogy Isten meg akarja tisztítani Izrael istentiszteletét a romlottságtól. Halálának ideje és helye is gazdagon szimbolikus – bármelyik nap és bárhol keresztre feszíthették volna, de a páska idején hal meg, éppen abban a városban, ahol bárányok ezreit áldozzák fel annak emlékére, hogy Isten egykor kimentette népét a zsarnokságból és a rabszolgaságból.

Most pedig a lényeg: *az, hogy Jézus tizenkét zsidó férfit választott ki, talán minden szimbolikus cselekedete közül a legfeltűnőbb* – a héber Szentírásban jártasak felismerték, még ha mi, modern emberek nem is vesszük észre. Azzal, hogy

tizenkét szabad zsidó férfit választ, megmutatja kora zsidóinak, hogy az Ő vezetése alatt újjászervezi Isten szétszakadt és elbukott népét. Jézus kifejezett magyarázata szerint[502] ők az új Izraelt, vagyis Izrael tizenkét törzsét jelképezik, közelebbről Jákób tizenkét fiát, akiktől az egész nemzet származik. Az sem véletlen, hogy Jézus éppen az utolsó vacsorán jelenti ki, hogy a Tizenkettő lesz Izrael bírája[503] – ennél jelképesebb esemény aligha van.

Mindezzel azt akarom mondani, hogy Jézus azt akarta Izraellel megértetni: *tizenkét zsidó férfi tanítványból álló kis csapata Isten népének élcsapata a messiási korszakban*. Az, hogy *férfi* apostolokat választott, ugyanabba a sorba tartozik, mint hogy *tizenketten* legyenek, és hogy *zsidók* és *szabadok* legyenek.[504] Semmit sem mond semmiféle vezetőcsapatról, amely később bármelyik kialakuló helyi gyülekezetet vezetni fogja. Sőt, Jézus az egyetlen helyen, ahol a helyi gyülekezetről beszél, az egész közösségre ruházott lelki tekintélyt hangsúlyozza, nem csupán néhány vezetőét.[505]

Későbbi nézőpontunkból talán jobban örülnénk, ha Jézus kicsit vegyesebbre állította volna össze a csapatát, de el kell fogadnunk, hogy a szimbolikus jelentőség nem annyira a pogányoknak szólt (mint a legtöbbünk, akiket később a világ más részein ért el az evangélium), hanem Jézus eredeti missziói mezejének – a zsidóknak, akiknek világképét teljesen a héber Biblia formálta. Talán jobban örültünk volna, ha Jézus hat férfit és hat nőt hív el, vagy hat zsidót és hat pogányt, vagy hat időset és hat fiatalt, vagy hat rabszolgát és hat szabadot, de akkor a szimbolika teljesen elveszett volna azok számára, akiknek szánta.

502. Mt 19,28 és Lk 22,30
503. Lk 22,14–30
504. Michael Bird az „Evangelical Theology" című könyvében így magyarázza annak jelentőségét, hogy Jézus küldetése kezdetben kiket célzott meg – az Izraelben élő zsidókat: „A 12-es szám Izrael 12 törzsét jelképezte. Izraelben azonban mindenki tudta, hogy a zsidó törzsszövetség már régen megszűnt. A tíz északi törzset az asszírok a 8. században fogságba hurcolták, a megmaradt két törzs pedig a 6. században Babilonba került, és csak egy maradék tért vissza Júdeába. Nagy remény volt, hogy amikor felvirrad a szabadulás korszaka, azt a 12 törzs újraegyesülése kíséri egy megújult zsidó királyságban (pl. Ézs 34,10; 43,5; 56,8). Azzal, hogy 12 tanítványt választott … Jézus lényegében azt mondta, hogy Izrael helyreállítása most elkezdődött Körülötte és 12 követője körül. Ők voltak az új Izrael élcsapata. Ezért választott Jézus 12 tanítványt, hogy egy megújult nemzet fölött uralkodjanak (Mt 19,28 / Lk 22,30), ezért összpontosította szolgálatát kizárólag Izraelre (Mt 10,5–6; 15,24), és ezért jelentette ki, hogy hamarosan sokan jönnek napkeletről és napnyugatról, hogy részt vegyenek ebben a sorsdöntő eseményben (Mt 8,10–12 / Lk 13,28–30)."
505. Mt 18,17

Talán az a legerősebb jel arra, hogy Jézusnak a szimbolika volt fontos, és nem csak a jövendő vezetők nevelése, hogy a Tizenkettő többsége néhány év után eltűnik a kiemelkedő szolgálatból. Persze, Péter, János és Jakab továbbra is kiemelkedő vezetők az Apostolok cselekedeteiben, de a többi apostolt soha többé nem említik név szerint. A szimbolikus elsőbbség másik bizonyítéka, hogy Péter az Apostolok cselekedeteinek 1. fejezetében olyan buzgón keres utódot Júdás helyére. Nem azért, mert úgy gondolja, hogy tizenegy ember nem tudja elvégezni azt a munkát, amelyet tizenkettő igen. *Hanem azért, mert tudja: fontos, hogy Tizenkét férfi álljon Jeruzsálem elé, és hívja a várost a Messiásához.* Ezért olvassuk a gyülekezet első, városhoz intézett prédikációjánál, hogy „Péter felállt a tizeneggyel együtt",[506] amikor hirdette az evangéliumot. Ha az állna ott: „Péter felállt a tízzel együtt", akkor a Jézusnak oly fontos szimbolikus üzenet elveszett volna.

Eleinte Péter és a Tizenegy működik a jeruzsálemi gyülekezet vezetőcsapataként, de azt is értik, hogy az a feladatuk, hogy az új Izrael élcsapataként hirdessék az evangéliumot a zsidóknak, sokkal inkább, mint hogy az új gyülekezet lelkipásztorai legyenek. Ezért, amikor munkájuk a lelkipásztori kihívásokkal megnő, megengedik a gyülekezetnek, hogy hét vezetőt válasszon, akik együtt vezetik a gyülekezetet.[507] Hogy fel akarják szabadítani magukat a lelkipásztori vezetés gyakorlati oldala alól, azt megerősíti az a tény is, hogy egy idő után már nem az apostolok, hanem presbiterek vezetik a jeruzsálemi gyülekezetet. Figyelje meg, hogy az Apostolok cselekedetei világosan megkülönbözteti a Tizenkettőt ezektől a későbbi presbiterektől.[508] Felmerül tehát a kérdés: ha a Tizenkettő ennyire különbözik a presbiterektől, miért használják a komplementárius teológusok az apostolok férfi voltát érvként a presbiterek férfi volta mellett?[509]

Ahogy az evangélium kezd túlterjedni Izraelen, Isten a Tizenkettőn túl az apostolok tágabb körét támasztja, köztük Pált, Barnabást és Szilást. Ez a tágabb csoport már nem hordozza a Tizenkettőben rejlő szimbolikus

506. ApCsel 2,14
507. ApCsel 6,1–6
508. Lásd ApCsel 11,30; 15,2
509. Sőt, Jézus egyáltalán semmit sem mond a jövendő gyülekezetek presbitereiről. Az egyetlen vének, akikről valaha beszél – és sokat beszél róluk –, Jeruzsálem gonosz vénei, akik végül keresztre feszítik Őt.

üzenetet. Nem meglepő tehát, hogy egy nő, Júnia is közéjük tartozik.[510] (Róla bővebben a következő fejezetben.)

A szimbolikán túl *lehettek stratégiai okai is annak, hogy Jézus csak férfiakat választott a tizenkettes csapatába.* Bár Jézus nem bánta, hogy időnként megszegje a társadalmi szokásokat, ez nem jelenti azt, hogy ezt találomra tette. Jézus gyakran *stratégiailag* járt el – például amikor megadta a császárnak, ami a császáré;[511] amikor szolgálata korai szakaszában szándékosan háttérbe szorította, hogy nyilvánosan Messiásnak ismerjék el; és amikor megtervezte az egyház küldetésének szakaszról szakaszra történő földrajzi kiterjedését.[512] Jézus maga lehetett szelíd, mint a galamb, de azt gyakorolva, amit prédikált, „okos, mint a kígyó" is volt, vagyis nem volt naiv, hanem gyakorlatias és stratégiai gondolkodású.

Mivel Jézus missziói elsőbbsége az volt, hogy először Izraelt érje el,[513] valószínűleg stratégiailag jobb volt zsidókat választania apostolnak, mint pogányokat – és ezt is tette. Az, hogy csak zsidó férfiakat választott, jobban illik ahhoz a közvetlen céljához, hogy elérje Izraelt. Ráadásul az erősen patriarchális Izrael valószínűbben fogadta be férfiak nyilvános szolgálatát. Ha nők lettek volna a mozgalom legfőbb nyilvános vezetői, az egy erősen patriarchális világban valószínűleg fölösleges gyanút ébresztett volna az új mozgalom és üzenete hitelességével szemben. (Gondoljon arra, mennyire ellenálltak Jézus tanítványai egy asszony tanúságtételének a feltámadás napján – mennyivel inkább elutasították volna azok, akik nem követték Jézust?) Ezért az Apostolok cselekedeteiben a feltámadás elsődleges nyilvános tanúi a férfi apostolok.

Nem lehetünk biztosak benne, de lehettek más gyakorlati okai is annak, hogy Jézus férfiakat választott: azzal, hogy tanítványokat hívott el, akik aztán rabbinak szólították, Jézus szándékosan a rabbinikus tanítványképzés zsidó intézményét alkalmazta, amely történetesen kizárólag férfiaknak szólt. Ráadásul a kezdeti apostolság azzal járt, hogy valaki a küldetésért elhagyja a

510. Róm 16,7
511. Mk 12,17
512. ApCsel 1,8
513. Lásd Mt 10,5–6; 15,24.

családját, és valószínűleg vértanúhalált hal – ezt Jézus talán nem akarta anyáktól kérni.[514]

Mi több, nem szabad abszolútumként kezelnünk valamit, amit legjobb esetben is csak kikövetkeztetünk Jézus gyakorlatából. Jézus egyáltalán semmit sem mondott azoknak az embereknek a neméről, akik később az általa épített egyházat vezetik. Sőt, a gyülekezeti vezetésről szóló kifejezett tanítása – amely a gyülekezetekben a lelkipásztori vezetés elsőbbségeinek alapjává vált – arra összpontosított, hogy a vezetés alapja és hangsúlya a szolgálói lelkület legyen.[515] Világosan elsőbbséget adott annak is, hogy hirdessék az evangéliumot, és tegyenek tanítványokká embereket, akik „megtartják mindazt, amit Ő parancsolt"[516] – csakhogy e két szolgálati feladat egyike sem korlátozódik a férfiakra, ahogyan az eredeti Tizenkettőre sem.

Ha gondolatokat és következtetéseket olvasunk bele abba, hogy Jézus kiválasztotta a Tizenkettőt, az összeegyeztethetetlen azzal, ahogyan Ő erőteljesen szolgálatba állította a nőket. Ráadásul a szöveg következetlen olvasásán alapul (amely figyelmen kívül hagyja a Tizenkettő minden más, velük járó jellemzőjét, és csak a nemüket veszi figyelembe). Jézus radikálisan a nők mellett állt, és amellett, hogy a nők szolgáljanak – sokkal inkább, mint bármely közszereplő előtte a történelemben. Módszeresen lebontotta a patriarchátust, amely megnyirbálta nőtestvérei szárnyait, és ajtókat nyitott előttük, hogy belépjenek a csak férfiaknak fenntartott szerepekbe, ha a küldetés oda vezette őket. *Ezért tévednek a komplementáriusok, amikor a*

514. Például a Lk 14,26 nem említi a férj elhagyását, csak a feleségét és a gyermekekét, és Jézus tudta, hogy az apostolság valószínűleg vértanúsághoz vezet (az egyházi hagyomány szerint a tizenkét apostol közül tizenegy vértanúhalált halt). Bár nők időnként elkísérték Őt egyes szolgálati útjain (Lk 8,1–3), Jézus talán túl soknak tartotta azt kérni az anyáktól – akik abban a kultúrában elsősorban nevelték a gyermekeket –, hogy végleg hagyják el gyermekeiket, és Vele utazzanak. Jézus tudta, hogy apostolai közül néhányan végül messze Izraelen túlra is eljutnak. Az ókori világban sokkal ritkább volt, hogy nők utazgassanak. Nagyobb veszélyben voltak, és sokkal jobban kötötték őket az otthoni háztartási és gyermeknevelési feladatok. Nem meglepő tehát, hogy csak négy olyan megnevezett nőről tudjuk biztosan, hogy az Újszövetség feltámadás utáni részében utazott: Péter feleségéről, Péter szolgálatának későbbi szakaszában (talán már felnőttek a gyerekek?), Fébéről, a gazdag pártfogóról, aki kétségtelenül megengedhetett magának testőröket, valamint Júniáról és Priszcilláról, akik mindketten a férjükkel utaztak (gyermekeket nem említenek). Érdekes, hogy Aranyszájú János a Mt 23,14-ről szóló 73. homíliájában arról a nagyon kevés nőről beszél – köztük Priszcilláról –, akik „férfias bátorsággal" vállalták az utazást. Akkoriban a missziós utazás, akárcsak a harc egy hadseregben, jobban illett a férfiak testi erejéhez.
515. Mk 10,42–45
516. Mt 28,19–20

hallgatásból következtetnek ki egy okot arra, hogy kihagyta a nőket a Tizenkettőből – olyan okot, amelyet Jézus soha nem mond ki, és amelyre nem is utal. Ha pedig ezt a kizárást kiterjesztik arra, hogy minden időre megtiltsák a nőknek a vezetést, az durván ellentmond Jézus gyakorlatának, aki oly gyakran dacolt a patriarchális normákkal, amikor a nőket szolgálatba állította, a legkisebb mértékben sem törődve a nemüknek „megfelelő" szférákkal.

Elsőként a nők

Önmagában véve az a tény, hogy Jézus 12 férfit választott, nem használható a női vezetés alátámasztására. Ám ha felfedezzük, miért választott 12 zsidó férfit, és azt is, hogyan állította szolgálatba a nőket, mit sem törődve az első századi Izraelben meglévő, nemekhez kötött korlátokkal, akkor kiderül: a női vezetés elleni érvként sem használható.

Egy olyan világban, amely a nőket mindig az utolsó helyre tette, Jézus oly gyakran az első helyre tette őket. Egy nő volt az első, aki hallott megtestesüléséről, és hirdette az evangéliumot;[517] az első samáriai megtért és nyilvános evangélista;[518] az első pogány megtért;[519] az első, aki kijelentést kapott arról, hogy Jézus „a feltámadás és az élet";[520] az első, aki megértette, hogy a kereszt központi helyet foglal el Jézus küldetésében;[521] és az első, aki tanúja volt Jézus feltámadásának.[522] A komplementárius teológusok nagy ügyet csinálnak abból, hogy „Ádám teremtetett először, azután Éva", és tévesen összemossák az elsőséget a jogos vezetői szereppel – vajon mit kezdenek mindezekkel az elsőségekkel?

Az egyház mégis évszázadokon át oroszlánként kezelte Júda Oroszlánjának fivéreit, nővéreit pedig kiscicává szelídítette. Annak a hosszú, szomorú hagyománynak ellenére, amelyben csak a férfiakat tartották alkalmasnak az uralomra, világunknak és egyházunknak szüksége van arra, hogy keresztény férfiak és nők egyaránt gyakoroljanak szolgálati tekintélyt.

Egy nőket elnyomó világban Jézus bánásmódja a nőkkel és az, hogy bevonta őket, olyan megdöbbentően haladó volt, hogy számomra értelmetlen volna, ha Jézus *most* visszafelé hívna minket – a világtörténelem egy olyan

517. Lk 1,32–35
518. Jn 4,7–42
519. Mt 15,21–28
520. Jn 11,23–27
521. Mt 26,7–11
522. Jn 20,16

korszakában, amikor a nők vezetői és tanítói ajándékait *végre* a férfiakéval egyenrangúként ünneplik, és engedik kibontakozni.

Ráadásul az, ahogyan Jézus megnemesítette a női identitást és szolgálatot, egyik fő gyökere annak, hogy a társadalom ma felemeli és felszabadítja a nőket. Úgy gondolom, a kereszténységnek ezt evangéliumuk társadalomra gyakorolt hosszú távú hatásaként kellene számon tartaniuk, és nem kellene ellenállniuk neki, akárhány hibás érvet hoznak is fel a komplementáriusok. Sőt, ha ezeknek az érveknek a szemüvegén át nézzük a nőket, akkor nem úgy látjuk őket, ahogyan Jézus látta őket.

Megjegyzem, akkor úgy sem látjuk őket, ahogyan a legkorábbi gyülekezetekben sokan látták őket.

12

Erős nők a korai egyházban

„Miközben a mai hívők megosztottak a nők felszentelésének, a férfiakat tanító nőknek és hasonlóknak a kérdésében, [a Római levél 16. fejezete] azt sugallja, hogy az ilyen kifogások értetlenséget keltettek volna Pálban … [akinek] nincs gondja azzal, hogy nők tanítók vagy vezetők, igehirdetők vagy az örömhír misszionáriusai legyenek. Gyakoroltak-e nők az újszövetségi korban olyan szolgálatokat, amelyeket később tisztségnek neveztek? Minden bizonyíték arra utal, hogy a válasz igen." William Witt[523]

Prokrusztész ágya

Hallott már *Prokrusztészről*? A görög monda szerint fáradt utazókat látott vendégül, és megengedte nekik, hogy a házában egy ágyban aludjanak. Amíg aludtak, vagy kinyújtotta a végtagjaikat, vagy levágta a lábukat, amíg testük tökéletesen bele nem illett az ágyába. Innen ered egy kifejezés az érvelés területén, a *Prokrusztész-ágy*: valaki elfoglal egy álláspontot egy kérdésben, majd ezt az álláspontot ráerőlteti más információforrásokra, amelyek valójában cáfolják azt. Ezt úgy teszi, hogy olyan gondolatokat olvas bele ezekbe az információforrásokba, amelyek nincsenek benne – vagy megnyújtja őket, vagy levág belőlük bizonyos részeket.[524]

Amikor tanulmányoztam az Ószövetségben, az evangéliumokban és az Újszövetség többi részében szolgáló nőkről szóló bibliai beszámolókkal

523. William Witt, Icons of Christ, 99. o.

524. Ezt gyakrabban a „különleges érvelés hibájának" nevezik: ahelyett, hogy elismernénk, hogy egy korábbi meggyőződésünket az ellentmondó adatok jogosan kérdőjelezik meg, megpróbáljuk „kimagyarázni" ezeket az adatokat.

szembeni komplementárius ellenérveket, megdöbbentett, milyen fáradhatatlanul igyekeznek a komplementárius teológusok kicsinyíteni olyan nők szerepét és hozzájárulását, mint Mirjám, Hulda, Débora, Mária Magdolna, Fébé, Priszcilla és Júnia. Természetesen megvan rá az okuk. *Véleményem szerint az, ahogyan ők az 1Tim 2,12-t olvassák, Prokrusztész-ágy minden szolgáló nő számára.* Mivel félreolvassák, mintha azt mondaná: „Nem engedem meg keresztény nőknek, hogy tekintéllyel tanítsanak keresztény férfiakat, vagy lelkipásztori tekintélyt gyakoroljanak fölöttük", nemcsak a mai nők szolgálatát korlátozzák vele, *hanem a Biblia minden nőjének szolgálatát is korlátozzák és átértelmezik*. A komplementáriusok egyet nem fogadhatnak el: hogy egy bibliai korban élt hívő nő éppen azt tegye, amit az ő értelmezésük szerint nem tehet – hogy Isten arra használja, hogy lelkileg vezessen vagy tanítson egy férfit. Még mielőtt a bibliai bizonyítékokat rendesen megvizsgálnák, a komplementárius már eldöntötte, hogy Débora nem lehetett Isten népének nyilvános vezetője, vagy hogy (ahogyan ebben a fejezetben látni fogjuk) Priszcilla nem lehetett férje oldalán gyülekezetek lelkipásztora és tanítója, vagy hogy Júnia valójában nem lehetett úttörő női apostol, ráadásul kiemelkedő apostol.

Amikor magam tanulmányoztam ezeket és más bibliai nőket, csak akkor tudtam igazán „meglátni" őket, amikor rájöttem, hogy nem a szolgálatuk mérete a probléma, hanem annak az ágynak az önkényes mérete, amely az 1Tim 2,12 komplementárius értelmezése. Ez arra készteti a komplementárius teológusokat, hogy mindenféle következtetéseket vonjanak le, amelyekkel „kimagyarázzák" a rendelkezésünkre álló bibliai adatokat. Hallgassa meg például, hogyan foglalja össze Kevin De Young Priszcilla szolgálatát: „Lehetett tanult, bölcs és befolyásos, de semmi sem utal arra, hogy tanítói tekintélyt gyakorolt volna férfiak fölött."[525]

Bármit mond is az 1Tim 2, a Szentírás többi részének fényében kell értelmeznünk, ami azt jelenti, hogy komolyan vesszük „a bibliai kánon megváltó ívét, Jézus szolgálatának irányát, és azt a képet az ősegyház életéről, amelyet magától Páltól kapunk".[526]

Ennek a könyvnek a megírására részben az indított, hogy meg akartam védeni nőtestvéreim jogos vezetői és tanítói ajándékait a mai és a holnapi

525. Forrás: www.bit.ly/3nXd763
526. Így fogalmaz Amy Etikson. Forrás: www.bit.ly/2ZQo0Pj (61. o.)

gyülekezetekben. Ám ahogy tanulmányoztam, hogyan nyirbálják meg a komplementárius teológusok a Biblia nőinek vezetői és tanítói ajándékait, *azon kaptam magam, hogy a Szentírás nőtestvéreit is meg akarom védeni*.

Higgyük el, hogy Priszcilla, amikor egy férfit tanított, gondosan ügyelt arra, hogy férje „fedezete" alatt legyen, vagy hogy mindez négyszemközt, egy hivatalos keresztény összejövetelen kívül történjen, vagy hogy nem beszélt semmiféle tanbeli tekintéllyel, hanem inkább a gyülekezet férfi lelkipásztoraihoz irányította, akik jobban tudták? Higgyük el, hogy Débora úgy vezetett, hogy vezetése magánjellegű maradjon, vagy hogy Bárák mögé húzódott, aki Isten igazi választott vezetője volt? Nem, azoknak a szakaszoknak az egyszerű olvasása, amelyek Priszcilla, Débora és mások szolgálatát leírják, azt mutatja, hogy vagy bűnösen szembementek Isten úgynevezett komplementárius akaratával, vagy – és ez sokkal valószínűbb – *ezek a bibliai nők egyáltalán nem tudtak semmiféle isteni szabályról, amely szerint egy nő nem taníthat vagy vezethet lelkileg egy férfit*.

Nincsenek női lelkipásztorok?

Olvassa végig az Apostolok cselekedeteit, és biztosan feltűnik, hányszor említ nőket kulcsfontosságú megtértekként minden egyes szakaszban, ahogy az evangélium terjed Jeruzsálemben, majd Samáriában, aztán sorra Európa városaiban: Filippiben, Thesszalonikában, Bereában, Athénban és Korinthusban.[527] Mivel azonban Lukács úgy beszéli el ezeknek a korai gyülekezeteknek a történetét, hogy először Péter, a Tizenkettő vezetőjének szolgálatára *összpontosít* (ApCsel 1–12), majd Pálra, az apostolok tágabb körének legsikeresebb tagjára (ApCsel 13–28), és másodlagos figyelmet szentel például Istvánnak, Fülöpnek és Barnabásnak, a legtöbb felületes bibliaolvasó nem veszi észre, milyen erőteljes szolgálati szerepet töltöttek be mások, köztük sok nő.

A komplementárius teológusok legalább tudnak e női hozzájárulások többségéről – *ehelyett arra összpontosítanak, hogy e nők közül egyiket sem nevezik kifejezetten presbiternek vagy lelkipásztornak a gyülekezetekben*. Akármennyit tettek is ezek a nők az evangélium terjedéséért vagy a gyülekezet növekedéséért, mondják, nem gyakoroltak vezető lelkipásztori vagy tanítói

527. ApCsel 5,14; 8,12; 16,13–15; 17,4.12.34 és 18,2.

tekintélyt egy gyülekezetben. Vagy saját szavaikkal – és íme, Schreiner Prokrusztész-ágyba illő kijelentése: „A nők szolgálata a gyülekezetben figyelemre méltó és jelentős volt, de *soha* nem lépett a férfivezetés helyébe; ehelyett a férfivezetés támogatására szolgált."[528]

Ebben a fejezetben úgy válaszolok erre az állításra, hogy áttekintem, milyen erőteljesen járultak hozzá nők az ősegyház életéhez. Közvetlenül megkérdőjelezem azt a komplementárius állítást is, hogy az Újszövetség *egyetlen* női gyülekezeti vezetőt sem nevez meg; és hogy egyetlen nő sem állt férfiakkal egy sorban Isten országa munkájának legmagasabb szintjein.

Előbb azonban egy rövid tisztázás a „presbiter" és a „lelkipásztor" kifejezésekről. Attól függően, hogy egy gyülekezet ma milyen kormányzati formát követ, a lelkipásztorokról és presbiterekről szóló verseket különbözőképpen olvassuk. Bár egyes felekezetek különválasztják a „lelkipásztor" és a „presbiter" szerepét, ebben a fejezetben abból indulok ki, hogy az Újszövetség a „presbiter", a „lelkipásztor" és a „felügyelő" kifejezést felváltva használja ugyanannak a személynek különböző feladataira.[529]

Az Ó- és az Újszövetség egyaránt a juhokra vigyázó pásztor képét alkalmazza a lelki vezető szerepére. Bár a Bibliában voltak női pásztorok is,[530] a komplementáriusok valahogy mégis biztosak abban, hogy a Bibliában nincsenek női lelkipásztorok. Egy évtizeden át ezt a magyarázatot adtam gyülekezetünk új tagjainak arra, miért nem szentelünk fel női lelkipásztorokat: „Az Újszövetségben nincsenek női lelkipásztorok vagy presbiterek, és nem akarunk túllépni a Szentíráson abban, ahogyan a gyülekezeti életet alakítjuk." Ha jól emlékszem, egy ismert teológustól vettem, aki még nyomatékosabban fogalmazott: „Az Újszövetségben sehol sincs utalás női presbiterre. Talán azzal akarna ellenvetést tenni, hogy ez hallgatásból vett érv. Igen, az. De ez fülsiketítő hallgatás."[531]

Kutatásom során kíváncsi lettem, kik voltak az ősegyház név szerint említett *férfi* presbiterei vagy lelkipásztorai. Arra számítottam, hogy legalább tízet találok. Micsoda megdöbbenés volt, hogy *csak egyetlen* megnevezett presbitert találtam: Péter apostol „presbitertársakat" szólít meg,[532] és ezzel úgy tűnik,

528. „Recovering Biblical Manhood and Womanhood", 216. o.
529. Lásd ApCsel 20,17.28; 1Pt 5,1–2 és Tit 1,5–7.
530. 1Móz 29,9; Énekek 1,5–8
531. Sam Storms. Forrás: www.bit.ly/3CL3GNt

arra utal, hogy szolgálata későbbi szakaszában talán presbiterként is szolgált, bár elsősorban apostol volt – egyes bibliakutatók szerint azonban talán nem a tisztségére, hanem csak a korára utalt.

Ami azonnal világossá válik: *az Újszövetség Péteren kívül egyetlen lelkipásztor vagy presbiter nevét sem adja meg, és talán még ő sem az!* Mégis tudjuk, hogy az Újszövetségben említett gyülekezetek közül sokat, valószínűleg a legtöbbet, idővel ilyen emberekből álló csapat vezetett.[533] Rejtély, hogy miért nem neveznek meg senkit presbiterként – legfeljebb Pétert. Ez az adat nyilvánvalóan kívül esett az Újszövetség különböző szerzőinek látókörén és célján. *Mégis felmerül a kérdés: az Újszövetség korai gyülekezeteinek sok megnevezett szereplője közül kik voltak valószínűleg lelkipásztorok vagy presbiterek?* Hála Istennek, van némi bizonyítékunk arra, kik lehettek.

Ismérvek a lehetséges presbiterek felismeréséhez

Nem hiszem, hogy bármelyik komplementárius teológus határozottan kijelenthetné, hogy az ősegyházban nem voltak női presbiterek. Legfeljebb azt mondhatják, hogy valószínűtlen, hogy lettek volna. Ezzel a nézettel szemben azonban most amellett fogok érvelni, hogy rendkívül valószínű, hogy voltak.

Bár sem Lukács az Apostolok cselekedeteiben, sem Pál a leveleiben nem nevez meg presbitereket vagy lelkipásztorokat, erős támpontokat adnak arra, kik lehettek ezek a presbiterek. Úgy gondolom, öt fő ismertetőjel utal arra, hogy egy újszövetségi szereplő olyan lelkipásztor lehetett, aki egy gyülekezet legfelső vezetőcsapatában szolgált.

Először: akiket letartóztattak, valószínűleg az élen álló vezetők, tanítók vagy lelkipásztorok voltak. Ha az egyháztörténet valamely üldözése idején egy gyülekezetből letartóztattak valakit, joggal feltételezzük, hogy ez legvalószínűbben azért történt, mert a gyanúba került közösség hangadójának vagy nyilvános szóvivőjének tartották.

532. 1Pt 5,1–2. Jézust „lelkünk pásztorának és felügyelőjének" nevezik (1Pt 2,25), de ez az egész egyház fölötti egyedülálló vezetésére utal. János „a presbiternek" nevezi magát (2Jn 1), amikor egyetlen személynek ír; ez valószínűbben a korára és tapasztalt apostolként szerzett bölcsességére utal.
533. Lásd ApCsel 14,23; 1Thessz 5,12 és 1Tim 5,17.

Másodszor: az elsőként megtérteket vagy azokat a tagokat, akik már apostoli tanítást kaptak, az apostolok rendszerint elsőként választották ki arra, hogy gondoskodjanak a később megtértekről, és tanítványokká formálják őket. Az Apostolok cselekedeteiben, Pálnak a korinthusiakhoz írt levelében és Kelemen egyházatya írásaiban is van bizonyíték arra, hogy ez bevett gyakorlat volt.

Harmadszor: azok a háznép-vezetők, akik otthonukban fogadták a gyülekezetet, valószínűleg az adott gyülekezet vezetői voltak. A saját, erre a célra kialakított helyiségekkel rendelkező mai gyülekezetekkel ellentétben a korai gyülekezetek többnyire a szokásosnál nagyobb házakban működtek, és az egész háznépből, valamint az összejövetelekre érkező többi emberből álltak. Pál az 1Tim 3-ban jó ötletnek tartja, hogy a presbitereket ezek közül a háznép-vezetők közül válasszák, így feltételezhetjük, hogy sok házi gyülekezeti vezető valóban a gyülekezet vezetője volt.

Negyedszer: akik gyülekezetet alapítottak – megtérteket gyűjtöttek össze, megerősítették és tanították őket –, valószínűleg gyülekezeti vezetők voltak. Elismerem, ez nem ördöngösség. Előfordult, hogy evangélisták, mint Fülöp, vagy apostolok, mint Pál, elindítottak egy gyülekezetet, aztán továbbmentek, és átadták más vezetőknek, de néha valaki elindított egy gyülekezetet, majd tovább is vezette és tanította a tagjait.

Ötödször: Pál listáján a Római levél 16. fejezetében valószínűleg sokan a római gyülekezet vezetői voltak. Levele végén Pál mintegy 27 embert sorol fel név szerint. Ez a leghosszabb névlista az Újszövetségben. Sokuknak ugyanazokat a megnevezéseket adja, amelyeket önmagára és legközelebbi munkatársaira használ a pogányok közötti misszió úttörő munkájában. Nagyon valószínű, hogy e megjelölt emberek közül néhányan a római gyülekezet vezetőcsapatához tartoztak.

Ha elfogadjuk, hogy ez az öt ismérv érvényesen jelzi a vezetői szerepet az ősegyházban, akkor a levelek és az Apostolok cselekedetei áttekintése során ezt fedezzük fel: *minden megnevezett férfi mellett, aki legvalószínűbben presbiter vagy lelkipásztor volt, találunk egy vagy több megnevezett nőt, aki alkalmasság vagy feladat szerint pontról pontra megfelel ezeknek a férfiaknak*. Hadd mutassam meg.

Fókuszban az üldözés

Szinte egyetemes módszer bármely embercsoport üldözésében, hogy kiszemelik a vezetőiket, és megfélemlítik vagy letartóztatják őket. Az Apostolok cselekedeteiben ezért szemelik ki letartóztatásra és bebörtönzésre Pétert és Jánost, majd Pált és Szilást. Ez érthető: akkoriban mindannyian a fő vezetők, tanítók és evangélisták voltak azokban a gyülekezetekben, amelyekben szolgáltak.

Milyen izgalmas tehát, hogy István, a gyülekezeti vezető jeruzsálemi kivégzése után Saulus a szomszédos városokban is folytatni akarja a keresztények üldözését. Ezt olvassuk: „Saulus pedig pusztította a gyülekezetet … elhurcolta a férfiakat *és az asszonyokat*, és tömlöcbe vetette őket."[534] Ez később bizonyságtételének is része lett – amikor ő maga állt bíróság előtt, felidézte, hogy üldözte őket, és „fogságba vetett *férfiakat is, asszonyokat is*".[535] Pál úgy látta, hogy az általa üldözött, még csak induló gyülekezetekben sok nőnek olyan jelentős szolgálata volt (nem csupán főzés, takarítás és gyereknevelés), hogy nem tudja megállítani a mozgalmat, ha őket nem veti fogságba. N.T. Wright megjegyzi: „Ennek csak akkor van értelme, ha a nőket is vezetőknek, a közösség befolyásos alakjainak tekintik."[536] Ez nem kemény bizonyíték arra, hogy e nők közül bárki gyülekezete legfelső vezetőcsapatához tartozott volna, de mégis: csak olyan nőket volt érdemes célba venni, akik kiemelkedő evangélizációs, tanítói vagy vezetői szerepet töltöttek be.

Egy gyülekezet női „zsengéi"

Pál és az apostolok rendszerint egy induló gyülekezet első megtértjeit vagy első tagjait választották vezetőnek. Bár az érett gyülekezetek megengedhették maguknak azt a luxust, hogy olyan vezetőket válasszanak, akik „nem újonnan megtértek", a vadonatúj gyülekezeteknek is szükségük volt valamiféle vezetésre.

534. ApCsel 8,1.3
535. ApCsel 22,4
536. Lásd www.bit.ly/3BEnYqo

Római Kelemen Kr. u. 95-ben feljegyzi, hogy az apostolok szokása volt „zsengéiket" választani a gyülekezet vezetőinek.[537] Ezt megerősíti az ApCsel 14,23 is, ahol Pál második látogatásakor lelkipásztorokat rendel azok közül, akik előző útján, csak néhány hónappal korábban tértek meg. Ezért tartja sok magyarázó Stefanást korinthusi presbiternek, amikor Pál arra buzdítja az ottani gyülekezetet, hogy „rendeljék alá magukat az ilyeneknek", akik az „első megtértek" (szó szerint „zsengék") voltak, és egyben nagyszerű példái „a szentek szolgálatának".[538] A presbiter tehát nem feltétlenül volt idősebb a többieknél, de lelkileg érettebb volt (még ha csak egy kicsit is). A presbiterek ott voltak az első tanítási „letöltésnél" is, amikor a gyülekezetet alapító apostol tanította őket.

Figyelemre méltó tehát, hogy sokszor egy nő volt a gyülekezet első megtértje vagy első tagja – Lídia például Pál első megtértje volt Európában, és a filippi gyülekezet első tagja is, amely szintén az ő házában jött össze.[539]

Női háznép-vezetők és gyülekezeti házigazdák

Ki tagadhatná, hogy Filemon, a gazdag, tekintélyes háznép-vezető, akinek házában gyülekezet működött, valószínűleg presbiter volt a kolossébeli gyülekezetben? Hiszen tudjuk, hogy Pál vezette el az Úrhoz,[540] valószínűleg Efézusban,[541] és miután tanításával megerősítette, Kolosséba küldte, hogy ott szolgáljon a gyülekezetben, ahol Pál „munkatársként" ismerte el, aki szereti a szenteket.[542]

De várjunk csak: ha elmondhatjuk (ahogyan egyes egyházatyák elmondták[543]), hogy Filemon presbiter volt Kolosséban, mi a helyzet Nimfával? Hiszen tudjuk, hogy ő vezette a *másik* kolossébeli házi gyülekezetet.[544] Az Apostolok cselekedetei az apostolok úttörő evangélizációs

537. „Ahogy az apostolok vidékeken és városokon át járva prédikáltak, első megtértjeiket – miután a Lélek által megvizsgálták őket – felügyelőkké rendelték … a jövendő hívők számára." (1Kelemen 42)
538. 1Kor 16,15–16
539. ApCsel 16,13–40
540. Filem 3.8–9.19
541. ApCsel 19,9–10
542. Filem 1.5.7
543. Lásd például a XLVI. bekezdést: www.bit.ly/3CN1tRo

és világmissziós munkájára összpontosít, de elég utalást ad arra is, milyen fontos volt a szolgálat a helyi gyülekezetekben. Feltűnő tehát, hogy ezeknek a házi gyülekezeteknek nemcsak férfiak, hanem nők is voltak a házigazdái, és feltehetően a vezetői.

A komplementárius teológusok ezt az érvet többnyire azzal söprik le, hogy a házi gyülekezet vezetőjét tévesen egy mai kiscsoport vendéglátójához hasonlítják, aki legfeljebb annyit kérdez: „Kinél találkozhatunk jövő héten?" Ez azonban azt mutatja, hogy nem ismerik az első századi háztartás természetét. A görög–római korban a háztartás vezetője többnyire férfi volt, akit *paterfamilias*nak neveztek. Ha azonban a férj meghalt, és a legidősebb személy nő volt, akkor ő vezette a háztartást *materfamilias*ként. Természetes módon felügyeltek mindenkire, aki az otthonukban élt: a gyermekekre, a rokonokra, a rabszolgákra és a bérlőkre. Jó kapcsolatteremtő, szervező és irányító képességekre volt szükségük,[545] és arra is, hogy tudjanak tanítani, fegyelmezni, gondoskodni másokról és bánni az anyagi javakkal. Feltételezhetjük tehát, hogy legalábbis bizonyos esetekben éppen a háztartás vezetője lett a legesélyesebb arra, hogy az ott működő gyülekezetet is vezesse. Nimfa többet tett annál, hogy egyszerűen kinyitotta az ajtaját. Hiszen a házi gyülekezetek voltak a helyi evangélizáció és a megtértek tanítvánnyá tételének bázisai – mindez pedig vezetést, képzést és anyagi háttér biztosítását követelte. „Az újszövetségi korban a vendéglátás egy hosszú távú, stratégiai működési bázis kiépítését jelentette, ahol a ház gazdáján múlt, hogy a gyülekezet elérte-e céljait vagy sem."[546]

Ha ezek a háztartásvezetők istenfélő életükről voltak ismertek, és szilárdan álltak az evangéliumban, akkor ideális jelöltek voltak a pásztori vezetésre. Gondoljon a lelkipásztorok három feladatára, amelyet az 1Thessz 5,12 említ: „akik fáradoznak" (görögül *kopiōntas*), „akik gondot viselnek rátok" (görögül *proistamenous*) és „akik intenek titeket" (görögül *nouthetountas*). A „fáradozás" azt a testi munkát jelenti, amely a szolgálat gyakorlati és lelki fenntartásához kellett.[547] A „gondviselés" azt jelenti, hogy valaki irányt mutat

544. Kol 4,15. Azok a teológusok, akik szerint Nimfa férfi lehetett, nem a legjobb fennmaradt görög szövegeket használják, amelyek szerint a gyülekezet „az »ő« (autēs) házában" jött össze.
545. Ezért bátorítja Pál az 1Tim 5,14-ben a materfamiliast, hogy „igazgassa a háztartását", szó szerint, hogy legyen a ház „despotája".
546. Jamin Hübner. Forrás: www.bit.ly/3BNaSY8
547. Lásd 1Thessz 2,9 és 3,5.

a közösségnek, igazgatja, és felelősséget vállal a jólétéért.[548] Az „intés" helyreigazító tanítást foglal magában.[549] A jelen idő arra utal, hogy ezek a feladatok nem alkalmiak, hanem folyamatosak voltak. De figyeljen csak: pontosan ezek voltak azok a készségek és képességek, amelyekben egy jó háztartásvezető kiemelkedett. Ráadásul a háztartások vezetői a környező közösség előtt is felelősek voltak azért, ami a házukban történt.[550] Így általános szabályként elmondható: „úgy tűnik, a ház gazdája vezetői tekintélyre tett szert a gyülekezetben."[551]

Brian Capper, a korai görög–római környezet és az első századi gyülekezetek felépítésének szakértője megjegyzi, hogy egy város gyülekezete egy vagy több házi gyülekezetből állt, és így összegez:

[A] páli gyülekezetek „sejtszerű" szerkezetéből … adódik, hogy a helyi vezetők többen voltak. Mindegyik kiscsoport a keresztény közösség egyik vezetőjének házában gyűlt össze; minden ilyen vezető presbiter/felügyelő volt, és minden városban több ilyen volt. … Biztosak lehetünk benne, hogy az ókori világban minden vendégül látott összejövetel fölött a ház gazdáját illette meg a végső irányítás. Ez volt a szokás és az általános illem. Azok a korai keresztény háztulajdonosok, akik a házukban fogadták a gyülekezeti alkalmakat, mindig régebben voltak hívők, és ők voltak az evangélium helyi pártfogói. Ezért helyi szinten a gyülekezet meghatározó alakjaivá váltak. A társadalmi rang, az érettség, a nagylelkűség, a karizma és az apostoli megbízatás együtt adott tekintélyt az evangélium e helyi pártfogóinak. … A presbiter számára a gyülekezet egyszerűen saját háztartásának kiterjesztése volt, hiszen a saját otthonában látta vendégül a gyülekezetet.[552]

Ez megmagyarázza, miért ütköztek meg a későbbi, az ókori környezethez közelebb álló patriarchális olvasók azon, hogy a házi gyülekezetek vendéglátói között nők is szerepelnek. A másolók például annyira botrányosnak találták Nimfa nyilvánvaló vezetői szerepét, hogy néhányan közülük férfinévvé alakították a nevét, és „őt" Nimfásnak nevezték.

548. Ugyanez a szó szerepel a Róm 12,8-ban a „vezetés ajándékához" kapcsolódó feladatra, és arra is, amit minden szorgalmas háztartásvezetőtől elvártak, akik jól „igazgatták" háztartásukat.
549. Lásd 1Kor 4,14
550. Példaként lásd ApCsel 17,5–7.
551. www.bit.ly/3bHJPmo
552. www.rb.gy/cmxtqm

Számukra elfogadhatóbb volt megváltoztatni egy bibliai szereplő nemét, mint elismerni egy női lelkipásztort.

Mindezzel azt akarom mondani, hogy bár a nők társadalmi helyzete a nyilvános életben általában alacsony volt, egy olyan *materfamilias*, akinek elég nagy háza volt ahhoz, hogy embereket fogadjon, ugyanazokkal a képességekkel rendelkezett, és éppolyan alkalmas volt a gyülekezet vezetésére, mint egy *paterfamilias*. Ezért kell felfigyelnünk arra, hogy *amikor az Újszövetség felsorolja azokat az otthonokat, amelyekben gyülekezetek jöttek össze, több nő nevét említi, mint férfiét* – nemcsak Nimfáét és Lídiáét, hanem Máriáét, Márk anyjáét is, akinek otthona a jeruzsálemi gyülekezet bázisa volt;[553] Kloéét, akinek embereit szó szerint „Kloé háza népének" nevezik, és akik elutaztak Pálhoz, hogy beszámoljanak a korinthusi gyülekezettel kapcsolatos aggodalmaikról;[554] Priszcilláét,[555] akire hamarosan visszatérek; és nagyon valószínű, hogy egy név nélkül említett női házigyülekezet-vezetőét is, akit „kiválasztott asszonynak" neveznek.[556]

Egy gyülekezetplántáló nő

Lelkipásztor lehetett valószínűleg az is, aki gyülekezetet alapított és vezetett, mégsem volt apostol. Kezdjük egy férfi példájával – az Apostolok cselekedeteiben a legszembetűnőbb példa Akvila. Ő segített Pálnak elindítani a korinthusi gyülekezetet, otthonában fogadta, és anyagilag támogatta a munkáját.[557] Miután 18 hónapig Pál keze alatt képződött, Pállal együtt hajóra szállt. „Megérkeztek Efézusba, ahol Pál otthagyta Akvilát",[558] láthatóan azért, hogy gondoskodjon néhány megtértről. Ezek egyetlen evangélizációs igehirdetés nyomán tértek meg, amelyet Pál a helyi zsinagógában tartott a zsidóknak.[559] Abban a hat-tizenkét hónapban, amíg Pál távol volt, Akvila a

553. ApCsel 12,12
554. 1Kor 1,11
555. Róm 16,3
556. A komplementáriusok ragaszkodnak ahhoz, hogy a „kiválasztott asszony" magát a gyülekezetet jelenti. Hogy azonban igazságosak legyünk: ez nem magyarázza meg, miért különbözik a „kiválasztott asszony" az „ő gyermekeitől" (2Jn 1), sem azt, miért szólítja meg János „őt" ugyanúgy, ahogyan egy egyes személyt, Gáiuszt köszönti, akinek a János harmadik levelét írja. Lásd Scott McKnight, „The Elect Lady", Patheos (blog), September 18, 2014, www.bit.ly/3CMNSd1
557. ApCsel 18,1–3
558. ApCsel 18,18

házában fogadott egy gyülekezetet, amely egyre több „testvérből" állt.[560] Továbbra is eljárt a zsinagógába, és nyitott embereket keresett, akikkel beszélhetett az evangéliumról. Ezt onnan tudjuk, hogy egy szombaton találkozott egy figyelemre méltó emberrel: „Apollósnak, alexandriai születésűnek" hívták, és „tanult ember volt, aki alaposan ismerte az Írásokat. Az Úr útjára tanították, … pontosan tanított Jézusról, bár csak János keresztségét ismerte. Bátran kezdett beszélni a zsinagógában. Amikor pedig … Akvila meghallotta, [meghívta] őt [a saját] otthonába …"[561]

Apollós ismerte az Ószövetséget, és láthatóan eleget hallott Jézusról ahhoz, hogy felismerje: Ő az Ószövetségben megígért Messiás. Teológiájában mégis voltak hiányosságok, és ezeket Akvila észrevette. Meghívta az otthonába, és „pontosabban kifejtette előtte Isten útját". A „kifejtette" szó (görögül *exethento*) a „tanítani" szinonimája. Ugyanez a szó írja le Pál római szolgálatát is, ahol „reggeltől estig" *„fejtegette* Isten országát".[562] Akvila számára nem csupán a megtértek összegyűjtése volt fontos, hanem az is, hogy az evangélium követeit küldje ki. Ezért arra bátorította Apollóst, hogy menjen el egy másik városba, ahol aztán Akvila teológiai képzése nagy gyümölcsöt hozott.[563]

Akvila tehát bizonyára presbitere vagy lelkipásztora volt a korinthusi gyülekezetnek, és még inkább az efézusinak, nem igaz? Bár az Újszövetség sehol nem mondja senkiről, hogy „gyülekezetet plántál" vagy „gyülekezetet vezet", Akvila mégis pontosan ezt a munkát végzi.

És most jön a fordulat: bár az előző bekezdésekben szándékosan kihagytam a nevét, az ApCsel 18 gondosan párban említi Akvila nevét a feleségéével, Priszcilláéval. *Mindent, amit Akvila tett, Priszcilla is megtett. Mindketten* otthonukban fogadták a korinthusi gyülekezetet, és sátorkészítőként végzett közös munkájukkal tartották fenn. *Mindketten* hajóra szálltak Pállal. Pál *mindkettőjüket* Efézusban hagyta, hogy ott meghonosítsák az evangéliumot. *Mindketten* összegyűjtötték az új megtérteket *a saját* otthonukban. *Mindketten* megszólították a még nem hívőket a helyi zsinagógában. *Mindketten* tanították Apollóst.

559. ApCsel 18,19–21
560. ApCsel 18,27
561. ApCsel 18,24–26
562. ApCsel 28,23
563. ApCsel 18,27–28

Az ApCsel 18 és más szövegek bizonyítékai alapján[564] szinte biztosan kijelenthetjük, hogy Akvila presbiter vagy lelkipásztor volt Efézusban. Ő a legvalószínűbb újszövetségi jelölt, akit ismerünk! És mégis, ugyanezen szövegbeli bizonyítékok alapján semmi okunk azt gyanítani, hogy magasabb lelki vagy gyülekezeti vezetői rangot kapott volna, mint a felesége. *Sokkal inkább úgy működtek – akárcsak Ádám és Éva a bűneset előtt –, mint egyenrangú társak hivatásban és szolgálatban.*

A Róm 16 munkatársai

A Róm 16-ban Pál a római gyülekezetből 27 embert köszönt név szerint. Mivel ezek a korai gyülekezetek sokszor nagyon kicsik voltak, e személyek közül néhányan biztosan a gyülekezet vezetőségéhez tartoztak. De vajon kik? A legjobb nyom az a két megjelölés, amelyet Pál csak a lista néhány tagjára alkalmaz: „akik sokat fáradoztak az Úrban" (görögül *polla ekopiasen en kyriō*) és „munkatársak" (görögül *synergos*). Ezt onnan tudjuk, hogy Pál máshol ugyanezeket a kifejezéseket használja csapata legfontosabb tagjaira. Timóteust, Apollóst, Orbánt, Tituszt, Epafróditust, Márkot, Epafrászt és Lukácsot nevezi „munkatársainak"[565] – ők a fő társai abban a vállalkozásban, hogy az evangélium elterjedjen. Pál a „fáradozni" igét is gyakran használja azokra, akik méltók a vezetésre, és a presbiteri szolgálat egyik kulcsfeladatát is így nevezi.[566] Saját szolgálatát is szívesen írja le ezzel a szóval.[567]

Pálnak láthatóan nem volt szokása olyan szolgálati címeket használni, mint „lelkipásztor" (azokra, akik egy gyülekezetben szolgáltak) vagy „misszionárius" (azokra, akiket új vidékekre küldtek ki). Inkább „munkatársakként" beszél róluk, akik „fáradoznak az Úrban". Sőt, a korinthusiakhoz írt levelében mindkét kifejezéssel azokat írja le, akiknek a gyülekezetnek alá kell rendelnie magát.[568]

564. Bár az ApCsel 18-at itt nem vizsgálom részletesen, máshol sokkal több bizonyítékot hozok fel e házaspár tanító, gyülekezetplántáló és gyülekezetvezető szerepére az efézusi gyülekezetben, és az ellene felhozott állítólagos bizonyítékokkal is foglalkozom – lásd „Was Priscilla a pastor?" (Lelkipásztor volt-e Priszcilla?) című cikkemet a www.terranwilliams.com oldalon (www.rb.gy/ttr2do), amelyben cáfolom Mark Ellis kísérletét, hogy „kiábrándítson abból, hogy Priszcillát lelkipásztornak tartsuk".
565. Lásd Róm 16,21; 1Kor 3,9; Róm 16,9; 2Kor 8,23; Fil 2,25; Kol 4,11; Filem 24.
566. 1Thessz 5,12
567. 1Kor 4,12; 15,10; Gal 4,11; Fil 2,16; Kol 1,29; 1Tim 4,10
568. 1Kor 16,16.

Lenyűgöző, hogy a Róm 16 listáján tíz embert jellemez Pál ezekkel és más, komoly szolgálati hozzájárulásra utaló kifejezésekkel. Talán jobb, ha leül ahhoz, amit most mondani fogok: *e tíz közül hét nő!* Soroljuk fel őket: Priszcillát „munkatársnak" nevezi (3. v.), Máriáról (6. v.), Trifénáról, Trifózáról és Perszíszről (12. v.) pedig azt mondja, hogy „sokat fáradoztak az Úrban". További figyelemre méltó említés Júnia, aki apostol (7. v.), és Fébé, aki a kenkhreai gyülekezet diakónusa (1. v.)[569] és Pál jótevője vagy pártfogója (2. v.). Fébé az is, akit Pál azzal bízott meg, hogy elutazzon Rómába, és – dobpergést kérek! – magával vigye a rómaiakhoz írt levelet.

E kifejezések némelyikét Pál más gyülekezetek asszonyaira is alkalmazza. Két nőt, Evódiát és Szintikét kiemelten megbecsül, és „munkatársaiként" ajánlja őket, akik „vele együtt küzdöttek az evangélium ügyéért".[570] A „küzdöttek" görög szava (*synēthlēsan*) a sportoló vagy a katona képét idézi, aki minden izmát megfeszíti a győzelemért. Pál tehát egy szintre helyezi Krisztus ügye iránti odaadásukat a sajátjával.[571]

N.T. Wright ezt mondja: „Régebben azt gondoltam, hogy a Róm 16 a levél legunalmasabb fejezete. Most azonban, amikor tanulmányozom a neveket és elgondolkodom rajtuk, megdöbbent, milyen erőteljesen valósult meg a gyakorlatban Jézus és Pál tanítása."[572] Ez a lista a kiemelten megnevezett

569. Egy rövid ünneplés Fébé tiszteletére: ő a kereszténység történetének első feljegyzett „diakónusa". Egyes teológusok vitatják, hogy valóban diakónus volt-e, mert a „diakonos" szó néha „szolgákat" jelent, nem pedig a Fil 1,1-ben említett diakónusi tisztséget. Ő azonban „a kenkhreai gyülekezet" diakonosza. Ez az egyetlen hely az Újszövetségben, ahol a szó kifejezetten egy helyi gyülekezethez kapcsolódik. Ha Pál csupán „szolgát" értett volna rajta, valószínűleg igei alakot használt volna, például „aki szolgál" (diakoneo) (Róm 15,25), vagy az általános „szolgálat" (diakonia) szót (1Kor 16,15). A jelen idejű melléknévi igenév (diakónusként szolgáló) folyamatos szolgálatra utal. Ez a „kenkhreai gyülekezet" megjelöléssel együtt a gyülekezet egy elismert tisztségére mutat. N.T. Wright szerint kudarcot vall minden kísérlet, hogy a szónak más jelentést adjunk, mint „diakónus". Ha „szolgának" fordítjuk, azzal csak egy lépéssel hátrébb toljuk a problémát, mert az „vagy azt jelentené, hogy Fébé a gyülekezet fizetett alkalmazottja volt (de mit csinált?), vagy azt, hogy létezett egy egyébként ismeretlen szolgálati rend, a »szolgák« rendje". Craig Keener rámutat: „A legtöbb olvasó valószínűleg ezt a jelentést [diakónus] feltételezné itt, ha a szakasz nem egy nőről szólna." A szó általában „az ige szolgáját" jelenti – Pál hét helyen alkalmazza önmagára mint az evangélium apostolára (1Kor 3,5; 2Kor 3,6; 6,4; 11,23; Ef 3,7; Kol 1,23.25), és evangéliumi munkatársaira is használja (Ef 6,21; Kol 1,7; 4,7; 1Thessz 3,2; 1Tim 4,6). Mindez arra mutat, hogy Fébének elismert szolgálata vagy felelős tisztsége volt a gyülekezetében.
570. Fil 4,3
571. Ez a két asszony olyan kiemelkedő helyet töltött be a gyülekezetében, hogy amikor összevesztek, Pálnak egy egész levelet kellett írnia – a filippiekhez írt levelet – az egység fontosságáról.
572. www.bit.ly/3URMrTN

nőkről egészen félreérthetetlenül mutatja, hogy rangban vagy szolgálatban nem volt különbség köztük és a férfiak között.

Nem lehetséges – sőt valószínű –, hogy legalább néhányan azok közül a római gyülekezetbeli nők közül, akiket Pál szolgálati megjelölésekkel tisztel meg, a gyülekezetük legfelső vezetőcsapatához tartoztak? Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy többnyire abban a gyülekezetben éltek, és nem vándorló misszionáriusok voltak? Cynthia Westfall így ír: „Az első századi kereszténységben ezek a kifejezések szorosan megfelelnek annak, amiből később a felszentelt lelkészség lett. Úgy tűnik, Pál következetesen ezeket a kifejezéseket használja, amikor vezetőket tisztel meg."[573]

Az ókori mediterrán társadalom kevés társadalmi hatalmat adott a nőknek. Mégis, abban a rendkívül soviniszta világban, ahol a társadalmi körülmények szinte soha nem adtak a nőknek nyilvános hangot vagy érdemi szerepet a közösség vezetésében, nézze meg, hány nő lépett elő Krisztusért jelentős szolgálatban – és Pál apostol ezért ünnepelte őket! Ha egy ilyen nőellenes kultúrában a nők kivirágozhattak a szolgálatban, mennyivel inkább felemelkedhetnek ma, és végezhetnek erőteljes szolgálatot Isten országáért, amikor kultúránk társadalmi körülményei már nem állnak ennek útjában?

De előreszaladtam. Hadd foglaljam össze. Az Újszövetség nem nevezi meg gyülekezeteinek lelkipásztorait, de – állítom – öt fontos nyomot ad arra, kik lehettek ezek az emberek: akiket a legsúlyosabb üldözés ért; akik elsőként lettek hívők, és így másokat is tanítvánnyá tudtak tenni; akik háztartásukat a gyülekezet bázisává tették; akik gyülekezetet plántáltak; és/vagy akiket a Róm 16 a szolgálatban elért eredményeikért a legnagyobb elismeréssel illet.

Ezek egyike sem cáfolhatatlan bizonyíték, de mindegyik nyom eléggé meggyőzővé teszi, hogy az illető a gyülekezete vezetőségéhez tartozott. Remélem, most is ül még, mert *van egy nő, akinek a neve mind az öt kategóriában előkerül*.

573. Cynthia Westfall, Paul and Gender, 8. fejezet.

Priszcilla

Priszcilla az üldözés kiemelt célpontja volt? Igen. Pál elmondja, hogy „életét kockáztatta”,[574] amikor társa lett az evangéliumban. Ez arra utal, hogy gyülekezeti szolgálata elég feltűnő volt ahhoz, hogy felkeltse az ellenséges hatóságok figyelmét.

„Első zsenge” volt, aki képes volt az újabb hívőket tanítvánnyá tenni? Igen. Férjével együtt ő volt a korinthusi és az efézusi gyülekezet legelső tagja, és mindkettőben az egyik leginkább kipróbált hívő. Efézusban ráadásul Pál távollétében egyedülállóan alkalmas volt arra, hogy gondoskodjon az első néhány megtértről, és tanítvánnyá tegye őket. Ők Pál rövid zsinagógai látogatása alatt jutottak hitre, és később, úgy tűnik, (további) efézusi lelkipásztorok lettek.[575]

Házi gyülekezet vezetője volt? Igen. Sőt, bibliai bizonyítékunk van arra, hogy háztartását nem kevesebb, mint három különböző gyülekezet működésének bázisává tette: a korinthusiénak, az efézusiénak és a rómaiénak.

Plántált gyülekezetet? Igen. Különösen Efézusban ő és a férje mindent megtettek, amit egy mai gyülekezetplántáló tenne: új helyre költöztek, hogy segítsenek elindítani egy munkát; evangélizáltak; összegyűjtötték a megtérteket; teológiailag tanították őket; felkészítették őket a szolgálatra; és kiküldték őket misszióba.

„Munkatársnak” nevezi őt a Róm 16 listája? Ismét igen. Sőt, a római gyülekezetben köszöntött emberek közül *az ő neve áll az első helyen!* Szolgálata olyan ismert volt, hogy Pál nemcsak a maga részéről hálás érte, hanem „a pogányok minden gyülekezetének” háláját is tolmácsolja neki![576]

Következtetésként ezt mondom: *az a tény, hogy Priszcilla mind az öt kategóriában megtalálható, nagyjából a legerősebb szövegbeli bizonyíték arra, hogy*

574. Róm 16,3
575. Lásd „Was Priscilla a pastor?” című cikkemet (www.rb.gy/ttr2do), amelyben az ApCsel 18,17–19.27 és 20,18 alapján amellett érvelek, hogy Pál az efézusi zsinagógából származó legelső megtértjeit Priszcilla és Akvila gondjaira bízta, mígnem maguk is lelkipásztorok lettek az efézusi gyülekezetben, Priszcilla és Akvila mellett.
576. Róm 16,3

egy vagy több gyülekezet legfelső vezetőcsapatában szolgált. Még azt is megkockáztatom, hogy ez szinte biztos.

Ha már ennyire nyomatékosítom ezt a pontot, hadd mondjam ki nyíltan a következményét is: ha találunk akár csak egyetlen első századi női Jézus-tanítványt, aki annak a súlyosan patriarchális környezetnek ellenére, amelyben élt és dolgozott, szinte biztosan lelkipásztor volt, akkor magától értetődik, hogy nekünk, akik a huszonegyedik század határozottan egalitárius környezetében élünk, örömmel készen kell állnunk arra, hogy a megajándékozott és elhívott nőket is bevonjuk a gyülekezetek pásztori vezetőségébe.

Ellenvetések Priszcilla lelkipásztori szerepével szemben

Ha túl gyorsan haladtam, hadd lépjek vissza egy pillanatra. Lehet, hogy fenntartásai vannak azzal a következtetésemmel szemben, hogy Priszcilla valóban a gyülekezet egyik legfőbb vezetője volt, akárcsak a férje. Valójában négy gyakori ellenvetés szól az ellen, hogy Priszcilla – ahogyan a szöveg alapján látszik – a legfelső szinten vezetett és tanított volna. Az első, hogy az 1Tim 3 szerint a felügyelő legyen „hűséges a feleségéhez". Ezt a következő fejezetben részletesen megvizsgáljuk, de a másik három ellenvetéssel most foglalkozom.

Az első ellenvetés az, hogy Priszcilla csupán támogatta Akvilát. Komplementárius körökben ma gyakori, hogy „szolgáló házaspárokról" beszélnek. Bármilyen szép is ez a kifejezés, ha a lényegére egyszerűsítjük, valójában azt jelenti, hogy jogosan a férj a vezető, a feleség pedig az ő rátermett segítője (összhangban John Piper állításával, hogy Éva Ádám „hűséges asszisztense" volt). Ha nem a férj vezetői ajándékai nyitnak ajtót a házaspár előtt, a feleségnek kevés esélye van arra, hogy valaha is gyakorolja a saját vezetői ajándékait. Ebben az esetben tehát Akvila volt a lelkipásztor, Priszcilla pedig csupán a csodálatosan rátermett asszisztense.

A vezető–segítő modell azonban Priszcilla és Akvila esetében rendkívül valószínűtlen. *A hat alkalom közül, amikor a Biblia említi a házaspárt, négyszer az asszony neve áll elöl.* A mai fülnek ez talán nem sokat jelent, de az ókori patriarchális irodalomban már az is ritka, hogy egyáltalán megemlítik

valakinek a feleségét (gondoljon csak bele, milyen kevés feleséget neveznek meg az Újszövetségben). Még ritkább, hogy a feleség neve áll *elöl*.

Vannak, akik szerint ez csupán véletlen. Az azonban, hogy Pál *és* Lukács is a maga írásaiban elöl említi az asszonyt, és hogy ezt hatból négyszer teszik (nem csupán egyszer vagy kétszer), azt mutatja, hogy ez nem véletlen. Ezzel szemben a Róm 16-ban néhány verssel Priszcilla és Akvila említése után Pál egy másik házaspárt is megemlít, és ott visszatér a szokásos gyakorlathoz: a férfi nevét írja előre.

Egyes teológusok szerint ez csupán azt mutatja, hogy az asszony társadalmilag kiemelkedő volt. Talán előkelő származású volt, Akvila pedig alacsony származású, vagy ő római polgár volt, a férje pedig nem? Ez azonban megkerüli a kézenfekvőbb jelentést. Amikor az újszövetségi írók következetesen valakit említenek elsőként, az többnyire szolgálatbeli kiemelkedését tanúsítja (ez pedig a sajátos ajándékaival függ össze). Ezért nevezi meg Lukács és a többi evangéliumíró mindig Pétert elsőként az apostolok névsorában. Ezért említi Lukács Barnabást Pál előtt, amikor az antiókhiai gyülekezetben végzett közös szolgálatukról beszél. Amikor aztán végül misszióba indulnak, és Pál igehirdetése és csodatevő szolgálata új szintre emelkedik, attól kezdve Pált említi elsőként.[577]

Amikor áttekintettem a Biblia megnevezett házaspárjait, mindössze három másik párt találtam, ahol a feleség neve megelőzi a férjéét: Débora bírót Lappidót előtt említi a Biblia;[578] Hulda prófétanőt Sallum előtt;[579] Máriát pedig József előtt.[580] Mindegyik esetben az, hogy őket említik elsőként, világosan kiemelkedőbb szolgálatukat hangsúlyozza. Miért ne vonnánk le ugyanezt a következtetést Priszcilla esetében is? Csak találgathatjuk, milyen ajándékai tették Priszcillát kiemelkedőbbé Akvilánál, de egyet biztosan állíthatunk: nem csupán a férje szolgálatának mellékszereplője volt. Mindezzel azt akarom mondani, hogy legalábbis egyenrangú volt Akvilával, és nyilvános ajándékait ugyanúgy (ha nem jobban) gyakorolhatta, mint ő.

577. Az ApCsel 11,26.30; 12,25; 13,1–2 helyeken mindig „Barnabás és Saul/Pál" áll. A Páfosz szigetén végzett látványos szolgálata után azonban – ez volt az első állomása az ő és Barnabás missziói útjának – Pál neve kerül előre, lásd például ApCsel 13,13.42.43.46.49; 14,1.3. Amikor tehát Lukács leírja, hogyan plántált gyülekezetet Akvila és Priszcilla Efézusban, figyeljünk fel arra, hogy háromszor is az asszony nevét írja előre – lásd ApCsel 18,18.19.26.
578. Bír 4,4
579. 2Kir 22,14
580. Mt 1,18

A második ellenvetés arra hivatkozik, hogy a „presbiter" és a „lelkipásztor" a görögben hímnemű szavak, ezért bármilyen megajándékozott és megbecsült volt is Priszcilla, egy dolog biztosan nem lehetett: férfi – és így presbiter sem.

Ez az ellenvetés figyelmen kívül hagyja, hogy az ókori görög – mint minden ókori nyelv – *androcentrikus*, vagyis férfiközpontú volt. Még az angol nyelv is, amely ma gyorsan hagyja el androcentrizmusát, mindkét nemre hímnemű főneveket használ: az általános „he" (ő, hímnemű) jelentheti azt is, hogy „he or she" (ő, akár férfi, akár nő); a „mankind" (emberiség) és a „manmade" (ember alkotta) – mindkettőben benne van a „man" (férfi) szó – a nőket is magában foglalja; ugyanígy az olyan szavak, mint a „chairman" (elnök) és a „fireman" (tűzoltó).

Az ókori görögben ez az androcentrizmus sokkal hangsúlyosabb, *mivel a személyeket jelölő főnevek vagy hímneműek, vagy nőneműek, semlegesnemű lehetőség nincs*. Nőnemű alakot csak akkor használnak, ha a szó kizárólag egy nőre vagy nők csoportjára vonatkozik. Ha csak egy férfira vagy férfiakra, *vagy férfiak és nők vegyes csoportjára* utal, a főnév hímnemű alakja áll.[581]

Amikor Péter pünkösdkor ezernyi férfit *és nőt* szólít meg a tömegben, hímnemű főnevekkel nevezi őket: „atyámfiai" (*adelphoi*, szó szerint: fivérek) és „férfiak" (*andres*). Hasonlóképpen, amikor az Apostolok cselekedetei „tanítványokról" beszél, a hímnemű alakot használja akkor is, amikor nyilvánvalóan nők is jelen vannak. Vagy amikor az 1Kor 14 a gyülekezeti alkalmakon részt vevő sok prófétáról beszél, hímnemű alak áll, pedig tudjuk, hogy nők is prófétáltak.[582] Vagy gondoljon arra, hogy „Pál és Szilás … elmentek Lídia házához, ahol találkoztak az *adelphoi*-jal (szó szerint »fivérekkel«), és bátorították őket"[583] – miközben Lídia és sok más nő is része volt ennek a vegyes csoportnak, amelyet mégis egy hímnemű gyűjtőfőnév jelöl. A nyelvnek ez az androcentrikus használata olyan szélsőséges volt, hogy néha még egy vezetői tisztséget betöltő egyetlen nőt is hímnemű főnévvel jelölhettek. Például – ahogy már korábban idéztem – Fébét, bár nő volt, a Róm 16,1 diakónusnak nevezi, *nem* diakonisszának.

581. Néha a szövegösszefüggésből világos, hogy a szerző csak férfiakra gondol, máskor, hogy férfiakra és nőkre, és néha az olvasó nem lehet biztos abban, hogy a nők is beletartoznak-e.
582. Lásd 1Kor 11,2; 14,29.
583. ApCsel 16,40

Ez azt jelenti, hogy amikor azt olvassuk, Pál „presbitereket rendelt … minden gyülekezetben”,[584] lehettek nők is a kirendeltek között – de legalábbis a „presbiter” szó használata önmagában nem jele annak, hogy nem rendelt női presbitereket. Persze az akkori erősen patriarchális kultúrában nagyon valószínű, hogy sok gyülekezetben csupa férfiból állt a vezetőség. Ez azonban nem feltétlenül volt mindig így, különösen akkor nem, ha abban az időben Priszcilla is a gyülekezethez tartozott.

Hadd szemléltessem ezt egy elképzelt jelenettel. Miután visszatért az efézusi gyülekezetbe, Pál ismét elhagyta azt, majd valamivel később Efézus mellett utazott el. Úgy döntött, hogy nem megy be a városba, hanem csak a gyülekezet presbitereit hívatja egy közeli városba, Milétuszba. Ott egy napot akart tölteni azzal, hogy felidézi kétéves szolgálatát, és új lelkesedést ad nekik a pásztori szolgálathoz. Erről a találkozásról azt mondta, hogy „többé nem látják az ő arcát”.[585] A találkozó azzal ért véget, hogy körülvették, sírtak, és imádsággal bocsátották útjára. De figyeljen: nem a gyülekezet minden tagját hívatta, csak a presbitereket.[586] El tudja képzelni, hogy Akvila azt mondja Priszcillának, aki vele akar tartani a milétuszi útra: „Drágám, Pál azt mondta, csak a presbiterek. Neked itthon kell maradnod”? Én nem. És megmondom, miért: Priszcilla éppen úgy lelkipásztorként szolgált abban a gyülekezetben, mint a férje.

Az utolsó ellenvetés arra mutat rá, hogy az eredeti, jeruzsálemi gyülekezetet csak férfiak vezették. Igaz, hogy a jeruzsálemi gyülekezetet a férfi apostolok vezetik (ApCsel 1–5), majd hét férfit rendelnek, hogy segítsenek nekik a vezetésben (ApCsel 6–8), de egyik tény sem egyetemes minta minden gyülekezet számára. Attól eltekintve, hogy a Tizenkettő férfi volta jelképes jelentőségű (ezzel az előző fejezetben foglalkoztam), emlékeznünk kell arra, hogy mint minden gyülekezetet, a jeruzsálemit is *a helyi helyzete formálta*. Az ApCsel 6-ban például nem az apostolok, hanem a gyülekezet választ ki hét férfit, hogy rendezzék a súlyos konfliktusokat a kiszolgáltatott özvegyasszonyok körül, akik közül egyesek görög nyelvű zsidók, mások héber zsidók voltak. Abban a júdeai kultúrában elvárható volt, hogy a peremre szorult asszonyok, akiknek szükségük volt valakire, aki megvédi őket és kiáll értük, erre szabad férfiakat válasszanak (nem más nőket és nem rabszolgákat).

584. ApCsel 14,23
585. ApCsel 20,38
586. ApCsel 20,17

A jeruzsálemi gyülekezet látszólagos férfiközpontúságáról még többet is mondhatunk. Jézus feltámadása és a Lélek ajándéka új teológiai valóságokat szabadított fel, de úgy tűnik, néhány évbe telt, amíg ezek átjárták az első századi, még zsenge gyülekezetet. Ha elejétől végéig olvassuk az Apostolok cselekedeteit, észrevesszük, hogy a gyakorlat fokozatosan fejlődik, mert a korai gyülekezetnek időre van szüksége ahhoz, hogy alkalmazza az imént kapott evangéliumot. A túlzott leegyszerűsítés kockázatával: az Újszövetségben leírt „ősgyülekezet" korszaka két szakaszra oszlik. Az első évtizedben a gyülekezet elsősorban egy jeruzsálemi zsidó irányzat. Aztán gyorsan túlterjed zsidó bázisán, és eljut Kis-Ázsiába és Európába, ahol főként pogányokból álló közösséggé válik. E fejlődés nyomán a korai gyülekezetben világos elmozdulás látható a *kizárólag* zsidó vezetéstől a zsidó *és* pogány vezetés felé. Ez a folyamat időbe telik, noha teológiailag kezdettől fogva igaz, hogy „nincs zsidó, sem pogány". *Nos, valami hasonlót feltételezhetünk arról a lassú haladásról is, ahogyan a gyülekezet egyre teljesebben szolgálatba állítja a nőket, noha teológiailag kezdettől fogva igaz, hogy „nincs férfi, sem nő".* Az újszövetségi gyülekezet két szakasza közül melyik cseng egybe jobban a mai gyülekezetekkel? Bár a Kr. u. 35-ös jeruzsálemi gyülekezetből is meríthetünk ihletet, valószínűleg jobb útmutatást kapunk a Kr. u. 57-es római gyülekezettől – amely már nem zsidó irányzat (ez a Róm 1–15 nagy gondolata), és már nem is férfiuralmú (ez a Róm 16 nagy gondolata).

Összegezve: sok jó okunk van azt hinni, hogy Priszcilla lelkipásztor volt, és egyetlen megalapozott okunk sincs az ellenkezőjére. De talán túlságosan Priszcillára összpontosítottunk. A Róm 16 egy másik asszonyt is említ, akinek szolgálati megbízólevele erőteljesen megfeddi azt, ahogyan a gyülekezet a történelemben és ma lekicsinyli a nők szolgálatát.

Júnia, az apostol

Miután Pál köszöntötte Priszcillát és Akvilát, egy másik házaspárt is ajánl a római gyülekezetben: „Köszöntsétek Andronikuszt és Júniát, zsidó testvéreimet, akik velem együtt raboskodtak. Kiválóak az apostolok között, és már előttem Krisztusban voltak."[587]

587. Róm 16,7

Néha azt feltételezzük, hogy a világméretű egyház első évtizedeinek minden jelentős szolgálatát leírja az Apostolok cselekedetei. Ez a vers azonban szétzúzza ezt a képet. Itt van egy házaspár, amelyet az Apostolok cselekedetei egyáltalán nem említ, mégis láthatóan rendkívül fontos, úttörő szolgálatot végeztek – nagy áron: bebörtönözték őket érte.

Amikor Pál a római gyülekezetnek ír, még nem járt sem abban a városban, sem abban a gyülekezetben. Ez azon kevés európai gyülekezet egyike, amelyet nem ő alapított. Csak találgathatjuk, ki alapította, és sok teológus szerint ez a házaspár a legvalószínűbb jelölt. Júnia és Andronikusz zsidók voltak, mint Pál, és már Pál előtt hívők lettek, vagyis a jeruzsálemi gyülekezetben kezdték követni Jézust. Talán a jeruzsálemi hívők belső köréhez tartoztak, akik látták a feltámadott Jézust, és akiket István megölése után kisodort az élet a nagyvilágba.

Ahogy Priszcilla és Akvila esetében, Pál itt sem ad esélyt arra, hogy egy komplementárius „vezető–segítő mintát" olvassunk bele a házasságukba. Inkább igazi szolgáló házaspárként kezeli őket, mert mindkettőjüknek egyszerre ugyanazt a dicséretet adja: *mindketten* apostolok; *mindketten* kiválóak voltak úttörő szolgálatukban; és *mindkettőjüket* bebörtönözték. Sajnos a hierarchikus nézetet valló írásmagyarázók régóta igyekeznek lekicsinyelni az asszony szolgálatát, mégpedig háromféleképpen.

Először is egyesek azt állítják, hogy Júnia nem nő volt. A késő középkorig nőnek tartották,[588] de a 14. században Római Egidius (Aegidius Romanus) férfinak nyilvánította, mert apostolnak nevezik. Ez a „nemváltás" azonban – ahogy egy teológus fogalmaz – „a soviniszta képzelet szüleménye" volt.[589] A latin eredetű *Junia* gyakori női név volt a Római Birodalomban. Ezzel szemben az ókori nevek adatbázisában végzett kimerítő keresés egyetlen példát sem talált a feltételezett *Junias* férfinévre.[590] A 20. században újra fellángolt a törekvés, hogy férfinak tekintsék, de immár közel négy évtizede a tudományos

588. Lásd Paul Jewett, Romans, 961–962. o. A kivétel Epiphaniosz (315–403), aki egy férfi Juniasról beszél, de azt is gondolja, hogy a Róm 16,3 Priszcillája férfi, amiről tudjuk, hogy nem igaz. Ezért nyugodtan kizárhatjuk mint megbízható tanút. Lásd Eldon Epp, *Junia*, 34. o.
589. Paul Jewett, Romans, 962. o.
590. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, 276. o.

konszenzus ismét megerősíti, hogy nő volt[591] (bár egyes komplementárius teológusok továbbra is az ellenkezőjét állítják[592]).

Másodszor egyesek azt mondják, hogy nem volt apostol. 2001-ben két komplementárius teológus[593] írt egy cikket, amellyel az ESV fordítását igazolták. Az ESV így fordít: „Júniát nagyra becsülték az apostolok" – vagyis Júnia nem tartozott az apostolok közé. E teológusok állítása (és így a vers ESV-fordítása) azonban nem állta ki a szakmai bírálat próbáját. Miután megvizsgálták az adatbázist, és elemezték a szókincset és a nyelvtant, olyan szövegkutatók, mint Linda Belleville, Eldon Epp és Richard Bauckham hamar cáfolták ezt az állítást. Kimutatták, hogy sokkal meggyőzőbb úgy érteni a verset, hogy Júnia nő is volt és apostol is – összhangban a korai egyház felfogásával.[594]

Érveik olyan meggyőzők, hogy végül még Tom Schreiner is elismerte, hogy Júnia nő volt és apostol,[595] ugyanakkor újabb ellenvetést hozott fel.

Nem volt igazi apostol. Schreiner szerint „az »apostolok« szó itt valószínűleg »gyülekezetplántálókra« vagy »misszionáriusokra« utal, és így nem helyezi Júniát és Andronikuszt a Tizenkettővel vagy Pállal egy szintre".[596]

Úgy tűnik azonban, hogy Schreiner nem érti kellőképpen, mi az apostolság. Bár az „apostol" szó jelentése *küldött*, az Újszövetségben háromféle „apostol" van. Az első típusú apostolok a Tizenkettő, akiket Jézus még földi élete idején választott ki. Aztán vannak a második típusú apostolok. Ez az apostolok

591. Ezt a nézetet vallják például a rómaiakhoz írt levél újabb kommentátorai, mint M.J. Lagrange, Leon Morris, John Ziesler, J. A. Fitzmyer, C. E. B. Cranfield és James Dunn.

592. A vezető komplementárius teológusok többsége és szinte minden mai kommentátor, például Andreas Köstenberger és Douglas Moo azonban elismeri, hogy nő volt.

593. Michael Burer és Daniel Wallace: "Was Junia Really an Apostle? A Re-examination of Romans 16:7" NTS 47 (2001), 76–91. o.

594. Lásd Linda Belleville, "A Re-examination of Romans 16:7 in Light of Primary Source Materials," NTS 51 (2005): 231–249. o.; Eldon Epp, Junia: The First Woman Apostle; Richard Bauckham, Gospel Women, 165–185. o.

595. Az 1995-ös „Recovering Biblical Manhood and Womanhood" című kötetben (221. o.) még vitatja, hogy Júnia biztosan apostol volt, a 2005-ös „Two Views of Women in Ministry" című kötetben (1. fejezet) viszont már egyetért a tudományos többséggel. Hasonlóképpen Philip Payne „One in Christ" című könyvéről írt ismertetésében egyetért Payne-nel: „Júnia szinte biztosan nő volt, és Pál apostolnak nevezi." (Forrás: www.bit.ly/3qaJctI) Nincs egyedül – más vezető komplementárius teológusok is egyetértenek vele, így Douglas Moo a rómaiakhoz írt levélhez készült kommentárjában (Romans, 923. o.) és Köstenberger a „God's Design for Man and Woman" című könyvben (153. o.).

596. Schreiner a „Two Views of Ministry" című kötetben, 105. o. Douglas Moo hasonlóan érvel a rómaiakhoz írt levélhez készült kommentárjában, 922. o.

tágabb körét jelenti – köztük Pált, Barnabást és Jakabot –, akiket Jézus most, hogy a mennyben van, elhívhat és kiküldhet.[597] Az Újszövetség szinte minden apostolokra vonatkozó említése e két szóhasználat valamelyikébe illik. Ám mire a rómaiakhoz írt levél megszületett, néhány évtizeddel a gyülekezet történetének kezdete után, „az apostolok" már nem a Tizenkettőt jelentette, hanem a tágabb csoportot. Pál is jellemzően így használta a kifejezést.

Végül vannak a harmadik típusú apostolok: azok, akiket egy adott gyülekezet választ ki, és küld el egy fontos megbízatással, főként azzal, hogy vigyenek el egy pénzadományt. Az Újszövetségben mindössze két helyen jelöli a szó azt a személyt, akit egy helyi gyülekezet külön feladattal küld el, hogy képviselje a gyülekezetet valaki előtt vagy egy másik gyülekezetnél: a filippi gyülekezet Epafróditust küldi el „küldöttként", hogy vigasztalja és ellássa Pált,[598] több gyülekezet pedig kiválaszt és elküld egy-egy embert, hogy segítsen elvinni egy nagy pénzadományt a jeruzsálemi gyülekezetnek[599] – a NIV itt a szót „képviselőknek" (representatives) fordítja.

Melyikre gondol tehát Pál, amikor azt mondja, hogy Júnia „az apostolok" egyike? Nyilvánvalóan nem lehetnek az első típusú apostolok, akiket Pál máshol „a Tizenkettőnek" nevez.[600] És szinte biztos, hogy nem is csupán harmadik típusú gyülekezeti küldöttek valamilyen különleges megbízatással. Ezt onnan tudjuk, hogy azon a két helyen, ahol Pál a szót küldött képviselő értelmében használja, birtokos szerkezettel pontosítja: Epafróditus „*a ti* apostolotok", a pénzt vivők pedig „*a gyülekezetek* apostolai". Ezzel szemben a második típusú apostol nem csupán egy helyi gyülekezet képviselője – őt maga Krisztus küldi. Az, hogy Pál egyszerűen „apostoloknak" nevezi a házaspárt, azt jelzi, hogy nem csupán egy gyülekezet küldte őket valamilyen megbízatással. Sem Epafróditus, sem a pénzt vivők nem kockáztatták a börtönt e feladatok elvégzésével, Júnia és férje viszont börtönben ült – valószínűleg éppen a második típusú apostol munkája miatt. Pálhoz hasonlóan közvetlenül Jézus Krisztustól kaptak megbízást nagy áldozattal járó, úttörő szolgálatra: hirdették az evangéliumot, gyülekezeteket alapítottak és erősítettek meg, meghatározták e gyülekezetek tanítását, lelkipásztorokat neveltek fel és iktattak be.

597. Lásd ApCsel 14,14; 1Kor 9,5–6 és Gal 1,19.
598. Fil 2,25
599. 2Kor 8,23
600. 1Kor 15,5

Pál apostolsága ugyan egyedülálló az apostolok tágabb körén belül, mert ő a Szentírást is írja, akárcsak a Tizenkettő némelyike, mégis olyan nyelvet használ, amely az apostoli házaspárt önmagával azonosítja. Ők „zsidó testvérei". „Vele együtt" voltak börtönben.

Nem is értjük, hogyan tehetné Júniát Pálnál kisebbé az, hogy Schreiner csupán „gyülekezetplántálónak" vagy „misszionáriusnak" nevezi – hiszen Pál éppen ez volt. Pál ráadásul olyan nyelvet használ, amely kifejezi: szerinte Júnia egyenrangú vele. Mi mást jelenthetne az, hogy Júnia „kiváló [vagyis az osztály legjobbja] az apostolok között" – egy olyan csoportban, amelyhez Pál maga is tartozik? Pált Júniában legalábbis részben az nyűgözi le, hogy láthatóan régebben végzett apostoli munkát, mint ő. Ahogy mondja, Júnia „előtte volt Krisztusban".

Ebben rejlik Schreiner tévedése: az a kísérlete, hogy Júniát Pálnál kisebbnek mutassa, ellentétes Pál szándékával, aki őt magához hasonlónak, *sőt magánál is többnek* mutatja. Schreiner talán jól tenné, ha megfogadná Aranyszájú János egyházatya szavait, amelyeket a Róm 16-hoz írt ókori kommentárjában mond: „Apostolnak lenni nagy dolog. De kiválónak lenni az apostolok között – gondoljunk csak bele, milyen csodálatos dicséret ez! Műveik és erényes cselekedeteik alapján voltak kiválóak. Valóban, milyen nagy lehetett ennek az asszonynak a bölcsessége, hogy még az apostoli címre is méltónak tartották."[601]

Következtetésünk: Júnia nő volt, és apostol volt – ráadásul második típusú apostol. De látja, mit jelent mindez?

Bár a legtöbb mai felekezet nem ismeri el az apostoli szolgálatot, az Újszövetség két helyen is azt mondja, hogy ez a legfontosabb szolgálat. Pál még az „első" szót is használja, amikor leírja, hogyan alapít a Szentlélek újabb gyülekezeteket a világban. Ezt mondja: „Isten rendelt a gyülekezetben *először* apostolokat, másodszor prófétákat, harmadszor tanítókat, azután csodákat, azután gyógyítás ajándékait, segítséget, kormányzást és különféle nyelveket."[602]

Ez egy egyszerű kérdést vet fel: ha a Róm 16,7 megnevez egy nőt, aki apostol volt – vagyis a világ legmagasabb rangú, legfontosabb, alapvető és

601. Aranyszájú János, 31. homília a rómaiakhoz írt levélről
602. 1Kor 12,28–29. Lásd még Ef 4,11.

legnagyobb tekintélyű szolgálatához tartozott –, akkor gond lenne-e, ha egy nő bármely alacsonyabb szintű szolgálatban vezetne, például helyi gyülekezeti vezetőként? A válasz annyira ellentmond annak a komplementárius meggyőződésnek, hogy a nők nem gyakorolhatnak magas szintű tekintélyt a gyülekezetben, hogy most már értjük, miért mennek el teológusaik olyan messzire, hogy kétségbe vonják Júnia nemét és apostolságát.[603]

Prófétanők

Az Újszövetségben van női apostol (Júnia), evangélista (a samáriai asszony) és pásztor-tanító (Priszcilla). Ez az Ef 4,11-ben említett ötféle vezetői tisztségre emlékeztet bennünket („Krisztus maga adta az apostolokat, a prófétákat, az evangélistákat, a pásztorokat és tanítókat, hogy felkészítsék népét.”[604]). Ez pedig egy további kulcsfontosságú szolgálatra irányítja figyelmünket, amellyel ebben a fejezetben még nem foglalkoztunk: a prófétákra.

A héber Biblia prófétanőinek hagyományát folytatva (köztük Mirjám, Débora és Hulda), és Jóel próféciáját beteljesítve, amely szerint asszonyok és leányok prófétálnak, az Újszövetség több prófétanőt is megnevez: Annát, Máriát, Jézus anyját, és Fülöp négy leányát.[605] Pál a korinthusi gyülekezet prófétáló asszonyairól is elismerően ír, bár nevüket nem említi.[606] A Jelenések könyvében Jézus megfedd egy prófétanőt és tanítónőt, aki talán a thiatirai gyülekezet egyik vezetője is volt. Még időt is ad neki a megtérésre – nem azért fedi meg, mert *nőként* próbált tanítani és prófétálni, hanem mert erkölcstelen ember volt, aki erkölcstelenséget terjesztett.[607]

603. Mindennek másik következménye, hogy még egy okunk van elfogadni Priszcillát lelkipásztornak: ha Júnia a férjével együtt viselte az apostoli tisztséget, akkor feltételezhetjük, hogy természetes volt, hogy Priszcilla is a férjével, Akvilával együtt viselje a pásztori vezetés tisztségét.
604. Bár az 1Kor 12 és a Róm 12 az ajándékokról mint különböző embereknek (nőknek is) adott feladatokról beszél, az Ef 4,11 bizonyos vezetőkről szól, akik maguk Jézus ajándékai a gyülekezetnek.
605. Lk 2,36; ApCsel 1,14 és 2,17; ApCsel 21,9
606. 1Kor 11,5
607. Jel 2,20–24

Bár az Újszövetségben úgy tűnik, van különbség a ritkább prófétai *vezetői tisztség* (amelyet az Ef 4,11 említ) és a gyakoribb prófétálás *ajándéka* között, a szövegben semmi sem utal arra, hogy a nőknek csak az ajándék juthatott, a tisztség nem – különösen azoknak az asszonyoknak a fényében, akik az Ószövetségben egyértelműen a próféta tisztségét töltötték be. Gondolja végig, milyen fontos ez a felismerés.

A próféták tanítók is voltak – miért mondaná különben Pál az 1Kor 14-ben, hogy „tanítást" hozhatnak?[608] Derek Morphew az 1Kor 14 elemzése alapján így összegez: „Pálnál a prófétálás olyan fogalom, amely a sugalmazott tanítás bizonyos fajtáit foglalja magában. A próféta tanítása átfedésben van a tanítóéval, és csak a közlés módja alapján lehet megkülönböztetni, vagy aszerint, hogy a tanítót elismert prófétának tekintik-e."[609]

Azok a mai felekezetek, amelyek hajlamosak éles határt húzni tanítók és próféták között, és a tanítókat a próféták fölé rangsorolják, utólag próbálják ráhúzni meggyőződésüket az Újszövetségre. Azt mondják, hogy a tanítás megbízható, és ezért tekintélye van, a prófétálás viszont spontánabb lehet, ezért nincs tekintélye. Valójában mind a tanítók, mind a próféták tanításától elvárható, hogy igaz és a Lélek által vezetett legyen, de mindkettő esetében fennáll a veszély, hogy nem igaz, ezért a gyülekezeteknek meg kell vizsgálniuk.[610] Péter a hamis tanítást még össze is kapcsolja a hamis prófétálással, és így a tanítást is a prófétálással: „[V]oltak hamis próféták is a nép között, amint ti köztetek is lesznek hamis tanítók."[611] A tanítás és a prófétálás közötti fogalmi átfedés miatt „azok a protestáns teológusok és kommentátorok, akik a komplementáriusok megjelenése előtt éltek, azt állították, hogy a prófétálás a [bibliai] igehirdetés egyik formája, [amely] a korai egyház egyik legfontosabb szolgálata [volt]. Még Kálvin János is úgy tekintett a prófétálásra, mint »a Szentírás magyarázatára, a jelen szükségére alkalmazva«."[612]

Az Újszövetség egyszerűen nem támasztja alá, amit a komplementárius teológusok mondanak, hogy a tanítás „hivatalos", a prófétálás pedig „nem

608. 1Kor 14,26
609. Derek Morphew az „Equal but Different" című művében E.E. Ellist idézi: „Prophecy and Hermeneutics in Early Christianity" (141. o.).
610. 1Kor 14,29; Jel 2,20.24
611. 2Pt 2,1
612. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, 6. fejezet

hivatalos" szolgálat.[613] Az Ef 4,11-ben említett ötféle vezetői tisztségen kívül Pál két helyen jut legközelebb ahhoz, hogy valamit „hivatalos" szolgálatnak nevezzen. Az egyik az Ef 2,20, ahol azt mondja, hogy a gyülekezetek „az apostolok és próféták" szolgálatára épülnek (pásztorokat és tanítókat nem említ). A másik az 1Kor 12,28, ahol Pál a tisztségeket a legkiemelkedőbbtől és legstratégiaibbtól a legkevésbé kiemelkedőig sorolja: „Isten rendelt először apostolokat, másodszor prófétákat, harmadszor tanítókat." Nincs bibliai alapunk arra, hogy a tanításnak magasabb rangot tulajdonítsunk, mint a prófétálásnak – ha valamit, akkor inkább azt mondhatjuk, hogy a próféták rangban a tanítók fölött állnak. A tanításnak és a prófétálásnak is olyan mértékben van tekintélye, amilyen mértékben üzenete igaz és Istentől való. Mindezzel azt akarom mondani: az a komplementárius érv, hogy a nők lehetnek próféták, de nem lehetnek lelkipásztorok vagy tanítók, akiknek „hivatalos" szolgálatukban nagyobb a tekintélyük, sok mai gyülekezeti közegben talán értelmesnek tűnik, de ellentmond Pál teológiájának.

Az egyháztörténeti érv

A komplementárius teológusok úgy is próbálják cáfolni, hogy Priszcilla lelkipásztor, Júnia pedig apostol volt, hogy rámutatnak: tudomásunk szerint az egyházatyák a második századtól kezdve nem rendeltek nőket vezetőkké vagy tanítókká. Sőt, ahogy telt az idő, egyre szigorúbban léptek fel ez ellen.[614] Mit mondjunk erre?

A 2. fejezetben újra szemügyre vettük azt a nőgyűlölő hozzáállást, amely oly sok egyházatyánál megfigyelhető. Ahogy láttuk, sajnos szem elől tévesztették, hogyan látja Jézus a nőket, és a Szentírást patriarchális kultúrájuk szemüvegén keresztül olvasták, ahelyett hogy kultúrájukat olvasták volna a Szentírás szemüvegén keresztül. Így a nőket ünneplő Újszövetség tintája még meg sem száradt, és a nőgyűlölet már beszivárgott az

613. Kevin Giles idéz egy komplementárius teológust, aki szerint „a prófétálás tekintélyt hordozó funkciója nem egy intézményes tisztségen alapul, hanem magán a kijelentésen mint Isten igéjén". (6. fejezet) Ez az érv azonban mindkét irányban működik. Azt is mondhatjuk: „A tanítónak és a tanításnak nincs önmagában tekintélye; ami tekintéllyel bír, az – akárcsak a prófétálásnál – »maga a kijelentés mint Isten igéje«."

614. Hogy a patrisztikus korban legalább néhány nőt presbiterré szenteltek a gyülekezetekben, az abból is kitűnik, hogy zsinatok – például a Kr. u. 370-es laodiceai zsinat – megtiltották ezt a gyakorlatot.

egyházba. Női lelkipásztorok felszenteléséről szó sem lehetett: az egyház annyira meg volt győződve a nők alacsonyabb rendűségéről és alárendeltségéről, hogy az elmúlt századokban szinte egyetlen gyülekezet sem avatott fel még diakónusnőket sem.

Bár sokat tanulhatunk az egyháztörténetből, kritikusan is kell szemlélnünk a Szentírás és a bibliai tanítás jobb megértése alapján – a legkülönfélébb témákban. Például bár az egyház az első néhány évszázadban nagy előrelépést tett a Szentháromságra és Jézus Krisztusra vonatkozó tanok meghatározásában, úgy tűnik, gyorsan eltávolodott az Újszövetség gyülekezetvezetésről szóló tanításától. Az első század végére feladták az Újszövetség által hangsúlyozott többes vezetést. Ignác egyházatya azt tanította, hogy minden gyülekezetet monarchikus püspökség vezessen – egyetlen lelkipásztor –, és ez az elképzelés ma is széles körben él.

Csak a reformáció után kezdték olyan csoportok, mint a presbiteriánusok, újra érvényesíteni a többes vezetés gondolatát. Bár ma egész felekezetek vallják ezt ismét, meg kell jegyeznünk, hogy ez eltérés volt több mint egy évezrednyi „egyháztörténettől" – olyan eltérés, amely annak újrafelfedezésén alapult, amit az Újszövetség mindvégig tanított. *Ugyanígy a nők alacsonyabb rendűségének és alárendeltségének elutasítását – amely annyira átjárta az egyháztörténetet – az igazolja, hogy újra felfedeztük, amit az Újszövetség mindvégig tanított.*

Bár az emberiség története az elmúlt században nagyrészt egyre több nőnek tette lehetővé, hogy a férfiak mellett a társadalom élére álljon, az irónia az, hogy sok többes vezetésű gyülekezet az ellenkező irányba ment. A monarchikus püspökség évszázadai alatt egyetlen férfi vezetett egy gyülekezetet, ami azt jelentette, hogy elvben legalább sok nő állhatott mellette a második szintű szolgálatokban. *Amikor azonban azok, akik visszaszerezték a többes vezetést, azt is feltételezték, hogy a vezetőség minden tagjának férfinak kell lennie, ezek a gyülekezetek férfiuralmúbbak lettek, mint valaha!*

Nagyon hálás vagyok, hogy olyan korban élhetek, amikor egyre több teológus fedezi fel újra a Szentírás átfogó tanítását: ha Priszcilla lelkipásztor volt, Júnia apostol, és voltak prófétanők, akkor nincs jó okunk arra, hogy a nőket kizárjuk Isten országának bármely munkájából. Bár a hagyományt nem szabad lenézően kezelnünk, Jézus arra tanít, hogy a Szentírás megújult

megértése alapján újítsuk meg hagyományainkat, és óv attól, hogy hagyományaink mögé bújva kitérjünk az elől, amit az evangélium következményei megkövetelnek.[615]

Bibliai kontra biblicista

Még mindazok után is, amit elmondtam, egyesek megmakacsolják magukat, és azt mondják: amíg nem vagyunk száz százalékig biztosak abban, hogy Priszcilla vagy egy másik nő lelkipásztor volt, addig az óvatosság oldalán kell maradnunk, és ma sem szabad női lelkipásztorokat felszentelnünk.

Ezzel az első probléma az, hogy arra sincs abszolút bizonyosságunk, hogy az Újszövetségben bármely pogányt vagy rabszolgát presbiterré rendeltek volna. Csak egyetlen férfiról tudunk, aki lelkipásztor lehetett – Péterről, egy szabad zsidó férfiról. Akkor most a bizonyosság nevében megtiltsuk a pogányoknak és az alacsony társadalmi helyzetű embereknek, hogy a gyülekezetek vezetőségébe kerüljenek?[616] Következetesnek kell lennünk. Ha

615. Mt 15,2–6

616. Miért vagyunk olyan nyugodtak, amikor a mai gyülekezetben pogány származású embereket szentelünk fel? Nem akarok túl nagy súlyt helyezni erre az érvre, hogy nincs bizonyíték pogány presbiterekre, de végiggondolom, hogy megmutassam: ugyanabba a bizonytalanságba jutunk, mint amikor a női presbiterek mellett vagy ellen érvelünk. Kik a görög vezetők a korai egyházban? A görög Titusz nem presbiter volt, hanem apostoli megbízott. Timóteus, akit zsidó anyja és nagyanyja tanított a Szentírásra, inkább zsidó volt, mint nem. De még ha pogány volt is, ő is apostoli megbízott volt, nem presbiter. Kétséges, hogy Lukács pogány volt-e, de még ha az volt is, útitárs és író volt, nem presbiter. Legalábbis elképzelhető, hogy mivel Pál stratégiája az volt, hogy minden városban először a zsidókhoz megy, és csak azután a pogányokhoz, a presbitereket a zsidó csoportból választotta, akik jól ismerték az Írásokat. Mégis ki tiltaná meg közülünk mindezt hallva, hogy pogányok presbiterek legyenek? Én nem, és valószínűleg Ön sem. Miért akarják hát oly sokan megakadályozni, hogy nők presbiterként szolgáljanak, azzal az indokkal, hogy nem lehet meggyőző bibliai példát idézni? Ha valaki meg akarná védeni, hogy pogányok is lehetnek presbiterek, hogyan tenné? Gondolom, a következő négy érv valamelyikével: 1) A Gal 3,28 azt mondja, hogy Krisztusban „nincs zsidó, sem pogány". De akkor emlékeznünk kell arra, hogy ez a vers ugyanezt mondja a nemekről is: „nincs férfi, sem nő". 2) Péter látomása a háztetőn és a Lélek ezt követő kiáradása Kornéliuszra megmutatta neki, hogy a pogányok nem tisztátalanok, ahogy a zsidók gondolták, hanem méltók a gyülekezet teljes jogú tagságára. De akkor emlékeznünk kell arra, hogy – amint a pünkösdi Lélek-kiáradás tanúsítja – a nők is teljes jogú tagok voltak. 3) Rámutathatna egy olyan görög apostoli megbízottra, mint Titusz, és ezzel megmutathatná, hogy az alacsonyabb tekintélyű emberek, például a presbiterek is lehettek görögök. De akkor emlékeznünk kell arra, hogy ott van Júnia, az apostol, aki a tekintély skáláján egy fokkal Titusz fölött áll. 4) Kiemelhetné, hogy a Római Birodalmon és az első században túl valószínűleg lesznek csak pogányokból álló kultúrák, ellentétben az újszövetségi városokkal, ahol mindig voltak zsidók (6 millió zsidó élt Palesztinán kívül). De akkor emlékeznünk kell arra, hogy

aggódunk a női presbiterek miatt, mert nem tudunk rájuk kifejezett példát idézni, akkor ugyanannyira aggódnunk kellene a pogány presbiterek miatt is.

A nagyobb probléma azonban az, hogy egyáltalán nem így kell alkalmaznunk a Szentírást! Ez biblicista megközelítés, nem bibliai. Az előbbi semmit sem enged meg, amíg nem talál rá igeverset, az utóbbi viszont a Szentírás elveivel összhangban igyekszik cselekedni akkor is, ha nem talál olyan igehelyet, amely pontosan azt a gyakorlatot írja elő. Azt javaslom, hogy amikor a gyülekezet Lélek vezette, a körülményekre érzékeny missziójáról van szó, ne a félelemmel teli biblicista hozzáállást vegyük fel – hogy semmit ne tegyünk, amíg nem találunk rá bizonyító igét –, hanem inkább azt, hogy szabadon cselekedhetünk a Szentírás elveivel összhangban.

Valójában ma már így működünk abban a száz dologban, amelyet a missziói szemléletű mai gyülekezetek tesznek: hangszereket és hangosítást használunk, szakosodott közbenjáró csoportokat szervezünk, evangélizációs traktátusokat osztunk, vezetőképző programokat indítunk, több munkatársat alkalmazunk, Bibliákat nyomtatunk és osztunk ki, honlapokat készítünk, épületeket vásárolunk, vagy a gyerekeket és a tizenéveseket külön választjuk egymástól és a felnőttektől. Mindeközben ezek közül egyiket sem írja elő, sőt nem is írja le az Újszövetség.

A női lelkipásztorok felszentelésének szabadsága olyan irány, amelynek a Bibliában párhuzamos hangsúlyai vannak. Mivel a gyülekezetben biztosan voltak női evangélisták, női háztartásvezetők, tanítónők, prófétanők, diakónusnők és női apostolok, és mivel nincs ellene világos bibliai tilalom, észszerű – és nem észszerűtlen – elismerni a női presbitereket ott, ahol Isten elhívja őket, és ahol ez a missziót szolgálja. A legtöbb mai egalitárius kultúrában ez a helyzet. Ahogy Jamin Hübner mondja, értelmetlen „a presbiterséget vagy a pásztori tisztséget e többi feladattól elkülönített, különleges kategóriába sorolni – úgy, hogy az egyik nemet automatikusan, egyetemesen és véglegesen kizárják az egyik szerepből, *minden* más feladatot viszont betölthet".[617] Ez különösen igaz, amikor *nem* lehetünk biztosak abban, hogy az újszövetségi korban csak férfiak voltak presbiterek; amikor *nincs*

ez az egalitárius érvet visszhangozza: ma egalitárius kultúrában élünk, ellentétben az első század patriarchális kultúráival.

617. Jamin Hübner az „A New Case for Female Elders" című doktori disszertációjában. (Forrás: www.bit.ly/3BNaSY8 171. o.)

kifejezett tilalom a női presbiterség ellen; és amikor *szinte biztosak* lehetünk abban, hogy Priszcilla, akárcsak a férje, lelkipásztor volt.

Egyébként azért volt a római gyülekezet kész arra, hogy női vezetőket és tanítókat engedjen szolgálni a körében, mert jól értette a lelki ajándékok elismerésének vezérelvét.

13

Lelki ajándékok (Róm 12) kontra nemi hovatartozás (1Tim 3)

„Amikor a nem alapján történik az első rostálás, akkor bármilyen ajándékot és képességet adott is Isten a … nőknek, azok a szekrény polcán végezhetik. Az egyik következmény az a csalódottság, amelyet ezeknek az ajándékoknak a megtagadása kelthet, de még súlyosabb a harag vagy a szomorúság, amelyet akkor élünk át, amikor személyiségünk egy lényegi részét semmibe veszik." Alice Mathews[618]

A patriarchátusnak a társadalomban nemcsak az az ára, hogy elfojtja a népesség egyik felének hozzájárulását, hanem az is, hogy valószínűbbé teszi a középszerű teljesítményt a másik fél azon tagjainál, akik túl gyakran úgy érzik, jár nekik az előléptetés, még ha mások alkalmasabbak is a feladatra. Melinda Gates 2019-ben megjelent, a nők vezetői szerepéről szóló könyvében így magyarázza el, hogyan látja a nemek közötti egyenlőség mérlegének kiegyensúlyozását:

Soha nem gondoltam, hogy a nők jobbak a férfiaknál, vagy hogy a világ jobbá tételének legjobb módja az, ha a nők több hatalmat szereznek, mint a férfiak. Azért tartom ártalmasnak a társadalomra a férfiuralmat, mert minden uralom ártalmas: azt jelenti, hogy a társadalmat hamis hierarchia irányítja, amelyben a hatalmat és a lehetőségeket nem, kor, vagyon és kiváltság szerint osztják – nem pedig képesség, erőfeszítés, tehetség vagy teljesítmény szerint.[619]

Valami hasonlót mondhatunk az egyházról is, amikor nemük alapján választ vezetőket és tanítókat. Persze egy erősen patriarchális környezetben (például egy szigorúan iszlám országban), ahol ez súlyos botránykő lehet a kívülállók számára az evangélium befogadásában, missziói szempontból előnyös lehet,

618. Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, 13. fejezet
619. Melinda Gates, The Moment of Lift: How Empowering Women Changes the World

ha csak férfiakat választanak vezetőnek a gyülekezetben. De ahol már nincs ilyen botránykő, ott számomra világos, hogy az ajándékoknak kell győzniük.

Tekintse át Pál lelki ajándékokról szóló sok felsorolását[620] a római, az efézusi és a korinthusi gyülekezetnek írt leveleiben (mellesleg éppen azokban a gyülekezetekben, amelyek vezetésében Priszcilla bizonyos időszakokban részt vett), és azt fogja találni, hogy *a Lélek nem törődik azzal, milyen nemű vagy milyen társadalmi helyzetű valaki, amikor ezeket az ajándékokat kiosztja*. Úgy tűnik, az ajándékokat osztó Lélek nem nézi, ki férfi és ki nő.

Azért volt a római gyülekezet olyan nyugodt afelől, hogy jelentős szolgálati szerepeket bízzon a nőkre – ahogy ez a Róm 16-ból kitűnik –, mert szilárdan értette, hogy a szerepek kiosztásának alapja az ajándék, ahogy ez a Róm 12-ből kitűnik:

Különböző ajándékaink vannak a nekünk adott kegyelem szerint. Ha ajándékod a prófétálás, prófétálj hited szerint; ha a szolgálat, szolgálj; ha a tanítás, taníts; ha a bátorítás, bátoríts; ha az adakozás, adakozz bőkezűen; ha a vezetés, vezess szorgalmasan; ha az irgalmasság, gyakorold jókedvvel.[621]

Ha Pál úgy hitte volna, hogy bizonyos szerepeket az illető neme korlátoz, ez lett volna a tökéletes hely arra, hogy ezt kimondja. De nem teszi. Ebben a szakaszban semmi sem utal arra, hogy Pál a nőket bármelyik ajándékból kizárná.[622] Ha a levelét végigolvassuk, és rátalálunk például Priszcilla említésére, aki a bizonyítékok szerint férfiakat is vezetett és tanított, megkapjuk a magyarázatot: Priszcillának bizonyára megvolt a tanítás és a vezetés lelki ajándéka.

A lelki ajándékok mint az egyenlőség eszközei

Ha az embereket rangjuk, népcsoportjuk vagy nemük alapján állítjuk tisztségekbe és feladatokba, akaratlanul is megosztjuk őket, ha viszont lelki ajándékaik alapján, az egyesít. Az előbbi emberi preferenciákon alapul, az utóbbi isteni kiválasztáson. Gondoljon arra, mennyire elkötelezett Pál a zsidók és pogányok gyakorlati egysége mellett az efézusiakhoz és a

620. Lásd Ef 4,11; 1Kor 12 és 14; Róm 12,6–8.

621. Róm 12,6–8

622. Még egyetlen hímnemű névmás sincs benne, például így: „if it is teaching, then let him teach" (ha tanítás, akkor ő [a férfi] tanítson).

rómaiakhoz írt mesteri leveleiben. Az Ef 1–3-ban és a Róm 1–11-ben az egység teológiai alapjával kezdi, majd az Ef 4–6-ban és a Róm 12–15-ben részletezi, milyen istenfélő élet kell ahhoz, hogy ezt az egységet a gyakorlatban megéljük. De figyelje meg, hogy *az egyenlőséget láthatóvá tevő lelki ajándékokról szóló tanítás* a Róm 12,3–8-ban és az Ef 4,11–16-ban az a ragasztó, amely összetartja az első és a második részt. Pál mintha azt mondaná: mivel a Lélek osztja ki az ajándékokat, a vezetés és a tanítás ajándékait is, *népcsoporttól függetlenül*, ez egy újabb mód, ahogyan a különböző népcsoportokhoz tartozó embereket egyesíti. Hasonlóképpen a korinthusiakhoz írt első levélben – bár az nem oszlik ilyen szépen ugyanezekre a részekre – megfigyelhetjük, hogy Pál teológiai válaszát a férfi és nő, gazdag és szegény közötti egyenlőtlenségekre megerősíti az a tanítása, hogy a Lélek szuverén módon osztja ki az ajándékokat (vagyis tekintet nélkül az ember társadalmi helyzetére vagy nemére).

Mindebben Pál három mozgósító okot ad arra az egységre, amelyet a zsidók és pogányok között látni szeretne (és hozzátehetjük: gazdagok és szegények, rabszolgák és szabadok, *férfiak és nők* között): az egyesítő evangélium megértését, amely lerombolja a társadalom korlátait; az egységet építő elkötelezettséget arra, hogy szeressük és szolgáljuk a tőlünk különböző embereket; *és annak elismerését, hogy Isten annak adja ajándékait, akinek akarja*. A „nemek harcával" szemben Isten nemeket egyesítő megoldása az, hogy mi, a gyülekezet, Hozzá hasonlóan „ne legyünk személyválogatók", és engedjük vezetni és tanítani azokat, akiket Isten szuverén módon megajándékoz és elhív erre.

Az ajándékok elfojtásának veszélye

Tragikus, amikor az 1Tim 2,12-t félreértelmezik, és egyetemes tilalomnak tekintik, hogy bármely nő bármely férfit tanítson vagy vezessen: ez ugyanis kényszerzubbonnyá válik azoknak a nőknek, akiket a Lélek ezekkel az ajándékokkal ruház fel. Ha azt mondjuk ezeknek a nőknek, hogy ajándékaikat csak gyerekek és más nők között használják, azzal nemcsak megsértjük őket, hanem – és ez az igazi aggodalmam – megfosztjuk a gyülekezetet, amelynek oly nagy szüksége van a kegyelem minden csatornájára, amelyet Isten ad neki.

A komplementarizmus egyik női alapítója mégis lényegében azt tanácsolja a nőknek, hogy borítsanak fátylat ajándékaikra, ha férfi van a teremben: „Egy bölcs asszony inkább lemond arról a lehetőségről, hogy megmutassa és használja ajándékait, ha ezzel azt kockáztatná, hogy gyalázatot hoz Isten igéjére, és így Őrá."[623] Hasonlóképpen Kevin De Young, miután elismeri, hogy „a nőknek létfontosságú lelki ajándékaik vannak, köztük a tanítás és a vezetés ajándékai", mégis eltereli ezeket az ajándékokat a férfiaktól: „Hiszen a gyerekek és más nők tanítása nem pazarlása egy nő ajándékainak, nem igaz?"[624] Pál tanítása arról, hogy alázattal fogadjuk el más hívők hozzájárulását, azonban óv ezektől a káros érzületektől: „Nem mondhatja a szem a kéznek: »Nincs rád szükségem!« Sem a fej a lábaknak: »Nincs rátok szükségem!«"[625]

Nemrég leültem egy kávéra egy rendkívül tehetséges női vezetővel, aki otthagyta a fizetett gyülekezeti szolgálatot. Elmesélte, milyen fájdalmas volt, hogy a gyülekezetben a férfiak félreállították a hozzájárulását, bizalmatlanok voltak vele, és olykor elhallgattatták. Hasonlóképpen Alice Mathews, a nyolcvanas éveiben járó teológus és egykori egyetemi dékán is beszél arról a gyötrelemről, hogy élete nagy részében parlagon kellett hagynia ajándékait:

Sok évvel ezelőtt, amikor férjemmel misszionáriusként szolgáltunk Európában, egy reggel az ágyunkon ülve a Máté 25. fejezetét olvastam. Amikor a talentumokról szóló példázat végéhez értem, azon kaptam magam, hogy sírok. És így imádkoztam: „Uram, elnézed nekem, hogy nem használom, amit Te adtál nekem, mert akiknek a kezében a hatalom van, nem engedik?" A nem legyőzte az ajándékot, és tehetetlennek éreztem magam. Ez sok keresztény nő számára nem ritka tapasztalat.[626]

A komplementárius gyülekezet nemcsak azt kockáztatja, hogy egyéneket sebez meg, hanem az egész gyülekezet missziói hatékonyságát is akadályozza. Városomban abban a kiváltságban volt részem, hogy láthattam, hogyan nőtt egy közeli gyülekezet gyorsan több ezer fősre, miközben férfiakat és nőket ajándékaik szerint, nemüktől függetlenül állított szolgálatba. Férfiak és nők egyaránt vezetnek. Nők és férfiak egyaránt prédikálnak.

623. Dorothy Patterson a „Women in the Church" (2nd Edition) című kötetben, 6. fejezet
624. Forrás: www.bit.ly/3k2AA4x
625. 1Kor 12,21
626. Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, 13. fejezet

John Piper és Tom Schreiner talán „szépnek" találja, ha csak férfiak vezetnek, a nők pedig őket támogatják, én azonban sokkal szebbnek találom, amikor férfiak és nők egymás mellett vezetnek és tanítanak.

Az utóbbi időben néhányszor úgy éreztem, hogy Isten Lelke megosztott velem valamit abból a fájdalomból, amelyet Ő maga érez a nők hozzájárulásának elfojtása miatt. Egyszer egy komplementárius mozgalom vezetői konferenciáján egy asszony 15 percben elmondott mindent, amit arról tanult, hogyan lehet barátait Jézushoz vezetni. Lázasan jegyzeteltem, és sok ihletet merítettem tőle. Utána azonban egy teológiailag képzett férfi barátom ezt mondta nekem – pedig az asszony betartotta a kapott keretet, és semmiféle teológiát nem tanított: „Kiráz a hideg, ha egy nő áll a szószéken." A megjegyzése elszomorított – mivel nem látta őt úgy, ahogy Isten látja, még Isten szavát sem tudta meghallani rajta keresztül.

Ha egyetlen szöveg téves értelmezését rákényszerítjük egy gyülekezetre, nem vállalunk-e felmérhetetlen lelki kockázatot azokkal az emberekkel szemben, akiknek egyébként javára válnának a vegyes nemű szolgálatok: az evangélizáció, a tanítványképzés, a pásztorolás, a vezetés és a gyülekezetplántálás? Egy helyi gyülekezetben arra van szükségünk, hogy minden ajándék működjön, úgy, hogy mindenki más javára válhasson, hogy a gyülekezet „növekedjék, és felépüljön szeretetben, ahogy minden egyes része végzi a maga munkáját".[627] Az embernek teljesen biztosnak kell lennie az 1Tim 2,12 értelmezésében ahhoz, hogy igazolja: korlátozza azoknak az ajándékoknak a teljes használatát, amelyeket a Szentlélek a nőknek ad. De ahogy a 7. fejezetben felvetettem, egyetlen nyitott gondolkodású és igazán becsületes ember sem lehet ennyire biztos benne.

Az ajándékok korlátozása nemcsak a nőkre ad kényszerzubbonyt, hanem magára Istenre is. Ha valaki torz teológiai igazolást keres arra, hogy kirázza a hideg, miközben Isten Lelke egy asszonyt használ arra, hogy szolgáljon neki, azzal megszomorítja a Szentlelket, aki „ott fúj, ahol akar",[628] és szokása, hogy azt választja szócsövéül, akit jónak lát.[629] Gordon Fee ezt mondja:

Az újszövetségi bizonyítékok szerint a Szentlélek nem tesz különbséget a nemek között: férfiakat és nőket egyaránt megajándékoz, és így lehetővé

627. Ef 4,16
628. Jn 3,8
629. 2Móz 15,20; Bír 2,16; 4,4; Eszt 4,14

teszi, hogy az egész test felszabaduljon, hogy minden tagja szolgáljon, és különféle módokon vezesse a többieket. Végső soron tehát nálam nem a nők szolgálatáért folytatott programról van szó. Sokkal inkább a Lélek programjáról: arra kérek, hogy szabadítsuk fel a Lelket szigorú szabályaink és szerkezeteink alól, hogy a gyülekezet hatékonyabban szolgálhasson önmagának és a világnak.[630]

Kétféleképpen szoktuk elfojtani azokat az ajándékokat, amelyeket Isten a nőknek ad országa előmozdítására: vagy felső határt szabunk nekik, vagy a társadalmi körülmények eleve megakadályozzák, hogy egyáltalán felfedezzék őket.

Amikor a régi tömlők elvesztegetik az új bort

Bár az egyháztörténetben voltak pillanatnyi fellángolásai a nők jelentős szolgálatának, az 1900 előtti egyháztörténetben nagyon kevés példát találunk arra, hogy nők *hosszabb időn át* vezettek volna gyülekezeteket. Miért? Jézus figyelmeztetett arra, hogy a régi tömlők tönkretehetik az új bort. Ez többek között úgy történik, hogy a Lélek hatalmasan munkálkodik, és mindenféle megajándékozott embert előtérbe hoz, később azonban az intézményesülés erői túlszabályozott irányelveket és eljárásokat léptetnek életbe annak helyébe, ami Istentől született. Ami egykor az ajándékokból fakadt, annak helyét a munkaköri leírásoknak való megfelelés veszi át.

Ha végigtekintünk például az ébredések évszázadain, a korai szakaszokban az új bor kiáradását találjuk – amikor mindenféle „nem akkreditált" ember, köztük nők is, a Lélek erejével lép a színre: vezetnek, prédikálnak, evangélizálnak, gyülekezeteket plántálnak vagy pásztorolnak. Gondoljon a múlt század eleji pünkösdi mozgalomra, ahol a Lélek tömegesen és hatalmasan ajándékozta meg a nőket evangélizálásra, igehirdetésre és úttörő vezetésre. De aztán, idővel, beszivárog az intézményesülés, és a gyülekezet visszatér régi tömlőihez: a „hivatásos" szolgálattevőkhöz (egy szűk elit végzi Isten munkájának nagy részét) és a nők alárendeltségéhez (olykor kevésbé megajándékozott férfiaknak). Maria Boccia a *Hidden History of Women Leaders of the Church* (A gyülekezet női vezetőinek rejtett története) című írásában így foglalja össze ezt a szomorú, ismétlődő mintát az egyháztörténetben: „Amíg

630. Forrás: Discovering Biblical Equality, 2005, 254. o.

a vezetés azt jelentette, hogy Isten karizmatikus módon, a Szentlélek ajándékai által választott vezetőket, a nők is benne voltak. Az idő múlásával a vezetés intézményesült, a világi patriarchális kultúra beszivárgott az egyházba, és a nőket kizárták."[631]

Ez egészen a második századig nyúlik vissza. Tudomásunk szerint a Róm 16-ban leírt után soha többé nem volt vegyes nemű vezetőség a gyülekezetben. Néhány évtizeddel azután, hogy Pál megírta levelét a római gyülekezetnek, erős patriarchalizmus és intézményesülés fonta szorosan körül az egyházat. Tertullianus például a római társadalom kicsinyített másaként képzelte el újra az egyházat, rangsorolt tisztségviselők fokozataival, így a lelkipásztorokból uralkodók lettek. Eltűnt az ajándékok dinamikus használata, és helyette megszületett a klérus és a laikusok közötti szakadék, a klérus különleges jogaival, valamint azzal a feltevéssel, hogy csak férfiak lehetnek a klérus tagjai.

Amikor egy gyülekezet úgy dönt, hogy nő nem vezethet és nem prédikálhat, megváltó erejének egy része elfolyik. Hála Istennek, Ő továbbra is munkálkodik benne (hiszen soha nem volt tökéletes gyülekezete). De ha egy gyülekezet (vagy gyülekezeti mozgalom) nem akar lemondani arról, amit a Lélek ad, akkor *meg kell* szabadulnia azoktól a régi tömlőktől, amelyek az irányítás hierarchiájára összpontosítanak, vagy a vezetést és a tanítást a nemhez kötik. Ha az ősgyülekezet és a későbbi számos ébredés mérvadó, akkor a jobb tömlő felfedezi és szolgálatba állítja azokat az ajándékokat, amelyeket a Lélek *minden* embernek ad: fiataloknak és időseknek, gazdagoknak és szegényeknek, feketéknek és fehéreknek, férfiaknak és nőknek. Van azonban valami, ami még súlyosabb annál, mint ha felső határt szabunk a nők ajándékainak: ha eleve észre sem vesszük őket.

A társadalmi körülmények gátolhatják az ajándékok kibontakozását

Örülök a nőmozgalom sikerének, különösen annak, hogy kiharcolta az egyenlő oktatási és szakmai lehetőségeket. Tágabb, történelmi nézőpontból a világ még csak most kezdi felfedezni, mennyire rátermettek a nők, amikor a társadalom minden területén kibontakozhatnak. Hiszen az 1960-as évekig

631. Forrás: Journal of Biblical Equality, September 1990, 58. o.

szinte egyhangúlag elfogadott volt, hogy a nők nem képesek arra, amit ma milliószámra tesznek! Istené legyen a dicsőség azokért a tehetségekért, ajándékokért és lehetőségekért, amelyeket a férfiaknak *és a nőknek* adott!

Ennek meg kell állítania bennünket, és el kell gondolkodnunk azon a sok tehetségen és ajándékon, amely kárba veszett a világ történelmében, mert a társadalmi körülmények olyanok voltak, hogy a nők szinte soha nem kaptak oktatást vagy lehetőséget arra, hogy kibontakoztassák képességeiket. Ez az egyház történetére is igaz – hány apostol, próféta és tanító nem látott soha napvilágot? Isten jó ajándékai közül, amelyeket gyülekezetének adott, hányat nem bontottak ki soha? Sajnos nemcsak a múlt gyülekezetei veszítettek el ilyen sokat. A mai gyülekezetek is, amelyeknek teológiája a nem alapján korlátoz: ez a teológia vagy vakká teszi őket a köztük élő megajándékozott nőkkel szemben, vagy ha ezeket az ajándékokat felismerik és fejlesztik, olyan termekbe korlátozza őket, ahol nincsenek férfiak.

Hálát adok Istennek, hogy egalitárius kultúrában élek, ahol a társadalmi körülmények olyanok, hogy a lányomnak nagyobb esélye van arra, hogy bármilyen szakmai hozzájárulást adjon a társadalomnak, amelyre Isten megajándékozta. Szívből remélem, hogy ugyanez igaz lesz a gyülekezeti szolgálatára is.

El kell ismernem azonban, hogy még nem foglalkoztam a hierarchikus nézetet valló teológusok egyik gyakori ellenvetésével: ha a gyülekezet vezetése nem a nemen alapul, akkor miért mondja az 1Tim 3,2, hogy a lelkipásztor legyen „hűséges a feleségéhez"? Ez a kérdés arra késztet, hogy alaposan megvizsgáljuk nemcsak magát a verset, hanem saját értelmezési módszerünket is.

A római levél kontra az első Timóteus-levél – normatív kontra helyreigazító

Íme a szakasz, amelyben ez a kifejezés szerepel:

Aki felügyelői tisztségre vágyik, nemes feladatot kíván. A felügyelő tehát legyen feddhetetlen, **hűséges a feleségéhez**, mértékletes, önuralommal bíró, tiszteletre méltó, vendégszerető, tanításra alkalmas; ne legyen részeges, ne legyen erőszakos, hanem szelíd, ne legyen kötekedő, se pénzsóvár. A saját

háza népét jól vezesse, gyermekeit tartsa engedelmességben, és ezt teljes tiszteletet érdemlő módon tegye. (Ha valaki a saját családját [szó szerint: „háza népét"] nem tudja vezetni, hogyan viselhetne gondot Isten gyülekezetére?) Ne legyen újonnan megtért, nehogy felfuvalkodjon, és ugyanabba az ítéletbe essen, mint az ördög. Kívülállóknál is legyen jó híre, hogy ne essen gyalázatba és az ördög csapdájába.[632]

Ez a szakasz elég hasonló ahhoz a presbiterekre vonatkozó követelménylistához, amelyet Titusz kapott Kréta szigetén végzett apostoli szolgálatához.[633] A különbség az, hogy a Timóteus-levél ezután egy hasonló, de rövidebb követelménylistát is ad a diakónusokra.[634] Mindhárom szakasz – a Titusz-levélbeli a presbiterekről és a két Timóteus-levélbeli a presbiterekről és a diakónusokról – követelményként tartalmazza a „hűséges a feleségéhez" kifejezést.

Első látásra ez ütközni látszik a Róm 12-vel és 16-tal, ahol az ajándék és az elhívás – nem a férfi nem vagy a családi állapot – az egyetlen mérce. *Ezért feltesszük a kérdést: „A Róm 12-t és 16-ot az 1Tim 3 fényében kell értelmeznünk, vagy fordítva?"*

Ha írnék egy levelet a gyermekemnek, amelyben kifejezem iránta érzett szeretetemet, és megosztom vele a legjobb tanácsaimat az életére nézve, majd írnék egy másik levelet, amelyben aggodalmamat fejezem ki amiatt, ahogyan rosszul kezelt egy bizonyos helyzetet, és tanácsot adok, hogyan hozza helyre, akkor azt remélném, hogy ahogy telnek az évek, a gyermekem az első, pozitív levél keretében olvassa a későbbi, helyreigazító levelet. Hasonlóképpen a Róm 12-nek és 16-nak kell keretet adnia az 1Tim 3-nak. Ahogy a 7. fejezetben megmutattam, az első Timóteus-levél egészében főként helyreigazító hangvételű: egy olyan gyülekezetet próbál helyrehozni, amelyet hamis tanítók megkárosítottak. Bár szakaszaiban időtálló bölcsesség rejlik, ezeket az igazságokat a mai gyülekezeteknek – amelyek egészen más helyzetekkel nézhetnek szembe – gondosan ki kell bányászniuk.

Vissza a hasonlatomhoz: ha a lányom egészen más helyzetben elolvasná azt a levelet, amelyet a bátyjának írtam arról, hogyan tegyen rendet az élete zűrzavarában, remélném, hogy nem alkalmazna meggondolatlanul mindent,

632. 1Tim 3,1–7
633. Tit 1,6–9
634. 1Tim 3,8–12

amit a levélben mondtam. Ezt a hasonlatot alkalmazva a római levél inkább olyan, mint egy körlevél, amelyet mind az öt gyermekemnek írok, függetlenül attól, milyen helyzetben vannak. Bár a zsidók és a pogányok egymásba illeszkedésének egyedi helyzetével foglalkozik, alapvetően nem helyreigazító jellegű. Pál ehelyett úgy tanít benne, hogy szinte mindent, amit mond, közvetlenül alkalmazni lehet bármely gyülekezetre, bárhol. Ennek az az oka, hogy még soha nem járt abban a gyülekezetben, ezért nagyrészt úgy ír, ahogyan bármely átlagos gyülekezetnek írna.

Ezzel szemben az első Timóteus-levelet – a Titusznak írt levélhez hasonlóan – főként egyetlen személynek címezték. Bár egy adott gyülekezet is megismerhette a tartalmát, mégis egy bizonyos vezetőnek írták, aki nagyon sajátos nehézségek között próbált eligazodni. Ezért különös óvatossággal kell eljárnunk, amikor a tartalmát minden gyülekezetre alkalmazzuk.

Végül nem szabad elfelejtenünk, hogy a világos szakaszok segítségével kell értelmeznünk a homályosabbakat. Bár az 1Tim 3 első olvasásra elég egyértelműnek tűnhet, egy kis gondolkodás után kiderül, hogy mintha ellentmondana annak, amit a Biblia oly sok más szakasza világosan tanít. Hamarosan példákat is hozok erre. Mivel az Írást az Írás magyarázza, és a világos szakaszok arra valók, hogy fényt vessenek a homályosabbakra, *az 1Tim 3-ból kiolvasható, egyetemesen érvényes igazság keresésében a Róm 12-nek és 16-nak kell vezetnie minket*.[635]

Az 1Tim 3 és a Tit 1 kétféle olvasata

Az 1Tim 3-at (és a Tit 1-et) kétféleképpen lehet értelmezni a nemek és a gyülekezeti vezetés kérdésében. Az első szerint Pál *megparancsolja*, hogy az efézusi (és a krétai) gyülekezetekben a presbiterek férfiak legyenek – és így minden gyülekezetben, mindenütt. *A második szerint Pál abból indul ki, hogy azokban a görög-római gyülekezetekben a legvalószínűbb és talán a legalkalmasabb*

635. Kérem, ne hallja ki belőle azt, amit nem mondok. Az egész Írásra szükségünk van ahhoz, hogy bármely konkrét szakaszát értelmezzük, mégis jobb lehet az első Timóteus-levelet, ezt a helyreigazító levelet, a római levélnek, ennek a mértékadó levélnek a szemüvegén át olvasni, mint fordítva.

presbiter egy paterfamilias, vagyis egy háznép élén álló férfi lesz – bár kivételek is lehetségesek.[636]

Úgy vélem, a második olvasat a jobb. Ahogy N. T. Wright mondja: „[Bár] Pál férfiként beszél a [felügyelőről] … ennek az az oka, hogy a görög nyelvtan rendszerint a két nemre együtt utal, és hogy a gyülekezet korai idején a legtöbb közösség vezetői valószínűleg férfiak voltak. Nem látom úgy, hogy ez kizárná a nőket ebből a szolgálatból és elhívásból."[637]

Wright jól látja, amikor azt mondja: „a görög nyelvtan rendszerint a két nemre együtt utal". Angol fordításainkkal ellentétben Pál szóhasználata alapvetően mindkét nemet magában foglalja. Az eredeti görögben Pál „aki" (*tis*, valaki) szava abban a mondatban, hogy „aki felügyelői tisztségre vágyik",[638] mindkét nemre vonatkozik. De ami még fontosabb: *sem az 1Tim 3, sem a Tit 1 felsorolásában nincs egyetlen hímnemű névmás sem*. Vessük ezt össze azzal, ahogyan angol fordításaink visszaadják az első Timóteus-levél felügyelőkről szóló felsorolását: „his … He … his … his … him … he … his … he … He … he … He … he …" (csupa hímnemű névmás: az ő …, ő …, őt …). Ez félrevezet minket: szinte minden sorban egy férfit látunk magunk előtt, ahogyan az eredeti olvasók nem láttak volna.

Ezt a lehetőséget, hogy mindkét nemről van szó, megerősíti, ha megértjük: a „hűséges a feleségéhez" kifejezés (szó szerint „egyasszonyú férfi") a felsorolás egyetlen része, amely első olvasásra férfiasságot feltételez. Valójában azonban ebben az összefüggésben ez a kifejezés bármely *általános* személyre vonatkozik, férfira vagy nőre. Igaz, ha *csak* nőkhöz szólna, akkor Pál az „egyférjű asszony" kifejezést használná (ahogyan az 1Tim 5,9-ben teszi). De mivel Pál – mint minden ókori, férfiközpontú görög író – egy kifejezés hímnemű alakját használta, ha egy csoportban mindkét nem benne volt, megérthetjük, hogy itt is ez lehetett a helyzet. Jézus is hasonlót tesz,

636. A könyvem befejezése után olvastam Andrew Bartlett „Men and Women in Christ" című könyvét, és a 315–327. oldalon egy harmadik utat fedeztem fel: Pál szándékosan általános, tehát mindkét nemet magában foglaló nyelvezetet használ, és így nem is feltételezi, hogy a felügyelők férfiak lesznek. Ha a 11. versben nem lennének említve a rejtélyes „asszonyok", akiket az 5. függelékben próbálok megérteni, átállnék az ő nézetére. Így viszont a második és a harmadik út között ingadozom. Akárhogy is nézzük, a szakaszt nem szabad úgy olvasni, mintha kizárná a nőket a lelkipásztori szolgálatból.

637. Tom Wright, Paul for Everyone: The Pastoral Letters, 29. o.

638. Ugyanez az „aki" vagy „valaki" (*tis*) szó újra előfordul az 5. versben és a Tit 1,6-ban is. Nem azt jelenti, hogy „bármely férfi", hanem hogy „bármely személy" – Jézus például azt mondja: „Ha valaki (*tis*) követni akar engem, vegye fel a keresztjét." (Mt 16,24)

amikor idézi a férfiközpontúan megfogalmazott törvényt, hogy ne kívánjuk „felebarátunk feleségét"[639] – ez a törvény a feleségekre is vonatkozik: nekik sem szabad megkívánniuk felebarátjuk férjét.

Ha a „hűséges a feleségéhez" kifejezésben nem a férfiasság a lényeg, akkor mi? A kifejezés azt jelenti: *házastársként és szexuálisan monogám*. Kizárja azokat, akiknek egynél több házastársuk van, és azokat is, akik szexuálisan hűtlenek a házastársukhoz.[640] Még az olyan komplementárius teológusok is elismerik ezt a lehetőséget, mint Schreiner (és mások): „A presbiterekkel szemben támasztott követelmények az 1Tim 3,1–7-ben és a Tit 1,6–9-ben – beleértve azt a kijelentést is, hogy egyasszonyú férfiaknak kell lenniük – önmagukban nem feltétlenül zárják ki, hogy nők presbiterként szolgáljanak."[641]

De tegyük fel (bár talán nincs rá komoly okunk), hogy Pál ebben a felsorolásban *valóban* kifejezetten csak férfiakra gondolt. Nos, akkor is jó okunk van arra a következtetésre, hogy Pál legfeljebb *feltételezi*, hogy abban a környezetben a presbiterek valószínűleg férfiak lesznek. Ezzel nem feltétlenül tesz belőle merev szabályt minden gyülekezet számára, minden időkre.

Ez aligha új gondolat. Évtizedeken át olyan „presbiterek által vezetett" gyülekezetekben szolgáltam, amelyek azt vallották, hogy az 1Tim 3-at alkalmazzák, amikor lelkipásztorokat választanak. Mégsem vettük egyikünk, gyülekezeti vezető sem szigorú törvénynek Pál inkább a körülményekhez kötött feltételeit arról, ki vezethet. Abban mindnyájan egyetértettünk, hogy a jellemre vonatkozó tulajdonságok („szelíd, nem civakodó, nem pénzsóvár"), a kapcsolatokban megmutatkozó vezetői rátermettség („jól tudja vezetni") és a tanbeli ismeret („tanításra alkalmas") egyetemesek. *A 4. és 5. versben említett, inkább a körülményekhez kötött tényezők azonban nem azok*. Ha ezeket kötelező parancsnak vennénk, a gyülekezetek csak olyanokat szentelhetnének fel, akik

639. Mk 10,12

640. Az „egyasszonyú férfi" olyan szólás, amelyet részei összességeként kell érteni. Hasonlóképpen az angolban is voltak „man" (férfi) szót tartalmazó megnevezések, például „mailman" (postás) és „chairman" (elnök), amelyek nem azt jelezték, hogy az illető férfi, hanem csak azt, hogy a férfi volt az alapértelmezett nem. Lásd erről Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, 24. fejezet.

641. Forrás: www. bit.ly/31ls4qR 36. o. Hasonlóképpen Douglas Moo, a kizárólag férfi vezetés szószólója is azt mondja: „Túlzás volna azt állítani, hogy a kifejezés [egyasszonyú férfi] egyértelműen kizárja a nőket." (The Interpretation of 1 Timothy 2: 11-15: A Rejoinder.) Ahogy Craig Blomberg is: „Az 1Tim 3,1–7 és a Tit 1,5–9 nem különösebben releváns." (Two Views on Women in Ministry, 1. fejezet).

idősek (a „presbiter" szó korosabb életkort sejtet), házasok, és két vagy több felnőtt gyermekük van, akik mind lelkesen szolgálják Krisztust, és szüleik minden parancsának engedelmeskednek. Pál biztosan nem tiltja meg egyetemesen, hogy olyan lelkipásztorokat szenteljenek fel, akik talán *nem* idősek, *nem* házasok, *nincs* egynél több gyermekük, *nincsenek* jól nevelt vagy hívő gyermekeik, *nincs* saját háznépük (amelyhez akkoriban többnyire rabszolgák, rokonok és bérlők is tartoztak), *és – ezt az érvelést továbbvíve – nem férfiak*?

Valóban azt kellene hinnünk, hogy Pál szerint Jézus, Timóteus és ő maga – akik mindhárman nőtlenek voltak – nem lehettek volna tagjai egy gyülekezet vezetői csapatának? Egy kis józan ész segítségével rájövünk: ebben a felsorolásban Pál azt feltételezi, kik lennének akkoriban az efézusi gyülekezet legvalószínűbb és/vagy legalkalmasabb presbiterei. Nem azt írja elő egyetemesen, milyen emberek vezethetnek gyülekezeteket az idők végezetéig.

Ahogy már mondtam, az 1Tim 3 és a Tit 1 jellembeli tulajdonságai döntő fontosságú bibliai anyagot adnak ahhoz, hogy presbitereket válasszunk, *de még a jellemvonások e felsorolását is a helyzet formálta*. Megkérdezhetjük: miért foglalkozik a felsorolás annyira a külső tulajdonságokkal – azzal, hogy valaki igaznak látsszék –, és nem a belsőkkel? Miért nem említ egyetlen olyan vonást sem, amely az Isten és az emberek iránti szeretettel függ össze? Miért vannak a felsorolásnak olyan feltűnő párhuzamai a kor görög irodalmában, hogy az „újonnan megtért ne legyen" (6. v.) kitételt kivéve a felsorolt tulajdonságok mindegyikét elvárták egy nem keresztény közhivatalnoktól is a görög-római világban? Miért vezetne „gyalázatra" (7. v.), ha valakin nem látszanak ezek a vonások?[642] Miért nem tartja be Pál maga sem minden utasítását, amikor presbitereket rendelt? Itt például azt mondja, hogy újonnan megtért kereszténye̊ket ne tegyenek presbiterré (6. v.), Barnabással együtt mégis néha frissen megtértek közül rendeltek presbitereket.[643]

Minden kérdésre az látszik a válasznak, hogy az efézusi gyülekezet már gyalázatot szenvedett a tévtanítók és az elbukott vezetők miatt, akik

642. Pálnak a kulturális hitelesség iránti gondja egész Timóteusnak írt levelének egyik fő mozgatórugója. Pál azt akarja, hogy a gyülekezet vezetőinek „jó hírük legyen a kívülállók előtt, hogy gyalázatba ne essenek". Hasonlóképpen az 1Tim 2,10.15; 3,4.8.11; 5,10 és 6,1 is átható gondot mutat a gyülekezet külső hírnevéért.
643. ApCsel 14,8–23

szétszaggatták a gyülekezet jó hírét. *E felsorolás mögött Pál mindent mozgató gondja áll: hogy a gyülekezet vezetőinek hitelessége által visszanyerje saját hitelességét és bizonyságtételét a környezetében.*[644] Abban a kultúrában az idősebbek által vezetett gyülekezet jobb üzenetet közvetített, mint a fiatalok által vezetett. Ezenfelül a férfiasság, a házasság és az, hogy valakinek a háznépe engedelmes, mind kívánatos és látható vonások voltak bármely akkoriban formálódó közösség vezetőiben. Nem szabad azonban feltételeznünk, hogy ezek a körülményekhez kötött tényezők más kultúrákban és helyzetekben is mindig így lesznek. A mi kultúránkban például a gyermektelen, egyedülálló, fiatalabb vagy női vezetők nem ássák alá a gyülekezet hitelességét. Én frissen házas férfiként lettem lelkipásztor, nagyon kevés „presbiteri" korral (még a húszas éveimben jártam), gyermekek nélkül. Akik felszenteltek, nem gondolták, hogy megszegik a Biblia tanítását, és a gyülekezet tagjai sem, akik elfogadták lelki vezetésemet.

Ha bármit tanulhatunk abból, hogyan kell helyesen olvasni az első Timóteus-levelet, akkor az az, mennyire helyzethez kötött sok utasítása. Nem minden része egyetemes törvény. Én például még soha nem voltam olyan gyülekezet tagja, amely „özvegyek névsorát" vezette volna, pedig az 1Tim 5,3–9 azt mondja, hogy csak a 60 év fölötti (nem az 59 évesek vagy fiatalabbak) özvegyasszonyok (nem az özvegyemberek) kaphatnak pénzbeli támogatást a gyülekezettől. Mégis sok gyülekezet kész támogatni a 60 évnél fiatalabb özvegyembereket is! Ha megkérdezzük őket, miért hagyják figyelmen kívül az 1Tim 5 „világos tanítását", joggal válaszolják, hogy az ő helyzetükben – amely különbözik az efézusitól – ez a helyes. Hasonlóképpen, ha megkérdezzük, miért vehet fel ma egy gyülekezet a vezetői csapatába egy tehetséges, istenfélő egyedülálló férfit vagy férjezett nőt az 1Tim 3 „világos tanítása" ellenére, joggal válaszolják, hogy az ő helyzetükben – amely annyira különbözik a sebzett efézusi gyülekezetétől – ez a helyes.

644. William Mounce az 1–2Timóteus- és Titusz-levélhez írt kommentárjában kimutatja: ha egymás mellé tesszük az 1Tim 3 és a Tit 1 felsorolását, és összeállítjuk, mit tudunk e két levélből Pál ellenfeleiről, a tévtanítókról és a gyülekezetre gyakorolt hatásukról, akkor Pál felsorolásainak szinte minden jellemzőjének pontos ellentéte megtalálható az ellenfeleknél. Más szóval: Pál arra sürgeti Timóteust és Tituszt, hogy olyan vezetőket keressenek, akik egyáltalán nem hasonlítanak a gyülekezet(ek)et feldúló ellenfelekre.

„Van-e bármi, amit ő nem tud megcsinálni?"

Gyakran ámulok azon, milyen sokoldalú ember és tapasztalt szakember a feleségem, és ilyenkor felteszem magamnak ezt a kérdést. De amikor a lelkipásztori szolgálatról van szó, megérdemli, hogy az istenfélő és megfelelő ajándékokkal megáldott nőkkel kapcsolatban is feltegyük.

Az Újszövetség részletesen leírja, milyen tulajdonságok és feladatok kellenek a presbiterekhez vagy lelkipásztorokhoz. Amikor ezeket a részleteket áttekintem, az ötlik a szemembe, hogy kivétel nélkül mindegyik a nők számára is elérhető.

Kezdjük az 1Tim 3 jellembeli feltételeinek felsorolásával (amely a Tit 1-ben is visszhangzik). Az „egyasszonyú férfi" kifejezésen kívül (amelyről korábban amellett érveltem, hogy általános értelemben, „házastársként és szexuálisan monogám" jelentésben kell olvasni) nincs a felsorolásban semmi, amit egy mai olvasó kizárólag a férfiak számára elérhetőnek tartana. Mégis megkérdezhetjük: Pál is így gondolta? Ennek megválaszolásához nem kell találgatnunk. A Timóteusnak és Titusznak írt leveleinek más helyein kifejezetten istenfélő nőket lát maga előtt, akik ugyanezeket a tulajdonságokat testesítik meg:

A presbiteri tisztség jó munka (3,1); a nőknek jó munkát kell végezniük (5,10). A presbitereknek és – más helyeken említve – a nőknek is ilyeneknek kell lenniük: feddhetetlenek (3,2; 5,7); mértékletesek (3,2; 3,11); önuralommal bírók (3,2; 2,9.15); tisztességesek (3,2; 2,9); vendégszeretők (3,2; 5,10); józanok (3,3; Tit 2,3); háztartásuk jó vezetői (3,4; 5,14); és a kívülállók előtt jó hírűek (3,7; 5,7.10). A presbitereknek tanításra alkalmasnak kell lenniük (3,2), a nőknek a jóra kell tanítaniuk (Tit 2,3). A presbiterek ne legyenek pénzsóvárak (3,3); a nők ne viseljenek aranyat, gyöngyöt és drága ruhát (2,9). A presbiterek méltóságot mutassanak abban, ahogyan gyermekeiket fegyelemben tartják (3,4); a nőknek is méltóságot kell mutatniuk (3,11). A presbiterek ne legyenek újonnan megtértek, akik felfuvalkodva ítéletbe esnek (3,6); a nők legyenek alázatosak, és ne essenek ítélet alá (5,10.12).[645]

645. Andrew Bartlett „Men and Women in Christ" című könyvében (318–319. o.) hívta fel a figyelmemet ezekre a pontokra. Hozzáteszi: „Pál még három további feltételt említ: szelíd, nem erőszakos (vö. 1,13) és nem civakodó (3,3). Vitathatatlan, hogy ezek nőkben is megtalálhatók."

A jellemvonásokon túl mi a helyzet a lelkipásztortól vagy presbitertől elvárt rátermettséggel? Röviden: „legeltetniük, vezetniük, tanítaniuk, inteniük kell a nyájat, és vigyáznuk kell rá. Ebbe beletartozik a tévtanítók elleni védelem is. Jó példát is kell mutatniuk, és imádkozniuk kell a betegek gyógyulásáért. Részt vehetnek a prófétálásban és a kézrátételben is, amely lelki ajándékokat közvetít."[646] Van ezek között a feladatok között egyáltalán olyan, amely meghaladja azoknak a nőknek a képességeit, akik elég ajándékkal, képzettséggel és tapasztalattal rendelkeznek hozzá?

Mivel nincs olyan bibliai szakasz, amely világosan megtiltaná, hogy nők lelkipásztorok legyenek (ebben a könyvben eddig megmutattam, hogy nincs ilyen szakasz), észszerű feltételezni, hogy sem a feltételek, sem a feladatok felsorolásában nincs semmi, ami kizárna egy nőt abból, hogy éppen azt az elhívást kövesse, amelyre Pál „bárkit" meghív, amikor ezt írja: „Ha valaki felügyelői tisztségre vágyik, nemes feladatot kíván" (3,1). Mindezzel azt akarom mondani: abban az egalitárius kultúrában, amelyben én élek, minden bizonnyal helyes és bölcs dolog jellemes, elhívott és rátermett nőket is felszentelni a gyülekezeti vezetésre.

(Pál „hűséges a feleségéhez" kifejezésén kívül van még két érv az 1Tim 3-ból, amellyel a komplementáriusok a kizárólag férfi presbiterek mellett érvelnek. Ezekkel az *5. függelékben: További két érv az 1Tim 3 alapján* foglalkozom.)

Az ajándékok mint a tanítás és a vezetés alapja

Megismétlem: a római levélben, amely mértékadó levél, Pál a kegyelmi ajándékokat hangsúlyozza mint a gyülekezeti vezetés és tanítás alapját. Az első Timóteus-levélben viszont, amely helyreigazító levél, inkább az foglalkoztatja, hogy rendbe hozza az efézusi gyülekezet helyzetét.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy az első Timóteus-levél teljesen elvetné az ajándékok felismerésének fontosságát, amikor vezetőket és tanítókat választanak. Ezt a levél vége felé egy kulcsfontosságú vers mutatja meg: „Azok a presbiterek, akik jól vezetik a gyülekezet ügyeit, kettős tiszteletre

646. ApCsel 20,28; 1Tim 3,5; 5,17; 1Pt 5,2–3; ApCsel 20,28–31; Jak 5,14–15; 1Tim 4,14. Köszönet Andrew Bartlettnek („Men and Women in Christ", 294. o.) a feladatoknak ezért a felsorolásáért, amelyet szinte szó szerint idézek.

méltók, különösen azok, akiknek munkája az igehirdetés és a tanítás."[647] Figyeljük meg, hogy ez a vers kétszer is hallgatólagosan utal a kegyelmi ajándékokra. Az első a vezetés ajándéka. Pál szerint egyes presbiterek különösen jók abban, hogy „vezetik a gyülekezetet". A vezetésre használt görög szó (*proestōtes*) a leggyakoribb szó a gyülekezet vezetésére.[648] És mégis – ennek fel kell ráznia minket – Pál ugyanezt a szót használja a Róm 12-ben a nemtől független „vezetés ajándékára". Azt akarom mondani: a legbiztosabb jele annak, hogy Isten valakit felügyelőnek szán, az, hogy látszik rajta az Istentől kapott vezetési ajándék.

A második a tanítás ajándéka. Korábban a levélben Pál azt mondja, hogy minden presbiter legyen „tanításra alkalmas". Azzal azonban, hogy ezt írja: „különösen azok, akiknek munkája az igehirdetés és a tanítás", világossá teszi, hogy egyes presbitereknek valószínűleg sokkal többet kell tanítaniuk, mint másoknak. Gyülekezeti tapasztalatom alapján egyetértek ezzel: egyes igehirdetők egyszerűen tehetségesebbek benne, mint mások. Az első Timóteus-levélből tudjuk, hogy a lelkipásztori vezetői csapatoknak mélyen tudatában kell lenniük az Istentől kapott ajándékoknak (a sajátjuknak és másokéinak is), mert Pál emlékezteti Timóteust: „Ne hanyagold el a benned levő kegyelmi ajándékot, amely prófétálás által adatott neked, amikor a presbiterek testülete rád tette a kezét."[649]

Fejezzük be ezt a fejezetet ott, ahol elkezdtük: a „Lélek tömlője", amelyet alkalmaznunk kell, az ajándékok felismerése – és semmiképpen sem a nemek szerinti kizárás. A gyülekezeteknek keresniük kell az istenfélő, megajándékozott embereket, hogy kiképezzék és útjukra bocsássák őket a tanítás és a vezetés nagy hatású szolgálataiba. Hiszen Pál ezt közvetlenül meg is parancsolja: „Ha valakinek … ajándéka a tanítás, akkor tanítson; … ha a vezetés, akkor vezessen szorgalmasan."[650] Ahelyett, hogy fenyegetve éreznénk magunkat a megajándékozott nők miatt, dicsérnünk kellene értük Istent. Talán több igazság van, mint szeretnénk, Ben Witherington következtetésében. Ő újszövetséges kutató, aki a doktori disszertációját a nők szolgálatáról írta a korai egyházban: „A gyülekezet problémája nem az erős nők, hanem inkább … azok a férfiak, akik fenyegetve érzik magukat az erős

647. 1Tim 5,17
648. Előfordul az 1Tim 5,12-ben, amely az ige egy rokon alakját használja a gyülekezeti vezetés leírására.
649. 1Tim 4,14
650. Róm 12,6–8

nők miatt, és különféle eszközökkel – még kétes írásmagyarázattal is – megpróbálták megtiltani nekik, hogy ajándékaikat és kegyelmi adományaikat gyakorolják a gyülekezetben."[651]

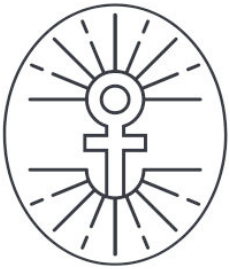
Loren Cunningham (YWAM, Youth With A Mission) felidézi, amit a néhai David Yonggi Cho egyszer mondott neki: „[Koreában] minden gyülekezet kicsi, [mert] visszatartják az asszonyaikat, nem engedik meg nekik, hogy azt tegyék, amire Isten elhívja őket. Mondtam nekik, hogy engedjék szabadon az asszonyaikat, de ők ragaszkodnak hozzá, hogy nem ez a probléma. Megkérdezik tőlem: »Mi a gyülekezeted titka?« Én újra megmondom nekik: »Engedjétek szabadon az asszonyaitokat«, de egyszerűen nem hallják meg!"[652]

Nemrég egy barátommal beszélgettem, aki a feleségével együtt egy ötven felnőttből álló gyülekezetet indított újra, és azt látta, hogy ezres létszámúra nőtt. Mivel Afrika déli részén egy nagy gyülekezetcsaládot is vezetnek, és egy növekvő gyülekezetcsaládot is, amelyet korábban Zambiában alapítottak, megkérdeztem tőle, hogyan bírja a terhet. Úgy válaszolt, hogy kiderült: a nemtől függetlenül az ajándékok felismerését tekinti annak a tömlőnek, amelybe Isten áldását a világba lehet tölteni, a házasságában és a szolgálatában is:

A feleségemmel együtt vezetünk. Számunkra ez megsokszorozza azt, amit teszünk. Mindketten vezetünk, és csapatként működünk: különböző területeken, erősségeink szerint vezetjük is egymást, és alá is rendelődünk egymásnak. Igyekszünk kihozni egymásból a legjobbat, és támogatni egymást. Amikor Zambiában gyülekezeteket alapítunk, több lehetőségünk van, mint ahány férfi gyülekezeti vezetőnk. Gyakran a nők a legtehetségesebbek, és nekik van a legjobb jellemük. Amikor gyülekezeteket bízunk a gondjaikra, újra meg újra azt látjuk, hogy ők is és az általuk vezetett gyülekezetek is virágoznak.

Isten kegyelméből oly sokat elveszítünk, amikor félretoljuk vagy lekicsinyeljük a megajándékozott nőket. Nemcsak magukat a megajándékozott nőket fosztjuk meg valamitől, hanem az általunk vezetett gyülekezeteket, a világot, amelyet szolgálunk, és a férfiakat is attól a társas együttműködéstől, amelyre oly égetően szükségük van.

651. Forrás: www.bit.ly/3BJj5wh
652. Loren Cunningham, Why Not Women? A Biblical Study of Women in Missions, Ministry, and Leadership

Negyedik rész

A NŐK FELSZABADÍTÁSA

14

Bibliai nőiesség és férfiasság

„Tegyük félre azt a régi, hagyományos elképzelést, hogy a nő gondoskodó, a férfi pedig vezető. Tegyük félre az új elképzeléseket is, hogy a nő szuperhős, a férfi pedig elnyomó. Kezdjük a legijesztőbb dologgal: egy tiszta lappal." **Anna Quindlen**[653]

John Piper azt mondja: „Az egyháznak választ kell adnia arra, mit mondjunk egy nyolcéves fiúnak vagy kislánynak, aki megkérdezi: »Anyu, mit jelent felnőni és férfinak lenni, nem nőnek?« … Ne beszéljen nekem általános emberi erényekről. Mondja meg, mit jelent férfinak lenni, nem nőnek."[654] Én viszont ugyanezt kérdezhetném tőle. Mit mondana az én gyermekeimnek, akik nagyjából ilyen idősek? Bocsásson meg, hogy a következőkben szavakat adok a szájába – de ezek a saját szavai.

Az általa írt *Danversi Nyilatkozat* (*Danvers Statement*) kimondja, hogy Isten minden férfit arra hív el, hogy vezesse, ellássa és védelmezze a nőket. A nőknek pedig alá kell vetniük magukat ennek a vezetésnek, ellátásnak és védelemnek, el kell fogadniuk azt, és különösen az otthonra és a gyermekekre kell összpontosítaniuk. Ha a gyermekeim azt kérdeznék, mit jelent igazán *férfias* férfinak és igazán *nőies* nőnek lenni, Piper megkockáztat egy választ:

Az érett férfiasság középpontjában a jóindulatú felelősség érzése áll, hogy a férfi vezesse, ellássa és védelmezze a nőket – a férfi különböző kapcsolataihoz illő módon … és … az érett nőiesség középpontjában az a felszabadító beállítottság áll, hogy a nő megerősítse, elfogadja és táplálja a méltó férfiak erejét és vezetését – a nő különböző kapcsolataihoz illő módon.[655]

653. Diplomaosztó beszéd a Mount Holyoke College-ban, 1999
654. Lásd www.vimeo.com/44525286.

De lám, Piper most a házassági szerepekről alkotott felfogását *minden* férfi–nő kapcsolatra kivetíti. Ha igaza van, akkor arra kellene vezetnem nyolcéves lányomat, hogy kezdje „elfogadni" négy fiútestvére „vezetését". Valóban ezt várja Isten a fiaimtól és a lányomtól? Vegyük sorra olyan alaposan, ahogy csak tudjuk, mit tanít a Biblia a férfiasságról és a nőiességről.

A komplementaritás mint tanítás

A Biblia legelső verse az emberiségről, már az első fejezetben, azt mondja nekünk: „*férfiúvá és asszonnyá teremtette őket*". Biológiailag Isten úgy teremtette az emberi nemet, hogy két, egymástól eltérő nemből álljon. Korábban, az 1Móz 1-ben, az éjszaka és a nappal, a nap és a hold nyelvezete mintát adhat a férfi és a nő komplementaritására, vagyis arra, hogy kiegészítik egymást. Egymás párjai vagyunk. Mint egy kirakós két darabja, kitöltjük egymás hézagait. Jézus is aláhúzta a nemek különbségét, amikor az 1Móz 1-re hivatkozott: „Nem olvastátok-e, hogy a Teremtő kezdettől fogva »férfivá és nővé teremtette őket«?"[656]

A Biblia második fejezete is bemutatja *a nemek komplementaritását*. Ha Ádámot és Évát általában a férfiak és a nők ősképének tekintjük, akkor „hasonlók-és-ellentétesek" vagyunk (*kenegdo*): egymás párjaiként kiegészítjük egymást, *és* társakként együtt hozzuk ki egymásból a legjobbat. (Ha ezeket a gondolatokat összetesszük, „társpárok" vagyunk.)

A komplementaritás tehát Isten gondolata! Eddig minden rendben. *De amikor ezektől a nyitó bibliai fejezetektől azt kérdezzük, pontosan mi a különbség a férfiak és a nők között a nyilvánvaló biológiai különbségeken túl, nehezen találunk választ.* A férfi bizonyára nem tud gyermeket kihordani, megszülni és szoptatni – de mi mást nem tud vagy nem szabad megtennie? És azon kívül, hogy nem tud egy nőt teherbe ejteni, mit nem tud megtenni egy nő? Úgy vélem, az Írás nyitó fejezetei kevés világos választ adnak erre.

A legközelebb valamiféle „szerepmeghatározáshoz" abban jutunk, ahogyan Isten az 1Móz 3-ban kiosztja a büntetéseket. Az asszony fájdalommal szül

655. Forrás: Recovering Biblical Manhood and Womanhood, 1. fejezet.
656. Mt 19,4. Érdekes, hogy csak a hamis, gnosztikus Jézus szünteti meg a különbséget: „Amikor a kettőt eggyé teszitek … úgyhogy a férfi ne legyen férfi, és a nő ne legyen nő … akkor bementek [az országba]" (Tamás evangéliuma 22).

majd – így ismeri el Isten, hogy az asszony életének iránya a gyermeknevelés lesz? A férfit pedig a mező fogja kínozni – így erősíti meg Isten, hogy ő lesz a család anyagi fenntartója?

Egyáltalán meg kellene kockáztatnunk, hogy ennyi mindent következtessünk ki ezekből a büntetésekből a szerepeinkre? Hiszen ez a szakasz leír vagy előír? Ha Mózes első könyvének eredeti olvasóira gondolunk, rájövünk, hogy itt valószínűleg leírásról van szó, nem előírásról. A könyvet egy földművelő kultúrának írták, amelyben a férfiak végezték a mezőgazdasági munka fizikailag megterhelő részét, a feleségek pedig közben a hatodik gyermeküket szoptatták.

Valójában semmi sincs ezekben a büntetésekben, ami a nemek szerint elkülönített szférákat írna elő minden férfinak és nőnek, egyedülállónak vagy házasnak, minden kultúrában. Az 1Móz 1 inkább azt hangsúlyozza, hogy a férfi és a nő *egyaránt* részt vesz a gyermeknevelésben („szaporodjatok"). Éva szülheti meg a gyermekeket, de Ádám is gondoskodik gyermekeikről, és neveli őket. (Az 1Móz 2-ben az elbeszélő arra utal, hogy Isten terve szerint a gyermeket apa *és* anya együtt neveli.[657])

És *mindketten* részt vesznek a föld megművelésében („hajtsátok uratok alá a földet"). Lehet, hogy igaz: mielőtt Éva megérkezik, Ádámot azért helyezik a kertbe, hogy művelje. De azt is olvassuk, hogy Évát hozzá illő segítőtársként és társként kapja, ami arra utal, hogy Éva is osztozik a munkában.[658] Nem mintha bármi baj lenne ezekkel a kenyérkereső–gondoskodó szerepekkel. De amikor a komplementáriusok *minden* férfira és nőre rákényszerítik őket, túllépnek ennek a szakasznak a világos tanításán.

Röviden: a két nem biológiai különbözősége és a komplementaritás gondolata látható lehet az 1Móz 1–3-ban, de a férfi és női szerepekről és

657. Lásd 1Móz 2,24

658. Alastair Roberts nemrég azt javasolta, hogy olvassunk többet bele a szövegbe a nemek különbségeiről: ha az 1Móz 2-t az 1Móz 1 fényében olvassuk, akkor a férfi elhívása, ahogyan az 1Móz 2 leírja, elsősorban a teremtés első három napjának feladatainak felel meg: a megnevezésnek, a megszelídítésnek, az elválasztásnak és az uralkodásnak. A nő elhívása főként a betöltéssel, a megdicsőítéssel, a nemzéssel, a közösség megteremtésével és az új élet világra hozásával függ össze – vagyis a teremtés második három napjához kapcsolódó feladatokkal. Bármilyen izgalmas is ez az olvasat, új megközelítés, és talán a fantáziadús belemagyarázás (eiszegézis) példája. Ha el kellene fogadnunk (és kétlem, hogy el kellene), akkor Roberts javaslatát azzal egészíteném ki, hogy az „uralkodást" a nők elhívásába is belevenném: hiszen a 6. nap kifejezetten az uralkodásról és a föld uralom alá hajtásáról szól.

szférákról szóló előírások, illetve a férfiasság és a nőiesség meghatározásai nem.

Férfiasság és nőiesség: társadalmi konstrukció?

Mai kultúránkban a kérdést, mit jelent „igazi férfinak" vagy „igazi nőnek" lenni, tovább bonyolítja, hogy diadalt aratott az a posztmodern gondolat, amely szerint a nemi identitás „társadalmi konstrukció". A biológiai nemtől eltekintve ma széles körben állítják, hogy az olyan fogalmak, mint a férfiasság és a nőiesség, sokkal inkább a neveltetés és a kultúra eredményei, mint a genetikáé.

Kultúránk érvelésének ereje részben abban rejlik, hogy a férfiakról és nőkről szóló vizsgálatok számos metaanalízise ugyanarra a következtetésre jut: a biológiai különbségeken túl az átlagos férfi és az átlagos nő feltűnően hasonló. Sok kutató arra a következtetésre jut, hogy ha figyelembe vesszük a kulturális hatásokat, a különbségek olyan csekélyek, hogy nem érdemes általánosításként alkalmazni őket.

Mielőtt kísértést éreznénk arra, hogy ezt a következtetést mint a társadalomtudományok eredményeit eltorzító feminista programot elvessük, emlékezzünk arra, hogy bizonyos mértékig egybevág az 1Móz 1 és 2 tanításával: a férfiak és a nők ugyanazon a bolygón teremtettek (nem az egyik a Marson, a másik a Vénuszon); ugyanabból az anyagból („csont" és „hús"); és ugyanarra a hasonlatosságra és képmásra (Istenére). Az a „hasonlatosság", amelyben a férfi és a nő az 1Móz 1-ben Istennel osztozik, megfelelőjét találja az 1Móz 2-ben a férfi és felesége közötti „hasonlóságban". A *kenegdo* szó sem annyira a különbséget hangsúlyozza, mint inkább az azonosságot – innen a „hozzá illő" fordítás. Megfelelés van a férfi és a nő között, egy emberi „azonosság", amelyet Ádám, bármennyire igyekezett is, nem talált meg a kert egyetlen állatában sem. Mindez segít abban, hogy ne túlozzuk el a férfiak és a nők közötti különbségeket.

Tikva Frymer-Kensky az Ószövetség asszonyait tanulmányozta, és megállapította, hogy a szöveg nem a nőiességüket, hanem az emberségüket hangsúlyozza:

Ha áttekintjük, mit jegyez fel a Biblia az asszonyok céljairól és stratégiáiról, megdöbbentő tény tűnik elő. Semmi kifejezetten „női" nincs abban, ahogyan a Biblia az asszonyokat ábrázolja; sem céljaikban, sem stratégiáikban nincs semmi különösebben nőies. Az asszonyok céljai ugyanazok, mint a bibliai férfi szereplőkéi és a történetek szerzőiéi.[659]

Ugyanakkor véleményem szerint elég vizsgálat támasztja alá azt a nézetet, hogy a férfiak és a nők között átlagosan vannak kognitív, lélektani és érzelmi különbségek, bármilyen csekélyek legyenek is. Egy kifejezéssel élve, amelyet keleti utcai árusoktól hallottam: a férfiak és a nők „same, same, but different" – „ugyanaz, ugyanaz, mégis más".

A különbségek

Gondoljunk az agyunk különbségeire. Agyunk úgy van megtervezve, hogy oda-vissza dolgozzon az intuitív, kreatív jobb agyfélteke és a tényszerű, elemző bal agyfélteke között. A férfi agyban az idegi kapcsolatok átlagosan elölről hátrafelé haladnak mindkét féltekén belül, ami előnyt ad nekik az észlelésben és az összehangolt cselekvésben. A női agyban ezzel szemben sokkal több pálya fut át a két félteke között, ami természetesebben felkészíti őket a kommunikációra és az észlelésre. Állítólag ezért igazodnak el gyakran jobban a férfiak az útirányokban, és végeznek el jobban egy-egy önálló feladatot, a nők pedig ezért jeleskednek a több feladat egyidejű végzésében és a csoportos problémamegoldásban. És ezért gondolkodnak a férfiak átlagosan inkább lineárisan, a nők pedig inkább átfogóan, kétoldalúan és az összefüggésekre figyelve.[660] Talán ez magyarázza azt a népszerű megállapítást is, hogy a férfiak átlagosan úgy igyekeznek érni, hogy leválnak másokról, a nők pedig úgy, hogy kötődnek másokhoz.[661]

Az agyi vizsgálatok azt is kimutatják, hogy különbségek vannak a szürkeállomány (ahol az információ feldolgozása történik) és a fehérállomány (ahol az információ elektromosan továbbjut a test más részeibe) mennyiségében. A több fehérállománnyal rendelkező férfiak

659. Tikva Frymer-Kensky, In the Wake of the Goddesses: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth, 11. fejezet

660. Lásd két cikket a témáról: www.bit.ly/2ZR6n12 és www.cbsn.ws/2YaJ7L6

661. Carol Gilligan, In a Different Voice. Idézi: Tim és Kathy Keller, „The Meaning of Marriage", 6. fejezet.

könnyen jeleskednek a mozgások összehangolásában, a nők pedig gyorsabban dolgozzák fel az információt, és ismerik fel a társas jelzéseket.[662]

Véleményem szerint a legérdekesebb az, hogy a társadalomtudósok tíz skálát azonosítottak a személyiségtípusokban – mindegyik azt méri, mennyire alacsony vagy magas valakinél az együttérzés, az udvariasság, a képzelőerő, a szorgalom, a lelkesedés, a hangulat kiegyensúlyozottsága, a rendszeretet, a határozottság, az elemző gondolkodás és a nyugalom megőrzésének képessége –, és azt találták, hogy a férfiak és a nők átlagosan e skálák közül soknál más-más helyen állnak. Ezt mutatja a következő táblázat.[663]

	Nők (percentilis)	Férfiak (percentilis)
Együttérző	61	39
Udvarias	59	41
Képzelőerővel bíró	56,5	44,5
Lelkes	55	45
Rendszerető	54,5	45,5
Szorgalmas	50	50
Határozott	48	52
Elemző gondolkodású	45	55
Kiegyensúlyozott hangulatú	42,5	57,5
Nyugodt marad	40	60

Hogy megértsük a táblázatot, képzeljük el, hogy száz véletlenszerűen kiválasztott férfiból és száz nőből száz férfi–nő párt alkotunk. A szorgalom tekintetében a statisztikai valószínűség az, hogy a párok felében a nő szorgalmasabb lesz a férfinál, a másik felében pedig a férfi lesz a szorgalmasabb – ez azt mutatja, hogy egyformán hajlanak a szorgalomra. Az együttérzés tekintetében viszont a párok közül 61-ben a nő lesz együttérzőbb a férfinál, a másik 39 párban pedig fordítva.

Bár a szorgalomban döntetlen az eredmény, figyeljük meg, hogy a nők átlagosan kissé magasabb pontszámot érnek el együttérzésben, udvariasságban, képzelőerőben, lelkesedésben és rendszeretetben, a férfiak pedig határozottságban, elemző gondolkodásban, kiegyensúlyozott

662. Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, 13. fejezet
663. Forrás: www.bit.ly/3pZn7OU

hangulatban és a nyugalom megőrzésében.[664]

Nagyon érdekes! De azért meg kell kérdeznünk: mit kezdjünk ezekkel az átlagokkal? Bizonyára nem szabad őket elvárásként minden egyes emberre vagy házaspárra kivetíteni. Szülőként megtörténhet, hogy valakinek a lánya elemzőbb gondolkodású, mint a bátyja, aki viszont együttérzőbb nála. Hasonlóképpen, amikor munkát osztunk ki, nem szabad a jelöltek körét automatikusan a nemük alapján szűkíteni. Dorothy Sayers ezt mondta:

Kevés nő születik történetesen ezermesternek; de ha akad ilyen, hiába próbáljuk rábeszélni, hogy legyen valami más. … Ha [ő] első osztályú ügyvéd, orvos, építész vagy mérnök tud lenni, akkor meg kell engedni neki, hogy megpróbálkozzon vele. A szabály [legyen az], hogy először a munka jön, és azután [megnyílik] minden egyes ember előtt, férfi vagy nő, kövér vagy sovány, magas vagy alacsony, csúnya vagy szép előtt, aki a világ többi részénél jobban el tudja végezni azt a munkát.[665]

Ez a komplementárius érvelés egyik fő problémája, amikor nemi szerepeket ír elő. Helyes azt állítani, hogy Isten a férfiakat és a nőket különbözőnek teremtette. A férfiak átlagosan talán határozottságuk miatt természetesebben veszik át az irányítást, a nők pedig átlagosan talán rendszeretetük és együttérzésük miatt alkalmasabbak arra, hogy rendben tartsanak egy háztartást és gondoskodjanak a kisgyermekekről. De azoknak a férfiaknak és nőknek, akiket ajándékaik kilógóvá tesznek az átlagból, egyáltalán nem válna a javukra, ha ezeket a szerepeket rájuk kényszerítenék.

Sőt kétlem, hogy a Bibliát egyáltalán fel lehet használni a nemi sztereotípiák alátámasztására.

Bibliai férfiak, akik rácáfolnak a nemi sztereotípiákra

Tanulmányozza a Biblia szereplőit, és azt fogja találni, hogy a férfiasságról és a nőiességről vallott mai kulturális feltevéseink többségének nyoma sincs benne.

664. Lásd www.bit.ly/3q6HGJh. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a társadalomtudományok még nem állapították meg biztosan, ezek az átlagok milyen mértékben fakadnak a természetből, illetve a neveltetésből.
665. Dorothy Sayers, Are Women Human? Essays on the Role of Women in Society, 19, 29. o. Idézi: William Witt, Icons of Christ, 17. fejezet

Amikor Isten Bésaleélt és Aholiábot, ezt a két férfit felkeni, hogy „köveket metsszenek" és „fát faragjanak", azt gondolhatnánk, hogy ez a nemekhez kötött munkát erősíti meg, amelyben a férfiak emelik a nehezet. De mit kezdjünk azzal, hogy arra is ajándékot kaptak, hogy „művészi terveket" készítsenek és „szőtt ruhákat" varrjanak?[666] Vagy amikor Dávid király harcba ront, vagy kővel célba veszi egy óriás fejét, megtapsolhatjuk, hogy Isten férfit választott erre a feladatra – de mit kezdjünk azzal, hogy hárfázik és érzelmes verseket ír? Vagy amikor Jézus felforgatja az asztalokat a templomban, szívesen beszélünk férfias bátorságáról – de mit gondoljunk arról, hogy úgy akarja összegyűjteni népét a szárnyai alá, mint a kotlós a csibéit?[667] Az igazi férfi nem sír? Nos, Jézus sírt. Az igazi férfi fegyvert forgat? Jézus megparancsolta Péternek, hogy tegye el a magáét. Az igazi férfi nem mutat gyengédséget? Jézus hagyta, hogy János a keblére hajtsa a fejét. Az igazi férfi nem végez háztartási munkát? Jézus főzött és ételt készített a tanítványainak, és megmosta a lábukat.[668]

Pálról gyakran szeretjük azt gondolni, hogy olyan „férfias" vonások példája, mint a megállíthatatlan elszántság, a kimeríthetetlen becsvágy és mindenféle veszély vállalása. Ám amikor olyan képeket keres, amelyek szolgálatát mozgatják és formálják, gyakran nőies képekhez nyúl. Az egyik gyülekezetnek ezt mondja: „Fiacskáim, akiket ismét fájdalommal szülök, amíg Krisztus kiábrázolódik bennetek."[669] Egy másiknak pedig ezt: „Ahogyan a szoptató anya gondoskodik a gyermekeiről, úgy gondoskodtunk mi is rólatok."[670]

Vagy olvassa el még néhányszor Pál szavait a házasságról az efézusi levél 5. fejezetében, és figyelje meg, mit tesz Jézus, az eszményi férj, a menyasszonyáért: megfürdeti, felöltözteti, táplálja, gondozza, és mossa a ruháit – abban a kultúrában ezek háztartási teendők voltak.[671] Ne felejtsük el: Pál Krisztus/férj és egyház/feleség hasonlataiban minden férfi olvasót Jézus menyasszonyához hasonlít. A férfiaknak, akik „férfi mivoltukból" fakadóan

666. 2Móz 31,1–10
667. Mt 21,12–17; 23,37
668. Köszönet barátnőmnek, Margo Daviesnek ezekért a gondolatokért a blogjában: www.bit.ly/3mLLnlK
669. Gal 4,19
670. 1Thessz 2,7–8
671. A 27. vers talán még arra is utal, hogy Ő szerzi be és tartja rendben felesége menyasszonyi ruháját.

gyakran a függetlenségre és az elszigetelődésre törekszenek, meg kell tanulniuk, hogy az intimitást keressék Krisztussal, a férjükkel, miközben sebezhetően elfogadják gondoskodását. Na, ez aztán rácáfol a férfiakról alkotott sztereotípiákra!

Bibliai nők, akik rácáfolnak a nemi sztereotípiákra

A „hagyományos" nőiességet is összekeverjük a „bibliai" nőiességgel. Nemcsak férfiak ölnek azért, hogy megvédjék népüket. Sok gyermekbibliában láttam Dávid és Góliát történetét, de egyik sem meséli el Jáel és Sisera történetét, amelyben Jáel, az asszony, félelem nélkül sátorszöget ver egy menekülő ellenséges hadvezér fejébe – és ezzel még biztosabb győzelmet szerez Isten népének.[672] Vagy mi a helyzet azzal az asszonnyal, aki megmenti ostromlott városát azzal, hogy megszervezi: vágják le egy ember fejét, és dobják át a falon – és így lecsillapítja a város alatt táborozó ellenséget?[673]

Mennyire különböznek ezek az asszonyok egy Jane Austen-regény klasszikusan „nőies" hősnőitől, akik „szüntelenül naplót írnak az érzéseikről, a házassági kilátásaikon törik a fejüket, szinte minden érzelmi megrázkódtatásra elájulnak, rétegesen öltöznek, szoros fűzőt is viselnek, és tőlük nem várják el, hogy dolgozzanak".[674] Egyáltalán nem olyan asszonyok ők, amilyenekre Elisabeth Elliot gondolt, amikor pontatlanul eszményítette a bibliai nőiességet: „A nők behódolnak, segítenek és válaszolnak, a férjek pedig ellátnak, védelmeznek és kezdeményeznek. A bibliai nő alárendelődő nő."[675]

Természetesen az ókori patriarchális világban (és a mai hagyományos kultúrákban) a nőknek kellett gondoskodniuk a gyermekekről, alárendelődve engedniük, hogy a férfiak vezessenek, és megadniuk az étel és a szexualitás kényelmét a férfiaknak, akiknek életét a közélet kötötte le. De bár a Biblia alkalmazkodik egy ilyen világhoz, nem hagyja jóvá Isten legmagasabb eszményeként – ezt még biztosabbá teszi az a sok bibliai asszony, aki

672. Bír 4. Hasonlóképpen Judit az apokrifekben – neve egyszerűen „zsidó nőt" jelent – ravaszságával lefejez egy ellenséges hadvezért, Holofernészt.
673. 2Sám 20,22
674. Nem találom, hol olvastam először ezt az idézetet, de nem tőlem származik.
675. Elisabeth Elliot, Let Me Be A Woman, 50. o. Idézi: Barr, Introduction

szembeszállt ezekkel a klasszikus szerepekkel. Ezt néha nem tudjuk elfogadni. Egy fordítói elfogultság például három, asszonyokról szóló szakaszban[676] is megmutatkozik: angol Bibliáink azt mondják, hogy Ruth „nemes jellemű" (*noble*) asszony volt; hogy a „nemes jellemű" feleség a férje koronája; és hogy a Példabeszédek 31. fejezetének asszonya felülmúlja azokat a „nemes dolgokat", amelyeket más asszonyok tesznek. A *nayil* héber szót azonban mindhárom szakaszban „nemes"-nek fordítják, *pedig a Bibliában előforduló további 95 esetben, amikor férfiakra használják, „vitéz", „harcos" vagy „erő" a fordítása.*

A bibliai nők is harciasak! Ha Pál az efézusi levél 5. fejezetében nemcsak a nőket, hanem a férfiakat is arra hívja, hogy azonosuljanak Krisztus menyasszonyával (és hogy háztartási teendőket is végezzenek, mint az egyház jó férje, Jézus), akkor nem kell meglepődnünk azon, hogy a 6. fejezetben nemcsak a férfiakat, hanem a nőket is arra hívja, hogy harcosok legyenek Krisztus seregében: vegyék fel pajzsukat és kardjukat, és szorítsák vissza a sötétséget.

Teljes szívvel támogatom a Krisztusban erős férfiakat, de nem látom be, miért kellene nekünk bármi más, mint hogy a nők is erősek legyenek Krisztusban – és mellettünk, férfiak mellett álljanak ki. Világunkban annyi mindent ural a sötétség, hogy szabadjára kell engednünk a sereg másik felét is: csatlakozzanak hozzánk, férfiakhoz, mint az igazságtalanság és a megtévesztés elleni bosszúállók, mint szabadságharcosok, akik az elnyomottakat és a traumatizáltakat igyekeznek megmenteni, és mint fáklyavivők és bajnokok Krisztus ügyéért. Itt nemcsak egy remélt jövőről beszélek. A Krisztusért harcoló nők már újra meg újra hatalmas hatást értek el Jézusért. William Booth, az Üdvhadsereg alapítója azt szokta mondani, hogy „a legjobb emberei nők voltak". Hasonlóképpen a *Life and Work on the Mission Field* (Élet és munka a missziós mezőn) című könyv feljegyzi: „minél nehezebb és veszélyesebb a munka, annál nagyobb a nők aránya a férfiakhoz képest."[677]

676. Ruth 3,11; Péld 31,29; Péld 12,4
677. Herbert Kane, Life and Work on the Mission Field, 143. o. Idézi: Bessey, Jesus Feminist, 8. fejezet.

A sztereotípiák félretétele

Az, hogy a Biblia nem ad meghatározást a nőiességről és a férfiasságról, azt mutatja nekem, hogy talán indokolatlanul rögzültünk ezekre a gondolatokra. Igen, az emberek férfiak és nők, és összhangban kell élnünk testben megélt nemi identitásunkkal, de a Biblia szinte semmit sem mond a nőiesség vagy a férfiasság természetéről. Tikva Frymer-Kensky a Biblia szereplőiről készített tanulmányában megállapítja:

[Az Írás] az emberi viselkedésnek semmilyen jellemzőjét nem mutatja be „nőiként" vagy „férfiként"; nem osztja fel a tulajdonságokat a »nőies« és a »férfias« pólus között; nyoma sincs benne olyan ellentétpároknak, mint a férfi agresszió – női befogadás, férfi újítás – női megőrzés, férfi kifelé törekvés – női magába foglalás … vagy bármely más ellentétpárnak, amelyek szerint a nemek különbségéről gondolkodni szoktunk.[678]

Miközben ezt írom, megnyitom a Twittert, és egy baptista teológiai szeminárium professzorát olvasom. A minap, az anyák napjára készülve, amikor egyes gyülekezetekben szokás egy nőt felkérni igehirdetésre, ezt írja: „Értsenek világosan. Ha a gyülekezetükben akár csak alkalmanként is prédikál nő, el kell hagyniuk azt a gyülekezetet."[679] Aztán mintha előre látná kérdésünket, hogy akkor milyen tevékenységeket kell végezniük a nőknek, mert következő bejegyzésében azokat a nőket dicséri, akik mosnak, varrnak, kötnek és gyermekekre vigyáznak – mindezek olyan tevékenységek, mondja, amelyeket Krisztus megjutalmaz, ha a nők jól végzik.[680] Ahogy végignézem a hírfolyamát, felbukkan egy másik bejegyzése arról, hogy „a fejedelemségek és hatalmasságok gyűlölik a teremtési rendet, gyűlölik a bibliai férfiasságot és nőiességet, gyűlölik Istent".[681] Meggyőződései tévútra vezetnek: mi van, ha a Sátán stratégiája éppen az volt, hogy a sereg egyik fele a másik felét a négy fal közé zárja? Amit a Sátán *valójában* gyűlöl, az az erőben egyesült férfiak és nők, akik vállvetve állnak a lelki harcban és az evangélium hirdetésében.

678. Frymer-Kensky, In the Wake of the Goddesses: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth, 141. o.
679. www.bit.ly/2ZNt9ai
680. www.bit.ly/3nQAwpC
681. www.bit.ly/2ZS465M

A *Danversi Nyilatkozat* azt mondja, hogy „a férfias és a nőies szerepek közötti különbségeket Isten rendelte el, és minden emberi szívben visszhangra kell találniuk". De gondolja meg, mennyire haszontalan ez a kijelentés. Mivel szerzője másutt a „férfiast" mint „erőt és vezetést", a „nőiest" pedig mint „a férfi erejének és vezetésének megerősítését" határozza meg, mit jelent ez, ha Ön férfi, és mégis meg tudja erősíteni egy nő erejét és vezetését, vagy ha Ön erős nő, aki vezetni szeretne? Azt sugallja, hogy valami, ami nem Istentől van, munkálkodik Önben.

Isten munkájának igazi jele a férfiakban és a nőkben is az, hogy mindketten a Krisztushoz való hasonlóságra törekszenek. Nem titok, milyen Jézus. A sztereotípiákra rácáfoló természetét talán a Jelenések könyvének 5. fejezete foglalja össze a legjobban. Ott Jánosnak azt mondják, hogy nézzen „a Júda nemzetségéből való oroszlánra", amely győzött. De amikor felemeli a fejét, hogy lássa Őt, meglepetésére „egy Bárányt" lát, „mintha megölték volna". Jézus egyszerre a rettenthetetlen oroszlán és a megölt bárány. Hatalmi jogart hordoz, de a kereszthez szegezés sebhelyeit is viseli. Egyszerre fenséges és szelíd. Egyszerre király és szolga. Magasan áll, az egekig felmagasztalva, de le is hajol, hogy a keblére öleljen minket. Hatalmas, mégis sebezhető; tekintélye van, mégis megközelíthető; határozott, mégis engedékeny; ordít, mégis sír; megtörhetetlen, mégis megtört.

A határozott, bár néha agresszív férfiaknak (és nőknek), akik természetüknél fogva inkább Jézus oroszlánszerű vonásai felé hajlanak, Jézus ezt a meghívást adja: „[T]anuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű."[682] A szelíd, de könnyen megfélemlíthető nőknek (és férfiaknak), akik természetüknél fogva inkább Jézus bárányszerű vonásai felé hajlanak, Jézus ezt a meghívást adja: „[A] mennyek országa erővel tör előre, és az erőteljesek ragadják meg."[683] Hogy világos legyen: a Biblia sehol sem parancsolja, hogy egyre nagyobb férfiasságra vagy nőiességre törekedjünk. Ehelyett arra kaptunk elhívást, hogy egyre jobban hasonlítsunk Krisztushoz. Nem azt kérdezzük: „Teljesítem-e megbízatásomat, hogy »bibliai« nővé vagy férfivá váljak?" Hanem azt: „Krisztus példáját követem-e?"

Ezért írja Pál: „mikor pedig férfivá lettem, elhagytam a gyermekhez illő dolgokat" – és nem azt, hogy „elhagytam a nőies dolgokat". Ahelyett, hogy a

682. Mt 11,29
683. Mt 11,12

női mivoltot – ahogyan gyakran tesszük – a férfi mivolttal állítanánk szembe, talán mindkettőt a gyermekkorral kellene szembeállítanunk. A gyermekek hajlamosak utasításra várni, önközpontúak, félénkek és nagyon függenek másoktól. Ezzel szemben akkor tudjuk, hogy nőként vagy férfiként felnőttünk, amikor megtanultunk másokat szolgálni, kölcsönösen egymásra támaszkodni, és több kezdeményezést és felelősséget vállalni.

De van-e *egyáltalán* olyan parancs, amely kifejezetten az egyik nemre vonatkozik? Úgy vélem, van egy a nők és egy a férfiak számára.

Sáfárkodás a szépséggel és az erővel

Kezdjük egy olyan utasítással a nők számára, amely a szépségükkel függ össze: „Azt akarom, hogy az asszonyok szerényen, tisztességesen és illendően öltözködjenek, és ne bonyolult hajfonatokkal, arannyal, gyöngyökkel vagy drága ruhákkal ékesítsék magukat, hanem jó cselekedetekkel, ahogyan az istenfélelmet valló asszonyokhoz illik.”[684]

Figyeljük meg, hogy Pál nem bírálja, hanem megerősíti a nő vágyát, hogy szép legyen. Sőt másutt arra utal, hogy a nő szépsége a teremtés csúcspontja.[685] Pál aggodalma azonban az, hogy sok nő túl könnyen megelégszik a felszínes szépséggel. A Példabeszédek 31. fejezetének asszonyát nem múló, felszínes szépségéért dicsérik, hanem Isten iránti ragyogó szeretetéért. Az efézusi gyülekezetben úgy tűnik, voltak gazdag asszonyok, akik pazar kiegészítőikkel igyekeztek magukra vonni a figyelmet. Pál azt mondja, inkább Őrá figyeljenek, aki nem külső megjelenésük alapján ítéli meg őket, hanem szeretetből fakadó tetteik alapján. Pál talán azokat a keresztény asszonyokat is figyelmezteti, akik kihívóan öltözködnek, hogy szépségüket kihasználják. Semmiképpen nem azt akarom mondani, hogy egy nő öltözködése határozza meg, hogyan bánnak vele a férfiak, vagy hogy a nőknek valaha is felelősséget kellene érezniük a férfiak szexuális tisztaságáért. Minden nő szabadon öltözködhet úgy, ahogy szeretne, de az istenfélő nőknek mindenekelőtt szeretetbe kell öltözniük. És ennek a szeretetnek *először* önmagukra kell irányulnia. Kultúránk állítólag ünnepli az önkifejezést, a nőket és a fiatal lányokat mégsem sújtotta soha ennyire a testi eszménykép zsarnoksága. Nem kis részben a közösségi média hatására a depresszió, a szorongás és az evészavarok aránya a fiatalabbak körében az

684. 1Tim 2,9–10
685. 1Kor 11,15

egekbe szökik.[686] A tökéletesség és az egyre több „lájk" véget nem érő hajszolásában a szépség iránti természetes vágyunk eltorzult. Testi megjelenésünknek soha nem lett volna szabad ekkora hatalmat gyakorolnia fölöttünk vagy mások fölött.

Engedje meg, hogy most férfi szemszögből mondjak erről valamit. Hegyi beszédében Jézus a *férfiaknak* parancsolja meg, hogy ne nézzenek kívánsággal a nőkre – nem a nőknek parancsolja meg, hogy ne legyenek a kívánság tárgyai. Férfiként tudom, hogy még egy szerényen öltözött nőre is tudok kívánsággal nézni. Keresztény férfiként pedig rájöttem, hogy a kívánság ellen nem az a megoldás, ha nem nézek a nőkre. Hiszen Jézus is folyton nézett nőkre. Sokkal inkább az a legjobb harci stratégia a tisztaságomért, ha *valóban látom* a nőket, ahogyan Isten látja őket – nem szexuális kielégülés tárgyaiként, hanem mint embertársaimat, akik ugyanúgy Isten képmását hordozzák.

Most nézzünk meg egy parancsot, amelyet a férfiak kaptak, és amely talán a testi erejükkel függ össze. Péter arra hívja a férfit, hogy helyesen használja testi erejét a nők jelenlétében: „Férjek, … éljetek együtt feleségetekkel megértően, és becsüljétek meg őket mint a gyengébb félt és mint akik veletek együtt örököstársai az élet kegyelmének, hogy imádságaitok meg ne akadályoztassanak."[687] Bármennyire tiltakozhatnak is a nők Péter itteni szavai ellen, nem sértésnek szánta őket. Csupán egy egyetemes tényt állapít meg: a felnőtt férfiak szinte mindig erősebbek testileg, mint a nők. A férfiaknak különösen arra kell használniuk erejüket, hogy oltalmazzanak, és soha nem arra, hogy bántsanak.

Szörnyű belegondolni, hogy a családon belüli erőszakot csak a múlt század közepén kezdték elfogadhatatlannak és bűncselekménynek tekinteni. Ahogy korábban, a 2. fejezetben hangsúlyoztam, csak az 1960-as években kezdték a nőket egyenrangúnak látni, és csak ennek következtében kérdőjelezték meg a nők alárendeltségét. Találtam is egy 1960-as évekbeli újságcikket a *New York Daily Mirrorban* ezzel a címmel: „Ha egy nőnek szüksége van rá, el kell-e fenekelni?"[688] A négy férfi levélíró alapján a válasz egyhangú: igen! „Megtanítja nekik, ki a főnök" – írja egy bizonyos Teddy Gallel. „Sok nő hajlamos elfelejteni, hogy ez a férfiak világa, és sok férfi, aki lemondott arról, hogy a család főnöke legyen, bánja, hogy megtette." Olyan országban élek,

686. www.bit.ly/3bIo4mc
687. 1Pt 3,7
688. www.bit.ly/3EI1Tcr

ahol a nők megdöbbentő 50%-át élete során megerőszakolják vagy szexuálisan bántalmazzák. Minden egyes tragikus történet példája annak, hogy egy férfi arra használja erejét, hogy a nőkre vadásszon, ahelyett hogy védelmezné őket. Micsoda visszaélés a férfi testi erejével!

Az Ószövetség háborúiban és csatáiban, amikor nyers testi erőre volt szükség, a férfiakat küldték az első vonalba.[689] Amikor életük veszélyben volt, Mária és a kis Jézus számíthatott arra, hogy József lesz a testi pajzsuk.[690] Sőt Pál elvárja minden férjtől, hogy kész legyen életét adni a feleségéért.[691] Ismétlem: nem akarok általánosítani. Lehetnek olyan helyzetek, amikor egy idős asszony egy süllyedő hajón úgy dönt, jobb, ha az utolsó mentőmellényt egy fiatalembernek adja; vagy amikor egy testileg erősebb feleség a saját testével védi meg fogyatékkal élő férjét a veszélytől; vagy amikor egy olyan asszony, mint Ráháb, azzal fejezi ki Istenbe vetett hitét, hogy ártatlan férfi menekülteket rejt el a lakásában.[692]

Nagyon fontos, hogy Péter nem következtet a nő testi gyengeségéből érzelmi vagy lelki gyengeségre, ahogyan sok komplementárius teológus teszi. Az egyháztörténelem során a nőket tévesen érzelmileg, értelmileg, erkölcsileg és lelkileg gyengébbnek tartották a férfiaknál. De Péter nem ezt mondja, és szavait semmiképpen nem szabad arra használni, hogy kizárjuk a nőket a szolgálati tisztségekből. Nemrég olvastam egy érvelést, amelyet egy több ezer gyülekezetet magában foglaló komplementárius mozgalom vezető teológusa terjesztett elő. Helyesen jegyzi meg, hogy a férfiak úgy vannak „huzalozva", hogy testi védelmezők legyenek, majd helyesen mondja azt is, hogy a lelkipásztorok egyik elsődleges feladata a nyáj lelki védelmezése. Ám ebből tévesen arra következtet, hogy ezért a férfiak alkalmasabbak a gyülekezetek vezetésére.[693] Valójában az élet nem testi vonatkozásaiban a nő éppúgy képes másokat – a férfiakat is – megvédeni, mint a férfi.

A hierarchia nélküli komplementaritás visszaszerzése

689. 5Móz 20,7–8; Józs 1,14
690. Mt 2,13–14
691. Ef 5,25kk.
692. Józs 2
693. Hasonlóképpen Owen Strachan „The Grand Design" című könyvében amellett érvel, hogy a lelki sötétséggel való szembeszálláshoz szükséges bátorság és harciasság sajátosan férfi tulajdonság. Ezért a férfiaknak kell vezetniük. Az igehelyek azonban, amelyekkel ezt alátámasztja – 1Kor 16,13–14; Ézs 19,16; 1Kir 2,2 és Ez 22,30 –, nem igazolják állítását. Persze a testi csatákhoz testi erő kell, de a lelki csatákhoz nem kell testi erő, és így a nők is bátran szolgálhatnak Isten munkájának első vonalában.

A komplementáriusok jó helyen kezdik, amikor megerősítik azt a tényt, hogy a férfiak és a nők különbözőnek teremtettek, és szükségük van egymásra. De aztán messzebb mennek, mint a szöveg, és azt állítják, hogy az „Isten által elrendelt" különbségek lényegében a tekintély és az alárendelődés viszonyára szűkülnek. Számukra a komplementaritás hierarchikus, és így éppen a komplementaritás elvesztéséhez vezet, mert a gyülekezetben csak férfiaknak fenntartott területeket teremt – ilyen például a gyülekezet irányítása és a szószéki igehirdetés –, ahol csak a férfi hang hallatszik. Ezzel aláássák a nemek komplementaritását, amely teljesebben tükrözné Isten képmását.

Ebben a fejezetben megpróbáltam visszaszerezni a komplementaritást a komplementarizmustól, és nem a hierarchiával, hanem a kölcsönösséggel összekötni. Isten terve nem az, hogy általában a férfiak vezessék a nőket, hanem az, hogy általában a férfiak a nőkkel együtt vezessenek. Semmi sincs az Írásban, ami a szellemi vagy vezetői képességeket bármelyik nemhez kötné. A legtöbb, amit mondhatunk, az, hogy *átlagosan* a nők egyféleképpen, a férfiak másféleképpen gondolkodnak vagy vezetnek.

Ha figyelembe vesszük a férfiak és a nők eltérő agyi felépítését, vagy a fejezet korábbi táblázatának tíz pontját, ahol a nők átlagosan együttérzőbbek és kreatívabbak, a férfiak pedig átlagosan határozottabbak és elemzőbbek, nem lenne-e sokkal gazdagabb a házasságunk, a szolgálatunk és a munkahelyünk, ha összeadnánk erősségeinket? Mindannyiunkra szükségünk van ahhoz, hogy mindazzá legyünk, amivé lennünk kell. Ha a nők és a férfiak átlagosan különbözőképpen vannak „huzalozva", akkor egy férfiakból és nőkből álló vezetői csapat átlagosan sokkal kiegyensúlyozottabb vezetést ad annak a szervezetnek vagy közösségnek, amelyet vezet.

Igazán szomorú, hogy a társadalom ebben előtte jár az egyháznak. Az, hogy nőket is bevonnak a legmagasabb szintű vezetésbe, sok országban lassan terjed, mégis figyelemre méltó eredményeket hoz. Egy átfogó vizsgálat[694] kimutatta: amikor a vállalatok felsővezetői csapatai csak férfiakból állnak, az esetek 58%-ában hoznak jó döntéseket. Ha azonban nőket is bevonnak ezekbe a csapatokba, a jó döntések valószínűsége 73%-ra ugrik![695]

694. www.bit.ly/3BKuImw

695. Ha a csapat nemek, életkor, valamint a felnövekedés és a felsőfokú tanulmányok helye szerint is sokszínű volt, a szám 87%-ra emelkedik.

Ha gipszbe tett lábbal próbálunk versenyt futni, bicegni és ugrálni fogunk. Két ép lábbal sokkal nagyobbakat léphetünk, és sokkal messzebbre juthatunk. Ugyanígy van a férfiak és a nők egyedi, egymást kiegészítő hozzájárulásával. Miután Mózes első könyvének 1. fejezete elbeszéli, hogyan teremtette Isten a férfit és a nőt, akik képmását hordozzák, azt mondja, hogy Isten „látta, hogy minden, amit teremtett, igen jó". Nem is olyan régen Nyugaton még észszerűnek tűnhetett, hogy csak az egyik lábunkat használjuk (a másikat ugyanis alacsonyabb rendűnek tartották: hajlamosnak az észszerűtlenségre, az ingatagságra és a félelemre). Most, hogy kultúránk rájött, hogy ez nem így van, és az Írás eredeti értelme és szándéka is újra felszínre került, mindkét lábunkkal futhatunk – és futnunk is kell.

Sok minden vár ránk, amire örömmel tekinthetünk előre, ahogy egyre inkább társakként dolgozunk együtt. De mivel különbözünk, nem mindig megy majd simán. A sokféleség nagyobb növekedéshez és termékenységhez vezet, de nagyobb bonyolultsághoz és félreértésekhez is. Régi előítéleteink különösen makacsok. Részben ez az oka annak is, hogy a házasság olyan nehéz lehet. Mégis: ami nehéz, nem rossz – nagyon gyakran éppen az a lehetőség, amelyre szükségünk van, hogy egyre jobban hasonlítsunk Krisztushoz.

Hiszen az élet bibliailag meghatározott célja nem az, hogy férfiasabbá vagy nőiesebbé váljunk, hanem hogy egyre jobban hasonlítsunk Jézushoz, aki egyszerre Oroszlán és Bárány.

15

Éva kiszabadítása a négy fal közül

„Teljesen esztelen dolog elvenni a nők hagyományos foglalkozásait, aztán panaszkodni, mert új foglalkozást keres. Minden nő emberi lény – ezt nem lehet elégszer ismételni –, és az emberi lénynek foglalkozásra van szüksége, ha nem akar a világ terhére lenni, legyen az férfi vagy nő." Dorothy Sayers[696]

Nemrég megkérdezték egy vezető bibliatanítót, milyen két szót mondana a legnépszerűbb déli baptista igehirdetőnőnek. Ezt válaszolta: „Menjen haza." Ezzel nemcsak személyesen alázta meg Beth Moore-t, hanem a tanácsa hű volt komplementárius teológiájához is.

1998-ban a déli baptisták évekig tartó vita után jóváhagyták, hogy a nők Isten által elrendelt rendeltetése az otthon négy fala: „A feleség … Istentől kapott felelőssége, hogy tisztelje férjét, és segítőtársaként szolgáljon a háztartás vezetésében és a következő nemzedék nevelésében."[697] A komplementáriusok szerint Ádám a társadalomban, a gyülekezetben *és* az otthonban is magasra szárnyalhat vezetőként. Évának viszont csak az otthonon belül szabad kibontakoznia – de még ott is csupán segít Ádámnak, „a ház fejének", azzal, hogy rendben tartja a háztartást, és gondoskodik a gyermekeiről. Ahogy már láttuk, az efféle férfisovinizmus nem újdonság. Az 5. században egy egyházatya így magyarázta el ezt a felfogást férjtársainak:

A feleségnek csak egy kötelessége van: hogy megőrizze, amit összegyűjtöttünk, megóvja jövedelmünket, és gondját viselje háztartásunknak. … [É]letünk két tevékenységi körből áll, a nyilvánosból és a magánéletből. Amikor Isten ezt a kettőt szétválasztotta, a háztartás vezetését az asszonyra bízta … [N]em mondhat véleményt a nyilvános tanácskozáson,

696. Dorothy Sayers, Are Women Human? 32. o.
697. Barry Hankins, Uneasy in Babylon, 214–215. o. Idézi: Barr, 1. fejezet.

de a háztartásban elmondhatja a véleményét.[698]

Ez a fajta tanítás összezsugorítja mindazt, amit egy nő adhat a társadalomnak, a gyülekezetnek és – kisebb mértékben – az otthonnak. Természetesen az anyáknak (és az apáknak) teljes szívükből szeretniük kell gyermekeiket, és biztonságos otthonban kell gondoskodniuk róluk. De mi a helyzet az egyedülálló nőkkel? Vagy a gyermektelenekkel? Még egy anya hosszú évtizedekig tartó életében sem tartanak örökké a gyermeknevelés megterhelő évei (ha úgy dönt, hogy ennek teljes időben szenteli magát). Azzal, hogy a komplementarizmus az otthoni szerepet magasztalja fel, aláássa minden más szerep súlyát, amelyet egy nő élete bármely más szakaszában betölthet.

Sarah Bessey elmeséli, hogy olyan gyülekezetben nőtt fel, ahol tág teológiát tanult arról, hogyan szolgálhatja Jézust, és ezért „a megváltó erejű béketeremtés és az igazságosság keresésének életére" vágyott. Amikor azonban az Egyesült Államok déli részére költözött, ahol a női szolgálat elsősorban az otthon maradó anyaságra összpontosított, „a Jézus követésének napról napra szűkülő felfogását" tapasztalta meg.[699] Valóban: ez a tanítás, amely a nőket a négy fal közé zárja, és nem látja meg mindazt, amit Isten lát egy nőben, idővel sok nőt arra késztet, hogy kisebb, korlátozott, kibontakozatlan életet éljen, nem pedig nagyobb, tágasabb életet.

Az anyák dicsérete

Kérem, ne hallja ki belőle azt, amit *nem* mondok. Amikor azt állítom, hogy a nőket lekicsinyelte egy olyan tanítás, amely szerint fő hozzájárulásuk az anyaságban rejlik, semmiképpen nem akarom az anyák szerepét sem lekicsinyelni. Ők a család és az egészséges társadalom alapkövei. Tisztelnünk kell ezt a szerepet, és a legnagyobb becsben kell tartanunk. Újra meg újra alázattal és hálával tölt el, ahogyan Julie kiönti életét öt gyermekünkért. Az élete sokféle szerepe közül ezt becsüli a legtöbbre, és gyermekeink is, a világ is gazdagabb ettől.

698. Aranyszájú János, On Marriage and Family Life
699. Sarah Bessey, Jesus Feminist, 3. fejezet.

Mégis: a *Danversi Nyilatkozat*, amely arra hívja az anyákat, hogy elsősorban az otthonra és a gyermekekre összpontosítsanak, inkább kulturális termék, mint bibliai. Az egyház túl gyakran és túl könnyen összekeverte azt, ami hagyományos – a kenyérkereső apa és a háztartást vezető anya –, azzal, ami bibliai. A hagyományos család a kultúra újkeletű találmánya. Csak az ipari forradalom óta hagyják el tömegesen az apák az otthont, hogy munkába járjanak. Különösen a második világháború utáni fellendülésben volt elterjedt, amikor egy apa a futószalag mellett annyit kereshetett, hogy fedezze családja összes kiadását. A leggazdagabb térségeket leszámítva az ilyen család eltűnt a világgazdaság színteréről. Saját hazámban például a gyermekek 60%-át egyedülálló anyák nevelik, és még nagyobb arányban nevelik őket olyan anyák, akiknek az otthonon kívül kell munkát vállalniuk. Itt elavult, sőt kegyetlen az a túlhangsúlyozott elvárás, hogy az istenfélő anyák ideális esetben teljesen az otthoni szerepnek szenteljék magukat. A küszködő anyáknak igazán nincs szükségük még több bűntudatra. Ráadásul még a Példabeszédek 31. fejezetének anyja is „gondol a mezőre, és megveszi azt", és ebből a pénzből „eledelt ad háza népének".[700]

Parancs, hogy otthon maradjanak?

Köstenberger előadja a komplementárius felfogás úgynevezett „bibliai alapját" arra, hogy a nők az otthonban maradjanak:

Pál Titusznak írt levelében a nőket arra hívja, hogy „otthon dolgozzanak", és „szeressék férjüket és gyermekeiket". A nők életének öröme és munkája akkor valósul meg a legjobban, ha elsősorban a családjukra és az otthonukra összpontosítanak. Ugyanakkor a komplementarizmus nem zárja ki, hogy a nők valaha is az otthonon kívül dolgozzanak. [Mindazonáltal] nincs okunk eltávolodni Isten tervétől, amely szerint a nők élete a család és az otthon körül forog – hacsak nincsenek enyhítő körülmények, például a férj betegsége stb.[701]

Más szóval: a nők dolgozhatnak az otthonon kívül, de ha csak lehet, ne tegyék. Valóban ezt tanítja a Tit 1? Köstenberger nem veszi figyelembe annak

700. Péld 31,15–16
701. www.bit.ly/3SHnecQ

a gyülekezetnek a görög-római hátterét, amelynek a levelet írták. Azzal, hogy a szöveget kiragadja az összefüggéséből, ürügyet csinál belőle.

Platón azt mondta, hogy a férfinak „az államot kell igazgatnia" (ez a nyilvános szféra), a nőnek pedig „rendben kell tartania a házát, meg kell őriznie, ami odabent van, és engedelmeskednie kell a férjének".[702] Philón még szigorúbb volt:

Az asszony ne legyen fontoskodó, ne avatkozzék háztartásán kívüli ügyekbe, hanem keresse a visszavonult életet. Ne mutogassa magát csavargóként az utcán más férfiak szeme előtt, kivéve, ha a templomba kell mennie. De akkor is ügyeljen arra, hogy ne akkor menjen, amikor tele van a piac, hanem amikor a legtöbben már hazamentek.[703]

Ebbe a világba szólt Pál, amikor arra intette a gyülekezet asszonyait, hogy „otthon dolgozzanak".[704] Mellesleg ez az egyetlen ilyen jellegű utasítás a Bibliában. Pál azért aggódott, hogy a gyülekezet megőrizze hitelességét Kréta lakói előtt, ahol a „tisztességes" asszonyoktól elvárták, hogy otthon maradjanak. Ha nem így tesznek, magyarázza Pál rögtön, akkor „Isten igéje káromlás alá esik"[705] azoknak a kívülállóknak a szemében, akik éppen azt próbálták eldönteni, mit gondoljanak erről a születőben lévő keresztény csoportról. Egy másik helyen Pál azt mondja, hogy ha otthon maradnak, akkor elkerülhető az a látszat, hogy a keresztény asszonyok „tétlenül házról házra járnak", és „fontoskodó fecsegők, akik badarságokat beszélnek".[706] Ez az utasítás, hogy „otthon szorgoskodjanak", nem egyetemes eszmény vagy rendelet. Helyzethez kötött bölcsesség az evangélium javára.[707]

A másik bizonyítószöveg, amellyel a komplementáriusok azt támasztják alá, hogy a nők (és nem a férfiak) élete az otthon és a gyermeknevelés körül forogjon, az 1Tim 5. A helyzeti összefüggést itt is figyelmen kívül hagyják.

702. Platón, Meno, section 71e–f

703. Philón. Forrás: www.bit.ly/3kquueP

704. Tit 2,5. A NIV „busy at home" (otthon szorgoskodó) fordítása nem adja vissza azt az értelmet, hogy a nők többre voltak képesek, mint pusztán házimunkára és gyermeknevelésre. A görög-római otthonban folyt a gazdaságilag termelő munka legnagyobb része.

705. Tit 2,5

706. 1Tim 5,13

707. Igaz, hogy a felső osztályban nagyon kevés nő vállalt nyilvános szerepet mint pártfogó, vállalkozó vagy közhivatalnok. Ez a viselkedés azonban csak az elit nőknél volt elfogadható – a nők túlnyomó többségét megszólták volna, ha férfiak módjára viselkednek az otthonon kívül. Az első gyülekezetekben például olyan ritkák voltak ezek a gazdag asszonyok, hogy amikor egy ilyen megtért, Lukács érdemesnek tartotta megemlíteni (ApCsel 13,50; 17,12.34).

Természetesen az ebben a fejezetben megszólított nincstelen özvegyeknek, akik a gyülekezet jótékonyságára szorultak, arra kell fordítaniuk idejüket és energiájukat, hogy gyermekeikről és unokáikról gondoskodjanak.[708] A fiatal özvegyeknek pedig, akik újra férjhez mennek, és így a *paterfamilias* gondoskodik róluk, a maguk részéről vezetniük kell háztartásukat, a rabszolgákat és a gyermekeket is beleértve.[709] Ezenfelül a komplementáriusok figyelmen kívül hagyják annak lehetőségét, hogy egyes nők jövedelmet szerezhetnek: Pál azt mondja „bárkinek" (ebbe a nők is beletartoznak), aki tud dolgozni, hogy dolgozzon, hogy „gondoskodni tudjon a hozzátartozóiról".[710]

Összefoglalva: a Tit 1 és az 1Tim 5 egészen biztosan nem elegendő bibliai alap egy ilyen határozottan megfogalmazott, mindenkire egyformán érvényes tanításhoz. Nem kötelező minden nőnek mindenütt elsősorban az otthonra összpontosítania.

Dolgozó nők

A világon az anyák többségének nemcsak *muszáj* dolgoznia, hanem sokan *akarnak* is dolgozni. Az iparosodás előtti kultúrákban, ahogyan ma Afrika vidéki területeinek nagy részén, a nőket korlátozta abban, milyen munkát végezhetnek, hogy sok gyermeket kellett szülniük, akik munkaerőt jelentettek. Életük nagy részében ezek a nők jellemzően terhesek voltak, vagy kisgyermeket szoptattak, ezért nem végezhettek nehéz munkát, és nem utazhattak messzire otthonról. Az otthonhoz közeli munkák közé, amelyeket végezhettek, tartozott a ruhakészítés, valamint a kicsik, a betegek és az idősek etetése és gondozása. A férfiak, mivel erősebbek voltak, és szabadon elhagyhatták a házat, minden más munkát végezhettek, a társadalmi szerepvállalást is beleértve.[711]

Az 1971-es híres esszéjében, az *Are Women Human?* (Emberek-e a nők?) címűben, Dorothy Sayers azokat a pénzkereső munkákat említi, amelyeket az iparosodás előtti korban a nők végezhettek, például a fonást, a festést, a

708. 1Tim 5,3–4
709. 1Tim 5,14
710. 1Tim 5,8
711. Carrie Miles, The Redemption of Love: Rescuing Marriage and Sexuality from the Economics of a Fallen World, 43–46. o. Idézi: Witt, Icons of Christ, 7. fejezet.

szövést, az étkeztetést, a sörfőzést, a tartósítást, a savanyítást és a birtokigazgatást. Aztán jön az ipari forradalom, és …

Szép dolog azt mondani, hogy a nő helye az otthon – csakhogy a modern civilizáció mindezeket a kellemes és jövedelmező tevékenységeket kivette az otthonból, ahol a nők gondoskodtak róluk, és átadta őket a nagyiparnak, hogy nagy gyárak élén álló férfiak irányítsák és szervezzék őket. Teljes képtelenség elvenni a nők hagyományos foglalkozásait, aztán panaszkodni, amiért újakat keresnek. Minden nő ember – ezt nem lehet elégszer ismételni –, és az embernek tennivalóra van szüksége. … A munka nem elsősorban az, amit azért végzünk, hogy éljünk, hanem az, amiért élünk. … {M}inden alkotó és dolgozó ember arra kapott elhívást, hogy a hivatásában vagy mesterségében szolgálja Istent – nem azon kívül.[712]

Ezzel a kijelentéssel Sayers leleplezi azt a komplementárius félreértelmezést, mintha az „otthon maradás" azt jelentette volna, hogy az ókori Krétán vagy Efézusban egy istenfélő asszony nem keresett pénzt. Az első században ugyanis az „otthon" éppen az a hely volt, *ahol* a nők jövedelemért dolgoztak: „fontak, festettek, szőttek, élelmezést biztosítottak, sört főztek, tartósítottak, savanyítottak és birtokot igazgattak". Ennek ellenére már a bibliai időkben is voltak nők, akik az otthonukon kívül dolgoztak: Débora bíró és hadvezér volt, Eszter királyné és törvényhozó.

Az Újszövetségben megismerjük a vállalkozó Lídiát, aki Thiatirából származott. Ez a mai Törökország területén fekvő város bíborfesték gyártásáról és árusításáról volt híres. Lídia ott vásárolta a festéket, és elszállította másik otthonába, Görögországba, amely valószínűleg egyúttal az üzlete is volt. Pál álmában hallotta, hogy „egy macedóniai férfi" hívja őt. Micsoda meglepetés, hogy ez a „férfi" valójában Lídia volt – egy nő, ráadásul egyedülálló nő! És nem akármilyen nő: ő volt Pál első megtértje Európában. Miután megnyitotta szívét az evangéliumnak, megnyitotta otthonát és üzlethelyiségét is, amely így már harmadik szerepet is kapott: a város új gyülekezetének gyülekezési helye lett.[713] Minden nő, különösen az egyedülállók, erőt meríthet Lídia talpraesett, tettre kész hozzáállásából, szakmai sikeréből és szolgálatának gyümölcséből (és abból is, hogy nem

712. Dorothy Sayers, Are Women Human? 32. o.; és Dorothy Sayers, Why Work? (Forrás: www.bit.ly/31wL85K)
713. ApCsel 16,11–16.40

hagyja magát elfojtani semmilyen komplementárius meggyőződéstől, amely szerint a házasság a nők igazán nemes rendeltetése).

Aztán az Apostolok cselekedeteiben megismerjük Tábitát, vagyis Dorkászt, aki arra szakosodott, hogy pénzt gyűjtsön, és ruhát készítsen Joppé város özvegyeinek. Amikor Péter feltámasztotta a halálból, elsőként éppen ezek az özvegyek jöttek ünnepelni a csodát, akiket ő ruhákba öltöztetett.[714] Példája – közvetlenül az irgalmas samaritánus után – gyülekezetek sokaságát ösztönözte arra, hogy a legkiszolgáltatottabbak szükségleteit szolgálják, és jótékonysági szervezeteket, segélymunkát és nonprofit szervezeteket indítsanak.

Mindezek a bibliai nők az otthonukon kívül tettek valami jelentőset az életükkel. Az amerikai evangéliumi keresztények mégis a statisztikák szerint a „leginkább tétovázó" csoport, ha a nők otthonon kívüli munkájáról van szó,[715] és ők fogadnák el a legkevésbé szívesen azt is, ha egy nő lenne a vállalatvezető vagy az elnök. Ez a széles körű idegenkedés kétségkívül abból az uralkodó érzésből fakad, amely sok komplementárius körében él: úgy hiszik, a férfiak tekintélyének oka az, hogy Ádám teremtetett elsőként, Éva előtt. Ha a férfi és a nő közötti hierarchia valóban teremtési elv, akkor nem lehet csupán a gyülekezetben alkalmazni, a társadalomban pedig nem – innen ered az evangéliumi keresztények széles körű vonakodása attól, hogy az élet bármely területén nő vezesse őket.

Csodálatos módon azonban Pál mintha nem kapta volna meg ezt a körlevelet! Bár állítólag éppen ő fogalmazta meg ezt a „teremtési rendet", úgy tűnik, nem vesz róla tudomást, amikor a rabszolgáknak – akiknek fele férfi volt – azt mondja, hogy vessék alá magukat uraiknak,[716] akik közül sokan nők voltak: a ház úrnője, a *materfamilias*. Az özvegyeknek kizárólagos hatalmuk volt rabszolgáik fölött, a feleségeknek pedig átruházott hatalmuk. Pál láthatóan arról az aggodalomról sem tud semmit, amelyet Piper fogalmaz meg: „ha egy nő befolyása egy férfira személyes és irányító jellegű, az … ellentmond Isten teremtési rendjének". Pál elvárta, hogy egy *materfamilias*

714. ApCsel 9,32–43

715. Egy 2017-es Barna-felmérés szerint az evangéliumi keresztények a „leginkább tétovázó" csoport a nők otthonon kívüli munkájának támogatásában: csak 52%-uk „fogadja el szívesen azt a jövőbeli lehetőséget, hogy több nő legyen a munkaerőpiacon, mint férfi" (20%-kal kevesebb, mint az amerikai lakosság egészében). Forrás: www.bit.ly/3CNBtoX

716. Ef 6,9; Kol 4,1

ugyanúgy gyakoroljon hatalmat a férfi rabszolgák fölött, mint a férfi urak. Ez bizonyítja, hogy semmi kifogása nem lett volna az ellen, hogy férfiak alávessék magukat női főnöküknek – ahogyan egykor Bárák tette Déborával.

E finom, mégis tagadhatatlan akadályok mellett a dolgozó nőknek a nemek közötti bérszakadék megaláztatásával és igazságtalanságával is szembe kellett nézniük. Az ipari forradalom ugyan sok nőt bevitt a munka világába, ahol az otthonon kívül kereshettek pénzt, ugyanakkor meg is szilárdította ugyanezeknek a nőknek a leértékelését, hiszen kevesebbet fizettek nekik, mint férfi társaiknak. 1833-ban James Mitchell brit gyárügyi biztos így indokolta ezt: „Alacsony bére nem csábítja arra, hogy elhanyagolja saját gyermekei gondozását. A természet tehát gondoskodik arról, hogy szándékai ne hiúsuljanak meg."[717]

Sok gyülekezetben a komplementarizmus többek között úgy tartja fenn ezt az igazságtalanságot, ahogyan a vezető szolgálati munkatársakat alkalmazzák. A férfiakat jellemzően anyagilag is megjutalmazzák munkájuk „kormányzó" jellegéért, a nőket viszont – akiknek talán ugyanolyan súlyos vezetői felelősségük van – gyakran kevesebbet fizetik, mert teológiai meggyőződésből úgy gondolják, hogy munkájuk inkább támogató, mint tekintélyt gyakorló.

Jézus és Pál soha nem dicséri a háztartási szerepet

Lenyűgöző, hogy éppen Jézus és Pál az a két bibliai alak, aki a leginkább megkérdőjelezi, ahogyan a mai komplementarizmus a nőket az otthonhoz köti. *Figyelje meg például, hogyan forgatja fel Jézus a nő anyai identitását!* Abban a kultúrában a nő elsődleges rendeltetése a gyermekszülés volt, lehetőleg fiúké. A meddő méhet Isten nemtetszése jelének tartották. Jézus azonban nem értett ezzel egyet. Azt olvassuk, hogy egy alkalommal, amikor Jézus tanított, „egy asszony a sokaságból felkiáltott: »Boldog a méh, amely Téged hordozott, és az emlők, amelyeket szoptál!«" Ahelyett, hogy Mária nevében elfogadta volna a bókot, így felelt: „Sőt inkább boldogok, akik hallgatják az Isten beszédét, és megtartják azt."[718] Miért ez a látszólagos udvariatlanság Jézus részéről? *Mert a nő elsődleges értékének súlypontját át akarta helyezni háztartási és gyermeknevelő szerepéről az Istennel való kapcsolatára.* Jézus szerint sem a házastárshoz, sem a gyermekhez fűződő kapcsolat nem a legközpontibb

717. Beth Allison Barr, The Making of Biblical Womanhood, 164. o.
718. Lk 11,27–28

abban, hogy kik vagyunk. Hanem az, hogy Jézus tanítványai vagyunk. Nem a nemzés, hanem az Isten igéje által végbemenő új teremtés a legfontosabb. Nem az, hogy fiunk vagy lányunk van, hanem hogy Isten fiai vagy lányai vagyunk – ez az élet igazi kincse.

Magam is családapa vagyok, és hálás vagyok minden ösztönzésért, amely segít abban, hogy az életemet a családomért adjam – de el kell ismernünk, hogy Jézus újra meg újra megkérdőjelezte azt a bálványt, hogy életünk túl nagy részét a vér szerinti családunkra összpontosítsuk. Bár Ő a szeretett Fiú, azt is mondja: „Aki inkább szereti apját vagy anyját, mint engem, nem méltó hozzám; és aki inkább szereti fiát vagy leányát, mint engem, nem méltó hozzám."[719]

Ugyanebben a szellemben Pál azt mondja, hogy a házasság akadályozhatja azt, ami még magasabb rendű feladat: Isten szolgálatát:

A hajadon nő vagy a szűz az Úr dolgaival törődik: arra törekszik, hogy testben és lélekben is az Úrnak szentelje magát. A férjes asszony viszont e világ dolgaival törődik: azzal, hogyan lehet kedves a férjének. Ezt a ti javatokra mondom, nem azért, hogy megkössem a kezeteket, hanem hogy helyesen éljetek, osztatlan odaadással az Úr iránt.[720]

Pál kijelentése nem abszolút, hiszen említést tesz arról, amit ő „a jelenlegi szükséghelyzetnek" nevez.[721] Ilyen érzések ismeretében azonban rendkívül valószínűtlennek tartom, hogy aláírná a *Danversi Nyilatkozatot* – ahogyan Jézus sem írná alá. Ezt a nyilatkozatot annak kell látnunk, ami: szinkretista kísérletnek, amely a Szentírás tanítását a nemrégiben kitalált hagyományos család bálványával akarja összeházasítani.

Ahogy átfésülöm Pál terjedelmes írásait, egyetlen olyan helyet találok, ahol egy anyát dicsér. A Római levél 16. fejezetében köszönti Rufusz anyját, „aki [neki] is anyja volt". Én is hálát adok Istennek azokért az anyákért a gyülekezetben, akik időnként szárnyuk alá vettek! De Pál még itt sem vér szerinti anyaként dicséri az asszonyt, hanem olyasvalakiként, aki anyai módon szolgál Isten népének.

A forgatókönyvek, amelyeket a Lélek sohasem írt meg

719. Mt 10,37–38
720. 1Kor 7,34–35
721. 1Kor 7,26

Bármely kultúra fejlődése új kihívások elé állíthatja a kereszténységet. A mai nyugati társadalom újabb irányzatait – hogy több nő dolgozik, és több apa vesz részt közvetlenül a gyermeknevelésben – véleményem szerint mégsem kellene rossznak tekintenünk és elutasítanunk.

Sem az ókori görög-római háztartás, sem az 1950-es évek hagyományos családja nem olyan forgatókönyv, amelyet a Lélek minden nő és minden férfi számára megírt. A Lélek egyszerűen nem vezet minden férfit arra, hogy kenyérkereső és döntéshozó legyen, ahogyan minden nőt sem arra, hogy háziasszony és gyermeknevelő legyen. Férfiak és nők betölthetik e szerepek némelyikét vagy akár mindegyikét, de ne házasítsuk össze – ahogy a komplementáriusok teszik – a hagyományos családot a lelki elhívással. Ez csak arra jó, hogy elfojtsa mindazt, amit a nők adni tudnak, és aláássa a férfiak hajlandóságát és képességét arra, hogy teret adjanak a nők hozzájárulásának és hangjának a gyülekezetben és a társadalomban.

Sok nő kivirágozhat a hagyományos szerepekben, és megtalálhatja bennük az elhívását. De azt feltételezni, hogy minden nővel így lesz, vagy hogy mindegyiknek így kell lennie, nemcsak téves, hanem nem is bibliai. Egyes nők számára ezek a hagyományos szerepek „szolgaság igájává" válnak, ha azt hiszik, hogy Isten írta azt a forgatókönyvet, amely szerint „a nő legmagasabb rendű elhívása [az], hogy férje és gyermekei életét gazdagítsa, … hogy a nőknek önzetlenséget és engedelmességet kell gyakorolniuk, [és] családjuk kedvéért el kell fojtaniuk személyes vágyaikat és álmaikat".[722]

Az egyik izgalmas dolog abban, hogy a feleségemet társamnak látom – és nem csupán támogatómnak a gyermeknevelésben és a szolgálatban, a munkában és a pénzkeresésben –, az, hogy közös utunk nagyon változatos lehet. Szülőként eltöltött éveink nagy részében én kerestem havonta a jövedelem oroszlánrészét. Most olyan helyzetben vagyunk, hogy a feleségem keres többet. Ez lehetővé teszi, hogy könyveket írjak, és egy újabb diplomáért tanuljak, de abban a kiváltságban is részem van, hogy több háztartási és gyerekekkel kapcsolatos feladatot vállalhatok. Ez valóban kiváltság (bár a gyerekeim talán nem teljesen értenek egyet – az anyjuk főztje mindig népszerűbb, mint az enyém). Mindenesetre sokkal inkább ezt a dinamikusabb társas viszonyt választanám, mint hogy évtizedről évtizedre merev szerepekbe szoruljak.

722. Beth Allison Barr, The Making of Biblical Womanhood, 7. fejezet.

Ugyanakkor nincs semmi baj azokkal a párokkal, akik a hagyományosabb utat választják. Sokan egyfajta boldogságot találnak abban, hogy egyszerűen egy konzervatívabb forgatókönyvet választanak. De ezt az elrendezést nem szabad Isten egyetemes akaratként eszményítenünk minden pár számára. Az egész Bibliára épülő teológia nem enged meg ilyen következtetést. Bármilyen általánosítások létezzenek is, elég kivétel van ahhoz, hogy elvessük azt a gondolatot, hogy minden anya alkalmasabb a kenyérsütésre, minden apa pedig a kenyérkeresésre. Amit viszont a Biblia *valóban* tanít, az az, hogy mennyire fontos, hogy a házaspár csapatként működjön együtt egymás javáért és mások minél teljesebb szolgálatáért.

Ha az általam ismert házaspárokra gondolok, egyes feleségek vágynak arra, hogy otthon maradjanak, másokat viszont már a gondolat is elborzaszt. Egyesek több időt szeretnének a gyermekeikkel tölteni, mások azért imádkoznak, hogy több idejük legyen az otthonon kívül. Egyesek örömmel feladják karrierterveiket, mások eltökélten haladnak tovább a szakmájukban. Nincs ideális modell. Ugyanakkor bármelyik modellt választja is valaki, Pál – úgy tűnik – arra utal, hogy hacsak valaki nem egyedülálló szülő, *mind* a feleségeknek, *mind* a férjeknek részt kell venniük az otthoni életben és gyermekeik nevelésében[723] – a következő nemzedék felnevelése olyan fontos feladat, hogy megérdemli közös erőinket és áldozatainkat.

723. Az 1Tim 5,14 olyan feleségekről beszél, akik gyermeket nevelnek és vezetik a háztartásukat, az 1Tim 3,4.12 pedig olyan férjekről, akik vezetik háznépüket és nevelik gyermekeiket.

16

Gyakorlati következmények a gyülekezetek számára

„A teológiai kérdés, bár fontos, valójában nem az elsődleges jelzője annak, hogy a nők teljes mértékben használják-e vezetői és egyéb ajándékaikat a szolgálatban. A döntő az, hogy milyen kultúrát teremtünk. Olyan közösség vagyunk-e, amely az ajándékokat fontosabbnak tartja a nemnél? Hajlandók vagyunk-e mindenkit meghívni a lehetőségekre, vagy még nem is gondoltunk erre?" Kadi Cole[724]

Az egyik dolog, ami a saját gyülekezetemben ráébresztett a nemek közötti hierarchia tanításának tévedésére, az egyre erősödő kognitív disszonanciám volt. Oly sok általam ismert nőben voltak nyilvánvalóak jelentős, néha kiemelkedő lelki ajándékok – mégis csak férfiakat iktattak be a legfelső vezetésbe, így csak ők járulhattak hozzá a közösség életéhez valódi lelki tekintéllyel.

Ahogy mélyebben megvizsgáltam ennek az általános tilalomnak az állítólagos bibliai alapját, kezdtem észrevenni a nők kizárása mellett felhozott érvek törésvonalait. Miközben gondosan átrostáltam minden szöveget, sok olyan további szövegre és érvre is rábukkantam, amelyeket komplementárius köreim – úgy tűnt – kényelmesen figyelmen kívül hagytak. Ahelyett, hogy a férfi–nő viszonyt a tekintély és alárendelődés kulcsával olvastam volna, mintha ez fogná össze a Szentírás értelmezését, valami sokkal jobbat fedeztem fel: a férfi és nő kölcsönösségének összhangot teremtő, felszabadító hermeneutikáját – a gyülekezeti szolgálatban, a házasságban, az otthonban és a társadalomban is.

Tapasztalatom szerint sok gyülekezet kezdte észrevenni ugyanezeket a törésvonalakat a nőket kizáró teológiájában, mégis bénultnak érzi magát, és a

724. www.bit.ly/2ZRzaCO

gyakorlati következmények miatt nem változtat álláspontján. Nagyon gyakran a pragmatizmus erősebbnek bizonyult, mint a tiszta írásmagyarázat.

Ebben a fejezetben ezért legyünk a lehető leggyakorlatiasabbak. Foglalkozzunk olyan kevésbé teológiai, de nagyon is valós gyakorlati kérdésekkel, amelyek akkor merülnek fel, amikor egy gyülekezet a nemeket jobban befogadó vezetési teológiát akar megélni.

Engedjük el az előfeltevéseinket

Tapasztalatom szerint a legtöbb gyülekezet – függetlenül attól, hogyan vélekedik a női vezetésről – nehezen éri el a férfiakat, és nehezen nevel ki közülük vezetőket. Érthető tehát, hogy egyesek attól tartanak: ha (több) nő kap vezetői és igehirdetői feladatot, a gyülekezet még inkább elveszíti azt a képességét, hogy vonzza és megtartsa a férfiakat.

Ugyanakkor ahogyan az idősödő vezetőségű gyülekezeteknek fiatalabb vezetőket kell bevonniuk anélkül, hogy egyszerűen eltávolítanák az összes idősebbet, úgy a csak férfiakból álló csapatoknak is arra kell törekedniük, hogy tehetséges nőket vonjanak be, anélkül hogy a hasonlóan tehetséges férfiakat eltávolítanák.

Ezenkívül a női vezetőknek nem kell mindig „lágy és érzékeny" személyiségtípusúnak lenniük – sok nő szelíd (mint Jézus), de sokan mások erősek és irányítók (mint Jézus). Nem kellene feltételeznünk, hogy minden új női vezető csak érzelmesebb, együttműködőbb színezetet visz a gyülekezet üzeneteibe és döntéseibe (bár ez nagyon is lehetséges).

Ugyanakkor meg kell tanítanunk a férfiaknak, hogy ha egyre több nő vállal mellettük vezetést, az egyáltalán nem azt jelenti, hogy nekik hátrébb kell lépniük. Ahogy presbitertársam, Jen Pedersen mondja: „Ha a férfiak passzívak, nekünk, nőknek túlságosan is könnyű előtérbe lépni – de Isten eszménye az, hogy erős férfiak és erős nők együtt álljanak helyt."

Még ha egy gyülekezet meg is változtatja teológiáját, hogy a nőket is bevonja a szolgálat magasabb szintjeibe, eltarthat egy ideig, amíg a nők belenőnek ezekbe az új lehetőségekbe. Ahelyett, hogy ezt egyszerűen a nőkre bíznánk,

lépéseket tehetünk, hogy a gyülekezet kultúrája megváltozzon a női vezetés tekintetében.

Ezzel kapcsolatban talán be kell ismernünk és el kell engednünk a szexista kettős mércét. Ez nemcsak a gyülekezetre igaz, hanem a társadalom minden területére. Taylor Swift jut eszembe, aki a saját területén próbálta ugyanezt szóvá tenni: „A zeneiparban más szókincs van a férfiakra és a nőkre. Ha egy férfi megtesz valamit, az stratégia. Ha egy nő ugyanazt teszi, az számítás. A férfinak szabad reagálnia. A nő csak túlreagálni tud."[725]

Kadi Cole a *Developing Female Leaders* (Női vezetők fejlesztése) című könyvében azt írja, hogy amikor gyülekezeti vezető szerepben lévő nőkkel készít interjút, ők azt tapasztalják gyülekezetükben, hogy „a férfi szenvedélyét – különösen érzelmileg feszült vezetési kérdésekben – erősnek, hasznosnak és pozitívnak látják. Ugyanez a szenvedély egy nőtől viszont dühösnek, nyomulósnak, okoskodónak és negatívnak tűnhet. Hasonlóképpen a világos utasításokat adó és elvárásokat megfogalmazó férfiakat jó vezetőnek tartják, az ugyanezt tevő nőket viszont gyakran basáskodónak."[726]

Gyülekezetünk kultúráját talán úgy javíthatjuk először, hogy kiderítjük, milyen valójában a jelenlegi kultúra. Tegyünk fel tehetséges és elhívott nőknek néhány mélyre hatoló kérdést, például: *Milyen érzés női vezetőnek lenni ebben a gyülekezetben? Mi tart vissza – ha egyáltalán valami – attól, hogy teljesebben szolgálhass? Hogyan javíthatnánk mindezen?* A vezető férfiak tévesen azt feltételezhetik, hogy már tudják a választ ezekre a kérdésekre, de éppen ez a magától értetődő feltételezés a probléma része. Ha jobb csapatmunkát és egészségesebb gyülekezeti kultúrát akarunk, az első lépés az, hogy ne feltételezzünk semmit, hanem tegyünk fel nehezebb kérdéseket.[727]

Saját tapasztalatom szerint a stratégiai gondolkodásban tehetséges nők gyakran meglepően csendesek a vezetőségi megbeszéléseken. George Surrat hasonló élményről számol be. Bár az ő tapasztalata talán nem jellemző az Ön környezetére, mégis megosztom, mert az enyémmel mindenképpen egybecseng. Amikor megkérdezte, miért olyan csendes a csapat új tagja, a nő

725. www.cbsn.ws/3wNUpSk
726. Kadi Cole, Developing Female Leaders, 3. fejezet.
727. Ez a humoros paródia megmutatja, milyen hibát követnek el a férfiak, amikor a nők helyett beszélnek, ahelyett hogy hagynák, hogy a nők maguk szólaljanak meg: www.bit.ly/3bKamzu

ezt mondta: „Gyakran nehéz volt szóhoz jutni, mert a férfiak állandóan közbevágtak, és egymás szavába vágtak. »Különben is – mondta –, nem vagyok biztos benne, hogy a véleményemre valóban szükség van.«" Surrat erre két észrevételt osztott meg ezzel a túlságosan udvarias vezetővel: „Először: férfiakkal teli teremben, ha arra vársz, hogy megkérdezzenek, valószínűleg soha nem fognak megkérdezni. Akár jó ez, akár rossz, meg kell szólalnod. Másodszor: ha a véleményedre nem lenne szükség, nem ülnél az asztalnál. A gyülekezetnek szüksége van arra, amit hozzá tudsz tenni."[728] Mindezt azért mondom el, mert amikor a nőket először hívják meg túlnyomórészt férfiakból álló vezetői csapatokba, szükségük lehet némi személyes bátorításra, hogy valóban meg merjenek szólalni.

Készítsük fel a férfi vezetőket arra, hogy nők mellett vezessenek

Merítsünk még Surrat bölcsességéből. Felesége és lánya egyaránt kiváló vezető, de jól ismerik azt a fájdalmat is, amelyet azok a férfiak okoznak, akik nem fogadják szívesen őket a vezetői tanácskozásokon. Surrat négy tanácsot ad azoknak a férfiaknak, akik még újak a nőkkel való együttműködésben:[729]

Figyeljen oda: A nők kommunikációs stílusa gyakran árnyaltabb, mint sok férfié. Nagyobb valószínűséggel vonják be a beszélgetésbe a hátteret, az érzelmeket és a kapcsolatokat. Hiba ezt az összetettebb szövetet félresöpörni.

Ne vágjon közbe: A férfiak gyakran félbeszakítják egymást, különösen ha a beszélgetés érzelmileg feszültté válik. Ez mindig udvariatlan, de sok női vezetőnek különösen megnehezíti, hogy bekapcsolódjon a beszélgetésbe.

Tegyen fel tisztázó kérdéseket: Mindig hasznos a megértést segítő kérdéseket feltenni, de különösen hasznos, amikor férfiak és nők együtt vezetnek. Másképp érzékeljük a világot, és más úton jutunk el a következtetésekig. Ahelyett, hogy elvetne egy véleményt, amelyet nem ért, kérdezzen rá a hátterére.

Bízzon bennük: Azoknak a nőknek, akik újak az Ön gyülekezetének vezetői asztalánál, tudniuk kell, hogy Ön megbízik bennük mint vezetőkben. Ne

728. George Surrat, Why Women Don't Lead in your Church, www.bit.ly/2YgL4FR
729. www.bit.ly/2YgL4FR

kezelje őket alárendelt társként vagy gyermekként, akiket védeni kell. Bízzon abban, hogy a nők értelmes felnőttként vezetnek, és erősítse meg ezt a bizalmat szavaival és tetteivel.

Surrat arra is figyelmeztet, hogy előfordulhat, hogy férfiak (és esetleg nők) sovinizmusban vagy nőgyűlöletben lesznek vétkesek. Ezt nem szabad eltűrni, hanem szembe kell vele szállni. Ha az illető nem tér meg belőle, akkor nem vezethet. Surrat szerint: „Ez talán szélsőségesen hangzik, de megtartana-e egy rasszistát a vezetésben? Eltűrne-e egy olyan vezetőt, aki [más rasszhoz tartozó embereket] másképp kezel, mint mindenki mást, és aláássa vezetésüket? Ha nem elfogadható faji alapon diszkriminálni, akkor nemi alapon sem az."

Máskor az lehet a probléma, hogy a férfi vezetők nehezen engedik el azt, amihez hozzászoktak. A csak férfiakból álló vezetői csapatok, amelyekkel beszéltem, gyakran azzal az ellenvetéssel élnek, hogy ha nők is jelen vannak, „megváltozik a légkör a teremben". Ez a megjegyzés – ahogy Surrat írja – azt sugallja, hogy a beszélgetés „hitelesebb és gyümölcsözőbb, ha csak férfiak vannak jelen". Az igazság azonban az, hogy ha sokféle ember tagja egy vezetői csapatnak, a beszélgetések talán kissé bonyolultabbak, de mindig sokkal gazdagabbak lesznek, nagyobb eséllyel születik belőlük tágabb látásmód, és így jobb döntések is.

Vezessük el a gyülekezetet oda, hogy befogadja a nők szolgálatát

Bármilyen változás véghezvitele egy gyülekezetben mindig igényel némi vezetői rátermettséget. Véleményem szerint a legfontosabb módja annak, hogy egy gyülekezetet végigvezessünk a változáson, az, hogy a Szentírásból tanítjuk. Hiba volna, ha csak a vezetői csapat járna be egy olyan bibliai és teológiai utat, amelynek eredményeként elkezdi a nőket vezetésre és igehirdetésre felszabadítani, anélkül hogy az egész gyülekezetet is végigvezetné egy hasonló úton. Remélem, hogy ennek a könyvnek a tartalma anyagot nyújt majd az ilyen igehirdetés-sorozatokhoz és kiscsoportos közös utakhoz.

Miután tanítottuk a gyülekezetet arról, milyen nagy értéket tulajdonít a Szentírás, Jézus és a Lélek együttesen annak, hogy nők vezessenek és tanítsanak, kezdjük el – talán lassan, apránként – megismertetni a gyülekezetet vezető és igét hirdető nőkkel. Nem elég csak tanítani arról, milyen sokat adhatnak a nők, ha meg nem is mutatjuk. Sokan csak annak hisznek, amit látnak. Csak amikor hallják, hogy egy nő igét hirdet, vagy látják, hogy egy nő vezet, kezdik elfogadni ezt bibliai normaként. Az 1800-as évek Üdvhadserege például a női vezetés úttörőjének tekintette magát. 1929-ben Bramwell Booth, az alapító házaspár fia ezt így fogalmazta meg:

Kétségtelen, hogy a Hadsereg asszonyai szerepet játszottak a nők általános emancipációjában, amelyet a nyugati nemzeteknél végbemenni látunk. Azok az asszonyok, akik a régmúlt években a megvetett üdvhadseregesek kis csapatainak élén meneteltek, hozzászoktatták a közvéleményt ahhoz a látványhoz, hogy egy nő parancsnokol, hogy egy nő tevékenyen, meghátrálás nélkül veszi ki a részét a közfeladatokból, és Isten kegyelméből legyőzi feltételezett alacsonyabb rendűségét. Így valóban elmondhatjuk, hogy olyan ajtót nyitottunk, amelyen át az asszonyok elvihetik a Szeretet és Élet Üzenetét sokaságoknak, akik soha nem fogadták [volna] be [másként, csak] egy asszony ajkáról. Ez az ajtó soha többé nem fog bezárulni.[730]

Az Üdvhadsereg többek között azt tette, hogy nyilvánosan ugyanazokba a vezetői tisztségekbe nevezett ki nőket, mint férfiakat. Érdemes ugyanezt tennünk a gyülekezetben is. Néhány kivételes komplementárius gyülekezet kész arra, hogy a nőknek a férfiakéhoz hasonló feladatokat adjon – kikéri a véleményüket a pásztori vezetői csapatban, vagy engedi, hogy igét hirdessenek –, mégsem ismeri el azt a bibliai tisztséget vagy elhívást, amelyet az ugyanilyen feladatot ellátó férfiaknál elismer. Ha azonban valakit felszabadítunk arra, hogy vezessen vagy tanítson a gyülekezetben, de nem ismerjük el Istentől kapott tisztségét, akaratlanul is lekicsinyeljük a hozzájárulását. Hiszen Jézus azt tanítja, hogy úgy meríthetjük a legtöbb kegyelmet azoktól, akik szolgálnak nekünk, ha elismerjük mind a kegyelmet, *mind a tisztséget*, amelyet Isten nekik adott: „Aki befogadja a prófétát *azért, mert próféta*, próféta jutalmát kapja."[731] Előző gyülekezetemben, bár komplementárius volt, engedtük, hogy nők pásztori szerepeket töltsenek be, de hivatalosan nem ismertük el pásztori tisztségüket. Ez ugyan sokkal jobb,

730. Bramwell Booth, Echoes and Memories, 172. o.
731. Mt 10,41

mint teljesen elnyomni a nőket, de ma már úgy látom, hogy ennek mégis az lett a hatása, hogy sok nő életében kisebbnek tűnt Isten kegyelme, mint amilyen valójában volt.

Hadd hozzak egy személyes példát a feleségem szolgálatáról abban a gyülekezetben, amelyet mi alapítottunk. Ha visszagondolok arra, mit adott igehirdetéseivel és vezetésével egy évtizeden át, ma már látom: ha önmagában is Istentől rendelt lelkipásztornak tekintette volna magát (és nem csupán egy lelkipásztor feleségének), valószínűleg többet vállalt volna, és többel járult volna hozzá a gyülekezet életéhez. És ha az őt követők és hallgatók is így gondolták volna, valószínűleg még többet merítettek volna abból, amit adott. Így viszont Isten rajta nyugvó kegyelmének csak egy nagy, *de nem teljes* részét aknázta ki – és ugyanígy azok is, akik a szolgálatát fogadták.[732]

Fektessünk be a női vezetőkbe és igehirdetőkbe, és mentoráljuk őket

Ha a jövőben több kiváló női vezetőt és igehirdetőt szeretnénk látni, már ma el kell kezdenünk képezni őket. Miután évtizedeken át magam is nagyszerű vezetőket és igehirdetőket neveltem ki, tudom, hogy ilyenné nem születik az ember, hanem válik. Amikor a már meglévő vezetők – mint én is – felfedezték a leendő vezetőket, egy fejlődési folyamaton vezettük végig őket, amelyben fokozatosan képeztük és szolgálatba állítottuk őket.

Ha azonban visszagondolok komplementárius éveimre, tehetségkutató szemem csőlátású volt: tehetséges férfiakat kerestem, és kétségtelenül sok tehetséges nőt nem vettem észre. *Ennek végeredménye az lett, hogy évekkel később gyülekezetünk tele volt kipróbált, bevált férfi vezetőkkel és igehirdetőkkel, de alig volt hozzájuk mérhető nő.* Ez a megerősítési torzítás ördögi körét tartja fenn egy komplementárius gyülekezetben. Azt kérdezzük magunktól: „Ha Isten azt akarná, hogy a tehetséges nőket magasabb szintű szolgálatra szabadítsuk fel, miért van olyan kevés belőlük?" Pedig lehet, hogy a Szentlélek hasonló (vagy kiemelkedőbb) vezetői és kommunikációs ajándékokat adott egy közöttünk

732. Ezt a történetet a feleségem engedélyével osztom meg, és hangsúlyoznom kell, hogy – szerintem alázata jeleként – nem törekedett többre. De őszintén meg kell mondanom, hogy utólag visszatekintve többet tudott volna adni.

élő nőnek, de csak a fiútestvérét vették észre, képezték ki, adtak neki lehetőségeket, kísérték és állították szolgálatba. Hamarosan úgy tűnik, hogy a fiú sokkal tehetségesebb nála. Valójában ez a mi megkülönböztetésünk eredménye, nem Istené – és annak, hogy nem látjuk meg benne azt, amit Isten lát.

Van egy barátnőm, aki a női szolgálatban dolgozik. Elmondta, hogy éveken át azt tapasztalta: az asszonyok felváltva vezették vagy tanították a többi asszonyt, de – amennyire ő látta – a gyülekezet lelkipásztoraitól semmilyen képzést nem kaptak. Azt mondta: „Ezek az asszonyok óhatatlanul félig kibontakozott ajándékokkal szolgáltak, és nem sokra vitték – éppen azért, mert nem képezték ki őket. A képzett férfi vezetők hagyták, hogy a képzetlen női vezetők csak bicegjenek."

Egy másik barátnőm jut eszembe, aki az üzleti életben kivételes előadó. Bár évtizedek óta vágyott arra, hogy igét hirdessen, a lelkipásztorok csak férfiakat – köztük a férjét – hívták meg az „igehirdetői képzésre". Mélyen elkeserítette, hogy őt nem hívták meg, ezért megkérte a férjét, hogy készítsen hangfelvételt a képzésről, hogy titokban maga is képezhesse magát.

A vezetőknek mentorálásra van szükségük ahhoz, hogy a következő szintre lépjenek. Kadi Cole interjút készített egy női vezetővel, aki ezt mondta: „A legfontosabb, amit a gyülekezet a vezetővé fejlődésemért tett, az volt, hogy olyan helyzetekbe állított, amelyek próbára tettek és növesztettek, és közben végig mentorált. A nagy növekedési időszakokban soha nem hagytak magamra." A mentornak a kapcsolat szintjén elérhetőnek kell lennie a mentoráltja számára.

Gyakran éppen itt akadnak el a dolgok: a férfi mentorok tartanak attól, hogy személyesen, négyszemközt töltsenek időt női mentoráltjaikkal. Ez az úgynevezett *Billy Graham-szabály* (egyik korai képviselőjéről kapta a nevét): eszerint a feddhetetlen keresztény férfi vezető soha nem lehet egyedül egy nővel. Billy talán betartotta ezt a szabályt, de érdemes megjegyezni, hogy Jézus nem tartott ilyen szabályt.[733] Persze továbbra is szükség van gyakorlati bölcsességre: egy mentoráló ebéd valószínűleg bölcsebb, mint egy mentoráló

733. Például a Jn 4,8 világossá teszi, hogy Jézus és a samáriai asszony egyedül voltak. Ahelyett, hogy elkerülte volna ezt a helyzetet (ahogy sok komplementárius férfi tenné), Jézus láthatóan szándékosan kereste ezt a pillanatot, és nemcsak felszínesen beszélgetett vele, hanem a legmélyebb szinten kapcsolódott hozzá.

vacsora; jobb két embert vinni egy szolgálati útra, mint csak egyet; és két ember egyidejű mentorálása biztonságosabb lehet, mint egyetlen emberbe fektetni. De valljuk be azt is, hogy a szabályok betartása nem fojtja el a bűnös vágyat – aki viszonyt akar, az módot is talál rá! Végső soron olyan vezetőket kell nevelnünk, akiknek a jelleme, bölcsessége, lelki mélysége és helyes kapcsolati határai segítenek csökkenteni és/vagy legyőzni a kísértést. Egy ponton el kell jutni arra az érettségre, amellyel bölcsen kezeljük a kísértéseket anélkül, hogy teljesen kerülnénk őket.[734]

Gondoljuk újra a házaspárok szolgálatát

A komplementarizmus egyik gyengesége, hogy egyetlen, mindenkire egyformán ráhúzott sémát alkalmaz az Istent szolgáló házaspárokra. Az elsődleges – néha az egyetlen – minta az, amelyet én a *„Péter és felesége" modellnek* nevezek.[735] Ebben a modellben a férj a vezető, a feleség a segítő. A férfi – mint Péter apostol – elöl álló vezető és/vagy igehirdető, a felesége pedig (akinek ebben az esetben nincs is neve) örömmel támogatja a háttérből a szolgálatában. Ezzel nincs semmi baj! Nagyon sok párnak, talán a legtöbbnek, ez nagyszerűen működik. A probléma az, hogy egészen biztosan nem működik minden szolgáló házaspárnál. Három további lehetséges modellt javaslok.

Ott van a „Débora és Lappidót" modell.[736] Ebben az esetben a feleség az elöl álló vezető, a férje pedig a legfőbb támogatója. Még komplementárius körökben is sok olyan nő van, akit Isten messzire ható nyilvános szolgálatra hívott el, a férjük pedig – aki talán inkább a háttérben végzett munkához kapott ajándékokat – büszkén áll felesége mögé az Istenért végzett munkájában.

734. Nagyon ajánlom Kadi Cole „Create a safe environment" (Teremtsünk biztonságos környezetet) című fejezetét a „Developing Female Leaders" című könyvében, amely átfogóbb választ ad erre a kérdésre. Foglalkozik a szexuális zaklatás és a nem helyénvaló kapcsolatok kérdésével is a munkahelyen és a gyülekezetben.
735. Úgy tűnik, Péter felesége csak támogatta Pétert, és nem volt saját, nyilvános szolgálata. Jézus szolgálatának elején meggyógyította Péter anyósát Péter otthonában (Lk 4,38–40). Feltételezzük, hogy a többi apostol közül is sokan, ha nem mindannyian, házasok voltak. Péter feleségét azonban csak évtizedekkel később említik, amikor elkísérte Pétert szolgálati útjain Európába (1Kor 9,5) – talán addigra felnőttek a gyermekeik, és ő szabadabban utazhatott.
736. Lásd Bír 4,4.

Aztán ott van a „Priszcilla és Akvila" modell. Ebben az esetben a feleség és a férj úgy egyesíti vezetői ajándékait, hogy együtt dolgoznak – nagyjából úgy, ahogy ez a bibliai házaspár együttműködött az üzleti életben, a háztartás vezetésében és a gyülekezet vezetésében. Ez a modell írja le a legjobban azt, ami az én házasságomban van. Olyan ember a feleségem, aki szívesebben szolgál velem csapatban, mint hogy külön elhívást kövessen. Örömmel kapcsolja össze vezetői ajándékait az enyéimmel. Én ugyanilyen örömmel viszonzom ezt.

Ne feledkezzünk meg az „Eszter és Xerxész (Ahasvérus)"[737] *modellről sem.* Eszter királyné talán támogatta férje néhány vezetői vállalkozását, de vezetői képességeit más lehetőségekre és területekre összpontosította, és ehhez férje támogatását kérte és meg is kapta. Priszcillához és Akvilához hasonlóan ez a fajta szolgáló házasság is két nyilvános vezetői ajándékot egyesít, csak ebben az esetben két különböző dolgot vezetnek.

Amint látjuk, sokféle formában vehetnek részt a házaspárok a szolgálatban. Sajnos a házasság hierarchikus felfogása csak az első modellt támogatja („a Péter és felesége modellt"), és a kétely és aggodalom árnyékát veti arra a sok ezer párra, akik másképp vannak megalkotva. Ezzel szemben a mutualista látásmód – a férfi és nő kölcsönösségének látásmódja – minden modellnek teret ad, és mindegyiket ünnepli.

A szolgáló házaspárok modelljeinek ez a sokfélesége a nemeket befogadó gyülekezeti vezetői csapatok alapja is lehet.

Vegyes nemű csapatok

Egy olyan gyülekezetben, amely vallja a férfi és nő kölcsönösségét (mutualizmus), nincs két egyforma vezetői csapat, mert minden csapat a gyülekezetben rendelkezésre álló vezetői ajándékok más-más összetételéből

737. Bár Xerxész nem példája az istenfélő férfinak, és házasságai sem voltak egyenrangúak, mégis tett valamit, ami a mai istenfélő házasságokban is követhető: hagyta, hogy feleségei (előbb Vásti, majd Eszter) saját kezdeményezéseiket valósítsák meg, miközben ő a sajátjait – Vásti lakomát rendezett az asszonyoknak, Eszter pedig törvényeket írt. Ez a házastársi elrendezés olyan ritka volt az ókori világban – csak a legfelsőbb elitnek adatott meg –, hogy a Szentírásban ez az egyetlen példa rá. Sok mai kultúrában, ahol a nők szellemileg és társadalmilag egyre inkább egyenrangúak a férfiakkal, sokkal inkább megvalósítható, hogy a házastársak különböző célokat, pályákat vagy szolgálatokat kövessenek, miközben dinamikus társas viszonyban maradnak.

áll. Ennek ellenére meg tudjuk nevezni, milyen különböző emberek szolgálhatnak egy ilyen csapatban:

- *Lehet benne egy-két Lídia vagy Timóteus.* Ők vezetői ajándékokkal rendelkező egyedülálló nők és férfiak. Mivel az Újszövetség egyenlő elhívást tulajdonít az egyedülállóknak és a házasoknak, a családi állapot senkit sem zárhat ki a vezetésből. Sőt Pál azt sugallja, hogy az egyedülállók különleges összpontosítással tudják a gyülekezetbe fektetni az erejüket.[738]
- *Lehet benne egy-két Priszcilla–Akvila páros.* Ők olyan házaspárok, akiknél mindkét félnek ugyanaz a vezetői elhívása, és mindketten tagjai a csapatnak.
- *Lehet benne egy-két Péter vagy Xerxész.* Ők vezetői ajándékokkal rendelkező házas férfiak, akiknek a felesége vagy inkább támogató szerepet választ, vagy vezetői ajándékait teljes egészében máshol kamatoztatja, így nem áll a vezetői csapat rendelkezésére. Úgy gondolom, igazságtalan volna e feleségek korlátozott önkéntes kapacitását azzal felélni, hogy órákig tartó megbeszéléseken üljenek, és olyan elvárásokat támasszunk velük szemben, amelyekhez talán nincs kedvük, erejük vagy alkatuk – holott valószínűleg több örömet találnának abban, ha a gyülekezetben vagy azon túl olyan módon szolgálnának, amelyhez *van* kedvük, erejük és alkatuk.
- Hasonlóképpen *lehet benne egy-két Débora vagy Eszter.* Ők vezetői ajándékokkal rendelkező házas nők, akiknek a férje vagy inkább támogató szerepet választ, vagy vezetői ajándékait teljes egészében máshol kamatoztatja, így nem tagja a vezetői csapatnak.

A vegyes nemű vezetői csapatokat építő mutualista gyülekezetek sokféleképpen kombinálhatják ezeket az embereket. A legnagyobb kihívást ebben a nemeket befogadó vezetési modellben abban látom, hogyan gondoskodjunk Péter feleségéről és Débora férjéről, és hogyan tartsuk őket kapcsolatban. E házastársak bevonásának egyik módja – még ha vezetést nem is várnak tőlük – a lelkipásztori csapat kapcsolatépítő alkalmai. Ha eljönnek egy közös kikapcsolódással töltött napra, egy különleges vacsorára vagy a gyülekezetért tartott intenzív imaidőre, az sokat segít abban, hogy a körön belül maradjanak, ne kívül.

Persze a vezetői csapat minden összetételének vannak erősségei és lehetséges gyengeségei is. Ahelyett, hogy egy egyszerű, de esetleg meddő szerkezetet

738. 1Kor 7,32–34

választanánk – például egy csak „Péterekből" álló komplementárius modellt –, sokkal jobb, ha vállaljuk a sokféleség összetettségét, és a bölcsesség Lelkére hagyatkozunk, aki minden egyes vezetői csapatot elvezet ahhoz a sajátos gyakorlathoz, amely az adott időszakban hozzá illik.

Tanuljunk más gyülekezetektől

Sok gyülekezeti vezetőség megváltoztatta tanítását, vagy fontolgatja, hogy a komplementarizmustól a mutualizmus felé lépjen. De hogyan kell ezt csinálni? Gyülekezetvezetői éveim alatt kétszer vettem részt abban, hogy egy gyülekezet teológiája hivatalosan módosuljon. Kemény tapasztalatok árán tanultam meg: egy dolog helyesen látni a teológiát, és egészen más dolog az egész gyülekezetet magunkkal vinni. Ezért olyan fontos tanulni azoktól a gyülekezetektől, amelyek ezt az átmenetet már végigjárták. Hálás vagyok Dr. Rob Dixonnak és April Fietnek, hogy útitervet készítettek a férfi–nő kölcsönösség felé haladó gyülekezetek számára, olyan célzott interjúk alapján, amelyeket már ezt a lépést megtett gyülekezetekkel készítettek.[739]

Tanulhatunk például a Bent Tree Bible Fellowshiptől, egy jelentős gyülekezettől a texasi Dallasban. Bár eleinte elzárkóztak a férfi és nő kölcsönösségének gondolatától, felismerték, hogy Isten talán két katalizátort küldött nekik a változáshoz: egy megbízható vezetőt és teológust a körükben, aki jobb teológiát javasolt, valamint a közös vezetés régóta vallott értékét, amely egyre kevésbé fért össze azzal, hogy a nőket kizárták a legfelső vezetői csapatból. A Bent Tree csak férfiakból álló presbiteri csapata egy teljes évet töltött az érintett szövegek tanulmányozásával, és időről időre összeült, hogy összevessék jegyzeteiket. Hivatkoztak az elolvasott könyvekre. Amikor végül összegyűltek, hogy megosszák eredményeiket, a csoport egyhangú volt mind a Szentírás tanulmányozásában, mind abban, amit a Lélek irányításaként éreztek a gyülekezet számára: a gyülekezetben egyetlen tisztség se legyen többé elzárva a nők elől.

Ezután átláthatóan és kapkodás nélkül bevonták a gyülekezetet ebbe a tanbeli változásba. Sokféle módon tették ezt: a presbiterek nyilatkozataival; egy igehirdetéssel;[740] egy általuk készített teológiai tanulmánnyal; és – ami a

739. www.bit.ly/3nECNFR
740. Görgessen lejjebb, és hallgassa meg ezt az igehirdetést itt: www.bit.ly/3xbsb4h

legfontosabb – azzal, hogy sok alkalmat teremtve elérhetővé tették magukat, hogy megválaszolják a gyülekezet tagjainak kérdéseit, vagy foglalkozzanak aggodalmaikkal. Megtanulták, mennyire döntő, hogy az ellenvéleményen lévő vagy bizonytalan gyülekezeti tagokkal közvetlen, szeretetteljes, türelmes és lelkipásztori módon folytassák ezt a beszélgetést.

Az átmenetet végigjáró gyülekezetek ugyanazt mesélik: bár a gyülekezeti tagok túlnyomó többsége követi a váltást, néhányan nem tudják elfogadni ezt a tanbeli módosítást. Ez elkerülhetetlen, mi, gyülekezeti vezetők mégis imádkozzunk azért, hogy mindazok, akik velünk vannak, velünk is maradjanak – és tegyünk meg mindent, hogy segítsünk nekik.

Ez az átmenet nem egy út vége, hanem egy új út kezdete. A tanbeli változás után itt az ideje, hogy hálát adjunk Istennek, és vegyünk egy mély lélegzetet; aztán kezdjük el a szerkezeti és kulturális változásokat, miközben közösségként és vezetőkként új utakat keresünk arra, hogy nőkként és férfiakként valóban társakként dolgozzunk együtt – mindezt azért, hogy az evangélium nagyobb mértékben terjedhessen gyülekezetünkben és gyülekezetünk által.

17

A nép kontra patriarchátus

„Ez az elbeszélés, hogy a férfiak hordozzák Isten tekintélyét, ijesztő, és nem keresztény." Beth Allison Barr[741]

„Negyvenéves lelkipásztori tapasztalatom az, hogy ahol a gyülekezet életében elismerik a nők vezetését, ott minden jobb lesz." Kevin Giles[742]

Nemrég egy reggel a feleségem segített meglátnom, hogy ennek a könyvnek a legfontosabb gondolata az, hogyan látják a férfiak a nőket (és hogyan látják a nők önmagukat). Én kezdtem a beszélgetést: „A komplementárius gyülekezetek úgy haladnak tovább, hogy fel sem fogják, mi mindenből maradnak ki. Elég sok tehetséges férfi van ugyanis, akinek nagyon támogató felesége van, és nekik a komplementarizmus úgy illik, mint kesztyű a kézre. A probléma az, hogy ez gyakran korlátozza vagy kizárja azokat a feleségeket és egyedülálló nőket, akik önmagukban is vezetők, és akik sokkal többet tudnának adni, mint amit a női, a gyermek-, az adminisztratív és a lelkigondozói szolgálatok kínálnak."

A feleségem megrázta a fejét. „Nem, nem ez a probléma. Legalábbis nem ez a fő probléma" – magyarázta:

A fő probléma az, ahogyan a komplementárius teológia és gyakorlat megtanítja a férfiakat a nőket látni, és – talán még szomorúbb – ahogyan megtanítja a nőket önmagukat látni. Akármilyen finoman is, az üzenet az, hogy a nő valamilyen módon kevesebb, mint a férfi, és így kevesebbet is tud adni. Ha ez a tudatalatti gondolkodásmód jelen van, akkor bármilyen jóindulatúak és „megbecsülők" is a férfiak a nőkkel szemben, biztosan ott

741. Interjú a The New Yorkerben, 2021. július 25. Forrás: www.bit.ly/2YjaG4Z
742. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, 8. fejezet

lesz egy alaphang – a legjobb esetben atyáskodás, a legrosszabb esetben felsőbbrendűség – abban, ahogyan a férfiak a nőkhöz viszonyulnak, és ahogyan a nők engedik, hogy a férfiak hozzájuk viszonyuljanak.

A feleségem tudja, miről beszél – amióta Krisztust követi, egész életében komplementárius gyülekezetekben adta oda magát. Figyelemre méltó, hogy olyan alkata, lehetőségei és önbizalma volt, hogy nem érezte magát különösebben megbántottnak. Mégis fején találja a szöget: *a teológia a probléma*. Egy gyülekezet teológiája nem – ahogy feltételezzük – bibliai érvek felbontatlan dokumentuma, amely valahol egy Google Drive-on lapul. Sokkal közelebbi dolog ennél: a teológia a felfogásunk, a látásmódunk, ahogyan a valóságot látjuk. A nőkről szóló teológia tehát az az alapvető mód, ahogyan a nőket látjuk.

Valóban: annak, hogy elhagytam a komplementárius teológiát, legfőbb hatása az lett, hogy finoman, mégis tagadhatatlanul megváltozott, ahogyan a nőket látom. Egyszerűen fogalmazva: *többet látok a nőkben, mint régen*. Lassan, de biztosan Isten irgalmasan kiveszi a gerendákat a szememből. Ma már – mindenképpen jobban, mint valaha – észreveszem, mennyi mindent tudnak adni a nők: ötleteket, nézőpontokat, éleslátást, megfogalmazásokat, iránymutatást – otthon, a gyülekezetben és a társadalomban. És minél többet látok meg bennük, annál inkább érzem Isten Ádámhoz (és fiaihoz) intézett szavainak súlyát és meggyőző erejét: „Nem jó [a férfiaknak] egyedül lenni."

Üvegplafonok és aranykalitkák

Csodálkozva látom, mennyi embert hoz Isten újra meg újra az utamba, akik elmondják szívszorító történetüket. Egyiket sem kerestem – úgy tűnik, ők keresnek meg engem!

Egy érett és tehetséges hívő nő elmondja, hogyan osztotta meg naivan gyülekezete vezetőivel azokat a lelki tapasztalatait, amelyekben úgy érezte, Isten elhívja, hogy készüljön fel egy gyülekezet vezetésére és az igehirdetésre. Azt kellett hallania, hogy ha férfi volna, elhívásérzetét jogosnak ismernék el és helyeselnék, de mivel nem az, máshová kell irányítania. Azóta elhagyta azt a gyülekezetet, és sikeresen alapított egy másikat.

Egy másik asszony – még mindig elkötelezett komplementárius – évtizedeken át erőlködött, hogy alávesse magát a férjének, és most azt tapasztalja, hogy szinte teljesen elvesztette a saját hangját. Emiatt a házassága is ingatag helyzetbe került. Azon tűnődik, hogyan találhatná meg újra önmagát ebben a házasságban.

Egy lelkipásztor barátom elmondja, hogy a felesége, miután évtizedekig segített vezetni a gyülekezetüket, most nagy lelkesedéssel az üzleti életnek szenteli magát, és alig maradt kedve a gyülekezetet szolgálni. Azt mondja, odakint tisztelik az ajándékait, és a férfiak egyenrangú társként bánnak vele.

Egy másik barátnőm, tehetséges vezető, miután egész életében gyülekezetekben dolgozott, végül csatlakozott egy olyan gyülekezethez, amely egyenrangúnak látja a nőket. Elmondja, hogy élete során most először nem kell azon tűnődnie, vajon a neme miatt hagyják-e figyelmen kívül a stratégiai ötleteit, és attól sem kell félnie, hogy meggyőződése és látása ereje miatt valamiféle Jezabelnek tartják.

Néhány évvel ezelőtt, egy háromnapos gyülekezetvezetői konferencia után egy sikeres női vezető bizalmasan elmondja nekem, hogy a konferencia minden napján egyre kisebbnek érezte magát, és egyre kevésbé lelkesedett Isten országáért. Először védekezem, de aztán rámutat mindazokra a finom és kevésbé finom módokra, ahogyan azt üzenték neki, hogy a keresztény vezetés férfidolog. Igyekszem csak hallgatni, és végül meghallom őt – nemcsak a szavait, hanem a mögöttük rejlő mély csalódottságot és sebzettséget is.

Nemrég részt vettem egy lelkipásztori konferencián, ahol egy, a nők szolgálatáról szóló műhelyt választottam. Hallgattam, ahogy egyik nő a másik után beszélt arról a gyötrelemről, amellyel férfiak uralta közegben próbálják ajándékaikat Isten szolgálatára használni. „Isten elhívott – de újra meg újra arra kényszerülök, hogy megkérdőjelezzem ezt az elhívást. A férfi testvéreimet viszont soha nem bátorítják arra, hogy kételkedjenek a saját elhívásukban." Egy másik a kettős mércén kesereg: „Nagyon sok vezető férfi valójában agresszív, de mivel férfiak, mindenki eltűri. Ha viszont egy nő csupán határozott, azonnal feltételezik, hogy bizonyára vétkezik."

Ehhez jönnek azoknak a nőknek a történetei, akik elmondják, hogyan fordultak a gyülekezet férfi vezetőihez, akik minden karizmájuk és szolgálati

sikerük ellenére láthatóan képtelenek voltak valóban meghallani az aggodalmaikat. Sokatmondó, hogy néhányan hatékonyabbnak találták, ha az életükben jelen lévő férfiakat – férjüket, apjukat, fiukat – kérik meg, hogy szóljanak az érdekükben. Így ír nekem ma egy barátom e-mailben arról, milyen nehezen tudja a feleségét és a lányát bevonni a gyülekezete életébe. Tehetséges nők, és azt mondják neki, hogy nem érzik, hogy a gyülekezetükben észrevennék őket, ő pedig sehogy sem tudja meggyőzni őket az ellenkezőjéről.

Ne feledje: ezek a véletlenszerű történetek, amelyeket elég bátor nők osztottak meg velem, mind *mérsékelt* komplementárius közegben történtek.

Városomban a délkeleti szél, a South Easter néha heteken át süvít. Ennek eredményeként sok fa véglegesen északnyugati irányba hajlik. Évtizedes gyülekezeti életem során megfigyeltem, hogy egy gyülekezet „teológiája" – hitrendszere és az a mód, ahogyan egy kulcsfontosságú témában a Szentírást értelmezi – mindennél jobban formálja a gyülekezet hozzáállását, előfeltevéseit és gyakorlatát. A komplementarizmus is ilyen szél: ha egy nő elég ideig ki van téve ennek az uralkodó szélnek, nagyobb eséllyel hajlik meg – szolgálati lehetőségei korlátozódnak, személyes jólléte veszélybe kerül. (Nem, nem túlzok – kemény adatok mutatják ezt.[743])

Visszatekintve soha nem gondoltam volna, hogy bármit tettem vagy mondtam, ami korlátozta a nőket Krisztus szolgálatában – amíg rajta nem kaptam magam, hogy a gyermekeim szolgálati jövőjén gondolkodom. Bíztam abban, hogy Isten úgy vezeti őket, ahogy Ő jónak látja, mégis azon kaptam magam, hogy reménykedem: a fiaim egyszer lelkipásztorok lesznek, és megtapasztalják, milyen izgalmas másokkal csapatban tanítani és gyülekezeteket vezetni. Aztán ránéztem egyetlen lányomra, Ivyre, aki a fivérei mellett játszott, és azt reméltem, hogy *ő majd egy ilyen férfihoz megy feleségül*.

Abban a pillanatban döbbentem rá, hogy az üvegplafonokat, amelyekbe oly sok nő beleütközik, ritkán emelik a patriarchátus cselszövő építészei, akik eltökélten a helyükön akarják tartani a nőket. Nem: ezek a plafonok nagyon

743. Egy 2234, átlagosan 47 éves nő bevonásával végzett, az elmúlt tizenöt év felméréseire épülő tanulmány igazolja, hogy több nő küzd egészségügyi problémákkal, ha komplementárius gyülekezetbe jár, mint ha befogadó gyülekezetbe. (Patricia Holman és Amy Burdette, „When Religion Hurts: Structural Sexism and Health in Religious Congregations", *American Sociological Review*, 2021, Vol. 86 (2): 234–55.)

is finoman, a nemekről vallott teológiánkból épülnek fel. Itt voltam én, egy tehetséges lány rajongó apja – és láthatatlan, mégis áthatolhatatlan korlátokat szabtam a lehetőségeinek és annak, amivel Isten népét gazdagíthatja. Mindezt azért, mert azt hittem: csak ha a megfelelő férfihoz megy feleségül, adhat annyit, amennyit a fivérei.

„Legyen vége!"

Miközben e könyv utolsó fejezeteit írtam, csatlakoztam városom egyik gyülekezetének vegyes nemű vezetői csapatához. Itt igyekszem gyakorolni azt a lelki fegyelmet, hogy „lássam" és (ugyanilyen fontos) „halljam" a csapat női tagjait. Egy nemrégi vezetőségi megbeszélésen elmondtam, hogy a könyv utolsó részeinek megírása olyan, mintha egy teherautót húznék fel a hegyre: „Azért csinálom tovább – mondtam –, mert azt akarom, hogy vége legyen!" Ezen a könyvírás megterhelő, időigényes és érzelmileg kimerítő munkáját értettem.

Erre a csapat egyik női tagja azt mondta: „Legyen vége!", és prófétai súllyal még kétszer megismételte ezt a rövid felszólítást. Kissé értetlenül álltam, aztán megértettem, mire gondol: „Legyen vége annak, ahogyan a keresztények és a gyülekezetek a nőket látják és kezelik!" Kérésében olyan komolyság volt, hogy szinte a mennyből küldöttnek éreztem. Amióta kitartásért imádkozom e könyv befejezéséhez, a Szentlélek újra meg újra eszembe juttatja a szavait: „Legyen vége! Legyen vége!" Ez a könyv az én kis felajánlásom ebben az irányban.

Mi az tehát pontosan, aminek véget kell érnie?

Még ha a komplementarizmus nem is találja el a célt, ami a kérdés tisztességes, az egész Bibliára épülő értelmezését illeti, felmerülhet bennünk: valóban ennyire ártalmas? Nem ismerünk mindannyian olyan komplementárius gyülekezeteket, amelyek nagyon sok embernek segítenek? Talán mi magunk is ilyenbe járunk. Magam is hosszú ideig komplementárius vezető voltam, és első kézből tudom, hogy a komplementarizmus mint kovász nem egyforma mértékben járja át minden kenyér tésztáját (minden gyülekezetet). Az olyan mérsékelt komplementárius gyülekezetek, mint amilyet én is segítettem vezetni, mindent megtesznek, hogy a nőket kizáró tanítást összeegyeztessék a nőket felszabadító tanítással, mégpedig úgy, hogy a legtöbb nő valóban megbecsülve érezze magát. Nincs tökéletes gyülekezet,

és Isten tökéletesen képes arra, hogy még tökéletlen gyülekezeteket is csodálatos dolgokra használjon. Én azonban elég régóta vagyok jelen ahhoz, hogy lássam a hátulütőket még a legmérsékeltebb komplementárius gyülekezetekben is.

A komplementarizmus túl könnyen elrejti a szexista hozzáállást. A szexizmus – akár ellenséges (és nőgyűlölő), akár „jóindulatú" (és ezért atyáskodó) – aláássa a férfi képességét arra, hogy valóban meghallgasson egy nőt. Rachael Denhollander, aki sok áldozat közül elsőként állt a nyilvánosság elé vádjaival bántalmazója, Larry Nassar, az amerikai tornászválogatott orvosa ellen, ezt mondta saját felekezetének, a déli baptistáknak: „Nagyon sokatmondónak tartom, hogy több száz – szó szerint több száz – igehirdetést hallottam arról a csendes és alárendelődő szerepkörről, amely egy nőt megillet. Egyetlenegyet sem hallottam arról, hogyan becsüljük meg egy nő hangját."[744]

Dél-Afrika fehér gyülekezetei csak akkor kezdhettek el egyáltalán megtérni rasszista hozzáállásukból, amikor már megtértek az apartheid hamis tanításából. Szomorúnak tartom, hogy miközben kultúrámban oly sok nem keresztény férfi vallja be bűnös, soviniszta hozzáállását, oly sok keresztény férfi egyszerűen a komplementárius teológiája mögé bújik.

A komplementarizmus olyan gyülekezetet hoz létre, amely csak az egyik agyféltekéjét használja. Azzal, hogy a nőket kizárja a legfelső vezetői csapatokból és az igehirdetői csapatokból, a gyülekezet biztosra veszi saját vakfoltjait: azt, hogy nem tudja az agy mindkét féltekéjét használni a döntéshozatalában, a lelkigondozói megközelítésében, a Szentírás értelmezésében, valamint a férfiak és a nők felé végzett szolgálatában. „Itt az ideje, hogy kiegyensúlyozzuk a férfiak uralmát a gyülekezeti szolgálatban és vezetésben – mondja Alan Hirsch. – Ha nem tesszük, ugyanazokra a (némileg féloldalas, egyetlen agyféltekére támaszkodó) eredményekre számíthatunk, amelyeket most is elérünk."[745]

Ez a komplementárius gyülekezetek nagy iróniája: bár azt állítják, hogy a férfiak és nők komplementaritását, egymást kiegészítő voltát hirdetik, valójában csak a férfiaknak juttatják azt a két fő szerepet, amely irányítja és tanítja a gyülekezetet – az igehirdetés és a lelkipásztori vezetés szerepét –, és ezzel elvágnak minket a nők hangjától és oly nagyon szükséges

744. Forrás: www.bit.ly/3COpaJc
745. Alan Hirsch és Dave Ferguson, On the Verge, 3. fejezet.

nézőpontjaitól. A mérsékelt komplementárius gyülekezetek legalább megpróbálják ezt enyhíteni azzal, hogy meghívják a nőket a vezetőségi megbeszélésekre és a szószékre – ugyanakkor, ahogy én látom, nem adnak nekik elég tekintélyt ahhoz, hogy valóban szót emelhessenek.

A komplementarizmus óriási fájdalmat okoz néhány félreállított, tehetséges és elhívott nőnek. Újra meg újra ugyanazt a történetet hallom: elhívott vagy tehetséges nőkről, akiket mellőztek, vagy minden teketória nélkül félretoltak, hogy férfiakat részesítsenek előnyben. Ami még rosszabb: a komplementarizmusba be van építve egyfajta gázlángozás (gaslighting), vagyis olyan manipuláció, amely saját érzékelésében ingatja meg az embert. Megdorgálja azt a nőt, aki vezetni vagy igét hirdetni szeretne, már azért is, hogy egyáltalán van ilyen helytelen, sőt talán bűnös vágya. Ha a nő elfogadja ezt a vádat, önmagát kezdi vádolni. *Valami baj lehet velem, ha egyáltalán arra vágyom, amit Isten láthatóan megtilt.* Egy tehetséges barátnőm mondja: „Fiatal nőként hallottam, hogy Isten arra hív, hogy vezessem az Ő népét – de miután azt mondták, rosszul hallottam Istent, teljesen elvesztettem a bizalmamat abban, hogy fel tudom ismerni Isten hangját."

De hogyan reagáljanak azok a nők, akik nem fogadják el ezt az ítéletet, és most jogos igazságtalanságérzet él bennük? Egyszerűen temessék el a fájdalmat, és szolgáljanak tovább? Szólaljanak meg, és vállalják, hogy esetleg nevetségessé teszik őket, vagy újabb gázlángozásnak teszik ki őket? Vagy hagyják el a gyülekezetet, és keressenek másikat? Mindhárom lehetőség hihetetlenül fájdalmas.

A mellőzött nő élesen érezheti a fájdalmát – félelmét, haragját, frusztrációját –, a gyülekezet azonban legtöbbször egyáltalán nem veszi észre, milyen árat fizet, amikor Isten ajándékát, egy tehetséges embert, semmi más okból, csak a neme miatt háttérbe szorít. Nemcsak az üzleti életben, hanem a gyülekezetben is a középszerűség az ár, ha kevésbé alkalmas embereket a nemük miatt előléptetnek mások elé.

A komplementarizmus hozzájárul ahhoz, hogy a nők vezetői képességei elfojtva maradjanak. Kadi Cole vezetési tanácsadót idézem ezzel kapcsolatban:

Ha vannak hűséges, érett asszonyaink, akik készen állnak arra, hogy a vezetés bizonyos részeit átvegyék – és át is kellene venniük –, bármi legyen is az, akár egy önkéntes csapat irányítása, akár egy vasárnapi iskolai csoport

tanítása, akár valamilyen hivatalos vezetői szerep, [a férfiak] talán meglepődnének, ha tudnák, mennyi energiát és erőfeszítést fordítanak ezek a keresztény, istenfélő asszonyok arra, hogy azon tűnődjenek, vajon nem bitorolják-e a tekintélyt. Az istenfélő asszonyok nagyon érzékenyek arra, hogy valahol valószínűleg van egy határvonal, amely alatt kell maradniuk. A probléma pedig az, hogy ha ez a vonal mondjuk hetesnél van [miközben a férfiaknál tízesnél], akkor a legtöbb istenfélő asszony nagyjából négyesen fog élni, nehogy véletlenül [túllépje].[746]

Cole meglátását rendkívül sokat magyarázónak találtam. Az általam vezetett mérsékelt komplementárius gyülekezetekben azon tűnődtem, miért szárnyal oly sok férfi – érthető módon – vezetőként, míg azok a nők, akiket arra bátorítottak, hogy egy adott területen vezessenek, gyakran csak középszerű szintig jutottak. Ha van üvegplafon – egy nemhez kötött korlátozó vonal –, nagyon kevés nő jut akár csak a közelébe is. Nemcsak az a probléma, hogy van üvegplafon; az a probléma, hogy az üvegplafon ragacsos padlót teremt.

A komplementarizmus hozzájárul ahhoz, hogy a nők hangja elnémuljon. Adam Galinski *How to Speak Up for Yourself* (Hogyan álljunk ki magunkért?) című TED-előadásában [747] azt mondja, hogy a kiállás bátorságának több előfeltétele van: az erkölcsi meggyőződés, hogy helyes megszólalni; a közösség támogatása; a hatalom vagy fórum, amelyen ezt megtehetjük; és az, hogy ne kelljen büntetéstől félnünk.

Ezért érzi magát oly sok nő elnémítva vagy meg nem hallgatva a komplementárius gyülekezetekben: a női alárendelődésről és hallgatásról szóló tanítás miatt kételkednek abban, hogy egyáltalán helyes-e megszólalniuk; ezért a közösség sem támogatja őket ebben; nem kapnak fórumot vagy hatalmat a megszólaláshoz; és ha mégis megszólalnak, viselniük kell a következményeket: megszólják őket alárendelődni nem akaró hozzáállásukért, vagy azért, mert átlépték a nemüknek megfelelő határt.

Abban a kevés komplementárius gyülekezetben, ahol nők is hirdethetik az igét vasárnap, ezeket a nőket arra utasítják, hogy tanítsanak, de ne „tekintéllyel tanítsanak" (az 1Tim 2,12 félreértelmezése alapján). Ez azonban rettegéssel tölti el sok igehirdető nő szívét: attól tart, hogy az igehirdetés

746. www.bit.ly/3wvNjlD
747. www.bit.ly/3k7dsSF. Köszönöm William Wittnek, hogy felhívta a figyelmemet erre az előadásra.

bármely pontján túl nagy meggyőződéssel szólhat, vagy belebotolhat valamilyen tanbeli megfogalmazásba, és ezzel vétkezik.

A komplementarizmus egyik alapító tagja, Mary Kassian cikket írt John Piper honlapjára *Women Teaching Men—How Far Is Too Far?* (Nők tanítanak férfiakat – meddig lehet elmenni?) címmel.[748] Azt írja, hogy nők gyakran megkérdezik tőle, hirdethetnek-e igét vasárnap délelőtt, vasárnap este vagy szerda este. És hogy elmondhatják-e a bizonyságtételüket. Vagy beszélhetnek-e egy vegyes bibliaórán, vagy vegyes hallgatóság előtt egy vallási konferencián. Vagy tarthatnak-e szemináriumot, illetve taníthatnak-e teológiai főiskolán, ahol férfiak is jelen vannak. Vagy vezethetnek-e imaórát. Vagy mentorálhatnak-e négyszemközt férfiakat. Vagy hirdethetnek-e igét a tévében vagy a rádióban. Vagy taníthatnak-e férfiakat cikkeken és könyveken keresztül. Így válaszol: „[A] kérdés, hogy nekem – a tanítás lelki ajándékával megáldott nőként – hogyan kell tiszteletben tartanom a férfi főségét a gyülekezetben, sok hasonlóságot mutat azzal a kérdéssel, hogy egy fiatal nőnek [a barátjával] hogyan kell tiszteletben tartania a [szexuális] tisztaság elvét."

Bár elismeri, hogy a határvonal a Szentírásban egyik esetben sem egyértelmű, azzal, hogy ha egy nő férfit tanít, azt egy férfival elkövetett szexuális bűnhöz hasonlítja, és így azt sugallja, hogy a nőnek a lehető legtávolabb kell maradnia a vonaltól, széles körben olvasott cikke kétségtelenül már sok nőt ragasztott a hallgatás padlójához. Ők vagy egyszerűen kerülik a megszólalásnak azokat a lehetőségeit, amelyeket Kassian említ, vagy ha meg is szólalnak, nagyon vigyáznak, nehogy rosszat mondjanak – vagy a helyeset bármilyen egyenességgel és meggyőződéssel.

A komplementarizmus megköti az aratómunkások egy részét, akiket Isten adott. Jézus azt mondta, hogy bár az aratnivaló sok, a munkás kevés. Imádkoznunk kell több munkásért, aztán gondoskodnunk kell arról, hogy ezek a munkások munkába is álljanak. A gyülekezet evangelizáló és tanítvánnyá tevő küldetése túl fontos, a helyi gyülekezet és a vasárnapi szószék pedig túl meghatározó eszköze e küldetés betöltésének ahhoz, hogy esetleg figyelmen kívül hagyjuk vezetői és igehirdetői ajándékainak felét. Carolyn Custis James így fogalmaz: „Ha a gyülekezet fele visszafogja magát – akár saját döntéséből, akár mert nincs más választásunk –, mindenki veszít, és

748. www.bit.ly/3fxTcKC

küldetésünk visszaesést szenved."[749]

A komplementarizmus vakká tesz minket a közöttünk lévő, szárnyait bontogató női vezetőkkel szemben. Amikor először gondoltam arra, hogy továbblépek abból a gyülekezetből, amelyet húsz évig segítettem vezetni, tudatában voltam, hogy a gyülekezetnek több katalizáló, mozgósító vezetői ajándékra van szüksége. Isten kegyelméből éveken át magam is ilyen ajándékkal szolgálhattam, és imádkoztam, hogy az enyémhez hasonló ajándékú emberek lépjenek a helyembe. Egy alkalommal a legfiatalabb gyülekezeti közösség – több száz huszonéves – alkalmán álltam hátul, és azon tűnődtem, vajon ebben a tömegben melyik férfi lehet a válasz az imáimra. Váratlanul úgy éreztem, hogy a Szentlélek ezt mondja nekem: „Mi lenne, ha a következő katalizáló ajándékok nők volnának?" Hirtelen megnyílt a szemem a tömeg másik fele előtt. Abban a pillanatban felismertem, milyen ereje van a korlátozó teológiának: előre úgy hangol minket, hogy ne lássuk meg azt a sok ajándékot, amely ott van közvetlenül előttünk.

A komplementarizmus határt szab a nők Isten országáért szőtt álmainak. Nem minden becsvágy rossz. Van a Lélektől született vágy arra, hogy Istent dicsőítsük, és nagy tetteket vigyünk véghez Érte – ez ég némelyikünkben. Húszas éveimben egy gyorsan növekvő gyülekezetplántáló mozgalom tagja voltam. Fiatal férfiként csodálattal néztem az idősebb férfiakra, akik élen jártak ebben a mozgalomban. Arra gondoltam magamban, hogy egy örökkévalóságig kell várnom, mire azt tehetem Istenért, amit ők. Egészen addig, amíg a mozgalom vezetője el nem magyarázta, hogy a kor nem feltétele a vezetésnek, csak az istenfélelem és a lelki ajándékok. Azzal, hogy a körülményekből adódó tényezőket kivette az egyenletből, arra ösztönzött, hogy mindent beleadjak – és bele is adtam.

Nos, valami hasonló történik, amikor azt mondjuk a fiatal nőknek, hogy sem a koruk, sem a nemük nem elsődleges tényező annak meghatározásában, mennyire lehetnek hasznára Istennek a gyülekezetben és a világban, csak az istenfélelmük és az ajándékaik. Még ha nem is lesznek igehirdetők és lelkipásztorok, nagyobb eséllyel fognak kiválóan helytállni bármely más feladatban, amelyre Isten az Ő országában elhívja őket.

A komplementarizmus különösen kemény lehet a szelídebb férfiakkal, és túlságosan is dicséri a természettől fogva határozott vagy agresszív férfiakat. Komplementárius

749. Carolyn Custis James, Half the Church, 162. o. Idézi: Bessey, 10. fejezet.

körökben sok olyan beszélgetésnek voltam fültanúja, amely a „gyenge férfiak" problémájáról szólt, akik nem tudják vezetni az „erős nőket". De valóban ez az elsődleges probléma? Vagy lehet, hogy egy sokkal nagyobb gerenda van a saját szemünkben:

Vannak férfiak, akik természetüknél fogva vezetők. A komplementárius teológia szerint az a férfi, aki jól vezet, Isten akaratát cselekszi. Ha viszont egy férfi nem vezet jól, akkor enged bűnös, bukott természetének. Ha tehát Ön férfi, és természetesnek és kényelmesnek érzi, hogy otthon Ön legyen a vezető, könnyen azt gondolhatja, hogy jobb keresztény, mint az a másik férfi ott, aki egyszerűen nem szeret vezetni, és nem is nagyon ügyes benne. De valóban lelkiségről van szó – vagy csak személyiségről?[750]

Másfelől a komplementarizmus különösen méltánytalanul bánhat a határozott nőkkel, a természetüknél fogva alárendelődő nőket pedig túlságosan is dicséri. Azt vettem észre, hogy azoknak a nőknek, akiknek megadatik, hogy otthon maradjanak, amíg a férjük dolgozik, vagy akik természetüknél fogva alkalmazkodók, gyakran semmi bajuk sincs a fennálló helyzettel. Az ókori patriarchális feltevések önmagukat igazolták: azok a nők, akik a gyermekekre összpontosítottak, és anyagilag teljesen a férjüktől függtek, természetes módon alárendelődtek a férjüknek, akiknek közben egyre nőtt a magabiztossága a társadalmi életben. A gyülekezetben sok otthon lévő anya ma is könnyen magáévá teszi ugyanezt a feltevést. Nekik a feleség alárendelődése helyesnek tűnik. Ráadásul őket dicsérik az istenfélő nő példaképeként.

Sokkal inkább a dolgozó nők – különösen azok, akik a munkahelyükön vezetői felhatalmazást kapnak, és vezetői ajándékkal rendelkeznek – kezdenek felháborodni a helyzet igazságtalanságán. Ha pedig tiltakozva meg is szólalnak, véleményük határozottságát és azt, hogy készek megszólalni, hamar az alárendelődni nem akaró lelkület jelének tekintik.

Gondolja végig, milyen igazságtalan ez a nemek közötti megkülönböztetés: komplementárius gondolkodásmód mellett a magabiztos férfit, aki kész hangot adni a véleményének, lehetséges vezetőnek tekintik, a magabiztos nőt viszont, aki kimondja a véleményét, lehetséges fenyegetésnek.

750. Kristen Rosser: „The Consequences of Complementarianism for Men" (A komplementarizmus következményei a férfiakra nézve). www.bit.ly/3BNNCsL

A komplementarizmus miatt az egyház részben elveszíti azt a képességét, hogy szembeszálljon a társadalomban jelen lévő romboló nemi hierarchiákkal. A gondolatoknak következményeik vannak. A nők elleni erőszak világméretű csapása mögött a nemek egyenlőtlenségének bűne áll. Az egyház arra hivatott, hogy só és világosság legyen a bűntől feldúlt társadalomban, és szembeszálljon azokkal az igazságtalan és bűnös magatartásformákkal és rendszerekkel, amelyek szenvedést okoznak. Márpedig a nőfelszabadítási mozgalom szociológusai meggyőzően kimutatták, hogy

[a]zokban a társadalmakban, ahol a férfiaké az elsőbbség, a nők pedig alá vannak rendelve nekik, ezt találjuk: a fiúk előnyben részesítését, amely női magzatok tízmillióinak abortuszához vezet; a nők egyenlőtlen helyzetét az oktatásban, az egészségügyben, a jövedelemben, a tulajdonban és a munkában; a nők elleni széles körű és elfogadott erőszakot; [és] a nőkereskedelmet, elsősorban prostitúció céljából.[751]

Bár egyetlen komplementárius sem támogatná nyíltan ezeknek az igazságtalanságoknak egyikét sem, a nemek kölcsönösségének tanítása – amely a nőket a férfiakkal való valódi egyenlőségre emeli – sokkal jobb ajándék a társadalomnak: hozzájárul a megváltásához, ahelyett hogy az előítéletek magvait hintené el, amelyek esetleg tovább éltethetik az igazságtalanságot.

Afrikában és Ázsiában például egy átlagos kislány életminősége a patriarchális gondolkodásmód miatt teljes egészében attól függ, hogy apja, nagybátyjai és fivérei jóindulatúak-e vagy rosszindulatúak. A nemek egyenlőtlenségére épülő kultúrák, ahol a nőknek kevés cselekvési lehetőségük van, a férfiak kénye-kedvének szolgáltatják ki őket. Mivel ezek a kultúrák többnyire vallásosak, és a nőkkel való bánásmódjukat a hitközösségeikből merítik, ezek a lányok közvetve annak is ki vannak szolgáltatva, amit ott tanítanak. Sajnos egy 50 országra kiterjedő elemzés kimutatta, hogy a nemek közötti egyenlőség szintje negatívan korrelál a vallásossággal.[752] Az első világban alkalmazott komplementárius tanítások csak néha ártanak a nőknek, mert a tágabb társadalom ellensúlyozza hatásukat; de amikor ezek a tanítások eljutnak a világ szegényebb kétharmadába – márpedig eljutnak –, negatív hatásuk megsokszorozódik.

751. Giles, 549
752. Forrás: www.bit.ly/3xSsK5k

Tanulmányok szerint a vallás „fontos tényező, amely formálja a közösségek normáit és a nőkkel és lányokkal kapcsolatos elvárásait. Lehet a nők életét jobbító cselekvés katalizátora, de lehet konfliktusforrás és a változás fékje is."[753] Milyen tragikus hát, amikor Jézus követői a női alárendeltség téves tanítása miatt nem szólalnak meg világosan a nemek egyenlősége mellett a szenvedő nők milliói érdekében!

A komplementarizmus gyengíti az egyház teológiai és írásmagyarázói képességét. Ahogy ebben a könyvben igyekeztem megmutatni, normálissá teszi a rossz írásmagyarázatot. Fontos tanításokat épít homályos szövegekre, és megengedi a homályos szövegek olyan értelmezését, amely ellentmond a világosabb szövegek tanításának. Másodlagos kérdéseket tesz alapvető tanítássá – különben miért kellene a déli baptisták (Southern Baptists) teológiai szemináriumainak tanárait minden évben aláírniuk a *Danversi Nyilatkozatot*, ha nem akarják elveszíteni az állásukat? Démonizálja a gondolkodó, Bibliában hívő embereket, akik másként látják a dolgokat, és azzal vádolja őket, hogy nem veszik komolyan a Bibliát, és behódolnak a kultúrának. A társadalommal való párbeszédben a puszta reakciót erősíti a kritikus ortodoxia helyett. Egészen a közelmúltig még a Szentháromságot is belerángatta a vitába, és kész volt újragondolni az istenség örök kapcsolatait, csak hogy alátámassza a nemek közötti hierarchia iránti előzetes elkötelezettségét.

A komplementarizmus nem szolgálja jól a következő nemzedéket. Amikor azon gondolkodtam, megéri-e egyáltalán szembeszállni a komplementarizmussal, a jövő egyháza iránti aggodalmam adott bátorságot. A legtöbb komplementárius gyülekezetben vagy felekezetben a jelenlegi hatalmi szerkezetek és szövetségek érthető módon elfogulttá tehetik a vezetőket azzal szemben, hogy ezen a területen kijavítsák teológiájukat – de ha kivesszük magunkat a képből, és elképzeljük, hogy két évtized múlva a gyermekeink vezetik ugyanazt a gyülekezetet, a dolgok világosabbá válnak. Elképzelem, ahogy a saját gyermekeim egy nap gyülekezetek vezetőségében ülnek, és milyen szomorú lenne, ha *nekik* kellene megvédeniük ezt az egyre védhetetlenebb tanítást. Milyen rövidlátók vagyunk, ha rájuk hagyjuk, hogy rendet tegyenek abban a zűrzavarban, amelyet mi okoztunk! Ha mégis így teszünk, gyanítom, hogy visszatekintve a mi korunkra megbocsáthatatlannak

753. Berkeley Center for Religion, Peace and World Affairs; Georgetown University (2008). *Challenges of Change: Faith, Gender and Development*, 5. o.

fogják tartani, hogy ennyire készek voltunk egy hierarchikus teológiát védeni meglehetősen gyenge érvekre és homályos gyakorlati megfontolásokra hivatkozva.

Folytathatnám. A komplementarizmus kicsinyítheti egy fiatal lány álmait arról, hogy Jézusért megváltoztassa a világot. A nem kereszténynek és a kétkedő kereszténynek még egy okot ad arra, hogy elvessék a kereszténységet. Az egyedülálló nők úgy érezhetik miatta, hogy házastárs hiányában kevesebb a szavuk, a hasznuk és a hozzájárulásuk, a gyülekezetben és a társadalomban egyaránt. Ahhoz az igazságtalan gyakorlathoz vezet, hogy a komplementárius gyülekezetekben a férfi vezetők feleségei több szolgálati lehetőséget kapnak, mint azok a talán tehetségesebb és elkötelezettebb nők, akik egyedülállók, vagy nem egy vezető feleségei. Ahhoz vezet, hogy azok a nők, akiket Isten talán valóban vezetésre és tanításra hívott el (és akiket a gyülekezetük talán fel is szabadított erre), Jézus más követőitől ítélkezést kapnak bátorítás helyett, és ez fölösleges fájdalmat okoz nekik. Biztonságos menedéket teremthet a bántalmazó férfiaknak. Növeli annak valószínűségét, hogy a férj korlátozottan, csak az egyik agyféltéjére támaszkodva hozza meg a döntéseket a családja nevében. „Szülő–gyermek típusú" házasságokat táplálhat, amelyek elfojtják a személyes fejlődést, ahelyett hogy „felnőtt–felnőtt" házasságokat építene, ahol a növekedés lehetőségei végtelenek. Megsokszorozhatja a dolgozó keresztény anya bűntudatát és terheit: bűntudatot érez, mert munka közben úgy érzi, hogy otthon volna a helye; nyomás alatt van, mert egy teljes munkanap után inkább neki kell rendben tartania a háztartást és megszerveznie a gyerekeket, mint a férjének. A feleség a cselekvőképessége egy részéről is lemondhat miatta, hiszen a kibontakozása elsősorban attól látszik függeni, hogy a férje mennyire jól vezeti őt.[754]

Jézus azt mondta: „gyümölcséről ismerik meg a fát."[755] Bár ez a mondása főként az emberekre és tetteikre vonatkozott, a tanításokra és hatásaikra is alkalmazható. Egy egészséges és igaz tanításnak jó tapasztalatokhoz kell vezetnie a gyülekezetekben és a keresztények életében. Amikor azonban a

754. Feleségem, Julie így magyarázza: „A komplementarizmusban nagyon is könnyű volt átengednem a döntést a férjemnek, és kevesebb kezdeményezést vállalnom. Elég gyakran »kiszálltam« abból, hogy igazán felelősnek érezzem magam az életemért, a szolgálatomért és mindkettő irányáért – persze soha nem nyíltan, hanem sok apró, mégis nagyon következményes döntésben, egyszerűen azért, mert egy nagyon finom, mégis erőteljes értelemben megtehettem!"
755. Mt 12,33

komplementarizmus keserű gyümölcseit nézem, kétszeresen is kételkedem érvényességében. És gondoljunk bele: mindvégig létezett életképes bibliai alternatíva ehhez a „keresztény" patriarchátushoz – olyan, amelyet a világ legjobb bibliatudósai közül oly sokan vallanak.

Szélsőbaloldali ideológia vagy csúszós lejtő?

Sokan attól tarthatnak, hogy a mutualizmus a szélsőbaloldali ideológia mindent átható befolyásának kedvez a maga identitáspolitikájával, amely – ironikus módon – a patriarchátus bántalmazó változatainak korábbi áldozatait láthatóan az új elnyomók helyére állítja. *„A férfiak szemétládák", úgyhogy inkább vezessenek a nők!*

Akik azonban megpróbálják a hatalmi viszonyokat a korábban hatalomtól megfosztottak javára megfordítani, közelebb állnak a hatalom nőgyűlölő őrzőihez, mint első látásra gondolnánk. Leigázni a korábbi leigázókat annyi, mint rosszal fizetni a rosszért – sőt tovább mélyíteni a férfi és nő közötti kapcsolatok megromlását.

Ezzel szemben a férfi–nő mutualizmus elfogadása azon a bibliai meggyőződésen alapul, hogy sem a férfiaknak, sem a nőknek, sem a feketéknek, sem a fehéreknek, sem az áldozatnak, sem az elkövetőnek, sem a kiváltságosnak, sem a kiváltságok nélkülinek nincs eredendő joga uralkodni a másikon. Ahelyett, hogy az egyiket valamiképpen felsőbbrendűnek tekintené, olyan kölcsönös egymásra utaltságra törekszik, amely a másik valódi értékének alázatos elismerésében gyökerezik, valamint abban, hogy tisztában vagyunk saját gyengeségeinkkel, vakfoltjainkkal és bűneinkkel.

Az ebben a könyvben a mutualizmus mellett felhozott érveket gyakran vádolják azzal, hogy „csúszós lejtőn" járnak: kultúránk sodorja őket afelé, hogy lazábban ragaszkodjunk az alapvető keresztény ortodoxiához. De nem így van. Lehet, hogy egalitárius kultúránk tette napirendre ezt a beszélgetést, de nem a kultúra, hanem az Írás dönti el, *hogyan* kell folynia, és hová kell kifutnia. Ahogy ebben a könyvben alátámasztottam, valójában az Írás adja azt a katalizáló energiát, amely helyreállítja a nők méltóságát és hozzájárulását – ami nem csekély teljesítmény, ha meggondoljuk, hogy a nőgyűlölet és a patriarchátus évezredeken át uralta az emberi kultúrákat. A

kérdés az, hogyan vehetnek részt az egyes hívők ebben az egész egyházat átfogó átalakulásban.

A változás előmozdítóivá válni

Ha olyan gyülekezetbe jár, amely tanítási szinten vallja a mutualizmust, akkor ez a könyv segíthet elmélyíteni meggyőződését ebben a kérdésben.

Ha viszont komplementárius gyülekezetben van, és a könyv érveinek többségét meggyőzőnek és helyesnek találja, hogyan segíthetné elő, hogy gyülekezete a férfi–nő hierarchiától a férfi–nő mutualizmus felé mozduljon el? Erre a válasz kicsit bonyolultabb.

Szólaljon meg. Jézus ezt hirdette: „Boldogok a békességre igyekezők." Néha csak úgy lehet valaki igazán békességre igyekező, ha látszólag megbontja a békét. A megszólaláshoz bátorság kell. És nagy ára is lehet. Talán erőt meríthet azonban egy történetből, amely Mózes negyedik könyvében rejtőzik. Ha bárki kételkedne abban, milyen lelki jelentősége van annak, hogy szembeszálljunk a nemek egyenlőtlenségét fenntartó törvényekkel és normákkal, Celofhád leányai biztosítanak minket Isten támogatásáról. Az ókori Közel-Keleten az ember legfőbb vagyona a földje volt. Izrael örökösödési törvényei szerint a birtok apáról fiúra szállt, leányokra soha. Öt nő azonban bátran összefogott, hogy szembeszálljon ezzel az igazságtalan rendszerrel, és bár patriarchális jellegét nem szüntették meg, kivételi szabályt tudtak elérni.

Amikor apjuk meghal, öt leánya így könyörög Mózesnek: „Miért vesszen ki a mi atyánk neve a nemzetsége közül, mivelhogy nincs fia? Adj nekünk birtokot atyánk rokonai között." Mózes jóindulatúan Isten elé viszi az ügyet, és Isten (csodálatos módon) egyetért a nőkkel. Igazságosabb törvény születik: „Ha valaki meghal, és fia nincs, akkor szálljon az öröksége a leányára. … És legyen ez Izrael fiainak törvényes rendelése, amint megparancsolta az Úr Mózesnek."[756]

Ahol ma is a gyülekezetek normái vagy szabályai, a kormányok törvényei vagy a vállalatok eljárásai aláássák a nőkkel való egyenlő bánásmódot, jogos, hogy a nők tiltakozzanak ez ellen az igazságtalanság ellen, és a vezetőkhöz

756. 4Móz 27,4.8.11

forduljanak, akiknek Mózeshez hasonlóan komolyan kell venniük aggályaikat.

A mai gyülekezetekben a nők szóvá tehetik, hogy a legfontosabb szolgálati feladatokat – például a vezetést és a tanítást – többnyire férfiak uralják. Hiszen a földöröklés ószövetségi gondolatát a Biblia később átvitt értelemben használja: az ember lelki örökségéről, vagyis Isten népe között végzett sajátos szolgálatáról beszél vele.[757] Bár végső soron Isten az, aki bevezet minket az örökségünkbe, nagyon is lehetséges, hogy valaki olyan társadalmi vagy vallási rendszerben él, amely akadályozza abban, hogy kibontakoztassa Istentől kapott képességeit – mégpedig úgy, hogy ez a saját gyülekezetét szegényíti, és korlátozza abban, hogy több, Istentől távol élő emberhez eljusson.[758] Ez nem helyes, és szükségünk van néhány bátor emberre, akik megnyerő és tiszteletteljes módon felemelik a szavukat.

Legyen realista. John Stackhouse kanadai teológus nagyon sokat segít ebben a kérdésben:

Jézus azt mondta, hogy szeressük Istent és felebarátainkat. De amennyire csak lehet, világosan kell látnunk, mit jelent egy adott helyzetben Istent és felebarátainkat szeretni. Adott körülmények között mit akar Isten, hogy megtörténjen? A nyilvánvaló korlátok mellett mik Isten prioritásai? Figyelembe véve, kik a felebarátaink, milyen módon szerethetem őket, és milyen módon engedik meg, hogy szeressem őket? Az ilyen realizmus segít meghoznunk a szükséges nehéz döntéseket egy olyan világban, amelyben általában nem sikerül mindaz, amibe belefogunk; egy olyan világban, amelyben gyakran be kell érnünk fél kenyérrel; egy olyan világban, amelyben gyakran értékek ütköznek, és a magasabb rendűért az alacsonyabb rendű árán kell munkálkodnunk.

757. A Zsolt 2,8-ban az egész föld, Isten egész népével együtt, Jézus sajátos öröksége. A Zsolt 16,6-ban Dávid arra a gyakorlatra utal, ahogyan az ígéret földjét felosztották, és sorsvetéssel minden nemzetségnek és családnak kiosztották a maga földrészét: „A kötelek nekem gyönyörű helyeken estek, és az örökség is tetszik nekem." Pál azt mondja egy csoport presbiternek, hogy Isten „örökséget [akar adni nekik] mindazok között, akik megszenteltettek". (ApCsel 20,32) Mindannyiunknak „követőivé" kell lennünk „azoknak, akik hit és béketűrés által öröklik az ígéreteket". (Zsid 6,12)

758. Ezt nem szabad megosztó módon tenni. Lehet, hogy valakinek igaza van valamiben, mégis rossz úton jár el. Ez az öt leány példát ad arra, milyen fontos közvetlenül a vezetőkhöz fordulni, ahelyett hogy bárkinek, aki csak meghallgatja őket, kiöntenék elégedetlenségüket vagy sérelmüket, és ezzel megosztást szítanának.

Meg kell fontolnunk, mit tud elérni egy adott helyzetben egy egyén vagy az emberek egy bizonyos csoportja vagy rétege. Egy adott gyülekezet presbiterei például nem sok fiatalra fognak hallgatni, akármennyire igazuk van is. Sok férfi nem fog hallgatni a nőkre. Ez nem igazságos, és nem is jó, de így van. Az ilyen kereszténynek valós lehetőségeik közül kell eldönteniük, hogyan tisztelhetik meg legjobban Istent, és hogyan mozdíthatják elő az Ő országát. Minél előbb meg kell szabadulniuk attól az illúziótól, hogy pusztán érveik súlya miatt meghallgatják őket, függetlenül a helyzet társadalmi valóságától.

Hogy ebben a kérdésben félre ne értsenek, hadd szögezzem le: hiszem, hogy a Szentlélek képes átformálni a szíveket, és ezt néha meglepő módon meg is teszi. De realistán kell látnunk, hogy amiről most beszélünk, az a szokásos emberi viszonyok felfüggesztése, amit én „szociológiai csodának" nevezek.[759]

Előző gyülekezetemben, amely tíz gyülekezeti közösségből állt, összesen sok ezer emberrel, azt reméltem, hogy érdemben bírálhatom döntéshozó társaim – a nagyjából tízfős vezetőség – teológiáját. Érthető módon úgy tekintettek rám, mint aki veszélyezteti a gyülekezet egységét. Mi történne, ha ezeknek az embereknek csak a fele változtatná meg a véleményét? Akkor az egész gyülekezet kettészakadna. És mi lenne, ha csak ketten-hárman gondolnák meg magukat? Ez talán azzal járna, hogy elveszítik az állásukat és a helyüket a vezetők között. Naivan „szociológiai csodában" reménykedtem. Mekkora volt az esélye, hogy ezek az emberek mind vagy legtöbbjük nemcsak megváltoztatja a véleményét, hanem egyszerre változtatja meg? Mint kiderült, nagyon kicsi.[760]

759. John Stackhouse, Finally Feminist, 99–100. o.

760. Egyesek talán csodálkoznak, miért nem fogadja el egyik-másik gyülekezet egyszerűen mind a komplementarizmust, mind a mutualizmust. Ez a kérdés azonban a tanítások egy sajátos fajtájába tartozik, amelyet „meghatározó meggyőződésnek" nevezünk. Hadd magyarázzam el. A tanításoknak három fajtája van. Vannak alapvető tanítások – ezek a keresztény ortodoxia valóban nem alku tárgyát képező elemei. Gondoljon az apostoli hitvallásra, Jézus istenségére és a kereszt üdvözítő munkájára. Aztán vannak vitatható kérdések – gondoljon az alkoholfogyasztásra és a végidőkről szóló próféciákkal kapcsolatos nézetekre. Végül vannak meghatározó meggyőződések – ezek az egész kereszténységben vitatott tanítások, amelyek mégis meghatározzák, hogyan működjön egy gyülekezet. Egy gyülekezetnek el kell döntenie például, hisz-e a Lélek természetfeletti ajándékaiban, presbiterek vezetik-e, és természetesen azt is, hogy milyen neműek legyenek ezek a presbiterek. A gyülekezet vezetőinek egységesnek kell lenniük az ezekre a kérdésekre adott válaszaikban, mert ezek határozzák meg a gyülekezet gyakorlatát.

Mégis, annak ellenére, hogy ez a kérdés sok testvéremnek szorongást okozott, hiszem, hogy helyes volt felvetnem. És továbbra is tele vagyok reménységgel, a következő pont miatt.

Gondolkodjon hosszú távon. Stackhouse így folytatja:

Lehetnek olyan helyzetek, amelyekben, ha túl gyorsan és túl messzire erőltetjük [a mutualizmust], az egy házasság vagy egy gyülekezet szakadásához, sőt tönkremeneteléhez vezet. Úgy tűnik, ez – legalábbis általában – nem Isten akarata. Az ideológus személyes elégtételt meríthet a maga tisztaságából és buzgóságából, Istent azonban sokkal jobban érdeklik a valódi emberek, mint az elvont elvek.[761]

Milyen igaz! Gondolja végig, mennyire türelmes volt Isten mindannyiunkhoz: olyan gyorsan vezet bennünket az Ő akarata és útjai felé, ahogy csak tudunk haladni, de ritkán gyorsabban, mint amire képesek vagyunk. Ezért kell a gyülekezet lassú, kitartó noszogatását a kérdés újragondolására összekapcsolni azzal, hogy elismerően támogatjuk mindazt a valódi munkát, amelyet a Lélek ott végez.

Mérlegelje a lehetőségeit. „Ha egy adott esetben nincs komoly alapunk csodát várni, akkor más döntéseket kell hoznunk – mielőtt megkeseredünk, nemcsak gyülekezetünk tagjaira a makacsságuk miatt, hanem Istenre is, amiért nem tette meg a csodát, amelyet kerestünk."[762] Ha egyet nem értésre jut gyülekezete komplementárius teológiájával, kapcsolja össze a megszólalásra való készséget azzal, amit Stackhouse „prófétai habozásnak" nevez.

A várakozás elsőbbségét akkor ismerjük el, amikor habozunk, mielőtt cselekszünk. Emlékezünk végességünkre és bűnösségünkre, és emlékeztetjük magunkat, hogy a kezdeményezés nem az emberé. … A cselekvés közepén megállunk és megismételjük … a tisztelet jeleként – Isten és azok a teremtmények iránt, akikkel a földön osztozunk. És alázatot fejez ki: vannak értékek és valóságok, amelyek meghaladják megértésünket és irányításunkat.[763]

761. John Stackhouse, Finally Feminist, 100. o.
762. John Stackhouse, Finally Feminist, 100. o.
763. Glenn Tinder, The Political Meaning of Christianity, 164. o. Idézi: Stackhouse, 97. o.

Minden erőfeszítésünket imádsággal is át kell itatnunk. Ha pedig ezt tesszük, bíznunk kell abban, hogy fáradozásunk – akár egy várandós asszony türelme – végül meghozza gyümölcsét: egy jobb gyülekezetet.

Ha ennek a kérdésnek az alapján kell eldöntenie, hogy mégis a gyülekezetben marade, vagy elmegy, mi a jobb?

Talán jobb maradni. Jézus elkötelezett követőinek nem áll szabadságában elhagyni egy gyülekezetet valahányszor nem értenek egyet a gyülekezet szemléletének valamely vonásával. Modern, individualista kultúráinkban közülünk túl sokan elveszítették a szövetség gondolatát, amely közösségi összetartozásunk gyökere. A barátainkat talán megválaszthatjuk, de a családunkat nem. A legtöbb esetben abból kell kiindulnunk, hogy ezt a gyülekezeti családot – minden hibájával együtt – Isten választotta ki számunkra.

Ráadásul ha mindenki, aki gyülekezete tanításában jobb napokat remélt, egyszerűen elmenne, milyen remény maradna arra, hogy az a gyülekezet egy nap átgondoltan megváltoztassa tanítását? Addig is, amíg imádságban várjuk a változást, legjobb tudásunk szerint utánozhatjuk Jézus alázatát és hosszútűrését, és megtanulhatjuk ünnepelni mindazt, amit gyülekezetünkben ünnepelni lehet.

Sok házasságban a megszentelődés folyamata oda vezeti az egyik felet, hogy van valami a társában, amit igazán nem szeret, mégis megtalálja a kegyelmet és az irgalmat ahhoz, hogy a házasságban maradjon, és valódi értelmet és boldogságot találjon benne. Ugyanez az elv érvényes lehet a gyülekezetünkre is.

Egyesek számára azonban elviselhetetlen vagy nem bölcs dolog olyan gyülekezetben maradni, amely nem támogatja a férfi–nő mutualizmust. Amikor mutualisták megkérdezték tőlem, maradjanak-e, vagy hagyják el gyülekezetüket, két kérdést szoktam feltenni nekik. Az első: „Van-e a környékén olyan mutualista gyülekezet, ahová el tudja képzelni, hogy járjon?" A kisebb városokban élőknek könnyen lehet, hogy egyszerűen nincs ilyen.

A másik kérdésem: „Ha összeállítana egy listát a legfontosabbtól a legkevésbé fontosig arról a tíz dologról, amely nagyon fontos Önnek egy

gyülekezetben, hová tenné a férfi–nő mutualizmust: az első öt vagy az utolsó öt közé?" Az én ökölszabályom – amelyet egyáltalán nem kell a Lélek vezetésének tekinteni – az, hogy ha ez az érték az első ötben van, akkor talán nem tartható, hogy abban a gyülekezetben maradjon. Ha viszont az utolsó ötben van, akkor valószínűleg nem elég fontos ahhoz, hogy ez döntse el, melyik gyülekezetbe járjon.

Ha nem maradhatunk, és a környékünkön nincs olyan megfelelő gyülekezet, amelyhez csatlakozhatnánk, akkor egy másik lehetőség az lehet, hogy újat alapítsunk – természetesen csak akkor, ha Isten így vezet. Néha jobb az új bort új tömlőbe tölteni, mint nyomás alá helyezni egy régi tömlőt, amelyet végig komplementárius cérnával varrtak össze.

Epilógus: Hogyan látja Jézus a nőket?

Jézus a tökéletes teológia. Ő Isten önkinyilatkoztatása. Ha tudni akarjuk, hogyan látja Isten a nőket, nem kell messzebbre mennünk: elég elolvasnunk az evangéliumokat, és megtudjuk, hogyan látja Jézus a nőket.

A Lk 13-ban Jézus szombaton tanít egy zsinagógában, amikor találkozik egy asszonnyal, akit a Sátán tizennyolc éve tart megnyomorítva. Ezt olvassuk: „meg volt görnyedve, és egyáltalán nem tudott felegyenesedni. Amikor Jézus meglátta őt …"

Most lassan …

Jézus …

meglátta …

őt.

Lukács evangéliumában korábban azt látjuk, hogy Jézus igyekszik segíteni egy férfinak meglátni egy asszonyban azt, amit Ő lát: „[Jézus] az asszony felé fordulva így szólt [a férfihoz]: »Látod ezt az asszonyt?«"[764] Kérdése ma is mindannyiunkhoz szól.

Ahogyan Jézus meglátja a meggörnyedt asszonyt, az arra emlékeztet, ahogyan Isten meglátta Hágárt Mózes első könyvében. Amit Isten Hágárért tett, azt teszi itt Jézus is. Nemcsak meglátja az asszonyt. Meg is szabadítja. Előhívja nagyságát. Ezután „előszólította, és ezt mondta neki: »Asszony, megszabadultál betegségedből.«"[765] Megérinti; az asszony azonnal kiegyenesedik, magasabbra, mint valaha, és dicsőíti Istent!

Látja maga előtt, ahogy a jelenlévők vele együtt örvendeznek?

764. Lk 7,44
765. Lk 13,11–13

Nem olyan gyorsan: a zsinagóga elöljárója dühös, hogy Jézus szombaton gyógyította meg az asszonyt. Ez felháborítja Jézust, és megvádolja a férfit, hogy jobban törődik az állataival, mint ezzel az asszonnyal.

Álljunk meg itt.

Itt van egy asszony, aki csaknem két évtizede jár ebbe a hitközösségbe, eltorzult testtel, fájdalomtól meggörnyedve. A lelki vezetőt, akinek az a feladata, hogy úgy lássa közössége tagjait, ahogyan Isten látja őket, láthatóan nem zavarja az asszony siralmas állapota.

Csak akkor botránkozik meg, amikor az asszony kiegyenesedik.

Jézus ezután újabb megrázkódtatást okoz az egybegyűlteknek, amikor olyan címet ad ennek az asszonynak, amelyet korábban senki sem kapott: „[E]z az asszony [pedig] Ábrahám leánya." Sarah Bessey így ír erről a pillanatról: „Az emberek addig csak »Ábrahám fiairól« hallottak – leányairól soha. De amikor Jézus kimondta: »Ábrahám leánya«, helyet adott neki a fiak mellett, különösen azok mellett, akik vicsorogva tartották az egészet a maguk tulajdonának és kiváltságának."[766]

Nemcsak új neve állítja helyre a helyét Isten világában, hanem visszanyert egyenes tartása is. Jézus a jelképes cselekedetek mestere. Gondoljon a megaláztatására, lelki gyötrelmére és testi fájdalmára. Egy patriarchális világban valamilyen módon minden nő meg van görnyedve: azzal a tévhittel küszködik, hogy néha kevesebb a férfinál, vagy a férfi alatt áll. És még ha valóban egyenrangúnak látják is magukat a férfiakkal, túl gyakran nem érzik szabadnak magukat arra, hogy ajándékaik és szolgálatuk teljességében kibontakozzanak.

Egy harmadik generációs norvég lelkipásztor nemrég elmesélte nekem, milyen beszélgetést folytatott nyolcvanéves nagyapjával. „Csak egyet bánok, és mit nem adnék, ha visszamehetnék, és megváltoztathatnám" – mondta könnyezve a haldokló férfi. „A feleségem soha nem bontakozhatott ki teljesen az ajándékaiban. Ezen változtathattam volna. Szembeszállhattam volna azzal a gyülekezeti kultúrával, amely árnyékban tartotta."

A teremtésnek és a megváltásnak is arra kell indítania minket: álljunk ellen a patriarchális férfiak fortélyainak, amelyek csak a férfiakat teszik uralkodóvá,

766. Sarah Bessey, Jesus Feminist, 1. fejezet.

a nőket pedig háziasítják. Az 1Móz 1 szerint a Péterek, Zsuzsák, Edmundok és Lucyk egymás mellett uralkodnak. A megváltott nők pedig ugyanazt a természetet hordozzák, mint Júda feltámadt Oroszlánja. Bár sokan közülünk vigyáznak, nehogy Jézust házi kedvenccé szelídítsék, királyi nővéreit mégis megzabolázzuk, pedig bennük is Oroszlán vére folyik.

Amit Jézus ezzel az Ábrahám leányával sok évszázaddal ezelőtt tett, azt teszi ma is: szembeszáll azokkal, akik görnyedten szeretik látni a nőket; gyógyító balzsamot hoz a megrepedt nádszálaknak; és a meggörnyedt csemetékből az igazság magas tölgyeit neveli. Kiváltságunk és felelősségünk, hogy csatlakozzunk Hozzá ebben a szent munkában – és minden nőt arra hívjunk, hogy nyújtózkodjon ki, és emelkedjen fel a férfiak mellett mindarra, amit Isten szán neki.

1. függelék: Férfi-e Isten?

Az Írásban Isten túlnyomórészt férfias módon nyilatkoztatja ki önmagát. Ha Jézus Isten legmagasabb rendű önkinyilatkoztatása, akkor az Ő férfi volta ezt a benyomást még inkább felerősíti. Sok feminista pusztán emiatt veti el az Írást – szerintük a férfi Isten nyilvánvalóan a férfiak patriarchális alkotása, olyan termék, amely a férfiak elsőbbségének és a nők fölötti hatalmának kedvez. Igaz, a keresztény férfiak a történelem során érvként használták ezt arra, hogy jogot formáljanak a hatalom megtartására. Az Írás végül is ki van téve annak, hogy ezt a következtetést támogatónak olvassák (ahogyan szinte minden más elnyomási formát is). Van-e mód arra, hogy Isten igéjeként fogadjuk el a Bibliát, Isten „férfi voltának" ábrázolásával együtt, anélkül hogy a patriarchátust eszményként húznánk alá?

Feltétlenül! De csak akkor, ha az ember *gondosan* olvassa az Írást.

Minden kor komoly teológusainak többsége elvetette azt a gondolatot, hogy Istennek nemi szervei vagy az emberi férfiasság más jegyei volnának. Bizonyos értelemben Isten sem nem férfi, sem nem nő, mégis *abban, ahogyan úgy dönt, hogy kinyilatkoztatja magát nekünk*, egyszerre férfi és nő. Ennek legjobb bizonyítéka a Biblia első fejezete: „Teremtette tehát Isten az embert az Ő képére, Isten képére teremtette őt: férfiúvá és asszonnyá teremtette őket."[767] Figyelje meg, hogy a férfi *és* a nő *együtt* testesíti meg és fejezi ki a legjobban valamit Isten lényegéből. Nem úgy van, hogy a férfi képmáshordozó ugyanolyan, mint Isten, a női képmáshordozó pedig Istentől idegen. A nők *és* a férfiak egyaránt Istentől kapják lényegüket, és valamiképpen az Ő hasonlatosságához kapcsolódnak.

Női képek Istenről

A legtöbb gyülekezeti vezető és bibliahirdető elismeri, hogy Isten egyszerre férfi és nő, noha az Írásban többnyire férfias módon nyilatkoztatja ki magát. Azokban a gyülekezeti hagyományokban azonban, amelyekhez tartoztam,

767. 1Móz 1,27

azt vettem észre, hogy túl gyakran *mindig* férfiként és *soha* nem nőként mutatjuk be Őt.

A Biblia ugyanakkor számos női képet ad Istenről. Margo Houts a *The IVP Women's Bible Commentary* című kommentárban[768] összegyűjt néhány leírást Istenről: Isten olyan anyaként jelenik meg, aki világra hozza az izraelitákat; szoptatja gyermekeit; nem feledkezik meg a csecsemőjéről, akit szoptat; vigasztalja gyermekeit; és hívja, tanítja, karjában tartja, gyógyítja és táplálja kicsinyeit.[769] A bibliai történet különböző pontjain Isten varrónő, aki ruhát készít Izraelnek; bába, aki szülésnél segédkezik; tekintélyes úrnő, „akire szolgálója irgalomért tekint"; asszony, aki kovászt dagaszt a kenyérbe; és vajúdó asszony, akinek erőteljes lélegzése az isteni erő képe.[770] Amikor Jézus végigtekint a sokaságon, amely nemsokára keresztre feszíti, így kiált fel: „Jeruzsálem, Jeruzsálem, aki megölöd a prófétákat, és megkövezed azokat, akiket hozzád küldtek, hányszor akartam összegyűjteni gyermekeidet, ahogyan a tyúk összegyűjti csibéit a szárnya alá, de ti nem akartátok!"[771] Ezzel egy visszatérő képet alkalmaz önmagára, amely Istent olyan madáranyaként ábrázolja, aki szárnyai alatt oltalmazza fiókáit,[772] gyakran kifejezetten sasként[773]. Egy másik helyen Isten heves szeretetét egy feldühödött nőstény medvéhez hasonlítja: „Mint a kölykeitől megfosztott medve, rájuk rontok, és széttépem őket."[774]

Jelenleg válogatott bibliai szakaszokat olvasok a gyermekeimmel. Amikor először olvastam fel nekik a Péld 8-at, amely a Bölcsességet nőként személyesíti meg, akin keresztül a teremtés megszületik, megkérdeztem őket, melyik része tetszett nekik a legjobban – a lányom örömmel mondta, hogy az tetszett neki, hogy Isten nő. Szelíden kijavítottam: elmagyaráztam, hogy a szakasz valójában a Bölcsességről mint valamiféle közvetítő alakról beszél, aki sem nem Isten, sem nem teremtmény.

Ha azonban jobban belegondolunk, maga Pál, majd őt követve sok korai egyházatya és ókori teológus is észrevette, hogy ebben a szakaszban több

768. Margo G. Houts, "Images of God as Female," in The IVP Women's Bible Commentary, 356–358. o. Idézi: Peppiatt, 1. fejezet.
769. 4Móz 11,12; 5Móz 32,18; Ézs 49,14–15; 66,12–13; Hós 11,1–4
770. Neh 9,21; Zsolt 22,10–11; 71,6; Ézs 66,9; Zsolt 123,2; Lk 13,20–21; Ézs 42,14
771. Mt 23,37
772. Zsolt 17,8; 36,8; 57,2; 91,1.4; Ézs 31,5
773. 5Móz 32,11–12; 2Móz 19,4; Jób 39,30–33
774. Hós 13,8

történik, mint amennyit hajlamosak vagyunk elismerni. Pál kifejezetten tanítja, hogy Jézus „Isten bölcsessége", akiben „el van rejtve a bölcsességnek … minden kincse".[775] Krisztus, a bölcsesség megtestesülése, egyszerre maga Isten, és az, aki által a teremtés létrejött. Ugyanígy Iréneusz egyházatya Isten lényének egyik vonásaként értelmezte ezt a titokzatos asszonyt, aki vagy a Szentlélekre, vagy Jézusra mint az Igére utal (ez Jézusra vonatkozik a Jn 1,1–3-ban és a Zsid 1,1–2-ben). Nem lehetünk biztosak benne, de az a tény, hogy az Újszövetség szerzői és Iréneusz „őt" a Fiúval és a Lélekkel azonosítják, kihívás minden kísérletünk számára, amellyel el akarjuk tüntetni Isten titkait, amelyeket a szöveg itt nőies módon ábrázol.

Isten gügyög

A reformáció teológusa, Kálvin János azzal birkózott, hogy az Írás „szájat, fület, szemet, kezet és lábat" tulajdonít Istennek. Elmagyarázta, hogy ezeket nem szabad szó szerint venni: „Ahogyan a dajkák a csecsemőkkel, úgy »gügyög« Isten, amikor hozzánk szól. Az ilyen beszédmódok nem annyira világosan kifejezik, milyen Isten, hanem inkább csekély felfogóképességünkhöz *alkalmazzák* a Róla való ismeretet. Ehhez pedig messze alá kell szállnia magasságából."[776]

Annak a teológiai szakkifejezése, hogy Isten kész emberi módon megjelenni gondolkodásunk számára, az *antropomorfizmus*, ami azt jelenti: *emberi alakot ölteni*. Az „alkalmaz" szóval Kálvin arra gondol, hogy Isten lehajol kifürkészhetetlen magasságából és „gügyög", hogy mi, véges teremtmények, valamivel többet kezdjünk felfogni Belőle. Istennek oly sok mindent kell megmutatnia nekünk, de be kell érnie a mi nyelvünkkel, gondolkodási formáinkkal és emberi tapasztalataink körével. Ezek az alkalmazkodások, bár sokat feltárnak, nem ragadják meg mindazt, amit egy végtelen és szent Istenről tudni lehet, aki értelemszerűen túl nagy ahhoz, hogy a teremtményi értelem korlátai közé zárjuk. Igaz, hogy Isten szőlőskertgazda, oltalmazó kőszikla, félelmetes harcos, férj, anya, apa, fazekas, pásztor, építő és király – ezek mindegyike mond Róla valami *valóságosat*, de nem *mindent*. És nem

775. 1Kor 1,30 és Kol 2,3
776. John Calvin, Institutes of the Christian Religion, 1.13.1. Idézi: Peppiatt, 1. fejezet.

szabad ezeket a metaforákat túl messzire vinnünk – még a legjobb hasonlatok sem adják vissza tökéletesen mindazt, ami Isten.

Hasonlóképpen, amikor Isten férfiként nyilatkoztatja ki magát, gügyög. A hindu istenekkel ellentétben, akiknek szó szerint nemük van, és képesek más istenekkel nemi kapcsolatra, Jahve nem szó szerint férfi. Férfi volta hasonlat. Minden hasonlatnak, amelyet Isten használ, megvan a maga korlátja. Isten karjairól és szemeiről például olvasunk, de a férfiasság hasonlata nem vezet oda, hogy derékon alul is elképzeljük Őt. Jézus azt tanította, hogy Isten Lélek.[777] Ennélfogva nincs férfiteste a hozzá tartozó szervekkel. Az emberi metaforák legjobb esetben is csak kísérletek arra, hogy leírják valamely részét egy Istennek, aki valójában leírhatatlan. Az Írásban oly gyakori férfi képek Istenről valójában nem azt sugallják, hogy Istennek neme, teste vagy szexualitása volna, ahogyan az egyház sem szó szerint egy szűz menyasszony, aki a férjére vár. Ez mégis felvet egy kérdést.

Miért ennyire hangsúlyos Isten férfi volta?

Ha Isten valójában nem férfi, miért döntött úgy, hogy az Írásban többnyire férfiként nyilatkoztatja ki magát? Miért mutatkozik be nekünk Isten hímnemű névmással (angolul *himself*, nem *herself*)?

A Bibliát alkotó könyvek mindegyike számunkra íródott, de nem feltétlenül nekünk címezték. Minden szerző – Mózes, Ámósz, Dávid, Péter – konkrét embereknek írt egy konkrét időben, egy konkrét helyzetben. Isten *számunkra* szóló igéjét csak akkor érthetjük meg, ha előbb helyesen megértjük Isten *nekik* szóló igéjét. Ezért ahhoz, hogy megértsük Isten igéjét, félre kell tennünk saját kultúránk érzékenységét és feltevéseit, és mindent meg kell tennünk, hogy belehelyezkedjünk az ő gondolkodási keretükbe. Ez elvezet válaszunk egy részéhez: *az Írás legtöbb helyén Isten jónak látta, hogy egy ókori patriarchális kultúrához alkalmazkodva férfiként jelenjen meg*. John Stackhouse kanadai teológus arra késztet, hogy végiggondoljuk, mi lehet ennek az oka. Ezt javasolja:

Az Írásban Isten két fő dolgot akar megértetni magáról az emberekkel. Az első az, hogy Ő transzcendens, mindenható, önmagában létező; a

777. Jn 4,24

teremtő[778] és minden dolog fenntartója, a történelem szerzője, az igazság őrzője, a föld bírája, a korszakok beteljesítője. Hogyan tudná Isten ezt a legjobban közölni az ó- és újszövetségi kultúrák embereivel? Az úr, uralkodó, király, bíró, gazda képével – olyan pozíciók képeivel, amelyeket azokban a kultúrákban általában férfiak töltöttek be.

A második, kiegészítő dolog, amelyet Isten meg akart értetni velünk, az, hogy mélyen törődik az emberekkel és a teremtés többi részével is. Isten teremtett minket, gondoskodik rólunk, fegyelmez minket, és megújult közösségbe von minket önmagával. Különösen pedig kiválaszt és dédelget egy népet, gondoskodó szövetséget köt vele, és arra törekszik, hogy hűséges, kölcsönös odaadás örök kötelékével kapcsolódjon hozzá. Hogyan lehet ezt megértetni az ó- és újszövetségi kultúrák embereivel? A szerető képével – igen, a szülőével is, de még inkább a kérőével és a házastárséval. Az úr és a szerető gondolatának összekapcsolása bizonyára többnyire férfias képeket kívánt. Azokban a kultúrákban, ahol a férfiak kezdeményeztek az udvarlásban, és nekik kellett megnyerniük és elnyerniük a menyasszonyt (általában a szülei beleegyezésével), a férfi kérő képe működött a legtermészetesebben. Azokban a kultúrákban, ahol a férjek és apák uralkodtak háztartásukon, anyagilag gondoskodtak róla és megvédték, a férfias kép működött a legtermészetesebben.

Aki „gügyög", azt félreérthetik. Az alkalmazkodás az a kockázat, amelyet Isten vállal. Az, hogy önkinyilatkoztatását gondolkodási formáinkhoz és kulturális felfogásunkhoz igazítja, nem jelenti azt, hogy teljesen jóváhagyja őket. Az például, hogy Isten királyként nyilatkoztatja ki magát, nem jelenti, hogy a királyság felsőbbrendű kormányforma a demokráciánál. Csupán azt mutatja meg, milyen messzire hajlandó elmenni Isten, hogy ott találkozzon velünk, ahol vagyunk.

Ugyanez mondható el Isten önkinyilatkoztatásáról mint – ismét férfias képeket használva – Atya és Fiú. Ez az Atya–Fiú kapcsolat erőteljes és gazdag metafora arra, hogy Jézus milyen hatásosan nyilatkoztatja ki Jahvét; arra, ahogyan az Ószövetség Izraelt és az ígért Dávid-házi királyt is „Isten Fiának"

778. Hadd fejtsem ki bővebben azt a gondolatot, hogy Isten férfi teremtő. Mivel az Ószövetség hangsúlyozza, hogy Isten különbözik a hamis istenektől, és jelen van a teremtésében, mégis különbözik tőle, Isten alkalmazkodó kinyilatkoztatása férfi Teremtőként ezt jobban közli, mint ha Isten női Teremtő volna. A szaporodásban például az anyák önmagukból hoznak létre életet, így ez a metafora elmosná a Teremtő és a teremtés közötti kategorikus elválasztást.

nevezi; és arra a szoros kapcsolatra, amely a Fiút és az Atyát összeköti (valamint arra, ahogyan minket, Jézus örökbe fogadott testvéreit, az Atya gondoskodó szeretetébe fogad). De ez még mindig hasonlat. A metafora nem minden dimenziója igaz – az Atya nem szó szerinti apja egy nemi úton nemzett fiúnak.

„Fiút fogsz szülni"[779]

Ezeket a szavakat mondta Gábriel Mária szűznek. Évezredekkel később e szavak beteljesedése – hogy Jézus fiú volt és nem lány – könnyen ahhoz a következtetéshez vezethet, hogy Isten jóváhagyja a patriarchátust. Egyetlen Megváltónk és Urunk örökre férfi.

Amikor János apostol Isten legnagyobb kinyilatkoztatását próbálja leírni, ezt mondja: „Az Ige testté lett."[780] Isten fő ajándéka az emberiségnek egy Személy. Abban a 33 évben, amelyet a földön töltött, Jézus testi jelenléte közöttünk, mint egy názáreti zsidóé, felülmúlt minden más módot, ahogyan Isten addig kinyilatkoztatta magát, mert Jézus Isten közvetlen, közvetítő nélküli megszólalása. Ez szó szerinti *antropomorfizmus* – Isten valóban szemet, kezet, szájat és férfitestet öltött.

Miért volt hát Jézus férfi?[781]

Talán azért, mert egy patriarchális világban ez jobban kifejezte, hogy Ő az egyház Ura és férje, és képes gondoskodni és oltalmazni. Jézus férfi volta ószövetségi témákat is csúcspontjukra juttat, amelyek a Messiásban egy új emberiség fejét (az új Ádámot), egy új kivonulást (az új Mózest) és egy új királyságot (az új Dávidot) mutatják meg. Férfi volta aláhúzza annak a döntésének a súlyát, hogy szolgánk lett. A becsület és szégyen kultúrájában, amelybe Isten Fia belépett, a nők már eleve alá voltak vetve a férfiaknak. Egy férfi Megváltó jobban le tudta győzni ennek eredendő hatalmi szerkezeteit: úgy ment meg, hogy leteszi tekintélyét, és *önként* veszi fel a szolga szerepét, aki leteszi hatalmát, hogy megmentsen és szolgáljon mindannyiunkat.

779. Gábriel szavai Mária szűzhöz: Lk 1,31
780. Jn 1,14
781. Köszönöm Lucy Peppiatt „Rediscovering Scripture's Vision of Women" című könyve első fejezetének, hogy segített megtalálni a választ erre a kérdésre, amely alább következik.

Ezeken a bibliai motívumokon és a korabeli valóságon túl nem szabad eltúloznunk Jézus férfi voltának jelentőségét. Másfelől androgün lényként sem szabad kezelnünk. Amikor Isten Fia egy lett közülünk, nem annyira a férfiasságot, mint inkább az emberi természetet vette fel. Teológiailag az egyház mindig hangsúlyozta, hogy Jézus nem annyira a férfi nemiséget vette fel, hanem az emberi természetet a maga teljességében, akár férfi, akár nő. Ezért tud megmenteni megfeszített és feltámadt földi testében férfiakat és nőket egyaránt. És ezért lehetnek férfiak és nők egyaránt tagjai lelki testének, az egyháznak.

Hiba Isten Fiának jelentőségét fizikai mivoltára és földi életére szűkíteni. Átfuthatjuk az evangéliumokat madártávlatból, de még így is sok mindent elszalaszthatunk Belőle. Lehet, hogy Jézus a legfontosabb, amit Istenről tudunk, de mennyit ismerünk valójában Isten Fiából? Még a tanítványok is, akik együtt jártak és beszélgettek Vele, rájöttek, hogy csak a felszínét érintik annak a személynek, aki előttük állt. Gondoljunk a megdicsőülésre a hegyen: mielőtt Jézus a szemük láttára átváltozott, talán csodatevő júdeai zsidóként ismerték. Utána azonban ezt mondták: „szemlélői voltunk az Ő nagyságának", és „Istent soha senki sem látta: az egyszülött Fiú, aki maga is Isten, és az Atyával a legbensőbb kapcsolatban van, Ő jelentette ki".[782] Lucy Peppiatt a tanítványok tapasztalatán és annak ránk vonatkozó jelentésén elmélkedik: „Mondhatjuk, hogy Jézusban több van, mint ami a szemnek látható. … Ezért ügyelnünk kell arra, hogy Jézust úgy mutassuk be, hogy a testben eljött Igét ne szűkítsük le a testre. … Röviden: tudjuk, hogy most csak töredékesen ismerünk, és mintegy tükör által homályosan látunk."[783] Igaz, hogy a földön élő Jézus Isten *elsődleges* önkinyilatkoztatása, de semmiképpen sem igaz, hogy Jézus földi teste Isten *kizárólagos* önkinyilatkoztatása. Isten Fiában sokkal több van, mint Jézus férfi volta – és ez a tény segít alaposan átgondolni egy gyakori ellenvetést a női vezetéssel szemben az egyházban.

Jobban képviseli-e egy férfi vezető a férfi Krisztust?

Egyes protestáns gyülekezetek és a legtöbb katolikus egyházközség ezzel az érvvel zárja ki a nőket a legfelső gyülekezeti vezetésből vagy a papságból: „A

782. 2Pt 1,16 és Jn 1,18
783. Lucy Peppiatt, Rediscovering Scripture's Vision for Women, 1. fejezet.

férfi, férfi voltánál fogva, jobban képviseli Jézust az egyház előtt."

A katolikusok azért fogadják el ezt a nézetet, mert hagyományukban a pap közvetítő szerepet tölt be Isten és a gyülekezet között. Különösen az eucharisztia ünneplésének vezetésekor a pap Krisztust képviseli.[784]

Még ha osztanám is azt az elképzelést, hogy a lelkipásztor/pap különleges módon Jézust képviseli (de nem osztom, mert nincs bibliai alapja), az érv akkor sem állná meg a helyét. Miért kellene Jézus *férfi voltát* megjeleníteni a gyülekezet vezetőjében, és miért nem egyúttal zsidó voltát is (ami kizárná a pogányokat), ép testét (ami kizárná a fogyatékkal élőket) vagy nőtlenségét (ami kizárná a házasokat)? (A felsorolás utolsó eleme egyébként éppen a papi *cölibátus* egyik fő érve a katolicizmusban.[785]) Bár a katolicizmus tanításait nemcsak az Írásból, hanem az egyházatyáktól is meríti, ez a gondolat még az egyházatyák írásaiban sem szerepel sehol.[786]

A legfontosabb pedig az, hogy az az állítás, miszerint egy férfi vezető jobban képviseli a férfi Krisztust, nem tesz különbséget aközött, hogy a pap/gyülekezeti vezető Krisztus *képviselője*, vagy Krisztus *ábrázolása*, azaz testi hasonmása. Nincs bibliai alapja annak, hogy a vezetőnek vagy az igehirdetőnek testileg hasonlítania kellene Jézusra – arra viszont bőven van bibliai bizonyíték, hogy bárki lehet Jézus képviselője, az Ő szószólójaként.[787]

784. Ezt a tanítást „in persona Christi"-nek nevezik.
785. Ezért az érvért John Stackhouse-t illeti az elismerés („Finally Feminist").
786. „Van egy szakasz (Cyprianusnál), amelyre úgy hivatkoztak, mint a felszentelt szolgálat in persona Christi teológiájának korai példájára, de ez szinte biztosan félreolvasás." Ratzinger bíboros állítását a „Responsum Ad Propositum Dubium"-ban, hogy a tanítás „Isten írott igéjén alapul, és kezdettől fogva állandóan megőrizték és alkalmazták az egyház hagyományában", nem támasztja alá ellenőrizhető bizonyíték. A tanítást először Aquinói Szent Tamás vezette be a középkorban. (William Witt, Icons of Christ, 10. fejezet.)
787. Lásd például 1Pt 4,11, amely az „anyone" (bárki, „ha valaki") szót használja – ez mindkét nemre vonatkozó kifejezés.

2. FÜGGELÉK: ÁDÁM ÉS ÉVA A BŰNESET ELŐTT (FOLYTATÁS)

Ha az olvasó előre eldönti, hogy az Írás egy elbeszélő része tanít valamit, akkor is, ha valójában nem tanítja, ezt az előzetes következtetést alá tudja támasztani mindenféle spekulatív következtetéssel, amely túlmegy a szakasz világos tanításán. A 4. fejezetben öt népszerű következtetést mutattam be és bíráltam, amelyet komplementárius teológusok belelátnak az 1Móz 2–3-ba. Ebben a függelékben néhány további gyakori érvre válaszolok.

„Isten az »embert« (man) a maga képére teremtette"

Egyes komplementáriusok azzal érvelnek, hogy *mivel a Biblia az emberi nemet „man"-nek (ember, férfi) nevezi (1Móz 1,27), Isten bizonyára a férfiakat, nem a nőket akarja vezetőnek*. Ray Ortlund így érvel: „Az, hogy Isten az emberi nemet »man«-nek nevezte, a férfi főségét suttogja." Ez az érv azonban nem a szövegösszefüggésében olvassa bizonyító szövegét. Először is figyelmen kívül hagyja az irodalmi összefüggést. Igaz, hogy az 1Móz 1,27 azt mondja: „Isten az embert (*man*, vagy *mankind*) a maga képére teremtette." Ugyanez a vers azonban tisztázza, hogy az „ember" férfit és nőt egyaránt magában foglal.[788]

Másodszor figyelmen kívül hagyja az androcentrikus (férfiközpontú) összefüggést. Isten igéje egy tipikus ókori közel-keleti kultúra nyelvi formájában jut el hozzánk, amelyben a hímnemű főneveket gyakran mindkét nem megjelölésére használják. Az elmúlt néhány évtizedben az angol „mankind" szót felváltotta a befogadóbb „humankind" (emberiség). Ennek oka, hogy új korszakban élünk, amelyben magát a nyelvet is megtisztítják androcentrikus hajlamaitól. Az első olvasók ezzel szemben olyan kultúrában éltek, amelyben az androcentrikus nyelv megkérdőjelezhetetlen és természetes volt.

Harmadszor hibás a logikája. Az 1Móz 1-ben szereplő héber *ha'adam* szó (nem összetévesztendő az *Ádám* névvel vagy a férfit jelentő szóval) *emberiséget* jelent, nem „férfinemet". Ha Isten úgy értené a *ha'adam* szót, hogy

788. Lásd még 1Móz 5,2, ahol az „ember" (*man*, vagy *mankind*) név mindkét nemre vonatkozik.

„férfinem" (ami nem így van), akkor a nők csupán utólagos gondolatnak, vagy az embernél valami kevesebbnek számítanának. Ezt azonban ma egyetlen komplementárius sem hiszi – az 1960-as évek előtt még úgy hitték, hogy a nők alacsonyabb rendűek, de ma már nem –, és ezért furcsa, önkényes és következetlen, hogy aztán Ortlundhoz hasonlóan azzal érvelnek, hogy ez nem a nő alacsonyabb rendűségét jelenti, csak alárendelt helyzetét.

Ádám képviseli az emberi nemet

A bűneset előtti kertben van egy időszak, amikor Ádám az egyetlen ember, és ezért akkor ő képviseli az utána következő egész emberiséget – mindazokat, akik „Ádámban" vannak. Sőt, az 1Móz 2-ből kiolvasható az a felismerés, hogy még Éva is „Ádámban" volt. Teste például Ádám testéből származott (ahogy a miénk is). Továbbá, bár Isten a parancsot még Éva létezése előtt adta a férfinak, Éva is felelt Isten előtt azért, hogy nem tartotta meg. És bár az 1Móz 3-ban csak Ádámot ítélte Isten halálra, majd száműzetésre, Éva is szégyenben hagyta el a kertet, és visszatért a porba – nyilvánvalóan ő is „Ádámban" halt meg.

Talán ezért kap Ádám képviselő szerepe különleges jelképes jelentőséget Pál írásaiban, ahol kétszer is kiemeli, hogy Ádám döntéseiben az egész emberiséget képviselte: „egy embernek engedetlensége által sokan bűnösökké lettek", és „miképpen Ádámban mindnyájan meghalnak …"[789]

Azt jelenti-e ez, hogy Pál szerint egyedül Ádám képviseli az emberiséget a kudarcában? Talán nem – lehet, hogy nem zárja ki azt a gondolatot, hogy Éva is képviselte a későbbi emberiséget.[790] Ha azonban feltételezzük, hogy Pál valóban Ádámra mint *egyedüli* képviselőre utal, mit kezdjünk ezzel? Ádám ezért – ahogy egyes komplementáriusok állítják – az emberiség és Éva vezetője?

Nem. Ádám képviselő szerepe semmit sem mond Éva fölötti állítólagos funkcionális tekintélyéről. Ha van utalás Ádám egyedi szerepére Mózes első

789. Róm 5,19; 1Kor 15,22

790. Talán Pál egyszerűen azért választja Ádámot, és nem Évát, nem azért, mert ő az egész emberiség képviselője, hanem mert párhuzamot von közte és Jézus között, és értelmesebb azt választani, aki szintén férfi, és a maga nemében az első. Az is lehet, hogy Pál Ádámra még azelőtt utal, hogy Ádám és Évává „sokasodott" volna – bár Ádám és Éva is vétkezik, az „Ádám" az „Ádám-és-Éva" rövidítése, az emberi nem egyesült ősszülőpárjáé.

könyvében, akkor az az, hogy ő a legelső ember, mindannyiunk ősmintája – férfiaké és nőké egyaránt, az első nőt, Évát is beleértve.

Az, hogy ő ment elöl, nem jelenti, hogy minden későbbi ember királya volna, vagy éppen Éváé. Ha Ádám képviselő szerepéből arra következtetünk, hogy ő volt az emberiség (vagy Éva) vezetője, tévesen összemossuk a teológiai kategóriákat. A képviselet egyáltalán nem ugyanaz, mint a vezetés.

Lehet, hogy Ádám képviseli Évát, de nem Éva vagy a mi uralkodónk. Szemléltetésül: amikor a fiatal Dávid Izrael képviselőjeként Góliát ellen harcolt, még nem volt a vezetőjük. Saul volt az. (Csak évtizedekkel később lett király.) Ugyanígy Ádám sem volt Éva (vagy bárki más) uralkodója, noha Éva (és mindenki más) elbukott képviselője vagy ősmintája volt.

A legfontosabb pedig az, hogy Ádám már nem a képviselőnk. Pál mindkét szakaszban szembeállítja Ádámot mint elbukott képviselőnket Krisztussal mint feltámadt előfutárunkkal. A halál és a patriarchátus eredhetett Ádám bukásából, de a nemek közötti kapcsolatok megváltása Jézus halálból való feltámadásával veszi kezdetét.

További érvek Ádám Éva fölötti tekintélye mellett

Az az előzetes teológiai elkötelezettség, hogy Ádám már a bűneset előtt valamiképpen Éva fölött állt, még négy érvet szül, amelyek mind spekuláción alapulnak:

Egyedül Ádám beszél a kertben. Kijelenti, hogy Éva csont az ő csontjaiból és hús az ő testéből, Éva pedig semmit sem felel. Egyes komplementáriusok szerint ez arra utal, hogy Ádám vezeti Évát. Ő kezdeményezi a kapcsolatot, Éva pedig fogadja a kezdeményezését. Ez azonban elhomályosítja az elbeszélés menetét, amelyben Ádám még Éva megteremtése előtt hozzá illő társat keres. Nem csoda, hogy van mondanivalója, amikor végre megtalálja! Abban, amit mond, semmi sem utal vezetésre vagy tekintélyre, csak felismerésre és örömre. Többet látni bele éppen ez: többet beleolvasni, mint amit a szöveg ad. Ráadásul az, hogy az 1Móz 2-ben (a bűneset előtt) csak Ádám beszél, ugyanúgy nem bizonyítja a nő fölötti vezetését, ahogyan az sem jelenti Éva férfi fölötti vezetését, hogy az 1Móz 4-ben (a bűneset után) csak Éva beszél.

Isten Ádámnak adja a parancsot, nem Évának. A komplementáriusok azzal érvelnek, hogy bár ez nincs kifejezetten kimondva, úgy tűnik, Ádám feladata volt, hogy amikor felesége megjelenik, megtanítsa neki az Istentől kapott parancsot – tehát ő a vezetője. Még ha így volna is, az, hogy valaki továbbadhat egy információt, akár egy hallott parancsot is, önmagában nem teszi őt annak a felettesévé, akit tájékoztat. Ezzel az érvvel az a feleség, aki a férje előtt hallja az evangéliumot, a férje vezetője volna. Ennek az érvnek a legnagyobb baja az, hogy nem igaz. Ha figyelmesen olvassuk a héber szöveget, az 1Móz 3,3 arra utal, hogy Isten megismételte az Ádámnak korábban adott parancsot, ezúttal Éva jelenlétében, mert Éva ezt mondja a kígyónak: „Isten azt mondta: »Ne egyetek [többes szám] a gyümölcséből … és ne is illessétek [többes szám], hogy meg ne haljatok [többes szám].«"

Az 1Móz 2,24 azt mondja, hogy a házasságkötéskor „elhagyja a férfi az ő atyját és anyját". Egyes komplementáriusok szerint ez azt jelenti, hogy kilép a tekintély alól, hogy ő legyen az új család feje. De milyen különös, hogy a *férfi* hagyja el apját és anyját – az ókori patriarchális kultúrákban a nők költöztek el, elismerve a férj tekintélyét. Ez a szöveg ezt *megfordítja*. Az viszont világos, hogy a férfi korábbi családjában az apja *és* az anyja tekintélye alatt állt.

A bűneset lényege a nemi szerepek felcserélése volt. Ezzel az érvvel, amelyet először a komplementarizmus megalapítója, George Knight hozott elő 1977-ben, a 7. fejezetben foglalkozom, az „Éva tévesztetett meg, nem Ádám" című szakaszban. Itt csak annyit mondok: a kertben történt tragédia *nem* az volt, hogy Évának Ádám alatt kellett volna állnia mint alárendeltjének, ő azonban elfoglalta Ádám helyét. Helyesen olvasva az volt a végzetes, hogy Évának *Ádám mellett kellett volna állnia mint társának és segítőtársának*, ő azonban mérget adott neki.

Ami kifejezetten ki van mondva, az szab határt annak, amire következtetni lehet

Hadd tekintsek ki tágabban, és foglaljam össze ennek a függeléknek és a 4. fejezetnek („Partnerség a paradicsomban") legfontosabb felismeréseit.

A bibliai elbeszéléseket különösen könnyű félreértelmezni. Valójában Ádám állítólagos Éva fölötti vezetése mellett szóló *összes* komplementárius érvet

beleolvassák az 1Móz 2 és 3 szűkszavú elbeszélésébe.

Szerencsére a bibliai elbeszélések szerzői gyakran beépítenek bizonyos értelmezési korlátokat. Az 1Móz 1–3 esetében a történetbe szőtt kijelentések kijelölik a határát annak, mit lehet és mit nem szabad a férfiakról és nőkről a történetbe beleolvasni.

Nézze meg, mit tanít az 1Móz 1–3 *kifejezetten* a nemek közötti kapcsolatokról:

- *A férfi arra teremtetett, hogy a nővel együtt uralkodjon a földön (1,26–28).*
- *A nő a férfi társaként és megfelelőjeként adatik Éden/a föld uralásában (2,18.23–25).*
- *A bűneset után a férfi uralkodni fog a nőn (3,16).*

Ezért el kell vetni minden olyan érvet, amely Mózes első könyve elbeszélésének állítólagos utalásaira építve a nőket a férfiaknak rendeli alá, mintha ez a Teremtő eszménye volna.

Látja, mit jelent ez? Grudem szerint a mutualisták panaszkodhatnak, hogy „nem igazságos, hogy a férfiaknak vezető szerepük van … pusztán azért, mert férfiak. De ha ez azon alapul, hogy Isten kezdettől fogva így osztotta ki a szerepeket, akkor igazságos.”[791]

Ha azonban Isten *nem* osztott ki ilyen tekintély–alárendelődés „szerepeket kezdettől fogva”, akkor ez *igenis* igazságtalan. Amikor az egyház különleges körülményekből fakadó ok nélkül kizárja a nőket a vezetésből, *mert nők*, rossz fényt vet a figyelő világ előtt arra az Istenre, akit szolgálni vallunk, arra az Istenre, aki „nem személyválogató”.[792]

791. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and Biblical Truth, 1. fejezet.
792. Róm 2,11

3. függelék: Mit jelent a kephalē?

Mit ért Pál a görög *kephalē* szón? A mai angolban a „head" (fej) szó átvitt értelemben gyakran tekintélyt jelent, ahogyan a vezérigazgató a vállalat feje, vagy a parancsnok a szakasz feje. Ráadásul amikor mi, mai emberek egy szó szerinti test szó szerinti fejére gondolunk, feltételezzük, hogy a fej, amelyben az agy van, a test irányítóközpontja. Az idegrendszeren keresztül parancsokat küld a testnek. A kérdés, amelyet fel kell tennünk, az, hogy mit értett Pál, amikor a *kephalē* szót választotta, és mit értettek rajta eredeti olvasói.

Ahogy végigkövetem a tudósok között minden oldalról évek óta folyó vitát, azt látom, hogy Grudem szerint a szó szinte *mindig* azt jelenti: *tekintély valami fölött*, más tudósok szerint viszont *ritkán vagy soha*. Én arra jutok, hogy Pál idejében, és Pál szóhasználatában egészen biztosan, csak *ritka esetekben* jelentett tekintélyt.[793] Mint minden metaforának, különböző összefüggésekben

793. Hogyan használták a görög *kephale* szót az első század előtt és alatt a görög–római világban? Szinte mindig a szó szerinti, testi fejre vonatkozott, bár néha átvitt értelemben is használták. A legjobb tudósok megoszlanak a szó átvitt használatát illetően, főként azért, mert a metaforát láthatóan sokféleképpen használták: 1) Az első században leggyakrabban arra vonatkozott, aki a legkiemelkedőbb, és képviselő szerepet tölt be (ahogyan az ember feje az egész test nyilvános képviselője). Ebben az értelemben azt jelenti: „legkiemelkedőbb". 2) Ritkábban arra vonatkozott, aki „tekintéllyel" bír (ahogyan az agy irányítja a testet). 3) Szintén ritkán arra vonatkozott, aki táplálékot vagy létet ad (ahogyan a száj táplálja a testet, vagy ahogyan a test nélküli fej meghal). Ebben az értelemben azt jelenti: „forrás". De hogyan használta Pál? Az 1970-es évekig a legtöbb bibliatudós azt feltételezte, hogy Pál „tekintélyt" értett rajta – ez azonban betudható 1) annak, hogy a latin, a német és az angol nyelvben (azokban a nyelvekben, amelyeken a történeti teológia elsősorban művelődött) a fej szó a tekintéllyel bíró személyre utal, és 2) annak, hogy az egyház, akárcsak a társadalom, az 1960-as évekig hitt a nők alacsonyabb rendűségében, így a nők alárendeltségét kérdés nélkül feltételezték. A múlt század utolsó negyedében jelentős fordulat történt a tudományos véleményben a „forrás" jelentés felé, amelynek legjobb példája Gordon Fee vezető kommentárja az 1Korinthusi levélhez. A tudományos vélemény azonban azóta ismét elmozdult a „kiemelkedő személy" jelentés felé – ezt mutatja Anthony Thiselton ugyanilyen mértékadó kommentárja az 1Korinthusi levélhez. Bár Thiselton ugyanúgy meg van győződve, mint Fee, arról, hogy Pál nem „tekintélyt" ért rajta, a „forrás" helyett a „kiemelkedő személy" jelentést választja, de elismeri, hogy kutatótársaival együtt „hajszálnyi" különbséggel döntöttek így. Miután minden érvet tanulmányoztam, egyetértek Fee-vel és Thiseltonnal abban, hogy nem „tekintélyt" jelent, és rokonszenvezem Thiselton megfigyelésével, hogy Pál írásain kívül az első században ritkán használták „forrás" értelemben. Cynthia Westfall „Paul and Gender" című újabb munkájának segítségével azonban arra jutok, hogy Fee-vel értek egyet: Pál „forrást" ért rajta, abban az értelemben, hogy „az, akitől a másik a létét vagy ellátását kapja". Pál átvitt szóhasználata nyilvánvalóan újszerű volt, különösen azért, mert minden más ókori görög írótól

különböző értelme lehet, és talán némelyikben a tekintély gondolata is benne van. Mégis hadd mutassam be az érveket, amelyek szerint ez nagyon ritka jelentés volna.

Pál idejében a testi fejet jelentő görög szónak más átvitt jelentése volt, mint angol szavunknak. A Pál születése előtti évszázadokban a fejet néha a test életforrásának tekintették. Arisztotelész azt tanította, hogy a fej olyan, mint egy forrás, amely az egész testet ellátja,[794] és ezt a nézetet sok orvosi író osztotta. Püthagorasz például azt tanította, hogy a testi fej a férfi ondó forrása, amely a gerincvelőn át jut le a nemi szervekig. Philón, egy görögül beszélő zsidó tanító azt állította, hogy a fej az égből merít erőt, és életerejét szétosztja az egész testnek.[795] Amikor tehát az ókori görögök valakiről mint egy másik ember vagy egy embercsoport „fejéről" beszéltek, ez nem feltétlenül arra utalt, hogy az illető tekintély, hanem valószínűbben arra, hogy életforrás vagy ős.

Az emberi fej héber neve *rosh*, és a héberben az angolhoz hasonlóan átvitt értelemben tekintélyt jelentett. Annál izgalmasabb, hogy Pál kora előtt a héber Szentírást lefordították görögre (ez a *Septuaginta*, röviden *LXX*). Cynthia Westfall megvizsgálja azt a 171 helyet a *LXX*-ben, ahol a *rosh* szó megbízhatóan igazoltan tekintélyt jelent, és megállapítja, hogy a görög fordítók csak négyszer használják a *kephalē* szót, és szinte mindig más görög szavakat választanak, amelyek világosabban jelölik a tekintélyt.[796]

eltérően egyedülálló módon a férfiak és nők, illetve a férj és feleség kapcsolatára alkalmazta. Ráadásul a „forrás" jelentés mind az 1Kor 11,3-ban, mind az Ef 5,23-ban a legjobban megmagyarázza az utána következő szakaszokat. Az 1Kor 11,3 magában foglalhatja a „kiemelkedő személy" árnyalatát is, mert Pál a következő versekben hangsúlyozza azt a tiszteletet, amely az ember szó szerinti és átvitt értelemben vett fejét megilleti. Az Ef 5,25-ben Pál az ókori görög–római férjet *kephale*-nek nevezi, és ezek az ókori férjek valóban uralkodtak feleségükön, de nem szabad összekevernünk magát a szót azzal a személlyel, akire vonatkozik – lásd bővebben a 8. fejezetben „A 4. álláspont: a férj mint megváltott paterfamilias" című részt.

794. Aristotle, Problems 10 867a

795. „Az erényes ember lesz az emberi nem *kephale*-je, a többiek pedig mind olyanok, mint a tagok, amelyek a fej erőiből merítik életüket." (Philo Det. Pol. Ins. 85)

796. Grudem legutóbbi számítása szerint 14 ilyen hely van. Westfall azonban egy velem folytatott levélváltásban ezt írta: „Grudem azzal érvel, hogy Pálra hatással voltak azok a LXX-beli szakaszok, ahol a rosh-t kephalē-vel fordították, és tekintélyt jelentett. A héber Biblia 171 olyan előfordulásából, ahol a rosh láthatóan »tekintélyre« utal, csak négy olyan szakasz van, amelyben *kephalē*-nek fordították, és nincsenek szövegváltozatai (2Sám 22,44; Zsolt 18,44 [LXX 17,44]; Jer 31,7 [LXX 38,7]; JSir 1,5). Ezek az előfordulások a Septuaginta fordítóinak rossz fordítói döntései lehetnek (hebraizmusok), vagy némelyik egy ókori király és népe vagy területe közötti szimbiotikus kapcsolatot tükrözheti. Ennek a négy szakasznak nincs intertextuális vagy szemantikai kapcsolata azzal, ahogyan Pál a *kephalē*-t használja, így Grudem érve, hogy Pál

Gondolja végig! A görög fordítók olvassák a héber *rosh* szót, és ha testi fejre vonatkozik, a *kephalē*-t választják. Azokban az esetekben azonban, amikor a *rosh* átvitt értelemben valakire utal, aki tekintéllyel bír, 97,7%-ban más görög szavakat választanak.[797] Ez azt jelenti, hogy közvetlenül Pál kora előtt a görögök gondolkodásában *a tekintély nem volt a kephalē szó gyakori átvitt jelentése*, különben ez lett volna a legtermészetesebb választás. Ez széles körben ismert. *The LSJ Greek–English Lexicon,* a legteljesebb ógörög szótár, amellyel rendelkezünk, 48 lehetséges átvitt jelentést sorol fel – *és ezek közül egyik sem a tekintély*. Az újabb *Cambridge Greek Lexicon* is ugyanígy jár el.[798]

Ha megvizsgáljuk, hogyan használja Pál a szót több helyen átvitt értelemben, nyilvánvaló, hogy ezt tudja. Diaszpórában élő zsidóként Kis-Ázsiában nőtt fel, így jól ismerte a görög kifejezésmódot és gondolkodást. Leveleit is görögül beszélő embereknek írja. Ő az egyetlen bibliai író, aki a szót átvitt értelemben használja, és többnyire egy fej–test hasonlat részeként, amelyben Jézusról mint életforrásról van szó, akihez az egyház az üdvösség és a Lélek által élő módon kapcsolódik. Figyelje meg, hogyan fogalmaz az Ef 4,15–16-ban: „[M]indenben felnövünk, és érett testévé leszünk Annak, aki a fej, a Krisztus. Belőle az egész test … növekszik és épül fel szeretetben." A Kol 2,19-ben pedig Pál azt mondja, hogy „kapcsolatban [vagyunk] a fővel, akiből az egész test, ízületei és inai által ellátva és összetartva, növekszik, ahogyan Isten növeli". Más szóval, amikor Pál kifejti fej–test metaforáját, Jézus, a fej, kifejezetten növekedést és kapcsolatot, szeretetet és életet, táplálékot és erőt ad testének, az egyháznak. Mi, mai emberek, az agy irányító szerepéről alkotott *saját* elképzelésünkkel azt feltételezzük, hogy Pál Jézus vezetésére és irányítására is utalna. Pál azonban a fejről alkotott *saját* elképzelésével nem tesz ilyet.

Grudem, bár elismeri, hogy a fej–test metafora magában foglalhatja a „forrás" gondolatát,[799] vitatja, hogy a *kephalē* ritkán jelentett volna tekintélyt,

kephalē-használatát a LXX-beli szakaszok magyarázzák, nem meggyőző." R. S. Cervin cikke alátámasztja Westfall következtetését: „A LXX-et túlértékelték mint bizonyítékot arra, hogy a *kephalē* vezetőt vagy tekintélyt jelent." Lásd www.bit.ly/3GOWjqB

797. Mindez annak ellenére, hogy a Septuaginta fordítói erősen hajlottak a szó szerinti fordításra, és a görög szavakat szokásos jelentésükön túl is kitágították, hogy közel maradjanak a héber szöveghez.

798. Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, 121. o. Ezenkívül a klasszikus világi görög nyelv szótárai a 12. század óta általában felsorolják a kephalē („fej") „forrás" jelentését, de nem hoznak Újszövetség előtti példát a „tekintély" jelentésre.

és lenyűgöző listát gyűjt össze irodalmi példákból, ahol hadvezérek és királyok a hadsereg vagy a nép *kephalē*-je. Ehhez azonban elsősorban későbbi irodalomhoz fordul. Ráadásul az ókori görögök valószínűleg vezetőjüket is életforrásuknak tekintették. Ha egy állatnak vagy embernek levágják a fejét, meghal. Ugyanígy van egy hadsereggel vagy nemzettel: ha megölik a hadvezért vagy a királyt, a nép elvész. A királyok és hadvezérek abban az értelemben fejek, hogy országuk alattuk tart össze. Pál is láthatóan így használ egy *kephalē*-vel rokon szót az Ef 1,10-ben Jézusra vonatkoztatva, ahol azt mondja, hogy Isten terve az, hogy mindent (vagyis zsidókat és pogányokat) egybegyűjtsön, *egy fő alatt foglaljon össze*, Jézus Krisztusban. Jézus természetesen a tekintéllyel bíró Úr, de Pál itt láthatóan nem tekintélyét akarja kiemelni a fej-metaforával, hanem azt, hogy Ő népét *egyesítő életforrás*.[800] Hasonlóképpen, amikor Pál a Kol 1,16–17-ben azt mondja, hogy Jézus „előbb volt mindennél; minden Őbenne áll fenn; Ő a feje a testnek, az egyháznak, Ő a kezdet". Ezek a megjelölések nem az uralmára összpontosítanak, hanem Jézus szolgálatának az uralkodásától különböző vonásait írják le – ugyanakkor mindegyik alátámasztja, hogy képes és méltó arra, hogy Ő álljon az élen, és Pálnak éppen ez a célja, amikor azt mondja: „*hogy* mindenben Ő legyen az első". Bár Pál itt *egymás mellé helyezi* azokat a gondolatokat, hogy Jézus fenntartó, életforrás és kezdet, és azt a kijelentést, hogy Ő a legfőbb, a jelentéseket nem szabad egyszerűen *összemosnunk*. Jézus mint az egyháznak és a Benne eredő és Benne összetartó dolgoknak a *feje* nem pontosan ugyanaz, mint Jézus mint népének és az Általa teremtett és fenntartott dolgoknak az *Ura*.

Mi a helyzet azzal a két hellyel, ahol Pál látszólag mégis összemossa a jelentéseket – az Ef 1,22-vel és a Kol 2,10-zel? Pál még ezekben a szakaszokban is szorosan egymás mellé helyezheti azt, hogy Jézus tekintéllyel bír, és azt, hogy Jézus *kephalē*, de nem feltétlenül olvasztja őket egybe.[801]

799. „Az élet elemi ténye, hogy a táplálékot a szánkon keresztül, és így bizonyos értelemben a fejünkön keresztül kapjuk, és ez a gondolat az ókori világ számára is világos volt; ezért nem lehetetlen, hogy előfordul olyan metafora, amelyben a »fej« »forrást« jelent" – írja Grudem az Evangelical Feminism and Biblical Truth című könyvében (567. o.).

800. Abban, amit a teológusok Pál „szövetségi főségről" (*federal headship*) szóló tanításának neveznek, az emberiségnek két lehetséges „feje" van: Ádám vagy Jézus. Első bűnösként Ádám nem vezetőnk, de sajnos forrásunk: tőle örököljük a bűn rabszolgaságában lévő helyzetünket és romlott természetünket. Hála Istennek, Jézus a megváltott emberiség új feje lesz: Tőle örököljük felemelt helyzetét és hasonlatosságát.

Az Ef 1,22-ben ez a kifejezés áll: „*kephalē* minden fölött". A „fölött" görög szava (*hyper*) általában azt jelenti: *valakinek a javára*, mint ebben: „Krisztus önmagát adta *értünk (hyper)* áldozatul" (Ef 5,2). Az Ef 1,22-ben azonban azt jelenti: *fölött, felett*, nem pedig azt, hogy *valaminek a feje* – annak térbeli képét vezeti be, hogy Jézus trónon ül *minden fölött*. Meglepő, hogy ha ezt a verset az 1,18–2,6 összefüggésében olvassuk, nem csupán Jézus mint fej, hanem Jézus *és az egyház*, vagyis a fej *és a test* ül a trónon. Pál azt mondja, hogy Jézus, a minden fölötti *kephalē*, „az egyházért" van, „*amely az Ő teste*". Minden „az Ő lábai alatt" van – *de mi vagyunk az Ő lábai*. Mindez azt jelenti, hogy Jézus *kephalē* volta itt nem kifejezetten azt jelenti, hogy tekintélye van fölöttünk, vagy akár minden dolog fölött (ami persze van) – inkább azt magyarázza meg, hogyan osztja meg velünk ezt a tekintélyt Jézus, aki minden dolog jogos Ura; elvégre egy királynak az egész teste uralkodik, nem csak a feje.

A Kol 2,10 arról beszél, hogy Jézus minden fejedelemségnek és hatalmasságnak a *kephalē*-je (és nem, ahogy egyes fordítások mondják, „fölötte" álló feje). Ez egyike annak a két szakasznak, amely arról szól, hogy Jézus valami másnak, nem az egyháznak a *kephalē*-je. Az 1Kor 11,3-ban azt olvassuk, hogy Ő „minden férfinak" a *kephalē*-je – ami azt jelenti, hogy Isten Krisztus által teremtette Ádámot (és belőle eredően a fiait). Hasonlóképpen az, hogy a Kol 2,10-ben Jézus minden fejedelemség és hatalmasság feje, az 1,16-hoz kapcsolódik, amely szerint ugyanezek a fejedelemségek és hatalmasságok Krisztus által teremtettek, és ezért Benne állnak fenn. Fejükként Jézus tehát minden lelki hatalom *Teremtő-forrása* – ezért mondja Pál, hogy a kolosséiak Jézusra, ne az angyalokra tekintsenek teljességükért, mert Krisztus, a Teremtő, megteheti értünk azt, amire még az angyali teremtmények sem képesek.

Minden egyes szakasz a *kephalē* szó egy-egy árnyalt, az adott összefüggésre jellemző jelentését hozza elő. Alan Johnson például 17 jelentős, minden oldalt képviselő tanulmány meta-elemzését végzi el a *kephalē* szóról, és így összegez: „Úgy tűnik, egyre nagyobb az egyetértés abban, hogy a *kephalē* mint metafora különböző összefüggésekben különböző értelmű lehet."[802] Ezzel elérkeztünk ahhoz a problémához, amely Grudem példáival van, ahol

801. Itt Cynthia Westfall segítségére támaszkodom, aki levelezésünkben a *kephalē* Ef 1,22-beli és Kol 2,10-beli jelentésére vonatkozó kérdésemre egy esszéjéből idézett részletekkel válaszolt, amelyet a „The IVP Dictionary of Paul and his Letters" második kiadásába írt.
802. Lásd www.bit.ly/3GJ9Vnc

hadvezérek és királyok mások *kephalē*-jei: Pál, amikor a *kephalē*-t emberi kapcsolatokra alkalmazza, csak a férfi és a nő kapcsolatára teszi, nem pedig a király és alattvalói, a hadvezér és serege, a szülő és gyermekei vagy az úr és rabszolgái kapcsolatára. Ezek teljesen különböző regiszterek, és mindegyik regiszter a jelentés más-más árnyalatát hozza elő. Valójában az ő koráig élt összes ókori író közül Pál az egyetlen, akiről tudjuk, hogy ezt a metaforát férfira és nőre alkalmazta – az 1Kor 11,3-ban Ádám Éva *kephalē*-je, az Ef 5,25-ben pedig a férj a felesége *kephalē*-je.

De Pál még ebben a két esetben sem pontosan ugyanúgy használja a szót. Az 1Kor 11,3-ban arra utal, hogy Éva Ádám testéből teremtetett, ezért Ádámnak (és fiainak) tisztelnie kell saját képmását Évában, Évának (és leányainak) pedig tisztelnie kell Ádámot mint azt, akiből eredt. Itt tehát láthatóan nem *tekintélyt* jelent, hanem *tiszteletre méltó életforrást*. (Bővebben lásd a 6. fejezetben.)

Az Ef 5,25-ben pedig Pál párhuzamot von Jézus, a teste feje vagy életforrása, és a férj, a felesége életforrása között, és ezért a férjeknek szeretniük kell feleségüket, akivel „egy test", és gondoskodniuk kell róla, éppen úgy, ahogyan egy fej joggal ellátja és gondozza saját testét. Még John Piper is elismeri (akaratlanul), hogy a *kephalē* itt ezt a jelentést is hordozhatja.[803] Itt tehát láthatóan nem *tekintélyt* jelent, hanem *létfontosságú és bensőséges kapcsolatban álló forrást, amely gondoskodik és szolgál*. (Bővebben lásd a 8. fejezetben.)

803. A következetlenség egy pillanatában, a „Recovering Biblical Manhood and Womanhood" első fejezetének 15. lábjegyzetében John Piper bibliai alapot próbál adni ahhoz a Biblián kívüli állításához, hogy feleségük anyagi ellátása elsősorban a férfiak feladata. Arra hivatkozik, hogy Isten az Ef 5,25-ben „fejnek" nevezi a férfit, ezért neki ugyanúgy kell gondoskodnia a feleségéről, ahogyan Jézus gondoskodik az egyházról. Ezt írja: „A fej képe azt jelenti, hogy Krisztus az ellátó … " Az irónia az, hogy Piper – kétségtelenül akaratlanul – elismeri, hogy a *kephale* egyebek mellett mégiscsak jelenthet forrást vagy ellátót is – noha az a komplementarizmus, amelynek nevében beszél, ezt határozottan tagadja.

4. függelék: Taníthatnak-e a nők?

Az 1Tim 2,12 komplementárius olvasatának szigorú alkalmazása nem engedi meg, hogy a nők férfiakat tanítsanak a gyülekezetben. Sajnos a The Gospel Coalition is ezt az álláspontot képviseli.[804] Sok gyülekezet nem engedi, hogy a nők kiscsoportban vagy imaórán tanítsanak, a heti istentiszteleten pedig végképp nem. Van, ahol még azt sem engedik meg, hogy egy nő felolvasson a Bibliából az istentiszteleten.[805] John Piper nem támogatja, hogy nők férfiaknak tartsanak előadást a lelkészképzésben és a teológiai oktatásban (bár helyesli, hogy teológusnők könyveket írjanak, mert ez „a nőt mint szerzőt kivonja az olvasó látóköréből, és bizonyos értelemben elveszi női személyiségének dimenzióját”[806]).[807]

Néhány *mérsékelt* komplementárius teológus mégis keres valamilyen utat, hogy a nők taníthassanak a gyülekezetben. Háromféleképpen teszik ezt. Először: egyesek megengedik, hogy a nők az istentiszteleten kívül tanítsanak férfiakat. Külön órákon és kurzusokon a nők taníthatnak férfiakat, a vasárnapi fő alkalmon viszont nem. Ezt azzal indokolják, hogy Pál az 1Tim 2-ben kifejezetten a gyülekezeti összejövetelről beszél, ezért tilalma csak erre a helyzetre vonatkozik.

Másodszor: egyesek megengedik, hogy a nők a presbiterek vagy a lelkipásztorok felügyelete alatt tanítsanak, az általuk megszabott tanbeli kereteken belül. Egy hasonlattal élve: a karmester is és a hegedűs is „értelmezi” Beethovent. A hegedűs azonban csak előadja az értelmezést, mégpedig valaki más felügyelete és irányítása alatt. Ugyanígy a vezető

804. Kevin De Young, a szervezet egyik vezető szerzője, továbbra is kipellengérez minden olyan kezdeményezést az evangéliumi világban, amely a nők igehirdetése mellett szól, és igyekszik helyreigazítani azokat. Lásd www.bit.ly/3BHFz0N.
805. Lásd www.bit.ly/3ENSkc4.
806. Lásd www.bit.ly/3wqsGXW.
807. Gondolja végig, mennyire fájdalmas Piper széles körben terjesztett meggyőződése, és hallgassa meg, hogyan beszél egy világszínvonalú tanítónő arról, milyen hatással volt rá: „Leírhatatlanul szomorú és csalódott voltam. Mindig elakad egy pillanatra a szavam, amikor ilyen véleményeket látok nyomtatásban. Teológiai oktató vagyok, egy teológiai főiskola igazgatója (amely az életre, a vezetésre és a szolgálatra való lelki formálásra szakosodott). Több mint húsz éve van tanítói és igehirdetői szolgálatom a gyülekezetben.” www.bit.ly/31xWCWF

lelkipásztorok határozzák meg a tanítást, mások – köztük nők is – pedig továbbadhatják azt.

Harmadszor: egyesek megengedik, hogy a nők egy igehirdetésben „prófétáljanak" és „buzdítsanak", de azt nem, hogy „tanítsanak". A „tanítást" úgy határozzák meg, mint „az alapvető apostoli tanítások lefektetését". Szerintük nem minden mai igehirdetés „tanítás" ebben az értelemben. Pál maga is különbséget tesz a „buzdítás", a „prófétálás" és a „tanítás" között. Pál elvárja, hogy a nők „prófétáljanak" a gyülekezetben, és sehol sem tiltotta meg nekik, hogy „buzdítsák" a gyülekezetet.

Bármennyire elismerem is ezt a három jó szándékú kísérletet, amely igazolni próbálja, hogy nők taníthatnak férfiakat, ezek mégis erőltetett kísérletek arra, hogy megkerüljék az 1Tim 2,12 saját félreértelmezését.[808] *Ezért cáfolják őket újra meg újra maguk a komplementárius teológusok.*[809] Ahogy a 7. fejezetben kifejtem, ha egyszer elengedjük az 1Tim 2,12 komplementárius olvasatát, sokkal jobban hozzá tudunk nyúlni a kérdéshez. Akkor ezt kérdezhetjük: *Kik ne tanítsanak a pásztori levelek szerint?* és *Milyen világos bibliai helyek segíthetnek a nők tanításáról abban, hogy jobban értsük az 1Tim 2,12 homályos szakaszát?*

Akik ne tanítsanak

Ami az első kérdést illeti, háromféle ember *ne* tanítson. Először: a tévtanítók ne tanítsanak. Pál azt írja Titusznak, hogy „ezeket el kell hallgattatni, mert … olyasmit tanítanak, amit nem volna szabad tanítaniuk".[810] Másodszor: a taníthatatlan és Krisztushoz nem hasonló emberek ne tanítsanak. Ahogy a 7. fejezetben érveltem, az 1Tim 2,12-t úgy kell értenünk, hogy megtiltja: a torz

808. Az első álláspont azért téves, mert az 1Tim 2 nem csak az istentiszteleti összejövetelről beszél, és az Újszövetség nem tesz éles különbséget a gyülekezet különféle alkalmai között, amelyek egy adott héten lehetnek. A második azért téved, mert ha (ahogy ők hiszik) Isten azt mondja a gyülekezeteknek, hogy nők nem taníthatnak, akkor a presbiterek nem engedhetik meg az ellenkezőjét. A harmadik – amelyet John Dickson vezetett be egyébként kiváló, „Hearing Her Voice" című könyvében – azért hibás, mert a „tanít" szó még a pásztori levelekben is az apostoli tanítás továbbadására utal, nem pedig – ahogy Dickson mondja – a [tanítás] tekintéllyel történő „lefektetésére". Gyakorlati szempontból pedig el sem tudom képzelni, hogyan lehetne egy harmincperces igehirdetést tartani – bármilyen prófétai vagy buzdító is – anélkül, hogy az ember apostoli tanítást adna tovább.

809. De Young John Dickson nézetével vitatkozik: www.bit.ly/3wqsXtW Hasonlóképpen Schreiner Andrew Wilsont próbálja cáfolni: www.bit.ly/2ZTCIoH

810. Tit 1,11

tanítás hatása alá került embercsoportok büszke, önálló, magukat előtérbe toló vagy uralkodni akaró magatartást tanúsítsanak mások iránt. Az ilyen embereknek arra van szükségük, hogy újra alázattal üljenek Isten igéje alatt, és tanuljanak.

Harmadszor: a tanítatlan emberek ne tanítsanak. Pál ezt írja Timóteusnak: „[A]miket tőlem hallottál sok tanú előtt, azokat bízd megbízható emberekre, akik alkalmasak lesznek másokat is tanítani."[811] Miután Pál megtanította Timóteusnak az apostoli tanításokat, arra kéri, hogy tanítsa tovább őket másoknak, hogy azok pedig ismét még többeknek tanítsák. Figyeljük meg, hogy ezek a tanítójelöltek „emberek", nem férfiak – Pál az általános *anthrōpois* szót használja, és ezzel férfiakat és nőket egyaránt beleért.[812] Bár Pál úgy látja, hogy a tanítás nagy részét a presbiterek végzik, a tanítás szolgálatát sohasem korlátozza kizárólag rájuk.[813] Ugyanígy a Zsidókhoz írt levél szerzője azt szeretné, hogy az egész közösség – férfiak *és* nők – jó tanítása és lelki érettsége alapján alkalmas legyen a tanítás szolgálatára, amikor ezt mondja: „Bár az időhöz képest már tanítóknak kellene lennetek, ismét arra van szükségetek, hogy valaki megtanítson titeket … az elemi igazságokra."[814] (Mellesleg ez reményt ad arra, hogy egyszer még az efézusi nők is visszanyerhetik azt a képességet, hogy tanítsanak.)

811. 2Tim 2,2. A NIV helyesen fordítja ezeket a személyeket „people"-nek (emberek), nem pedig „men"-nek (férfiak), mint az ESV, mert a görög „anthropos" kifejezést, bár alakja hímnemű, a nőkre is kiterjedően használták. Például amikor Jézus arra tanít, hogy bocsássunk meg másoknak, akik vétkeztek ellenünk, a „mások" megjelölésére az „anthropos" szót használja (Mt 6,14).
812. Az 1Pt 3,4 például kifejezetten nőkre használja ezt a szót.
813. Több olyan komplementárius teológust olvastam, akik azt állítják, hogy a levelek szerint csak a presbiterek taníthatnak. Ez egyes felekezetekben szabály lehet, de a Szentírásban nem az. Ezek a teológusok jellemzően a következő hivatkozásokat sorakoztatják fel állításuk alátámasztására: 1Tim 2,12; 3,2; 4,11–13; 5,17; 2Tim 2,24–26; 4,1–5; Tit 1,5–6; 15 és Jak 3,1. Ezek a hivatkozások azonban nem támasztják alá, hogy a nem presbitereket ki kellene zárni a tanításból. Azon túl, hogy a 2Tim 2,2 szerint bárki, akit tanítottak, maga is taníthat, a „bizonyító" versek hosszú listájának gondos átolvasása megmutatja, hogy közülük csak három szól kifejezetten arról, hogy presbiterek tanítanak (1Tim 3,2; 5,17 és Tit 1,5–6). Négy közülük apostoli megbízottakról beszél, nem presbiterekről – például Timóteusról és Tituszról –, akik tanítanak (1Tim 4,11–13; 2Tim 2,2; 4,1–5; Tit 2,1–6.15). És nem lehetséges, hogy egy nő is apostoli megbízott legyen? Gondoljunk például Fébére, aki Pál megbízásából személyesen vitte el a Római levelet (Róm 16,1–2). Még inkább gondoljunk Júniára, aki (férjével együtt) apostol volt (egy szinttel magasabban, mint egy apostoli megbízott). Végül a Jak 3,1 (ahol a „testvérek" – szó szerint »fivérek« – fivéreket és nővéreket egyaránt jelent) nyitva hagyja az ajtót, hogy bárki tanító lehessen, nemcsak férfiak vagy presbiterek.
814. Zsid 5,12

Példák tanító nőkre

Milyen világos bibliai helyek segíthetnek a nők tanításáról abban, hogy jobban értsük az 1Tim 2,12 homályos szakaszát? Sok ilyen van: Pál férfiaknak *és nőknek* egyaránt megparancsolja, hogy használják tanítói ajándékukat;[815] hogy tanítsák és intsék egymást, amikor istentiszteletre gyűlnek össze;[816] és hogy a gyülekezeti alkalmakon tanítással szolgáljanak.[817] Mindezek a szakaszok a görög *didaskein* szót használják, amely az 1Tim 2,12-ben is szerepel. Mindez illik például ahhoz, hogy a samáriai asszony férfiaknak hirdette az evangéliumot,[818] hogy a Szentírás sok tanításban gazdag szakaszát nők alkották meg,[819] és ahhoz a beszámolóhoz, amely szerint Priszcilla és Akvila, miután otthonukba hívták Apollóst, „pontosabban kifejtették neki az Isten útját".[820]

Ami Priszcilla tanítói szolgálatát illeti, a „kifejtették" szó (görögül *exethento*) a „tanít" szó rokon értelmű párja,[821] és ugyanez a szó írja le Pál római szolgálatát is, ahol „reggeltől estig" „*fejtegette* az Isten országát".[822] A komplementárius teológusok mégis elhomályosítják annak egyszerű jelentését, hogy Priszcilla tanította Apollóst, hogy beleillesszék az 1Tim 2,12 téves értelmezésének *Prokrusztész-ágyába*. Ez az értelmezés szerintük nem engedi meg, hogy egy nő tekintéllyel tanítson egy férfit a gyülekezetben. Azt állítják, hogy Priszcilla tanítása magánjellegű és kötetlen volt, nem nyilvános és hivatalos. Ez az állítás figyelmen kívül hagyja, hogy az efézusi gyülekezet összejövetelei valószínűleg ugyanabban az otthonban zajlottak, és (hacsak nem akarunk sokkal későbbi egyházi gyakorlatokat visszavetíteni az első század közepére) bensőségesek és kötetlenek voltak.[823]

815. Róm 12,7; 1Kor 12,28–30
816. Kol 3,16
817. 1Kor 14,26
818. Jn 4,39
819. Lásd például Bír 5,2–31; 1Sám 2,1–10; 25,24–31; Lk 1,25.42–45.46–55.
820. ApCsel 18,26
821. www.bit.ly/3q7sZpi
822. ApCsel 28,23
823. A komplementárius teológusok – jegyzi meg Kevin Giles a „What the Bible Actually Teaches about Women" című könyvében (6. fejezet) – hajlamosak figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy „az első keresztények kis létszámban, otthonokban jöttek össze. Mivel ezeket a tényeket nem veszik tudomásul, a gyülekezetről és a gyülekezeti vezetésről alkotott saját modern kulturális

Ami pedig azt az érvet illeti, hogy Priszcilla tanításának semmi köze ahhoz a „hivatalos" vagy „tekintélyi" tanításhoz, amelyről Pál a Timóteusnak és Titusznak írt pásztori leveleiben beszél: Priszcilla valójában tökéletes példája annak a tanítói szolgálatnak, amelyet Pál Timóteusnak meghagy, hogy megsokszorozzon „megbízható emberekben, akik alkalmasak [lesznek] másokat is *tanítani*".[824] Priszcilla nem csupán áhítati gondolatokat osztott meg. Miután Pál tanította őt, maga is hatásos tanítást végzett: tanbeli kérdésekben oktatta Apollóst, és kijavította hibás és hiányos elképzeléseit. És figyeljük meg tanításának gyümölcsét: Apollóst, miután részesült Priszcilla tanítói szolgálatában, később teljesen felkészülten küldték ki, és az ősegyház egyik nagy tanítója lett.[825]

Összefoglalva: a teljes Bibliát figyelembe vevő írásmagyarázat szerint szabad-e ma a nőknek tanítaniuk és prédikálniuk a gyülekezetekben? *Igen, feltétlenül.* De három feltétellel, amelyek a férfiakra is érvényesek: megbízható embereknek kell lenniük, akik – miután őket tanították – most alkalmasak arra, hogy másokat tanítsanak; rendelkezniük kell a tanítás ajándékával; és (ezt a gondosan kiásott felismerést az 1Tim 2,12-nek köszönhetjük) úgy kell tanítaniuk, hogy ne mutassanak büszkeséget vagy bűnös ellenségeskedést a gyülekezet bizonyos tagjaival szemben. Azt a következtetést, hogy nők prédikálhatnak férfiaknak, tovább erősíti az a tény, hogy az Újszövetség örömmel beszél a gyülekezet prófétanőiről. Ez a hirdető jellegű szolgálat átfedésben volt a tanítás feladatával, és stratégiailag még nagyobb jelentőséget kapott, mint a tanítás.[826] Ezért semmi értelme ma kizárni a nőket a szószékről.

felfogásukat olvassák bele az Újszövetségbe, majd erre hivatkoznak, hogy alátámasszák következtetéseiket arról, mi legyen előírás a mai gyülekezeti életben."

824. 2Tim 2,2

825. Priszcilla efézusi szolgálatáról és Apollósnak nyújtott tanítói szolgálatáról részletes tanulmány: www.rb.gy/ttr2do.

826. Erről bővebben lásd a 12. fejezetben a „Prófétanők" részt.

5. függelék: További két érv az 1Tim 3 alapján

A 12. fejezetben azzal a komplementárius érvvel foglalkozom, amely arra épül, hogy Pál az 1Tim 3-ban a felügyelőt úgy írja le, mint aki „hűséges a feleségéhez". Ebben a függelékben két további érvet tárgyalok, amelyek szintén az 1Tim 3-ra épülnek, és amelyekkel a komplementáriusok ki akarják zárni a nőket a gyülekezeti vezetésből.

„Az asszonyok" rejtélye az 1Tim 3,11-ben

Miután felsorolta a presbiterekkel szemben támasztott követelményeket, Pál valami hasonlót tesz a diakónusok esetében is. Figyelje meg, hol említi „az asszonyokat":

Ugyanígy a diakónusok is legyenek tiszteletre méltók, őszinték, ne hajoljanak a sok borra, és ne keressenek tisztességtelen hasznot. A hit mélységes igazságait tiszta lelkiismerettel őrizzék meg. Először őket is meg kell vizsgálni, és ha nincs ellenük kifogás, akkor szolgáljanak diakónusként.

Ugyanígy **az asszonyok** is legyenek tiszteletre méltók, ne rágalmazók, hanem józanok és mindenben megbízhatók.

A diakónus legyen hűséges a feleségéhez, és vezesse jól gyermekeit és háza népét. Akik jól szolgáltak, szép megbecsülést szereznek maguknak, és nagy bizonyosságot a Krisztus Jézusba vetett hitben.[827]

Az 1Tim 2,12–15 után ez a levél második legvitatottabb szakasza. A tudósok véleménykülönbsége abban áll, hogy kik voltak ezek az „asszonyok". A diakónusok feleségeiről van szó, vagy diakónusnőkről? Pál valamilyen okból nem teszi egyértelművé. Ez a homályosság a fordítók munkáján is meglátszik: 28 angol fordításból 18 a „diakónusok feleségei" mellett dönt, 2 a „diakonisszák" mellett, a maradék 8 pedig „nők" formában hagyja (hogy az olvasó döntsön). Személy szerint úgy gondolom, hogy a fordítók többsége helyesen használja a „feleségek" szót. Pál ugyanis pontosan ugyanazt a *gunaikas* szót használja „feleség" értelemben a „hűséges a feleségéhez"

827. 1Tim 3,8–13

kifejezésben, amely néhány verssel korábban (2. v.) szerepel, és a közvetlenül következő versben is (12. v.). Nem valószínű, hogy ilyen szorosan e két másik szóhasználat közé ékelve itt más jelentése legyen.

A komplementárius teológusok szerint akár a diakónusok feleségeiről, akár diakónusnőkről van szó, ez azt mutatja, hogy Pál nem engedett meg női presbitereket. Ha a diakónusok feleségeire utal, akkor szerintük ebből az következik, hogy Pál két csoporttal számolt: férfi presbiterekkel és férfi diakónusokkal (feleségükkel együtt). Ha viszont diakónusnőkre utal, mondják egyes komplementárius teológusok, akkor Pál három csoporttal számol: férfi presbiterekkel, férfi diakónusokkal és diakónusnőkkel (női presbiterekkel viszont nem). Bármelyik olvasat kizárja a női presbiterek lehetőségét.

Először is: még ha az utóbbi lehetőséget fogadjuk is el, a kérdés megmarad: vajon Pál *előírja*, hogy minden egyes helyi gyülekezetben három tisztség legyen, nevezetesen férfi presbiterek, férfi diakónusok és diakónusnők? Vagy *feltételezi, illetve tudja*, hogy levele írásakor ezek a tisztségek léteztek az efézusi gyülekezetben, és az 1Tim 3-ban csak azt írja elő, *milyen emberek* a legalkalmasabbak ezekre a tisztségekre? Szerintem feltételezésről van szó, nem előírásról. Ráadásul ha Pál diakónusnőkre utal, akkor rögtön a következő versben, amikor azt mondja, hogy a diakónusok (a nőket is beleértve) legyenek „hűségesek a feleségükhöz" (12. v.), ez csupán megerősíti, hogy ez az állandó kifejezés mindkét nemre vonatkozhat. Ugyanezt a kifejezést találjuk például a Tit 1-ben a presbiterek követelményei között, ahol Pál a krétai gyülekezetekben felavatott tisztségként csak a presbiterekkel számol, a diakónusokkal nem.[828] Ez azt jelenti, hogy a Tit 1 előírásai a presbiterekre nézve – mivel mentesek minden csak az egyik nemre szűkítő névmástól vagy kifejezéstől – lehetővé tennék női presbiterek felavatását.

A többségi nézet azonban az, hogy ezek az asszonyok Pál szerint nem diakónusnők, hanem a diakónusok feleségei. Ebben az esetben úgy tűnik, Pál csak férfi presbiterekkel és férfi diakónusokkal számol. Ennek a nézetnek a gyengéje viszont az, hogy akkor újabb bizonyítékunk van arra, hogy az 1Tim 3 listáit nem szabad minden gyülekezetre érvényes törvényi normaként

828. Aranyszájú János is észrevette ezt. Az 1Tim 3-ról szóló 11. homíliájában ezt írja: „»Egy asszony férfiai« … ezt a diakónusnőkről is helyénvaló mondani."

kezelnünk. A Róm 16,1 ugyanis, amely nagyjából ugyanakkor íródott, mint ez a levél, említ egy Fébé nevű asszonyt, akit Pál a kenkhreai gyülekezet diakónusaként ajánl.[829]

Más szóval: *akármelyik nézetet valljuk is ezekről az asszonyokról, mindkettő aláássa azt a komplementárius meggyőződést, hogy Pál az 1Tim 3-ban minden gyülekezetre nézve kizárja a női lelkipásztorok lehetőségét.*

Van-e más mód arra, hogy értelmezzük a 11. vers „asszonyait"? Számomra meggyőzőbb az a nézet, hogy ezek az asszonyok valójában nemcsak a diakónusok feleségeit vagy a diakónusnőket foglalják magukban (akárhogyan értjük is), hanem a presbiterek feleségeit vagy a női presbitereket is. Hadd magyarázzam meg. Ahogy Michael Eaton az 1Timóteus-levélhez írt kommentárjában kifejti – és ahogy ez az ókori írásokban gyakori volt –, Pál két hasonló listát állít össze (egyet a presbiterekről, egyet a diakónusokról), de *a túlzott ismétlés elkerülése végett* a két rész között megoszt bizonyos tartalmakat, *amelyeket mindkettőre érteni kell.*[830] Megállapítása megalapozott, különösen ebben a szakaszban. Figyeljük meg például, hogy a presbiterekről szóló részben az 1. vers arról beszél, hogy valaki kívánja ezt a munkát, a 7. vers pedig arról, hogy a kívülállók előtt is jó hírnévre van szükség. A diakónusokról szóló részben aztán a 9. vers arról beszél, hogy meg kell őrizni a hit mélységes igazságait, a 10. vers arról, hogy előbb meg kell vizsgálni őket, mielőtt szolgálatba állnak, a 13. vers pedig arról, hogy Isten megjutalmazza azokat, akik jól szolgálnak. *Mégis mind az öt szempont érvényes a presbiterekre és a diakónusokra egyaránt.*

829. Annak bizonyítékát, hogy Fébé diakónus volt, lásd a 12. fejezetben „A Róm 16 munkatársai" cím alatt, a Fébéről szóló lábjegyzetben.

830. „Bizonyos dolgok, amelyek a presbiterekre vonatkoznak, a diakónusokra is vonatkoznak, és fordítva. A héber írásmódra jellemző, hogy ha valaki két témáról hasonló dolgokat akar mondani, a mondanivalót két bekezdésre osztja, és az egyik részről egy dolgot mond, a másikról egy másikat. A héber stílus azonban azt akarja, hogy mindkét részre alkalmazzuk." (Michael Eaton, Preaching Through the Bible: Timothy)

Az ókori olvasók ezt gyorsabban felismerték, mint mi, mai emberek. Mivel évtizedeken át erre a szakaszra építve képeztem presbitereket és diakónusokat, ösztönösen így rendeztem el a magyarázatomat. Nem kellene a diakónusoknak is – nemcsak a presbitereknek – vágyniuk arra, hogy így szolgálják Istent, és jó hírnévnek örvendeniük a kívülállók előtt? És nem kellene a presbitereknek is – nemcsak a diakónusoknak – mélyen elmélkedniük a Szentíráson, megvizsgáltatniuk magukat a felavatásuk előtt, és jutalmat várniuk Istentől a jó vezetésért?[831]

De lássuk be: ez az olvasásmód, amely szerint egyes követelmények mindkét csoportra vonatkoznak, talán az egyetlen magyarázat arra, miért ír Pál csak „feleségeket/asszonyokat", és nem „a *diakónusok* feleségeit" vagy „*diakónus*nőket". Nem akarja ennek érvényét kizárólag a diakónusokra korlátozni.

Ha tehát Pál a 11. versben feleségeket ért, akkor a diakónusok és a presbiterek feleségeitől egyaránt elvárt jellembeli tulajdonságokról beszél. Ha szem előtt tartjuk, hogy létezett egy Fébé nevű diakónusnő, akkor ebből a szakaszból az az időtlen igazság vonható le, hogy fontos a presbiterek és diakónusok házastársainak (nem csupán feleségeinek) istenfélelme.

Ha pedig Pál a 11. versben a tisztség női változatára gondol, akkor a diakónusnőktől és a női presbiterektől egyaránt elvárt jellembeli tulajdonságokról beszél. Ezt az értelmezést még valószínűbbé teszi az a tény, hogy Priszcilla és a férje egykor éppen ezt a gyülekezetet alapította és vezette.

Akárhogyan értjük is, minél tovább időzünk ennél a szakasznál, annál bizonytalanabbak leszünk abban, kik voltak ezek a rejtélyes asszonyok, és annál biztosabbak abban, hogy a 11. vers vagy annyira homályos, vagy annyira a helyzethez kötött, hogy semmilyen józan értelmezési megközelítés szerint nem lehet elegendő alap arra, hogy a nők felavatását mindig és mindenütt megtiltsuk.

831. Felmerülhet még a kérdés, miért hajlandó Pál mégis sok mindent megismételni a két csoportnál. A válasz az, hogy ezt főként a jellemvonásoknál teszi, amelyek különös hangsúlyt érdemelnek.

Atyák-e a presbiterek?

P. J. Smyth, egy mozgalom korábbi vezetője, nemrég egy *új* érvet tett közzé amellett, hogy csak férfiak lehetnek presbiterek. Szerintem ez az érv bírálatot érdemel. Három részletben idézem, és mindegyiket külön értékelem.

Modern, technológia formálta világunkban hajlamosak vagyunk gépiesen gondolkodni az emberekről. Ez azt jelenti, hogy a „presbiter" szót hajlamosak vagyunk ugyanúgy érteni, mint a „vezető" szót az üzleti életben, a politikában vagy az iparban. Ezeken a területeken észszerű, hogy az kapja meg a vezérigazgatói, elnöki vagy igazgatói posztot – nemétől függetlenül –, aki a legrátermettebb. Amikor azonban a Biblia a presbiterek szerepét írja le, nem igazán a mi mai vállalati vezetési modelljeinkre gondol. Sokkal inkább arról a képről van szó, hogy a gyülekezet egy család, amelyet atyák felügyelnek és védelmeznek.

Smyth érvelése szerint egy családban mindig az apa vezet. Mivel a gyülekezet család, itt is a nemnek kell felülírnia az ajándékokat, vagyis férfiakból álló csapatnak kell vezetnie, függetlenül attól, vannak-e nők, akik ugyanúgy megkapták a vezetés ajándékát. Smyth érve azonban két hibás feltevésen alapul.

Először: az apáknak *és* az anyáknak egyaránt vezetniük kell a gyermekeket. Az Újszövetség minden olyan utalása, amely szerint az apák vezetik a családjukat, a görög-római világot *írja le*, ahol – hacsak meg nem halt – egy paterfamilias vezette az egyes háztartásokat. *Ha azonban azt keressük, mit ír elő a Biblia (és nem csupán mit ír le) arról, ki vezeti a gyermekeket, világos, hogy az anyák és az apák együtt, csapatként vezetik a családjukat.* Sok mai egyházi körben annyit hallottuk, hogy „az apa a ház feje", és olyan széles körben gyakoroltuk is, hogy észre sem vettük: valójában nincs bibliai alapja.

A férj lehet a feleség feje (bár a 8. fejezetben láttuk, hogy ez valószínűleg amúgy sem a tekintélyre utal), az otthont azonban csak *a feleségével együtt* kell vezetnie: „Ti gyermekek, engedelmeskedjetek szüleiteknek az Úrban, mert ez az igazságos. Tiszteld apádat *és anyádat*."[832] Hasonlóképpen a Szentírás nem kevesebb mint négy helyen megerősíti az anya és az apa kettős vezetését

832. Ef 6,1

ezzel a formulával: „Ezért elhagyja a férfi apját és anyját, és ragaszkodik a feleségéhez."[833] Ez a formula azt mutatja, hogy a fiú elhagyja a mindkét szülő által vezetett családot, hogy (feltehetően) új családot alapítson, amelyet ismét mindkét szülő vezet.[834] A Biblia nem másodrangú vezetőként ábrázolja az anyát, aki a tekintélyi lánc közepén ül az apa és a gyermekek között, hanem azt írja elő, hogy az anya és az apa „egy testként", együtt vezessék az otthont. Személyes tapasztalatom is megerősíti ezt a felismerést: egyetlen dolog van, ami jobb annál, mint amikor egy apa vezeti a gyermekeit – az, amikor egy apa *és egy anya* együtt vezeti a gyermekeit.[835]

Bár sokan tévesen ugranak át attól a gondolattól, hogy a férj a feleség feje, ahhoz a gondolathoz, hogy a férj a család feje, egyetlen újszövetségi író sem tette ezt. Az első hely, ahol írásos nyoma van ennek a tévedésnek, a második századból való: Hermász harmadik könyve.[836]

Másodszor: Smyth a gyülekezet egyik képét (a családot) úgy használja, hogy az kioltja a másikat (a gyülekezetet mint testet). Pedig az Újszövetség két fő képet ad nekünk, amelyek megalapozzák, hogyan kell felépítenünk a gyülekezeteket. Smyth lekicsinyli a gyülekezetet mint sokféle feladatot ellátó testet, amikor magát az ajándékok gondolatát egy vállalattal vagy nemzettel hozza összefüggésbe. Igaz, hogy a gyülekezet – ahogy mondja – az összetartozáson alapuló család, de az is igaz, hogy a gyülekezet az ajándékokon alapuló élő test (és nem csupán szervezet). Bár ez az ajándékokra épülő rend sokkal előbb és sokkal inkább a Lélek által vezetett, mint bármi, amit egy világi vállalatnál vagy szervezetnél találni, a gyülekezet legalább egy tekintetben hasonlít egy modern céghez: mindkettőben az ajándékok elismerésének semmi köze az ember neméhez.

833. Lásd 1Móz 2; Mk 10; Mt 19; Ef 5

834. Hasonlóképpen a Példabeszédek könyvében az anyák és az apák egyaránt oktatják és vezetik gyermekeiket: „Hallgasd meg, fiam, apád intését, és ne hagyd el anyád tanítását" (Péld 1,8). „Hallgass apádra, aki nemzett téged, és ne vesd meg anyádat" (Péld 23,22). Sok más versben is az anyák és az apák együtt gyakorolják a vezetést gyermekeik gondozásában, nevelésében, fegyelmezésében és tanításában (2Móz 20,12; 3Móz 19,3; 5Móz 6,6–9; 21,18–21; 27,16; Ef 6,1–4; Kol 3,20; 2Tim 1,5; lásd még Lk 2,51).

835. Ráadásul még ha Isten akarata is, hogy az apa legyen „a ház feje", különös ugrás abból kiindulva, hogy Pál több vezetővel számol, azt állítani, hogy több apának csapatként a gyülekezet „fejének" kell lennie.

836. Hermász Hasonlataiban (7.3) ezt mondják a férfinak: „családodat nem lehet másként megbüntetni, mint úgy, hogy téged, a ház fejét sújt a baj."

A Timóteusnak írt levélben a kép nem az – ahogy Smyth a következőkben sugallni fogja –, hogy „sokkal inkább a gyülekezetről mint családról" van szó. A levélben valójában csak egyetlen vers azonosítja közvetlenül a gyülekezetet egy családdal.[837] Pál levele sokkal inkább arra összpontosít, hogy az efézusi gyülekezet *görög-római háztartások közössége*. Timóteus utasítást kap, hogy bölcsen szolgáljon ezekben az ókori háztartásokban a különböző helyzetű embereknek – időseknek és fiataloknak, rabszolgáknak és szabadoknak, gazdagoknak és szegényeknek, férfiaknak és nőknek, özvegyeknek és házasoknak.

Smyth újabb réteggel egészíti ki érvelését:

[A] gyülekezet olyan család, amelyet atyák felügyelnek és védelmeznek, [akiknek] elsődleges alkalmassága az, hogy istenfélő jellemű apák. Ez különösen világos Pál Timóteushoz írt első levelében: egy férfit csak akkor szabad presbiterként elismerni, ha jó apja a vér szerinti családjának. Ezt nem lehet eléggé hangsúlyozni: a presbitereknek apáknak kell lenniük.[838]

Érvelésének ez a része ismét két hibás előfeltevésre épül. Először: Pál nem kizárólag apaként tekint a presbiterekre, hanem háztartások vezetőiként. Smyth félreérti a levél eredeti olvasóinak ókori hátterét, és úgy képzeli, hogy e vezetők otthona csupán egy „vér szerinti családból" állt – talán két-három gyerekkel. Az 1Tim 3-ban azonban Pál azt mondja, hogy a lelkipásztor „a maga házát jól igazgassa". Ebben a szakaszban a görög szót (*oikos*) jobb nem „családnak", hanem „háztartásnak" fordítani – ez rabszolgákat, bérlőket és más rokonokat is magában foglalhatott. Ha viszont egyetértünk Smyth-szel abban, hogy mivel a lelkipásztorok gyermekeik apjai voltak, ezért a gyülekezetnek is apjává kell lenniük, akkor következetesen azt is ki kell mondanunk, hogy a lelkipásztoroknak a gyülekezet férjévé, urává és

837. 1Tim 3,15

838. Alan Frow ugyanezt a körben forgó érvet hozza: „A presbiter olyan, mint egy apa, a presbiter felesége pedig olyan, mint egy anya. Bár együtt nevelik a gyülekezetet, mégis, ahogy a bibliai családban az apák vezetnek, nem az anyák, úgy a gyülekezetet is a presbiterek vezetik. Ugyanúgy nem várnám, hogy a presbiterek nők legyenek, ahogy azt sem, hogy az anyák apák legyenek." www.bit.ly/2ZPRZGH

háziurává is kell lenniük – hiszen ezek a szerepek is hozzátartoznak egy háztartás igazgatásához.[839]

Másodszor – ahogy már korábban, a 12. fejezetben is említettem –: a *materfamilias* is megfelelne! A háztartás igazgatásához szükséges vezetői rátermettség még az ókori világban sem volt kizárólag férfiak dolga. Pál a levél egy későbbi részében olyan férjes asszonyról beszél, aki a háztartását igazgatja;[840] és azt is tudjuk, hogy az első hívő közösség, amelyet Pál Európában alapított, abban az otthonban jött létre, amelyet Lídia vezetett.[841]

Smyth ezután lezárja érvelését: „Ennek azt kell jelentenie, hogy képesek a gyülekezet atyjai lenni. A nők nem lehetnek presbiterek, mert a nők nem lehetnek apák."[842]

Miután a háztartás igazgatását az apaságra szűkítette, Smyth ezt a leszűkítést arra használja, hogy egy teljesen új képet alkosson a lelkipásztori szolgálatról: az apaságot. Pedig éppen ebben a levélben látjuk, hogy Pál szakít az ókori háztartási hierarchia kulturális normájával, amikor egy fiatalabb férfit, Timóteust bíz meg idősebb férfiak vezetésével – ahogy Jézus maga is tette, amikor fiatal férfiakat választott apostolokká. Smyth feltevésével ellentétben Timóteus kifejezett utasítást kap, hogy ne apaként vezessen lelkileg, hanem fiúként a nála idősebbek iránt, és testvérként a vele egykorúak iránt.[843] Hiszen a lelkipásztori szolgálat elsődleges bibliai képe nem a szülőség, hanem a pásztorkodás. Jézus a főpásztor, a lelkipásztorok pedig „alpásztorok".[844] Ám sehol semmilyen bibliai hely nem sugallja, hogy mivel Isten a gyülekezet atyja, a lelkipásztoroknak „alatyáknak" kellene lenniük.[845] Sőt különösen

839. Ez segít megérteni, mennyire különbözött az ókori otthon helyzete a mai kiscsaládoktól. Az akkori kultúrában a „háztartás igazgatásának" egyik fő része kétségtelenül az volt, hogy „gyermekei engedelmeskedjenek neki", de ehhez hozzátartozott az is, hogy jól vezesse a feleségét és a háztartásában élő többi embert, például a rabszolgákat, a rokonokat és a bérlőket. Ezért választja el Pál a 12. versben világosan a két kategóriát: a diakónusok egyrészt jól vezessék gyermekeiket, másrészt jól igazgassák háztartásukat is. Ráadásul Pál ugyanezt mondja a diakónusokról is – akkor a diakónusoknak is „a gyülekezet atyjainak" kellene lenniük?
840. 1Tim 5,14
841. ApCsel 16,14–15.40
842. P.J. Smyth, Elders, 12. fejezet.
843. 1Tim 5,1–2
844. 1Pt 5,1–4
845. A Biblia csak ritkán nevez egy lelki vezetőt mások „atyjának": ha 1) apostoli utódaihoz (2Tim 1,2), 2) egy általa a semmiből alapított gyülekezethez (1Kor 4,14–15), vagy 3) egy apostoli gondoskodása alatt álló gyülekezethez fűződő kapcsolatáról van szó, különösen, ha az apostol már idős ember (1Jn 2,1).

óvatosnak kell lennünk azzal, hogy a férfi presbitereket a gyülekezet atyjaiként hangsúlyozzuk, amikor Jézus éppen az ellenkező alapállást parancsolja: „Atyátoknak se hívjatok senkit a földön, mert egy a ti Atyátok, aki a mennyekben van."[846] Teológiailag nézve a gyülekezet mint család bibliai képe, helyesen alkalmazva, nem valamelyik földi lelkipásztort teszi meg egyetlen igazi atyánknak, hanem Istent, vezetőinket pedig (gyakran idősebb) testvéreinknek tekinti Krisztusban.

Ráadásul ha elfogadjuk Smyth nézetét, hogy a gyülekezet elsősorban atyák által vezetett család (és tisztelettel kétlem, hogy el kellene fogadnunk), akkor észszerűbb, hogy „szülők" csapata – *férfi és női lelkipásztorok egyaránt* – vezessen együtt, ahogy az minden egészséges családban lenne.

846. Mt 23,9

6. függelék: Miért nem mindig változtatják meg a tények a véleményünket?

„A legtöbb ember nem pontos információt akar, hanem megerősítő információt. A növekedéshez nyitottnak kell lennünk arra, hogy elfelejtsük azokat a gondolatokat, amelyek korábban jól szolgáltak minket." James Clear

Amikor keresztény lettem, és elfogadtam az evangéliumot – nos – szentírásnak, emlékszem, ezt gondoltam: „Majd ha elmondom a nem keresztény barátaimnak, mit fedeztem fel! Ők is mind hinni fognak." Csodálatos módon néhányan valóban hittek. Legnagyobb meglepetésemre azonban a legtöbben nem.

Be kell vallanom, hasonló naivitással kezdtem hozzá ahhoz is, hogy megváltoztassam a véleményemet (majd megpróbáljam mások véleményét is megváltoztatni) a nemek közötti hierarchiáról.

Az én esetemben ez az ébredés fájdalmas volt. Amennyire láttam, amit évtizedeken át hittem, nem volt több, mint a császár nem létező ruhája. Akkor viszont miért látják nagyszerű emberek még mindig a láthatatlan ruhát, amikor az egyszerűen nincs ott? – tűnődtem. Ez nagyon zavart, de végül rábukkantam egy valószínű magyarázatra: a *kognitív torzításra*.

Kiderült, hogy az a fajta teológiai beszélgetés, amelyet sok gyülekezet folytat, tökéletes feltételeket teremt mindenféle torzítás működéséhez. Egyikünk sem – én sem – olyan tárgyilagos, mint amilyennek hisszük magunkat.

Még a „racionalitásunkat" is az érzelmek hajtják

Mondhatjuk magunknak, hogy pusztán a tények alapján döntöttünk, de még a legtárgyilagosabb döntéseink mögött is érzelmek állnak. Lehet, hogy nem mondjuk ki, sőt nem is vagyunk tudatában ennek a szubjektivitásnak, mégis ott van.

Jonathan Haidt *The Righteous Mind* című könyvében az érzelmi gondolkodást „intuíciónak" nevezi. Ezt írja: „Az intuíció és a racionalitás egymáshoz

viszonyított szerepét az emberben leginkább egy elefánt és lovasa viszonyához hasonlíthatjuk. Az intuíció az erkölcsi elefánt, a racionalitás a lovasa. A lovas tévesen azt hiszi, hogy ő irányítja az elefántot, holott valójában ő szolgálja, többnyire úgy, hogy utólagos igazolásokat kínál az ember intuitív ítéleteihez."[847]

Más szóval minden érvelés mögött érzelmi indíték áll. Bizonyos gondolatok és információk vonzanak minket. Mások rémülettel töltenek el. Ezért nem feltétlenül azt hisszük, ami igaz. Többnyire azt hisszük, amit hinni szeretnénk. Rendszerint észre sem vesszük, hogy előre elköteleződünk egy meggyőződés mellett, majd „ügyes igazolásokat" gyártunk hozzá, vagy belekapaszkodunk ilyenekbe. Stackhouse ezt az elvet kifejezetten a nemekről szóló teológiánkra alkalmazza:

Legyünk őszinték önmagunkkal: senki sem pusztán teológiai érvek alapján dönt egy ilyen sor kulcsfontosságú kérdésben. Ne hízelegjünk magunknak azzal, hogy valami szellemi magaslaton ülünk, és nyugodtan mérlegre teszünk minden egyes tételt finoman hangolt értelmünk és tökéletesen megszentelt lelkünk mérlegén. Mindannyian menthetetlenül és teljes mértékben elkötelezettjei vagyunk a nemekkel kapcsolatos feltevések egy bizonyos rendszerének, bármi legyen is az. Mindannyian olyan társadalmi struktúrákba vagyunk belegabalyodva, amelyek nézeteink miatt jutalmaznak vagy büntetnek minket. Egyszerűen nem lehetünk érdektelenek, amikor erről a hatalmas és rendkívül fontos kérdéskörről döntünk. Ezért … kérdezzük meg magunktól: Mit akarok valójában hinni a nemekről?

Megerősítési torzítás

A *megerősítési torzítás* azt jelenti, hogy tudattalanul, válogatva keressük azokat a bizonyítékokat, amelyek megerősítik jelenlegi meggyőződéseinket, ahelyett hogy olyan információkat keresnénk, amelyek próbára teszik azokat. Tudatalatti szinten felnagyítjuk a megerősítő bizonyítékokat, az ellentmondó információkat pedig kerüljük, elvetjük vagy lekicsinyeljük. Teljes szívvel elfogadjuk az álláspontunk melletti érveket akkor is, ha gyengék – sőt vakok vagyunk arra a lehetőségre, hogy gyengék lehetnek. „Akarjuk", hogy erősek legyenek, akkor is, amikor nem azok.

847. Jonathan Haidt, The Righteous Mind, 32. o.

Ahogy J. K. Galbraith közgazdász mondja: „Ha választani kell aközött, hogy megváltoztatjuk a véleményünket, vagy bebizonyítjuk, hogy erre nincs szükség, szinte mindenki a bizonyításba fog bele.”[848]

Ez a megerősítési torzítás az oka annak, hogy hiányos információkból hajlamosak vagyunk túlságosan leegyszerűsített történeteket építeni. Aztán addig hiszünk ebben a történetben, amíg a saját fejünkben összefüggőnek látszik. A gond ott kezdődik, amikor kevés és talán egymással össze sem függő adatpontot kapcsolunk össze, hogy egy nagyobb képet alkossunk, amelyet az a néhány pont valójában nem tart meg. Természetesen a meglévő információkkal kell dolgoznunk, de azt a hibát követjük el, hogy úgy kezeljük ezeket az információkat, mintha ennyi volna minden, amit tudni lehet.

Pontosan ezért tűnt egykor értelmesnek számomra a komplementarizmus mint történet. A megújított nemi hierarchia megalapítójának, George Knightnak 1977-es könyve nyomán én is összeillesztettem egy maroknyi bibliai verset – pontosabban: e versekből levont spekulatív következtetéseket –, hogy egy történetet alkossak. Amikor azonban alaposabban megvizsgáltam ezeket az adatpontokat, az döbbentett meg, milyen kevés van belőlük, és mennyire nem függenek össze egymással. A komplementarizmus nagyon hasonlít egy csillagképhez az égen: valaki felnéz a szikrázó éjszakai égre, összeköt egy csomó csillagot, kapcsolatot képzel közéjük (és közben kitölt néhány hiányzó pontot), majd elnevezi Szűznek vagy Nyilasnak. A csillagképek – akárcsak a komplementarizmus – a szemlélő szemében léteznek.

Ha egyszer bizonyos módon összekötöttük a pontokat, szinte lehetetlen „nem látni” a csillagképet. Lev Tolsztoj egyszer ezt írta: „A legnehezebb dolgokat is meg lehet magyarázni a legnehezebb felfogású embernek, ha még nem alkotott róluk semmilyen elképzelést; de a legegyszerűbb dolgot sem lehet megértetni a legintelligensebb emberrel, ha szilárdan meg van győződve arról, hogy minden kétséget kizáróan már tudja, amit elé tárnak.” Valóban, látni azt, ami nincs ott, a vakság egy különös fajtája. Ha például egyszer „látjuk” a vezetés–alárendelődés viszonyt a bűneset előtti Ádámban és Évában (1Móz 2), vakok leszünk egyenlőségük és kölcsönösségük valódi szépségére.

848. John Galbraith, Economics, Peace and Laughter

A megerősítési torzítás nemcsak azért virágzik, mert arra használjuk, hogy alátámasszuk, amit már hiszünk, hanem azért is, mert nem szeretjük megkérdőjelezni önmagunkat. Személyiségtípusunktól függően sokunkban erősebb a lezárás igénye – az az igény, hogy egy kérdésben végleges döntésre jussunk. Akik így vannak összerakva, nem szeretik a bizonytalanságot, és azt sem, ha korábbi következtetéseiket újra kell gondolniuk. Türelmetlenek egy kérdésről folytatott hosszú beszélgetési folyamatokkal. Hajlamosak fekete-fehérben gondolkodni, és szívesen hallgatják meg a kérdésnek csak az egyik oldalát. Ha az meggyőzi őket, (lezárási igényük folytán) szívesen elköteleződnek mellette.

Semmi sem torzítja úgy a gondolkodásunkat, mint a veszteségtől való félelem

Az érzelmek hajtotta elefánt, amelyről Haidt beszél, lényegében kerüli a fenyegetéseket, és keresi a lehetőségeket. E két érzelmi hajtóerő közül azonban a fenyegetéstől való félelem erősebb, mint a jutalom lehetősége. Nem annyira a változástól félünk, mint inkább a veszteségtől. A *negativitási torzításnak* (vagy *status quo torzításnak*) nevezett jelenség szerint agyunk úgy van huzalozva, hogy nagyobb súlyt ad annak, amit elveszíthetünk, mint annak, amit nyerhetünk.

Rengeteget nyerhet például egy gyülekezet vagy egy házasság, ha a férfi és nő közötti hierarchia helyébe a férfi és nő kölcsönössége, a mutualizmus lép. Az átlagember azonban nem arra összpontosít, mit nyerhet. Ehelyett azon rágódik, mit veszíthet. Amikor egy új teológiai álláspontot vizsgál, nem elsősorban azt kérdezi: „Igaz ez?", hanem tudat alatt azt: „Ha ezt hinném, mit veszíthetnék?" Bár a véleményváltozásnak hosszú távon rendkívül pozitív hozadéka lehet, ezeket a nyereségeket eltörpíti a rövid távú veszteség lehetősége. Ezt még szembetűnőbbé teszi, hogy a legtöbb ember természeténél fogva kerülni akarja a drasztikus változásokat.[849]

Talán nincs nagyobb félelem a veszteségtől, mint az, hogy elveszítjük helyünket a törzsünkben. Ahogy Stackhouse megfigyelte: „Mindannyian olyan társadalmi

849. Saját és mások beállítottságát többek között „Rogers haranggörbéje" segítségével értettem meg: én az emberek ama 16%-ához tartozom, akik hajlamosak újítók és korai alkalmazók lenni, ha az érvelés meggyőzőnek tűnik számomra, a legtöbb embernek viszont sokkal tovább kell habozniuk és mérlegelniük.

struktúrákba vagyunk belegabalyodva, amelyek … a nemekről vallott nézeteink miatt jutalmaznak vagy büntetnek minket."[850] Többnyire azt hisszük helyesnek és igaznak, amit a törzsünk, vagyis elsődleges kapcsolati körünk annak tart. Az a félelem, hogy csalódást okozunk egy vezetőnek, akinek az elismerését nagyra becsüljük, vagy a rettegés attól, hogy kilógunk szövetségeseink köréből, olyan hajtóerő, amely egész gondolkodásunkat átjárja. Amíg ezt be nem ismerjük, soha nem kerülhetünk közelebb a helyes gondolkodáshoz, és a tények soha nem fogják megváltoztatni a véleményünket.

Egy harvardi pszichológus így fogalmazta meg: „Az embereket meggyőződéseik szerint fogadják be vagy ítélik el, ezért az elme egyik funkciója az lehet, hogy olyan meggyőződéseket tartson fenn, amelyek a legtöbb szövetségest, védelmezőt vagy követőt hozzák a meggyőződés hordozójának, nem pedig olyanokat, amelyek a legnagyobb valószínűséggel igazak."[851] Ezért ragaszkodnak az emberek annyira az identitásjelző meggyőződésekhez – ezek kellenek ahhoz, hogy valaki egy kapcsolati kör tagja lehessen. Ezért van az is, hogy amikor valakinek a véleményét próbáljuk megváltoztatni, valójában arról próbáljuk meggyőzni, hogy változtasson törzset. Amint elkezdik újragondolni meglévő meggyőződéseiket, rögtön mérlegelik, hogy a meggyőződésük megváltoztatása miatt elveszítik-e társas kötelékeiket. Stackhouse hasonlóan érdekes dinamikát lát működni sok komplementárius csoportban:

Egyes keresztény csoportokban a nemekkel kapcsolatos kérdések olyan „határ"- és „identitás"-jelzőkké váltak, amelyek még alapvetőbb kérdésekhez kapcsolódnak: a vallási tekintélyhez, a teológiai módszerhez és a világiassággal szembeni ellenálláshoz. Így a nemekkel kapcsolatos kérdések szinte elképzelhetetlenül nagyokká válnak ahhoz, hogy komoly újravizsgálatnak vessék alá őket – és ezért nem is vetik alá.[852]

Mivel előre eldöntötték, hogy csoportjuk meggyőződései helyesek, csak annyit kell tenniük, hogy elővegyék a közösség védőiratait, vagy megkérjék a mozgalom vagy a felekezet „vezető teológusait", hogy reagáljanak erre az új fenyegetésre – amit azok elkerülhetetlenül meg is tesznek. A probléma az, hogy senki sem kötődik mélyebben egy csoporthoz, mint azok a „szakértők",

850. John Stackhouse, Finally Feminist, 102. o.
851. Steven Pinker, Language, Cognition and Human Nature
852. John Stackhouse, Finally Feminist, 103. o., 35. lábjegyzet.

akik hivatásszerűen fogalmazzák meg és védik a csoport meggyőződéseit, ezért senki sem veszíthet többet náluk, ha beismerik gondolkodásuk hibáit. Gyanítom, hogy csoda nélkül ezek közül a teológusok közül nagyon kevesen lesznek egyáltalán képesek megváltoztatni a véleményüket. Az ár – köreik tiszteletének elvesztése és valószínűleg az állásuk elvesztése – túl nagy.

Nemcsak a komplementárius mozgalmak teológusai vagy a komplementárius gyülekezetek tanításának megfogalmazói kelnek majd a tanítás védelmére; sok nő is – különösen a férfi vezetők feleségei – a védelmére kel. Bár e nők közül néhányat pusztán a tények (ahogy ők látják őket) győznek meg, gyanítom, hogy sok esetben valami kissé tudattalanabb dolog működik a háttérben. Ahogy Kevin Giles mondja:

Minden uralkodó ideológiában a hatalomtól megfosztottak egy része mindig támogatja a fennálló helyzetet. A hindu kasztrendszerben és a klasszikus arisztokráciákban például az uralkodó hierarchikus társadalmi rend legelszántabb hívei közül sokan éppen azok, akik legalul vannak. Az történik, hogy belsővé teszik ezt a rendet; azt hiszik, hogy a fölöttük állók jogosan uralkodnak rajtuk, és alacsonyabb helyzetük Istentől rendelt.[853]

Ha jobban belegondolok, nagyon is érthető oka lehet annak, hogy védik a hierarchiát: komplementárius feleségként már régen elkötelezték magukat arra, hogy támogatják férjük szolgálatát (és nézeteit). Ennek megkérdőjelezése hatalmas bátorságot kívánna, és talán még elsődleges közösségük, a saját házasságuk harmóniáját is veszélyeztetné.

Katonaként gondolkodni

Amikor identitásjelző meggyőződéseinket kérdőjelezik meg, könnyen visszaváltunk katona-üzemmódba. Ha kényelmetlen tényekkel szembesülünk, mindannyian hajlamosak vagyunk még makacsabbul kitartani jelenlegi álláspontunk mellett, ahelyett hogy beismernénk: lehet, hogy tévedünk. Mivel a nemek teológiájáról szóló beszélgetés oly sokak számára oly fenyegető (elveszíthetik az állásukat, ha megváltoztatják a véleményüket), érthető (és mégis tragikus), hogy ilyen gyorsan lelövik.

853. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, 225. o.

Sokan, akik megpróbálják behozni ezt a beszélgetést a gyülekezetükbe, valóban sebeket hordoznak emiatt. Ez azért van, mert rendkívül nehéz különválasztani a fenyegető gondolatot hozó embert magától a gondolattól. Legrosszabb pillanatainkban nemcsak lelőjük a hírnököt, hanem gázlángozást is alkalmazunk vele szemben, vagyis a saját valóságérzékelésében is elbizonytalanítjuk: azt mondjuk magunknak, hogy a fájdalma nem abból fakadhat, hogy mi tévedtünk. Sokkal valószínűbb, hogy ő bántott meg minket. Legalábbis így gondoljuk.

Mivel azonban a komplementárius tanítás ennyire vitatott, a legtöbb tapasztalt komplementárius vezetőnek ma már hosszú listája van azokról a gyülekezeti tagokról, akik megváltoztatták véleményüket ebben a kérdésben, és ennek következtében elhagyták őket. Ennyi veszteség láttán az ember csodálkozik, miért nem állnak meg ezek a vezetők gyakrabban, hogy gondosan felülvizsgálják teológiájukat. A válasz ismét egy kognitív torzítás formájában érkezik, amely leginkább a háborúban mutatkozik meg: *minél nagyobb árat fizettünk már egy vonal védelméért, annál valószínűbb, hogy továbbra is ugyanezt az árat fizetjük*. Az egy évig tartó, 1916-os verduni csatában a franciák és a németek egy olyan vonalat választottak, ahol közel egymillió ember halt meg vagy sebesült meg súlyosan. Bár jobb lett volna, ha az egyik vagy mindkét fél egyszerűen feladja a lövészárkait, minél több élet veszett oda, annál több életet voltak hajlandók továbbra is feláldozni.

Ráadásul amikor csoportként fenyegetve érezzük magunkat azok részéről, akik a csoporton kívül állnak, és eltérő nézetet vallhatnak, könnyebben esünk a *csoportgondolkodás* csapdájába. Ez olyan kollektív torzítás, amely bevehetetlenné teszi vakfoltjainkat. Amikor védjük közös nézetünket, és idő előtt elvetjük az alternatív nézeteket, rossz döntéseket hozunk. Van elég nyilvános példa erre, amely figyelmeztetésül szolgálhat: akár a Bush-kormányzat döntése Irak megtámadásáról, amely azon a meg nem kérdőjelezett tévhiten alapult, hogy az ország tömegpusztító fegyverekkel rendelkezik, akár azoknak a pénzügyi szereplőknek a körei, akik előidézték a jelzáloghoz kötött származékos termékek összeomlását. A katasztrofális *csoportgondolkodás* mindkét esetében elszigetelt döntéshozói csoportok figyelmen kívül hagyták „az ellentmondó adatokat egy önmagát megerősítő, lefelé tartó spirálban”.[854]

854. Daniel Goleman, Focus: The Hidden Driver of Excellence, 7. fejezet.

Szerencsére van egy sokkal jobb út is, mint visszaváltani katona-üzemmódba:

Kapuőrök és felderítők

Persze nekünk, akik gyülekezeteket vezetünk, akik a kapukban állunk, védenünk kell gyülekezetünk tanítását. De nem arra kaptunk elhívást, hogy katonák legyünk, akik mindenkit lelőnek, aki a városfalakhoz közeledik. Mint jó vének a városkapuban, nem kötelezzük el magunkat előre arra, hogy semmit sem engedünk be: inkább megvizsgálunk minden látogatót és a rakományát, hogy van-e benne valami, amire szükségünk lehet. Nem Jerikó falai vagyunk, amelyek bezárják, amit már hiszünk, és kizárják, amit nem. Inkább nyitottságot kell mutatnunk arra a lehetőségre, hogy bizonyos dolgokban tévedünk, és ugyanakkor kritikusan kell megvizsgálnunk a kérdést.

A keresztény teológia története a folyamatosan változó kultúrával való kölcsönhatásának története. Az egyik végleten azok a gyülekezetek állnak, amelyek szerint a kultúra mindig téved. A másik végleten egyesek mintha azt feltételeznék, hogy a kultúrának mindig igaza van. A legtöbben valahol középen helyezkedünk el, ami azt jelenti, hogy – legalábbis elméletben – nyitottak vagyunk az új gondolatokra. Ezért, bár lehet idő arra, hogy katonák legyünk, nem szabad mindig védekező üzemmódban élnünk. Julia Galef egy TED-előadásban amellett érvel, hogy meg kell tanulnunk felderítő-üzemmódban is élni és gondolkodni: „A felderítő dolga nem a támadás vagy a védekezés. A felderítő dolga a megértés. A felderítő tudni akarja, mi van ott valójában, a lehető legpontosabban. Egy igazi, valódi hadseregben pedig a katona és a felderítő egyaránt nélkülözhetetlen.”[855]

Amikor elménk katona-üzemmódban van, a védekezés és a törzsi gondolkodás hajt minket, mondja Galef, ezzel szemben

a felderítők kíváncsiak. Nagyobb valószínűséggel mondják, hogy örömet éreznek, amikor új információt tudnak meg, vagy hogy viszket a kezük egy rejtvény megoldására. Nagyobb valószínűséggel érzik magukat felcsigázva, amikor olyasmivel találkoznak, ami ellentmond a várakozásaiknak, [és] nagyobb valószínűséggel mondják, hogy erénynek tartják, ha az ember

855. www.bit.ly/3BKjApP

próbára teszi a saját meggyőződéseit, és kisebb valószínűséggel mondják, hogy aki megváltoztatja a véleményét, gyengének tűnik.

Más szóval a felderítés a torzítás elleni stratégia. Lényege az az alázatos meggyőződés, hogy korábbi következtetéseink tévesek lehetnek, és hogy talán valamit nem veszünk észre – talán ezt nevezi Péter „alázatos lelkületnek".[856]

Paradigmaváltás

A tudomány, a filozófia és a teológia történetében a kulcsfontosságú áttörések és paradigmaváltások ennek a nyitottságnak köszönhetően következtek be. Egy területet évszázadokon át uralhat egy jól megalapozott paradigma, amely mindenki feltevéseit meghatározza. Aztán néhányan komoly rendellenességeket kezdenek észrevenni. Alan Hirsch misszióteológus ezt jól elmagyarázza:

A paradigmán belülről egyre erősebben jelentkezik a rendellenesség érzése, az az érzés, hogy valami nincs rendben. Vagy legalábbis az uralkodó gondolkodásmód nem tudja megoldani mindazokat a problémákat, amelyekkel maga a paradigma szembesül. Paradox módon leggyakrabban éppen azok szakadnak el elsőként a konszenzustól, akik mesterei az uralkodó paradigmának – például Einstein és Heisenberg a tudományban, vagy Kálvin és Barth a teológiában. Az igazi szakértők azok, akik a leginkább képesek észrevenni, ha valami nincs rendben, és akik a legnagyobb valószínűséggel észre is veszik! Így kezdődik az, amit Kuhn „az elme kalandozásának" nevez: a szabadság új érzése, hogy az ember az előzetes feltevésekhez és a kész megoldásokhoz való visszanyúlás nélkül foglalkozzon a rendellenességekkel.[857]

Pontosan ez történik, amikor a hierarchizmus paradigmájából kibontakozik a mutualizmus. Ez írja le valamennyire a saját utamat is a nemek teljesebb társsága felé. Amikor nekiláttam, hogy bebizonyítsam a komplementarizmust, és mélyebbre ástam számos alátámasztó érvében, kicsit úgy éreztem magam, mint Neo, aki – nem a saját választásából – egyre

856. 1Pt 3,8
857. Alan Hirsch, On the Verge, 2. fejezet.

több hibába ütközik a Mátrixban. Minél alaposabban meg tudtam magyarázni, miért hiszem komplementáriusként azt, amit hiszek, annál kevésbé tudtam hinni benne.

Ennek a folyamatnak része volt, hogy megtanultam felderítőként olvasni a Szentírást, nem katonaként. John Goldingay *Models for Interpretation of Scripture* című könyvében óv attól, hogy a Bibliát védőiratként kezeljük meglévő meggyőződéseink alátámasztására: *„Próbára tehetjük, így van-e, ha megkérdezzük: mikor változtattuk meg utoljára a véleményünket (vagy még inkább a viselkedésünket) valami miatt, amit a Szentírásban olvastunk. Általában mindannyian arra használjuk a Szentírást, hogy megerősítse [meggyőződéseinket], nem pedig arra, hogy szembesítsen velük, csupán arra, hogy »önmagunkat sokszorosítsuk«."*

Természetes, hogy jobban szeretjük a magabiztosság és a bizonyosság érzését, mint azt a nyugtalanító és megalázó érzést, amikor rájövünk, hogy valamiben tévedtünk. Sőt, még ha erős bizonyítékokkal szembesülünk is arról, hogy meggyőződéseinkbe vetett magabiztosságunk alaptalan lehet, nehezen tudjuk lerázni azt az érzést, hogy meggyőződésünk mégis helyes. A kognitív torzítások kutatói ezt a fajta torzítást *az érvényesség illúziójának* nevezik.

Hirsch elmagyarázza, hogyan kezd felbomlani a régi paradigma, amelyet egykor mindenki oly szilárdan védett: „Lassan egyre többen ismerik fel, hogy valami nincs rendben a dolgok uralkodó felfogásában; végül elérkezik egy fordulópont."[858]

Jellemzően azonban, amikor felvirrad az új paradigma, a régi erős ellenállással próbál újra érvényt szerezni magának. Az, hogy valakinek igaza van, nem elég ahhoz, hogy gyorsan megváltozzon a közvélemény. (Galilei például csak úgy mentette meg a nyakát, hogy visszavonta a napközpontú világkép „eretnekségét".) Hirsch szerint ez azért van, „mert egyesek önazonosságukat fektették be a paradigmába, és így abból nyerik legitimitásukat".[859]

Kellő idő elteltével azonban az új paradigma végül felváltja a régit. Ahogy a 19. századi német filozófus, Arthur Schopenhauer megfogalmazta: „Minden

858. Alan Hirsch, On the Verge, 2. fejezet.
859. Alan Hirsch, On the Verge, 2. fejezet.

igazság három szakaszon megy át: először nevetségessé teszik. Másodszor ellenállnak neki. Harmadszor magától értetődőként elfogadják." Amikor évtizedekkel ezelőtt először találkoztam a Szentírás mutualista értelmezésével, úgy éreztem, hogy a nevetségessé tétel és az ellenállás határán áll. Ha most körülnézek, az ellenállás és a magától értetődőség között ingadozik. Az amerikai evangéliumi egyház fél a liberalizmustól, és ezért mindenben a legkonzervatívabb értelmezéshez igazodik. Ennek ellenére az Egyesült Államok legnagyobb gyülekezeteinek már a negyede megengedi, hogy nők is lelkipásztorok és igehirdetők legyenek.[860] A fordulópontot már átléptük, a csordogálásból már áradat lett, és gyanítom, hogy most már nincs visszaút.

Még egy dolog a torzításokról, amely különösen azokra vonatkozik közülünk, akik a hierarchizmustól eljutottak a mutualizmushoz: óvakodjunk a *visszatekintési torzítástól*. Ez az, ahogyan – miután megváltoztattuk a véleményünket – oly gyorsan elveszítjük az együttérzésünket azok iránt, akik úgy hisznek, ahogy korábban mi. Amikor az emberek új információk fényében megváltoztatják meggyőződéseiket (ritka teljesítmény!), utána nehezen tudják felidézni korábbi meggyőződéseik tartalmát, és ezért azt hiszik, hogy mindig is a helyes nézet felé hajlottak. E torzítás hatására meggyőződéseink történetének emléke eltorzul. Sőt, nem a *visszatekintési torzítás* magyarázza azt az ítélkezést, amely az elmúlt sok évben túl gyakran jelen volt számos társadalmi mozgalomban? Valaki kevesebb mint egy éve még mást hitt, most megváltoztatta a véleményét, és kész hevesen elítélni azokat a „bigottakat", akik még mindig azt hiszik, amit ő tavaly! Ezért olyan fontos alázatosnak maradni akkor is, amikor éppen az alázatos gondolkodás vezetett minket a véleményünk megváltoztatására.

Ezzel be is fejezem könyvemet, és összefoglalok egy meggyőződést, amely szolgálati életem nagy részében nem volt az enyém, most azonban – miután legjobb tudásom szerint a Szentírás mélyére ástam – az enyém. Ezt a nézetet ajánlom szíves megfontolásra:

A férfi és a nő kölcsönösségét valló mutualizmus az a Szentírásból fakadó teológiai álláspont, amely szerint a férfiak és a nők különbözők, mégis egyenlők, és arra lettek teremtve, hogy az élet minden területén egymás mellett, társként szolgáljanak és munkálkodjanak. Minden ember Istentől

860. www.bit.ly/3COXZxW

kapott tekintélyét, ajándékait és szakértelmét el lehet és el kell ismerni, és örülni kell neki, nemétől függetlenül.

Hálás köszönet

A legnagyobb köszönetem legközelebbi családomé és csapatomé: Julie, Eli, Fynn, Ivy, Charlie és Sam – ti elviseltetek egy férjet és apát, aki túl sokat szánt agyából, szívéből és idejéből erre a könyvre. Bármi jót munkál is ez a könyv, együtt értük el.

Köszönet anyósomnak és apósomnak, Joynak és Keithnek, valamint második családomnak a Nest Deliben. A legjobb kávéval a kezemben, lenyűgöző hegyi kilátással és kedves emberek között ott kaptam meg azt a biztonságos, tágas teret, amelyre szükségem volt a könyv megírásához.

Azoknak, akik imádkoztak értem – különösen Shae Waltonnak és Edwina Hanslónak –: köszönöm, köszönöm. Soha nem felejtem el azt a napot, amikor teljesen egyedül éreztem magam, ahogy csak gépeltem és gépeltem, és akkor megjött a hangüzenetetek: „Az Úr a szívünkre helyezett téged, Terran. Bármin dolgozol is most, csak így tovább! Ő veled van, miközben csinálod, és szurkol neked."

Örökké hálás vagyok számtalan bibliakutatónak, akik kimunkálták számomra a Szentírás jobb olvasatát – például dr. Lucy Peppiattnak, dr. Jamin Hübnernek, dr. William Wittnek, dr. Alice Mathewsnak, dr. Derek Morphew-nak és dr. Katia Adamsnek. Szerény véleményem szerint négy bibliakutató különösen megérdemelné az életműdíjat, mert oly sokáig magányos prófétai hangok voltak: dr. Cynthia Westfall, dr. Craig Keener, dr. Philip Payne és dr. Kevin Giles. Olykor eretnekként bántak veletek, mert kiálltatok az igazság mellett – igazán az egyház hősei vagytok. Egy napon sokkal többen adnak majd hálát Istennek az egyház iránti szeretetetekért, értelmi és megkülönböztető ajándékaitokért, mélységes bátorságotokért és mindazokért a könnyekért, amelyekkel valószínűleg vetettetek. Fáradozásotok nem volt hiábavaló.

Ryan Botha, köszönöm, hogy kivételes, Istentől kapott tervezői tehetségedet a könyv borítójára és ikonjára fordítottad. Nagyon hálás vagyok feleségemnek, Julie-nak, valamint Christine Van Wyknak és Craig McKellarnak szerkesztői és korrektori munkájukért. Végül barátaimnak, akik bátorítottak és imádkoztak értem – Paul Van Coller, Sarah és Steve Binos, David Child, Jen

Pedersen, Gareth és Angela Marillier, Julian és Katia Adams, Kelly és Guy Chennells, Sue és Ant Ryan, Mike Day, Tom és Jess Basson, valamint testvéreim, Mandy és Richard –: nélkületek már rég feladtam volna ezt a vállalkozást.

Válogatott irodalom

Barr, Beth Allison, 2021, "The Making of Biblical Womanhood: How the Subjugation of Women Became Gospel Truth." Brazos Press

Bartlett, Andrew, 2020: "Men and Women in Christ: Fresh Light from the Biblical Texts." Intervarsity Press.

Beck, James R. (ed), 2005: "Two Views on Women in Ministry (Counterpoints: Bible and Theology)." Zondervan

Bessey, Sarah, 2013: "Jesus Manifesto: An Invitation to Revisit the Bible's View of Women." Howard Books

Davidson, Richard, 2012, "Flame of Yahweh: Sexuality in the Old Testament." Baker Academic

Frymer-Kensky, Tikva, 1992, "In the Wake of the Goddesses: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth." Ballantine Books

Giles, Kevin, 2019: "What the Bible Actually Teaches on Women." Cascade Books

Gregoire, Sheila; Lindenbach, Rebecca; Sawatsky, Joanna, 2021: "The Great Sex Rescue." Baker Books

Grudem, Wayne, 2012: "Evangelical Feminism and Biblical Truth: An Analysis of More Than 100 Disputed Questions." Crossway

Hübner, Jamin, 2013: "A New Case For Female Elders: An Analytical Reformed-Evangelical Approach." PhD Thesis *www.bit.ly/3BNaSY8*

Hübner, Jamin, 2015: "Translating Authentein in 1 Timothy 2:12a." *www.bit.ly/3EKqWM8*

Keller, Kathy, 2012: "Jesus, Justice and Gender Roles: A Case for Gender Roles in Ministry." Zondervan

Keller, Timothy and Kathy, 2016: "The Meaning of Marriage." Penguin Group

Knight III, George, 1977: "The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women." Baker Books

Köstenberger, Andreas: Köstenberger, Margaret, 2014: "God's Design for Man and Woman: A Biblical-Theological Survey." Crossway

Köstenberger, Andreas; Schreiner, Thomas, 2016: "Women in the Church: An Analysis and Application of 1 Timothy 2:9-15." Baker Academic

Mathews, Alice, 2017: "Gender Roles and the People of God." Zondervan

Payne, Philip, 2015: "Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters." Zondervan Academic

Peppiatt, Lucy, 2019: "Rediscovering Scripture's Vision for Women." IVP Academic

Pierce, Ronald; Groothuis, Rebecca; Fee, Gordon (eds), 2005: "Discovering Biblical Equality: Complementarity without Hierarchy." IVP Academic

Piper, John; Grudem, Wayne (eds), 2021: "Recovering Biblical Manhood and Womanhood: A Response to Evangelical Feminism." Crossway

Stackhouse, John, 2005 "Finally Feminist: A Pragmatic Christian Understanding of Gender." Baker Academic

Storkey, Elaine, 2018: "Scars Against Humanity: Understanding and Overcoming Violence against Women." IVP Academic

Westfall, Cynthia, 2016: "Paul and Gender: Reclaiming the Apostle's Vision for Men and Women in Christ." Baker Publishing Group

Westfall, Cynthia, 2014: "The Meaning of Authentein in 1 Timothy 2:12." *www.bit.ly/3EL7OgM*

Witt, William, 2020: "Icons of Christ: A Biblical and Systematic Theology for Women's Ordination." Baylor University Press

Wojtyła, Karol, 2002: "Mulieris Dignitatem: On the Dignity and Vocation of Women." Catholic Truth Society

Következő lépések gyülekezeteknek: ajánlott források

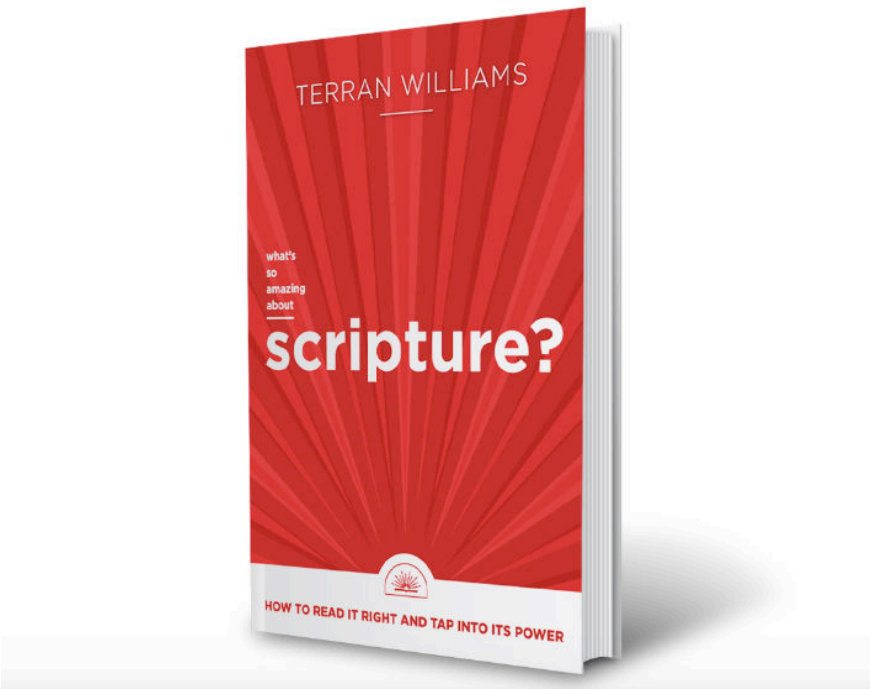
Cole, Kadi, 2019: "Developing Female Leaders: Navigate the Minefields and Release the Potential of Women in Your Church." Thomas Nelson

Dixon, Rob, 2021: "Together in Ministry: Women and Men in Flourishing Partnerships." IVP Academic

Williams, Terran, 2022: "How God Sees Women: End of Patriarchy, 10 Session Group Study Guide." Járja végig ezt a könyvet másokkal együtt tíz alkalmon át; az ingyenes *Study Guide* (csoportos tanulmányi segédlet) letölthető innen: *www.bit.ly/37FBBfQ*

Terran Williams további könyvei

What's So Amazing About Scripture? How To Read It Right And Tap Into Its Power

Terran Williams az egyszerűség felszíne alatt mélységgel ír. A könyv könnyen olvasható és közérthető, mégis a legfontosabb teológiai szakirodalom naprakész ismerete áll mögötte. Szenvedéllyel is ír. Minden fejezetből érződik, hogy egyszerűen szereti a témáját. Szereti a Bibliát, szereti a nagy történetet, és szereti annak központi hősét. Imádkozom, hogy olvasás közben Önt is „elkapja" a Szentírás iránti szenvedélye.

—Dr. Derek Morphew, a Breakthrough és a The Kingdom Reformation szerzője, a nemzetközi Vineyard Bible Institute alapítója

Lelkipásztorként, aki segíteni próbál az embereknek abban, hogy foglalkozzanak a Szentírással, sokáig kerestem azt a könyvet, amely kristálytisztán megfogalmazza, mi a Biblia és miről szól, miért és hogyan szól hozzánk ma is, hogyan jött létre, hogyan kell olvasni és alkalmazni, és hogyan kerülhetünk általa közelebb Istenhez. Olyan könyvet, amely tapasztalt bibliaolvasóknak és a hozzám hasonló lelkipásztoroknak szól, de kezdőknek és kételkedőknek is. Nagy elvárás, de végre megtaláltam!

—Grant Clark, a One Harbour lelkipásztora

Terran Williams zseniális munkát végez, amikor élénken és közérthetően foglalja össze a bibliakutatók bonyolult műveit. Készüljön fel élete nagy utazására: ihletet kap, hogy elmélyedjen a Szentírásban, és felkészül arra, hogy maga fedezze fel a Bibliát.

—Minah Koela, lelkipásztor, a Beautiful Gates ügyvezető igazgatója

A Bibliáról szóló könyvek többsége vagy egyszerű és magával ragadó, de nem foglalkozik a Biblia összetettebb összefüggéseivel; vagy összetett és akadémikus, de nem segít az átlagos olvasónak. Ez a ritka és figyelemre méltó könyv mindkettőre képes.

—Stephen Pohlman, a The Reason For Everything szerzője.

Hiszem, hogy Terranban egy nagyon jelentős gondolkodó, előadó és író felemelkedésének vagyunk tanúi. Elképesztő képessége van arra, hogy Isten igazságát pontosan, nagyon megnyerő és prófétai stílusban közvetítse, amelyre oly nagy szükség van a mi „igazság utáni" kultúránkban.

—Craig Botha, lelkipásztorok képzője

„What's So Amazing About Scripture? How to Read it Right and Tap Into Its Power" puhatáblás kiadásban az Amazonon és Kindle e-könyvként is kapható.

www.terranwilliams.com